

Készült a
Békés Megyei Önkormányzat
megbízásából

BÉKÉS MEGYE TERÜLETRENDEZÉSI TERVE

II. KÖTET MEGALAPOZÓ MUNKARÉSZEK

2012. május

PESTTERV

1085 Budapest Kőfaragó u. 9.
Tel: 267 05 08, 267 70 78 Fax: 266 75 61
E-mail: pestterv@pestterv.hu
www.pestterv.hu

TARTALOM

BEVEZETÉS	5
1 A TERÜLETRENDEZÉSI TERV MÓDOSÍTÁSÁT MEGALAPOZÓ VIZSGÁLATOK.....	8
1.1 NAGYTÉRSÉGI ÖSSZEFÜGGÉSEK, KÜLSŐ KAPCSOLATOK	8
1.2 TERMÉSZETFÖLDRAJZI ADOTTSÁGOK.....	9
1.2.1 Földrajzi lehatárolás, topográfiai jellemzés	9
1.2.2 Földtani felépítés, felszínfejlődés.....	9
1.2.3 Domborzati viszonyok, geomorfológiai jellemzés	9
1.2.4 Éghajlati adottságok	10
1.2.5 Vízrajzi jellemzés	10
1.2.6 Természetes növényzet.....	11
1.2.7 Talajtani jellemzés	12
1.2.8 Természeti erőforrások, ásványi nyersanyagok	12
1.3 A TÁJ JELLEMZŐI	13
1.4 A TERÜLETFELHASZNÁLÁS ÉS A TÉRSZERKEZET VÁLTOZÁSAINAK VIZSGÁLATA	14
1.5 TELEPÜLÉSHÁLÓZAT, KÖZPONTRENDSZER	21
1.6 DEMOGRÁFIAI FOLYAMATOK	25
1.6.1 Népszámszám, népsűrűség	25
1.6.2 Népesedési folyamatok	25
1.6.3 Vándorlás.....	29
1.6.4 A népesség struktúrája	32
1.7 KÖRNYEZETI ELEMELK ÁLLAPOTA, SZENNYEZETT TERÜLETEK SZÁMBAVÉTELE	34
1.7.1 Általános környezeti állapot	34
1.7.2 Levegőtisztaság-védelem	35
1.7.3 Talaj- és földvédelem.....	37
1.7.4 Vízgazdálkodás, vízvédelem	38
1.7.5 Ár-és belvízvédelem	39
1.7.6 Felszíni vizek minősége.....	40
1.7.7 Felszín alatti vizek minősége.....	41
1.7.8 Ivóvíz minősége	42
1.7.9 Szennyvízkezelés	43
1.7.10 Zaj és rezgés elleni védelem	45
1.7.11 Hulladékgyűjtés.....	46
1.8 TERMÉSZET- ÉS TÁJVÉDELEM.....	48
1.8.1 Országos jelentőségű védett természeti területek.....	48
1.8.2 Helyi jelentőségű védett természeti területek	51
1.8.3 Érzékeny természeti területek (ÉTT)	55
1.8.4 Ökológiai hálózatok.....	56
1.9 AZ ÉPÍTETT KÖRNYEZET ÉS A KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG VÉDELME	58
1.9.1 Világörökség-várományos terület	59
1.9.2 Történelmi települési terület övezete által érintett települések.....	61
1.10 MEZŐGAZDASÁG	77
1.10.1 A jelenleg hatályos tervelözmények békés megye mezőgazdálkodási térségére vonatkozó megállapításai illetve előírásai	78
1.10.2 Békés megye jelenlegi mezőgazdasági helyzetére vonatkozó adatok és információk	86
1.11 ERDŐGAZDÁLKODÁS	97
1.11.1 A jelenleg hatályos tervelözmények békés megye erdőgazdálkodási térségére vonatkozó megállapításai illetve előírásai	97
1.11.2 Békés megye jelenlegi erdőterületi helyzetére vonatkozó országos és megyei szintű adatok és információk	102
1.12 ÜDÜLÉS, IDEGENFORGALOM	106

1.13	VÍZGAZDÁLKODÁS	110
1.13.1	A térségi vízgazdálkodás jellemzése	110
1.13.2	Mezőgazdasági vízhasznosítás	112
1.14	VÍZKÁRELHÁRÍTÁS	112
1.14.1	Árvíz- és belvízvédelem	112
1.14.2	Duzzasztóművek, vízi erőművek	113
1.15	VÍZELLÁTÁS, SZENNYVÍZELVEZETÉS, SZENNYVÍZTISZTÍTÁS, SZENNYVÍZ- ÉS SZENNYVÍZISZAP ELHELYEZÉS	114
1.15.1	Vízellátás	114
1.15.2	Szennyvízelvezetés, kezelés	121
1.15.3	Csapadékvíz elvezetés, felszíni vízrendezés	128
1.16	FELSZÍNI ÉS FELSZÍN ALATTI VÍZKÉSZLETEK	128
1.16.1	Felszíni vízkészletek	128
1.16.2	Felszín alatti vízkészletek	129
1.17	ENERGIAGAZDÁLKODÁS ÉS ENERGIAELLÁTÁS	133
1.17.1	Az energiagazdálkodás és energiaellátás megyei létesítményei	133
1.17.2	Villamosenergia ellátás	137
1.17.3	Földgázellátás	138
1.17.4	Megújuló energiaforrások, ellátások	139
1.17.5	Elektronikus hírközlés	139
1.18	KÖZLEKEDÉS	144
1.18.1	Békés megye általános közlekedési helyzete	144
1.18.2	A közlekedési ágazatok helyzete	145
1.18.3	Békés megye közlekedési hálózatának változása 2005 és 2010 között	148
1.18.4	Az országos Területrendezési Terv, az „Országos gyorsforgalmi és főúthálózat nagytávú koncepciója és hosszútávú fejlesztési terve”, valamint a megyei területrendezési terv közlekedési hálózatfejlesztési elemeinek összevetése	148
1.19	HONVÉDELEM	149
1.20	TÁJ TERHELÉSE ÉS TERHELHETŐSÉGE	151
2	A TERÜLETRENDEZÉS BÉKÉS MEGYEI CÉLJAIT ÉS FELADATAIT IS MEGHATÁROZÓ TERÜLETFEJLESZTÉSI CÉLKITŰZÉSEK VIZSGÁLATA	155
3	A TERÜLETRENDEZÉSI TERV MÓDOSÍTÁSÁNAK SZAKÁGI TERVJAVASLATAI ÉS AZOK MŰLEÍRÁSAI	175
3.1	BÉKÉS MEGYE TERÜLETRENDEZÉSI TERVE MÓDOSÍTÁSA SORÁN TERVEZETT VÁLTOZTATÁSOK	175
3.1.1	A megyei szerkezeti terv területfelhasználását érintő változtatások	175
3.1.2	A térségi szerkezeti tervet érintő - az infrastruktúra hálózattal összefüggő - változtatások	176
3.1.3	A megyei övezeti tervet érintő változtatások	176
3.2	A TÉRSZERKEZET FEJLESZTÉSE	177
3.3	A TERÜLETFELHASZNÁLÁS ALAKÍTÁSÁNAK CÉLJAI	178
3.4	TÁJSZERKEZET ALAKÍTÁSA, TÁJRENDEZÉSI IRÁNYELVEK	179
3.5	A TÉRSÉGI SZERKEZETI TERV MEZŐGAZDASÁGI, ERDŐGAZDÁLKODÁSI ÉS VEGYES TERÜLETFELHASZNÁLÁSÚ TÉRSÉGEI	181
3.5.1	Vegyes területfelhasználású térség	181
3.5.2	Mezőgazdasági térség	182
3.5.3	Erdőgazdálkodási térség	187
3.6	A KÖZLEKEDÉSI HÁLÓZATOK ÉS LÉTESÍTMÉNYEIK MÓDOSÍTÁSÁNAK TERVJAVASLATA	190
3.6.1	A közlekedéshálózat tervezésének célkitűzései és fő elemei	190
3.6.2	Közúti közlekedés	191
3.6.3	Vasúti közlekedés	193
3.6.4	Kerékpáros közlekedés	194

3.7 A TÉRSZERKEZETET ÉRINTŐ ENERGIAKÖZMŰ-INFRASTRUKTÚRA FEJLESZTÉSI JAVASLAT BÉKÉS MEGYE TERÜLETÉRE	195
3.7.1 Villamosenergia ellátás	195
3.7.2 Földgázellátás	197
3.7.3 Megújuló energiaforrások hasznosítási lehetőségei	199
3.8 ÁRVÍZ- ÉS BELVÍZVÉDELEM, A VÍZI KÖZMŰVEK FEJLESZTÉSI JAVASLATA	202
3.8.1 Árvízvédelem	202
3.8.2 Belvízvédelem	209
3.8.3 Duzzasztóművek, vízi erőművek	209
3.8.4 Vízkészlet gazdálkodás	210
3.8.5 Vízi közművek	212
3.9 KÖRNYEZETVÉDELMI KONFLIKTUSELEMZÉS, MEGOLDÁSI JAVASLATOK	213
3.9.1 Közlekedésből eredő konfliktusok és megoldásuk	214
3.9.2 Hulladékgazdálkodással kapcsolatos konfliktusok és megoldásuk	214
3.9.3 Csapadékvíz- és szennyvíz-elvezetés problémáiból eredő konfliktusok és megoldásuk	215
3.9.4 Ipari tevékenységből eredő konfliktusok és megoldásuk	216
3.9.5 Mezőgazdasági tevékenységből eredő konfliktusok és megoldásuk	216
3.10 ORSZÁGOS ÉS TÉRSÉGI (MEGYEI) ÖVEZETEK	217
3.10.1 Magterület, ökológiai folyosó, puffterület övezete (országos ökológiai hálózat térségi övezetei)	217
3.10.2 Kiváló termőhelyi adottságú szántóterületek	218
3.10.3 Mezőgazdasági művelésre másodlagosan alkalmas terület	218
3.10.4 Kiváló termőhelyi adottságú erdőterületek	218
3.10.5 Erdőtelepítésre alkalmas területek	219
3.10.6 Erdőtelepítésre másodlagosan alkalmas terület	219
3.10.7 Térségi komplex tájrehabilitációt igénylő terület	219
3.10.8 Országos jelentőségű tájképvédelmi terület	220
3.10.9 Térségi jelentőségű tájképvédelmi terület	220
3.10.10 Térségi hulladéklerakó hely kijelöléséhez vizsgálat alá vonható terület	224
3.10.11 Világörökségvárományos és történeti települési terület	224
3.10.12 Kiemelten érzékeny felszín alatti vízminőségvédelmi terület	224
3.10.13 Felszíni vizek vízminőségvédelmi vízgyűjtő területe	225
3.10.14 Ásványi nyersanyag-gazdálkodási terület	225
3.10.15 Együtt tervezhető térségek övezete	225
3.10.16 Rendszeresen belvízjárta terület	225
3.10.17 Nagyvízi meder területe	226
3.10.18 Földtani veszélyforrás területe	226
3.10.19 Szélerőmű elhelyezéséhez vizsgálat alá vonható terület	226
3.10.20 Új beépítésre szánt terület kijelölését korlátozó - összesítő - övezet	227
3.11 AZ ORSZÁGOS TERÜLETRENDEZÉSI TERV ÉS BÉKÉS MEGYE TERÜLETRENDEZÉSI TERVE MÓDOSÍTÁSÁNAK ÖSSZHANGJA	227
3.11.1 Térségi területfelhasználás összhangja	227
3.11.2 Műszaki infrastruktúra-hálózatok összhangja	229
3.12 TERVEZŐI NYILATKOZAT AZ OTRT ÉS BÉKÉS MEGYE TERÜLETRENDEZÉSI TERVÉNEK MÓDOSÍTÁSA ÖSSZHANGJÁRÓL	230
4 TÁRSADALMI-, KÖRNYEZETI-, GAZDASÁGI HATÁSVIZSGÁLAT BÉKÉS MEGYE TERÜLETRENDEZÉSI TERVE FELÜLVIZSGÁLATA ÉS MÓDOSÍTÁSA KERETÉBEN ÉRVÉNYESÍTETT VÁLTOZÁSOKRÓL	231

Bevezetés

Az 1996. évi – *a területfejlesztésről és területrendezésről szóló* - XXI. törvény értelmében a megyei területrendezési terv eszköz a térszerkezet harmonikus fejlődésének elősegítésére, a megyei Önkormányzat e tárgyban törvényben biztosított koordinatív szerepének gyakorlására.

Békés megye hatályos területrendezési terve 2000-2005 között készült, az akkor hatályos tartalmi követelmények figyelembevételével. A tervet a Megyei Közgyűlés 15/2005. (X.7) KT számú rendelettel fogadta el.

A megyei területrendezési terv - *a jóváhagyása időszakában hatályos OTrT figyelembevételével* - határozta meg a megye szerkezetének, területhasználatának és területi szabályozásának rendszerét. Ezzel a megyei terv a települések által készített településrendezési tervek készítése számára olyan keretet adott, amelynek helyi szintű betartása esetén a településszerkezet alakításában, illetve az egyes területek felhasználásában biztosítottá vált az országos, a térségi (*megyei*) és a helyi érdekek összehangolt érvényesülése. A megyei területrendezési terv által megfogalmazottak a jóváhagyás óta növekvő hatékonysággal érvényesülnek a területi és települési tervezésben.

Tekintettel arra, hogy a Békés Megye Területrendezési Tervéről szóló megyei közgyűlési rendelet 2005-ben hosszú távra és előremutató módon határozta meg a megye terület-felhasználásának és a műszaki infrastruktúra hálózatoknak a térbeli rendjét, a 2011 évi felülvizsgálat és módosítás nem irányul a terv koncepciójának alapvető megváltoztatására, hanem csak az eltelt időben bekövetkezett - *az alábbiakban részletezett* - változások miatt szükséges korrekciók átvezetésére.

A megyei területrendezési terv módosítását külső tényező indokolja:

Az Országgyűlés 2008-ban módosította az Országos Területrendezési Tvről szóló törvényt, jelentős mértékben alakítva az ország térszerkezetére és területhasználati rendszerére vonatkozó korábbi terveket, szabályokat. A hatályos törvények szerint a megyei területrendezési terveket 2011. december 31.-ig hozzá kell igazítani az OTrT-hez, biztosítva annak térségi, majd települési szintű érvényesítését.

Bár a hatályos Békés megyei területrendezési terv 10 évenkénti felülvizsgálatot irányzott elő, az OTrT módosítása új helyzetet teremtett, ami már 2011-ben szükségessé tette a terv felülvizsgálatot és módosítást.

A megye területrendezési terve felülvizsgálatára és módosítására - *közbeszerzési eljárás eredményeként* - a PESTTERV Kft kapott megbízást.

A terv elkészítésére a területfejlesztési koncepciók, programok és a területrendezési tervek készítéséről és tartalmi követelményeiről szóló új kormányrendelet előírásai érvényesek annak érdekében, hogy a módosított terv hosszú ideig szolgálhassa a megyei érdekeket.

A most hatályos - *2005-ben elfogadott* - megyei terv megalapozó vizsgálati munkarészei az ezredfordulót követő években készültek a VÁTI Kht-ben. (*Vezető területrendezési tervező: Faragó Péter volt.*) A vizsgálatokban foglalt információk egy része - *az elmúlt évek változásai következtében* – jelentős mértékben részben elavult. A megyei terv módosítása során ezért első feladat volt annak a helyzetképnek felvázolása (*az ehhez szükséges kiegészítő vizsgálatok elvégzése*) volt, amelynek alapján a területrendezés aktuális megyei célkitűzései, illetve az elérésükhöz alkalmazható (*területrendezési kompetenciába tartozó*) beavatkozások a tervezés során megfogalmazhatók. Bármilyen sok változás történt az elmúlt időszakban, mindezek ellenére a megye településrendszerében, térszerkezetében, terület-felhasználásában nem következtek be alapvető lényegi és érdemi változások. A korábbi vizsgálatok számadatai ugyan elavultak, fő értékelő megállapításai többsége azonban ma is helytálló. Az országos térszerkezeti elemek Békés megyét érintő szakaszaiban tervezett változások (*elsősorban gyorsforgalmi úthálózat új nyomvonalon tervezett elemei*) érvényesítése már a megye hatályos szerkezeti tervében megtörtént, azok megvalósítására az elmúlt időszakban nem került sor.

A területrendezési terv módosítását megalapozó vizsgálatok a megye általános jellemzésén, a gazdasági-, társadalmi keretfeltételek felvázolásán túl elsősorban azokra a tématerületekre

koncentráltak, amelyek alakításában a megyei területrendezési tervnek jogszabályban rögzített kompetenciái, illetve hatékony eszközei vannak.

A tervezői munka a vizsgálatokra, a helyzetértékelésre alapozva folytatódott. Ezt követően készült el Békés Megye Területrendezési Terve módosításának *(a települések, az államigazgatási szervek, a térségi társadalmi és szakmai szervezetek körében egyaránt)* egyeztetésre került dokumentuma. Az egyeztetési tervdokumentáció két kötetben tartalmazta egyrészt a vizsgálatok rövid összefoglalóját, másrészt a megyei terv módosításának tervezetét, valamint az azt alátámasztó műleírásokat.

Külön - *a módosított tervtől elkülönülő* - kötet tartalmazta a tervmódosítás „környezeti értékelését”, a külön jogszabályban rögzítetteknek megfelelően elindított „környezeti vizsgálati eljárás” eredményeinek bemutatását.

A módosítás kidolgozásánál felhasználásra kerültek:

- a hatályos megyei területrendezési terv elfogadásáról szóló megyei közgyűlési rendelet és határozatok,
- azok az országos, régiós és megyei fejlesztési dokumentumok, amelyek közvetve a területrendezés célrendszerét is meghatározzák,
- a módosítást megalapozó vizsgálatok és elemzések fő eredményei,
- az Országos Területrendezési Terv *(és a tervről szóló törvény)* Békés megyére vonatkozó elemei,
- a módosítás elkészítéséhez beszerzett hivatalos ágazati adatszolgáltatások (a 282/2009. (XII.11.) Korm. rendeletben foglaltak figyelembevételével),
- a megye településeinek hatályos településszerkezeti tervei,
- a módosítás tervezése során - *Békés Megye Önkormányzata közreműködésével a tervező által* - beszerzett kiegészítő ágazati adatszolgáltatások és információk,
- valamint a területrendezési tervezői munka első fázisának eredményei.

A megyei terv módosítása a tartalmában megújított DTA 50 digitális alaptérképen készül és regionális szinten, 1:50.000-es és 1:100.000-es léptékben oldja meg feladatát, így nem foglalkozik a kizárólag települési önkormányzatok döntési kompetenciájába tartozó részletekkel.

A Békés megyei területrendezési terv módosításának céljai alapvetően nem különböznek azoktól a céloktól, amelyek korábban - a most hatályos terv készítésének időszakában - megfogalmazásra kerültek. Elősegíteni:

- Békés megye térszerkezetének - *az OTrT-ben 2008-ban történt változtatásokat is figyelembe vevő* - további fejlesztését, a települések, településcsoportok számára a kedvező fejlődési perspektíva területi feltételeinek megteremtését,
- a megye elmaradott és fejlettségben élen járó térségei között a térszerkezet fejlesztésével, valamint a térségi szabályozás alakításával a településközi kapcsolatok erősítését, az együttműködés elmélyítését,
- a területi adottságok és erőforrások hosszú távú hasznosítását és védelmét,
- a megye településrendszerének kiegyensúlyozott fejlesztését, a térszerkezetben meglévő aránytalanságok kiegyenlítését, a meglévő központok erősítését, a központhiányos térségek funkcióinak bővítését, a településrendszer központjai számára kedvező működési feltételek valamint a megfelelő hozzáférhetőség biztosítását,

- a térségi terület-felhasználás rendszerének, optimális hosszú távú szerkezetének meghatározását, a terület-felhasználási és környezethasználati konfliktusok feloldását,
- a műszaki-infrastrukturális hálózatok összehangolt elhelyezését, azok térbeli rendjét,
- az ökológiai, társadalmi elvek és értékek érvényesítését,
- a megye területén található ökológiailag értékes és a tájképvédelem, szempontjából értékes területek megőrzve fejlesztésének, a táji, természeti és épített környezeti értékek védelmének biztosítását,
- a kitűnő adottságokkal rendelkező idegenforgalom - *közte a gyógy- és termáلتurizmus* - fejlesztését, a lehetőségek mind szélesebb körének kihasználását lehetővé tevő területszerkezet és szabályozás kidolgozását,
- valamint a fejlesztések lehetséges helyszíneinek biztosítását.

A megyei területrendezési terv sajátossága a megyei jogú várossal, Békéscsabával kapcsolatos tervi tartalom. A területfejlesztésről és területrendezésről szóló törvény úgy fogalmaz, hogy a megyei területrendezési tervet a megyei jogú városokkal egyeztetett módon kell elkészíteni. Tartalmilag ezért jelen megyei tervi módosítás a szerkezeti tervi elemek (és *területfelhasználás*) vonatkozásában a megyei jogú város vonatkozásában a hatályos településszerkezeti tervekkel megegyező tartalmú. Ugyanakkor a megyei területrendezési terv módosítása tartalmazza (és *lehatárolja*) mindazokat az övezeteket, amelyeket az OTrT törvény voltából következően Békéscsaba vonatkozásában is érvényesíteni kell a településrendezési tervezések és eljárások során.

Mivel azonban a megyei Közgyűlés rendeletével elfogadásra kerülő megyei tervi módosítás nem tartalmazhat a megyei jogú város vonatkozásában az OTrT tartalmán túl kiegészítő kötelező elemeket, Békéscsaba közigazgatási területén a megyei területrendezési tervi módosítás nem határol le újabb, (*úgynevezett*) megyei övezeteket.

A területileg illetékes Állami Főépítész a terv OTrT-nek való megfelelőségéről szóló nyilatkozatát 2012 februárjában kiadta. A terv megyei közgyűlési előterjesztésére és jóváhagyására azt követően kerülhetett sor, hogy a benyújtott dokumentumok alapján a területrendezésért felelős miniszter 2012. április 26-án kelt levelében nyilatkozott a módosított megyei területrendezési terv és a hatályos Országos Területrendezési Terv összhangjáról. A megyei Közgyűlés a terv, a hatásvizsgálat és a „környezeti értékelés” együttes ismeretében dönt a tervmódosítás elfogadásáról. A tervezési folyamat végén elfogadásra kerülő megyei területrendezési terv elsősorban a további településrendezési tervezés számára fogalmazza meg azokat a regionális szempontokat és kereteket, amelyeknek érvényesítésével a területi folyamatok kedvező irányú befolyásolása biztosítható.

1 A területrendezési terv módosítását megalapozó vizsgálatok

1.1 Nagytérégi összefüggések, külső kapcsolatok

Békés megye az ország délkeleti részén helyezkedik el, a Dél-Alföldi Régió része. A megyét északról Jász-Nagykun-Szolnok és Hajdú-Bihar megyék, nyugatról Csongrád megye határolja, keletről pedig a szomszédos Romániával határos. A megyében nyolc kistérség található, ezek a következők: Békéscsabai, Békési, Gyulai, Mezőkovácsházai, Orosházai, Sarkadi, Szarvasi, Szeghalomi kistérségek.

Békés megye területe 5.631 km², amely az ország területének 6,05%-át teszi ki, ez alapján az ország nagyobb kiterjedésű megyéi közé sorolódik. Békés megye lakónépessége a 2010. január 1-én 366.556 fő volt. Ez az ország népességének 3,66%-át, a Dél-Alföldi Régió népességének pedig 27,8%-át teszi ki. (A 2011-es évközi adatok szerint 362.000-en élnek a megyében).

A megyét országos gyorsforgalmi út, autópálya nem érinti. Az országon belüli kapcsolatrendszerét közúton három országos főút (44.sz. főút, 46.sz. főút, 47.sz. főút), a mellékutak és több vasútvonal teremti meg, melyek közül egy nemzetközi, egy pedig hazai fővonal. A megye egy-egy főúti és nemzetközi vasúti határátkelővel, valamint számos mellékúti határátkelővel kapcsolódik a szomszédos Romániához. Nemzetközi víziúttal és légikikötővel a megye nem rendelkezik. A Békéscsabai repülőtér fejleszthető nemzetközi kereskedelmi repülőtérre. Személyforgalom terén a román oldalon lévő Temesvár repülőtere tölt be regionális szerepet, amely Békéscsaba lehetőségeit erősen korlátozza.

Természeti, táji vonatkozásban több, a megyehatáron és a román határon is átnyúló kapcsolatról beszélhetünk. A Körösök-völgye naturpark határon átnyúló együttműködés a megye és a szomszédos romániai térségek között, amelynek célja a Körösök völgyének, mint biogeográfiai egységnek a védelme, megőrzése.

A megye vízhálózatának és vizes élőhelyeinek rendszere Békés megye területénél jóval nagyobb összefüggésben értelmezhetők. A Körösök és a Berettyó vízrendszerének valamennyi folyója a határon túlról ered. A folyóvizek szennyezéssérzékenysége szempontjából ezt a tényt nem lehet figyelmen kívül hagyni. A megye területére az egyes folyók felső szakaszán, a határon túlról indult árvizek közel azonos időben érkeznek meg és összeadódnak, amely árvízi védekezést tesz szükségessé a megyében. A felszín alatti vízbázisok védelme szintúgy határon átnyúló módon valósul meg. A romániai Bihar megyével kialakított kapcsolatokban emellett a szennyvízkezelés, a gazdaság, az oktatás-művelődés, a vállalkozói és a kereskedelmi kapcsolatok fejlesztése kiemelt.

A Békés megyei önkormányzat a határon átnyúló kapcsolatok szorosabbra fűzése és a rendszeres együttműködés biztosítása érdekében vegyesbizottságokat hozott létre a szomszédos romániai megyékkel. Rendszeresen ülésezik, és koordináló szerepet tölt be a Békés-Bihar és a Békés-Arad vegyesbizottság.

A nagytérégi energiaellátórendszerekben Békés megye fontos szerepet tölt be. Az ország jelentős földgáz mezői helyezkednek el a megyében. Az ezek elosztását biztosító vezetékhálózat a szomszédos megyék közül leginkább Csongrád megyével kapcsolódik, de Jász-Nagykun-Szolnok és Hajdú-Bihar megyei kapcsolat is van.

Az intézményhálózat tekintetében oktatásban több, egészségügyben szinte alig van megyehatáron átnyúló kapcsolat. Több országos kihatású felsőoktatási intézménynek működik kara vagy kihelyezett tagozata a megyében, így Békéscsabán, Szarvason, Gyulán.

A magyar településhálózatfejlesztési koncepciót megalapozó vizsgálatok szerint Békés megye a két régióközpont közül erősebb vonzáskapcsolatokkal rendelkezik Szeged, mint Debrecen irányába. A megyeszékhelyek és Budapest közfunkciógazdaságának elemzése szerint Békéscsaba a 19 megyeszékhely között az utolsó helyet foglalja el. A nagyvárosaink közfunkciókkal való ellátottsága jó fokmérője az egyes megyeszékhelyek központiságának értékelésének. E tekintetben áll tehát Békéscsaba a rangsor végén. A város kisebb funkciógazdasága összefügg a két szomszédos

régióközpont megyére kifejtett vonzerejével. A megye nagyobb része vonzódik Szegedhez, és csak a megye északi negyede Debrecenhez.

A külföldi működőtőke Dél-Alföldi Régió belüli eloszlása szempontjából a Régióban az M5 autópálya egyértelműen pozitív hatása (Kecskemét, Szeged, Kiskunfélegyháza) mellett a második legfontosabb régiós áramlási tengely, a 47. sz. főközlekedési útvonal is kiemelkedő tényező (Orosháza, Békéscsaba).

1.2 Természetföldrajzi adottságok

1.2.1 Földrajzi lehatárolás, topográfiai jellemzés

Békés megye az Alföld déli, délkeleti részén helyezkedik el. Földrajzi helyzetét tekintve Békés megye az É.sz. $47^{\circ}13'$ és $46^{\circ}14'$ szélességi illetve a K.h. $20^{\circ}27'$ és $21^{\circ}37'$ hosszúsági körök által közrefogott területen helyezkedik el. Legnagyobb kelet-nyugati irányú kiterjedése mintegy 91km, észak-déli irányban pedig megközelítőleg 107km. Békés megye területe 5631km^2 , amely az ország területének 6%-át teszi ki. A megye az ország nagyobb méretű megyéi közé tartozik. Ennek ellenére természeti és táji adottságai viszonylag kevesebb változatosságot mutatnak.

Az ország tájföldrajzi beosztása szerint a megye teljes területével egyetlen nagytáj, az Alföld része. Középtáji szinten a megye területének hozzávetőleg déli kétharmada a Körös-Maros-közébe esik, északi harmada pedig a Berettyó-Körös-vidék része. Békés megye természeti földrajzi, tájföldrajzi értelemben meglehetősen egységes képet mutat, amit az is jól mutat, hogy a megye viszonylag nagy területét mindössze 9 kistáj érinti részben vagy teljes egészében. Ebből 6 kistáj döntően lefedi a megye területét, a további 3 csupán periférikusan kapcsolódik Békés megye közigazgatási területéhez.

1.2.2 Földtani felépítés, felszínfejlődés

Békés megye területének geológiai adottságai kevesebb változatosságot mutatnak. A földtani fejlődésmenet kevésbé összetett, a csupán mérsékelt szerkezeti tagoltság következményeként a megye területe geológiai értelemben többnyire egységes. Földtani jellegükben a megye egymás szomszédságában elhelyezkedő egyes tájegységei nem mutatnak markáns eltérést, kialakulásuk körülményei, fejlődésük és mai állapotuk egymáshoz nagyban hasonlatos. A mélyszerkezetet tekintve a megye nagyobb része a gyorsan süllyedő Békési medencéhez tartozik, ahol a medencealjzat nagy mélységben (6-8km) érhető csak el. A törésvonalak mentén feldarabolódott medencealjzatot triász, jura és kréta kori karbonátos üledékek borítják. A megye D-i részén a gránitból felépülő alaphegység viszonylag kis mélységben (1-1,5km) elérhető. A harmadidőszaki rétegek rejtik a megye szénhidrogénelfordulásait. Ezekre a rétegekre a pleisztocénben vastag lösz réteg települt. A holocénben a folyóvízi feltöltések nyomán homok, agyag, iszapos lösz, valamint másodlagos, szél által áthalmazott homok borítja a felszínt. A folyó hordalékkúpokon folyóvízi kavicsfelhalmozódás található.

1.2.3 Domborzati viszonyok, geomorfológiai jellemzés

Meglehetősen egyveretű szerkezeti adottságaiból, egységes fejlődésmenetéből adódóan, illetve a megye nagy részén egységes felszínalakító tényezők máig ható munkája eredményeképpen a domborzati viszonyokat az egységesség jellemzi. Orográfiai viszonyainak alakításában a szerkezeti meghatározottság, a litológiai viszonyok, a megye egészét érintő pleisztocén löszfelhalmozódás, a folyóvizek akkumulációs tevékenysége és a szél munkája játszották a fő szerepet. A mai felszín tökéletes síkság gyakorlatilag Békés megye egész területén, a relatív magasságkülönbség jellemzően $1\text{-}2\text{m}/\text{km}^2$ közötti a megye legnagyobb részén. A felszín képében a folyóvizek akkumulációs munkája játszotta a fő szerepet. A tökéletes sík felszínek kisebb változatosságait a folyók által épített parti dűne

vonulatok, illetve a fluviális, fluvio-eolikus formák jelentik. A domborzat formavilágában tipikusak a morotvák, fattyúág-maradványok.

A megye az Alföld mélyen fekvő sík területe, tengerszintfeletti magassága 80,8m és 107,6m között változik. A megye Körösök menti tájainak átlagmagassága a legkisebb, a Békési-sík, a Dévaványai-sík és a Kis-Sárrét átlagosan 85-95m közötti magasságú. A megye legmélyebben fekvő pontja Szarvas külterületén található, 82,6 méteren. A megye legnagyobb átlagmagasságú vidéke a délkeleti szegletben húzódó Csanádi-hát, amely tulajdonképpen a Maros hordalékkúpjának a megye területére eső szegélye. A megye legmagasabb pontja Mezőhegyes határában található, 107,6 méteren.

1.2.4 Éghajlati adottságok

Békés megye klíma adottságaiban DK-i fekvéséből következően a kontinentális jegyek éreztetik hatásukat. Éghajlata az Alföld és középső és északi részeihez képest melegebb és szárazabb. A telek középhőmérséklete magasabb és a fagymentes időszak hossza rövidebb, mint az Észak-Alföldön. A megye déli fekvése a magasabb éves középhőmérsékletekben és a napsütéses órák magas számában mutatkozik meg. A júliusi középhőmérséklet az ország délkeleti térségében a legmagasabb. Az Alföld nagy részét a 21-22°C közötti értékek jellemzik az Alföld nagy részét. Ehhez képest Békés megyén halad át a 22 fokos izoterma, a megye déli és keleti részén a júliusi középhőmérséklet 22 fok feletti. Ez az ország legmelegebb nyarú térsége. Az évi középhőmérséklet országos megoszlásában is kiemelkedik a megye keleti része, ahol 11 fok feletti átlagos érték jellemző. Az éves csapadékmennyiség a kontinentális hatás következtében alacsonyabb az országos átlagnál. A megye középső és északi részei az ország legszárazabb vidékei közé tartoznak, ahol az 500 mm-t sem éri el az éves csapadékmennyiség. A megye éghajlatában meglévő területi differenciákban a légköri és a besugárzási viszonyok játsszák a fő szerepet, a minimális magasságkülönbségű sík felszín nem bír éghajlat módosító hatással.

A megye északi, északkeleti harmadán, hozzávetőleg a Körösök vonalától É-ra mérsékelten meleg, száraz éghajlat az uralkodó, 10,2-10,4°C közötti éves középhőmérséklettel és 510-560mm közötti éves csapadékmennyiséggel. A Körös-Maros köze meleg száraz éghajlatú, ez jellemzi a megye déli kétharmadát. A csapadékmennyiség itt 500-580mm között változik. A megye legszárazabb térsége a Hármas-Körös megyei szakasza térségében, a Békési-sík É-i és a Körös menti sík Ny-i részén van, ahol a csapadék mennyiség 500mm, de van ahol ez alatti. A legmagasabb éves csapadékösszegek 570-580mm körül jellemzőek, ami a megye D-i, DK-i részén fordul elő. A megye D-i része és Ny-i része a legmelegebb, ahol az évi középhőmérséklet 10,4-10,6 fok között alakul. A hőmérséklet a megye É-i tájai irányába csökken. A napsütéses órák száma a megyén belül D-en valamivel magasabb mint északon. A napfénytartam legmagasabb értékei a megyében évi 2010-2020 óra között jellemzőek.

1.2.5 Vízházi jellemzés

A megye uralkodóan száraz, meleg éghajlata, a magas ariditási index és a sík felszín eredményezi, hogy a megye nagy része száraz, gyér lefolyású terület, felszíni vízfolyásokkal viszonylag jól ellátott. A vízfolyássűrűség a Körösök vízrendszerében nagyobb, a folyószabályozások nyomán hátramaradt holtágak és csatornák, kisvízfolyások behálózzák a felszínt, relatíve sűrű vízhálózatot eredményezve. A kisvízfolyások vízhozamai nem számottevőek, yízszintingadozásukra a belvizes időszakok nagyvizei és a nyári időszakban bekövetkező szélsőséges kisvizek, esetleg kiszáradás jellemző. A megye legnagyobb állóvizei a Kis-Sárrét egykori gazdag vízivilágú területén a Biharugrai és a Begécsi halastavak, a Szarvasi halastavak, az orosházi Gyopáros-tó és a kardoskúti Fehér-tó. A Kakasszéki-tónak csak kisebb része esik a megyébe. Békés megye vízrajzának sajátossága a számtalan holtág és morotva, főként a Körösök vidékén, amelyek gazdag vízi élővilágnak adnak otthont és jelentős horgászat-területek is egyben.

A megye területének vizeit szállító vízfolyások három vízgyűjtőhöz tartoznak. Közülük a Tisza és a Maros a megyét nem érinti, a Körösök és a Berettyó a megye legfőbb folyóvizei. A Békési-sík a megye vízfolyásokkal alig érintett területe. Ettől Ny-ra illetve D-re a Tisza illetve a Maros, É-ra és ÉK-re a Körösök vízrendszere a felszíni vizek fő befogadója. A megye fontosabb folyóvizei:

- Körös, Körösbe ömlő jelentősebb vízfolyások: Hortobágy-Berettyó; Berettyó, Kutas-főcsatorna; Sebes-Körös, Holt-Sebes-Körös; Fehér-Körös, Fekete-Körös, Határerő-főcsatorna, Köles-ér, Gyepes, Gerlai-holtág, Élővíz-csatorna, Kígyósi-főcsatorna, Eleki-főcsatorna;
- Maros vízrendszeréhez tartozó jelentősebb vízfolyások: Királyhegyesi-Száraz-ér, Kutas-éri-csatorna, Cigányka-ér, Élővíz-főcsatorna, Tótkomlós-éri-csatorna, Orosháza-Medgyesbodzási-csatorna, Aranyad-éri-főcsatorna, Sámson-Apátfalvi-Szárazér;
- Tisza vízrendszeréhez tartozó jelentősebb vízfolyások: Kútvölgy-Kakasszéki-csatorna, Mágocs-ér, Hajdúér-Görbedi-csatorna.

A Körösök vízrendszerének vízjárását két tényező befolyásolja alapvetően. A Tisza lassan levonuló árvizei a folyószabályozások előtti időszakban 3-6 hónapig is visszaduzzasztották a Körösök vizét. Ennek hosszantartó és nagy területeket érintő rendszeres elöntés lett a következménye a környező területeken. A folyószabályozási és ármentesítő munkák leg hamarabb a Körösvidéken kezdődtek meg, aminek a célja az volt, hogy a Körösök vizét a Tisza árhullámain megelőzve vezessék le. A Tisza visszaduzzasztó hatása ennek ellenére nem küszöbölhető ki. A másik sajátosság a Körösök vízjárását illetően, hogy a határon túli hegyvidékről – Erdélyi-középhegység - érkező Fehér-, Fekete-, Sebes-Körös és Berettyó árhullámai épp itt, a megye területén, az Alföld peremén futnak egymásra, különösen nagy vízhozamokat eredményezve.

A felszín alatti vizek előfordulása, mélysége, de különösen mennyisége a megye területén jelentős különbségeket mutat. A talajvíz összefüggően a Maros hordalékkúpján, a megye DK-i részén, a Csanádi-háton érhető el. A talajvíz mennyisége itt tetemes, a megye többi részén csekély. A talajvíznívó a megye északi részén 2-6 méter közötti, a folyóvölgyek közelében 2 m körüli. A megye belső területein a talajvíz egységesen 2-4 méter közötti mélységben érhető el, de mennyisége nem számottevő. A rétegvizeket összefüggően és közepes mennyiségben a Békési-sík és a Csongrádi-sík területén a Maros hordalékkúpján mélyült kutak érik el. A megye többi részén a mélységi vizek mennyisége nem jelentős. A megye termál- és gyógyvizekben gazdag, Gyula, Orosháza-Gyopárosfürdő az ország legismertebb gyógyfürdői közé tartoznak.

A megye vízrajzában sajátos vonása a belvíz általi fokozott veszélyeztetettség. A magas talajvízszint, a mély fekvés és a minimális lejtés következtében a gyenge lefolyás hóolvadást követően és csapadékos időszakokban hetekig, hónapokig tartó belvízborítottságot okoz, amely a megye jelentős részén veszélyezteti a mezőgazdasági termelést, de még a lakott területek egy részét is.

1.2.6 Természetes növényzet

A megye potenciális természetes növénytakarója mára gyakorlatilag eltűnt, összefüggően alig maradt fenn. A természetes növényzet jellegét a mikroklimatikus jellemzők és a helyi víz- és talajviszonyok formálták. A megye kiváló talajadottságai következtében legnagyobb mértékben a mezőgazdasági művelésnek esett áldozatul a természetes növényzet, így az ma már csak nyomokban lelhető fel.

A megye középső és déli részén gyakorlatilag a szántók és a közbeékelődő lakott területek dominanciája jellemző. Ezt a képet tarkítják legelők, melyek közül az eredeti növénytakarókat már alig-alig hordozza valamelyik. A megye délkeleti szeglete a leginkább felszántott terület, ahol a potenciális természetes növénytakarók gyakorlatilag teljesen eltűntek. Nyomokban mezsgyéken, földvárakon, illetve a szikesekből kiemelkedő területeken találni az eredeti növénytakarók képviselőit. Gyulától ÉK-re maradt meg a megye egyetlen jelentősebb összefüggő erdőterülete az egykor nagyobb területeket elfoglaló tölgy-kőris-szil ligeterdők utolsó előfordulásaként. A megye északi harmadában, a Körösök vidékén a tájat egykor uraló erdőssztyepp ma már csak a folyók árterén lelhető fel. Az ártereken ma is galériaszerű ártéri puhafás ligeterdőfoltokat találunk, melyek kaszálórétekkel váltakoznak. A visszaszorult természetes társulások helyét leginkább a szikes gyepek foglalták el. A megye északkeleti térségében a nagy kiterjedésű mocsarak és nyílt vizek voltak az uralkodók. A folyószabályozások nyomán ezeknek a társulásoknak az élettere összezsugorodott, de nádasok, gyékényesek, sásas rétek ma is jellemzik e vidéket. Többségük azonban szikes gyepekké alakult át.

1.2.7 Talajtani jellemzés

A megye területének talajviszonyaira az Alföld zonális talajtípusainak, a csernozjomok különböző típusainak az egyértelmű dominanciája jellemző. A talajképző tényezők, így az alapkőzet típusa, a síkvidéki jelleg, a domborzati meghatározottságból következően a kitérési viszonyok elhanyagolható jelentősége, az éghajlati adottságok, a vízháztartás jellege, a természetes és részben a termesztett növényzet típusai meglehetősen homogén módon uralják a megye egészét, így a genetikai talajtípusok sokfélesége nem alakulhatott ki.

A megye talajviszonyaiban megfigyelhető differenciák egyrészt a talajképző alapkőzetként uralkodó lösz összetételének tájankénti különbözősége, másrészt a felszínközeli talajvíz hidromorf hatásának eredményeként alakultak ki. A megye uralkodó talajtípusai az alföldi mészeledékes csernozjom, a réti csernozjom és a réti szolonyec talajok. Az alföldi mészeledékes csernozjom talajok a magasabb iszap- és agyagtartalmú löszökön képződtek, mechanikai összetételük agyagos vályog illetve agyag. Az alföldi mészeledékes csernozjom elsősorban a megye DK-i részén, a Csanádi hát területén, a Maros hordalékkúpon alakult ki, de a megye középső részén, a Békési-síkon is nagy területen képződött. A Körösök vidékét, a megye északi részét a löszös üledéken keletkezett réti szolonyec és réti csernozjom talajok uralják, de mellettük nagy területet foglalnak a réti talajok és a réti öntéstalajok is a gazdag vízhálózatú területen a vízfolyásokhoz kapcsolódóan. A Kis-Sárréten a síkláp talajok is elterjedtek.

Békés megye az ország legjobb talajadottságú mezőgazdasági területei közé tartozik. A megye talajadottságai elsősorban a szántóföldi növénytermesztésnek és a rét-, legelő gazdálkodásnak kedveznek. A mezőgazdasági termelés szempontjából legjobb minőségű, országos viszonylatban is kiemelkedő értékű termékeny talajok elterjedése jellemzi a megye csaknem egészét. A megyén belül a legjobb talajadottságú a Körös-Maros köze középső területe. A megye délnyugati részén elterjedtebbek a szikesek, amelyek jobbra legelőként hasznosulnak.

A megye talajainak kötöttsége és a növényborítottság következtében szélerezio talajokat veszélyeztető hatása nem számottevő. Ennek ellenére az összefüggő nagy táblák esetében probléma lehet a kifúvás, elhordódás. Folyóvízi és areális erózióról a megyében nem beszélhetünk. A mélyfekvésű és magas talajvízű területeken viszont a belvíz okoz komoly károkat.

1.2.8 Természeti erőforrások, ásványi nyersanyagok

A geológiai fejlődés menet jellegzetességei, a megye területén előforduló képződmények jellegzetességei és kora a fellelhető ásványkincsek körét is meghatározzák. A megye területén előforduló ásványkincsek két nagy csoportját a szénhidrogének és a különböző építőipari nyersanyagok alkotják. A harmadidőszaki képződmények országos jelentőségű szénhidrogén készleteket tárolnak. A megyében a legfontosabb előfordulások: Füzesgyarmat, Szeghalom, Battonya-Végegyháza, Kaszaper-Pusztaföldvár, Csanádapáca, Sarkadkeresztúr, Endrőd-Szarvas, Tótkomlós. Az építőiparban felhasználható alapanyagok széles skálájával rendelkezik a megye. Az agyag nagy mennyiségben fordul elő, erre alapozott a megye téglai para. Az agyag előfordulása főként a Békési-síkon számottevő. A homok- és a kavicsvágyon a folyóvizek által halmozódott fel. A homok a Körösök mentén, a kavics a Maros hordalékkúphoz kapcsolódóan található. A megye fémes ásványokkal egyáltalán nem rendelkezik.

Sajátos, országhatáron is túlnyúló jelentőségű természeti erőforrást jelent a megye termál- és gyógyvíz készlete, és az erre alapozott nagyhírű fürdők. Az Alföld DK-i részén 70°C feletti hőmérsékletű hévizek feltárására van lehetőség. Ezekből a hévíztároló kőzetekből kerül felszínre Gyula, Orosháza, Gyomaendrőd, Békés, Békéscsaba, Tótkomlós, Füzesgyarmat gyógy- illetve termálvizei.

A megye legértékesebb természeti erőforrása a kiváló minőségű termőföld. A Körös-Maros köze az ország legkiválóbb adottságú mezőgazdasági területeinek egyike. A talajadottságok a szántóföldi kultúrák termesztésének kedveznek. Ennek köszönhető, hogy a megyében kimagasló a szántók aránya. A talajadottságoknak és a meleg száraz éghajlatnak köszönhetően a gabonafélék, takarmánynövények és egyéb szántóföldi kultúrák termesztése a megye egyik legfontosabb természeti és gazdasági potenciálja.

A megye vízhálózata, vizes élőhelyei is fontos természeti potenciált képeznek. A megye ÉK-i részén lévő Biharugrai és a Szarvas környékén lévő halastavak a haltenyésztés központjai. A Körösökből lefűződött holtágak, morotvák kiváló horgásziparadicsomok. A Körösök a megye csaknem teljes hosszán hajózható, és fontos szerepe van a víziturizmusban is. A megye északi részének vizes élőhelyei kiemelkedő természeti értéket hordoznak.

1.3 A táj jellemzői

A Békés megyei táj jellegzetességeit a megye teljes egészében alföldi elhelyezkedése determinálja. A megye síkvidéki jellege a folyóvízi feltöltés eredménye. A határon túlról érkező Körösök és a Maros által lerakott és elegyengetett üledékek borítják a megye felszínét, melyre később lösz rakódott. A táj arculatában két elem dominál. Egyrészt a megye területén kimagasló a szántók részesedése. Az összefüggő mezőgazdasági kultúrtáj a megye egyik legfőbb sajátossága. Ez jellemzi a megye déli és középső részét. Másrészt a megye északi részének legfőbb táji jellemvonása, mely elválasztja a déli, szárazabb, vízhiányos döntően szántóként hasznosított mezőgazdasági dominanciájú térségtől, a gazdag vízhálózat, a folyók és holtágak rendszere és a tavak, vizes élőhelyek nagy gyakorisága, amely az észak-békési táj karakterét adja.

A Körös-Maros köze a Maros hordalékkúp síksága, amelyre vastag lösztakaró települt. Nagy része tökéletesen sík vidék, csak déli-délkeleti részén vannak kisebb magasságkülönbségek. Csernozjom talajok képződtek melyek az ország legjobb termőterületei közé emelik ezt a vidéket. A tájat a nagytáblás mezőgazdasági művelés uralja. Az összefüggő szántókat csak a települések beépített területei szakítják meg. A településhálózat ritka, azaz kisszámú, de nagyobb kiterjedésű települések alakultak ki. A táj egyedi arculatához hozzátartoznak a szántók területén lévő, még ma is nagyszámú tanyák, birtokközpontok.

A megye északi harmadát elfoglaló Körös-vidék süllyedő medence terület, amelyet a folyóvizek hordalékukkal folyamatosan töltöttek fel. A tájat kusza vízhálózat jellemzi, az élő vízfolyások mellett számtalan elhagyott meander tarkítja a tájat. A Körösök vidékén zajlott a legintenzívebb folyószabályozás Magyarországon, ennek eredménye a sok lefűződött holtág. A települések elhelyezkedése a tájban szorosan összefügg a vízhálózattal. A folyóhátak az áradások során folyamatosan épültek, és az egykori mocsarakból kiemelekedtek. A parti dűnék pedig a szél akkumulációs munkája nyomán épültek tovább a hátakon. Ezek a környezetükből kismértékben kiemelkedő térszínek lettek az árvízveszélyes és gyakori vízborítású Körös-vidéken a települések területei. A halom végződésű településnevek is utalnak eredetükre. A Kis-Sárrét és a Körös menti síkon a sok víz speciális gazdálkodási formák kialakulásához vezetett, a mezőgazdaság mellett a halászat volt jelentős. Ez a kettősség a mai napig jellemzi a vidéket, a megye legnagyobb halastavait itt találni.

A táj erdősültsége rendkívül szegényes. Összefüggő erdőket csak Szanazug térségében találni az egész megyében. A Körösöket kíséri keskeny galériaerdősáv. A tanyák, birtokközpontok környékén, egyes települések határában, illetve utak mentén találunk facsoportokat, fasorokat.

A táj képéhez tartoznak a szikes rétek, legelők. Számos szikes tó is tarkítja a tájképet, amelyek viszont sekély vizűek, változó vízállásúak. Madárvonulási pihenőhelyként töltenek be fontos szerepet. A szikes legelők megmaradt kisebb foltjai az egykor óriási alföldi puszták képét mutatják. A megye orográfiai okoknál fogva fokozottan belvízveszélyes terület. A táj képéhez hosszú hetekig, hónapokig hozzátartoznak a belvízzel borított területek. A táj sajátja továbbá a kunhalmok nagy száma, melyek a sík környezetükből kiemelkedve visznek változatosságot a tájba.

A ritka településhálózatot néhány főút, de javarészt mellékutak tárják fel. A tájba durván beavatkozó gyorsforgalmi utak – egyelőre – elkerülik a megyét. Vasúthálózata viszonylag sűrű, ám ezek többségében alacsony forgalmú mellékvonalak.

1.4 A területfelhasználás és a térszerkezet változásainak vizsgálata

A területrendezési tervek tartalmi követelményei szerinti térségi területfelhasználási vizsgálat az OTRT-ben rögzített területfelhasználási kategóriák szerint készült. A vizsgálat során felhasználásra kerültek a meglévő térségi digitális térképi állományok.

A tervezés során ezek a területi lehatárolások a rendelkezésre álló és feldolgozásra kerülő hatályos településszerkezeti tervek szerint beépítésre szánt területi lehatárolásokkal, illetve további erdészeti területi lehatárolásokkal fognak pontosodni.

A területfelhasználás településenkénti vizsgálata (2011)

Település	Térségi területfelhasználás vizsgálat	Terület (ha)	%
Almáskamarás	hagyományos vidéki települési térség	156,76	10,63
	erdőgazdálkodási térség	12,17	0,83
	mezőgazdasági térség	1305,36	88,54
Battonya	városias települési térség	851,11	5,84
	vegyes területfelhasználású térség	928,52	6,37
	erdőgazdálkodási térség	250,30	1,72
	mezőgazdasági térség	12526,02	85,97
	vízgazdálkodási térség	14,97	0,10
Békés	városias települési térség	998,65	7,85
	vegyes területfelhasználású térség	977,61	7,68
	erdőgazdálkodási térség	397,84	3,13
	mezőgazdasági térség	10196,47	80,15
	vízgazdálkodási térség	151,04	1,19
Békéscsaba	városias települési térség	2725,95	14,06
	vegyes területfelhasználású térség	376,49	1,94
	erdőgazdálkodási térség	1025,34	5,29
	mezőgazdasági térség	15105,04	77,89
	vízgazdálkodási térség	160,22	0,83
Békéssámszon	hagyományos vidéki települési térség	237,80	3,34
	erdőgazdálkodási térség	25,13	0,35
	mezőgazdasági térség	6846,16	96,16
	vízgazdálkodási térség	10,53	0,15
Békésszentandrás	hagyományos vidéki települési térség	401,93	5,19
	erdőgazdálkodási térség	111,65	1,44
	mezőgazdasági térség	6845,51	88,39
	vízgazdálkodási térség	385,67	4,98
Bélmegyer	hagyományos vidéki települési térség	121,19	1,92
	erdőgazdálkodási térség	1267,68	20,10
	mezőgazdasági térség	4800,23	76,13
	vízgazdálkodási térség	116,35	1,85
Biharugra	hagyományos vidéki települési térség	194,56	3,68
	erdőgazdálkodási térség	141,49	2,68
	mezőgazdasági térség	4168,95	78,91
	vízgazdálkodási térség	778,28	14,73
Bucsa	hagyományos vidéki települési térség	201,21	3,60
	erdőgazdálkodási térség	274,82	4,92
	mezőgazdasági térség	5103,60	91,44
	vízgazdálkodási térség	2,00	0,04
Csabacsúd	hagyományos vidéki települési térség	154,49	2,31
	erdőgazdálkodási térség	130,86	1,96

	mezőgazdasági térség	6397,55	95,70
	vízgazdálkodási térség	1,93	0,03
Csabasabadi	hagyományos vidéki települési térség	31,85	0,97
	erdőgazdálkodási térség	22,11	0,68
	mezőgazdasági térség	3210,10	98,13
	vízgazdálkodási térség	7,29	0,22
Csanádapáca	hagyományos vidéki települési térség	377,60	7,36
	erdőgazdálkodási térség	20,64	0,40
	mezőgazdasági térség	4729,25	92,23
Csárdaszállás	hagyományos vidéki települési térség	70,54	1,30
	erdőgazdálkodási térség	51,88	0,96
	mezőgazdasági térség	5245,51	96,83
	vízgazdálkodási térség	49,37	0,91
Csorvás	városias települési térség	443,65	4,92
	erdőgazdálkodási térség	127,63	1,42
	mezőgazdasági térség	8441,83	93,63
	vízgazdálkodási térség	2,71	0,03
Dévaványa	városias települési térség	711,69	3,29
	erdőgazdálkodási térség	239,52	1,11
	mezőgazdasági térség	20677,56	95,46
	vízgazdálkodási térség	31,88	0,15
Doboz	hagyományos vidéki települési térség	352,95	6,48
	vegyes területfelhasználású térség	420,32	7,72
	erdőgazdálkodási térség	1131,00	20,77
	mezőgazdasági térség	3497,52	64,22
	vízgazdálkodási térség	44,68	0,82
Dombegyház	hagyományos vidéki települési térség	421,88	7,28
	erdőgazdálkodási térség	55,91	0,96
	mezőgazdasági térség	5312,01	91,68
	vízgazdálkodási térség	4,38	0,08
Dombiratos	hagyományos vidéki települési térség	182,36	9,97
	erdőgazdálkodási térség	14,84	0,81
	mezőgazdasági térség	1631,74	89,19
	vízgazdálkodási térség	0,49	0,03
Ecsefalva	hagyományos vidéki települési térség	186,09	2,36
	erdőgazdálkodási térség	76,98	0,97
	mezőgazdasági térség	7379,66	93,43
	vízgazdálkodási térség	255,55	3,24
Elek	városias települési térség	325,61	5,93
	vegyes területfelhasználású térség	32,79	0,60
	erdőgazdálkodási térség	37,64	0,69
	mezőgazdasági térség	5069,42	92,32
	vízgazdálkodási térség	25,43	0,46
Füzesgyarmat	városias települési térség	533,73	4,19
	erdőgazdálkodási térség	942,02	7,40
	mezőgazdasági térség	11134,54	87,44
	vízgazdálkodási térség	123,83	0,97
Gádosor	hagyományos vidéki települési térség	324,77	8,51
	erdőgazdálkodási térség	24,35	0,64
	mezőgazdasági térség	3465,48	90,85
Gerendás	hagyományos vidéki települési térség	113,50	2,78
	erdőgazdálkodási térség	23,67	0,58
	mezőgazdasági térség	3940,77	96,61
	vízgazdálkodási térség	1,01	0,02
Geszt	hagyományos vidéki települési térség	156,43	3,04
	erdőgazdálkodási térség	689,18	13,41
	mezőgazdasági térség	3258,60	63,42
	vízgazdálkodási térség	1034,08	20,12

Gyomaendrőd	városias települési térség	1092,05	3,59
	erdőgazdálkodási térség	762,92	2,51
	mezőgazdasági térség	28083,67	92,42
	vízgazdálkodási térség	449,89	1,48
Gyula	városias települési térség	1705,38	6,67
	vegyes területfelhasználású térség	2447,52	9,57
	erdőgazdálkodási térség	3835,37	14,99
	mezőgazdasági térség	17346,78	67,81
	vízgazdálkodási térség	244,66	0,96
Hunya	hagyományos vidéki települési térség	100,39	3,08
	erdőgazdálkodási térség	18,31	0,56
	mezőgazdasági térség	3135,53	96,35
Kamut	hagyományos vidéki települési térség	118,87	1,96
	vegyes területfelhasználású térség	218,92	3,62
	erdőgazdálkodási térség	13,41	0,22
	mezőgazdasági térség	5696,17	94,16
	vízgazdálkodási térség	2,16	0,04
Kardos	hagyományos vidéki települési térség	50,01	1,17
	erdőgazdálkodási térség	0,59	0,01
	mezőgazdasági térség	4227,61	98,82
Kardoskút	hagyományos vidéki települési térség	67,63	0,88
	erdőgazdálkodási térség	21,98	0,29
	mezőgazdasági térség	7463,83	97,47
	vízgazdálkodási térség	104,02	1,36
Kaszaper	hagyományos vidéki települési térség	179,90	5,41
	erdőgazdálkodási térség	0,91	0,03
	mezőgazdasági térség	3144,50	94,55
	vízgazdálkodási térség	0,32	0,01
Kertészsziget	hagyományos vidéki települési térség	36,03	0,92
	erdőgazdálkodási térség	184,61	4,72
	mezőgazdasági térség	3692,37	94,36
Kétegyháza	hagyományos vidéki települési térség	449,69	8,91
	erdőgazdálkodási térség	104,66	2,07
	mezőgazdasági térség	4485,39	88,83
	vízgazdálkodási térség	9,92	0,20
Kétsoprony	hagyományos vidéki települési térség	74,43	1,45
	vegyes területfelhasználású térség	753,95	14,71
	erdőgazdálkodási térség	27,11	0,53
	mezőgazdasági térség	4267,02	83,27
	vízgazdálkodási térség	1,94	0,04
Kevermes	hagyományos vidéki települési térség	503,49	11,62
	erdőgazdálkodási térség	70,81	1,63
	mezőgazdasági térség	3747,24	86,45
	vízgazdálkodási térség	13,10	0,30
Kisdombegyház	hagyományos vidéki települési térség	102,95	8,16
	erdőgazdálkodási térség	18,94	1,50
	mezőgazdasági térség	1138,34	90,24
	vízgazdálkodási térség	1,29	0,10
Kondoros	hagyományos vidéki települési térség	360,76	4,41
	erdőgazdálkodási térség	97,49	1,19
	mezőgazdasági térség	7715,62	94,28
	vízgazdálkodási térség	10,11	0,12
Körösladány	városias települési térség	440,94	3,56
	erdőgazdálkodási térség	711,25	5,74
	mezőgazdasági térség	11120,00	89,81
	vízgazdálkodási térség	109,57	0,88
Körösnagyharsány	hagyományos vidéki települési térség	87,07	4,37
	erdőgazdálkodási térség	44,61	2,24

	mezőgazdasági térség	1836,40	92,19
	vízgazdálkodási térség	23,95	1,20
Köröstarcsa	hagyományos vidéki települési térség	227,41	3,62
	erdőgazdálkodási térség	288,52	4,59
	mezőgazdasági térség	5578,96	88,83
	vízgazdálkodási térség	185,36	2,95
	hagyományos vidéki települési térség	104,47	4,13
Körösújfalú	erdőgazdálkodási térség	70,69	2,80
	mezőgazdasági térség	2349,79	92,97
	vízgazdálkodási térség	2,57	0,10
	hagyományos vidéki települési térség	245,57	5,72
Kötegyán	erdőgazdálkodási térség	254,11	5,92
	mezőgazdasági térség	3793,23	88,32
	vízgazdálkodási térség	1,83	0,04
	hagyományos vidéki települési térség	460,57	7,20
Kunágota	erdőgazdálkodási térség	24,38	0,38
	mezőgazdasági térség	5906,71	92,33
	vízgazdálkodási térség	5,71	0,09
	hagyományos vidéki települési térség	189,34	3,64
Lőkősháza	erdőgazdálkodási térség	144,24	2,77
	mezőgazdasági térség	4855,09	93,32
	vízgazdálkodási térség	13,82	0,27
	hagyományos vidéki települési térség	285,69	7,81
Magyarbánhegyes	erdőgazdálkodási térség	16,80	0,46
	mezőgazdasági térség	3354,21	91,72
	vízgazdálkodási térség	0,18	0,00
	hagyományos vidéki települési térség	92,23	12,06
Magyardombegyház	erdőgazdálkodási térség	0,38	0,05
	mezőgazdasági térség	672,43	87,89
	hagyományos vidéki települési térség	204,97	6,47
Medgyesbodzás	erdőgazdálkodási térség	0,27	0,01
	mezőgazdasági térség	2963,53	93,52
	hagyományos vidéki települési térség	339,74	5,29
Medgyesegyháza	erdőgazdálkodási térség	165,44	2,57
	mezőgazdasági térség	5921,70	92,12
	vízgazdálkodási térség	1,39	0,02
	hagyományos vidéki települési térség	172,89	6,69
Méhkerék	erdőgazdálkodási térség	145,05	5,61
	mezőgazdasági térség	2258,70	87,41
	vízgazdálkodási térség	7,48	0,29
	hagyományos vidéki települési térség	656,56	5,54
Mezőberény	vegyes területfelhasználású térség	1054,71	8,90
	erdőgazdálkodási térség	286,35	2,42
	mezőgazdasági térség	9640,58	81,34
	vízgazdálkodási térség	213,43	1,80
	hagyományos vidéki települési térség	197,50	3,30
Mezőgyán	erdőgazdálkodási térség	721,29	12,05
	mezőgazdasági térség	5067,18	84,65
	hagyományos vidéki települési térség	365,44	2,35
Mezőhegyes	erdőgazdálkodási térség	1231,86	7,92
	mezőgazdasági térség	13931,51	89,62
	vízgazdálkodási térség	15,51	0,10
	hagyományos vidéki települési térség	728,53	11,64
Mezőkovácsháza	erdőgazdálkodási térség	62,38	1,00
	mezőgazdasági térség	5463,08	87,28
	vízgazdálkodási térség	5,20	0,08
	hagyományos vidéki települési térség	96,30	2,70
Murony	vegyes területfelhasználású térség	62,50	1,75
	hagyományos vidéki települési térség		

	erdőgazdálkodási térség	27,18	0,76
	mezőgazdasági térség	3380,96	94,73
	vízgazdálkodási térség	2,02	0,06
Nagybánhegyes	hagyományos vidéki települési térség	175,80	4,16
	erdőgazdálkodási térség	25,85	0,61
	mezőgazdasági térség	4022,52	95,22
	vízgazdálkodási térség	0,30	0,01
Nagykamarás	hagyományos vidéki települési térség	311,73	7,24
	erdőgazdálkodási térség	210,58	4,89
	mezőgazdasági térség	3778,72	87,77
	vízgazdálkodási térség	4,40	0,10
Nagyszénás	hagyományos vidéki települési térség	437,24	4,58
	erdőgazdálkodási térség	69,52	0,73
	mezőgazdasági térség	9042,21	94,63
	vízgazdálkodási térség	6,57	0,07
Okány	hagyományos vidéki települési térség	320,28	4,39
	erdőgazdálkodási térség	72,70	1,00
	mezőgazdasági térség	6891,55	94,55
	vízgazdálkodási térség	4,08	0,06
Örménykút	hagyományos vidéki települési térség	41,84	0,77
	erdőgazdálkodási térség	44,11	0,81
	mezőgazdasági térség	5370,57	98,42
Orosháza	városias települési térség	2306,30	11,40
	erdőgazdálkodási térség	108,97	0,54
	mezőgazdasági térség	17695,88	87,51
	vízgazdálkodási térség	111,33	0,55
Pusztaföldvár	hagyományos vidéki települési térség	292,46	5,12
	erdőgazdálkodási térség	19,20	0,34
	mezőgazdasági térség	5371,30	94,02
	vízgazdálkodási térség	30,02	0,53
Pusztatottlaka	hagyományos vidéki települési térség	57,12	3,03
	erdőgazdálkodási térség	25,87	1,37
	mezőgazdasági térség	1804,89	95,60
Sarkad	városias települési térség	777,35	6,19
	erdőgazdálkodási térség	1078,75	8,59
	mezőgazdasági térség	10637,87	84,72
	vízgazdálkodási térség	62,52	0,50
Sarkadkeresztúr	hagyományos vidéki települési térség	185,61	5,26
	erdőgazdálkodási térség	84,05	2,38
	mezőgazdasági térség	3260,96	92,35
	vízgazdálkodási térség	0,37	0,01
Szabadkígyós	hagyományos vidéki települési térség	248,11	5,45
	erdőgazdálkodási térség	169,58	3,72
	mezőgazdasági térség	4102,50	90,06
	vízgazdálkodási térség	35,21	0,77
Szarvas	városias települési térség	1058,36	6,55
	vegyes területfelhasználású térség	3021,49	18,70
	erdőgazdálkodási térség	197,26	1,22
	mezőgazdasági térség	11641,84	72,06
	vízgazdálkodási térség	237,69	1,47
Szeghalom	városias települési térség	659,76	3,04
	erdőgazdálkodási térség	1393,18	6,42
	mezőgazdasági térség	19484,24	89,74
	vízgazdálkodási térség	174,04	0,80
Tarhos	hagyományos vidéki települési térség	108,77	1,89
	vegyes területfelhasználású térség	78,37	1,36
	erdőgazdálkodási térség	428,05	7,45
	mezőgazdasági térség	5129,47	89,27

	vízgazdálkodási térség	1,05	0,02
Telekgerendás	hagyományosan vidéki települési térség	108,61	1,50
	erdőgazdálkodási térség	301,59	4,17
	mezőgazdasági térség	6821,84	94,27
	vízgazdálkodási térség	4,08	0,06
Tótkomlós	városias települési térség	460,35	3,67
	erdőgazdálkodási térség	85,53	0,68
	mezőgazdasági térség	11976,06	95,53
	vízgazdálkodási térség	14,06	0,11
Újkígyós	városias települési térség	486,59	8,86
	erdőgazdálkodási térség	46,04	0,84
	mezőgazdasági térség	4951,19	90,15
	vízgazdálkodási térség	8,32	0,15
Újszalonta	hagyományosan vidéki települési térség	35,73	1,72
	erdőgazdálkodási térség	88,81	4,26
	mezőgazdasági térség	1958,38	94,02
Vétegyháza	hagyományosan vidéki települési térség	234,77	8,11
	erdőgazdálkodási térség	25,04	0,87
	mezőgazdasági térség	2633,28	91,00
	vízgazdálkodási térség	0,57	0,02
Vésztő	városias települési térség	680,40	5,41
	erdőgazdálkodási térség	365,27	2,91
	mezőgazdasági térség	11444,63	91,05
	vízgazdálkodási térség	79,41	0,63
Zsadány	hagyományosan vidéki települési térség	190,51	3,00
	erdőgazdálkodási térség	177,53	2,79
	mezőgazdasági térség	5813,22	91,40
	vízgazdálkodási térség	178,67	2,81

A területfelhasználás kistérségenkénti vizsgálata

kistérség	Térségi területfelhasználás vizsgálat	Terület (ha)	%
Békéscsabai kistérség	városias települési térség	2725,95	6,74
	hagyományosan vidéki települési térség	567,85	1,40
	vegyes területfelhasználású térség	1550,76	3,83
	erdőgazdálkodási térség	2507,15	6,19
	mezőgazdasági térség	32901,52	81,30
	vízgazdálkodási térség	218,21	0,54
Békési kistérség	városias települési térség	2747,26	3,00
	hagyományosan vidéki települési térség	843,48	0,92
	vegyes területfelhasználású térség	2392,12	2,61
	erdőgazdálkodási térség	3542,15	3,87
	mezőgazdasági térség	80887,57	88,32
	vízgazdálkodási térség	1170,66	1,28
Gyulai kistérség	városias települési térség	2517,58	4,90
	hagyományosan vidéki települési térség	887,13	1,73
	vegyes területfelhasználású térség	2480,31	4,83
	erdőgazdálkodási térség	4337,53	8,44
	mezőgazdasági térség	40810,35	79,44
	vízgazdálkodási térség	337,35	0,66
Mezőkovácsházai kistérség	városias települési térség	2284,82	2,59
	hagyományosan vidéki települési térség	3370,22	3,82
	vegyes területfelhasználású térség	928,52	1,05
	erdőgazdálkodási térség	2212,72	2,51
	mezőgazdasági térség	79257,80	89,94
	vízgazdálkodási térség	67,84	0,08
Orosházai kistérség	városias települési térség	3210,30	3,78

	hagyományos vidéki települési térség	1850,99	2,18
	erdőgazdálkodási térség	526,61	0,62
	mezőgazdasági térség	78972,77	93,08
	vízgazdálkodási térség	280,25	0,33
Sarkadi kistérség	városias települési térség	777,35	1,36
	hagyományos vidéki települési térség	1786,17	3,13
	erdőgazdálkodási térség	3497,57	6,13
	mezőgazdasági térség	48945,06	85,72
	vízgazdálkodási térség	2091,27	3,66
Szarvasi kistérség	városias települési térség	1058,36	2,18
	hagyományos vidéki települési térség	1009,03	2,08
	vegyes területfelhasználású térség	3021,49	6,23
	erdőgazdálkodási térség	581,97	1,20
	mezőgazdasági térség	42198,70	87,00
	vízgazdálkodási térség	635,41	1,31
Szeghalomi kistérség	városias települési térség	3026,52	3,00
	hagyományos vidéki települési térség	527,79	0,52
	erdőgazdálkodási térség	4258,34	4,22
	mezőgazdasági térség	92386,39	91,49
	vízgazdálkodási térség	778,85	0,77

A területfelhasználási kategóriák területi kiterjedése és arányai a megye területén

Békés megye összesen	Térségi területfelhasználás vizsgálat	Terület (ha)	%
Békés megye összesen	városias települési térség	18348,15	3,26
	hagyományos vidéki települési térség	10842,67	1,93
	vegyes területfelhasználású térség	10373,20	1,84
	erdőgazdálkodási térség	21464,04	3,81
	mezőgazdasági térség	496360,16	88,17
	vízgazdálkodási térség	5579,84	0,99

A megye térszerkezetében a 2005-ben elfogadott megyei területrendezési terv hatálya alatt lényegi változás nem következett be. A közelmúlt változásai között említendő a 47. sz. főút Orosháza területén megvalósult, a várost elkerülő – Gyopárosfürdő, Szenetetornya és a város közötti nyomvonalon vezetett – szakasza, valamint a 44. sz. főút Békéscsabát északról elkerülő szakasza. A megye területén a hatályos tervben is szereplő tervezett gyorsforgalmi úthálózati elemek nem valósultak meg az elmúlt időszakban. Vasúthálózati fejlesztés nem történt, viszont korábban megszüntetett vasútvonalakon újraindult a személyszállítás. Számottevő mellékúthálózati fejlesztések nem valósultak meg. Az energiaellátórendszerek hálózati elemei a közelmúltban nem módosultak. Szennyvízelvezető csatornahálózati fejlesztések történtek több településen.

1.5 Településhálózat, központrendszer

(A hatályos megyei területrendezési terv vizsgálati megállapításai a településrendszer és a települések funkcionális kapcsolatairól vonatkozásában napjainkban is helytállóak.)

Békés megye (a dél-alföldi régiót alkotó Bács-Kiskun és Csongrád megyéhez hasonlóan) az ország legritkább településhálózatával rendelkezik. A megye 75 településéből Békéscsaba megyei jogú város, további 20 megyei település pedig városi rangú.

	Lakónépesség (2011. január 1-én, fő)
Békéscsaba megyeszékhely, megyei jogú város	64 429
Battonya	5 726
Békés	20 182
Csorvás	5 201
Dévaványa	7 888
Elek	4 985
Füzesgyarmat	5 804
Gyomaendrőd	14 131
Gyula	32 132
Körösladány	4 733
Medgyesegyháza	3 781
Mezőberény	11 128
Mezőhegyes	5 299
Mezőkovácsháza	6 175
Orosháza	29 629
Sarkad	10 262
Szarvas	17 412
Szeghalom	9 228
Tótkomlós	5 955
Újkígyós	5 376
Vésztő	6 946

A Békés megyei települések közül 54 település község, illetve nagyközség. A népsűrűség változatos képet mutat. 2010. január elején a megye népsűrűsége 65 fő/km², amely alatta marad az országos átlagnak (108 fő/km²), ahogy elmarad az Európai Unió átlagától (116 fő/km²) is, kivétel ez alól a békéscsabai kistérség (169 fő/km²).

A jelenlegi településhálózat kialakulásának története

(Forrás: A dél-alföldi régió településszerkezete, geografus.elte.hu)

A hódoltság előtti időkben az Alföldön a természeti tényezők nem igazán kedveztek a lakosság letelepedésének, hatalmas árvízjárta területek és legelőként hasznosított homokfelszínek hátráltatták azt. Állandó települések inkább csak az ártérperemeken jöhettek létre. Az Alföldön nem voltak meg a feudális korban a városfejlődést elősegítő tényezők, mint pl. nemesfémbányászat, bortermelés, vásárvonal. Ezért a térségben a mezőgazdaság uralt mindent, a városfejlődésnek is ez jelentette az alapját. A 14-15. század során kezdődött meg a mezővárosok kialakulása. A városállomány a 15. században még meglehetősen ritka volt ezen a területen. A dél-alföldi régió területén kizárólag Szeged emelhető ki mint nagyváros, és mellette még Gyula, Békés, valamint Kecskemét és Kalocsa voltak a jelentősebb mezővárosok, ezek népessége viszonylag gyorsan és egyenletesen növekedett.

A török hódoltság nagymértékben befolyásolta a településhálózat fejlődését, az Alföld az 1540-es évektől kezdve két birodalom határzónájává vált. A törökök elől elmenekült a helyi nemesség és a tehetősebb városi polgárok egy része is, a falvak lakói pedig fokozatosan beköltöztek a nagyobb védelmet nyújtó mezővárosokba, a

faluhálózat gyakorlatilag elpusztult. A 18. században megindult az elnéptelenedett területek újratelepítése, mely részben spontán, részben szervezett folyamatként ment végbe. A Dél-Alföld területén ekkor jelent meg a szlovák népesség, fő központjaik Tótkomlós, Békéscsaba és Szarvas voltak. A spontán folyamatok eredményeként a román lakosság mindinkább lehúzódt a hegyekből az Alföld peremére, de magyar lakosság is érkezett az ország túlnépesedett területéről. Az Alföldön a török hódoltság során kialakult településhálózat állt helyre. A 18. század végétől a lakosság nagy része a mezővárosokban élt, falvak csak elvétve alakultak ki.

A települések fejlődésében fontos szerepe volt a 18. század közepétől meginduló gabonakonjunktúrának, mely egyre inkább visszaszorította a rideg szarvasmarhatartást. Az intenzívebb határhasználat terjedését segítette a növekvő népesség is, melynek eltartására már nem voltak elegendők a legelőként hasznosított földek. A szántók magántulajdonba kerültek, de a településmagtól egyre távolabbi földterületeket kényszerültek szántóföldi művelés alá vonni, mely a tanyás településrendszer kialakulásához vezetett el.

A tanyák kialakulásának alapvető feltételei közé tartozott a nagy kiterjedésű, intenzív művelés alá vont határ megléte, melyre nem lehet naponta kijárni. A tanyák, kialakulásuk kezdetén, még nem voltak állandó lakóhelyek, az osztott településszerkezet részét képezték, mely állt egy bel- és egy külterületi telekből. A tulajdonos állandó lakóhelye a mezővárosban volt, a tanya a gazdasági központot jelentette. A 19. század végétől viszont a tanyasiak feladták városi házukat, és a tanyák valódi szórványokká váltak. A tanyák a Dél-Alföldön nagyobb részt szórt tanyák, de előfordulnak Békés megyében a tanyautcák is (pl. Tótkomlós, Békés külterületein).

A dualizmus korszakában az Alföld területén meglepően magas volt a városi népesség aránya, mivel a tanyasi népességet is az anyaváros lakosságához számolták. A századfordulón is mezőváros volt az uralkodó településforma, melyeket még ekkor is egyöntetűen agrárjellegű településeknek lehetett minősíteni. Megőrizték falusias jellegű városképüket is, bár a 19. század során általában kialakult egy városias kinézetű belső mag és az ugyan földszintes házak alkotta, de zárt utcakép.

Tanyás településrendszer még jellemzőbbé vált, mivel a folyószabályozási és lecsapolási munkálatok során nagy kiterjedésű földterületek váltak művelhetővé, melyeken tanyák sokasága jött létre. A tanyaképződés utolsó nagy fellendülése az 1945-ös földreformhoz kapcsolható, mikor a kiosztott földek jelentős részén tanyák létesültek, ekkor érte el az alföldi külterületi népességszáma és aránya a maximumot.

A szocialista településhálózat-elképzelésekben a tanyák számára már nem volt hely. Ezért célként fogalmazták meg a tanyák felszámolását, melyet tanyaközpontok, illetve községek létrehozásával akartak megvalósítani. A tanyaközpontokon kívül sok korlátozást léptettek életbe, tiltották tanyák építését, átépítését, villamosítását is, ezzel bekényszerítve az embereket a kijelölt központokba. A külterületi népesség aránya ebben az időszakban jelentősen visszaesett, különösen az 1970-es években gyorsult fel a tanyák megszűnése. Míg a korábbi időszakban Békés megyében a népesség 33%-a élt külterületen, az elvándorlás és az elöregedés miatt gyors csökkenésnek indult a külterületi népesség. Napjainkra sűrűbb tanyahálózat csak a Szarvas-Békés-Orosháza-Hódmezővásárhely-Szentes közötti területeken maradt fenn. Békés megyében a külterületi lakosok aránya elmarad az 5%-tól, ezen belül azonban a szarvasi térség minden kilencedik lakója tanyán él.

Békés megye mai településrendszere:

A megye településállományban a nagyobb népességű városoké, óriásfalvaké a főszerep. A nagyfalvak mellett még a kisvárosok szerepe meghatározó. A népesség főként a nagyobb városok körül koncentrálódik, melyek körül már megkezdődött a szuburbanizáció és az agglomerációk kialakulása. 2010. január 1.-én a Békéscsaba-Békés-Gyula településeggyüttes a népesség 42%-át tömöríti.

A megye legjelentősebb és elsődleges városi centruma Békéscsaba. A megyeszékhely gazdaság-irányítási, üzleti és lakossági szolgáltató funkciói, továbbá közlekedési csomóponti szerepe térségileg kiemelkedő. Mivel Békéscsaba felsőfokú szerepköre hiányos, Szeged és Debrecen vonzása is érvényesül a megyében *(az utóbbi elsősorban a megye északkeleti részén)*.

A megyeszékhely mellett három, széles körű gazdasági-szolgáltató-ellátási funkciókkal rendelkező csomópont lát el térségi szervező szerepet: Orosháza, Gyula és Szarvas. Közülük a leginkább autonóm centrumnak - *elsősorban gazdasági bázisa miatt* - Orosháza tekinthető. Gyula a közép-békési településeggyüttes részeként, egyrészt ellát néhány megyeszékhely-funkciót, másrészt viszont gazdasági irányító és üzleti szolgáltató szerepkörei a megyeszékhelynél gyengébbek. Szarvas a megye északnyugati részének fontos szolgáltató centruma.

Békés megyében a városeggyüttesek formálódásának legelőrehaladottabb stádiumában lévő példája a közép-békési városeggyüttes, melynek magterületét - *a funkcionális munkamegosztást több vonatkozásban gyakorló* - Békéscsaba, Gyula, Békés, peremvárosait

Mezőberény és Sarkad képezik. Csabaszabadi, Doboz, Murony elsősorban a városi funkciók intenzív igénybevétele, Szabadkígyós, Újkígyós *(sőt egyre inkább Telekgerendás is)* már a szuburbanizáció révén is e városokhoz kapcsolódik, egyre inkább összefüggő, a megye legkiterjedtebb urbanizált térségévé alakítva a településegységet.

Más léptékű és területi kihatású a Mezőkovácsháza–Mezőhegyes–Battonya város csoport, mely az egymás leárnnyékolásából adódóan hiányosan kiépült kisvárosi funkciók - *Mezőkovácsháza dominanciájú* - kölcsönös igénybevétele által formálódik.

Szeghalom, Mezőkovácsháza, Tótkomlós és Gyomaendrőd részlegesen tölti be kistérségi centrum szerepét, elsősorban intézményi és kereskedelmi szerepköreik révén. Békés és Mezőberény a közép-békési térségen belüli funkciómegosztásnak és kedvező közlekedési helyzetének köszönhetően került ebbe a csoportba.

Dél-Békés két kisvárosa, Mezőhegyes és Battonya a gazdasági átalakulás veszteségeinek tekinthetők, súlyuk csökkent, szolgáltatásai szegényes, eltekintve Mezőhegyes kiskereskedelmi mikrocentrum-szerepétől. A dél-békési városok - *beleértve Mezőkovácsházát és Tótkomlóst is* - szerény gazdaságirányító szerepe és szegényes szolgáltató szektora, valamint a térség periférikus közlekedési helyzete az itteni települések végleges leszakadását eredményezheti. *(Erre utal e városok romló demográfiai helyzete is.)* Hasonló gondot jelent ÉK-Békésben Sarkad gazdaságának meggyengülése és a város szolgáltató funkcióinak hiányosságai.

Elek gazdasági, szolgáltatási és közlekedési mutatói arra utalnak, hogy e centrum egyelőre nem képes dinamizálni a megye keleti peremének leszakadó településeit.

A várossá nyilvánított Csorvás, Medgyesegyháza, Vésztő, Dévaványa és Füzesgyarmat településeken túl Kondoros rendelkezik még a legsokoldalúbb funkcionális szerkezettel, s ezek révén mikroregionális *(a környező falvakra is kiterjedő)* vonzással. E dinamikus csoport része Újkígyós is, amely gazdasági bázisa és kedvező társadalmi folyamatai *(szuburbanizáció)* miatt sorolható ide.

Fentiek figyelembevételével kistérségében Gyula és Békés, sokkal kisebb mértékben Mezőberény néhány intézményével közösen gyakorolja a városi ellátó szerepet, míg Elek egyetlen falut sem képes a kapcsolatok többségével vonzani.

Gyula a román határ menti falvak sávjában fejti ki legegységesebb központi szerepét, kisebb-nagyobb mértékben leárnnyékolva Sarkad és a dél-békési kisvárosok hatását azok kistérségeiben. Előbbiben részlegesen Szeghalom korlátozott ellátó szerepe is érzékelhető, míg utóbbi északi részét Békéscsaba vonzza el, de Orosháza közelsége sem marad hatástalan. Mindkét kistérségben megfigyelhető a város-falu kapcsolatok megyehatáron való átnyúlása.

Saját kistérségében legegységesebb Orosháza szerepe (egykori járásában), ahol Tótkomlós csak minimális mérvű másodlagos vonzásra képes. A szomszédos megye településeivel fenntartott legsokoldalúbb vonzáskörzeti kapcsolatok is itt alakultak ki.

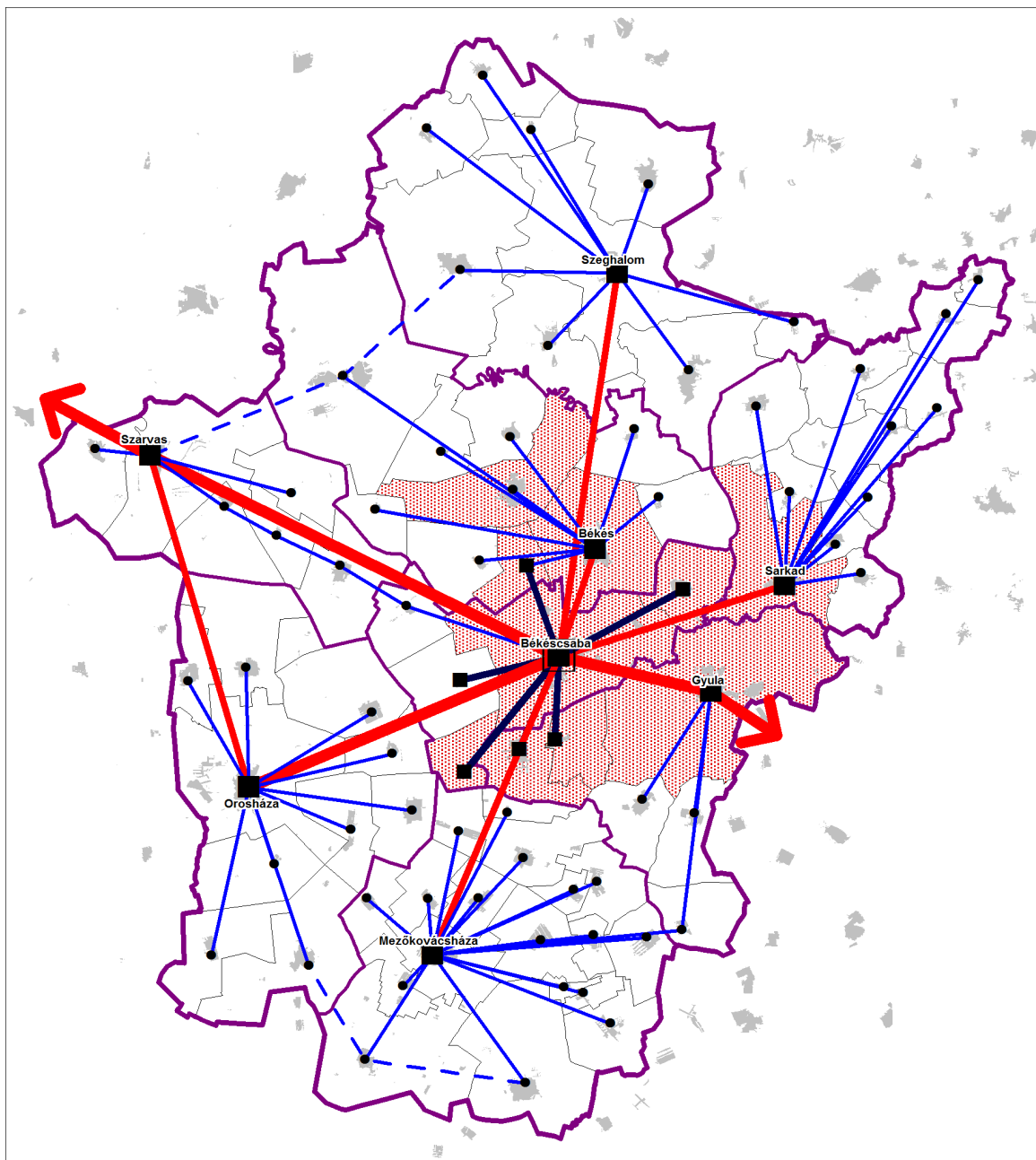
A Szarvasi kistérségen nem nyúlik túl Szarvas elsődleges vonzása, sőt az egyértelműen csak az egykor belőle kivált tanyaközségekre, illetve Békésszentandrásra terjed ki. Gyomaendrőd azonban Hunyát csak megosztva képes ellátni, ami a szomszédos kistérségben, egykori járásában található Dévaványára *(minimális mértékben Ecseghalvára)* is vonatkozik.

Szeghalom meglévő funkcióival kistérsége falvainak többségére elsődleges vonzást gyakorol, de valamennyi szomszédos kistérség legközelebbi városainak *(köztük a megyén kívüli Karcagnak)*, valamint Békéscsabának és Gyulának a hatása is érzékelhető.

A falvak túlnyomó részét magában foglaló, heterogén települések ellátási funkciói hiányosak. A legrosszabb helyzetű falvak különösen nagy számban koncentrálnak a megye északi-északkeleti *(Bélmegyei, Biharugra, Ecseghalva, Kertészsziget, Körösnagyharsány, Körösújfal, Tarhos, Újszalonta)* és déli-délkeleti *(Dombiratos, Végegyháza, Pusztatölke, Almáskamarás)* részén, valamint a tanyás térségekben *(Hunya, Kardos, Örménykút)*.

Békés megye településrendszerét az alábbi ábra foglalja össze. *(Az ábrán a kapcsolati rendszeren túlmenően ábrázolásra került Békéscsaba várostérségében az a településegységek,*

amelynek az Országos Területrendezési Tervről szóló törvény szerint is indokolt az átfogó együtt tervezése.)

Békés megye hatályos területfejlesztési programja megfogalmazásában – összefoglalóan – az alábbiak szerint jellemzi a megye településhálózatát:

„A megye településhálózata — az alföldi sajátosságokat magán viselve — nem elaprózott, így a hazai átlagnál nagyobb lakosságszám viszonylag több településen tette indokoltá, illetve lehetségessé az alapellátás helybeni kiépítését. A gyakran egymás szomszédságában fekvő nagyhatárú mezővárosok azonban tanyaviláguk fokozatos pusztulásával elvesztették egykori "vidéküket", az elmúlt évtizedekben egymás riválisaiként versenyeztek a városi funkcióik szükségességét igazoló vonzáskörzetekért. Mára a megye aránytalan városhálózatot tudhat magáénak. Hiányzik a komplex felsőfokú funkciókkal, üzleti-pénzügyi szolgáltatásokkal, megfelelő kommunikációs bázissal rendelkező, hosszú távon a nemzetközi városversenybe bekapcsolódni képes nagyváros. A megye városhálózatában túlsúlyban vannak a funkcióhiányos, megfelelő térszervező erő nélküli kisvárosok. A megye északi, északkeleti, valamint déli részén kizárólag ilyen városok helyezkednek el. Ezek nem

képesek javítani az ottani kiterjedt falusi övezetek demográfiai viszonyokban, életkörülményekben megmutatkozó elmaradottságán, foglalkoztatási, jövedelmi hátrányain.”

A megyei területrendezési terv fenti adottságok figyelembevételével kell, hogy javaslatot tegyen egyrészt a nagyobb térségi kapcsolatok, másrészt a belső kapcsolatok fejlesztésére, amellyel hozzájárulhat a megye és a megyei települések elérhetőségének javításához, a térség meglévő potenciáljai kihasználásához. Az erősödő gazdasági háttér pedig visszahathat a települések funkcióinak bővüléséhez, az itt élő népesség jobb színvonalú ellátásához.

1.6 Demográfiai folyamatok

1.6.1 Népességszám, népsűrűség

A megye népessége 2010. január 1.-jén 366.556 fő. 2011 legfrissebb évközi – kerekített – adata szerint pedig már csak 362.000-en lakják a megyét. A megye népességszámának 2000-es évekbeli alakulását vizsgálva megállapítható, hogy a 2001-es népszámlálás óta eltelt egy évtized során – az országos átlagnál (1,83%) közel ötször(!) rosszabb - mintegy 8,8%-os csökkenés következett be. A megye lakónépessége 2001 és 2010 között majdnem 35 és fél ezer fővel csökkent. Összehasonlításképpen: ez azt jelenti, hogy a megye lélekszáma egy – a megye második legnépesebb városa - Gyula nagyságú város népességét is meghaladó mértékben csökkent az elmúlt évtized során.

Az átlagos népsűrűség a megyében 65 fő négyzetkilométerenként, ami a 108 fő/km²-es országos átlag alatti, ezzel az értékkel Békés megye az ország negyedik legritkábban lakott megyéje. A népesség területi elhelyezkedése a megyében - a sajátos településhálózati adottságok, azaz a megye keleti szélén lévő két legnagyobb város következtében - meglehetősen kiegyenlített. A nagyobb népességtömörülések a megye városai térségében összpontosulnak. Ezek közül is kiemelekedő a megye keleti részén Békéscsaba-Gyula városi térségben kialakult relatíve nagyobb népességtömörülés, de a Békéscsaba körül kialakult agglomerálódó térségben a megyei átlagnál magasabb, 98 fő/km² feletti a népsűrűség. A Sarkadi kistérség és a megye középső, Orosháza – Békéscsaba – Gyomanedrőd közötti vidékei a legritkábban lakottak. Ezekben a térségekben igen alacsony, 25 fő/km² alatti a népsűrűség. A legkisebb népsűrűségűek a Szeghalomi, Sarkadi és a Mezőkovácsházai kistérségek, a legsűrűbben lakott a Békéscsabai. Ez utóbbi az egyedüli a megyében, ahol az országos átlagot (108 fő/km²) meghaladó a népsűrűség (169 fő/km²).

1.6.2 Népesezési folyamatok

A megyében élő népesség fogyása a megye területén belül nem egyenletes, a csökkenés jelentős területi differenciát mutat.

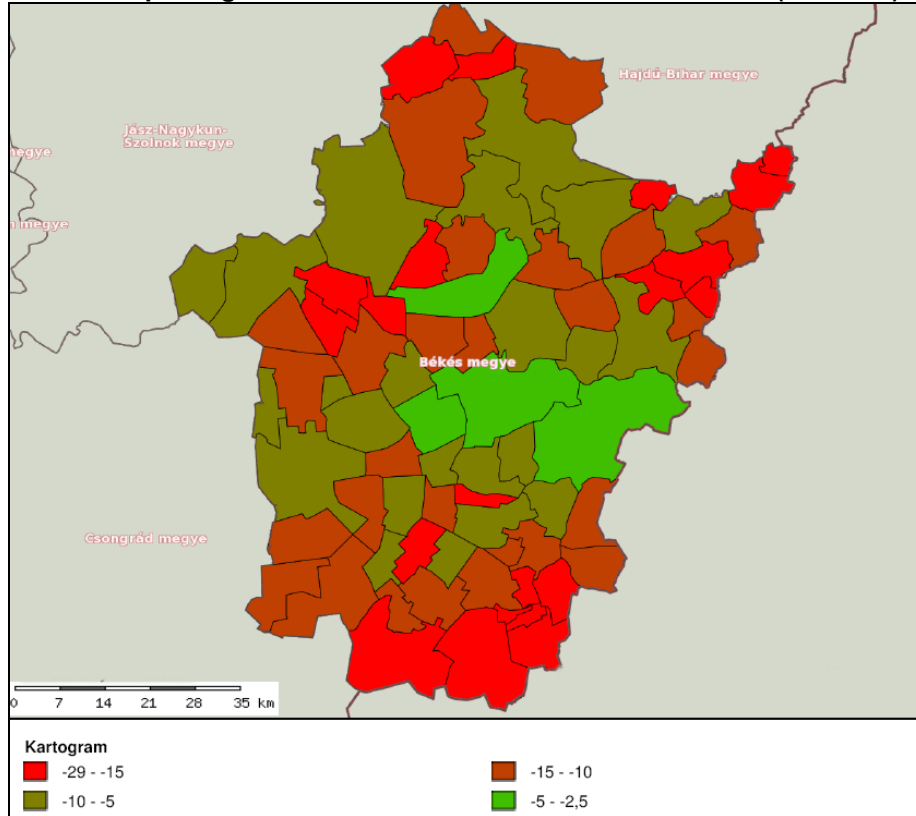
A lakónépesség alakulása a kistérségekben 2001-2009

	2001	2005	2009	Változás (%) 2001-2005	Változás (%) 2006-2009
Békéscsabai	79776	77498	76024	-2,9	-1,9
Békési	46070	44845	42849	-2,7	-4,5
Gyulai	45036	44011	43064	-2,3	-2,2
Mezőkovácsházai	46111	43609	39731	-5,4	-8,9
Orosházai	64300	62245	58741	-3,2	-5,6
Sarkadi	25613	24743	22942	-3,4	-7,3
Szarvasi	48468	46882	44284	-3,3	-5,5
Szeghalomi	43687	42014	38921	-3,8	-7,4
Megye összesen	399061	385847	366556	-3,3	-5,0

Forrás: TEIR adatok alapján saját szerkesztés

A megye népessége 2001 és 2009 vége között évről évre csökken. Az évtizedet két időszakra bontva az össznépesség fogyása gyorsul, mivel 2005-2009 között közel másfélszer annyival csökkent a népesség, mint az évtized első felében. A népességcsökkenés kivétel nélkül a megye összes kistérségét sújtja. Csupán a csökkenés mértékében vannak – számottevő - eltérések. Mindössze két kistérség, a Békéscsabai és a Gyulai mutat 5 százalék körüli népességfogyást, de előbbiben is három és félezer, utóbbiban is két ezer fővel laknak kevesebben az évtized végére az évtized elejéhez képest. Ez a két kistérség az a megyében, ahol a népességfogyás üteme lassuló. Az összes többi kistérség népessége gyorsuló ütemben fogy. A többi kistérségben az évtized második felére a népességcsökkenés üteme több, mint másfélszeresére nőtt, de közülük a legrosszabb helyzetben levő sarkadi és szeghalomi kistérségekben ezt meghaladóan kétszeresére emelkedett. A megye déli periferiáján elhelyezkedő Mezőkovácsházai kistérségben az évtized első felében közel 5 és fél, a legutóbbi 5 év során pedig majdnem 9 százalékkal élnek kevesebben, összességében 13,8 százalékos a csökkenés. A sarkadi és a szeghalomi kistérségben is 10 százalékot meghaladó fogyást regisztráltak 2001 és 2009 között.

Összességében tehát a megye D-i periferiáján az országhatár mentén, valamint a megye ÉK-i térségében jelölhető ki egy-egy olyan összefüggő településcsoport, főként a megye relatíve dinamikusabb központi térségeitől távolabb fekvő kistélepuslések, amelyek az elmúlt évtized során rohamosan veszítenek népességükből. Az erőteljesen fogyatkozó népességű megyén belül az Orosháza – Békéscsaba- Gyula közötti térség, illetve a Szarvas – Gyomaendrőd – Szeghalom térség mutat valamivel kedvezőbb összképet, ami a megyei átlagnál kisebb mértékű népességfogyást takar, de mértéke jellemzően -2,5 - -10 százalék közötti. A megye városainak népessége fogy valamivel kisebb mértékben. A megye legkritikusabb mértékben csökkenő népességű településeit a megyszéli helyzetű előregedő lakosságú kistélepuslések. Többségüket a népesség előregedő jellegéből adódóan a halálozások magasabb és a születések alacsonyabb aránya mellett az elköltözések magas száma is sújtja, s ezek a negatív demográfiai folyamatok együttesen vezetnek a lakosság szám drasztikus visszaeséséhez. Az általánosan rossz képet némileg árnyalja csak, hogy a relatíve legjobb (legkevésbé rossz) helyzetben a népességcsökkenést illetően a megye két legnépesebb városa, Békéscsaba és Gyula van.

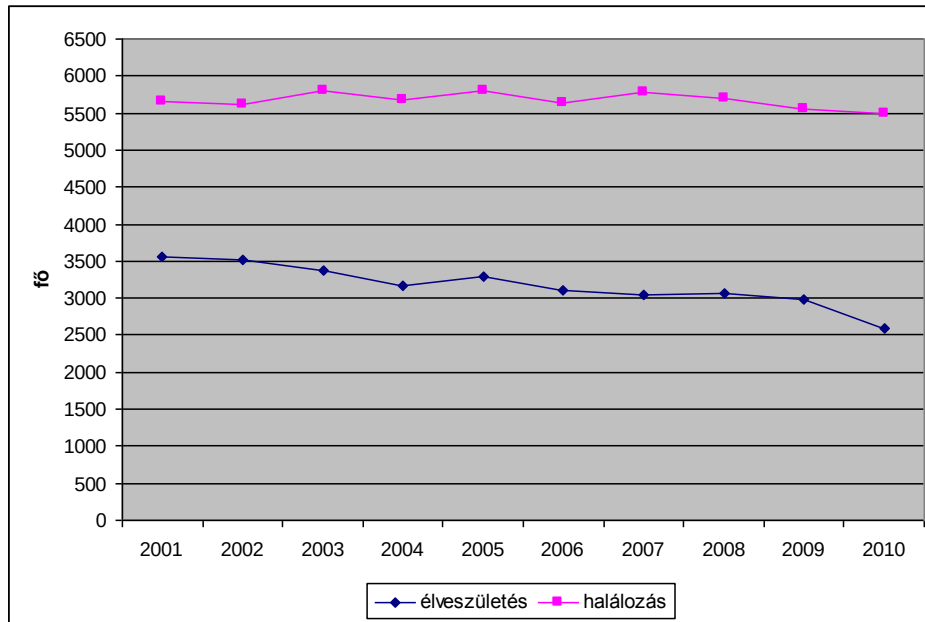
A lakónépesség alakulása a 2001-2009 közötti időszakban (százalék)

Forrás: TEIR adatok alapján saját szerkesztés

Természetes népmozgalom

A lakónépesség számának alakulását az élveszületések és halálozások különbségéből adódó természetes szaporodás valamint az állandó és ideiglenes be- illetve elvándorlások egyenlegeként előálló vándorlási különbözet határozza meg. Békés megye népessége a hatályos területrendezési terv demográfiai vizsgálatai óta eltelt 12 év, valamint a 2001-es népszámlálás óta eltelt egy évtized során is folyamatos csökkenést mutat. Ennek okai a természetes szaporodásban (fogyásban) és a negatív vándorlási egyenlegben keresendők.

A természetes szaporodás (az élveszületések és a halálozások számának különbsége) a vizsgált időszak során negatív, mivel a halálozások száma magasabb a születéseknél, ezért a megyében természetes fogyásról beszélhetünk. A természetes fogyás éves értéke a vizsgált egy évtizedes időszakban 2002-től romlott különösen, amikor a csökkenő születésszámmal emelkedő halálozási arányszám társult. A halálozások száma 5600-5800 fő között stabilizálódott 2008-ig, amikor lassan csökkenni kezdett. Emellett a születések száma - a 2005. és 2008. év előző évihez viszonyított kisebb növekedésétől eltekintve - az időszak egészében csökkent, a 2001. évi 3564-ről a 2010. évi 2563 főre. A születések számának nagyobb ütemű visszaesése vezetett a két trend közötti olló kinyílásához, aminek következtében a megyében a természetes fogyás 2005-től évről évre növekszik. 2009-ben a természetes fogyás - azaz az élveszületések és a halálozások különbsége - -7,0 ezrelékes értéke kétszerte rosszabb az országos (-3,4 ezrelék) átlagnál, és lényegesen rosszabb volt a Dél-Alföldi Régió -5,0 ezrelékes átlagánál is. A legfrissebb, 2010-re mért évközi adatok a születések számának drasztikus csökkenését és a halálozások stagnálását mutatják, aminek következtében a természetes népességfogyás felerősödött.

A születések és halálozások alakulása Békés megyében 2001-2010

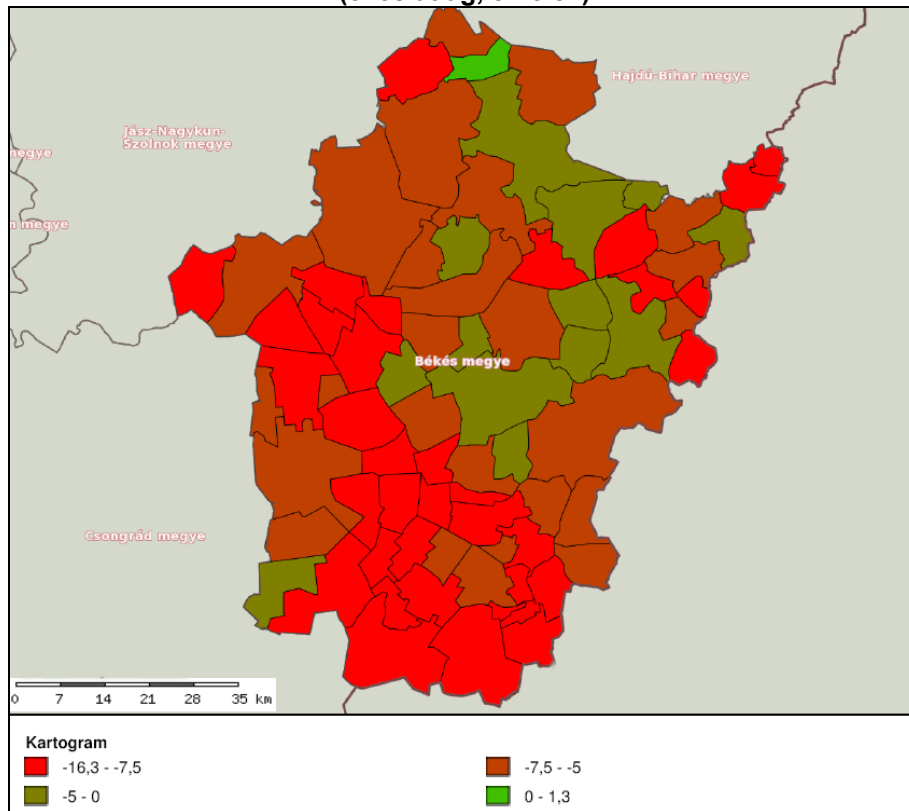
Forrás: KSH adatok alapján saját szerkesztés

A kedvezőtlen népesedési mutatók gyakorlatilag a megye egész területét jellemzik, de a természetes fogyás mértéke mégsem teljesen homogén, e tekintetben jelentős területi differenciák léteznek az egyes térségek között. Az összkép feltétlenül kedvezőtlen, hiszen a 2001-2009 közötti időszak adatainak összesítése alapján a megye 75 települése közül 74-et a természetes fogyás jellemzi, mindössze egy településen (Kertészsziget) haladja csak meg a vizsgált 9 éves időszakban a születések száma a halálozásokét.

A természetes fogyás a Szarvasi és a Mezőkovácsházai kistérségben a legsúlyosabb mértékű. A megye déli határmenti egyharmadában és a Szarvas-Orosháza közötti településcsoportban a mutató értéke a -7,5 ezreléknél is rosszabb. Ezekben a településekben különösen magas, a -10 ezreléket is meghaladja a népesség természetes fogyása, de a két kistérségi központ esetében is -7 ezrelék körüli a fogyás átlagos évenkénti mértéke.

Külön-külön vizsgálva csak a születési illetve a halálozási arányszámokat az alábbi megállapítások tehetők. Az élveszületések arányát a lakossághoz viszonyítva a legmagasabb értékekkel a megye É-i térsége rendelkezik, különösen a Szeghalomi kistérségben igaz ez. A Szeghalom-Békéscsaba-Mezőkovácsháza vonaltól Ny-ra viszont alapvetően a rendkívül alacsony születési arányszámok jellemzőek. A halálozások lakónépességhez viszonyított aránya szintén a sarkadi és a mezőkovácsházai kistérségben a legmagasabb, egyaránt 16,6 fő/ezer lakos.

**A természetes szaporodás alakulása 2001-2009 között
(éves átlag, ezrelék)**

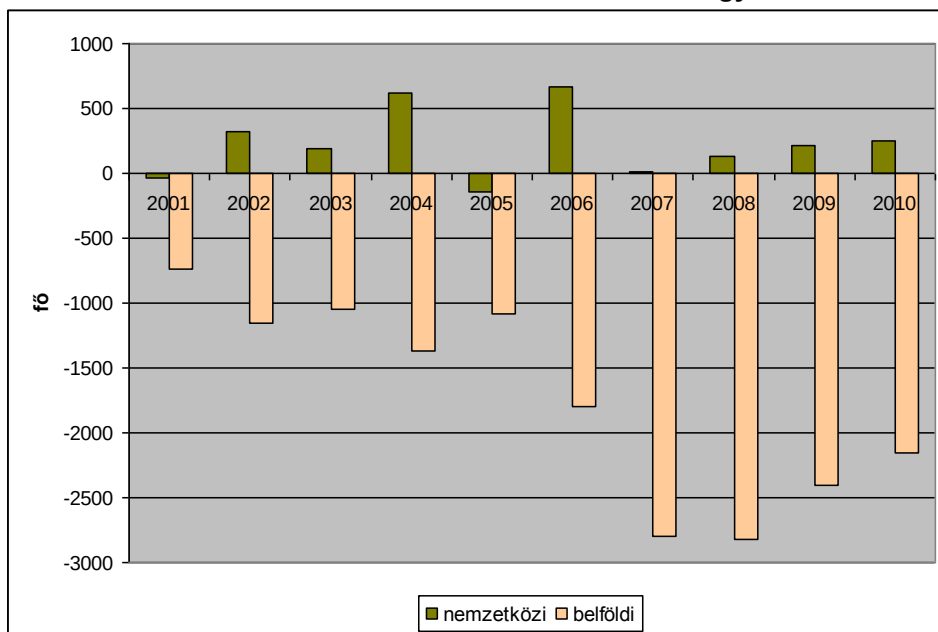

Forrás: TEIR adatok alapján saját szerkesztés

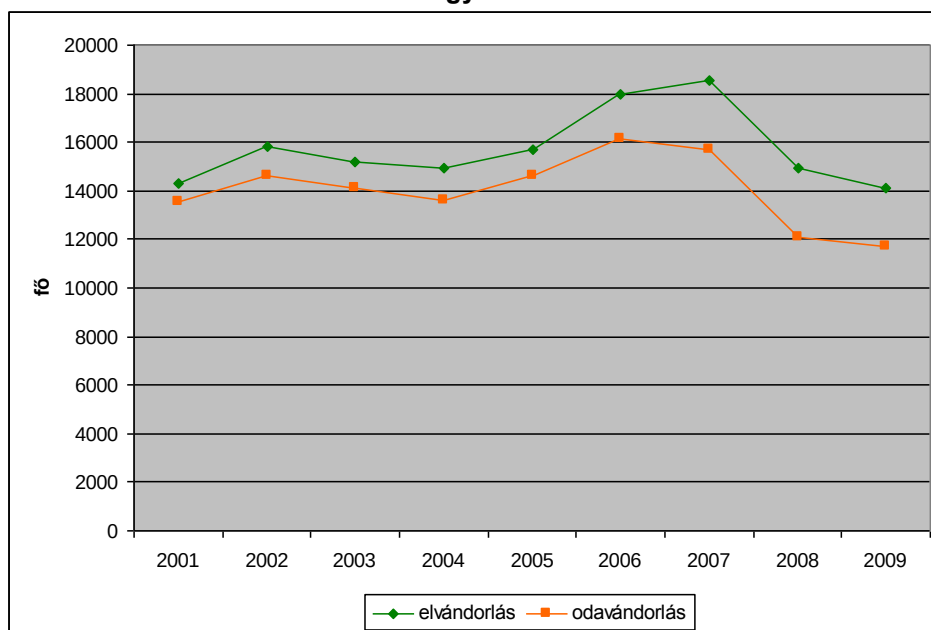
1.6.3 Vándorlás

A megye külső – belföldi - vándorlási egyenlege, azaz a más megyékből történő beköltözések és a más megyékbe történő elköltözések egyenlege a 2000-es évek során negatív. Az elvándorlások értéke évről évre meghaladja a bevándorlásokét. A belföldi vándorlási veszteséget a nemzetközi vándorlásból adódó minimális nyereség nem képes ellensúlyozni. A külföldi beköltözésekből származó népességyarapodás évenkénti fél ezer fő körüli és az alatti nagyságrendje korántsem elegendő a hazai elvándorlásból adódó évenkénti 1000 főt rendre meghaladó, de 2007-2008-ban a 3 ezer főt is közelítő veszteség ellensúlyozásához. Különösen igaz ez annak tükrében, hogy a megye belföldi vándorlási vesztesége évről-évre növekedett, értéke az időszak második felére megduplázódott. Az évtized végén azonban a vándorlási veszteség minimális mérséklődése látszik. Azt ma még nem lehet megítélni, hogy ez a mérséklődés a megyéből történő elköltözések tartós csökkenésének az első jele, vagy csupán átmeneti ingadozásról van szó.

Az állandó és ideiglenes vándorlási különbség alakulásában az évtized közepén kisebb fordulópont következett be. Mind az elköltözések, mind a beköltözések száma növekedni kezdett, ám az elköltözéseké valamivel nagyobb mértékben. 2008-ban mindkét irányú népességmozgás visszaesett az évtized első felét is alulmúló szintre, viszont a különbség nem mérséklődött, csak 2009-2010-ben látszik csökkenni némileg a vándorlási különbség.

Belföldi és nemzetközi vándorlási különbözet Békés megyében 2001-2010

Forrás: KSH adatok alapján saját szerkesztés

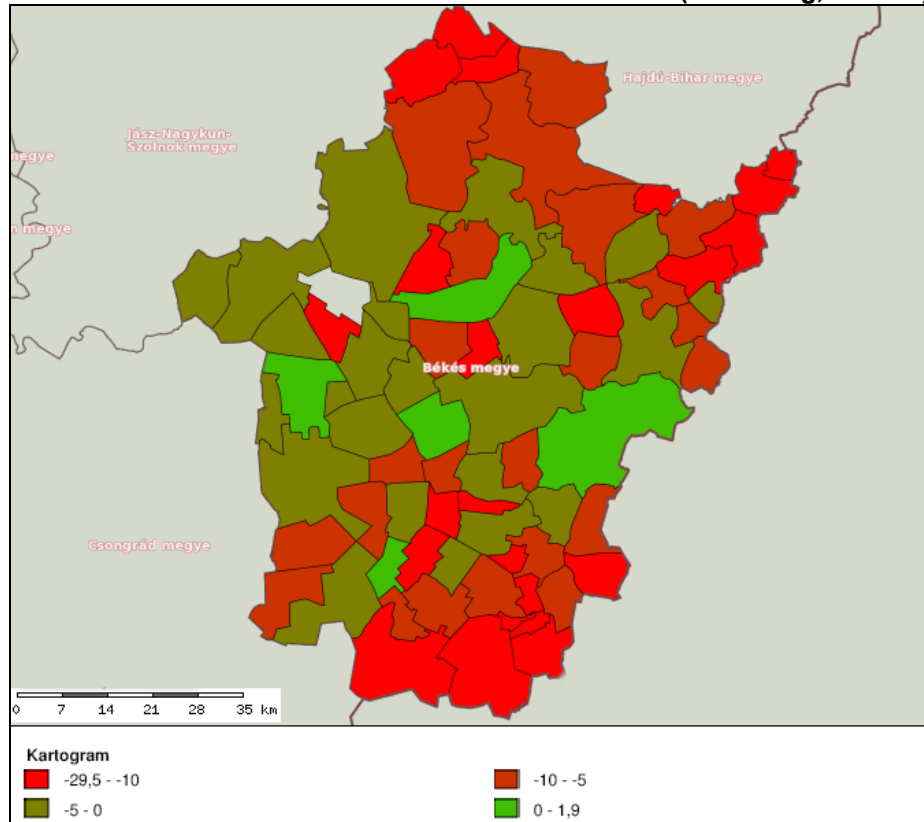
Az állandó és ideiglenes el- és odavándorlások alakulása Békés megyében 2001-2009 között

Forrás: KSH adatok alapján saját szerkesztés

A megye települései közül mindössze hat rendelkezik pozitív vándorlási egyenleggel a vizsgált 2001-2009 közötti időszak átlagát tekintve. A megye megosztott, mivel a negatív elköltözési aránnyal leginkább sújtott települések többsége a megye D-i, illetve É-i harmadában helyezkedik el. A Mezőkovácsházai, a Sarkadi és a Szeghalomi – megyei viszonylatban kisebb lélekszámú településeket tömörítő - kistérségeket sújtja leginkább a tartós vándorlási veszteség. A legnagyobb népességvesztésű területek Mezőkovácsházától D-re és Sarkadtól ÉK-re és Szeghalomtól É-ra, az említett kistérségi központ települések és a megye- illetve országhatár közötti leszakadó periférius térben alakultak ki. Az elvándorlás a nagyobb lélekszámú, jobb korösszetételű, illetve a kedvezőbb földrajzi, közlekedési, foglalkoztatási adottságokkal bíró települések esetében nem jelent olyan mértékű problémát, mint a megye periferiáin elhelyezkedő kistelepülések életében. A megye középső

és Ny-i térségeiben mérsékeltebb a vándorlásból adódó népességvesztés, csupán 0 és -5 ezrelék közötti. A megye legnagyobb városai ebbe a csoportba tartoznak, így Békéscsaba, Orosháza, Szarvas, Gyomaendrőd is. Gyula pedig az egyedüli város, ahol a beköltözések felülmúlják az elköltözők számát.

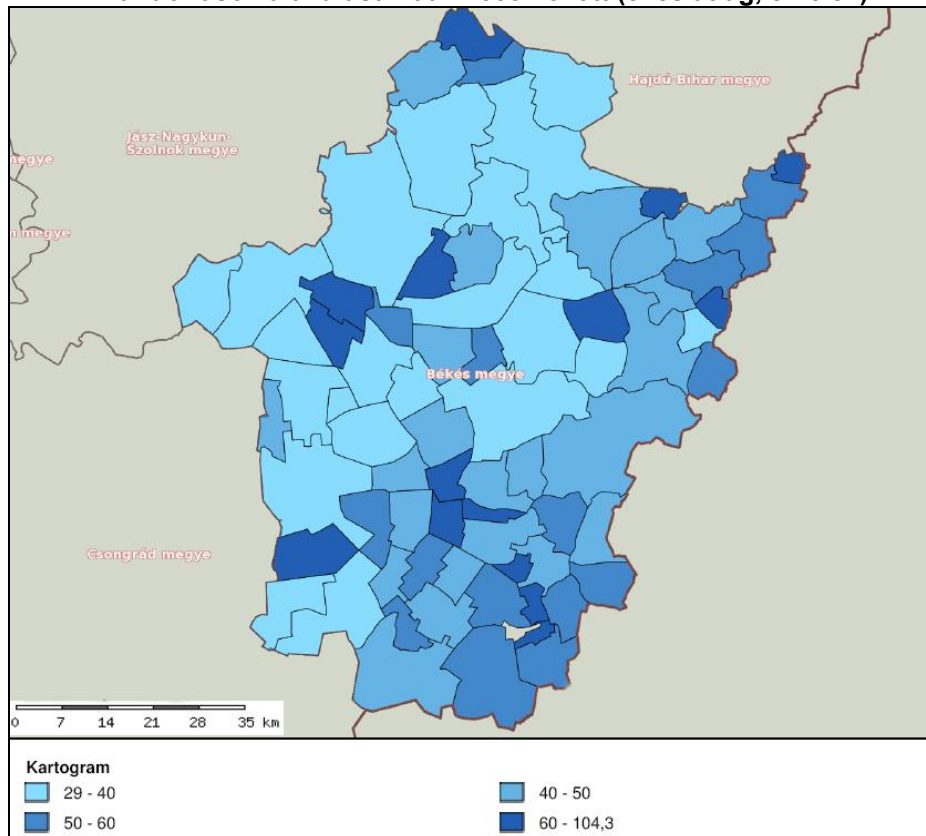
A vándorlási különbözet alakulása 2001-2009 között (éves átlag, ezrelék)

Forrás: TEIR adatok alapján saját szerkesztés

A megye településeit csak a **beköltözések** lakossághoz mért magas aránya szerint vizsgálva, több kisebb térség rajzolódik ki, ahol az odavándorlás megközelíti, vagy meg is haladja az 5 százalékos arányt. Ezek döntően a megye legnépesebb és egyben legdinamikusabb, jó közlekedési kapcsolatokkal és relatíve jobb életminőséget biztosítani képes városai. Olyan mértékű szuburbanizálódó és dinamikus növekvő népességű településgyűrű azonban nem alakult ki még a megyeszékhely Békéscsaba körül sem, mint számos magyarországi nagyváros és megyeszékhely vagy régióközpont esetében tapasztalható.

A településekről történő elköltözéseket tekintve a megye megosztott. Mert bár az egész megyét sújtja a nagyarányú elvándorlás, mégsem egyforma mértékben. A megye K-i, DK-i fele, hozzávetőleg a Kardoskút-Telekgerendás-Gyula-Vésztő vonaltól K-re elhelyezkedő településcsoportban átlagosan évi 4 százaléka költözik el a településekről. Az elmúlt évtizedben éves átlagban tartósan magas **elvándorlási arányt** mutató térségből is kiemelkedik a Mezőkovácsházai és a Sarkadi kistérség, ahol több, átlagosan 6 százalék feletti elvándorlással jellemzett települést is találunk. A megye nagyobb lélekszámú és régebbi városaiban – Békéscsaba, Orosháza, Szarvas, Gyomaendrőd - és környezetükben jellemzően a legkisebb (40 ezrelék alatti) a lakossághoz mért elvándorlási arány. Egyedül Gyula kivétel, ahol 50 ezreléknél magasabb az elvándorlás mértéke, itt viszont népességszere zsaljlik, mivel az elvándorlás mértékét meghaladó beköltözések eredményeképp Gyula összességében migrációs aktívumot könyvelhet el, egyedülként a megye városai között. A kistelepülések esetében a magas elvándorlási arányszámok gyakran csak pár főt, legfeljebb néhány tucat elköltözőt takarnak, ami számszerűségét tekintve nem tűnik jelentősnek. Ám a falvakat elhagyók leggyakrabban a fiatalabb, produktív korban lévő korosztályokból kerülnek ki, s távozásuk a számszerű lakosságvesztésen túl az amúgy is előregedő félben lévő települések korstruktúráját rontja. Ezek a kistelepülések fokozatosan elveszítik megújuló képességüket mind demográfiai, mind pedig gazdasági értelemben, ami további népességvesztéshez, esetleg elnéptelenedéshez vezet.

Elvándorlások alakulása 2001-2009 között (éves átlag, ezrelék)

Forrás: TEIR adatok alapján saját szerkesztés

1.6.4 A népesség struktúrája

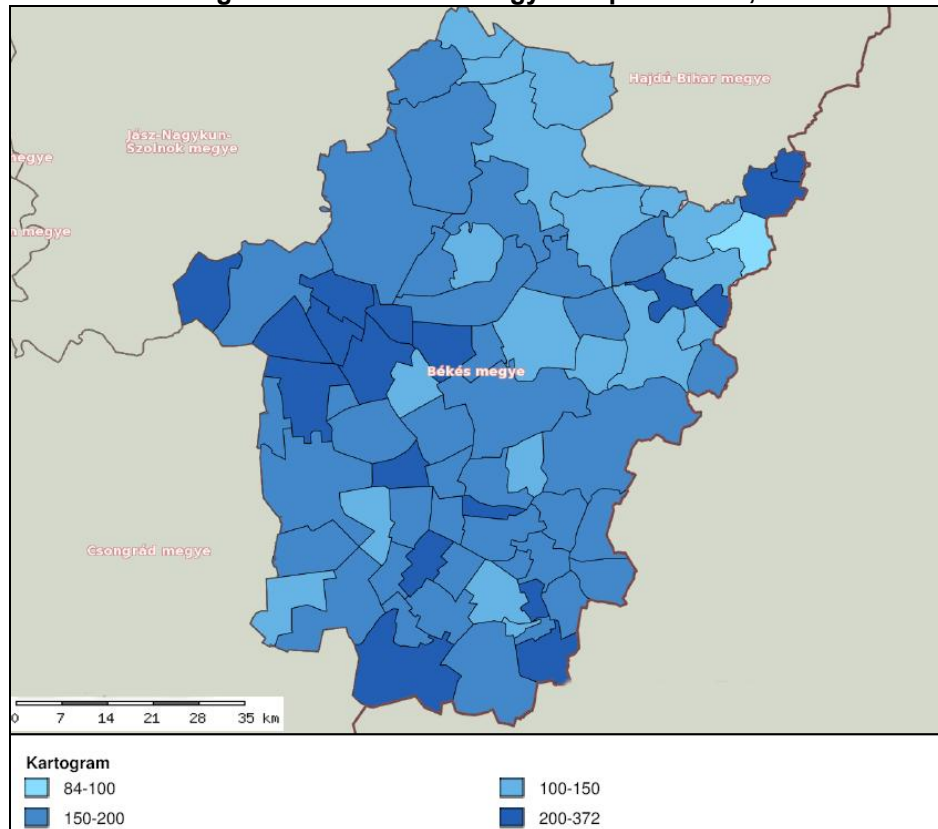
A népesség szerkezetének tekintetében a legfőbb sajátosság a megye korstruktúrájának kedvezőtlen képe. A megye egyes térségeiben az országos szinten is magas elöregedés, jellemző, de egy-egy relatíve kedvezőbb helyzetű településtől eltekintve a megye népességének struktúráját az idős korosztályok magas aránya jellemzi. A fokozott elöregedés, azaz az idősebb korosztályok teljes népességen belüli magas részaránya és a fiatal népesség relatíve kisebb részesedése az érintett települések reprodukciós képességének csökkenésével jár. Az e településekről elvándorló népesség javarészt a fiatal és középső korosztályok köréből kerül ki, ami népességen belüli részarányuk csökkenése mellett a települések demográfiai megújuló képességének esélyét is visszaveti.

Az egész elmúlt évtizedben a gyermekkorúak (0-14 év közöttiek) számának és arányának folyamatos csökkenése jellemző, számuk az elmúlt 10 év során 24,0(!) százalékkal, arányuk 2,8 százalékponttal lett kevesebb. Azaz a gyermekkorúak száma egynegyedével esett vissza 2001-2010 között. Ez a tény, figyelembe véve a teljes népességszám folyamatos csökkenését is, a korstruktúra radikális változásához vezet az idősebb korosztályok javára. Míg 2001-ben a fiatal (0-14 éves) korosztály aránya 16,6% volt, addig 2010-re a gyermekkorúak aránya 13,8%-ra csökkent. Az idős (65 év feletti) lakosság részaránya ugyanezen időszak alatt növekedett, hiszen 2001-ben 16,6%-os aránya 2010-re 18,7%-ra nőtt. A fiatalok részaránya 1 százalékponttal alatta marad az országos átlagnak, míg az idősek aránya a megye lakosságán belül 2 százalékponttal magasabb az országos átlagnál.

A népegykezerkezerterület differenciáinak értékelése a területrendezés számára sem érdektelen. Az idős népesség fokozott részarányával jellemezhető összefüggő településcsoportok elsősorban a megye nyugati részén rajzolódnak ki. Az Orosháza – Szarvas – Békéscsaba között elhelyezkedő településcsoportban, továbbá a megye D-i és ÉK-i határszéli településeinek nagy többségében 200-nál is több időskorú jut a gyermekkorúakra.

A megye népességének előregedettsége az országos átlagnál lényegesen előrehaladottabb. A megye nyugati és déli térségében magasabb fokú az előregedés, az északkeleti részen a népesség korösszetétele kedvezőbb. 2010-ben az öregedési index (a 60 év feletti korosztály a 14 év alatti korosztály százalékában) átlagos értéke a Szarvasi kistérségben a legrosszabb (158,8). A Gyulai, Orosházi, Békéscsabai, Mezőkovácsházai kistérségekben 130-140 időszerű jut 100 gyermekkorúra. A Szeghalomi, a Békési és a Sarkadi kistérségben a legkisebb az öregedési index, vagyis a legfiatalabb népességgel ezek a kistérségek rendelkeznek (112,1, 117,6, 119,0).

Az öregedési index Békés megye településeiben, 2010

Összegzésképpen megállapítható, hogy a 90-es évek kedvezőtlen trendje az elmúlt évtizedre felerősödött. Már a 90-es években is fogyott a megye népessége, de ez a tendencia az új évtizedre a mérséklődés helyett a megelőző évtizedénél jóval erőteljesebb népességvesztésbe csapott át. A 90-es évek 2 százalékos körüli népességvesztése helyett a részletesen vizsgált 2001-2010 közötti időszakban több mint négyszerese, közel 9 százalékos fogyásról beszélhetünk Békés megyében. A megye népességvesztése gyorsuló ütemet mutat. A változás oka a már korábban is regisztrált negatív természetes szaporodási értékek további romlása mellett az elvándorlás – korábbi viszonylag mérsékelt szintjéhez képesti - rohamos növekedése. A 90-es években tehát még alapvetően a természetes szaporodás rossz értéke volt a meghatározó, a 2001-2010 közötti években ehhez az elvándorlás erőteljes növekedése társult, ami különösen a közelmúltra, a 2005-től napjainkig terjedő időszakra vált különösen kritikussá.

A megye demográfiai értelemben leginkább hátrányos helyzetű térségei egyrészt azok, ahol az erősen negatív természetes fogyás jelentős vándorlási veszteséggel párosul, így a települések népessége rohamosan fogy. Tovább rontja helyzetüket, hogy e településekről épp a reprodukció korú népesség vándorol el kedvezőbb életlehetőségek reményében. E térségek közös jellemzője az előregedő népesség, az idős korosztályok relatív magas aránya az aktív korú lakossághoz képest, azaz a rossz korstruktúra. A települések - utánpótlás hiányában - belső forrásokból nem lesznek képesek megfordítani a kedvezőtlen tendenciákat. Ezek a térségek egyben a megye gazdasági, társadalmi tekintetben is periférikus területei. E kedvezőtlen adottságú térségek - eltekintve néhány, valamely szempontból némileg jobb helyzeten lévő település közbeékelődésétől - összefüggő térséget alkotnak

a megye D-i, és ÉK-i szélén a Mezőkovácsházai és a Sarkadi kistérségekben elsősorban, továbbá a Szarvasi kistérség területén.

A népesedési mutatók összességében a nagyobb népességű, tradicionális városokban nyújtják a megyén belüli legkedvezőbb képet. Azonban ez is relatív, mivel a városok népessége is fogy, mind természetes úton, mind – Gyula kivételével - az elvándorlás következtében. Népességük – egyelőre - kevésbé előregedett, mint a kisebb településeké. A szuburbanizálódás, a városkörnyékre történő kiköltözések még a Békéscsaba környéki agglomerálódó térségben sem mutatják olyan mértékben azokat a tipikus jegyeket, amelyek számos hazai nagyvároskörnyék esetében megmutatkoznak a városkörnyék népességszámának növekedésében, a produktív korú, aktív népesség kiköltözésében.

1.7 Környezeti elemek állapota, szennyezett területek számbavétele

Jelen vizsgálat célja az, hogy megalapozza a megyei rendezési terv felülvizsgálatának és módosításának tervi munkarészeit, ezért a vizsgálati összefoglaló tartalmát elsősorban az határozza meg, hogy

- a hatályos terv elfogadása óta eltelt kb. 5 év során bekövetkezett változásokra (azoknak is elsősorban területi vonatkozásaira) helyezi a hangsúlyt,
- azokat a környezetvédelemmel összefüggő folyamatokat emeli ki, amelyek a területrendezési tervezés eszköztárával befolyásolhatók,
- foglalkozik az elmúlt évek környezetvédelemmel összefüggő jogszabályi változásaival, amelyek a tervezést befolyásolják.

Békés megye 2 Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Vízügyi Felügyelőség illetékességi területén található, nagyjából ÉK-i 2/3-a a Tiszántúlién (gyulai kirendeltség), DNy-i 1/3-a pedig az Alsó-Tisza-vidékién (szegedi székhely). Környezetvédelmi és Vízügyi Igazgatóságokat tekintve az Alsó-Tisza-vidéki, a Körös-vidéki, a Tiszántúli és 1 településen, a Közép-Tisza-vidéki (Békésszentandrás) található a megyében. A TI-KTVF Kirendeltsége (Gyula) illetékességi területén 50 db és az ATI-KTVF illetékességi területén 25 db település (Almáskamarás, Battonya, Békéssámsón, Csanádapáca, Dombegyháza, Dombiratos, Gádoros, Kardoskút, Kaszaper, Kevermes, Kisdombegyház, Kunágota, Magyarbánhegyes, Magyardombegyház, Medgyesegyháza, Mezőhegyes, Mezőkovácsháza, Nagybánhegyes, Nagyszénás, Orosháza, Pusztaföldvár, Pusztatölke, Tótkomlós, Végyegyháza) található Békés megyében.

A helyzetértékeléshez a tervegyeztetésben közreműködő államigazgatási szervektől és a környezetvédelemmel kapcsolatos adatbázisokból szereztünk információkat. Mindkét KTVF több illetékesével folytattunk egyeztetéseket, akik segítőkész és hasznos együttműködését ezúton is köszönjük. A munkarész elkészítése során megismertük a 2008-ban készített Békés megye környezetvédelmi programjának felülvizsgálatát, melynek érvényesítését elő kellene segíteni a rendezési folyamat során.

A megyei TrT felülvizsgálata tervi tartalmát a fent említett meghatározó tényezők közül a jogszabályi változások és az új jogszabályalkotások is jelentős mértékben befolyásolják. Jelen tervi egyeztetési dokumentáció készítése során felmértük ezeket a változásokat, melyeket a tervbe beépítettünk és amelyek következtében a területfelhasználási és övezeti tervlapok is különböző mértékben módosulnak a hatályos tervhez képest.

1.7.1 Általános környezeti állapot

A sem domborzatban, sem vízrajzban nem túl változatos – ennek ellenére rendkívül megkapó - megye településszerkezete, gazdasági-társadalmi életének és az infrastruktúra ellátottságának sajátosságai pozitív és negatív módon egyaránt jelentősen befolyásolják a térség környezetminőségét. A térben elkülönült, kis lélekszámú települések infrastruktúra-ellátása csak műszakilag többlet beruházást, fajlagosan nagyobb költségráfordítást igénylő fejlesztések árán

valósítható meg. A településszerkezet és az infrastruktúra-ellátás térségi jellemzői, valamint a települési önkormányzatok és a háztartások önerő fedezet hiánya – az országos közműfejlesztési pályázati-támogatási lehetőségekkel befolyásolt gazdasági környezetet is figyelembe véve - alapvetően a csatornaközmű-ellátás elmaradottságát, hiányosságait eredményezi.

A terület gazdaságföldrajzi helyzetét jellemzi, hogy a mezőgazdasági területek dominálnak, amelyeken a szántóföldi művelés jelentősége meghatározó. Az erdőgazdálkodásnak jelentéktelen szerepe van a terület gazdaságában. A megye ipara Békéscsaba és környékére koncentrálódik. A megye területén több termálfürdő és tározó, horgásztó, holtág található, amelyek nagy idegenforgalmi szereppel bírnak.

A nagyobb városok, illetve nem városi rangú nagyobb települések kisebb gazdasági létesítményeitől eltekintve jelenleg szinte nincs a megye területén jelentősebb környezeti terhelésű ipari-kereskedelmi, gazdasági létesítmény. A mezőgazdasági termelés dominanciája mellett, elsősorban a feldolgozó- és könnyűipar jelenléte jellemző a megyére, és az új termelőkapacitások kialakítása során fokozottan érvényre jut a károsanyag-kibocsátás minimálisra szorítása, a környezeti kockázat összességében alacsony szinten tartása. A termelő ipari-gazdasági létesítmények környezeti terhelése az „elérhető legjobb technológia” alkalmazása mellett a megengedett környezeti határértékek alatt tartható.

1.7.2 Levegőtisztaság-védelem

A *levegő állapotára* vonatkozó vizsgálatok tartalmát, minőségét meghatározza, hogy nem állnak rendelkezésre a megye területének környezeti levegőminőségét térségi szinten jellemző immissziós adatok, tekintettel arra, hogy 2004. óta többször is és jelentősen csökkentették a mérőhelyek számát.

2010-ben az országban automata mérőhálózatban 32 településen 50 mérőállomás + 3 háttérállomás mért. Manuális mérőhálózatban 91 településen volt mérés. Manuálissal csak NO₂ (82 településen), SO₂ (14 településen) és üledő por (25 településen) mérése történik. Automata mérőállomás a megyében nem is üzemelt.

A környezeti levegő tényleges állapotára vonatkozó immissziós adatok hiányában ezért a levegőminőségre vonatkozó vizsgálati megállapításokat csak az emittáló légszennyező-források (pl. ipari, közlekedési, kommunális), valamint a területi adottságok (pl. beépítettség, mezőgazdasági műveltség, térszerkezeti adottságok, klimatikus viszonyok) vizsgálata és értékelése alapján lehet megtenni. A legfontosabb tényezőket összefoglalva: a megye gazdaságilag kevésbé erős, csak kisebb terheléssel üzemelő gazdasági létesítmények jellemzők rá (feldolgozó, elektronikai, könnyűipar), nem üzemelnek a legnagyobb légszennyező iparok (vegyszer-, nehézipar ill. hőerőművek), úthálózata országosan tekintve viszonylag ritka, erdőszűrségének mértéke pedig rendkívül alacsony, így levegőminőség szempontjából inkább tisztább levegőjű térségnek tekinthető. A megyében jelentősebb légszennyező tevékenységek az alábbiak:

- kőolaj, földgáz kitermelés, feldolgozás,
- téglagyártás és cserépgyártás,
- gépgyártáshoz kapcsolódó felületkezelés,
- fa felületkezelés,
- nyomdaipar,
- öntöde, kohászat,
- élelmiszeripar.

Az alábbi táblázatokban az Országos Légszennyezettségi Mérőhálózat összesített adatait foglaljuk össze az elmúlt 5 évről.

A települések levegőjének 2005. évi szennyezettsége a légszennyezettségi index szerint a Manuális Mérőhálózat adatai alapján (OLM)

TELEPÜLÉS	NO ₂	SO ₂	ÜLEPEDŐ POR	ÖSSZESÍTETT INDEX
OROSHÁZA	jó	kiváló	kiváló	jó
BÉKÉSCSABA	jó	kiváló	jó	jó
GYULA	megfelelő	kiváló	megfelelő	megfelelő
SZARVAS	jó	kiváló	szennyezett	szennyezett

A települések levegőjének 2006. évi szennyezettsége a légszennyezettségi index szerint (VITUKI Környezetvédelmi és Vízgazdálkodási Kutató Kht.: 2006. évi összesítő értékelés hazánk levegőminőségéről a Manuális Mérőhálózat adatai alapján)

TELEPÜLÉS	NO2	SO2	ÜLEPEDŐ POR	ÖSSZESÍTETT INDEX
OROSHÁZA	kiváló	kiváló	jó	jó
BÉKÉSCSABA	jó	kiváló	kiváló	jó
GYULA	megfelelő	kiváló	kiváló	megfelelő

A települések levegőjének 2007. évi szennyezettsége a légszennyezettségi index szerint (VITUKI Környezetvédelmi és Vízgazdálkodási Kutató Kht.: 2007. évi összesítő értékelés hazánk levegőminőségéről a Manuális Mérőhálózat adatai alapján)

TELEPÜLÉS	NO2	SO2	ÜLEPEDŐ POR	ÖSSZESÍTETT INDEX
OROSHÁZA	kiváló	kiváló	jó	jó
BÉKÉSCSABA	jó	kiváló	kiváló	jó
GYULA	jó	kiváló	kiváló	jó

A települések levegőjének 2008. évi szennyezettsége a légszennyezettségi index szerint (Országos Meteorológiai Szolgálat: 2008. évi összesítő értékelés hazánk levegőminőségéről a Manuális Mérőhálózat adatai alapján)

TELEPÜLÉS	NO2	SO2	ÜLEPEDŐ POR	ÖSSZESÍTETT INDEX
OROSHÁZA	kiváló	-	-	kiváló
BÉKÉSCSABA	jó	-	-	jó
GYULA	jó	-	-	jó

Mérték még szálló por (PM10) mintából arzén (As), kadmium (Cd), nikkel (Ni) és ólom (Pb) tartalmat Békéscsabán, a Gyulai úton az Agrimill-nél. Légszennyezettségi indexe szerint a szálló por „megfelelő” (3) kategóriába került. A mért 4 elem mindegyike azonban „kiváló” (1) minősítést kapott.

Értékelés a rendelkezésre álló évi teljes adatállomány alapján települések szerint az éves határértékhez viszonyítva (2009.)

/Országos Meteorológiai Szolgálat: 2009. évi összesítő értékelés hazánk levegőminőségéről a manuális mérőhálózat adatai alapján/

TELEPÜLÉS	NO2	SO2	ÜLEPEDŐ POR	ÖSSZESÍTETT INDEX
OROSHÁZA	kiváló	-	-	kiváló
BÉKÉSCSABA	jó	-	-	jó
GYULA	megfelelő	-	-	megfelelő

Mérték még szálló por (PM10) mintából benz(a)pirént (BaP) Békéscsabán, a gyulai úton az Agrimill-nél. Légszennyezettségi indexe szerint a szálló por „jó” (2) kategóriába került, de a benz(a)pirén tartalom alapján „erősen szennyezett” (5). Csak sovány vigasz, hogy az országban 20 helyen mért benzpirén-értékek mind ebbe a kategóriába kerültek.

Értékelés a rendelkezésre álló évi teljes adatállomány alapján települések szerint az éves határértékhez viszonyítva (2010.)

/Országos Meteorológiai Szolgálat: 2010. évi összesítő értékelés hazánk levegőminőségéről a manuális mérőhálózat adatai alapján/

TELEPÜLÉS	NO2	SO2	ÜLEPEDŐ POR	ÖSSZESÍTETT INDEX
OROSHÁZA	kiváló	-	-	kiváló
BÉKÉSCSABA	jó	-	-	jó
GYULA	megfelelő	-	-	megfelelő

2010-es szálló por és benz(a)pirén adat nincs.

Az alábbi táblázatban az Alsó-Tisza-vidéki Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Vízügyi Felügyelőségnek (ATI-KTVF) a békéscsabai manuális mérőhelyek mérései alapján meghatározott légszennyezettségi index értékeket foglaljuk össze.

SZÁLLÓ POR tekintetében csak békéscsabai mérések alapján:

ÉV	MINŐSÍTÉS
2005.	szennyezett
2006.	szennyezett
2007.	jó
2008.	megfelelő
2009.	jó

Az Országos Légszennyezettségi Mérőhálózat e megyében rendkívül szegényes és hiányos adatbázisa alapján csak a 3 város nitrogén-dioxidra vonatkozó levegőminőségi állapotát lehet vizsgálni, melynél megállapítható, hogy NO₂ tekintetében legjobb Orosháza és legrosszabb Gyula állapota. Szálló port illetően Békéscsaba meglehetősen változó besorolását, mert az 5 év eredménye 3 különböző besorolást eredményezett: „jó”, „megfelelő” és „szennyezett” minősítést, melyből következtetést levonni értelmetlen lenne. A mérésekből a fentiekben leírtak miatt az egész megye légállapotára vonatkoztatható általános következtetést levonni lehetetlen.

Békés megye közúthálózatának sűrűsége a nagyjából sík terület ill. a településszerkezet miatt az országos átlaghoz közeli, inkább ritka. A közlekedésből eredő légszennyezés ezért szintén átlagos, mely szennyezés viszont kiemelkedik az országon átmenő forgalmú útvonalak mentén, ott is a városokban sűrűsödik, a jelentős (helyi és átmenő) teherforgalom miatt. Ezért ezen utaknak a védendő épített környezet és a természeti értékek területét érintő útszakaszainak kiváltása hosszútávon elkerülhetetlen fejlesztési, illetve rendezési feladat (mint pl. ami az elmúlt években Orosháza, Békéscsaba és Gyula körül megvalósult). Érdekes itt megjegyezni, hogy a jelentős méretű agrárterületeket megközelítő/átszelő mezőgazdasági utak nagyarányú burkolatlansága ill. maga a mezőgazdasági területek deflációja is jelentősen megnöveli e megyében a porszennyezést, mely az ország nagy erdőszűrségű területein viszont gyakorlatilag nem jelentkezik. Ennek – legalább részbeni és fokozatos - megakadályozására a Békés Megyei Földhivatal javasolta az önkormányzatok település rendezési terveinek elkészítésénél erdősáv telepítési tervek elkészítését, azonban ezek sajnos kevés esetben valósultak meg.

Nem mérhető, de a lakosság szempontjából jelentős lokális – és általában esetenkénti - terhelés a bűzhatás, amit egyfelől a közúti közlekedés okoz, másfelől pedig a nem megfelelően telepített állattartó telepek környezetében alakul ki. Az elmúlt években ugyanis több új állattartó (főleg sertés és szarvasmarha) telep létesült, ill. több a feldolgozó kapacitását bővítette. Illetve meg kell említeni még az allergén polleneket is, mint légszennyezőket, melyek mennyisége folyamatosan növekszik, és az év egyre hosszabb időszakában okoznak allergiás tüneteket, bár visszaszorításuk kevésbé területrendezési feladat.

Összességében tehát megállapítható, hogy a megye légszennyezettségi állapota egyrészt országosan a jobbak közé tartozik, másrészt a nagy termelőiparok termelésének csökkenése ill. szennyezéseik határérték alá kényszerítése, ill. a közlekedési szennyezéseknek az elkerülő utak miatt a lakott területekről való kiszorítása általánosságban a légállapot javulását eredményezte az utóbbi években.

1.7.3 Talaj- és földvédelem

Mivel a talaj- és földvédelem a környezetvédelem egyik „ága”, ezért külön is tárgyaljuk, de e témakör talán a legszorosabban függ össze a vízvédelem témakörével, hiszen a talajszennyező tevékenységek akár közvetlenül, akár közvetetten is hozzájárulnak mind a felszíni, mind a felszín alatti vizek szennyezéséhez is (ill. akár fordítva is előfordulhat), ezért – bár kisebb érdeklődést vonz – legalább annyi figyelmet érdemelne, mint a vizek védelme.

A megyében kb. 30 felszíni művelésű bánya működik, melyekben túlnyomórészt agyagot, homokot ill. kavicsot is bányásznak. A bányaművelés felhagyása után visszamaradó bányatavak további hasznosítása csak horgásztóként vagy csónakázó tóként lehetséges. E tavakban az intenzív haltenyésztés, vízi szárnyas tartás nem engedélyezhető a felszín alatti víz minőségének védelme miatt.

A megye D-i végében, Battonya és környékén nagy felületű geotermikus energia-kutatási területe van a MOL-nak. A megye szarvasi „csücskében” pedig szintén a MOL-nak van egy földgáz, széndioxid bányatelke. Szénhidrogén bányatelkek az É-i részen ill. a DNY-i részen találhatók, az ilyen irányú kutatási területek pedig a megye kb. ¾ részét lefedik (kiv. a DNY-i részt).

A felszín alatti talajszennyeződések kb. 50 %-a szénhidrogén eredetű, kb. 40 %-a állattartási eredetű és a fennmaradó kb. 10 % növényvédő-szer, állati hulladék vagy nehézfém tartalmú hulladék ill. technológiai eredetű szennyvíz szikkasztásból adódik. Meg kell említeni a különböző telephelyeken a föld alatti szimpla falú tartályok korróziójából eredő különféle szennyeződések, melyek - szerencsére - többségükben lokális kiterjedésűek, és ezek – különböző technológiájú - átalakítása ill. felszámolása folyamatban van. A megyében 4 db sósvíz-tározó is található, melyekben az elhasznált termálvizet tárolják

A megyében jelentős a sérülékeny vízbázisok száma és védőterületeik kiterjedése, ami az adott helyeken minden potenciális és tényleges talaj- és vízszennyező forrás felszámolását követeli meg. A 219/2004. (VII. 21.) korm. rend. alapján a 27/2004. (XII. 25.) KvVM rendelet szerint a felszín alatti vizek minőségvédelme szempontjából kiemelten érzékeny és érzékeny meghatározású települések területén a potenciális és tényleges talajszennyező forrásokat föl kell számolni. Az érzékeny területeket mentesíteni kell a talajba szakszerűtlenül és ellenőrizetlenül kerülő szennyvizektől, ennek érdekében a helyben megoldást jelentő környezetkímélő szennyvíz-ártalmatlanítási eljárás alkalmazásának feltételeit biztosítani kell.

„Kiemelten érzékeny felszín alatti vízminőségvédelmi terület” 9 település: Almáskamarás, Battonya, Csanádapáca, Lőkösháza, Magyarbánhegyes, Medgyesegyháza, Nagykamarás, Pusztaföldvár, Újkígyós.

„Fokozottan érzékeny” 11 db település: Almáskamarás, Battonya, Biharugra, Csanádapáca, Geszt, Lőkösháza, Magyarbánhegyes, Medgyesegyháza, Nagykamarás, Pusztaföldvár, Újkígyós.

„Érzékeny” 57 db település.: Békés, Békéscsaba, Békéssámson, Bélmegyer, Bucsa, Csabacsüd, Csabaszabadi, Csorvás, Érzékeny, Doboz, Dombegyház, dombiratos, Ecsefalva, Elek, Füzesgyarmat, Gádos, Gerendás, Gyomaendrőd, Gyula, Kamut, Kardoskút, Kaszaper, Kertészsziget, Kétegyháza, Kétsoprony, Kevermes, Kisdombgyház, Kondoros, Körösladány, Körösnagyharsány, Köröstarcsa, Körösújfalu, Kötgyán, Kunágota, Magyardombegyház, Medgyesbodzás, Méhkerék, Mezőberény, Mezőgyán, Mezőhegyes, Mezőkovácsháza, Murony, nagybánhegyes, Nagyszénás, Okány, Orosháza, Pusztatölke, Sarkad, Sarkadkeresztúr, Szabadkígyós, Szeghalom, Telekgerendás, Tótkomlós, Újszalonta, Végegyháza, Vésztő, Zsadány.

„Kevésbé érzékeny” 7 db település: Békésszentandrás, Csárdaszállás, Hunya, Kardos, Örménykút, Szarvas, Tarhos.

A közcsonna hálózattal nem rendelkező ill. a közcsonna hálózattal rendelkező települések közcsonna hálózatra nem csatlakozó beépített területein keletkező szennyvizet az előírások szerint, helyben telken belüli tárolókba gyűjtik, amelyek azonban jellemzően emésztőként üzemelnek, és csak kisebb hányaduk ún. zárt szennyvíztározó, amelyből a szennyvizet szippantó kocsival szállítják a kijelölt szennyvízleürítő-helyre. A talajba szakszerűtlenül és ellenőrizetlenül kerülő szennyvíz a megye egyik legjelentősebb szennyező forrása, amely veszélyezteti a megye ivóvíz bázisait. Az engedély nélküli lerakások és az elhagyott hulladékok a megye több településén okoznak talajszennyezést, illetve potenciálisan veszélyeztetik a felszín alatti és a felszíni vizeket is. Jelentős terhelést okoz a mezőgazdasági tevékenység is. A talajszennyezéssel kapcsolatos folyamatok szoros összefüggésben, kölcsönhatásban vannak a vizek állapotával is, ezért ezek részletes ismertetése egy helyen, a „Vízgazdálkodás, vízvédelem” című fejezetben történik.

1.7.4 Vízgazdálkodás, vízvédelem

Vízgazdálkodás és vízvédelem területén meghatározó jogszabály az Európai Unió „Víz Keretirányelve” (VKI) (2000/60/EK), melynek célkitűzései a vizek és az azokkal összefüggő egyéb környezeti elemek átfogó védelmét szolgálják. Az irányelvnek megfelelően 2015-re Magyarország felszíni vizeit jó ökológiai és kémiai, felszín alatti vizeit pedig jó mennyiségi és kémiai állapotba kell hozni. Ennek eléréséhez Magyarország is vállalta a Vízügyi-gazdálkodási Terv (VGT) kidolgozásának kötelezettségét. A 2009-ben elkészült VGT-ben az alábbi tervezési alegységek érintik a megyét:

2-13 Kettős-Körös
 2-14 Sebes-Körös
 2-15 Berettyó
 2-16 Hármaskörös
 2-19 Kurca
 2-21 Maros

A VGT gyökeres változást jelent a vízgazdálkodási tervezésben. Egyrészt átfogóbb környezetvédelmi szempontrendszerrel érvényesít, mint a korábbi vízgazdálkodásban használatos tervtípusok, mivel a vizek állapotának javítása mellett kiemelten foglalkozik a vizekkel kapcsolatban lévő élőhelyek védelmével, állapotuk javításával. Másrészt fontos jellemző, hogy a VGT nem kiviteli terv, hanem a vizek állapotát feltáró, és „jó állapotba” hozását megalapozó stratégiai terv, amely koncepciót és intézkedéseket határoz meg a kitűzött cél elérése érdekében. A vízgazdálkodással, vízvédelemmel kapcsolatos fejezet készítése során aktualitása és komplex szemlélete miatt elsősorban a VGT ismeretanyagára támaszkodtunk.

Az adatgyűjtés (az emberi tevékenységekből eredő terhelések, hatások számbavétele) elsősorban a 2004-2008. közötti évekre terjedt ki. Az adatok feldolgozása, a hatáselemzés országosan egységes módszertannal történt. A vizsgálatok elvégzését akadályozó (esetleg ellehetetlenítő) hiányosságok és problémák feltárára kerültek. Bár a felszíni és felszín alatti vizek jelenlegi monitoring programja kielégíti a „Víz Keretirányelv” előírásait, az állapotértékelés során nyilvánvalóvá vált, hogy az intézkedések tervezéséhez és a már beindított intézkedési programok hatásának ellenőrzéséhez a monitoring hálózat és a programok bővítésére, megerősítésére van szükség.

1.7.5 Ár- és belvízvédelem

Az ár- és belvíz megjelenése Békés megyében oly gyakori, hogy e fejezeten belül feltétlenül külön meg kell említeni.

Árvízi öblözetek:	2.87 Nagy-Sárréti 2.91 Sarkadi 2.92 Remetei 2.93 Gyulai 2.94 Békési 2.95 Körös-Tisza-Maros köz
Szükségeltározók:	Halaspusztai Kisdelta Kutas Mályvádi Mérgesi
Vésztározó:	Nagydelta (Fekete- és Fehér-Körös között, nem kiépített tározó, csak a szükségeltározók elégtelen kapacitása esetén használatos)
Belvíztározók:	Pusztaföldvári bögék Királyhegyesi-Szárazér bögék Szárazér-Porgányi bögék

Belvízérzékenységi szempontjából Békés megyében 2 területrészt kell megemlíteni:

Lőkösháza-Szarvas vonaltól É-ra eső körösi mélyárterek.
 Erősen belvíz-veszélyeztetett kategóriába sorolható Battonya, Békéssámsón, Tótkomlós, Kaszaper, Nagybánhegyes, Magyarbánhegyes, Pusztaföldvár és Kevermes települések környezete.

- Maros hordalékkúpja (az időszakos magas talajvíz (földárja) és a helyi nagycsapadékok egybeesése idején alakulhat ki súlyos belvízhelyzet)

Belvízvédelmi szakaszok: Mártély-Tisza-Maroszugi
 Sámson-Élővízi
 Mágocséri
 Réhelyi
 Szeghalmi

Gyomai
Holt-Sebes-Körösi
Kettős-Körös jobbparti
Hosszúfoki
Fehér-Fekete-Körös közti
Élővízcsatornai
Mezőberényi
Dögös-Kákafoki.

Belvízvédelmi csatornák és az általuk érintett, Békés megye területén található települések:

- Aranyad-éri-főcsatorna (Orosháza, Kardoskút)
- Cigányka-éri-főcsatorna (Dombegyháza, Kisdombegyház, Magyardombegyház)
- Mágocs-éri-főcsatorna (Nagyszénás, Gádos)
- Királyhegyesi-Száraz-ér főcsatorna (Battonya, Végegyháza, Mezőkovácsháza, Tótkomlós)
- Kutas-éri-főcsatorna (Kevermes, Dombiratos, Kunágota, Mezőkovácsháza)
- Sámson-Ápátfalvi-Száraz-ér főcsatorna (Tótkomlós, Békéssámson)
- Százász-Porgányi főcsatorna (Békéssámson)
- Tótkomlós-éri-főcsatorna (Magyarbánhegyes, Nagybánhegyes, Kaszaper)

A 18/2003. (XII. 9.) KvVM – BM együttes rendelet meghatározza a települések ár- és belvíz veszélyeztetettségét alapon történő besorolását. Eszerint a rendelet a településeket 3 kategóriába sorolja:

1. Erősen veszélyeztetett „A” kategóriába tartozik, ha a hullámtéren lakóingatlanokkal rendelkezik, illetőleg, amelyet a védmű nélküli folyók és egyéb vízfolyások mederből kilépő árvize szabadon elönthet. Ebbe a csoportba tartoznak: Geszt, Hunya, Kétegyháza, Kondoros, Mezőgyán, Újszalonta.
2. Közepesen veszélyeztetett „B” kategóriába tartozik, ha nyílt vagy mentesített ártéren fekszik, és amelyet nem az előírt biztonságban kiépített védmű véd. Ebbe a csoportba tartoznak: Bélmegyer, Biharugra, Bucsa, Dévaványa, Doboz, Ecsegfalva, Elek, Füzesgyarmat, Kertészsziget, Kétsoprony, Körösladány, Köröstarcsa, Lőkösháza, Nagykamarás, Okány, Sarkad, Sarkadkeresztúr, Szeghalom, Tarhos, Telekgerendás, Újkígyós, Vésztő, Zsadány.
3. Enyhén veszélyeztetett „C” kategóriába tartozik, ha nyílt vagy mentesített ártéren helyezkedik el, és előírt biztonságban kiépített védművel rendelkezik. Ebbe a csoportba tartoznak: Békés, Békéscsaba, Békésszentandrás, Csabacsúd, Csárdaszállás, Csorvás, Gyomaendrőd, Gyula, Kamut, Kardos, Körösnagyharsány, Körösújfal, Kőtegyán, Méhkerék, Mezőberény, Murony, Örménykút, Szabadkígyós, Szarvas.

Legfontosabb az ún. „Belvízrendezés az élhetőbb településekért” jelenleg folyó kiemelt projekt (Projektazonosító szám: DAOP 5.2.1/D-2008-002.), amely keretén belül a megyében 16 település: Békés, Doboz, Geszt, Gyomaendrőd, Kondoros, Kőtegyán, Kunágota, Méhkerék, Mezőberény, Okány, Pusztaföldvár, Sarkad, Sarkadkeresztúr, Szarvas, Tótkomlós, Újszalonta pályázik. A komplex belvízrendezési program megvalósulásával a települések belterületein megszűnnek a belvízkárok, mert nyílt földmedrű csatornák, burkolt csatornák, aknák és vízgyűjtők, átemelők, egy záportározó és egy iszapsűrítő épül ki. Eredetileg tervezett befejezés: 2010., de csúszik kb. 2012-re.

E projekttől függetlenül Gyula, Körösladány, Vésztő, Dévaványa, Köröstarcsa, Bucsa és Biharugra települések is a közelmúltban kaptak vízjogi létesítési engedélyt belterületi csapadékvíz elvezető rendszerek megépítésére. 2009-ben Gyomaendrődön adtak át csapadékvíz-elvezető csatornákat, szivattyútelepeket és a belvíz befogadóinak, a belterületi holtágoknak a tározókapacitását is növelték. Néhány további településen (Dévaványa, Gyula, Szarvas, Vésztő) is bővült a csapadékvíz elvezető rendszer. 2009-ben induló nagyobb projekt még a Fazekaszugi-belvízöblözet kapacitásfejlesztése.

1.7.6 Felszíni vizek minősége

Az állóvizek esetében a túl nagy tápanyag és/vagy szervesanyag-tartalom okozza a legjellemzőbb problémát, aminek egyik okaként a kommunális szennyvíz bevezetésének módja nevezhető meg. A halászat és horgászat tápanyag-bevitele, valamint a strandok terhelése szintén fontos tényező. Diffúz telephelyi szennyezésként kerül a vizekbe mezőgazdasági és egyéb eredetű hulladék. Természetesen az állóvizeket tápláló folyóvizek magas szervesanyag-tartalma is rontja a tavak állapotát.

A felszíni vízfolyások állapotának legjellemzőbb kedvezőtlen adata szintén a túl nagy tápanyag és/vagy szervesanyag-tartalom. A problémás állapot okaként megjelölhető tényezők:

- kommunális szennyvíztelepek, szennyvízbevezetések,
- belvízvezetések,
- halastavi vízleeresztések,
- mezőgazdaságból a szántóföldi műtrágya- és trágyahasználat,
- a tápláló vízfolyásokon érkező túl nagy koncentrációjú hozzáfolyások.

Vízminőségvédelmi szempontból a megye fő vízfolyásai, a Körösök „egyéb védett” kategóriába, míg a többi vízfolyás, a különböző csatornák az „időszakos vízfolyás” kategóriába tartoznak. A Hármas-Körös teljes szakasza jogszabály által kihirdetett KV3 kategóriába tartozó ún. „halas víz” a 6/2002. (XI. 5.) KvVM rend. szerint.

A jelentős ipari üzemek közcsonnás kibocsátással rendelkeznek, ill. szennyvízcsatornával nem rendelkező helyeken saját szennyvízkezelővel és tárolóban biztosítják a szennyvíz szennyezőanyagainak határértékek alá csökkentését és annak elszállít(ta)ását. A kibocsátott szennyvíz tehát zömében előkezelést követően települési tisztítóba kerül. Ennek következtében jelentős ipari szennyezés nincs. A veszélyes anyagok biztonságos tárolása megoldottnak tekinthető a területen. A felhasználókat a hatóság rendszeresen ellenőrzi.

A mezőgazdasági tevékenységek során jelentős terhelést okoz a szántóföldi növénytermesztés a műtrágyák és növényvédő szerek használata miatt. Az állattartó telepeken keletkező híg és almos trágya megfelelő műszaki védelemmel való tárolása EU-támogatások felhasználásával egyre több helyen megvalósul. Problémát okoz a keletkező trágyának a földekre való kijuttatása is.

A jelentősebb közlekedési útvonalak csapadékvíz-elvezetése nem tekinthető jelentős veszélyforrásnak a keresztezett vízfolyásokra nézve. Az utak általában korszerűen kiépítettek, bár az utóbbi években az útburkolatok minősége gyorsabban romlott, mint azt az útjavítások követték. (Egyébként a közlekedési útvonalak az invazív növényfajok terjedésében is meghatározó szereppel bírnak.)

Mivel rendkívül sok hévízkút található a megyében, meg kell említeni a használt termálvizek befogadóba való szabályozásának szükségességét is. Ugyanis a termálvizek hasznosítás utáni befogadója általában valamilyen felszíni víz. Viszont ezen használtvizek kémiai összetétele és hőmérséklete általában jelentősen eltér a felszíni víztől, pl. a sótartalom akár nagyságrendekkel is magasabb lehet, vagy sokszor gond a fenol ill. a policiklikus aromás szénhidrogén (PAH) tartalom. Ezért ezen vizek felszíni vizekbe való eresztetőségének feltételeit és szabályait ki kell dolgozni.

1.7.7 Felszín alatti vizek minősége

A 219/2004. (VII. 25.) korm. rend. a felszín alatti vizek szempontjából érzékeny területekről szól, mely alapján a megye az ún. „fokozottan érzékeny” kategóriába tartozik, az ezen belüli ún. „érzékenységi kategóriák” azonban különbözők. A 123/1997. (VII. 8.) korm. rend. alapján 6 db olyan védett, jelenleg üzemelő és távlati vízbázis található a megyében, melyek védőidoma rendelkezik felszíni metszettel:

- Dombegyház (hidrogeológiai „B” védőidom)
- Kevermes (hidrogeológiai „B” védőidom)
- Kunágota (hidrogeológiai „B” védőidom)
- Medgyesbodzás (hidrogeológiai „B” védőidom)
- Mezőkovácsháza-Végegyháza (hidrogeológiai „C” védőidom)
- Mezőgyán (2009.)
- Kaszaper
- Bánhegyes távlati vízbázis
- Medgyesegyháza
- Medgyesbodzás
- Bánkút távlati vízbázis
- Battonya városi vízmű vízbázis
- Csanádapáca-Pusztaföldvári vízbázis
- Csorvás települési vízmű

- Dombiratos Községi Vm.
- Elek déli vízbázis
- Gerendás települési vízmű
- Kardoskút Községi vm. kútjai
- Lőkősháza települési vízmű
- Lőkősháza-Kevermes KBRV vízbázis
- Magyarbánhegyes Községi Vm.
- Magyardombegyház távlati vízbázis
- Medgyesbodzási reg. vb.
- Medgyesegyháza Nagyközségi Vm. + Bánkút Vm.
- Mezőhegyes Városi Vm.
- Mezőkovácsháza vb.
- Nagybánhegyesi Községi Vm.
- Nagykamarás települési vízmű
- Tótkomlós Városi Vm.
- Újkígyós KBRV vízbázis
- Újkígyós települési vízmű
- Végegység vb.

A talajvíz általában szennyezettnek tekinthető. A települések beépített területén a talajvíz nagyrészt a kommunális szennyvíz-szikkasztások következtében szennyeződött el. A másik jellemző diffúz szennyezési forma a mezőgazdaság terhelése. A műtrágyák, trágyák, valamint a gyom- és rovarirtó szerek felhasználásának módja miatt a művelt területek alatt sok helyen a nitrát, ammónium és peszticid szennyezés határérték feletti, vagy a határérték közelében van. A jelenlegi gazdálkodási technológiai következményei mellett az 1990-es évek előtti évtizedekben folytatott, túlzott mértékű műtrágya és növényvédőszer-használat káros hatása a mai napig kimutatható talajvizeinkben. Valamivel kedvezőbb helyzetben vannak a magasabban fekvő területek, ahol a mélyebben elhelyezkedő talajvíz feletti vastagabb fedőréteg a szennyezés egy részét visszatartja, a szennyező hatás azonban itt is egyértelműen kimutatható. Ritka kivételektől eltekintve a művelt területek alatti talajvíz gyakorlatilag ivásra nem alkalmas. Az állattartással összefüggő, az előző fejezetben ismertetett folyamatok a felszín alatti vizeket is veszélyeztetik. A problémát súlyosbítja, hogy az ivóvízkivételre használt, mélyebben található rétegvizek a felszín felől, a szennyezett talajvízből kapják utánpótlásukat. A szennyezett talajvíz hatása már kimutatható a sekélyebb rétegvizekben is.

1.7.8 Ivóvíz minősége

Az Európai Közösség 1998-ban elfogadta az emberi fogyasztásra szánt víz minőségéről szóló 98/83/EK irányelvet, amelynek érvényesítése kötelezővé vált Magyarországon is. A hazai feladatokat az ivóvíz minőségi követelményeiről és az ellenőrzés rendjéről szóló 201/2001. (X. 25.) korm. rend. foglalja össze, amely rendelet 6. melléklete településenként mutatja be a határérték feletti ivóvíz minőségi paramétereket, illetve a 2006-ig és 2009-ig tervezett vízminőségi célállapotot kielégítő fejlesztési teendőket. Eszerint „a szolgáltatott ivóvíz vonatkozásában nyilvántartott minőségi kifogással érintett települések” Békés megyében: Almáskamarás, Battonya, Békés, Békéscsaba, Békéssámson, Bélmegyer, Bucsa, Csabacsúd, Csabaszabadi, Csárdaszállás, Csorvás, Dévaványa, Doboz, Dombegyház, Dombiratos, Ecsefalva, Elek, Füzesgyarmat, Gádos, Gerendás, Geszt, Gyomaendrőd, Gyula, Hunya, Kamut, Kardos, Kardoskút, Kertészsziget, Kétegyháza, Kétsoprony, Kisdombegyház, Kondoros, Körösladány, Köröstarcsa, Körösújfalu, Kötgyán, Lőkősháza, Magyarbánhegyes, Magyardombegyház, Medgyesegyháza, Medgyesegyháza-, Bánkút, Méhkerék, Mezőberény, Mezőgyán, Mezőgyán-, Nagygyanté, Mezőhegyes, Murony, Nagybánhegyes, Nagykamarás, Nagyszénás, Okány, Orosháza, Örménykút, Pusztaföldvár, Pusztatölke, Sarkad, Sarkadkeresztúr, Szabadkígyós, Szarvas, Szeghalom, Tarhos, Telekgerendás, Tótkomlós, Újkígyós, Újszalonta, Vésztő, Zsadány

Fluorid, nitrit és nitrát szennyezettség nincs, bórral szennyezett 4 db település (Bucsa, Ecsefalva, Kertészsziget és Kondoros), a legtöbb az arzén és ammónium szennyezés, több településen mindkettő. A feltárt szennyeződések ellenére a megyében egyelőre megoldhatatlan ivóvíz-minőségi problémák nincsenek. Az ivóvízkezelés a szükséges helyeken a vízminőségtől függő módon

általában megoldott. A felhasználásra előírányzott talaj-, és parti szűrésű vízkészletek minőségének állandó biztosításához elengedhetetlen a megfelelő hidrogeológiai védőidomok kijelölése és védelme, a hatásterületeken az építési korlátozások elrendelése és szigorú vízminőség-védelmi intézkedések fogantatása (pl. mentesítés a szennyvizektől, hulladékoktól).

A vízbázisok többnyire a Pleisztocén vízadókat csapolják meg. Mivel a megye ivóvízigényét 100 %-ban a felszín alatti vízkészletből elégítik ki, ezért stratégiai jelentőségű az ivóvízbázis, a rétegvíz készlet mennyiségi és minőségi védelme, illetve a vízbázisok optimális felhasználása. A rétegvízbázisok mellett kiemelt jelentőségű a termálvizek hasznosítása, a fürdők vízkivétele is, valamint a korábbi túlzott vízkivételek mai napig tartó hatása. Ehhez tartozóan a legfontosabb feladatok

- a Maros-hordalékkúp vízbázisának védelme,
- a hidrogeológiai védőterületek kijelölése,
- a rétegvizek minőségét vizsgáló monitoring-rendszer működtetése,
- az öntözési célú felszín alatti vízfelhasználás visszaszorítása és
- az engedély nélküli felszín alatti vízkitermelés szankcionálása.

A felszín alatti vízhasználatok vonatkozásában jelentős vízkivételt jelent a közüzemi ivóvízellátást biztosító vízművek – elsősorban a több települést ellátó területi vízművek – termelése.

<u>Vízművek:</u>	Közép-békési Regionális Vízmű	27 db település
	Orosházi Kistérségi Vízmű	7 db település
	Szeghalmi Kistérségi Vízmű	2 db település
	helyi vízműről ellátott települések	23 db település
	összekapcsolt vízműves települések	9 db település

A termálkutakban a vízbázisok egyikénél sem találtak szennyezést. A szennyezések többnyire kisebb-nagyobb foltokban találhatók, tehát nem szennyezik el a vízbázisok területét, ezért jelenlétük többnyire nem volt kimutatható a VGT során alkalmazott, monitoring kutak használatán alapuló állapotértékelési módszerrel, ugyanakkor a lehetőségekhez mérten megtörtént a tényleges szennyeződések feltárása. Ezek nagy része ipartelepekhez, üzemanyag tárolókhoz kapcsolódó szénhidrogén szennyezés, és előfordulnak közöttük olyanok, amelyek ténylegesen veszélyeztetik az ivóvíz minőségét. A vízműkutak rendszerint a települések határában találhatók, ezért a diagnosztikai vizsgálatokban a szennyezést a legnagyobb arányban – kb. a felében - a csatornázatlan települések és üdülőövezetek, ill. a belterületi mezőgazdasági termelésből és a kiskertes övezetekből származó nitrát szennyezés okozzák. A második leggyakrabban előforduló, a vízbázisra veszélyt jelentő szennyezések a mezőgazdasághoz fűződnek (növénytermesztés, állattenyésztés vagy mindkettő). Pontszerű, de helyenként a víztermelésre is veszélyt jelentő problémát okoznak a nagylétszámú, iparszerű állattartó telepek. Gyakran előforduló potenciális szennyező forrásnak számítanak a növényvédőszer és műtrágya raktárak, a rossz állapotban lévő használt vagy felhagyott TSZ géptelepek, üzemanyag tárolók.

A Környezet és Energia Operatív Program (2007 – 2013.) tervei között szerepel a 1067/2005. (VI. 30.) korm. hat. alapján a Dél-alföldi Régió ivóvízminőségének javítása érdekében a (201/2001. (X. 25.) korm. rend.) „Dél-alföldi Régió Ivóvízminőség-javító Program”. Ennek I. üteme (határidő: 2006. december 25.) lezárult, II. üteme (határidő: 2010. december 25.) csúszik, mely II. és III. ütem során további kutak mélyítését tervezik, melyek esetében el kell végezni – a fent ismertetettek miatt - a vízbázisok sérülékenységeinek vizsgálatát, illetve felülvizsgálatát.

1.7.9 Szennyvízkezelés

A települési szennyvíztisztításról szóló 91/271/EGK irányelv jogharmonizációs feladatainak végrehajtásáról a Nemzeti Települési Szennyvízelvezetési és –tisztítási Megvalósítási Programról szóló 25/2002. (II. 27.) korm. rend. ad útmutatást. A program a közösségi előírásnak megfelelő kötelezettségként – országosan - előírja a 2000 lakosegyenérték feletti 660 db szennyvízelvezetési agglomerációból (1927 település) a fejlesztéssel érintett 591 db szennyvízelvezetési agglomeráció (összesen 1746 település) közműves szennyvízelvezetését és teljes biológiai tisztítását. 2015. évi határidejű megvalósításával a csatornába bekötött lakosok aránya - országosan - 91 %-ra kell, hogy nőjön. A program - határidő nélkül - előírja továbbá 105 db, érzékenynek minősített befogadók vízgyűjtő területein lévő, 2000 LE alatti terheléssel jellemezhető

kistelepülési szennyvíz ártalommentes elhelyezését, melyek sorában azonban Békés megyei település nem található.

A programot a kormány a 30/2006. (II. 8.) korm. rendelettel módosította, mely szerint 2015-re a lakosság 85 %-a számára kell biztosítani a csatornába bekötés lehetőségét, valamint a korszerű szennyvíztisztítást. Továbbá az Egyedi Szennyvízkezelési Nemzeti Megvalósítási Program keretében a tervek szerint országosan 2015 végéig 590 ezer egyedi létesítmény épült volna, amely a csatornahálózathoz kimaradt kistelepüléseken jelent megoldást, melynek alapján a megye 30 települése (Bélmegyer, Biharugra, Csabaszabadi, Csárdaszállás, Dombiratos, Ecsefalva, Gerendás, Geszt, Hunya, Kamut, Kardos, Kardoskút, Kertészsziget, Kétsoprony, Kisdombegyháza, Körösnagyharsány, Körösújfalva, Kötegyán, Magyarombegyház, Medgyesbodzás, Mezőgyán, Murony, Nagybánhegyes, Örménykút, Pusztatölke, Sarkadkeresztúr, Tarhos, Telekgerendás, Újszalonta, Zsadány) az egyedi szennyvízkezelésre lehatárolt területnek minősült volna. A fenti Programról szóló 174/2003. (X. 28.) korm. rendeletet azonban a vizek hasznosítását, védelmét és kártételeinek elhárítását szolgáló tevékenységekre és létesítményekre vonatkozó általános szabályokról szóló 147/2010. (IV. 29.) korm. rend. 82.§-a hatályon kívül helyezte.

A gyulai illetékességű megyerész szennyvízkezelése az alábbiak szerint oszlik meg:

Tisztító telepe van (30 db):

Battonya, Békés, Békéscsaba, Békésszentandrás, Csorvás, Dévaványa, Elek, Füzesgyarmat, Gyomaendrőd, Gyula, Kaszaper, Kétegyháza, Kevermes, Kondoros, Körösladány, Köröstarcsa, Kunágota, Lőkősháza (Kevermessel összekötve), Medgyesegyháza, Mezőberény, Mezőhegyes, Mezőkovácsháza, Nagyszénás, Orosháza, Sarkad, Szarvas, Szeghalom, Tótkomlós, Újkígyós (Szabadkígyóssal összekötve), Vésztő.

Beszállító települések, ahol ettől még helybeni szikkasztások sajnos vannak (23 db):

Almáskamarás Kunágotára, Bélmegyer Vésztőre, Csabaszabadi Újkígyósra, Csárdaszállás Gyomaendrődre, Doboz Békéscsabára, Gerendás Csorvássra, Geszt Sarkadra, Hunya Gyomaendrődre, Kamut Békésre, Kardos Gyomaendrődre, Kétsoprony Kondorosra, Körösladány Vésztőre, Kötegyán Sarkadra, Méhkerék Sarkadra, Mezőgyán Sarkadra, Murony Békéscsabára, Nagykamarás Kunágotára, Örménykút Gyomaendrődre, Sarkadkeresztúr Sarkadra, Szabadkígyós Újkígyósra, Tarhos Békésre, Telekgerendás Békéscsabára, Végegyháza Mezőkovácsházára.

Szennyvíztisztító teleppel nem rendelkező települések, ahol helyi szennyvízelhelyezést alkalmaznak (22 db):

Békéssámon, Biharugra, Bucsa, Csabacsüd, Csanádapáca, Dombegyház, Dombiratos, Ecsefalva, Gádos, Kardoskút, Kertészsziget, Kisdombegyház, Körösnagyharsány, Magyarbánhegyes, Magyarombegyház, Medgyesbodzás, Nagybánhegyes, Pusztaföldvár, Pusztatölke, Okány, Újszalonta, Zsadány.

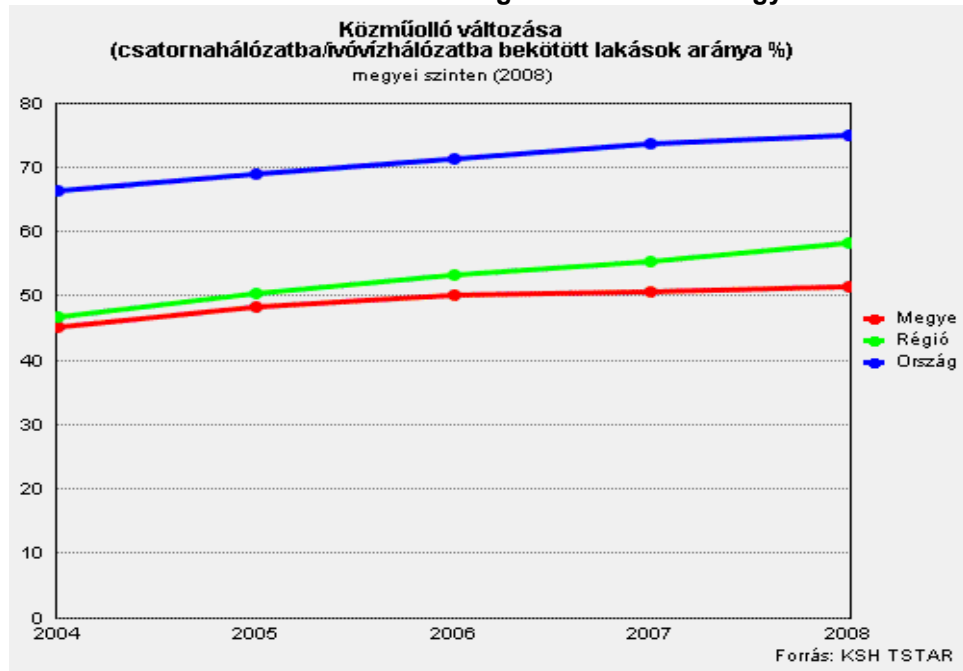
A helybeni szikkasztásokat és az ürítőhelyeket elvileg már meg kellett szüntetni. Köröstarcsa 150 m³/d kapacitású telepének 300 m³/d kapacitására történő bővítési munkálatai 2009-ben befejeződtek. A csorvási tisztítótelep technológiai korszerűsítése szintén 2009-ben fejeződött be. A telep kapacitása nem változott, 500 m³/d maradt. 2009. évben így a 20 db települési szennyvíztisztító telep meglévő kiépített hidraulikai kapacitása 60 330 m³/d volt. A körösladányi új szennyvíztelepre létesítési engedély már van. A békéscsabai szennyvízprojekt keretében a szennyvíztisztító fejlesztésével párhuzamosan kapacitáscsökkentés lesz, mert az EU az ipari szennyvízbevezetéseket nem támogatja. Ezért az ipari telephelyek lekötnek a hálózatról és maguk oldják meg szennyvízkezelésüket. A fejlesztés létesítési engedélye várhatóan 2011-ben meglesz. 2010-ben egyéb fejlesztések nem történtek.

A Környezet és Energia Operatív Program (2007 – 2013.) tervei között szerepel a 1067/2005. (VI. 30.) korm. hat. alapján a Dél-alföldi Régió ivóvízminőségének javítása érdekében „Békéscsaba város és külterületei csatornázása és szennyvíztisztítása” elnevezésű projekt. III. meg kell említeni Vésztő város szennyvízcsatorna hálózat bővítését is.

A felszíni és a felszín alatti vizek, valamint a talaj minőségét jelentősen befolyásolja a települések vízellátási és csatornázottsági szintje, valamint ezen közműellátási mutatók viszonya, vagyis a közműhálózat nagysága. Az alábbi ábra a REMEK adatbázis alkalmazásával készült a közműhálózat

változásának bemutatására. Jól látszik, hogy a megyei ellátottság messze elmarad az országostól és bár megközelíti a régióét, a kimutatás utolsó 1 évében még attól is elmaradni kezd.

A közműellátás változása a Dél-alföldi Régióban és Békés megyében

A megye szétszórott településrendszere és kisebb lakosságú falvai miatt a szennyvízelvezetés és -kezelés megoldásának kedvezőbb módja lehet az egyedi szennyvíztisztító rendszerek üzemeltetése is. Az elmúlt években a szakmai értékelés és a jogalkotás is elmozdult ezeknek a rendszereknek a támogatása felé. A közműves szennyvízelvezető és -tisztító művel gazdaságosan el nem látható területekre ad iránymutatást és feladatot az „Egyedi Szennyvízkezelés Nemzeti Megvalósítási Programja”, mely elsősorban a 2000 lakosegyenérték szennyezőanyag terhelés alatti településeken, 2015-től 2020-ig megvalósuló fejlesztésekre vonatkozik. Alapvetően az alábbiakban felsorolt, szennyvíztisztítást szolgáló létesítményeket, építményeket határozza meg:

- egyedi szennyvíz-elhelyezési kislétesítmény,
- egyedi szennyvíztisztító kisberendezés,
- egyedi zárt szennyvíztároló.

A kistelepülések legmegfelelőbb szennyvízkezelési megoldásához minden esetben részletes gazdaságossági, hatékonysági vizsgálatok szükségesek, melynek keretében figyelembe kell venni a beruházási, a későbbi üzemeltetési és fenntartási költségeket, illetve a lakosság díjfizetési-képességét is. Mindig az adott helyzetben legjobbnak, leg gazdaságosabbnak ítélt megoldásokat kell támogatni a fentiek közül, mérlegelve ezek kombinálhatóságát is. A környezet védelmének általános szabályairól szóló 1995. évi LIII. törvény 46-48. §-a szerint előírt Települési Környezetvédelmi Program részeként Települési Szennyvízkezelési Programot is kell készíteni.

1.7.10 Zaj és rezgés elleni védelem

2008. január 1-től alapjaiban változott meg a zaj- és a rezgésvédelmi szabályozás. Emiatt 2 új jogszabály lépett hatályba:

- a környezeti zaj és rezgés elleni védelem egyes szabályairól szóló 284/2007. (X. 29.) korm. rend.
- a zajkibocsátási határértékek megállapításának, valamint a zaj és rezgéskibocsátás ellenőrzésének módjáról szóló 93/2007. (XII. 18.) KvVM rendelet.

Lényeges eltérés a régi szabályozáshoz viszonyítva, hogy

- a hatásterületeket kötelező megadni, melyek alapján lehet megbecsülni a zajterheléssel érintett lakosság számát,
- új környezeti zajt előidéző létesítményeknél a tevékenységet csak érvényes határérték megállapító határozat birtokában lehet elkezdni.

Az EU 2002-ben fogadta el a stratégiai zajtérképek és ezeken alapuló zajvédelmi intézkedési tervek készítésének irányelvét. Ezt Magyarország 2004-ben vette át, melynek érdekében 2 új rendeletet léptetett hatályba:

- a környezeti zaj kezeléséről és értékeléséről szóló 280/2004. (X. 20.) korm. rend. és
- a stratégiai zajtérképek valamint az intézkedési tervek készítésének részletes szabályairól szóló 25/2004. (XII. 20) KvVM rend.

Megalapozott intézkedési tervek csak a zajterhelés és a zajterheléssel érintett lakosság mértékének ismeretében lennének tehát készíthetők. Ehhez nyújtanának segítséget a stratégiai zajtérképek. Ugyanakkor viszont a megye egyetlen települése sem rendelkezik a mai napig sem zajtérképpel.

A települési környezet zajterhelésének kialakulásában a zaj- és rezgésforrások számának, az általuk kibocsátott zajok- és rezgések nagyságának, a kialakult településszerkezetnek és a különböző funkciójú területhasználatok egymáshoz viszonyított elhelyezkedésének van meghatározó szerepe.

Békés megye környezeti zajhelyzetének áttekintésére sajnos nem állnak rendelkezésre tematikusan rendszerezett mérési adatok. A megye környezeti zajhelyzetét, zajállapotát alapvetően és folyamatosan a közlekedés befolyásolja. Bár a közlekedésen kívül az üzemi tevékenységek ill. az építési tevékenységek is okoznak – olykor határérték feletti - zaj- vagy rezgésszennyezéseket, ezek mégsem relevánsak az összes zajszennyezést tekintve, mert általában csak pontszerűek és időszakosak. A közúti közlekedésből eredő zaj szintje általában a nappali és az éjszakai időszakban is meghaladja a megengedett határértéket a nagyobb városok forgalmasabb területein. A zajterhelés részben a belső forgalomból, részben az országos főútvonalak települési belterületi szakaszainak átmenő forgalmából ered. Sajnos ugyanis a települések lakott területrészeit láncszerűen fűzik föl az országos főutak. Ezen kívül zaj- és rezgéskeltő a vasúti közlekedés is, de sajnos az ezen típusú szállítás fokozatos visszaszorulásával egyre kevésbé jelentős a zavaró hatása, és az is csak inkább éjjel. Az újonnan létesülő telephelyek pedig már csak akkor kapnak engedélyt, ha igazoltan határérték alatt maradnak az általuk keltett zajok.

A 44. sz. főút Békéscsaba és Gyula, a 47. sz. főút Orosháza belterületi elkerülő szakaszainak átadásai az elmúlt években jelentősen csökkentették a védendő lakóterületeken az átmenő forgalom okozta zaj- és rezgésterhelést. A megvalósult közúti fejlesztés is bizonyítja, hogy a közúti forgalomból eredő zajterhelés elleni védelemnek egyik leghatékonyabb eszköze, ha a forgalmas utak elkerülők a védendő területeket.

A Szolnok-Békéscsaba-országhatár vasútvonal korszerűsítése Békéscsabáig megtörtént, a betervezett zajvédő falakat megépítették. A Békéscsaba-Lőkösháza vasútvonal 2. vágányának építése várhatóan 2012-2014. között valósul meg, mellyel az engedélyezett sebesség 160 km/h-ra emelkedik. A Ro-La, a kamionok vasúton való szállítása is támogatandó környezetvédelmi elképzelés, mely a vasúti vonalak korszerűsítésével várhatóan növekedni fog.

Tervezett az M44-es gyorsforgalmi út kiépítése, mellyel Szarvas, Kondoros kapna elkerülő utat, de megvalósítása a 2013-2020-as időszakban reális csak. Ennek terve miatt ezen települések addig már külön elkerülő utat nem kapnak. Szintén van terv az M47-es gyorsforgalmi út megvalósítására, mely esetén Mezőberény, Szeghalom, Békés kapna elkerülő utat, de realizálódása még későbbre várható, mint az M44-é. További elképzelések vannak a 4-számjegyű utakból vagy ún. térségi jelentőségű mellékutakká vagy főutakká való fejlesztésre, mely utóbbi esetben szintén elkerülő utakat kell építeni.

1.7.11 Hulladékgazdálkodás

A 2002-ben elfogadott Országos Hulladékgazdálkodási Tervre alapozva 2003-ban elkészültek az ország 7 régiójának Területi Hulladékgazdálkodási Tervei, melyből Békés megyére – a területén akkor illetékes 3 db környezetvédelmi felügyelőség által készítve - a Dél-alföldi Régió THT-ja (2003-2008.) vonatkozik. A megyére külön hulladékgazdálkodási terv nem készült.

A megyében (és az országban) általánosan jellemzi a hulladékgazdálkodás helyzetét, hogy a keletkező hulladékok mennyisége viszonylag magas, míg azok hasznosítási aránya alacsony.

A hulladéktermelőktől és hulladékkezelőktől származó, önbevalláson alapuló adatokat a Hulladékgazdálkodási Információs Rendszer dolgozza föl és készíti belőle a kimutatásokat.

Kommunális hulladéklerakás

Az EU-s szabályozás, kötelezettségvállalás miatt 2009. július 15. óta a hulladéklerakóknak szigorúbb szabályoknak kell megfelelniük, csak az EU normáknak megfelelő, műszakilag korrekt kialakítású hulladéklerakók működhetnek. A követelményeknek való megfelelésre a hulladéklerakók többsége nem tudott felkészülni, így többségüket bezárták. 2009. július 15. után működő – regionális kommunális – lerakó 2 db van a megyében:

- Békéscsaba
- Gyomaendrőd.

A bezárt hulladéklerakókat rekultiválni kell. A következőkben a Békés megyét is érintő 2 rekultivációs program fő paramétereit ismertetjük.

Működik a „Települési szeméttelep rekultivációs program a Körösszögben” című – KEOP-2.3.0/1F-2007-0013 jelű pályázati projekt, mely lebonyolításáért Kondoros Nagyközség Önkormányzata felelős. Résztevő megyei települések (9 db): Kondoros, Gyomaendrőd, Szarvas, Békéscsaba, Csabacsüd, Csárdaszállás, Kétsoprony, Körösladány, Szabadkígyós. Rekultivációs engedélyek már vannak, a kivitelezés várhatóan 2012. év végére valósul meg.

Másik szeméttelep-rekultivációs program a „Délkelet-alföldi Regionális Hulladékgazdálkodási Rendszer” (DAREH), melyhez összesen - nemcsak Békés megyéből – 93/94(?) település tartozik, ennek gesztora Orosháza. Résztevő megyei települések (59 db): Almáskamarás, Battonya, Békés, Békéssámsón, Békésszentandrás, Bélmegyer, Biharugra, Bucsá, Csanádapáca, Csorvás, Dévaványa, Doboz, Dombegyház, Dombiratos, Ecsegfalva, Elek (rég és új), Füzesgyarmat, Gádoros, Gerendás, Geszt, Hunya, Kamut, Kardos, Kardoskút, Kertészsziget, Kétegyháza, Kevermes, Kisdombegyház, Körösnagyharsány, Köröstarcsa, Körösújfalu, Kötegyán, Kunágota, Lőkősháza, Magyarbánhegyes, Magyardombegyház, Medgyesbodzás, Medgyesegyháza, Mezőgyán, Mezőhegyes, Méhkerék, Mezőkovácsháza, Murony, Nagybánhegyes, Nagyszénás, Okány, Orosháza, Örménykút, Pusztaföldvár, Sarkad, Sarkadkeresztúr, Szeghalom (rég és új), Tarhos, Telekgerendás, Tótkomlós, Újkígyós, Végegyháza, Vésztő, Zsadány. A rendszer keretében

- hulladékátalakító állomások,
- hulladékkezelő művek,
- hulladékválogató létesítmények,
- hulladékgyűjtő udvarok és szigetek kialakítását, valamint
- felhagyott hulladéklerakó telepek rekultivációját

végzik. A program eredeti befejezési határideje 2010. év vége, de további 2 évre kérték annak meghosszabbítását.

2 település nem található egyetlen projektben sem: Gyula és Mezőberény. Az üzemeltetők (Gyulai Közülemi Kft. ill. Tappe Szállítási Kft.) önállóan valósítják meg a rekultivációt, melyből „Gyula város települési szilárd hulladéklerakó telep rekultivációját célzó műszaki beavatkozás” c. ÚMFT projekt a megyei legnagyobb támogatottságúak közé tartozik. 5 település nem csatlakozott egyik rendszerhez sem, mert nincs lerakójuk: Csabaszabadi, Kaszaper, Nagykamarás, Pusztatölke, Újszalonta.

Veszélyes hulladéklerakás

Veszélyes hulladéklerakó-nak átminősített telep a Füzesgyarmat, külterület 0188/2. hrsz. alatti ingatlan, mely korábban fűrészi iszap átmeneti tárolónak kialakított depónia (tulajdonos és üzemeltető: MB Kőolajkutató ZRt.) volt. Jelenleg már veszélyes hulladék ideszállítás nem történik. A végleges fedő-záró réteg rendszer kialakítására, a rekultivációs munkálatok befejezésére 2010. július 31. volt az engedélyezett határidő, melynek meghosszabbítását kérték az üzemeltetők. Az előzetesen megállapított utógondozási időszak 2011. január 1-től – 2021. január 1-ig tart.

A megye területén lévő dögtereket és dögtkutakat 2005. december 31-ig bezárták és rekultivációs rendezéssel felszámolták. A hullott állatokat a gyűjtőkonténerekből az ATEV szállítja el ártalmatlanításra. Meg kell itt jegyeznünk, hogy 2005-től az állati eredetű hulladékok nem tartoznak az

ún. „veszélyes hulladék” kategóriába, ezért az azelőtti és azutáni kimutatások nem összehasonlíthatók.

Szelektív hulladékgyűjtés

A gyulai illetékességi területen 2009. évben 191 db szelektív hulladékgyűjtő sziget volt kihelyezve a településeken. A jelentősebb működő rendszerek az alábbiak (papír, műanyag, üveggyűjtés):

- Békéscsaba, TAPPE Kft. (94 db gyűjtősziget)
- Gyomaendrőd, REMONDIS Kft. (20 db gyűjtősziget)
- Békés, Békési Hulladékgyűjtő Kft. (46 db gyűjtősziget)
- Gyula, Gyulai Közülemi Kft. (31 db gyűjtősziget)

Az utóbbi évek rendkívül szomorú tapasztalata, hogy a szelektíven begyűjtött hulladékok mennyisége általában csökkenő tendenciát mutat. Az üzemeltetők jelzései szerint a hulladék minősége is romlik, mivel a lakosok nem tartják be megfelelően a szelektív jelzéseket a gyűjtőszigeteken. A gyűjtési „fegyelem” romlása miatt néhány sziget áthelyezésre, illetőleg megszüntetésre is került. Ezért – bár nem területrendezési feladat, de rendkívül fontosnak tartjuk felhívni a figyelmet, hogy – a szelektív hulladékgyűjtést minden lehetséges módon reklámozni kell és a lakosságot – akár anyagilag, akár erkölcsileg - érdekeltté kell tenni benne. Tapasztalat szerint jobban működik az ún. „házhoz menő” szelektív hulladékgyűjtés, vagyis amikor a szemetet a lakosság helyben gyűjti szelektíven és a „lakásokból” a rendszeres városi szemetshozzávitás keretein belül viszik el, általában a hét különböző napjain a különböző típusú szemetet. Ezért a hulladékgazdálkodás fejlesztésénél ezt a típusú hulladékszállítási rendszert lehetőleg előtérbe kell helyezni.

1.8 Természet- és tájvédelem

Békés megye az ország védett természeti értékekben gazdagabb vidékei közé tartozik. Az elmúlt évtizedek intenzív tájhasznosítási, tájgazdálkodási formáinak következtében – az ország más részeihez hasonlóan – számos táji-, természeti érték semmisült meg, illetve szenvedett el maradandó károsodásokat. Mindezen kedvezőtlen folyamatok ellenére a megyében sok olyan természetileg értékes terület, illetve objektum található, melyek már védettek, vagy arra érdemesek, de akár jogi védelem nélkül is megóvásra érdemesek.

A megye természeti értékeinek védelmében az utóbbi bő másfél évtizedben történtek a jelentősebb lépések a Körös-Maros Nemzeti Park 1994-ben történt megalakításával. A Nemzeti Park több részterületből került kialakításra, már meglévő védett területek bevonásával, valamint további új területek védetté nyilvánításával. A megye területén a természetvédelmi feladatokat a szarvasi székhelyű Körös-Maros Nemzeti Park Igazgatóság látja el.

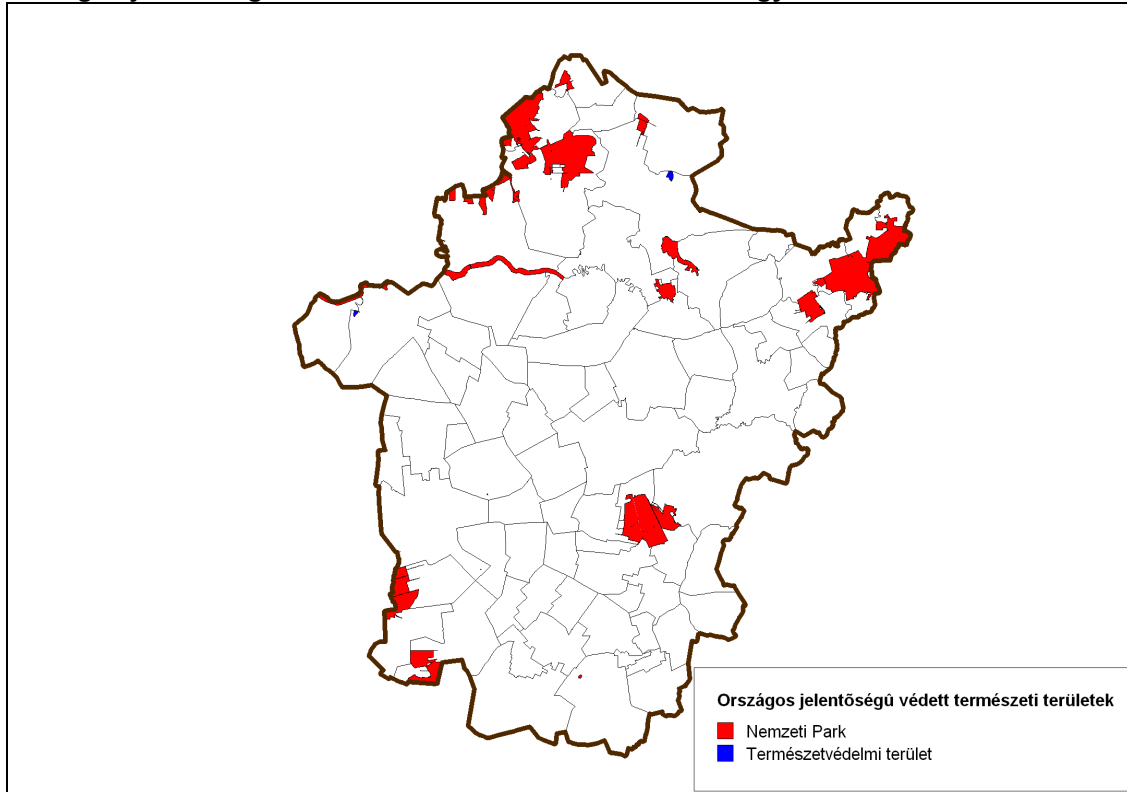
Békés megyében jelenleg 1 nemzeti park, 4 országos jelentőségű természetvédelmi terület és 71 helyi jelentőségű természetvédelmi terület található. A védett területek területi megoszlása: nemzeti park 30.569 ha, természetvédelmi terület 159 ha. A megye területének (5.631 km²) kb. 5,5%-a áll országos védelem alatt. A természetvédelmi területek adatai és rövid ismertetései jórészt a Vidékfejlesztési Minisztériumtól kapott adatszolgáltatás, a Körös-Maros Nemzeti Park Igazgatóság, a Természetvédelmi Információs Rendszer, valamint a Független Ökológiai Központ Alapítvány honlapján lévő adatok alapján kerültek összeállításra.

1.8.1 Országos jelentőségű védett természeti területek

Az országos jelentőségű védett természeti területek kiterjedésük és védettségük jellege alapján a következők lehetnek: nemzeti park, tájvédelmi körzetek, természetvédelmi területek, természeti emlékek. A természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény értelmében, az előzőekben felsoroltakon kívül (ex-lege) országos jelentőségű védett természeti területnek minősülnek még a lápok és szikes tavak. Ezen kívül a törvény értelmében (ex-lege) országos jelentőségű védett

természeti emlékek minősülnek a források, víznyelők, kunhalmok és földvárak. A törvény idesorolja a barlangokat is, de Békés megyében ilyenek nem fordulnak elő. A megyében jelentős számban található kunhalmok, melyek erősen veszélyeztetettek az elhordás, mezőgazdasági gépek általi roncsolás miatt.

Országos jelentőségű védett természeti területek Békés megye területén

Körös-Maros Nemzeti Park

A Körös-Maros Nemzeti Park, illetve a természetvédelmi kezelését ellátó Igazgatóság hazánk hetedik nemzeti parkjaként 1997. január 16-án jött létre a Dél-Tiszántúl természeti és táji értékeinek megőrzése érdekében. A Nemzeti Park Igazgatóság működési területe 800 000 hektár, ami magába foglalja Békés megyét, Csongrád megye Tiszától keletre eső felét, valamint a Körös-ártér és a Dévaványai-Ecsegi puszták területi egységek Jász-Nagykun-Szolnok megyébe átnyúló részeit.

A más és más adottságú és sajátosságú tájakon változatos, természeti értékekben gazdag területek maradtak fent. A mezőgazdaság fejlődése következtében napjainkra kimagasló természetvédelmi feladatot jelent a megmaradt természetes növénytakasulások, elsősorban a löszgyepek védelme. A hajdani Kis-Sárrét, a Körösök vidéke, a Dévaványai-, Békési- és Csanádi-sík területein tájképi- és természeti értékeiknél fogva nagy kiterjedésű szikes puszták, erdőpuszta- és mocsármaradványok, kaszálók és ligeterdők maradtak fenn. Országosan is kiemelkedő feladat azoknak a növény- és állatfajoknak a védelme, melyek Magyarországon egyedül itt tenyésznek vagy állományuk jelentős része a Nemzeti Park területén található. A növényvilágból ilyen a bókölő zsálya, az erdélyi hérics. Szintén e táj egyedülálló természeti képéhez tartozik az ősszel tömegesen nyíló vetővirág. A növények mellett az állatok közül is nem egy ritkaság található: a nagy szikibagoly lepkefaj, a dobozi pikkelyes csiga, az atracél cincér, a sztyeplepke, a tűzok, mely törzsalakjának legéletképesebb populációja Békés megye északi részén él. A Ramsari egyezmény hatálya alá tartozó területek - a Kardoskúti Fehértó és a Biharugrai halastavak - vizes élőhelyeinek szerepe a nemzetközi madárvonulásban is jelentős.

A Nemzeti Park részterületei:

1. Kis-Sárrét
2. Bélmegyeri Fáspuszta

3. Mágor-pusztá
4. Dévaványai-Ecsegi puszták
5. Kígyósi-pusztá
6. Körös-ártér
7. Cserebökény
8. Kardoskúti Fehértó
9. Csanádi puszták
10. Maros-ártér
11. Tompapusztai löszgyep
12. Tatársánci ősgyep
13. Csorvási löszgyep

A Körös-Maros Nemzeti Park részterületeinek és a természetvédelmi területek elhelyezkedése

Természetvédelmi területek

A megye területén három természetvédelmi terület helyezkedik el.

I. Dénesmajori Csigáserdő Természetvédelmi Terület

A Fekete-Körös hullámterében elhelyezkedő 5,1 hektár füzes a benne élő csigafauna alapján kapta meg a védettséget 1997-ben. A területen 12 csigafajt mutattak ki. A fajok közül természetvédelmi szempontból kiemelkedő jelentőségű a védett bánati csiga (*Chilostoma banatica*) előfordulása. A faj viszonylag szűk elterjedési területen található meg, mely a Keleti-, Déli-Kárpátoktól az Alföld keleti pereméig húzódik. Állománya, elterjedési területe összeszűkülőben van, ezért élőhelyeinek védelme fontos feladat. Magyarországon néhány szigetszerű, kis állománya van jelen e fajnak. Magyar

területre a Tisza-, Maros-, és a Körös-völgyön keresztül juthat. A védett területen még számos, az Alföldön ritka, hegy- és dombvidéki csigafaj is megtalálható.

II. Szarvasi Arborétum Természetvédelmi Terület

A Szarvasi Arborétum ma öt fás növénygyűjteményt gondoz 82 ha területen. Az országosan védett területen három látogatható rész található: a Bolza Pál alapította "Pepi-kert", az 1951-ben a parkhoz csatolt ún. Mitrowssky-kert és az ún. konyhakerti rész. A "Pepi-kerthez" északon kapcsolódik a gyűjtemény másik felét kitevő, nem látogatható parkerdő és a törzsültetvény, valamint a faiskola.

A fás növénygyűjteményben közel 1.600 fa- és cserjefaj, illetve -fajta és fajtaváltozat található. Ebből 1.200 a lomblevelűek száma (1.100 lombhullató, 100 örökzöld), 400 a fenyőféléké, zömmel örökzöldek, mindössze 7 a tűhullató fajok száma. Az Arborétum alapvető értékei, a fák és a cserjék mellett 250 honos és 52 telepített lágyszárú növényfaj és 211 kalapos gomba található a területen. Közel 100-ra tehető a madárfajok száma.

Az Arborétum fő feladata a növényállomány megőrzése, mint országos génbank, a tudományos kutatás, az oktatás, és a közművelődés.

III. Szarvasi Történelmi Emlékpark Természetvédelmi Terület

A természetvédelmi terület célja, hogy méltó módon megőrizze a történelmi Magyarország középpontjában emelt emlékmű és környezetének (a Holt-Körös kapcsolódó parti szakasza), kultúr- és természettörténeti egységét.

IV. Szeghalmi Kék-tó Természetvédelmi Terület

1.8.2 Helyi jelentőségű védett természeti területek

A helyi jelentőségű védett természeti területek nyilvántartása nem teljes körű. Ez részben abból ered, hogy a helyi önkormányzatok által védetté nyilvánított területeknél, a védetté nyilvánítás folyamatát nem folytatják le teljes körűen. Így egyrészt a terület nem kerül be az országos nyilvántartásba, másrészt előfordulhat, hogy a – jó szándék ellenére – a védetté nyilvánítás folyamatának jogszerűségébe is hiba csúszik. Békés megyében a természeti emlékek száma 120 db. A természetvédelmi területek száma 71 db.

A Természetvédelmi Információs Rendszer (TIR) 2010-es adatai alapján Békés megye területén a hatályos önkormányzati rendelettel védett természeti területek a következők:

Békés megye helyi védettségű természeti területei:

Battonya	- Battonyai Százázér-csatorna	természetvédelmi terület
	- Kistompai-lőszpusztaré	természetvédelmi terület
	- Tompa-pusztai kocsányos tölgy (egykori Purgly Kastélyparkban)	természeti emlék
Békás, Békés Békés	- Vénicszilfák	természeti emlék
	- 1 db kocsányos tölgy a Ligetben (Bagoly Étterem kertje)	természeti emlék
	- 5 db kocsányos tölgy és 3 db csertölgy az Élővíz-csatorna partján	természeti emlék
	- 8 db kocsányos tölgy a Sebők kertben	természeti emlék
	- 8 db kocsányos tölgy a Sportpályán	természeti emlék
	- Békési Csatárkert	természetvédelmi terület
	- Békési Duzzasztómű	természetvédelmi terület
	- Békési Élővíz-csatorna	természetvédelmi terület
	- Békési hegyi szilfák	természeti emlék
	- Békési japán akác	természeti emlék
	- Békési Vargahossza-csatorna	természetvédelmi terület
	- Békési-mocsárciprus	természeti emlék
	- Bő-foki kocsányos tölgy	természeti emlék

	- Douglas-fenyő és ezüstfenyő	természeti emlék
	- Fáy utcai magyar kőris	természeti emlék
	- Fehér fűz (6910hrs)	természeti emlék
	- Fehér nyár (0615hrs)	természeti emlék
	- Kettős-Körös-parti fehér nyár és kocsányos tölgyek	természeti emlék
	- Kocsányos tölgy (0473/2hrs)	természeti emlék
	- Kocsányos tölgy a Farkas Gyula Közoktatási Intézmény mellett	természeti emlék
	- Lepényfa	természeti emlék
	- Páfrányfenyő a Széchenyi téren	természeti emlék
	- Szürkenyárfák a Sportpályán	természeti emlék
	- Vadgesztenyék a Múzeum közben	természeti emlék
Békéscsaba	- 35 db öreg fűz az Élővíz-csatorna partján	természeti emlék
	- Árpád-sor fái	természeti emlék
	- 'Bandikafa' fehérenyár facsoport	természeti emlék
	- Békéscsabai-parkerdő	természetvédelmi terület
	- 'Cimborafa' fehérenyár a Nagyrét Élővíz csatorna mellett	természeti emlék
	- Deák utcai hársfasor (51 db faegyed)	természeti emlék
	- Dr. Becsey O. utcai (korábban: Micsurin utcai) 32 db nyírfa	természeti emlék
	- Élővíz-csatorna sétány vadgesztenye- és tölgyfái	természeti emlék
	- Erzsébethelyi (Jaminai) belvíztározó és környéke	természetvédelmi terület
	- Fényes tanya kocsányos tölgye	természeti emlék
	- Fiala Tölgyfa-Csárda melletti kocsányos tölgyek	természeti emlék
	- Fürjesi vadkörtés ősgyepmaradvány	természetvédelmi terület
	- Gerlai kastélypark idős fái	természeti emlék
	- Gerlai platánfasor	természeti emlék
	- Gerlai védgát és kubikja	természetvédelmi terület
	- Gyóni Géza úti ezüstjuhar fasor	természeti emlék
	- Híd- és Vízmű Technikum kertjének idős fái	természeti emlék
	- I. Világháborús hősi temető fái	természeti emlék
	- Kinizsi úti japánakác fasor	természeti emlék
	- Kórházkert fái	természeti emlék
	- Lencsés úti kocsányostölgy fasor	természeti emlék
	- Nagyréti tanya kocsányos tölgye	természeti emlék
	- Negyedik kerületi (Kisréti) belvíztározó és környéke	természetvédelmi terület
	- Ó-gerlai Kovácsi erdő	természetvédelmi terület
	- Öntözött rét	természetvédelmi terület
	- Pósteleki-kastélypark	természetvédelmi terület
	- Széchenyi-liget és Izraelita temető fái	természeti emlék
Bélmegyer	- Bélmegyeri fehér fűz	természeti emlék
	- Határéri-főcsatorna platánfái	természeti emlék
	- Kárászi-kastélypark	természetvédelmi terület
Csabacsúd	- Csabacsúdi köztetek fái (Alkotmány tér, Templomkert, Községháza tér)	természeti emlék
	- Parkerdő és játszótér faállománya	természeti emlék
	- Sallai utcai japánakác fasor	természeti emlék
	- Sportpálya faállománya	természeti emlék
Csabaszabadi	- Útőrház kocsányos tölgyei	természeti emlék
	- Beliczay kastélypark	természetvédelmi terület
	- Csabaszabadi volt kórháztanya fái	természeti emlék
	- Csabaszabadi, Apácai utcai feketefenyő	természeti emlék
Dévaványa	- Millecentenáriumi Emlékpark	természetvédelmi terület
	- Dévaványai fekete fenyők	természeti emlék
	- Dévaványai Lipcsei-kastélykert	természetvédelmi terület
	- Dévaványai Makkos-erdő	természetvédelmi terület
	- Dévaványai Túr-éri tavak	természetvédelmi terület
Doboz	- Dévaványai-fák	természeti emlék
	- Doboz-kastélypark	természeti emlék
	- Doboz-vadkörtefák	természeti emlék
	- Piramis tölgy	természeti emlék
	- Képes-fa	természeti emlék
	- Sámson vára	természeti emlék
	- Doboz-Szanazugi tanösvény és sétaút	természetvédelmi terület
Dombiratos	- Dombiratosi kocsányos tölgyfák	természeti emlék

Füzesgyarmat	- Füzesgyarmati Hosszú-erdő	természetvédelmi terület
	- Füzesgyarmati-fák	természeti emlék
	- Füzesgyarmati-vadkörtefa	természeti emlék
	- 'Tüzesfa' kocsányos tölgy	természeti emlék
Gerendás	- A katolikus-parókia 150 éves hársfája és a templomkert előtti hársfák (Petőfi u.)	természeti emlék
	- Apponyi-Gerendás fasorok	természeti emlék
	- Topolyfa	természeti emlék
Geszt	- Geszti Emlék-park	természetvédelmi terület
	- Endrődi-népliget	természetvédelmi terület
	- Erzsébet-liget	természetvédelmi terület
Gyomaendrőd	- Gyomaendrőd, Kner Imre Gimnázium idős faállománya (Hősök útja 46.)	természeti emlék
	- Gyomaendrődi középiskola udvarán álló kocsányos tölgy	természeti emlék
	- Gyomaendrődi Liget Fürdő mellett álló kocsányos tölgy	természeti emlék
Gyula	- Gyomaendrődi-hársfasor	természeti emlék
	- Református templomkert piramis tölgyfái	természeti emlék
	- Torzsási-holtág szelídgesztenyefái	természeti emlék
	- Mályvád-Bányaréti őstölgyes	természetvédelmi terület
	- József Attila Szanatórium parkja	természetvédelmi terület
	- Gelvácsi-szivattyútelep két kocsányos tölgyfája	természetvédelmi terület
	- Mályvádi erdő idős tölgyfája (16/a erdőrészen a volt erdészház előtti legelőn)	természetvédelmi terület
	- Béka sugárúti vadgesztenye és platánsor	természetvédelmi terület
	- Megyei Bíróság kertje	természetvédelmi terület
	- Petőfi tér	természetvédelmi terület
	- Kossuth tér parkja	természetvédelmi terület
	- Népkert /Göndöcs-kert/	természetvédelmi terület
	- Várfürdő és Almássy-kastély parkja	természetvédelmi terület
	- Várkörnyék zöldfelülete	természetvédelmi terület
	- Szent Miklós-park /volt Gróza-park/	természetvédelmi terület
	- Csiga-kert	természetvédelmi terület
	- Gyulavári, Széchenyi u. idős tölgyek	természetvédelmi terület
	- Óvári kastélykert	természetvédelmi terület
	- Gyulavári, szoborkert platánfája (Bay tér)	természetvédelmi terület
	- Megyei kórház kertje	természeti emlék
	- Gyermekkórház kertje	természeti emlék
	- Izraelita temető	természeti emlék
	- Szent József temető vadgesztenye és hársfasora	természeti emlék
	- Máriafalvai katonai temető	természeti emlék
	- Scherer Ferenc utcai kőris fasor	természeti emlék
	- Jókai Mór utcai utca kőris fasora	természeti emlék
	- Dobay utca japánakác fasora	természeti emlék
	- Honvéd utca platán fasora	természeti emlék
	- Bethlen Gábor utca mocsárciprus fasora	természeti emlék
	- Harruckern és Erkel Ferenc terek parkja	természeti emlék
	- Mátyás király utca vadgesztenye fasora	természeti emlék
	- Gyulavári, Széchenyi tér parkja	természeti emlék
	- Élővíz-csatorna belterületi szakasza	természeti emlék
	- Kisökrjárás parkerdő	természeti emlék
	- Temesvári úti nyárfa	természeti emlék
	- Dürer parkerdő	természeti emlék
	- Idős vadkörte	természeti emlék
	- Petőfi tér	természeti emlék
Hunya	- Hunyai homokbánya	természetvédelmi terület
	- Kaszaperi-ősfák	természeti emlék
	- Szárazér-csatorna	természetvédelmi terület
Kétegyháza	- Várfürdő és Almássy-kastélypark	természetvédelmi terület
	- Kétsopronyi-fák	természeti emlék
	- Római katolikus templom és plébánia udvarán álló fák	természeti emlék
Kétsoprony	- Ünnepek terén álló 6 db kocsányos tölgy (1 pld. elpusztult)	természeti emlék
	- Batthyány-Geist kastély és parkja	természetvédelmi terület
Kevermes	- Bókoló zsálya (Salvia nutans) termőhelye	természetvédelmi terület

Körösladány	- Gulya-legelő ősgyep	természetvédelmi terület
Kötegyán	- Kötegyáni-gyepek	természetvédelmi terület
	- Tarcsai-dűlő kocsányos tölgye	természeti emlék
Lökösháza	- Bréda-majori kastélypark	természetvédelmi terület
Medgyesegyháza	- Baross László sírhelye és a kastélyparkja	természeti emlék
	- Köztéri park faállománya	természetvédelmi terület
	- Medgyesegyháza, A központi díszpark és faállománya	természetvédelmi terület
	- Medgyesegyháza, anyaggödör, felhagyott homokbánya, gyurgyalag fészkelőhely	természetvédelmi terület
	- Szociális otthon parkja	természetvédelmi terület
Mezőberény	- Városi liget	természetvédelmi terület
	- Vasútállomás kocsányos tölgyei	természeti emlék
Mezőhegyes	- Jegenyenyár fasor és kocsányos tölgy (29-es major)	természeti emlék
	- Kocsányos tölgyek (32-es major)	természeti emlék
	- Kocsányos tölgyek (48-as major)	természeti emlék
	- Kocsányos tölgyek (6-os major)	természeti emlék
	- Ménes-udvar fái	természeti emlék
	- Mezőhegyesi idős fák	természeti emlék
	- Rajta-erdei kocsányos tölgy	természeti emlék
Mezőkovácsháza	- Horgásztó és környéke	természetvédelmi terület
	- Mezőkovácsháza, Református templom kertje	természetvédelmi terület
	- Mezőkovácsháza, Római katolikus templom kertje	természetvédelmi terület
	- Mezőkovácsházai Százázér-csatorna	természetvédelmi terület
	- Mezőkovácsházai Szociális otthon díszkertje	természetvédelmi terület
Nagybánhegyes	- Nagybánhegyesi-öregfák	természeti emlék
Okány	- Erzsébet királyné fája	természeti emlék
Orosháza	- Orosházai védett fák, fasorok	természeti emlék
	- Rágyánszki arborétum	természetvédelmi terület
Pusztaföldvár	- Kistátár-sánc	természetvédelmi terület
Szarvas	- Quercus robur (kocsányos tölgy) – darabszám: 3 db.	természetvédelmi terület
	- Quercus robur (kocsányos tölgy) – darabszám: 4 db.	természeti emlék
	- Sophora japonica (japánakác) – darabszám: 3 db,	természeti emlék
	Quercus pyramidalis (piramis tölgy) – darabszám: 1 db,	természeti emlék
	Tilia tomentosa (ezüst hárs) – darabszám: 1 db,	természeti emlék
	Acer pseudoplatanus (hegyi juhar) – darabszám: 1 db,	
	Fraxinus angustifolia ssp. pannonica (magyar kőris) – darabszám: 1 db,	
	Corylus colurna (törökmogyoró) – darabszám: 1 db.	
	- Sophora japonica (szomorú japánakác) – darabszám: 1 db.	
	- Populus alba (fehér nyár - Topoly-fa) – darabszám: 1 db.	
	- Szent István park.	
	- Quercus robur (kocsányos tölgy) – darabszám: 1 db.	
	- Quercus robur (kocsányos tölgy) – darabszám: 2 db.	
	- Populus nigra (fekete nyár) – darabszám: 1 db.	
	- Populus canescens (szürke nyár) – darabszám: 8 db,	
	- Quercus pyramidalis (piramis tölgy) – darabszám: 2 db.	
	- Fraxinus angustifolia ssp. pannonica (magyar kőris) fasor – darabszám: 40 db.	
	- Morus alba (fehér eper) fasor – darabszám: 32 db.	
	- Szent István Egyetem Pedagógiai Karának udvara.	
	- Taxodium distichum (mocsárciprus) – darabszám: 8 db.	
	- Millenniumi emlékmű sétánya.	
	- Ciprus-liget.	
	- Taxus baccata (tiszaafa) – darabszám: 4 db.	természeti emlék
	- Anna-liget.	természeti emlék
	- Tessedik akácfája.	természeti emlék
	- Erzsébet-liget.	természetvédelmi terület
	- Békakonty és kígyónyelv (Listera ovata és Ophioglossum vulgatum) élőhelye.	természeti emlék
	- Bolza-kastély belső parkja.	természeti emlék
	- 44-es főút melletti ligetes terület.	természetvédelmi terület
	- A Szarvas-Békésszentandrás holtág menti parti sáv (Arborétum utca utáni terület).	természeti emlék

	- Vasút menti területek.	természeti emlék
	- Kenderföldek – anyagnyerő gödör.	természeti emlék
	- Kenderföldek – szürkenyaras.	természeti emlék
	- Kenderföldek alatti – Ó-fető melletti élőhely-mozaik.	természeti emlék
Szeghalom	- D'Orsay-kastélykert maradványfái	természeti emlék
	- Szeghalmi Kórház-kert kocsányos tölgyei	természeti emlék
Tarhos	- Tarhosi-kastélypark	természetvédelmi terület
Telekgerendás	- Telekgerendási Millicentenáriumi emlékpark	természetvédelmi terület
	- Telekgerendási-fasorok	természeti emlék
Tótkomlós	- Kocsányos tölgy a ligetben	természeti emlék
	- Tótkomlósi Száraz-ér csatorna	természetvédelmi terület
Végegyháza	- Végegyházai Száraz-ér csatorna	természetvédelmi terület
Zsadány	- Zsadányi Korhány-part fái	természeti emlék
	- Zsadányi Orosi-tölgyes	természetvédelmi terület

1.8.3 Érzékeny természeti területek (ÉTT)

Az érzékeny természeti területekre vonatkozó szabályokról a 2/2002. (I. 23.) KöM-FVM együttes rendelet rendelkezik. Az érzékeny természeti területek (ÉTT) célja a természeti (ökológiai) szempontból érzékeny földrésztelken olyan természetkímélő gazdálkodási módok megőrzése, fenntartása, további földrésztelken kijelölése, amelyek támogatással ösztönzött, önként vállalt korlátozások révén biztosítják az élőhelyek védelmét, a biológiai sokféleség, a tájképi és kultúrtörténeti értékek összehangolt megőrzését.

Az ÉTT támogatását szolgáló agár-környezetgazdálkodási programot az érzékeny természeti területekre vonatkozó szabályokról szóló 2/2002 D.23.) KöM-FVM együttes rendelet alapján 2002-ben kísérleti jelleggel vezették be 11 mintaterületen, amely a Nemzeti Vidékfejlesztési Terv keretén belül (2004-2009 közötti időszakban) 15 mintaterületen folytatódott.

Az érzékeny természeti területek (ÉTT) kijelölése az alábbi kategóriákban történik:

- **kiemelten fontos ÉTT:** azok a területek, ahol nemzetközi viszonylatban is kiemelkedő természeti, táji és kultúrtörténeti értékek fordulnak elő, amelyek fennmaradása középtávon (5-10 év) is kétséges a természetkímélő gazdálkodás támogatása nélkül;
- **fontos ÉTT:** ahol országos viszonylatban jelentős természeti, táji és kultúrtörténeti értékek fordulnak elő, amelyek fennmaradása vagy állapotának javítása érdekében a természetkímélő gazdálkodás támogatása szükséges;
- **tervezett ÉTT:** ahol jelentős az extenzív mezőgazdasági hasznosítású földrésztelken található élőhelyek száma, de a természeti, táji és kultúrtörténeti értékek jelentősége kisebb, illetve olyan területek, ahol az extenzív gazdálkodás ösztönzésével és támogatásával a terület természeti értéke növelhető, a környezet állapota javítható.

Kiemelten fontos ÉTT-ek térségei:

- **Vásárhelyi-Csanádi puszták (9.1.2.)**
 - A terület kategóriája: kiemelten fontos ÉTT.
 - Az érintett Békés megyei települések: Békéssámsón, Kardoskút, Orosháza, Tótkomlós
- **Kis-Sárrét (9.1.3.)**
 - A terület kategóriája: kiemelten fontos ÉTT.
 - Az érintett Békés megyei települések: Biharugra, Geszt, Gyula, Újszalonta, Körösnagyharsány, Kötgyán, Méhkerék, Mezőgyán, Okány, Sarkad, Sarkadkeresztúr, Zsadány

Fontos ÉTT-ek térségei:

- **Bihari-sík (7.2.1.)**
 - A terület kategóriája: fontos ÉTT.
 - Az érintett Békés megyei települések: Biharugra, Bucsa, Füzesgyarmat, Körösújfaló, Körösnagyharsány, Szeghalom, Zsadány

- **Gyula-Dobozi ártér (9.2.1.)**
 - A terület kategóriája: fontos ÉTT.
 - Az érintett Békés megyei települések: Békéscsaba, Dobo, Gyula, Sarkad, Tarhos
- **Körösszög (9.2.2.)**
 - A terület kategóriája: fontos ÉTT.
 - Az érintett Békés megyei települések: Békésszentandrás, Csabacsüd, Gádos, Nagyszénás, Szarvas
- **Kígyósi területek (9.2.3.)**
 - A terület kategóriája: fontos ÉTT.
 - Az érintett Békés megyei települések: Békéscsaba, Elek, Gyula, Újkígyós, Kétegyháza, Szabadkígyós
- **Vésztő-Szeghalom környéke (9.2.4.)**
 - A terület kategóriája: fontos ÉTT.
 - Az érintett Békés megyei települések: Békés, Bélmegyer, Körösladány, Köröstarcsa, Mezőberény, Okány, Sarkad, Szeghalom, Tarhos, Vésztő

A megyében tervezett ÉTT nem található.

1.8.4 Ökológiai hálózatok

Az ökológiai (zöld) folyosók az elszigetelt, értékes természeti területeket, élőhelyeket kötik össze. Az ökológiai (zöld) folyosók hálózatának elemei szervesen illeszkednek az európai, országos, megyei, települési és élőhely szintű ökológiai hálózati felépítésbe. Az ökológiai folyosók kialakításánál törekednek a folytonos hálózati elemek kijelölésére, de előfordulhatnak megszakított (ún. "stepping stone") hálózati elemek is.

Az elmúlt években az ökológiai hálózatok átfogó, nagyobb léptékű elemeinek kijelölésére helyeződött a hangsúly. Ezek közé tartoznak a Natura 2000 hálózat (az Európai Unió ökológiai hálózata), az országos ökológiai hálózat és a magterület, puffterület, ökológiai folyosó területei. (Az országos ökológiai hálózat lehatárolásának pontosítása, illetve három kategóriára bontása a megyei Területrendezési Terv feladata.)

Natura 2000 hálózat területei

A Natura 2000 hálózat az Európai Unió ökológiai hálózata, amelyet a tagországok közösen jelölnek ki meghatározott eljárási rendet követve, két uniós jogszabály - a madárvédelmi (79/409/EEC) és az élőhelyvédelmi (92/43/EEC) irányelvek - alapján. Kialakításának célja, hogy az európai közösség számára jelentős élőhely típusok hosszútávon fennmaradjanak egy összefüggő ökológiai hálózat részeként.

A Natura 2000 területeknek két fő típusa:

- A különleges madárvédelmi területek (Special Protection Area – SPA) ritka és veszélyeztetett madárfajok költő-, táplálkozó- és vonuló helyének védelmét szolgálják.
- A különleges természet-megőrzési területek (Special Area of Conservation – SAC) közösségi jelentőségű természetes élőhelyek, valamint közösségi jelentőségű állat- és növényfajok előfordulási helyének védelmét szolgálják

Békés megyében a Natura 2000 hálózat területei részben a már meglévő védett területekkel átfedésben kerültek kijelölésre. A Natura 2000 hálózat területei a megye területének mintegy 19 %-át érintik. Akárcsak a védett természeti területek esetében, itt is kerültek meghatározásra olyan Natura 2000 területek, amelyek több foltból állnak, mozaikosak.

A Natura2000 területekből 54.679 ha a különleges madárvédelmi és 53.090 ha a különleges természetmegőrzési terület. A két kategória jelentős területi átfedésben áll egymással. A művelési

ágak szerinti megoszlásának vizsgálata azt mutatja, hogy a rét legelő és a szántó művelési ág mindkét Natura 2000 területtípusban (madárvédelmi és természetmegőrzési) dominál.

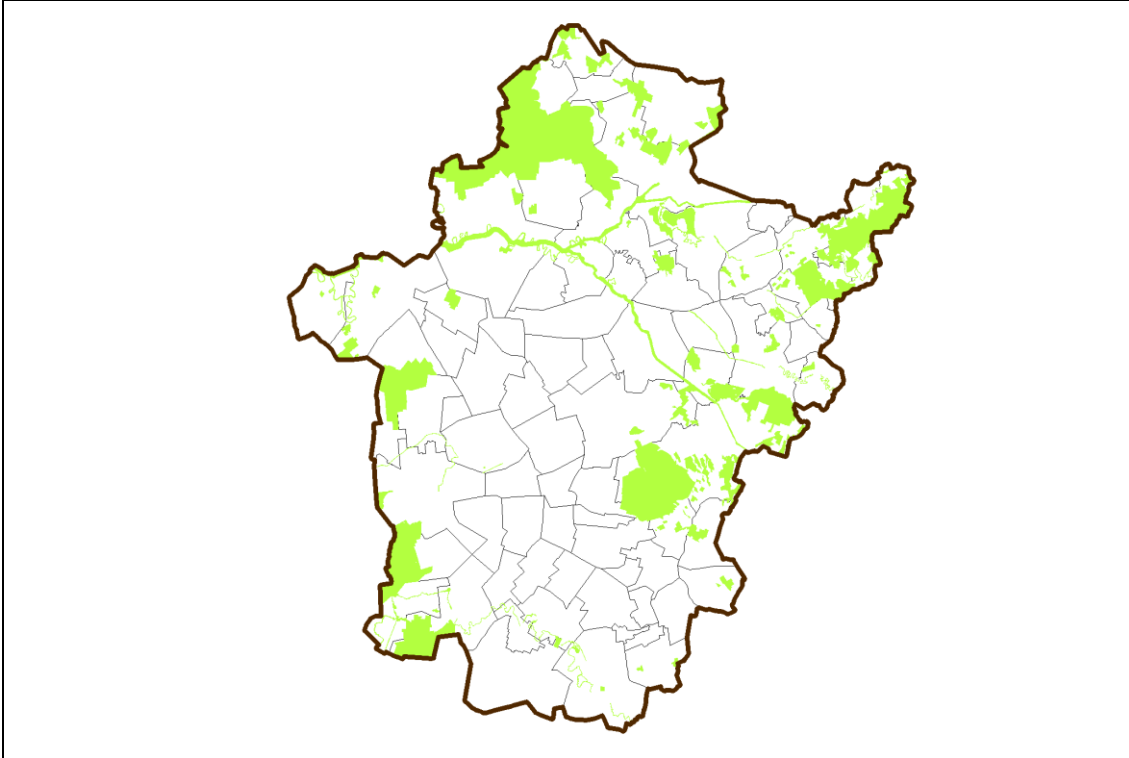
Békés megye környezetvédelmi programjának felülvizsgálata 2008-ban az alábbiak szerint nevesítette a Natura2000 területeket a megye területén:

(a különleges madárvédelmi területeket félkövér betűvel szedve, a települések megnevezését követő számok a helyi jelentőségű védett természeti területek, értékek darab számát jelölik)

- Battonya (1): Mezőhegyes-Battonyai gyepek, Száraz-ér
- Békés (9): Fekete-, Fehér- és Kettős-Körös
- Békéscsaba (27): Körösközi erdők, Gyula-Szabadkígyósi gyepek, **Kígyósi-pusztá**
- Békéssámszon: Vásárhelyi és Csanádi gyepek, Száraz-ér, **Vásárhelyi- és Csanádi-puszták**
- Békésszentandrás (3): Hármaskörös, Tóniszállás-Szarvasi gyepek
- Bélmegyer (2): Bélmegyeri Fás-pusztá
- Biharugra: Holt-Sebes-Körös, Felső-Sebes-Körös, Dél-Bihari szikesek, **Kis-Sárrét**
- Bucsá (1): Dévaványa környéki gyepek, Hortobágy-Berettyó, **Dévaványai-sík**
- Csabacsüd (5): Cserebökény, **Cserebökényi-puszták**
- Csorvás (30): Csorvási löszgyep, Mágocs-ér
- Dévaványa: Dévaványa környéki gyepek, **Dévaványai-sík**
- Doboz (3): Gyepes-csatorna, Körösközi erdők, Fekete-, Fehér- és Kettős-Körös
- Dombegyház (1): Gyula-Szabadkígyósi gyepek
- Ecsegfalva: Dévaványa környéki gyepek, Hortobágy-Berettyó, **Dévaványai-sík**
- Elek: Gyula-Szabadkígyósi gyepek
- Füzesgyarmat (6): Dévaványa környéki gyepek, Csökmői gyepek, **Bihar**
- Gádoros: Cserebökény, Mágocs-ér, **Cserebökényi-puszták**
- Geszt (1): Dél-Bihari szikesek, Korhány és Holt-Korhány, **Kis-Sárrét**
- Gyomaendrőd (6): Dévaványa környéki gyepek, Hármaskörös, **Dévaványai-sík**
- Gyula (27): Fekete-, Fehér- és Kettős-Körös, Körösközi erdők, Gyula-Szabadkígyósi gyepek, **Kígyósi-pusztá**
- Kardoskút: Vásárhelyi és Csanádi gyepek, **Vásárhelyi- és Csanádi-puszták**
- Kaszaper: Száraz-ér
- Kertészsziget: Dévaványa környéki gyepek
- Kétegyháza (1): Gyula-Szabadkígyósi gyepek, **Kígyósi-pusztá**
- Körösladány (1): Sebes-Körös, Dévaványa környéki gyepek, **Dévaványai-sík**
- Körösnagyharsány: Dél-Bihari szikesek, Holt-Sebes-Körös, Felső-Sebes-Körös, **Kis-Sárrét**
- Köröstarcsa: Fekete-, Fehér és Kettős-Körös, Sebes-Körös, Hármaskörös
- Körösújfalu: Felső-Sebes-Körös
- Kötegyán (1): Gyepes-csatorna, Dél-Bihari szikesek
- Lökösháza (1) : Gyula-Szabadkígyósi gyepek
- Medgyesegyháza (3): Gyula-Szabadkígyósi gyepek, **Kígyósi-pusztá**
- Méhkerék: Dél-Bihari szikesek
- Mezőberény (2): Fekete-, Fehér és Kettős-Körös
- Mezőgyán: Dél-Bihari szikesek, Gyantéi erdők, Korhány és Holt-Korhány, Köles-ér, **Kis-Sárrét**
- Mezőhegyes (8): Mezőhegyes-Battonyai gyepek
- Mezőkovácsháza (1): Mezőhegyes-Battonyai gyepek, Száraz-ér
- Nagyszénás: Cserebökény, Mágocs-ér, **Cserebökényi-puszták**
- Okány (1): Dél-Bihari szikesek, Holt-Sebes-Körös
- Orosháza (1): Mágocs-ér, Vásárhelyi és Csanádi gyepek, **Vásárhelyi- és Csanádi-puszták**
- Örménykút: Tóniszállás-Szarvasi gyepek
- Sarkad (4): Fekete-, Fehér- és Kettős-Körös, Körösközi erdők, Gyepes-csatorna, Sarkad-Fás, Dél-Bihari szikesek
- Sarkadkeresztúr: Dél-Bihari szikesek, Köles-ér
- Szabadkígyós (1): Gyula-Szabadkígyósi gyepek, **Kígyósi-pusztá**
- Szarvas (22): Hármaskörös, Tóniszállás-Szarvasi gyepek, Cserebökény, **Cserebökényi-puszták**
- Szeghalom (2): Dévaványa környéki gyepek, Holt-Sebes-Körös, Sebes-Körös, **Dévaványai-sík**
- Tarhos (1): Gyepes-csatorna
- Tótkomlós (1): Vásárhelyi és Csanádi gyepek, Száraz-ér, **Vásárhelyi- és Csanádi-puszták**
- Újkígyós: Gyula-Szabadkígyósi gyepek, **Kígyósi-pusztá**
- Újszalonta (3): Dél-Bihari szikesek

- Végegyháza (1): Száraz-ér
- Vésztő (2): Dévaványa környéki gyepek, Holt-Sebes-Körös, Sebes-Körös, Felső-Sebes-Körös
- Zsadány: Holt-Sebes-Körös, Orosi tölgyes, Dél-Bihari szikesek, **Kis-Sárrét**

Natura 2000 területek Békés megyében

1.9 Az épített környezet és a kulturális örökség védelme

A területrendezési terv készítéséhez a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal által nyújtott adatszolgáltatás alapján a megyében egyetlen világörökség várományos terület található, Mezőhegyesen. A világörökség-várományos terület és a történeti települési terület által érintett települések értékeinek ismertetésére az alábbiakban kerül sor.

Békés megye régészeti szempontból az ország legjobban kutatott lelőhelyekben jelenleg „leggazdagabb” területe. Több mint 7500 régészeti lelőhelyet tartunk nyilván, amelyek mintegy 38.000 ingatlant érintenek. A régészeti lelőhelyek a kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvény 11. §-a értelmében általános védelem alatt állnak. Békés megye területén továbbá számos kiemelten és fokozottan védett, országosan, illetve tájegységileg, kultúrtörténetileg kimagasló lelőhelyet tartunk nyilván, ezek:

Kiemelten védett régészeti lelőhelyek:

1. Battonya, Szárazér 14., Parázs-tanya őskori tell
2. Békés, török kori palánkvár
3. Békéscsaba, Gerla középkori monostora
4. Békésszentandrás, Gödényhalom, őskori tell
5. Gyula, középkori vár
6. Körösújfalu, Jákódomb, őskori tell
7. Tarhos-Városerdő, őskori tell
8. Vésztő, Mágor-halom, őskori tell és középkori monostor

Fokozottan védett régészeti lelőhelyek:

1. Dévaványa, Sártó-halom, őskori tell

2. Dévaványa, Sártó, Szarka-halom, őskori tell
3. Dévaványa, Sártó-sziget, Kova-halom, őskori tell
4. Doboz, Sámson vára, Árpád-kori földvár
5. Doboz, Faluhely, Árpád-kori település
6. Orosháza, Nagytatársánc, földvár
7. Sarkad, Peckesvár, földvár
8. Szeghalom, Kovács-halom, őskori tell

Ezen lelőhelyek zöme természetvédelmi értékkel is bír, vagy természetvédelmi terület. A környezetvédelmi és természetvédelmi előírások változásával összhangban folyamatban van az ún. „kunhalmok” közül a régészeti korú objektumok nyilvántartásba vétele.

A Csongrád Megyei Kormányhivatal Kulturális Örökségvédelmi Iroda a megye területén 353 műemléket tart nyilván. A műemlékkel érintett ingatlanok száma 1440.

1.9.1 Világörökség-várományos terület

Mezőhegyes

Mezőhegyes neve elválaszthatatlanul kötődik a lovakhoz, lótenyésztéshez. Itt alakult meg Magyarország első állami ménese. A ménés egyedülálló kincse, az évszázados épületek, kiemelkedő agrár építészeti emlékek, az alföldi táj jellegzetességét megtörő erdők és a város ligeteinek különleges fái sajátos, tradíciót árasztó környezetet teremtenek Mezőhegyesnek. A városkép egyedülálló, köszönhetően a város egészére jellemző nagy kiterjedésű ligeteknek, parkoknak és a ménesintézetnek, amelyhez igazodva alakult ki Mezőhegyes város mai képe.

Az első írott emlék 1421-ben említi Mezőhegyes nevét. Az akkori birtokosa a nagylaki Jánki János volt. A török adórajstrom is pusztának jegyzi 1555-ben a területet. Gyula 1566-os eleste után végleg megszilárdult a térségben a török közigazgatás. A történelem viharai továbbra sem kímélték a falut. A török kiűzésekor vívott harcok során 1686-ban harmadszor is elnéptelenedett. A települést és környékét 1702-ben az "Új Szerzemények Bizottsága" a kincstár számára birtokba vette. 1755-től a királyi kamara a pusztát legeltetésre bérbe adta hadiszállító lócsiszár bérlőknek. 1772-től Bogdanovics Bernát vette bérbe a pusztát 12 évre. Ő lett Mezőhegyes utolsó bérlője. A Habsburg-birodalom lóállományát megviselték nem túl sikeres háborúi. A 18-19. századi hadviselés erőgépe a ló volt. Szükségessé vált a lóállomány felfrissítése. A reformer II. József elfogadta Csekönics József vértesskapitány javaslatát: birodalmi ménest kell alapítani. A terület kedvező földrajzi adottságainak figyelembevételével esett a választás a kincstár csanád-aradi birtokára. Az alkalmas pusztán császári rendeletre 1784-ben megkezdődött a katonai ménés létrehozása. 1785 tavaszán megindult az építkezés. A ménesbirtokot katonák és a katonaaállítás rendje szerint ide került legénység a hivatásos tisztek és családtagjaik népesítették be. Az új Mezőhegyes kezdettől fogva magán viselte a tudatosan tervezett települési jelleget, és központjának kisvárosias vonásaival elütött az alföldi községektől. Első hullámban kis megszakítással az 1810-es évek elejére felépültek a ménesközpont, a kiszolgáló személyzet és a ménés épületei. 1830 és 1832 között felépültek a Mezőhegyesre oly jellemző zabsziló tornyok, melyekből a mai napig 7 maradt fenn.

A méneskar osztrák tisztjei nem álltak át a magyar szabadságharc oldalára. Kivárára rendezkedtek be. 1849-ben, a Világos előtti hetekben nagy mennyiségű állami vagyontárgyat és nagy lóállományt menekítettek Mezőhegyesre. Később az osztrák lovasság által behurcolt lóbetegségekkel kellett megküzdeni. Vásárolt külföldi ménest beállításával, a gazdaság belterjessé tételével, a ménes és a gazdaság kezelésének újjászervezésével Mezőhegyes kilábal a bajból. A restauráció éveiben minden visszaállt a megszokott kerékvágásba. 1852-ben Ferenc József is meglátogatta a ménest. Az első nagy fordulatot az hozta amikor a kiegyezés után a ménes 1869-ben a felelős Magyar Kormány kezelésébe került. Ezzel egy időben végleg kettéválasztották a ménest és a ménesbirtokot. Kozma Ferenc miniszteri biztos a magyarországi lótenyésztés újjászervezője, jó tenyészanyagot hozatott be és az állami ménestelepeket jelentősen fejlesztette. Jelentősen javította a köztenyésztés lóállományát is. Mezőhegyes nagyon sokat köszönhet neki. 1872-ben Ferenc József ismét ellátogatott Mezőhegyesre.

1872-ig Mezőhegyesen katonai igazgatás érvényesült. 1872-ben polgári igazgatás jött létre: megalakult Mezőhegyes "eszmei község" a ménesbirtokból és Tompa pusztából. 1875-től a birtok katonai alkalmazottak helyett áttér a polgári személyek alkalmazására. Megkezdődik a mezőgazdasági bér munkások tömeges beáramlása a környező pusztákról. Kialakul a Mezőhegyesre oly jellemző cselédvilág. 1883-ban érte el a települést a vasút. Ez újabb lökést adott a fejlődésnek. 1889-ben átadták a cukorgyárat, és kiépült a gazdasági vasút is. Az 1896. december 4-i ünnepi jegyzőkönyv szerint, Tompapuszta nélkül, 5500 fő a lakosság száma. 1872-ben 2 tanterem volt 2 tanítóval, 1896-ban 11 terem 11 tanítóval és 1 óvoda 1 óvónővel. A töretlen fejlődést az I. világháború szakította meg. A települést a román királyi csapatok 1919. május 2-án megszállták. Miután kiderült, hogy a község nem lesz Romániáé, a megszállók teljesen kiürítették a birtokot. 1920. március 29-én a megszálló román csapatok elhagyták a települést. A hátrahagyott kép siralmas. A termelés nehezen indult újra. 1920-23 között felépítették a központi majorokban az elemi iskolákat. 1923-ban az elsők között megkezdődik a központ villamosítása. Ugyanebben az évben készül el a kórház új szárnya. A régi épületet iskolává alakítják át. Ekkor kerül az épületbe az addig szétszórtnan működő intézmény, és ekkor költözik az óvoda is jelenlegi épületébe. Mezőhegyes pályája ismét meredeken ível felfelé. Visszaszerzi régi presztízsét, újra sikerül komoly eredményeket elérni a mezőgazdaság több területén. A II. világháborúban a front közeledtével az állatállományt a Dunántúlra menekítették. A Vörös Hadsereg 1944.szeptember 28-án szállta meg a települést. A háború után sok minden megváltozott. Az 1946. január 17-én megkezdett földosztás során a terület 40%-át kiosztották. Megjelent Mezőhegyesen egy addig ismeretlen réteg, a kisbirtokosok csoportja. A lebontott majorokból sakktáblaszerű újak jelentek meg, a központban pedig a parancsnokságtól északra egy teljesen új település nőtt ki a földből. Ezzel Mezőhegyes egységes képe megbomlott.

A település 1971-ben kapott nagyközségi címet. 1984-ben - a nagyközségek közül elsőként - a Magyar Urbanisztikai Társaság Hild-emlékéremmel tüntette ki. Mezőhegyest 1989. március 1-jén nyilvánították várossá. A település különösen jelentős építészeti értékei miatt a Mezőhegyesi Állami Ménesbirtokot világörökségi védelemre terjesztették elő.

Kulturális örökség (műemlékek és egyéb építészeti értékek):

- Szent György templom (római katolikus) felszentelték 1846.07.12-én
- Római katolikus paplak. Épült 1865
- Református templom. felszentelték 1909.09.01-én
- Evangélikus templom. felszentelték 1949.09.23-án
- Víztorony és szivattyúház(1888-ban épült)
- Kórház (épült 1847-ben)
- Központi magtár (épült 1805 körül)
- Sütőde-pekeráj (épült 1786)
- Szárazmalom (épült 1786)
- Csikós csárda
- Igazgatósági épület
- Kettős tiszt lakok
- Diadalívek
- Déli- (ma Hotel Nóniusz) és északi kaszárnya (épült 1785)
- Fedeles lovarda (épült 1809)
- Központi istálló
- Vasúti vendéglő (ma bolt)
- Zabsilótornyok (épültek 1825)
- Gluzek Gyula Elevátor magtár
- Magtárak
- Komlószárító
- Postakocsi állomás és vendégfogadó (ma szakközépiskola)(épült 1789)
- Nőtlen Tiszt Lak (Kan-tár) (ma Városháza. Épült 1894)
- Öregcsűr
- Főépítési villa
- Hotel Centrál (épült 1885)
- Mészárszéki intézői villa (ma középiskolai tanári és iroda)
- Vasútállomás (épült 1883)

1.9.2 Történeti települési terület övezete által érintett települések

Battonya

A város Békés megye délkeleti, román határszéli részén fekszik. 1945-től 1950-ig járási székhely volt, és Csanád vármegyéhez tartozott. A település a Békés-Csanádi magasabb fekvésű löszhát területen alakult ki, az egész terület sík, keletől, nyugat felé lejt. Talaja igen jó minőségű, humuszban gazdag, ezért mezőgazdasági termelésre kiválóan alkalmas. Lakói magyarok, szerbek, románok, cigányok, vallásuk szerint római katolikusok, görögkeletiek, görög katolikusok, reformátusok, evangélikusok. Kora-Árpádkori település, de fejlődése a XVIII. sz. második felétől gyorsul fel. Rendkívül gazdag a gazdasági és társadalomtörténete.

A település mai saktáblaszerű szerkezetét 1808-ban bécsi mérnökök tervezték. A jó termőhelyi adottságoknak köszönhetően a lakosság megélhetési forrása a XVIII. századi állattartásról a gabonatermesztés irányába tolódott el, s ennek következtében a lakosság létszáma is erőteljesen növekedett. Battonya felvirágzásában közrejátszott az a körülmény is, hogy a település a Pest és Arad között húzódó fontos kereskedelmi útvonalon feküdt, s az itt előállított termékek kedvező értékesítési lehetősége a lakosság gazdagodását segítette elő.

1839-ben Battonya mezővárosi rangot és vásártartási jogot kapott, s ez újabb lendületet adott a további fejlődéshez. A XIX. század második felére a város az akkori Csanád megye második legnagyobb lélekszámú települése volt. A világosi fegyverletétel után a város fejlődése lelassult, és 1888-ban Battonya mezővárosi rangját is elvesztette. A település azonban ennek ellenére bekapcsolódott a kapitalista fejlődésbe. 1882-től indul meg a vasúti közlekedés. 1892-ben a régi városháza helyén épült fel a városháza mai épülete. A térség kapitalizálódása sajnos előidézője lett a lakosság egyre fokozódó polarizálódásának, elszegényesedésének. Ezen előzményekre vezethető vissza az 1891-ben kirobbant földmunkás mozgalmi zendülés, illetve a XX. század elején mutatkozó tömeges kivándorlás.

Az I. világháború után, a trianoni békediktátum következtében Battonyából, a térség gazdasági és közigazgatási központjából egy elsorvasztásra kárhoztatott határszéli település lett. A település reménytelennek ítélt sorsát mutatja az is, hogy a két világháború között a lakosok tömegesen költöztek el a községből. A német hadsereget üldöző szovjet Vörös Hadsereg csapatai itt lépték át először a trianoni Magyarország határát 1944. szeptember 23-án. Battonya a II. világháborút követően, de különösképpen 1950 után, amikor a megszűnő Csanád vármegyéből közigazgatásilag Békés megyéhez került, a leépítésre szánt települések sorsára jutott. A mezőgazdasági termelés kivételével szinte minden más ipari és gazdasági tevékenység elsovadt, a területi közigazgatás szerepét Mezőkovácsháza vette át. Korábbi kiemelt szerepét Battonya egyedül a közoktatás és a térségi törvénykezés szintjén őrizte meg. Az egyéni gazdálkodás gyakorlatához szokott mezőgazdasági termelők két hullámban éltek meg a mezőgazdaság központi átszervezését. Az 1950-es, illetve az 1960-as nagyüzemi átszervezés közül az utóbbi eredményezett pozitívabb változásokat. A termelőszövetkezetek legeredményesebb működése a 1975 és 1985 közti időszakra tehető. A lakosság folyamatos fogyásának megállítására kisebb-nagyobb ipari beruházásokkal, ugyancsak ebben az időszakban történtek próbálkozások. A lakosság ellátásában fontos szerep jutott a kereskedelmi és értékesítő szövetkezeteknek, amelyek nemcsak helyi, hanem olykor térségi ellátást is teljesítettek. Az 1960-as éveket megelőző eredményes kőolaj- és földgázkutatások után a település közigazgatási területén megindul és jelenleg is tart a kőolaj- és földgáztermelés. Mind a földgáztermeléssel párhuzamosan kiépülő települési gázellátó-, mind az időközben kiépített ivóvíz- és úthálózat, továbbá az intézményrendszer kialakulása és fejlesztése eredményeképpen a település 1989-ben újra visszanyerte városi rangját.

Kulturális örökség (műemlékek és egyéb építészeti értékek):

- Római katolikus (Szentháromság-) templom: Az 1814-ben eredetileg egytornyúnak épített, klasszicista stílusú templomot 1934 és 1938 között építették át kéttornyúra, neobarokk stílusban, dr. Pozsonyi Zoltán tervei alapján. Oltárképét és freskóit Molnár C. Pál festette.
- Szerb ortodox templom: 1778-79-ben épült, késő barokk stílusban. Egyhajós, félköríves záródású szentélyű, homlokzati tornyos épület. Ikonosztázát – amely 1820-ban készült – Bantkó János faragta, képeit Sava Petrovic és Dusan Aleksic festette.

- Román ortodox (Szent György-) templom: 1909-ben épült, romantikus stílusban. Főhomlokzatán, a karzat felett emelkedik vörösréz fedésű tornya. Ikonosztázát Ioan Cortîrla és Aurel Cortîrla faragta, ikonjait B. Delliomini készítette.
- Román ortodox parókia: A házban született Magdu Lucián költő, filmrendező.
- Görög katolikus (Szent Miklós-) templom.
- Városháza: 1890-ben épült. Tornyos, szecessziós épület. Az emelete és a tornya 1911-ben épült rá.
- Kaszinó: 1885 körül épült, neoreneszánsz stílusban. Emeleti középrizalitjában bálterem található, mennyezetén díszítő festéssel.
- Református templom: 1884-ben épült, eklektikus stílusban. Egyhajós, egytornyos épület.
- Evangélikus templom. A templom É-D irányban áll, belseje puritán, fehérre meszelt, egyszerű üveglalakokon keresztül kapja a megvilágítást. A templomtorony 1936-ban készült.
- Molnár C. Pál-emlékház: Neoklasszicista stílusban épült. A festőművész szülőfalujának ajándékozott képeit bemutató állandó kiállítás.
- Templomrom: XI. századi, téglából épült, román stílusú kerektemplom maradványa. Az alapfal szentélyrészét az út árka elroncsolta.
- Zsidó temető: A nagyméretű zsidó temetőben az 1800-as évek elejétől kezdve az 1960-as évekig temettek. A gondozatlan, bekerített sírkertben nyugszik a város egykori jómódú polgárságának legtöbb tagja. A sírkert szélén romjaiban még áll a millennium idejében épült ravatalozó épülete.
- Római katolikus (Szent Mihály-) temetőkápolna.

SOS Gyermekfalv: 1986. szeptember 27-én 12 hagyományos stílusú épülettel megnyílt az első magyarországi gyermekfalv, amely családias neveltetést biztosít elhagyott vagy árva gyerekeknek. (hivatalos honlap) Az intézmény létrehozása Puja Frigyes külügyminiszter közbenjárásának is köszönhető. A battonyait később Kecskeméten és Kőszegen épültek követték.

Békés

Békés neve személynévi eredetű, így hívhatták az Árpád-kori megye központját jelentő település egyik legelső ispánját. Megyeszékhely voltát az 1200-as évekből származó több oklevél is alátámasztja, melyek szerint nemcsak ispánsági vár, de főesperesség székhelye is. 1403-ban a Maróthi család kezébe kerül az egész környék, ekkortól egyre inkább Gyula városa veszi át a központ szerepét, bár az oklevelek tanúsága szerint még több esetben itt tartják a megyegyűlést.

1566-ban Gyula várának elfoglalásával Békés is török kézre kerül, a törökök palánkvárat is építenek városunkban. E későközépkori palánk nyomait a régészek is feltárták. 1595-ben Gyula vára védelmében a törökök az egész környéket felégették, a békési erődítmény is elpusztult. Bár nem építették újjá, a törökök jelenléte az egész XVII. században kimutatható. 1695-ben Gyula várával együtt Békés is felszabadul. A Rákóczi szabadságharc idején a környék harmadszor is elnéptelenedik, ezúttal utoljára. A visszatelepülés igen lassan történik. 1720-ban az egész megye királyi adományként Harruckern János György kezébe kerül. Bár az új földesúr birtoka benépesítése érdekében különböző kedvezményeket ad jobbágyainak, továbbra is sok a lakatlan terület, a később oly jellemző tanyás települési mód is erre az időszakra vezethető vissza. A XVIII-XIX. század gazdálkodására jellemző a rétgazdálkodás, az extenzív állattartás és a halászat. Harruckern Ferenc 1775-ben bekövetkezett halálát követően örökösödés révén Békés és környéke 1798-ban a Wenckheim grófok kezébe került. Állandó veszedelmet jelentett a Körös és mellékvizeinek gyakori áradása, az árvízveszély csak az 1850-es évek folyószabályozásaival szűnik meg. 1858-ban megépült a Budapest-Arad vasúti fővonal, amely a várost nem érintette, így az országban jellemző ipari fejlődés elkerülte, forgalmi árnyékba került. Ez odáig vezetett, hogy 1872-ben Békés elvesztette városi rangját, nagyközséggé vált. Lakossága elsősorban mezőgazdaságból élt, kiterjedt tanyavilág épült a település határában. A következő évtizedek visszalépést hoztak a község életében, amin az sem segített, hogy 1883-ban elkészült a muronyi vasúti szárnyvonal, majd 1902-ben a Békéscsaba-Vésztő keskenyvágányú vasút is. A megye másik három települése (Gyula, Békéscsaba, Orosháza) mellett mind gazdasági jelentőségben, mind pedig népességszámában lemaradt. A foglalkozási viszonyokban az agrárjelleg dominált.

A XX. század elején megindult a polgárosodás, bizonyítéka, hogy több új, meghatározó épületekkel gyarapodott a település, 1903-ban megépült a gimnázium, 1904-ben a mai városháza. Ennek a

viszonylagos fejlődésnek az I. világháború vetett véget. A világháború vége felé a román megszállás nehézségeit kellett elviselnie. 1939-ben az ország legnagyobb községe volt.

A II. világháború után négy új község alakult Békés határában: Bélmegyer (1946), Murony (1950) Kamut (1950) és Tarhos (1954). Ekkor a nagyközség lakossága 21 ezer fő alá csökkent. 1969-ben a nagyközségi címet, majd 1973. április 15-én a városi címet is visszakapta. A városi jogállás megszerzését követően iparosítási kísérletek történtek, hogy a település minél több lakosnak megélhetést tudjon nyújtani, de ezek a kezdeményezések a rendszerváltás idején többnyire életképtelennek bizonyultak. Az 1980-ban bekövetkezett jobboldali Kettős-Körös gátszakadás után a keleti határában kiépült tanyavilága, valamint Rosszerdő néven ismert külterületi része - jellemzően vályog építésű házainak köszönhetően - teljesen megsemmisült. Békés az elmúlt évtizedekben valódi városi arculatot nyert, de alapvetően megőrizte kisvárosi hangulatát, s az iparosodás elmaradása következtében romlatlan természeti értékei teszik vonzóvá.

Kulturális örökség (műemlékek és egyéb építészeti értékek):

- A Széchenyi tér már a 18. századtól a város közigazgatási központja. Itt találkoznak a berényi, vésztői, csabai utak, de a városnak is a központjában van.
- A tér észak-nyugati részén áll az 1795-ben, barokk stílusban épült, római katolikus templom.
- Magyar Királyi Szálloda - ismertebb nevén a Bérház, amelyben a Városi Könyvtár és Galéria kapott helyet. Az 1885-ben, eklektikus stílusban emelt épület nagyon szép emeletes homlokzatával hívja fel magára a figyelmet.
- A Széchenyi tér keleti sarkában a református templom műemlék épülete áll. Az 1732-ben épült kisméretű téglatemplom állandó bővítése, alakítása eredményezte a mai külsőt. Mai formáját 1905-ben kapta.
- A templomtól pár lépésre áll az 1844-ben épült Kollégium, ma Alapfokú Művészeti Iskola, klasszicista tömbje.
- A tér túloldalán a város első óvodájának épült műemléki jellegű épület áll.
- Szegedi Kis István Református Gimnázium: az iskola 1552-óta gyakorlatilag folyamatosan működik. A rendszerváltást követően az iskola ismét református egyházi iskolaként általános és középiskolás diákokat nevel.
- A Városháza 1904-ben épült. Falának kazettájában Irányi Dániel szobra található.
- A Nagyház barokk épülete a Wenckheim család tulajdonában volt. Ma a földszinten az 1938-ban alapított múzeum működik.
- A piacok mindennaposak voltak régen és ma is város főterén, a Piac téren, de a heti piacok igen híresek voltak keddi és pénteki napokon.
- A görög, örmény hívők számára épült ortodox Szent Miklós görögkeleti templom szép arányos épület, belsejében öttengelyes ikonosztáz épült. A képek elsőrangú mesterek művei.
- A zsidók jelenlétét a XVIII. század végétől egyházuk léte bizonyítja. Utolsó zsinagógájuk épületében (Ady E. utca) ma "Zsinóros" Közösségi Ház működik.
- Volt bírósági székház: a városképi jelentőségű épületben ma szakközépiskola működik itt).
- A Fehér-Körös eredeti medre a szabályozás óta Élővíz- csatorna lett. A kiszélesedő folyó, a partot szegélyező szomorúfűz szép látvány télen és nyáron egyaránt.

Békéscsaba

A régészek szerint Csaba legkésőbbben a 13. század első felében jött létre, de ez nem jelenti azt, hogy előtte ne lett volna lakott vidék. 1521-ben már valószínűleg állott az Ábránfy család kastélya, írásos emlék 1529-ben említi először. A török háborúk korában a város eleinte fennmaradt, bár már a tizenöt éves háború során is hatalmas károkat szenvedett, véglegesen 17. század folyamán, az Oszmán Birodalom ellen folytatott felszabadító harcok során néptelenedett el. Az újratelepítés Harruckern János Györgynek köszönhető, aki kitüntette magát a török elleni harcokban, és így jutalmul megkapta Békés vármegye jelentékeny részeit. Nagy szerepe volt a város újbóli benépesítésében: döntően evangélikus szlovák parasztokat telepített le. A telepések jellemzően Nógrád, Gömör és Hont vármegyékből érkeztek. A tótok betelepülése egészen a 18. század végéig tartott. A város ma is a magyarországi szlovákok egyik kulturális központja.

A sok szabad földnek, valamint a nagy természetes népszaporulatnak köszönhetően 1773–1847 között megháromszorozódott a falu lakossága. A természetes népszaporulat és népességmozgás mellett Békéscsaba demográfiáját is meghatározták a járványok, például az 1738–1740-es

pestisjárvány. Ennek ellenére Fényes Elek nem ok nélkül nevezte „Európa legnagyobb falujának”. A környékeliek „szörnyű, nagy falunak” nevezték. 1777-ben az Élővíz-csatorna (Körös-csatorna) kiáradása mind a mezőgazdaság, mind a városiasodás, mind az egészségügy területén a fejlődés jelentős lépését jelentette. Az Arad és Pest között nyitott út is áthaladt a városon, ezáltal még kedvezőbb helyzetbe került. 1840-ben Csaba mezővárosi rangot kapott. 1847-re a város az ország húsz legnagyobb városa között volt, népessége elérte a 22 000 főt. Ettől függetlenül még mindig egy nagyra nőtt falura hasonlított kis házaival, zsúfolt, sáros utcáival. 1858-ra elérte a várost a vasút, és felgyorsult a fejlődés. Új házak, gyárak épültek. A 19. század végén azonban a munkanélküliség nagy gondot jelentett, és 1891-ben munkáslázadás tört ki. A város egyik legfontosabb személyisége Áchim L. András volt, aki pártot alapított parasztokból, és éveken át a város parlamenti képviselője volt. 1885-ben fejezte be Zsigmondy Béla a Kossuth téren az artézi kút fúrását: ekkortól van a városnak egészséges ivóvize. 1888 tavaszán a megáradt Körös Doboz felől áttörte a gátat és elárasztotta az egész határt. Megelőzésül építették meg ezután a körgátat. Az evangélikus Rudolf Főgimnázium 1899 szeptemberétől nyerte el a nyolcosztályos főgimnáziumi státuszt. Alpár Ignác tervei alapján, Wagner József és társai kivitelezésében 1899-ben készült el.

Az első világháború sok szenvedést hozott. 1919 és 1920 között Békéscsaba előbb a Tanácsköztársaság diktatúráját, majd a román megszállás nehézségeit viselte. A trianoni békeszerződés után Magyarország elveszítette legnagyobb tiszántúli városait, többek közt Aradot, Temesvárt és Nagyváradot, így Békéscsaba egyike lett azoknak a városoknak, amelyeknek át kellett venniük ezek szerepét. A két világháború közötti nagy gazdasági világválság szegénységet és munkanélküliséget hozott, 1925-ben pedig óriási árvíz is pusztított a városban. Mindezek ellenére a Horthy-korszak alatt Békéscsaba könyvelhette el az egyik legjelentősebb fejlődést a megcsonkított ország városai közül. A második világháború idején több légitámadás is érte a várost. Október 6-án a Vörös Hadsereg elfoglalta. A háború után a békéscsabai németeket is kitelepítették. 1947-ben kezdődött a magyar-csehszlovák lakosságcsere, ennek során főleg csallóközi felvidéki magyarokat telepítettek be az egykori szlovákok (tótok) helyére. A magyar városok közül arányaiban Békéscsaba szenvedte el a második világháború egyik legnagyobb embervesztését. Ez azért is történt, mert míg az áttelepítések következtében Csabát 5500 ember hagyta el, addig helyettük csak 1700 új betelepített érkezett.

Az 1950-es megyerendezés során Békéscsabát Békés megye megyeszékhelyévé nyilvánították. A kibontakozó szocializmus idején a várost Magyarország egyik legfontosabb élelmiszeripari központjává fejlesztették a tervgazdálkodás keretében. Huszonöt év alatt a lakosság száma 42 ezerről 65 ezerre emelkedett, és a lélekszám növekedéséből származó lakáshiányt döntően a paneles építéssel elégítették ki. A hatvanas évektől kezdődően megkezdődött a tervszerű iparosítás, felfutott a baromfifeldolgozás és a nyomdaipar is. Ezenkívül forgácsoló szerszámgépgyár, hajtómű- és felvonógyár, konzervgyár, hűtőház létesült. Ekkor jött létre több kis üzem összevonásából a Kner Nyomda is. A megye gépiparának jelentős bázisa lett a Mezőgép. A hetvenes években épült a Gabonaforgalmi és Malomipari Vállalat nagy tárháza. A nyolcvanas évekre a város lakosságának már több mint fele az iparban dolgozott. Az 1990-es években, a rendszerváltás után az ipar válságba került, sok termelőüzem bezárt, vagy csak csökkentett kapacitással dolgozott tovább, és rengetegen elveszítették az állásukat. A város a 2000-es évekre túljutott a mélyponton. Új beruházók is érkeztek, elkészült a város bevásárlóközpontja, felújították a strandfürdőt, megépült az elkerülő út, a négysávos, gyorsforgalmi autópálya Gyula felé, és átadták a repülőteret. Megújult a város sétálóutcája, két tere, új épületbe költözhetett az Andrássy Gyula Gimnázium és Kollégium is.

Kulturális örökség (műemlékek és egyéb építészeti értékek):

- Békés Megyei Jókai Színház, az Alföld első állandó közsínháza. Épült 1877–79 között, átépítve 1913-ban.
- Evangélikus kistemplom, épült barokk stílusban, 1743-ban.
- Evangélikus nagytemplom, Közép-Európa legnagyobb klasszicista evangélikus temploma, copf és empire elemek díszítik. Két karzatszintes belső, a 70 méter magas eredetileg párnatagos torony sisakját 1843-ban leegyszerűsítették.
- Evangélikus Gimnázium neocopf stílusú épülete (épült 1899-ban, Alpár Ignác tervei alapján).
- Hotel Fiume, épült a 19. század végén, előkelő sziloda, nevét a Nagyvárad–Szeged–Fiume vasútvonatról kapta.
- Jézus Szíve katolikus templom, épült 1992–93-ban, a két alkotót, Patay Lászlót a pápa, Mladonyiczky Bélát az állam tüntette ki ezen műyükért.

- Katolikus nagytemplom (Páduai Szent Antal-társszékesegyház), épült 1910-ben kéttornyos, neogótikus stílusú templomot Hofhauser Antal tervezte.
- Városháza (romantikus, tervezte Sztraka Ernő, a homlokzat Ybl Miklós tervei alapján, épült 1873-ban).
- Munkácsy Mihály Múzeum: a gyermekkorában itt élt és alkotott Munkácsy Mihály munkásságát megőrkítő intézmény, amelyet 1899-ben adtak át. 2007-ben lett felújítva.
- Szoborsétány, az Élővíz-csatorna mellett, a mellszobrokban mutatja be a város nagyjait, illetve a hozzá kötődő személyeket.
- Egykori neológ zsinagóga épülete – Bútoráruháza, Lázár u. 2. 1893-ban épült.
- Egykori ortodox zsinagóga épülete – Üzlet, Luther u. 14. 1894-ben épült.
- Református templom (neoromán, tervezte Wagner József, épült 1912-ben, 36 m magas toronnyal.
- Gerlai Wenckheim-kastély, épült romantikus stílusban, az 1860-as években fejezték be.
- Andrassy úti sétálóutca, korzó. Az utca a sok virággal és fával igen kellemes sétáló övezet. Békéscsabára egyébként is jellemző a sok fa, szinte nincs olyan utca, ahol ne zöldellnének a különböző fajtájú fasorok.
- A várost számtalan parkos-ligetes rész teszi kellemessé. Az Élővíz-csatorna partján elterülő Kisliget folytatása a hatalmas fákkal borított Széchenyi liget.

Békésszentandrás

Békésszentandrás a 44-es főközlekedési úton, Budapest felől érkezve Békés megye kapuja. Békésszentandrás és környéke már évezredek óta lakott település, ami kedvező fekvésének köszönhető. A Körös folyó menedéket és megélhetést adott az itt letelepedett lakosságnak. Régészeti nyomok és történetírók utalásai bizonyítják, hogy a Körösök vidéke a tatárjárást megelőző korban már lakott volt. Itt lehetett fel Magyarország legnagyobb kunhalma, a Gödény-halom, mely feltételezések szerint rézkori temetkezési hely volt. A középkori oklevelek szerint az akkor Zenthandreas néven ismert birtokot Zsigmond király (1387-1437) adományozta uralkodásának utolsó éveiben Hunyadi Jánosnak. Ebben az időben uradalmi központtá vált és jelentős kiváltságokkal lett felruházva. Mátyás király a korona tartozékainak tartotta és mezővárosi címet adományozott. Amikor 1556-ban Gyulavárt elfoglalták a törökök, megalakítják a gyulai szandzsákságot, de a jobbágyok a magyar földesuraknak ezen túl is megfizették adójukat. Később Békés megye nyugati részével együtt Szentandrás az erdélyi fejedelem fennhatósága alatt állott egészen 1596-ig, amikor tatár segéds csapatok feldúlták. A város a környékbeli helységekkel együtt azonos sorsra jutott: lakatlan pusztasággá vált az egész vidék.

Az 1600-as évek közepére ismét lakottá vált. A három részre szakadt Magyarország idejében Szentandráson is megesett, hogy három földesúr - a régi mellett a török és egy erdélyi is - sarcolta a pestistől is gyötört jobbágyokat. A 17. sz. második felében a felszabadító háború idején a vidék ismét hadszínterré változott: 1696-ra Szentandrás újból elnéptelenedett. 1719-ben történt meg az újratelepítés, amikor is a Bihar megyei Kabáról érkeztek telepések. Vértessy Mihály községi bírósága vezetésével. Szentandrás határával több elpusztult falu és birtok határa olvadt össze. Szentandrásról indult a XVIII. század legnagyobb parasztfelkelése 1734-ben. A megkínzott és agyonsanyargatott nép dühe robbant ki, amely egyben az utolsó kuruczlázadás is volt. Nem sokkal ezután nagyarányú pestis pusztított. A pestis és az előző évek eseményei miatt csaknem teljesen elnéptelenedett Békésszentandrára 1742-ben Gömör, Nógrád, Nagy- és Kis-Hont megyékből lutheránus tótok költöztek be, de azok a más vallásúakkal szemben oly követelőleg léptek fel, hogy a régebbi lakosok érdekeit és a falu nyugalma komolyan veszélyeztették. A földesúr felajánlotta a tótoknak a komlói pusztát, akik ide átköltöztek, s megalapították a mai Tótkomlóst. Ugyanekkor a római katolikus lakosok közül is néhányan elköltöztek, mert Békésszentandrás a Mezőtúr felé eső legelőnek egy részét elvesztette. Az eltávozók helyére még abban az évben a tiszamenti falvakból római katolikus vallású magyarok telepedtek le. 1720-1773-ig 53 év alatt a lakosság száma több mint húszszorosára emelkedett, ez a nagymérvű gyarapodás a községbe történő jelentős számú bevándorlásnak tulajdonítható.

A tanyákra való kivonulás Békésszentandráson nem a 19. század közepén indul meg, mint általában az Alföldön, hanem már a 18. század második felében. Ahogy a birtokok egyre kevesebb tulajdonos kezében összpontosultak, mind több volt a földnélküli agrárproletár. Az 1860-as évektől az ország egyik legismertebb kubikos faluja lett Szentandrás. A falu a Békésszentandrás nevet 1895-ben kapta. A lakosság ellátására 1904-ben alakult meg a Hangya-szövetkezet. A gazdasági válság elől sokan menekültek az újvilágba Szentandrásról is.

A község fekvésénél és területénél fogva mezőgazdasági jellegű. Vasútja nincs, földje nem tartalmaz ásványi anyagokat, az ipari fejlődésnek előfeltételei hiányoztak. Így csak olyan ipari létesítményre számíthatott, mely kevés és könnyen szállítható nyersanyagellátást, sok munkaerőt igényel. Ez volt a szőnyegszövés, amely erdélyi gyökerekből táplálkozva 1924-ben honosodott meg a községben. A két háború között a katolikus kör népkör és olvasó egyletek mellett munkáskör is szerveződött, megalakult a Békésszentandrás Takarékpénztár Rt., és a községi hitelszövetkezet is. Csabacsüd kiválásával 1924-ben Békésszentandrás határa jelentősen csökkent. Az Alföld öntözését szolgáló program keretében 1942-ben felavatták a falutól északra a Hármaskörösön épült duzzasztóművet. Ezzel, s a korábbi folyószabályozással megszűnt az addig sokszor gondot okozó árvízveszély.

A II. világháború 1944. október 6-án érte el Békésszentandrás, amikor a szovjet hadsereg a fasiszta hadakat a Tisza felé szorította vissza. A háború után 1945-ben földet osztottak. 1949-ben megkezdődött a téjesztés, a mezőgazdaság mellett az ipar és a kereskedelem államosítása. A többször változó nevű mezőgazdasági termelőszövetkezetek megteremtették a nagyüzemi növénytermesztést, az öntözhetőség feltételeit javítva rizstermesztéssel és konyhakertészettel is foglalkoztak. Jelentős volt - bár a háború előttihez képest eleinte meglehetősen visszaesett - az állattartás: a szarvasmarha-, és sertéstenyésztés mellett foglalkoztak a ló-, és juhtartással is. A számottevő ipar nélküli faluban a kézműipar is a szövetkezeti forma jellemezte a szocializmus építése idején. 1951-ben megalakult a Szőnyegszövő Háziipari Termelő Szövetkezet. A község azóta szőnyegszövéséről, szőnyeggyártásáról híres: itt készül a világhírű békésszentandrás kézi csomózású perzsa szőnyeg. A települést 1970-ben nagyközséggé nyilvánították.

Épített és természeti értékek

A település beépülése a magasabban fekvő területekről indult ki. Előbb csak az árvízmentes helyeket foglalták el, majd a lakosság szaporodásával és az árvízvédelmi építkezések után az alacsonyabban fekvő területekre is kiterjedtek, de sok veszélynek voltak kitéve (pl 1816-ban). Az épületek a rendkívül szűk udvarok miatt szorosan egymás mellett állnak. Ennek oka az, hogy nagy épületekre és kertkerítésekre nem volt szükség, mert a marhatartás, beleértve az állatok teletetését is, kezdettől fogva künn, a határban történt. Másik oka, hogy a földesurak a zselléházakat újabb házhelyosztásokkal nem szaporították, ezáltal kívánták a nincstelenekeket más határba való településre kényszeríteni. A jobbágyok inkább – mintsem hogy elvándoroljanak – a már meglévő telkeikre építkeztek. Az utcák így rendkívül keskenyek és görbék lettek, mert minden kis helyet kihasználtak. A legrégebben lakott terület a keleti részen, a Körös partján van, ott ahol a régi templom is áll. Műemlékei a barokk stílusú Szent András-templom (1784) és az 1806-ra elkészült szintén barokk református templom. A Körös szabályozásával a helységet átszelő szeszélyes folyó, csendes, sportolásra, pihenésre alkalmas vízzé változott. A Holtág partján összefüggő üdülővezeték jöttek létre szabadstranddal, kajak-kenu klubbal. A Hármaskörös ártere természetvédelmi terület. Tanösvényen keresztül haladva ismerheti meg az idelátogató a vizes élőhely növény- és állatvilágát.

Geszt

Geszt község neve először 1213-ban jelenik meg az írott forrásokban. A trianoni békeszerződés értelmében a falu a határ szélére került, sőt Tiszaradványpusztá nevé részét Romániához csatolták és az rövidesen beolvadt Atyás településbe.

Kulturális örökség (műemlékek és egyéb építészeti értékek):

- Tisza-kastély - Épült 1772-ben barokk stílusban. 1800 körül átépítették klasszicista és copf stílusban, ekkor nyerte el mai L alakú formáját. 1860 nyarán Tisza Kálmán új terrasszal és emelettel bővítette az épületet. A következő és egyben utolsó nagyméretű átalakítás 1902-ben történt, amikor villanyvilágítást és telefonvonalat kötöttek be és vizeztartályt vásároltak a kastély lakói részére. A sok értékes műkincset és gazdag könyvtárat is tartalmazó épületet 1944 szeptemberében teljesen kifosztották. Jelenleg iskola és könyvtár működik az épület falai között.
- Arany János Irodalmi Emlékház - 1851-ben Arany János a Tisza-családnál lakott, télen a kastélyban, nyáron a kastély parkjában levő kerti lakban. Ebben a nádfedeles házban található az emlékmúzeum.
- Tisza kriptá - Épült 1771-ben, a borosjenői Tisza család temetkezési helyéül, ma összesen 33 Tisza családtag nyugszik benne, a mai Békés megye legnagyobb sírboltja, 1902-ben

átépítették, ekkor a más birtokokon nyugvó családtagokat is áthozták az átalakított kriptába. 2001-ben az Amerikai Egyesült Államokban élő Tisza-leszármazott, Hámos László segítségével és pénzáldományaival felújították.

- Csörsz-árok - A településen halad át a szarmaták által 324 és 337 között épített, az Alföldet körbekerülő Csörsz-árok vagy más néven Ördögárok nyomvonala.

Gyomaendrőd

Gyomaendrőd 1982. január elsején Gyoma és Endrőd nagyközségek egyesülésével jött létre. Az 1989. március 1-től városi rangot nyert település Észak-Békés-megye egyik meghatározó gazdasági, igazgatási és kulturális központja. A város Békés megye északi felében a Nagykunság és a Sárrét közvetlen szomszédságában helyezkedik el a Hármaskörös partján, amely alapvetően meghatározza a táj arculatát.

Gyoma

1332-ben említi először hiteles adat Gama, majd 1444-ben Gyoma néven. A falu első birtokosai az iktári Bethlenek voltak. A hódoltság ideje alatt a falu sorsa azonos volt a többi alföldi településsel: hol a török csapatok, hol a tatár lovasok, hol a rácok pusztításait szenvedte meg a lakosság. Voltak évek, amikor teljesen elpusztult a falu. Csak a szatmári békekötéstől figyelhető meg ismét egy lassú benépesülési folyamat, amelyet Harruckern János György földbirtokos betelepítési akciója gyorsított fel. Harruckern az idetelepülőknek komoly adó és egyéb kedvezményeket ajánlott fel, és arra is figyelt, hogy egy településre csak egyfajta vallásúak kerüljenek. Így történt, hogy Gyomára főleg reformátusok, Endrődre inkább katolikusok telepedtek le. Gyoma újratelepülésének hivatalos dátuma: 1717. A letelepült lakosság állattartással, majd földműveléssel foglalkozott. A település történetének fontos alakja volt Csepcsányi Tamás, aki 1830-ban németajkúakat telepített Gyomára, ugyanezen évben megszerezte a vásártartási jogot, és szintén 1830-ban mezővárosi rangra emeltette Gyomát. A 19. század legnagyobb földesura Wodianer Albert volt, aki óvodát, iskolát és templomot építtetett Gyomának. Ennek az időszaknak a közteherviselése nagy gondot jelentett a lakosságnak. Példa értékű volt a település részvétele az 1848-as szabadságharcban.

A jobbágyfelszabadítás után kialakult a tanyai gazdálkodás. A föld lényegében közép- és kisbirtokosok kezében volt. A legjellemzőbb földhasználati viszony a haszonbérlet volt, pl. 1935-ben 1179 bérlő művelt meg 12294 ha földet. A bérlők a környező falvakból, főleg Endrődről kerültek ki. Gyoma ipara a 20. század elejére már megyei szinten is jelentős volt. Jellemzően kézműipar volt: segédek nélkül vagy egy-két segéddel dolgoztak a mesterek. A foglalkoztatás szempontjából a malmoknak, az Ailer-féle téglagyárnak és a később világhírűvé vált Kner nyomdának (1882-) volt jelentősége. 1858-tól már vasútja is, majd hídja is lett Gyomának, így lehetővé vált, hogy a település intenzíven bekapcsolódjon a környék gazdasági és kulturális életébe. 1877-től járási székhely lett a község bírósággal, ügyészséggel; vagyis a megye északi részének regionális központjává emelkedett. A kultúrában a felekezeti elemi iskolák adták az alapot. Gyoma létesítette a megye első óvodáját is (1841). Gazdasági iskolája, iparos tanonc iskolája működött. Nagy mecénása volt a kultúrának a Kner család. Könyvtárak működtek, támogatták az iskolákat és a sportéletet, például mutattak a városszépítésben. A nyomda kiváló termékei, a szép könyvek révén Gyoma nevét megismerte egész Európa. Az első újság Gyomán 1922-ben jelent meg (Gyoma-Endrőd és Vidéke).

1945 után az ipar a kezdeti kézműipari hagyományokra támaszkodva erőteljes fejlődésnek indult, és a foglalkoztatottságot tekintve hamarosan a mezőgazdasággal egyenrangú lett. Először az állami vállalatok fióküzemei kerültek Gyomára: Kötőipari Szövetkezet (1952-), Sütőipari Vállalat (1953-), Kazángyártó Vállalat (1967-). A mezőgazdaságban a kis téeszék összevonása után két nagy termelőszövetkezet, egy állami gazdaság és egy halászati szövetkezet működött. Mind a nagyüzemekben, mind a háztáji gazdaságokban eredményes volt a gazdálkodás, az emberek építkeztek, a város akkor alakította ki a jelenlegi arculatát. Az általános iskolák mellett középiskolák is létesültek a településen. 1954-ben kezdte meg működését a Kner Imre Gimnázium.

Endrőd

Nevét feltehetően egy Endre nevű birtokosától kapta. 1425-ben már jelentékeny településként említik a források, ahol 33 nemes család lakik. A hódoltság idején Endrődöt is elpusztították a törökök, a tatárok, a rácok. Az újratelepülés az 1700-as évek elején kezdődött, több hullámban zajlott le, és az 1760-as években fejeződött be. Endrőd újratelepülésének hivatalos dátuma: 1731. Harruckern János

György földesúr katolikus vallásúakat telepített Endrődre. Ez a tényező később döntően befolyásolta a falu sorsát. A letelepült lakosság eleinte csak a saját szükségletére termelt. Később állatokat tenyésztettek eladásra, majd ahogy az utak javultak, gabonafélék eladásával is kezdtek foglalkozni. Katolikusok lévén, a családok 6-8, néha még több gyermek felnevelésére is vállalkoztak, úgyhogy a 19. század elején a környéken egyedülálló demográfiai növekedés indult meg. A 19. század végére nyert létjogosultságot a tanyai gazdálkodási forma. Ennek a családi keretek között történő gazdálkodási módnak Endrődön nagy hagyománya lett, úgyhogy 1930-ra a lakosságnak több mint a fele tanyán élt és eredményesen gazdálkodott. A kézműipar szinte minden ágában találunk hírneves dinasztiákat. Főleg a mezőgazdaságot kiszolgáló kézműipar fejlődött: kovács, bognár, csizmadia. A bognárok olyan kocsitípust fejlesztettek ki, amelynek egy példánya ma is látható Ópusztaszeren.

A kultúrában igen fontos szerepe volt a tanyán élő embereknek. Ez a zárt közösség őrizte legtovább a magyar kultúra kincseit: a szóbeli kultúrát, a szokás kultúrát, de a szöttek mintákban őrizte az ősi motívumokat, a fonott és faragott tárgyakban pedig a formaművészetet. Ebben a tanyavilágban 11 olvasóköri működött. Endrődön is volt iparostanonc iskola (1896-), mezőgazdasági népiskola (1916-), és polgári iskolája is volt (1928-1948). A 20. század elején szülőotthon, szegényház, járványkórház, és három gyógyszerárka fémjelezte az egészségügyet. Ebben az időben benzinkút működött, volt egy szálloda, és a megyében az első között nyitotta meg Endrőd a moziját. A Népház tekintélyes épülete 1930-tól működött, akkor még színházzal. Az Ipartestület felnőtt kórust tartott fenn.

A lakosság tovább nőtt, végül elfogyott a felosztható földterület. A föld nélküliek egy része a környéken, főleg Gyomán próbált legalább földbérlethez jutni. Ebben a törekvésben a legjelentősebb volt a póhalmi "földfoglalás". A 20. század elején a megyében Endrődről vándoroltak ki a legtöbben Amerikába, de sokan elmentek kubikosnak, summásnak az ország legkülönbözőbb részeibe. 1945 után folytatódott az elvándorlás. Sok család elköltözött Újirázra, Ecseg falvára, Dunakömlődre, Németkérre, Garára, majd végül a sokgyermekes családmódot felváltotta az egykezés. A téveszék létrehozásával (1960-as évek) megszűnt a tanyavilág, az emberek vagy beköltöztek a községbe (ekkor települt be Rígedváros és Csókási), vagy elköltöztek más vidékre. Két nagy téveszék működött. Az iparban a nagy hagyományokkal rendelkező cipőipar fejlődött ki (1949), és a Szabóipari Szövetkezet.

Kulturális és természeti értékek

Gyomaendrőd ma csendes, nyugodt alföldi kisváros. Az országban egyedülálló természeti és kulturális értékeinek köszönhetően egyre több turista keresi fel a 16 ezer lakosú Békés megyei települést. Az ország legtisztább vízü folyójaként ismert Hármas-Körös partján fekvő Gyomaendrőd nemcsak a horgászok és a vízisportok kedvelőinek paradicsoma, hanem híres gyógyvizének köszönhetően a gyógyulást keresők kedvelt úti célja is.

Az országban, de Európában is egyre ritkábban talál a turista olyan érintetlen, sajátos hangulatú alföldi tájat, halakkal teli holtágakat, olyan folyóparti ártereket, ahol országos, sőt nemzetközi jelentőségű növény- és állatvilág található. A reformkori folyamszabályozások, valamint a Körösök természetalkító tevékenysége során kialakult tájforma a megye, s így Gyomaendrőd egyik legszebb természeti értéke. A folyó nyugodt folyású, víztükre mintegy 100 méter széles, a víz mélysége átlagosan 6 méter. A Hármas-Körös az ország egyik legtisztább vízü folyója. A Hármas-Körös több mint kétezer hektáros hullámtér természetvédelmi terület, amely szabadon látogatható. A festői partszakaszokkal, fűzességek kísért holtágak fürdésre, horgászatra és vízi sportokra csábítják a látogatókat. A romantikus ártéri erdők, ligetek, vízpartok valódi pihenést kínálnak a természetkedvelő turistáknak.

Gyomaendrőd nemcsak természeti szépségeivel, hanem az országban egyedülállóan gazdag kulturális értékeivel is büszkélkedhet. Itt található a Kner Nyomdaipari Múzeum, az ország egyetlen ilyen jellegű ipartörténeti gyűjteménye. Európaszerte is ismert a Motorkerékpár Múzeum. A művészetkedvelők a városi képtárban találkozhatnak a városhoz kötődő alkotók műveivel.

A város Békés-megye egyik meghatározó gazdasági, igazgatási és kulturális központja. A város több mint harmincezer hektáros külterületén a megszilárduló és fejlődő mezőgazdasági egyéni és társas vállalkozások biztosítják az itt élő lakosság többségének megélhetését. Az ipari területen meghatározó a cipő és nyomdaipar, de számos egyéb területen így a faiparban, élelmiszer-feldolgozó iparban található meghatározó számú vállalkozás. A fejlődő és korszerűsödő kereskedelem és szolgáltatás egyes területeken európai színvonalú ellátást kínál az itt élő emberek és az átutazók számára. Az

intézmények közül a legnagyobb idegenforgalmi jelentősége a Liget Fürdőnek van, de sok vendéget vonz a Körös völgyének ezernyi szépsége is. Júliusban a hazai és külföldi festőművészek, grafikusok és szobrászok randevúznak a gyomaendrődi művésztaborban.

Gyula

Gyula első hiteles említése Károly Róbert 1313-ban kelt két oklevelében történik. Két évtized múlva, 1332-ben a település már Gyula néven szerepelt a krónikában. Minden bizonnyal Károly Róbert szervezte meg a gyulai uradalmat, amely mint gazdasági központ nagy szerepet játszott a kis település felemelkedésében. A megyeszékhely ebben az időben Békés városa volt. A gyulai vár elfoglalásával szinte a teljes Körös-Maros köze elveszett, s az Oszmán Birodalom berendezkedett a területen. A török uralom keveset változtatott a városon, általában vallásos rendeltetésű épületeket emelt, köztük két dzsámit (egyét a várban, egyet a városban), egy türbét, valamint szertartásos fürdőt a városban lévő dzsámi mellett. A visszafoglalt területeket a bécsi udvari kamara kincstári igazgatás alá vette, s III. Károly király 1715-ben visszaállította a megyei közigazgatást. Az így létrejött kettős (kamarai és megyei) közigazgatás 1720-ban szűnt meg, amikor a megye négyötöd részét Harruckern János György udvari hadiszállító kapta meg érdemei jutalmául. A vidék ekkori lakatlanságáról sok leírás tanúskodik. Ezen a rendkívül elmaradott és elvadult vidéken kellett újrakezdeni az életet, s amikor 1714-ben az első települők, körülbelül húsz magyar család, megérkeztek Gyulára, a város legmagasabb pontján, a mai plébánia környékén építették fel a házaikat.

Az alföldi városok nád- és zsindeletetős házait gyakran pusztította tűzvész. 1782-1882 között, száz év alatt hét tűzvész volt a városban, az 1801. évi pedig minden azt megelőzőt felülmúlt. A Németgyulán keletkezett tűzvész végigpusztított az egész városon, nem kímélve a templomokat és a kastélyt sem. A feladat a város újjáépítése volt; szükségessé vált a város mérnöki terv szerinti újjáépítése és építési szabályrendelet kiadása. Akkor szélesítették ki a vármegyeháza előtti teret, s kialakult a mai Petőfi-Erkel-Harruckern tér együttese. A kastély védelme miatt nem engedték az utca jobb oldalának beépítését – ez lesz később a Maróti tér, a mai Groza park. A földesúr által Gyulára hozott Czigler építőmester nagy munkát végzett az újjáépítéskor; ebből az időszakból több klasszicista épület maradt ránk, s a földszintes polgárházakkal szegélyezett utcák korai épületei is ezt az időszakot tükrözték.

A víz volt a másik veszedelem. Mivel a Fehér-Körös átfolyt a városon, s az áradások gyakran elöntötték a települést. 1855-ben minden addiginál pusztítóbb árvizet élt át a város. A tanyákkal együtt körülbelül másfélezer ház került víz alá. Ekkor elhatározták a Fehér-Körös új, városon kívüli mederbe terelését, s két év alatt megásták a Körös-csatornát (az abszolutizmus korának legnagyobb földmunkáját), azt a medret, melyben a Fehér-Körös ma is folyik.

A 18. század elején az uralkodó gazdasági ág az állattenyésztés volt. Az ipar megyei szinten elsősorban Gyulán fejlődött. A század vége felé sorra alakultak a céhek, s a 19. század közepén már tizenhét céh működött a városban. Az iparosodás együtt járt a kereskedelem fejlődésével is, és egyharmaduk szintén Gyulán dolgozott. Egy 18. századi boltíves üzletház (a megye legrégebbi üzletével) ma is áll a harisnyagyár mellett. 1841-ben pesti mintára Gyulán is megalakult a Kaszinó, a politikai élet nyüzsgő fóruma. A vidék mezőgazdasági jellege továbbra is megmaradt, de az állattenyésztés helyett a növénytermesztés lett a fő gazdasági ágazat. A tőkefelhalmozás és tőkebeáramlás jele volt a bankok és takarékpénztárak megjelenése. 1863-ban megalakult a Békés-megyei Takarékpénztári Egyesület, 1872-ben pedig a Gyula vidéki Takarékpénztár. A közlekedés azonban elmaradt a kívánt követelményektől. Kövezett országút nem volt a megyében, az 1858-ban megnyílt pest-aradi vasút elkerülte Gyulát, a város csak 1871-ben kapott vasutat a nagyváradi-fiumei vasútvonal megnyitásával. Eközben az új közlekedési csomópont Békéscsaba lett, s ez meghatározta Gyula további fejlődését is. 1866-ban megépült az első gőzmalom, amelyet még több követett, a kevés nyersanyagot és sok gyermekmunkát felhasználó gyufagyárak, míg végül a század végén a gyulaiakat is elérte az alapítási láz, mikor egymás után alakultak a szövetkezeti, részvénytársasági vagy magánvállalkozások. A szerdától vasárnapig tartó négy gyulai vásár ekkor élte fénykorát. A város képe is sokat változott. A 19. század második felének és a 20. század elejének jelentős építkezései meghatározók a mai városkép kialakulásában. Amíg a barokk és a klasszicizmus korából csupán néhány épületet tudunk felsorolni, s a romantika hatása is alig látható Gyula utcáin (legjelentősebb képviselője az 1860-ban épült városháza), a századvégi és 20. század eleji középületek és magánházak sora már megadja egy-egy utca jellegét. A 20. század eleji növekedést viszont megállította a világháború.

A trianoni békeszerződés érzékenyen érintette Gyula gazdasági életét. A gazdasági háttérrel jelentő 30 község közül csupán négy maradt meg az ország területén, ráadásul nyugati és déli irányban Békéscsaba vonzáskörzete érvényesült. A helyi mezőgazdaság sajátossága volt a bolgárkertészet meghonosodása és továbbfejlesztése. Az első bolgárok az 1890-es években jelentek meg a városban, 100-200 négyszögöles kertekben folytatva az öntözéses gazdálkodást. A gyulaiak eltanulták és továbbfejlesztették a kertészkedést, ekkor váltak országos hírűvé Gyula kertészei. A magyar „bolgárkertészek” nagyobb területet kapcsoltak be az öntözésbe, sőt megjelent a melegházi kertészet is. 1935-ben már 68 gazdaságban 146 holdat öntöztek. A városiasodás folytatódott, s Gyula új városrészekkel bővült. A Krinolinkert és a Kastélykert a város egyik legszebb villanegyedévé vált. A városépítés szempontjából szerencsés volt Gerlóczy Gedeon budapesti műépítész megnyerése több épület tervezésére. Az építész, akinek legtöbb vidéki alkotása épp Gyulán található, lényegében biztosította a városkép további egységes fejlődését.

Kulturális örökség (műemlékek és egyéb építészeti értékek):

- A gyulai vár Közép-Európa legépebben megmaradt síkvidéki téglavára, amely a 14-15. században épült. Az 1566-os ostrom után 129 évig volt a város török hódoltság alatt, majd 1695-ben foglalták vissza. Az elkövetkezőkben - Harruckern János idejében - a várban serfőző és pálinkaház, sőt, börtön is működött. A 7 lakószoba közül egy a levéltár-, és a megyegyűlések terme volt. Jelenleg falai között található a múzeum és a várszínház is. A várkert nem csak a fesztiválok ideje alatt közkedvelt helyszíne Gyulának.
- Gyula az ország egyik legkedveltebb üdülővárosa, és Békés megye turisztikai központja. A Kossuth tér, valamint a történelmi belváros rekonstrukciója keretében vonzó környezet jött létre.
- Gyula másik fő nevezetessége és egyik legszebb épülete, az Erkel tér sarkán álló egyemeletes polgárház, melyben az ország második legrégebbi cukrászdája, az 1840 óta működő híres Százéves cukrászda található. A Copf stílusú épületet a 18. század végén emelték. Az eredeti használati eszközökkel felszerelt műhely ma cukrászmúzeumként üzemel. A szomszédos Ladics-ház pedig a 19. és 20. századi vidéki polgári elitjének életét bemutató kiállításnak ad otthont.
- A város nevezetességei közül érdemes még megemlíteni a megyében egyedülállóan díszes ikonosztázáról ismert ortodox templomot.

Orosháza

Orosháza nevével legelőször egy 1466-ban keltezett oklevélben találkozhatunk. Egy, a Mohácsi csata előtti évben keltezett oklevél Orosházát, mint egy Békés Megyei uradalom központját említi, tulajdonosai ekkor a Komlóssyak voltak. A török uralom alatt a település a pusztulás sorsára jutott - az itt lakók a harcok áldozatai lettek, vagy elmenekültek a nagyobb biztonságot jelentő királyi Magyarországra.

Orosháza újkori története a vidék XVIII. századi betelepülésével kezdődik. A török uralom alatt elnéptelenedett vidékre a Tolna megyei Zombárról érkezett telepesek költöztek. A betelepülő lakosság elsősorban földműveléssel és állattartással foglalkozott, de hamarosan kifejlődött a kertkultúra is, majd a XVIII. században az iparos réteg is kialakult. A reformkortól kezdődően lassan megindult Orosháza mezővárosi jellegű fejlődése. A birodalom belső piacának fejlődése az 1850-es évek végére a mezőgazdaság számára kedvező helyzetet teremtett. Felosztották a közlegelőket, tömegesen épültek a tanyák, fellendült a gabonatermelés. A helyi politikai élet aktivizálódását a kiegyezés hozta meg. A kiegyezés utáni viszonyokkal elégedetlen parasztok és kisiparosok 1869-ben Táncsics Mihályt választották meg Orosháza és környéke országgyűlési képviselőjének. Országos visszhangot kiváltó szomorú esemény volt 1891-ben az orosházi véres május elseje.

A Nagyvárad - Fiumei vasútvonal megépítése (1870) felgyorsította a község gazdasági fejlődését. A később kiépített szárnyvonalak révén a község a Körös-Tisza-Maros közének vasúti csomópontjává vált. Megerősödött a helyi kisipar és kereskedelem, s különösen a mezőgazdasági feldolgozó ipar indult virágzásnak: baromfifeldolgozás, malomipar, s ehhez kapcsolódva az építőipar. A két világháború között Orosháza mint „a legnagyobb magyar falu” szerepelt a köztudatban, 1936-ban már közel 25 ezer lelket számlált. Az egyre inkább mezővárosi fejlettségű településen pezsgő kulturális élet bontakozott ki. A dualizmus korában felvirágzott az egyesületi élet. 1891 és 1918 között 53 új helyi egyesület alakult: a hagyományos egyházi és polgári szerveződések mellett új jelenségeként számos munkáskör, külterületi olvasókör és néhány sportegylet. A polgárosodás hívta életre 1890-ben

a Polgári Fiúiskolát, melyet 1892-ben a Polgári Leányiskola követett. 1926-ban tettek érettségi vizsgát első ízben a Felsőmezőgazdasági Iskola növendékei. Az evangélikus népiskolából nőtt ki az 1930-as években szerveződő Evangélikus Gimnázium.

A történelem viharai Orosházát ugyanúgy érintették, mint az ország minden települését. A trianoni békeszerződés után Orosháza egyszerre a „kis Magyarország” határmenti régiójában találta magát, s ez a tény a további fejlődés meghatározója lett. A II. világháború jelentős anyagi - és emberáldozattal járt, az áldozatok száma még ma sem ismert pontosan. Orosházát 1944. október 6-án egyetlen nap alatt foglalták el a szovjet csapatok.

Az új rendszerben Orosháza ellentmondásosan fejlődött. 1946-ban - Szentetornya csatlakozásával - a település városi rangra emelkedett. Az ígéretesnek induló fejlődést azonban hamarosan a kisipari és kiskereskedelmi vállalkozások elsorvasztása, a parasztgazdaságok felszámolása követte. A tanyákat a 60-as években nagyrészt lebontották, létrejöttek az újonnan szerveződő termelőszövetkezetek és az állami gazdaság. Az orosházi parasztemberek munkaszünetének, élni akarásának eredményeként azonban nagyüzemi körülmények között is kiemelkedő termelési-tenyésztési eredményeket produkáltak, országos hírnévre is szert téve. Számottevőek az olaj-, a földgáz- és a termálfeltárás eredményei is. Részben erre alapozódva alakult ki a fejlett gép- és üvegipar, és a kohászat. 1963-ban kezdte meg a termelést az üveggyár, mely több ezer embernek adott munkát. Megváltozott a város arculata is. Új épületbe költözött a mai Kossuth Lajos Mezőgazdasági Szakközépiskola, 1953-ban felépült a Táncsics Mihály Gimnázium, 1964-ben az Ipari Szakmunkásképző Iskola. Új kórház, múzeum, művelődési központ épült.

Napjainkra elkészült a 47-es főútvonal várost elkerülő, utolsó szakasza is, jelentősen mérsékelve ezzel a belváros közlekedési zsúfoltságát. Középületek sora újult meg. Átéépítve, megnövekedett alapterületen működik a művelődési központ, illetve Művészetek Háza néven szolgálja a kultúrát a volt zsinagóga újjá varázsolt épülete is, de a teljes rekonstrukciót követően egy új épületszárnnyal és megújult kollégiummal gazdagodott a gimnázium is. A Széchenyi Terv támogatásával induló gyopárosi fejlesztések eredményeként 2004-re elkészült a több mint 6000 négyzetméter alapterületen elhelyezkedő élménypark, megújult a parkfürdő. A Dél-Kelet Kapuja Európai Unió projekt keretében új szálloda- és konferenciaközpont épült és további befektetőkre vár a város déli peremén kialakított Ipari Park. Orosháza mára nemcsak a megye egyik legiparosabb városa, de jelentős idegenforgalmi tényezővé is vált.

Kulturális örökség (műemlékek és egyéb építészeti értékek):

- Evangélikus templom: a város központjában áll a késő barokk stílusú evangélikus templom, amely 1777-1830 között épült.
- Fennmaradt néhány parasztkastély és népi építészeti stílusban épült "napsugaras" faormú ház.
- Geist Gáspár-kastély: Kiscsákó majorban található az egykori vadász-kastély, ma műemlék.
- Szántó Kovács János Múzeum
- Kútmúzeum: az egykori kis víztoronnyal együtt helyi védett érték.
- Darvas József Irodalmi Emlékház népi műemlék épülete
- Gyopárosfürdő: a városrészben több karakteres régi épület található, amelyeket ugyan átalakítottak, de így is helyi építészeti értéket képviselnek, pl. egykori víztorony, vasútállomás, üdülőépületek.
- A városban csaknem 100 szobor található. A Kossuth szobor, a Hősök szobra a századforduló körüli romantikus alkotások, a történelmi városrész tereinek meghatározó elemei. A Táncsics Gimnázium előtti téren található a Történelmi Emlékpark, Szervátiusz Tibor alkotása, mely a városalapítás 250. évfordulójára készült el. A köztéri szobrok, emlékművek, emléktáblák a várostörténet jelentős alakjainak, eseményeinek állítanak emléket, számuk megközelíti a százat.

Szabadkígyós

A település már a honfoglaláskor is lakott volt. Az első írásos adat azonban csak 1398-ból származik. Ebben az időben kendertermeléssel foglalkoztak az itt élők. A korábban Zaránd megyéhez tartozó Kígyóst 1512-ben Ajtóssyáknak köszönhetően békés vármegyéhez csatolták. Amikor a törökök elfoglalták a környékbeli várakat, a lakosok elmenekültek, a település majdnem teljesen

elnéptelenedett. Az új földesúr, Harruckern báró magyar, szlovák és német telepeseikkel népesítette be a hajdani Ókigyóst és környékét. A XVIII. század végén a Harruckern család fiúágon bekövetkezett kihalása után a Wenckheimiek házasodtak be a dinasztíába örökölve ezzel a gyulai és békési rátát, amelyhez a kigyósi pusztát és Doboz falu is tartozott, ahonnan az egész uradalmat irányították. E család nevéhez fűződik az ókigyósi major kialakítása.

Szabadkigyós legfőbb nevezetessége a Wenckheim kastély és park, melynek építését gróf Wenckheim Frigyes (1842-1912) és Wenckheim Krisztina (1849-1924) kezdték el. A kastély Ybl Miklós tervei alapján 1875-től 1879-ig épült német neoreneszánsz stílusban. A kor neves építésének a nevéhez azonban nemcsak a kastély épületének tervezése és kivitelezése fűzi, hanem a még ma is meglévő magtár és a családi kriptáé (építője: id. Czigler Antal) is. Az I világháború után az uradalom hanyatlásnak indult. 1924 után csak Wenckheim József maradt a kastélyban két fiával, Dénes Szigriddel és Krisztiánnal, de 1944-ben ők is elhagyták a birtokot és külföldre menekültek a háború elől. A fiúk édesanyja Dénesi grófnő is a kastélyban élt. 1945 tavaszán a Wenckheim kastélyba áttelepítették a Békéscsabai Felsőmezőgazdasági Iskolát, ami körül tangazdaság és gépállomás létesült. Ma Mezőgazdasági és Élelmiszeripari Szakképző Intézet, amelyben iskolatörténeti és Wenckheim családtörténeti múzeum látható. Igen fontos kulturális érték. Szabadkigyós, vagyis Ókigyós major közigazgatásilag Újkigyóshoz tartozott. 1950. január 1-je jelentős dátum a közég történelmében. Ekkor vette fel a hajdani Ókigyós a Szabadkigyós nevet.

Kulturális örökség (műemlékek és egyéb építészeti értékek):

- Szabadkigyós legfontosabb építészeti remekműve a Wenckheim kastély. A kastély eklektikus, neoreneszánsz stílusú. Erősen tagolt homlokzatú, kéttornyú, kéttömegű épület. A torony kb. 40 méter magas, kilátó terrasszal körbefogva. A melléképületben volt a konyha, az emeleten a vasaló- és cselédszobák. Az istálló és a kocsiszín-két egymással szemben álló épület ma is látható, csak közé egy modern zárt folyosó épült. Az egész kastély alapincézett. Az építkezés során az alapokból kikerülő földmennyiségből óriási teraszt építettek a kastély főhomlokzata elé, mely szép vonalvezetésű támfallal néz a franciakertre.
- A kastélypark növény-és állatvilága igen gazdag. A kastélyparkot az itt található őshonos erdőpusztai növénytakarásra alapozták. A park kialakítását az építkezéssel egy időben kezdték. Az eredeti park területe 44 kat. hold volt, melynek jelentős részét erdő borította. A jelenleg is látható tölgyek és platánok részben már az építkezés idejében is kifejllett, szép példányok lehettek. A szabadon látogatható kastélypark 1954 óta természetvédelmi terület, és a Szarvasról irányított Körös-Maros Nemzeti Park egyik legismertebb része.
- A másik fontos műemlék a Wenckheim-kripta, amely Ybl Miklós tervei alapján készült 1850 körül. A belső tér görögkereszt alaprajzú, a központi négyzet fölülről, a tetőn átkapja a megvilágítást. Az oldalszárnyak a koporsók elhelyezésére vannak kiképezve.
- Szabadkigyósi Római Katolikus Kápolna, amit 1844-ben Wenckheim József Antal építtetett klasszicista stílusban. A kápolna terveit ifj. Czigler Antal készítette. A kis dombon álló kápolna egyhajós, homlokzati toronnyal, egyenes szentélyzáró résszel. A szentélynél a hajó keskenyebb, két oldalán sekrestye és oratórium is csatlakozik a kápolnához.
- Magtár, amit Ybl Miklós tervezett 1850 körül. Az épület belső tere négy tárlószintes, födémszerkezet és tartóoszlopai fából készültek.

4800 hektáros természetvédelmi terület a szikes puszták ősi növény-és állatvilágának maradványait őrzi. A mozaikszerűen megmaradt ősgyepmaradványokon értékes, ritka fajok élnek. Az itt megfigyelt madárfajból mintegy 90 itt fészkelő; ezek közül számos Európa-szerte ritka ragadozó madár talál itt háborítatlan területet. Ismét lakja a pusztát a szürke marha is.

Szarvas

Anonymus krónikája a települést „*Szarvashalom*” néven megemlíti. A hajdani Árpád kori falu létét számos 1284-85 közötti időből származó feljegyzés tanúsítja, többek között Kun László királyunk több rendeletét is „*Szarvashalomról*” keltezte. A török időkben a Hármaskörös menti átkelőhely védelmére palánkvár épült, a folyami átkelőhely miatt jelentőssé vált földvár többször is gazdát cserélt, majd 1686-ban végleg elpusztult. A török hódítás után a település és vidéke lakatlan pusztává változott.

A város újkori történelme 1722-től számítható, mikor a környék új földesura báró Harruckern János György a felvidéki vármegyéből főként szlovák jobbágycsaládokkal újra benépesítette. Az újjászületett település 1723-ban már mezőváros, azonban komolyabb fejlődés csak a XVIII. század végén indulhatott meg. A 18.-19. század fordulóján végbement jelentős fejlődés a város újkori

történetét leginkább meghatározó nagyságának, Tessedik Sámuelnek a nevéhez fűződik. A nagy tudású evangélikus lelkész felvirágoztatta a fiatal mezővárost, hiszen itt Szarvason alapította meg Európa első gazdasági (akkori nevén szorgalmatossági) iskoláját. Kidolgozta többek között a szikesek megjavításának módszerét, megismertette a város lakóival a kor legkorszerűbb földművelési technikáit. Fölépítette a ma is álló iskolaépületet (jelenleg múzeumként működik), valamint az evangélikus Ótemplomot. Nagyszabású építkezéseivel, továbbá városrendezési munkáival jelentősen átformálta a meglehetősen rendezetlen korabeli városképet, a korábbi szabálytalan utcák helyébe tudatosan tervezett, szabályos sakktábla-alaprajzú utcahálózatot alakított ki. A város fejlődésének újabb fontos állomása a gimnázium Szarvasra települése 1834-ben. Az idők folyamán a patinás intézményben sok jelentős tanáregyeniség dolgozott.

Szarvas életében a XIX. században kiemelkedően fontos szerepet töltött be a gróf Bolza család. Kastélyokat varázsoltak a Körös partjára, felépítették -a ma már kuriózumnak számító- szárazmalmot, létre hozták az Anna-ligetet, majd a Bolza Józsefről elnevezett Pepi-kertet, mai nevén a Szarvasi Arborétumot, ami manapság is Szarvas legcsodálatosabb és legismertebb látványossága. Réthy Lipót 1847-ben Szarvason hozta létre Békés megye első nyomdáját. Az 1848-as szabadságharc idején rendezett tanácsú Szarvas város (a szomszédos községek önállósulása miatt) 1872-ben elveszítette városi címét, véglegesen csupán 1967 óta város ismét. A város mindvégig mezőgazdasági jellegű volt, XX. századi fejlődését is ez határozta meg. A vasútépítés során 1880-1893 között csak szárnyvonalat kapott. A II. világháború után az oktatás és a kutatómunka vált a város életének a legfontosabb tényezőjévé: Az Öntözési Kutatóintézet és a Haltenyésztési Kutatóintézet (a két kutatóintézet összevonva HAKI néven működik), valamint a Tessedik Sámuel Főiskola Óvónőképző Intézete és Mezőgazdasági Víz- és környezetgazdálkodási kara létrejöttével Szarvas Békés-megye szellemi központjává alakult. Manapság is Szarvas Békés megye egyik legjelentősebb felsőoktatási és tudományos központja.

Kulturális örökség (műemlékek és egyéb építészeti értékek):

- Bolza-kastély. Bolza Pál empire kastélyának elődje 1810-20 között épült a Körös-parton, annak hídjához közelében. Ezt az épületet a XIX. század közepén átépítették, valamint klasszicista, romantikus, valamint eklektikus stílusú részletekkel látták el. Kibővítették néhány további lakó- és fogadószobával, valamint házi kápolnával. Az épület belső kialakítása változatlan maradt, ma is felfedezhetjük benne az egykori grófi pompát. A Tessedik Sámuel Főiskola Rektori Hivatalaként szolgáló kastélyhoz hangulatos kis park, valamint egy kisebb arborétum is tartozik.
- Mitrovsky Wladimir gróf egykori kastélya 1835 körül, klasszicista stílusban épült. A kastélyt a városi előjáróság 1854-ben megvásárolta. Ettől kezdve a földszintes, portikuszos, szobordíszek nélküli timpanonos épület község-házaként szolgált egészen 1972-ig. A hajdani község-háza épületét, homlokzatát a klasszicista stílusra jellemző kiszögellések jellemzik, fölöttük szobordíszek nélküli timpanon látható.
- Az Árpád Szálló a városközpont egyik meghatározó épülete, 1895-1896 között szecessziós stílusban a millenniumi ünnepségek alkalmából építették. A patinás Árpád Szálló több építészeti stílus elemeit egyesíti magában, így Békés megye egyik legszebb szállóépülete. A szálló nevét a honfoglaló magyarság vezéréről, Árpádról kapta.
- Az 1722-ben újraterlepített város legrégebbi, országosan is védett műemléke, Tessedik Sámuel egykori temploma, a helyiek által csak Ótemplomnak nevezett evangélikus templom. Építését a város híres szülöttje Tessedik Sámuel lelkész kezdeményezte és szervezte rendkívül jó gyakorlati érzékkel. A hatalmas méretű templom 1786-88 között hihetetlen gyorsasággal épült fel Kimnach Lajos pozsonyi építész tervei szerint.
- A város keleti csücskében található a millenniumi időkben eklektikus stílusban felépült evangélikus Újtemplom, melyet Francsek Imre építész tervei alapján Popják György helyi kőművesmester épített. A templom belsejébe belépve meglepheti a látogatót a díszítés gazdagsága, ami meglehetősen ritka a protestáns templomokban.
- Az államalapítás 1000 éves évfordulóján adták át a Körös medréből kiemelkedő Ezredéves Emlék című emlékművet, Mihály Gábor Munkácsy díjas szobrászművész alkotását. A millenniumi emlékszobor, azt a legendabeli jelenetet örökíti meg, amikor Mihály és Gábor arkangyalok átadják a koronát az országnak.
- Az Arborétum az olasz eredetű Bolza család nevéhez fűződik. Bolza József feleségével, gróf Batthyány Annával kezdte meg az Anna-liget fásítását. Később a szarvasi kastélyt és a birtokot Bolza Pál (1861-1947) örökölte. Emellett nagybátyjától, Bolza Józseftől megkapta a jelenlegi Arborétum területén lévő "ligetes, fás legelőt", ahol aztán a Körösök szabályozásának befejeztével, az 1890-es években kezdte meg a nagyobb arányú telepítést. Az Anna-ligeti park sok értékes fáját

ültette át a mai helyére, illetve számos növényritkaságot hozott, hozatott a világ minden tájáról. Kertjének felügyeletét az 1940-es években az államnak ajánlotta fel. Az államosítást követően az Arborétumnak számos gazdája volt. A terület egyre bővült, új gyűjtemények születtek. Az intézmény ma öt fás gyűjteményt gondoz 82 ha területen. További feladata az oktatás, kutatás, közművelődés és termesztés. 1985-ben a Kertészeti és Élelmiszeripari Egyetem keretében önálló intézetté alakították. Ma a jogutód Budapesti Corvinus Egyetem Tájépítészeti Karának felügyelete alatt tevékenykedik. A parkban és a később épült kastélyban ma a Körös-Maros Nemzeti Park Igazgatóság működik.

Szeghalom

Szeghalom Békés megye északi részén, a Berettyó és a Sebes-Körös deltájában fekvő, 10 ezer lakosú kisváros - mintegy 7 ezer éve lakott hely. Szeghalom Békés megye legrégebbi települése, hiszen már a honfoglalás idején is létezett. A XIII. századi krónikák szerint Szeghalom főesperességi székhely. A XV. század végétől vámszedő joggal felruházott mezővárosként szerepel. A török uralom idején a település a Nadányi család birtokába került, így, ellentétben a megye más helységeivel, megőrizte színtiszta magyarságát.

Az évezredek során a Nagy- és Kis-Sárrétet elválasztó szárazulat többször is benépesült. A végleges letelepülés évszáma 1711, s ezt követően rövidesen Békés után a megye második legnépesebb helysége. A tiszta református népesség 1715-ben templomot és iskolát épített magának. (A mai templom 1784 és 1794 között épült fel.) A XIX. század elejétől, a felvilágosodás és a reformkor hatására, megindult a polgári fejlődés a falu értelmiségének vezetésével. A XIX. század közepétől az első világháború kitöréséig tartó időszak a település életében a civilizációs fejlődést hozta el. Megkezdődött a Sebes-Körös és a Berettyó szabályozása (1854). 1884-ben új épületbe költözött a község háza (D'Orsay-kastély), 1885-ben megnyitotta kapuit a Simay Kisdédóvó. A gazdaság fellendülésében nagyon jelentős szerepet játszott, hogy 1891-ben megindult a közlekedés a Gyoma-Nagyvárad közötti vasútvonalon. Az 1914-ben kirobbant háború ezt a fejlődést derékba törte. A háborús évek, az 1919-es események és Trianon megrázkódtatásai után nagy változást a helyi építkezések és a középfokú oktatás megszervezése hozott. A 20-as években megindult gazdasági, kulturális, egészségügyi fejlődés megmutatta, hogy ez az ősi település a várossá válás útjára lépett. Közel két évtized alatt kövesutak, közúti híd, középületek (adóügyi hivatal, posta, járásbíróház stb.), iskolák épültek. 1926-ban, Péter András gazda hagyatékából, megnyitotta kapuit a gimnázium. Az Oncsa lakásépítő programja keretében kialakult az Újtelep. Ekkor jött létre a villanytelep, mely egy időben Fűzesgyarmatot is ellátta. Ezt a nagyléptű fejlődést az újabb háború közeledése szakítja meg. A hadviselés okozta anyagi károknál sokkal jelentősebb a szellemi értékek elvesztése. A második világháború után Szeghalom életében ugyanazok a történelmi események zajlottak le, mint az ország bármelyik településén, korábbi központi szerepe sok tekintetben elhalványul, nyoma sincs a városias fejlődésnek.

Változást az 1960-as évek hoztak, a vidék iparosításának jelszavával több üzem települt ide. Az 1970-es években kezdődött a lakótelepek építése többszintes épületekkel, s a várossá válás siettetésére számos középület létesült (oktatási, egészségügyi, kulturális és szolgáltató egységek). 1984-ben Szeghalom végre elnyerte a városi rangot, bár - a fejlesztések ellenére - nem voltak még adottak a várossá válás igazi feltételei. Az elkövetkező évek gazdasági nehézségei miatt az előrehaladás újra lassúbb üteművé vált. Főként az infrastruktúra fejlesztésében maradt le a kívánalmaktól a település, ami mind a mai napig kihat a város életére. A rendszerváltás óta ezekből a gondokból néhány már megoldódott (vezetékes gáz, piacssarnok, szeméttelép korszerűsítése, ivóvízprogram, csatornázás, telefonhálózat, kábeltelevízió, utak, járdák építése).

Napjainkban változások sora járult hozzá a település arculatának kedvező alakulásához, több középületet korszerűsítettek, felújítottak, miközben a vállalkozói szféra is jelentős létesítményekkel gazdagította Szeghalmot. A Sárrét hagyománytisztelő "fővárosa" jelent formáló és jövőt építő törekvései mellett, méltóképpen őrzi, becsüli történelme során szerzett anyagi és szellemi értékeit.

Kulturális örökség (műemlékek és egyéb építészeti értékek):

- Wenckheim-D'Orsay-kastély: A klasszicista-romantikus kúriát 1800 körül építtette a Wenckheim család. D'Orsay Emil romantikus jegyekkel bővítette az épületet. Az angol szakállas szemöldökpárkányok adják a jellegzetes romantikus díszítést. A kastély alatt komoly

pincerrendszer húzódtott. 1945 után a kastélyt tollraktárként használták, majd sokáig tanácsháza volt. Nemrég megkezdődött az épület felújítása.

- Kárász-kastély: a volt Kárász-kastély és kerti táncpavilon, klasszicista-neoreneszánsz-eklektikus stílusban épült 1840 körül és 1890 körül. A második világháborúban a bal szárnya és a portikusza elpusztult. Ma leánykollégium.
- Római katolikus templom: A mintegy 2,5 m magas mesterséges dombon, barokk stílusban, 1800 körül épült magtárból 1869-ben alakították át a templommá.
- Református templom: A város nevét adó halmon, középkori templom alapjára épült 1784-ben, késő barokk stílusban. Tornya csak 1794-ben készült el. 1827-ben görög kereszt alakúra bővítették. A karzatát tartó pillérek fényeikkel, árnyékaikkal sajátos hangulatot árasztanak. 1844-ben a tető és a torony leégett, 1949-ben újjáépítették.
- Református presbitérium és magtár
- Régi református iskola
- Zsidó temető, a füzesgyarmati út mellett
- Fa harangláb: 1892-ben készült, a megyében egyedülálló gúla formájú, lépcsős fatorony.
- Kunhalmok
- Városi Bíróság épülete
- Péter András Gimnázium: Péter András jómódú gazda 1907-ben 1500 hold földjét a községében létesítendő gimnáziumnak szánta. A gimnázium 1926 óta működik.
- Lelkészlak: A 19. század elején épült klasszicista stílusban, népi-romantikus homlokzattal. Itt lakott 1933-1945 között Tildy Zoltán, 1946-1948 között köztársasági elnök.

Tótkomlós

A honfoglalás kori leletek szerint a település és környéke különböző népek által lakott terület volt, a régészek Árpád-kori falvak nyomaira bukkantak. Ebből a korai időszakból a nagykopáncsi kápolna őrzi a román építészeti stílus emlékét. Később az oklevelek tanúsága szerint a komlói pusztá Hunyadi János birtoka volt. 1484-ben Mátyás király tulajdonát képezte, aki Komlóst fiának, Corvin Jánosnak adományozta. A terület a törökdúlás idején többször cserélt gazdát, a lakosság a hódítók elől elmenekült. Az elnéptelenedett komlói birtok báró Rudnyánszky József tulajdona lett. 1746-ban mintegy 80 szlovák család érkezett a komlói pusztára. Az ideköltözötték folyamatosan építették lakóházaikat, az istentisztelet megtartására szolgáló imaházat, az iskolát, egy tanítói lakással együtt. A falu újratelepítését hivatalosan 1746-ban ismerték el, közigazgatási hovatartozásáról azonban viták folytak, végül Tót-Komlóst Békés megyéhez csatolták. Az ezt követő évtizedek gazdasági és demográfiai fellendülést hoztak a falu életében, újabb és újabb betelepülő szlovák családok érkeztek. Ennek következményeként a 19. század elejére a falu a túlnépesedés jeleit mutatta: kevés volt a megművelhető földterület, a lakóhelyek száma, a megélhetés egyre nehezebbé vált. Ekkor mintegy ezer ember elköltözött és új településeket alapítottak (pl. Nagylak), vagy már meglévő helyekre költöztek (pl. Arad). Gazdasági szempontból a folyamatos elszegényedés volt megfigyelhető, a földek a növekvő népesség következményeként elaprózódtak, valamint kialakult egy vékony gazdagparaszti réteg is. Ez a tendencia aztán Tót-Komlós egész 19. századi történetére jellemző volt valamilyen mértékben. 1795-ben megépítették az evangélikus templomot. A komlóiak száma, vagyona és műveltsége is gyarapodott.

A kiegyezés után, 1893-ban felépült a községháza, amelyet közös összefogással építettek. Gazdasági szempontból nagyon fontos esemény volt, hogy 1893-ban a községet bekapcsolták az ország vasúthálózatába. Ugyanezen időben viszont ismét kiújultak a Csanád vármegyével vívott viták, maga Komlós is többször kérte Csanádhoz csatolását Békés megyétől (1893, 1906) – sikertelenül. Az első világháború előestéjére mindezek ellenére, illetve mellett a település lakossága meghaladta a 11 000 főt (amiből csupán 1000 körüli volt a magyarok száma), ezzel az orosházi járás második legnépesebb községévé vált. A világégés Komlós életére is nagy hatással volt. Nagyon érdekes momentum a háborút követő hónapoknak a „pánszláv” nézetek és az elszakadási törekvések megerősödése Tót-Komlóson, illetve Békés megyében. A 20. század elején Komlós szlovákságának legjelentősebb „nemzetvédő” egylete a Földművelő Egylet volt. Tagjai közé tartozott Hrdlicska Lajos, aki a helyzetet kihasználva megpróbálta a maros-körös közti szlovákságot és a területet kiszakítani Magyarországtól, és a szláv „testvérek” országába, Jugoszláviába betagozni. Azonban rövid időn belül a nemzetközi fejlemények következtében ez az elképzelés irreálissá vált. A tanács hatalma alatt illetve után ismét aktivizálta magát Hrdlicska és társasága, akik a megszálló román csapatokkal, illetve azok parancsnokaival jó viszonyt alakítottak ki,

és úgy vélték, hogy Tótkomlósnak, illetve egész Békés megyének jobb dolga lenne „Románia mare” keretei közt. Ennek érdekében meg is kezdték a tárgyalásokat a román kormányzattal, majd 1919. augusztus 13-án, Békéscsabán népgyűlést hívtak össze, mely többek közt a komlói és békéscsabai szlovákok nyomására hivatalosan is bejelentette csatlakozási igényét a Román Királysághoz. Bevezették a román közigazgatást, a bukaresti kormány pedig két-két képviselői valamint szenátori helyet ajánlott fel a parlamentben Békés vármegyének. Végül a nyugati hatalmak nem támogatták ezt a fajta elszakadási törekvést, és Trianonban Magyarország javára döntöttek a terület hovatartozását illetően.

Hosszú évtizedekre meghatározta a falu sorsát, a település lakosságának szerkezetét az 1946/48-as szlovák-magyar lakosságcsere. A siker, vagyis a minél nagyobb számú áttelepítés érdekében a befogadó ország és a helyi szlovákság szervezetei egyaránt komoly propagandát fejtettek ki. Ezzel párhuzamosan megkezdődött a magyar anyanyelvűek áttelepítése Tótkomlóra, ám lényegesen kevesebben érkeztek, mint amennyien távoztak. A köztársasági elnök Tótkomlós nagyközséget 1993. november 1-jével várossá nyilvánította.

Kulturális örökség (műemlékek és egyéb építészeti értékek):

- Evangélikus templom: 1795-ben épült a település újraneépítéséhez fűződő monumentális evangélikus templom. A város szívében található barokk stílusú műemlék épület a település szimbóluma, a magyar és a szlovák istentiszteletek helyszíne.
- Kolmó szálló: a kisváros szívében található a "Szálló a Komlóhoz" nevet viselő műemlék épület, mely 1881-ben épült. Tótkomlós első emeletes épülete szállodaként, később étterem és kulturális funkciókat töltött be. Ez az építészeti örökség jelenleg használaton kívül áll.
- Szlovák tájház, néprajzi gyűjtemény

Vésztő

A szabályozatlan Sebes-Körös hatalmas kiterjedésű vízjárta elöntési területén található kiemelkedéseken települt meg itt az ember, s alkotott kisebb-nagyobb élőhelyeket. Megélhetési lehetőségeket kizárólag a halászat adta, az egyik halfogó eszköz neve volt a vejsze, amiből a település nevét származtatják. A török uralom alatt a település teljesen elnéptelenedett, s a Rákóczi-féle szabadságharc leverését követően, 1713-ban történt meg az újratelepítése a Hajdú-Bihar megyében lévő Bakonszegről. A betelepült lakosság megszervezi saját ellátását, vízimalmok létesülnek a Sebes-Körösön, munkába állnak a helyi kézművesek, iparosok. A lakosság többsége református, templomát 1782-83-ban építi fel, s 1825-ben bővíti. Vésztő 1871-ben nagyközségi státuszt kap, a vasúti közlekedés 1881-ben indul meg. 1925 karácsony estéjén a Sebes-Körös jeges árvize zúdul a község északi részére, elpusztítva mintegy ezer lakást és tanyát. 1927-ben épül az első villanytelep, 1928-ban fejeződik be az első járdásítás program. Az élénk agrárszocialista mozgalom jelenlétét jelzi, hogy 1943 februárjában itt tartották meg az I. Országos Földmunkás Kongresszust. A német megszállás alól 1944. október 6-án szabadul fel és a Rábai-féle Vésztői Köztársaság 1944 decemberétől 1945. február végéig tartott. A második világháborút követő évtizedek történéseinek menete a megye legtöbb településéhez hasonlóan írható le, a gazdaság fejlődése, az infrastrukturális fejlesztések, az elektromos-, víz-, gáz-, telefonhálózat kiépítése. A település 2001. július 1-jén városi rangot kapott.

Természeti és épített értékek

- A vésztői Bagolyvár műemlék. A boronafalú villa tervezője Kós Károly, építtetője Petrovsky György ügyvéd. A családi kúriát az államosítás után TSZ irodaként, majd ifjúsági klubként, végül pedig kocsmaként használták.
- Az 1925 karácsonyán bekövetkezett nagy árvíz során a település északi részén az épületek nagy része elpusztult. Az újjáépítést Kós Károly tervei alapján kezdték meg. Ekkor épültek az úgynevezett Faksz házak, vagy ahogy a tornácoszlopok után nevezik a helyiek a "babás" vagy "mese" házak.
- A Holt-Sebes-Körös kiszélesedő medre és ártere az itteni egykori vízivilág flóráját és faunáját mutatja. A folyószabályozásokig vízjárta terület volt, az itt élők megélhetésének egyik fő forrását a víz adta. A folyószabályozást követően átalakult a táj képe és élővilága. A termőföld minősége a jó közepes és a terméketlen vad szik között változik, megmaradtak néhol a zsombékos gyepek. A folyók holtágai és morotvái átszövik a területet. A Holt-Sebes-Körös kiszélesedő medre és ártere az itteni egykori vízivilág flóráját és faunáját őrít

meg. A Holt-Sebes-Körös zöldfolyosót képez a Biharugrai Tájvédelmi Körzet és a Mágori Természetvédelmi Terület között. Az un. Cifraági holtág a maga 30 hektáros területével része a természetvédelmi területnek. A szikes legelőkön legeltetési állattartás, elsősorban juhtartás folyik, az állattartásnak egyéb tekintetben a szarvasmarha-, sertés- és lótarás tekintetében van hagyománya. Gazdag lelőhelye a vidék a különféle vadon termő gyógynövényeknek.

- Ez a terület Vésztő kialakulását jóval megelőzően is lakott volt, amire több, ásatásokkal alátámasztott bizonyíték van. A legfontosabb a mágori ikerhalom északi részében feltárt 6000 éves (neolitikor), s az azt követően egymásra települt emberi kultúrák maradványai. Az ikerhalom másikon a Vatahoz tartozó Csolt nemzetség létesített monostort, amely feltárt, részben rekonstruált formában látható a Vésztő-Mágor Történelmi Emlékhelyen. A Mágori domb régészeti és természetvédelmi védettség alatt áll. A történelmi emlékhely egyre látogatottabbá és ismertebbé válik, ma igen jelentős idegenforgalmi központ, a népi írók szoborparkja, évenként megrendezésre kerülő Sárreai Piknik színhelye.

1.10 Mezőgazdaság

Békés megye mező- és erdőgazdasági területei együttesen a megye területfelhasználásának döntő részét teszik ki, területhasználati szempontból a megye elsődlegesen agrártérstésnek tekinthető. A két területhasználati mód aránya azonban cseppet sem egyenrangú, egymáshoz viszonyítva szinte eltörpül az erdőterületek részesedése az abszolút mértékben uralkodó mezőgazdasági területekhez képest.

A tervelőzmény szakági vizsgálatai (Váti Kht) 1999. évben kerültek dokumentálásra, a tervi munkarészeket 2005-ben fogadta el Békés megye Közgyűlése. Ezek áttekintése mellett vizsgáltuk és elemeztük az országos, valamint az egyéb megyei tervelőzményeket, valamint a megye jelenlegi mező- és erdőgazdasági területhasználati állapotát és adatait. A két adatsor összehasonlítása módot ad az eltelt évtized változásainak értékelésére is. Vizsgálandók továbbá a hatályos tervek, a fejlesztési előzmények (*Békés megye területfejlesztési terve (2007-2013.)*) és tervelőzmények mező- és erdőgazdasági térségekre vonatkozó megállapításai és lehatárolásai is. Vizsgálataink célja, hogy megalapozzák a területrendezési terv mezőgazdasági és erdőgazdasági térségének meghatározását és területi lehatárolását.

Békés megye területhasználatában uralkodó a mezőgazdasági művelés, a termőtalajok jó minőségűek, akár 30-35 aranykoronát (Ak/ha) is meghaladó értékekkel. A jó talajminőség mellett a domborzati és klimatikus adottságok is kiemelkedően kedvezőek. Az agrotechnikai szempontból kedvező síkvidéki jellemzőkkel bíró térség inszolációs mutatói a legkiemelkedőbb értékeket mutatják az országban (napfénytartam: ~2000 ó/év). A relatív csapadékhiány (~500-600 mm/év közt, ariditási index: ~1,2-1,4) hatásai részben kompenzálhatók a megye gazdag felszín alatti vízkészletére és viszonylag sűrű vízrajzi hálózatra bázisra. A megye a gabonatermelés egyes terményeiben piacvezető, itt termelik a megyék között a legtöbb kukoricát, árpát és búzát. A legmagasabb sikértartalmú és legjobb minőségű búzát is a békési földekről aratják le (itt fejlesztették ki az 1974-ig igen népszerű Bánkúti búzát, melynek minősége és hozama a mai napig is rekordnak számít, de a termelésből már kivonták).

Ugyancsak az élen van a megye a cukorrépa, kender és egyes kertészeti termények (zöldség-gyümölcs) termelésében is. A rendszerváltás óta erős ütemben csökkenő állatállomány országos arányaiban még mindig jelentős, a kétezres években is még mindig itt tartják a legtöbb sertést, de jelentős a juhok, a baromfi (víziszárnyasok) állománya is.

A megye számos hagyományos, helyi termékek feldolgozásán alapuló agráripari, élelmiszeripari centrummal rendelkezik, amelyek jelenleg már csak részben képviselnek jelentős gazdasági erőt. A megye agráripari szempontból is jelentős nagyobb városi centrumai (Békéscsaba, Gyula, stb.) mellett kuriózumként említendő az agrár – táj – történelmi szempontból is jelentős Mezőhegyes, illetve az agár kutatási szempontból és tájtörténelmi szempontból is jelentős Szarvas (Növényfajtakísérleti Állomás) és Mezőkovácsháza városok. Speciális agrár-ágazati szerepe (halászat) miatt említendő Biharugra és Zsadány, ahol a megye legnagyobb halastavai vannak, valamint az agrár-ökológiai szempontból jelentős, biodiverzitás szempontjából legértékesebb Dévaványai, Szeghalmi és Sarkadi mikrokörzet.

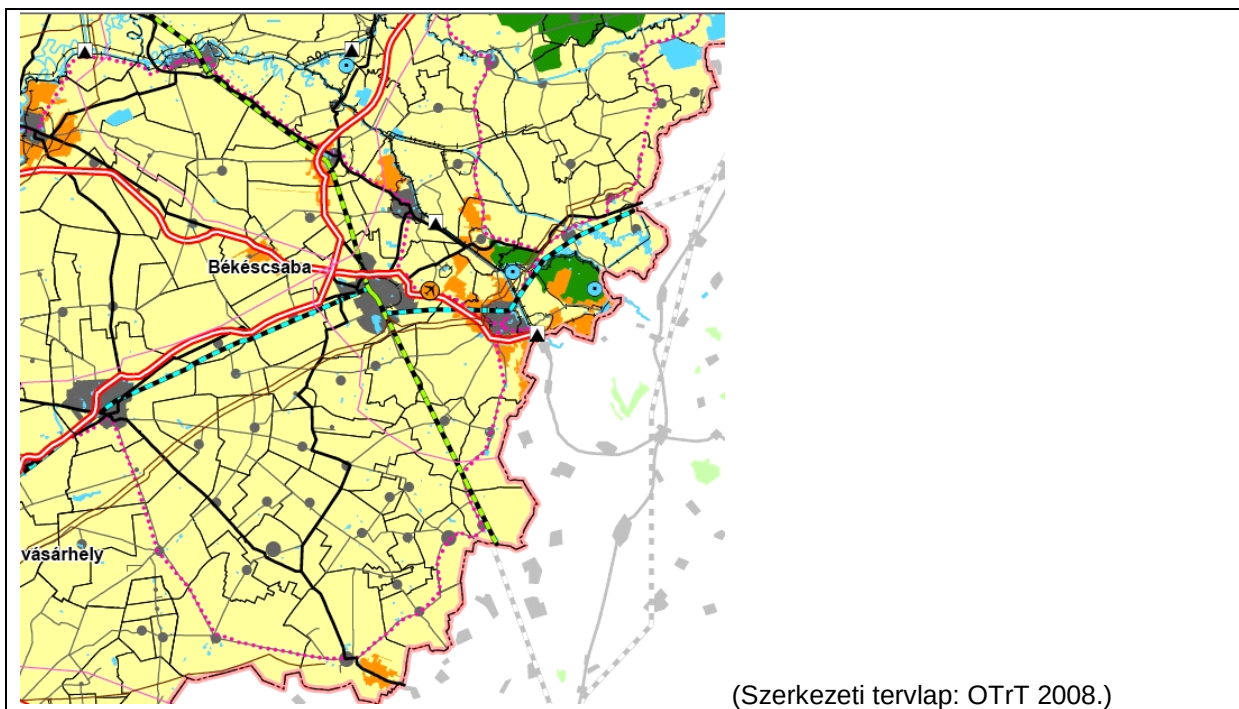
Összefoglalóan megállapítható, hogy a megye elsődlegesen mezőgazdasági jellegű, - amelyet az alább elemzésre kerülő területi – szerkezeti adatok is messzemenőig alátámasztanak.

1.10.1 A jelenleg hatályos tervelőzmények békés megye mezőgazdálkodási térségére vonatkozó megállapításai illetve előírásai

Az OTrT (Országos Területrendezési Terv) 2008-ban módosított és törvénnyel elfogadott anyaga a megye térségi területfelhasználásának rendjét szerkezeti tervlapján (OTrT 2.sz. tervmelléklete) az alábbiak szerint ábrázolja. (A tervlapon halvány sárga színnel jelölve a mezőgazdasági térség területe.)

A tervlap kivonatát tanulmányozva könnyen megállapítható, hogy a megye OTrT-ben meghatározott mezőgazdasági térsége az uralkodó, a megye összterületéhez képest domináns. Ezek a területi arányok lényegileg megfelelnek a jelenlegi állapotnak (ezek bemutatását és elemzését lásd később), az OTrT tehát nem számol a mezőgazdasági területek jelentősebb csökkenésének lehetőségével.

A tervlapot összevetve a jelenleg hatályos megyetervvel (bemutatását és elemzését lásd a következő bekezdésben) megállapítható, hogy az OTrT ennél valamivel több mezőgazdasági térségbe sorolt területet határol le.

Az OTrT mezőgazdasági térségre vonatkozó előírásai:

6. § (1) Az országos területfelhasználási kategóriákon belül a kiemelt térségi és megyei területfelhasználási kategóriák kijelölése során a következő szabályokat kell alkalmazni: ...

b) a **mezőgazdasági térséget** legalább 75%-ban mezőgazdasági térség kategóriába kell sorolni, a fennmaradó részén - a városi ranggal rendelkező települések kivételével - városias települési térség nem jelölhető ki;

- továbbá, már a megyei és települési tervek kontextusában:

(2) A kiemelt térségi és megyei területfelhasználási kategóriákon belül a települési területfelhasználási egységek kijelölése során a következő szabályokat kell alkalmazni:

...;

b) a **mezőgazdasági térséget** legalább 85%-ban mezőgazdasági terület területfelhasználási egységbe kell sorolni, a térségben nagyvárosias lakóterület és vegyes terület területfelhasználási egység nem jelölhető ki;...”

Az OTrT övezetei közt meghatározza a *kiváló termőhelyi adottságú szántóterületi övezetet*. Ez a *meglevő* mezőgazdasági területeken belül meghatározott, különös védetségű övezet, az alábbi előírással:

„13/A. § **Kiváló termőhelyi adottságú szántóterület** övezetében beépítésre szánt terület csak kivételesen, egyéb lehetőség hiányában területrendezési hatósági eljárás alapján jelölhető ki.”

Ez az országos övezet a megye területét jelentős mértékben érinti, a mezőgazdasági térség területének jelentős részét (~ 35 %) lefedi.

Békés megye jelenleg hatályos területrendezési terve 2005-ben került elfogadásra és törekedett a megye meglévő magasszintű agrárterületi arányának lehetőség szerinti maximális mértékben való megtartására, a mezőgazdasági térség jelenleg meglévő uralkodó szerepének megőrzésére, ugyanakkor törekedve a mezőgazdasági művelésre kevésbé alkalmas területek erdősítésének előirányozására.

E szándékok övezeti megfeleltetéseként jelentős területeket sorolt a *kiváló termőhelyi adottságú szántóterület* övezetébe, megalapozva az ágazati és települési tervekben a legkiválóbb termőhelyek fokozott védelmének lehetőségét.

A megyei TrT szerkezeti tervlapja az alábbiak szerint jelöli ki a mezőgazdasági térség területeit (világos és sötétebb sárga színnel jelölve, elkülönítve az akkori metodikának megfelelően a *belterjes és külterjes mezőgazdasági területeket*.) A területfelhasználási kategóriák „alatt” alaptérképi jelként mutatja a tervlap a művelési ágak jellegét, különös tekintettel a gyepterületekre, amelyek jellemzően az extenzívebb kategóriába kerültek besorolásra. Az alaptérképi jelként feltüntetett művelési ágakat tanulmányozva feltűnő, hogy a területen ültetvény (szőlő- és gyümölcsös) területek nem kerültek lehatárolásra. A mezőgazdasági területek túlnyomó többsége szántó művelési ágban van nyilvántartva és hasznosítva (a mezőgazdasági területek több mint 80%-a szántóterület).

A mezőgazdaság TrT-n ábrázolt, intenzitás illetve végsősoron termőképesség alapján differenciált területi szerkezete viszonylag kompakt rajzolatot mutat. Ennek alapján a megye legjobb termőképességű és legintenzívebb szántóművelés alatt álló területei a Békéscsaba – Mezőberény – Gyomaendrőd – Szarvas – Orosháza – Tótkomlós - Mezőhegyes – román országhatár által bezárt idomon belül találhatók.

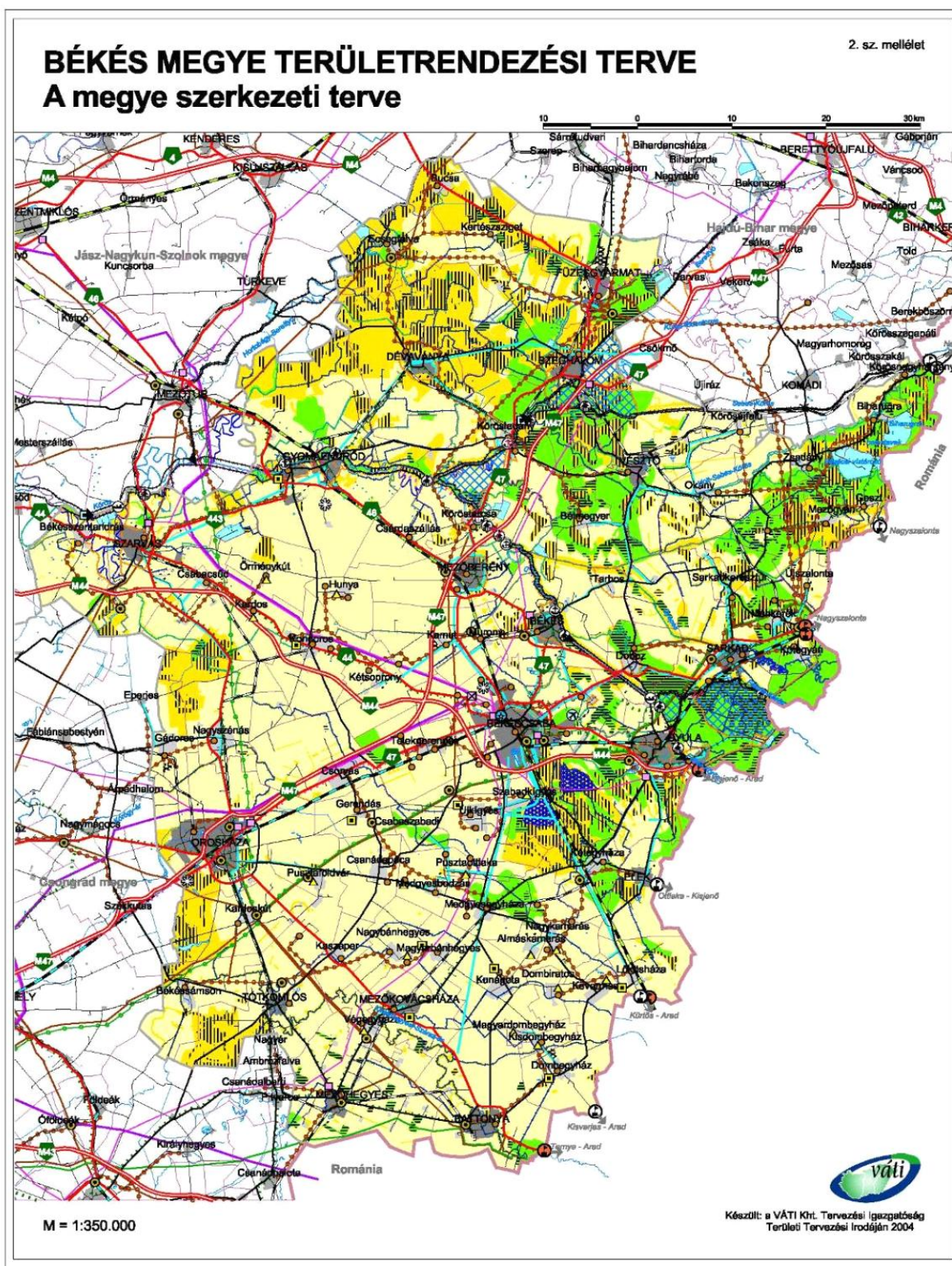
Ezzel a lehatárolással nagyjából egybeesik a TrT övezeti tervlapjai közül a *kiváló termőhelyi adottságú szántóterületeket* ábrázoló lehatárolás. A megye ezen kívüli, „szélső” részterületein (főleg az É – ÉK – K-i területeken illetve egy keskenyebb nyugati sávban) magasabb a „külterjes” mezőgazdasági területek aránya.

Ezzel a lehatárolással nagyjából egybeesik a TrT övezeti tervlapjai közül *kiemelten fontos érzékeny természeti területeket* ábrázoló lehatárolás. (Tematikai változás következtében időközben kikerült a térségi tervezés kötelező kategóriái közül ez utóbbi övezet, csakúgy, mint a mezőgazdasági térség kül- és belterjes felosztása.)

A megyei TrT – a készítésének időszakában érvényes metodikai előírásoknak megfelelően – speciális mezőgazdasági adottságként meghatározza *kiváló termőhelyi adottságú szántóterületi* övezet mellett a *kiemelten fontos érzékeny természeti területek (ÉTT)* övezetét is. (Az ÉTT övezet a jelenleg érvényes metodika szerint kikerült a TrT hatásköréből, arra való hivatkozással, hogy külön jogszabály határozza meg kiterjedését és használati szabályait és ezért felesleges a megyei TrT-ben való szerepeltetése. Ez az indoklás szakmailag is logikailag is kifogásolható, de ennek következménye, hogy a jelen módosítás során az övezet szerepeltetése kimarad, holott hasznos információkat szolgáltatna a településrendezési tervezés számára is, - ami végsősoron a térségi terv készítésnek fő célja.)

Az alább bemutatott 2005-ös szerkezeti tervlapon az ÉTT területeket lényegileg átfedik az „extenzív” mezőgazdasági területek és ezek mellett magukban foglalják a természetvédelmi szempontból fontos

(védett és egyéb ökológiailag értékes) területeket is. Ez az ábrázolásmód lehetőséget ad a térségi tervből ugyancsak metodikai okokból hiányzó táj- és természetvédelmi, ökológiai struktúra érzékeltetésére, ugyanis a hozzáértő szem megláthatja a szerkezeti terven is az ökohálózati, természetvédelmi térszerkezet rejtett határvonalait, - amelyek a mezőgazdasági térség differenciálásának legrelevánsabb külső meghatározói. Ezen tematikai jellemzők a módosítás során már csak vizsgálati szinten állapíthatók meg, mivel az új szerkezeti terv már csak egységesen tartalmazhatja a mezőgazdasági térség lehatárolását.

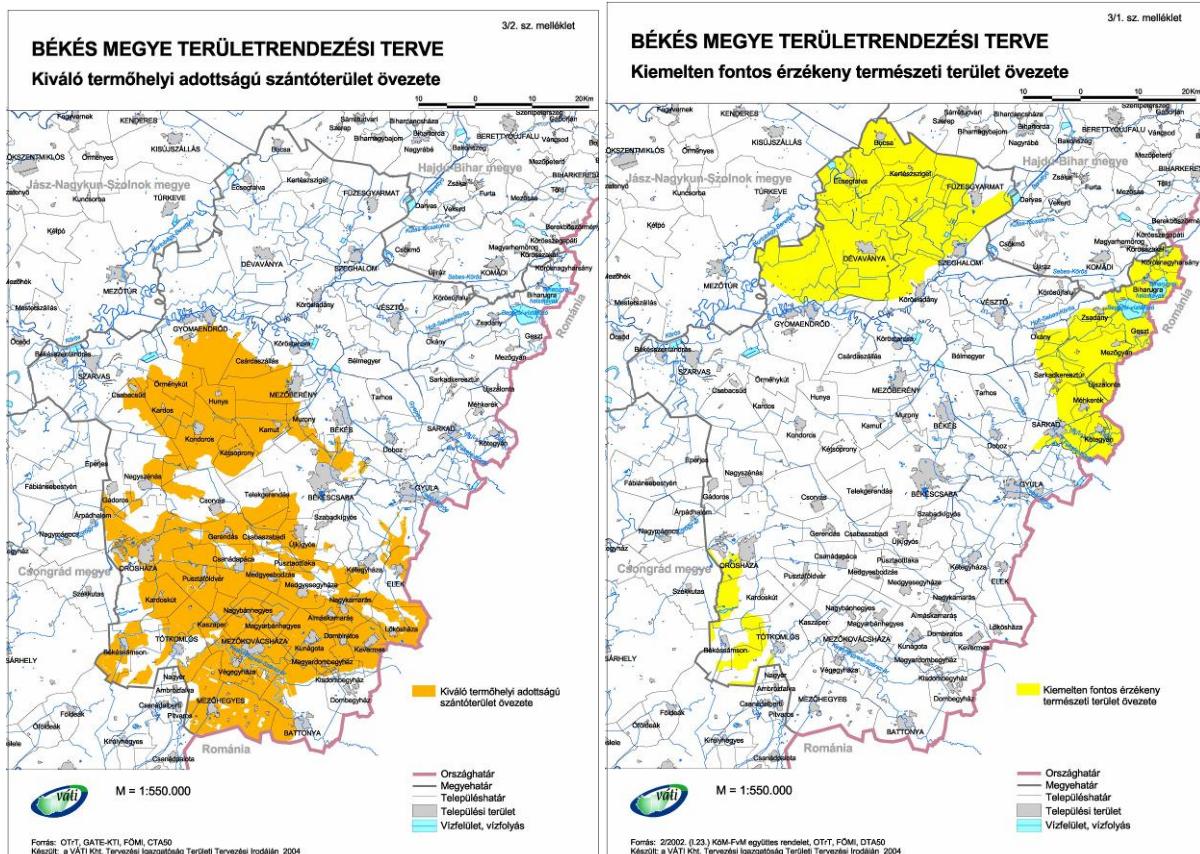

A megyei terv az OTRT által megengedett rendeleti előírásokon (melyeket itt nem ismételünk) túl értékes és iránymutató ajánlásokat, irányelveket fogalmaz meg a mezőgazdasági térségre is.

A megyeterv tartalmazza a mezőgazdasági tájhasználat szempontjából legfontosabb övezeti besorolásokat, amelyekből visszakövetkeztethetők azok a táji – környezeti termőhelyi adottságok,

amelyek az adott területek mezőgazdasági területhasználatát, művelési módját és művelési ág szerkezetét is meghatározzák. Ezek a külön tervlapon is megjelenő, jóváhagyott övezetek közül a *kiváló termőhelyi adottságú szántóterületi* valamint a *kiemelten fontos érzékeny természeti területek* övezete (ez utóbbi használatáról külön jogszabály rendelkezett), továbbá figyelembe veendő még az *ökológiai – természeti – természetvédelmi övezetek* lehatárolása és előírásai is.

Ezek közül különösen sokatmondó a *kiváló szántó* és az *érzékeny természeti területi* (ÉTT) övezetek egymásmellé helyezett ábrája (l. alább), mivel ezek lényegileg komplementer (egymást át nem fedő) lehatárolásokat tartalmaznak (továbbá, mint említettük, a TSZT bel- és külterjes mezőgazdasági térségi lehatárolásával is logikusan összecsengenek).

(A természeti – természetvédelmi övezeti tervlapot a táj- és természetvédelmi fejezetben szemléltetjük. Ennek lehatárolásai értelemszerűen ugyancsak nem fedik a kiváló adottságú szántókat, viszont rokonságot mutatnak az ÉTT területekkel.)

A területrendezési terv 1999-ben dokumentált vizsgálata az előző évi statisztikai adatokon alapul. Főbb megállapításait alább idézzük:

„... Békés megye összes területének 86,5%-a mezőgazdaságilag művelt terület. Ez az arány kiemelkedően magasnak számít, még akkor is, ha egy fél évszázad távlatában az urbanizáció, az infrastruktúra térfoglalása és az erdősítés hatására némileg csökkent (1934-ben 92,9% volt).

A földalap-használatot a szántó kiemelkedően, sőt túlságosan is magas aránya jellemzi az összes területnek közel háromnegyed részét foglalja el (73,5%). A szántóterületek minősége országos összehasonlításban igen jónak tekinthető, átlagos aranykorona-értékük minden más megyénél kedvezőbb. A szántóföldnek ilyen minősége és bősége nyomán az agártevékenység itt értelemszerűen elsősorban a szántók hasznosítására épül.

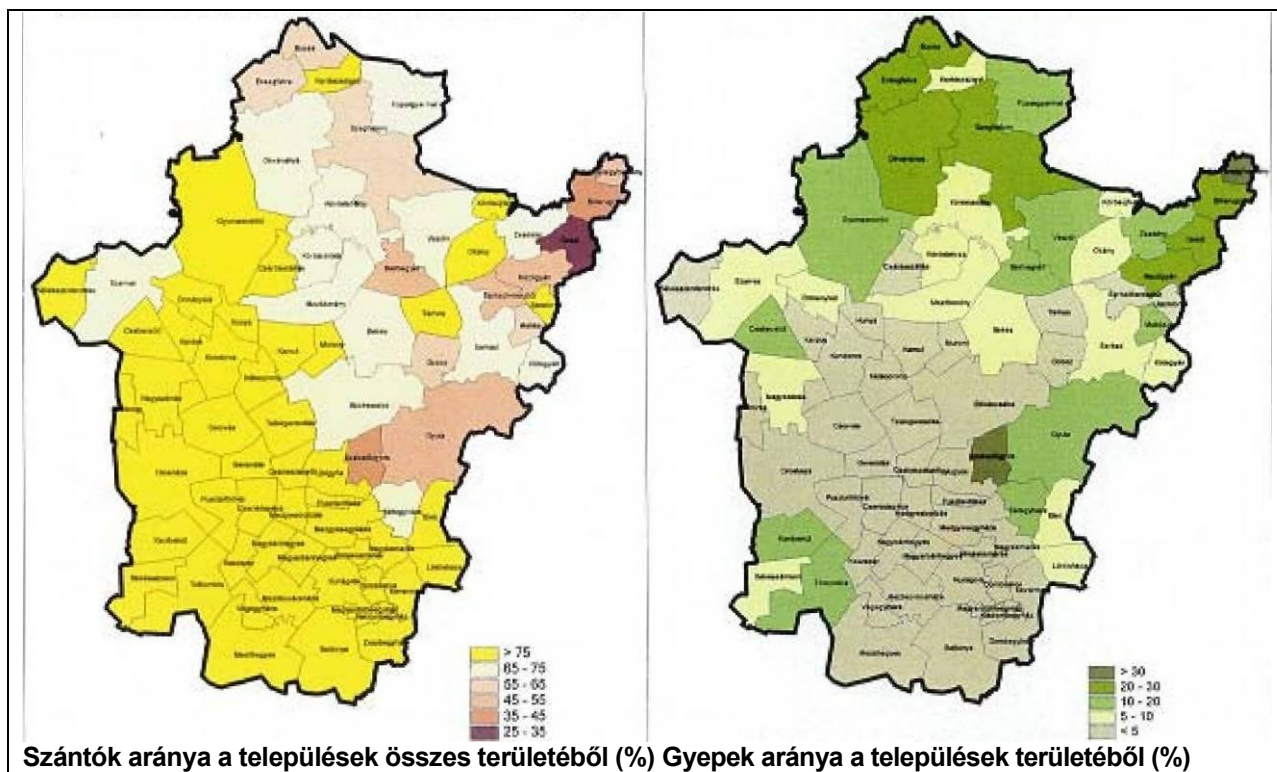
Békés megyében az 1960-as évektől a rétek és legelők egy részének feltörésével is gyarapodott a szántóföldi használat, a gyepek és legelőterületek nagysága és összterületi aránya tehát értelemszerűen csökkent. A gyepek feltörése, a szántóba vonás eredményeként 1998-ra a szántó hasznosítási forma aránya a korábbi 12,6%-ról 9,8%-ra csökkent. Ez a folyamat Békés megyében erőteljesebb volt mint országosan. Ezzel együtt az 1998-as adatok alapján még mindig elmondható, hogy a megye rét- és legelőterületek való ellátottsága bár országos átlag (14,3%) alatti — nem mondható riasztóan kedvezőtlennek. A mai földhasználat karakterisztikus vonása az is, hogy az országban itt a legalacsonyabb az erdősültség. Az „erdő nélküliség”, a fátlanság mértékét mutatja, hogy a közismerten alacsony erdősültségű Magyarországon az erdők aránya Békés megyében csupán töredéke az országos átlagnak (Békés megye: 2,3%, Magyarország: 22,0%), [1962 óta a megyében az

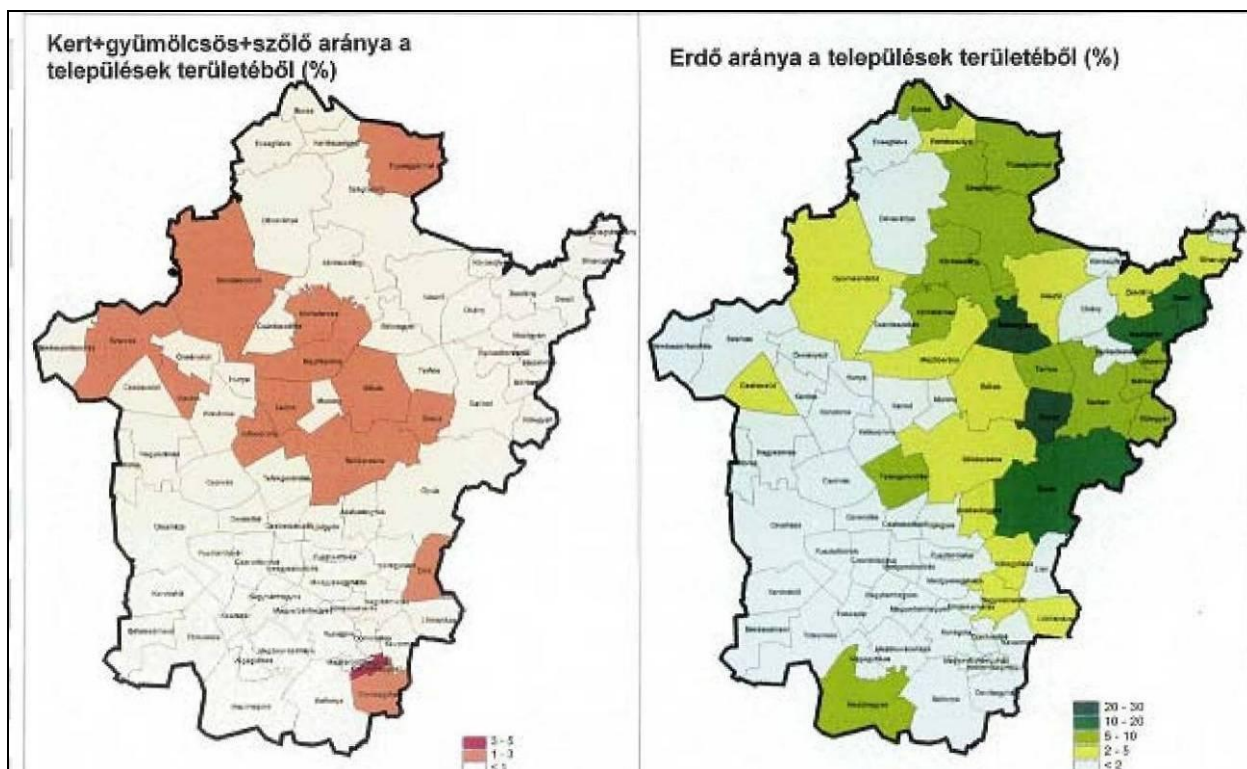
országos trendekkel ellentétes folyamatok bontakoztak ki az erdősültség tekintetében. Amíg országosan az erdők területe és az összterületből való részaránya, számottevően (közel 7%-kal) nőtt, ez a hasznosítási forma Békés megyében zsugorodott (-0,4%).

A megyében az erdőhöz hasonlóan a kert, gyümölcsös művelési ág messze nem tekinthető a szántó versenytársának, ezek aránya (0,8%), az országos átlag (42%) ötödét sem éri el. Az 1960-as évek elejéhez képest itt is drámai változások regisztrálhatók: 1962-ben Békés megyében még 2,5%, országosan pedig 2,9% volt a kert, gyümölcsös aránya, azaz a két adat között alig volt különbség, ám a különbség 1998-ig ez az ötszörösére növekedett.

A megye térhasználatáról az 1990-es évekből származó, szerteágazó tudományos vizsgálatok mindegyike egyértelműen megállapítja, hogy itt az agrárterítésként ökológiai kedvezően szerkezetű. A struktúra javítása céljából is a szántó rovására növelni célszerű a gyepterületeket, az erdők területét, továbbá a vizes felületeket. Az erdősítést, az erdősáv telepítést indokolja a deflációs károk elleni védekezés, a mikroklima-javítás igénye és a tájeshetítés is. A gyepesítéssel helyesebben az újragyepesítéssel — ugyanakkor az 1960-as évek utáni indokolatlan gyepfeltörések kárainak elhárítása is lehetséges lenne.” ...

A vizsgálat az alábbi művelési ág-arányokat bemutató ábrákkal szemléltette a földhasználatot.

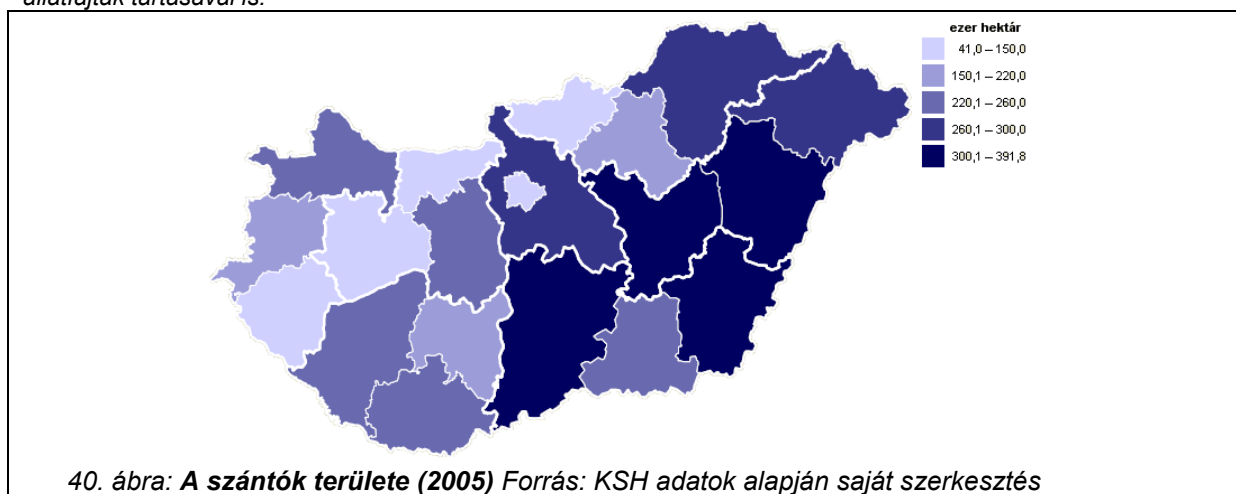

Az ábrák is igazolják az előzetes szöveges ismertetés tartalmát, a megye szélsőséges művelési ág megoszlását: a szántók elsőprő arányát, a minimális kert + ültetvény-, valamint erdőterületi arányt, valamint a gyepek országos átlag alatti részesedését.

Békés megye területfejlesztési terve (2007-2013.) elsősorban a 2005.évi KSH adatokra támaszkodva fejt ki a mezőgazdasági területekkel kapcsolatos helyzetismertető megállapításait.

A fejlesztési terv I. kötetének helyzetismertető fejezete többek közt megállapítja, hogy a „mezőgazdaság szempontjából Békés megye adottságai kedvezőek, a művelési ágak közül is kiemelkedik a szántók területe és aránya (a szántók területe a legnagyobb az ország megyéi közül (40. ábra). A kiváló minőségű talajokon a szántóterületek átlagos minősége megközelíti a hektáronkénti 30 aranykoronás értéket. A szántók használatánál tradicionálisan a gabonatermesztés dominál, ami szorosan összefügg az abrakfogyasztó állatfajták tartásával is.

A fenti ábrán látható, hogy Békés megyéhez hasonló nagyságrendű szántóterülettel rendelkezik az alföldi megyék többsége (Bács-Kiskun, Jász-Nagykun-Szolnok és Hajdú-Bihar megye). A szántók

aránya hasonlóan magas Csongrádban is, ez a megye csak kisebb összterülete miatt maradt ki ebből a kategóriából. A békési szántóterületek nagysága jelenleg (2010-es adat) mintegy 407.000 ha. A szántóterületi dominancia viszont együtt jár az ültetvények alacsony részesedésével:

„A gyümölcsösök és szőlők aránya viszont nagyon alacsony, a szőlők területe az országban a legalacsonyabb, míg a gyümölcsösök területe a második legalacsonyabb értéket mutatja Komárom-Esztergom megye után. Az összes földterület szempontjából a megye nem tartozik az élcsoportba, csak a 8. legnagyobb területű földterülettel rendelkezik, ennek ellenére meghatározó szerepet játszik a magyar mezőgazdaságban, különös tekintettel a gabonafélékre (23. táblázat*).”

*A táblázat 2005-ös adatait a saját kiértékelés alá eső 2010-es adatokkal való összevetés érdekében idézzük. Tanulságosak lehetnek a fél évtized alatt bekövetkezett művelés ág szerkezeti változások elemzéséből levonható következtetések (ezeket az ezt követő alfejezet tartalmazza). A művelési ág változások – illetve ezek következményei - tükrözik leghívebben a térségi szintű rendezési tervben vizsgálandó tájhasználati mód béli változásokat.

„23. táblázat: Földterület művelési ágak szerint (ezer hektár), 2005. május 31.

Megye, főváros	Termőterület	Ebből: mezőgazdasági terület	Ezen belül			Művelés alól kivont terület	Összes földterület
			szántó	gyümölcsös	szőlő		
Budapest	92,1	66,8	41,0	1,7	2,4	66,9	159,0
Pest	469,3	330,9	263,8	11,2	4,5	114,7	584,0
Fejér	340,8	298,2	252,0	2,5	3,7	123,6	464,4
Komárom-Esztergom	186,9	129,4	104,1	0,8	1,7	36,7	223,6
Veszprém	344,5	214,6	145,5	1,4	6,1	70,6	415,1
Győr-Moson-Sopron	359,1	272,2	231,9	2,0	2,7	65,0	424,1
Vas	272,2	180,1	151,6	2,2	1,1	52,3	324,5
Zala	315,2	196,8	127,1	3,0	3,6	59,7	374,9
Baranya	372,6	265,7	227,5	1,3	4,1	66,6	439,2
Somogy	485,4	316,4	253,6	3,3	4,0	79,7	565,1
Tolna	303,6	253,7	214,8	1,8	5,2	38,7	342,3
Borsod-Abaúj-Zemplén	575,1	408,3	262,7	7,3	8,7	110,0	685,1
Heves	324,0	215,8	153,6	4,0	12,9	56,3	380,3
Nógrád	226,3	120,9	80,1	3,1	0,7	26,9	253,2
Hajdú-Bihar	509,6	461,6	331,5	3,7	1,6	86,0	595,6
Jász-Nagykun-Szolnok	471,8	415,8	358,4	1,9	1,6	124,7	596,5
Szabolcs-Szatmár-Bereg	513,6	392,1	282,4	35,4	0,9	112,2	625,8
Bács-Kiskun	740,7	559,8	381,6	10,7	26,8	126,4	867,1
Békés	459,1	442,4	391,8	1,0	0,1	81,7	540,8
Csongrád	373,0	322,3	258,1	4,5	2,8	69,9	442,9
Összesen	7 734,8	5 863,9	4 513,1	102,8	95,2	1 568,6	9 303,4

Forrás: KSH Területi Statisztikai Évkönyv, 2005.”

Az állatállomány összetételének és létszámának változása közvetlenül nem függ össze a megyei térszerkezettel, sokkal inkább közgazdasági tényezők függvénye. Áttekintő ismerete azonban nem felesleges a művelési ág szerkezettel és a művelési módokkal való közvetett összefüggései miatt. Ebben a tekintetben a fejlesztési anyag megállapításait csak kivonatossan idézzük (a táblázatban csak a szomszédos alföldi megyék illetve a kiértékelésben külön nevesített Baranya adatait hagytuk benn):

„A megye állatállományának nagysága az elmúlt másfél évtizedben drasztikusan csökkent, igazodva az országos trendekhez. A szarvasmarha-állomány az 1990-es 63%-ára, a sertésállomány a 79%-ára esett vissza. Az országos átlag változásai kissé eltérő képet mutatnak, hiszen a szarvasmarha-állomány visszaesése jóval nagyobb arányú volt, mint Békés megye esetében (a 2005-ös állomány 55%-a az 1990-esnek), a sertésállomány pedig kisebb csökkenést mutat (a 2005-ös állomány 90%-a az 1990-esnek). Az ország megyéi között a szarvasmarhák száma, és a sertések száma is a 4. helyezést jelentik. Azonban a Békés megyét megelőző megyék közül a sertésállomány tekintetében mind Baranya, mind Hajdú-Bihar megye növelni tudta a darabszámot, és csak Bács-Kiskun megye esetében csökkent az állomány (25. táblázat).

25. táblázat: Szarvasmarha- és sertésállomány ezer db

Megye, főváros	Szarvasmarha				Sertés			
	1990	1995	2000	2005	1990	1995	2000	2005
.....								
Baranya	57	40	33	29	288	268	322	354
.....	33	14	8	13	37	55	45	37
Hajdú-Bihar	88	85	83	83	430	492	478	443
Jász-Nagykun-Szolnok	92	68	61	52	330	364	302	259
.....	74	43	39	33	172	243	285	220
Bács-Kiskun	80	58	58	48	476	544	513	394
Békés	78	62	60	49	438	522	468	345
Csongrád	69	52	48	42	279	425	376	285
Összesen	1 273	928	805	708	4 250	5 032	4 834	3 853

Forrás: KSH Területi Statisztikai Évkönyv, 2005.

.....
A megyében a birtokszerkezet erősen tagolt; a gazdálkodók közel háromtizede 10 ha-nál kisebb területen gazdálkodik.¹

A helyzetelemzés fent idézett utolsó mondatában foglalt megállapítás tájhasználati – adott esetben tájképi – szempontból is lényeges. A felaprózott birtokszerkezetnek pozitív és negatív táji következményei egyaránt lehetnek a tájképi megjelenést illetően, de a mezőgazdálkodás szempontjából inkább a negatív hatások dominálnak. Ugyanakkor tudnivaló, hogy az idézett adat az országos átlagnál jóval kedvezőbb, továbbá a helyzet jobb a mechanikusan számíthatónál, mivel a birtokosi kör általában jóval szélesebb a földhasználók körénél. Így tehát az effektív mezőgazdasági területhasználat, a földművelés a birtokstatisztikai méretnél nagyobb blokkokban jelenik meg.

1.10.2 Békés megye jelenlegi mezőgazdasági helyzetére vonatkozó adatok és információk

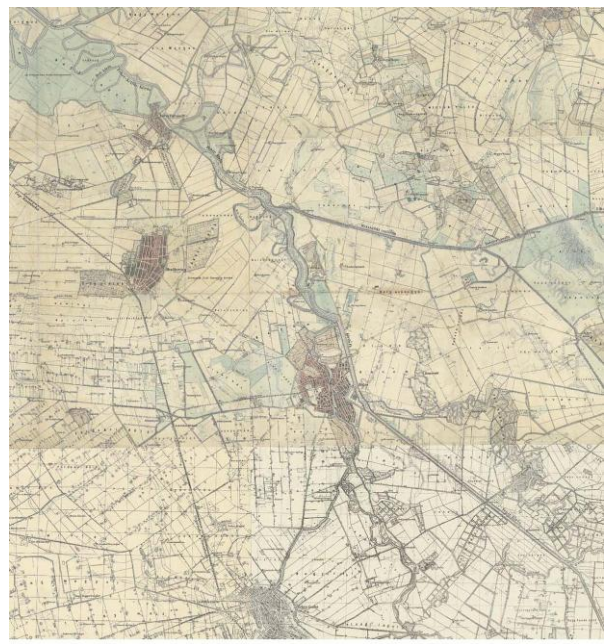
Országos összehasonlításban Békés a megyék közt az egyik első helyen áll, csaknem mint 82%-os mutatójával a mezőgazdasági területi arány (MÖT/összterület) rangsorában. A hasonló helyzetben lévő megyék (Jász-Nagykun-Szolnok, Hajdú-Bihar, megye (5,8%) van, a következő helyen álló és Csongrád megye mutatója 80% alatt marad. Az ország mezőgazdasági területének közel 8%-a van a megyében, ezen belül az összes szántóterület csaknem 9%-a békési. Az országos szintű összehasonlító elemzést részben elvégezte a fent idézett fejlesztési terv elemző fejezete. Lehetőség van azonban ezen adatok, összefüggések aktualizálására, pontosítására a jelenleg rendelkezésre álló 2010. évi statisztikai adatok alapján, megyei, kistérségi és települési szinten egyaránt.

Ezt megelőzően azonban érdemes egy rövid történeti áttekintést végezni a megye tájhasználati módjainak alakulását illetően. A Kárpát – medence XVIII – XIX. századi katonai felméréseinek a mai Békés megye területére vonatkozó információi alapján is megállapítható – ránézésre is, a kartogramok számszerű kiértékelés nélkül -, hogy e területen már a múlt évszázadokban is a mezőgazdasági tájhasználat volt az uralkodó. Feltűnő azonban a művelés alá nem vont területek arányainak jelenleginél jóval magasabb hányada, amely elsősorban a vízmedrekhez, illetve az ezekhez többnyire kapcsolódó mélyebb fekvésű, vizenyős területekhez kapcsolható. A Körös – Marosi vízgyűjtőterület átfogó vízrendezése előtt a jelenleginél jóval nagyobb mocsaras, nádas és réti területek, továbbá ártéri erdőterületek voltak a területen. Látható továbbá, hogy - ettől függetlenül - a legelőterületek aránya is jóval magasabb volt, valószínűleg a nagymértékű külterjes állattartásnak köszönhetően. Az is nyomon követhető, hogy települési területek, ugyancsak hagyományosan, nagyobb összefüggő egységekben jelentek meg, az aprófalvas településszerkezet – legalábbis az utóbbi évszázadokban – itt nem volt jellemző. A maihoz hasonló települési szerkezetet a tanyás térségek kissé magasabb száma színesítette, tájszerkezetileg pedig a történetileg kialakult úthálózat változásai mellett a vasút megjelenése hozott jelentősebb változást. Területfelhasználási szempontból azonban a szántóterületek dominanciája mindvégig vitathatatlan volt.

¹ Forrás: Békés megye területfejlesztési terve (2007-2013)

Consulting-Szenzor Kft 2007. – az idézett szövegrészek idézőjelek közt,

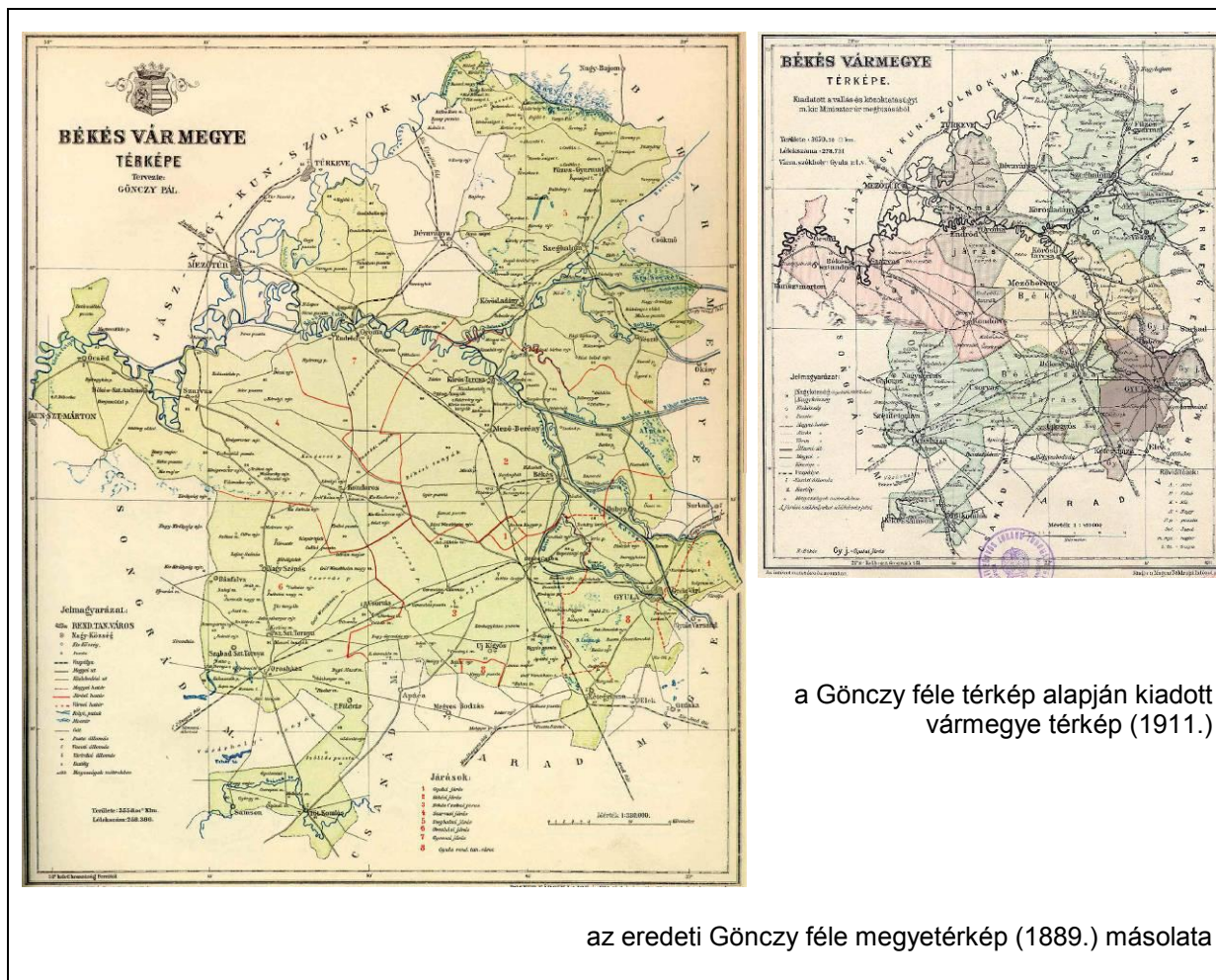
dőlt betűvel írva

A fenti 2 részlet a megyének nevet adó Békés város és tágabb környezetének térképi részlete a II. és III. () katonai felmérés szerint. (A kivágatok csak illusztrációként szolgálnak a fent leírtakhoz, mivel a teljes megye területére vonatkozó ábra, a felmérés részletessége miatt nem készíthető.)

A fenti utóbbi – a szántóművelés uralkodó jellegére vonatkozó - megállapítást már teljes egyértelműséggel támasztja alá a XIX.sz. legvégén készült Gönczy Pál féle térkép, amely már egy részben vízrendezett állapotot ábrázol, jóval kevesebb vizenyős területtel (a keleti – északkeleti megyehatáron).

Ezen a felmérésen is jól látható, hogy a megyehatár nem állandó, szinte minden irányban változott. Ez jól áttekinthető a Gönczy féle térképre nézve is, de még egyértelműbb az ennek alapján készített 1911. évi közigazgatási (járáshatáros) térképen (I. alább).

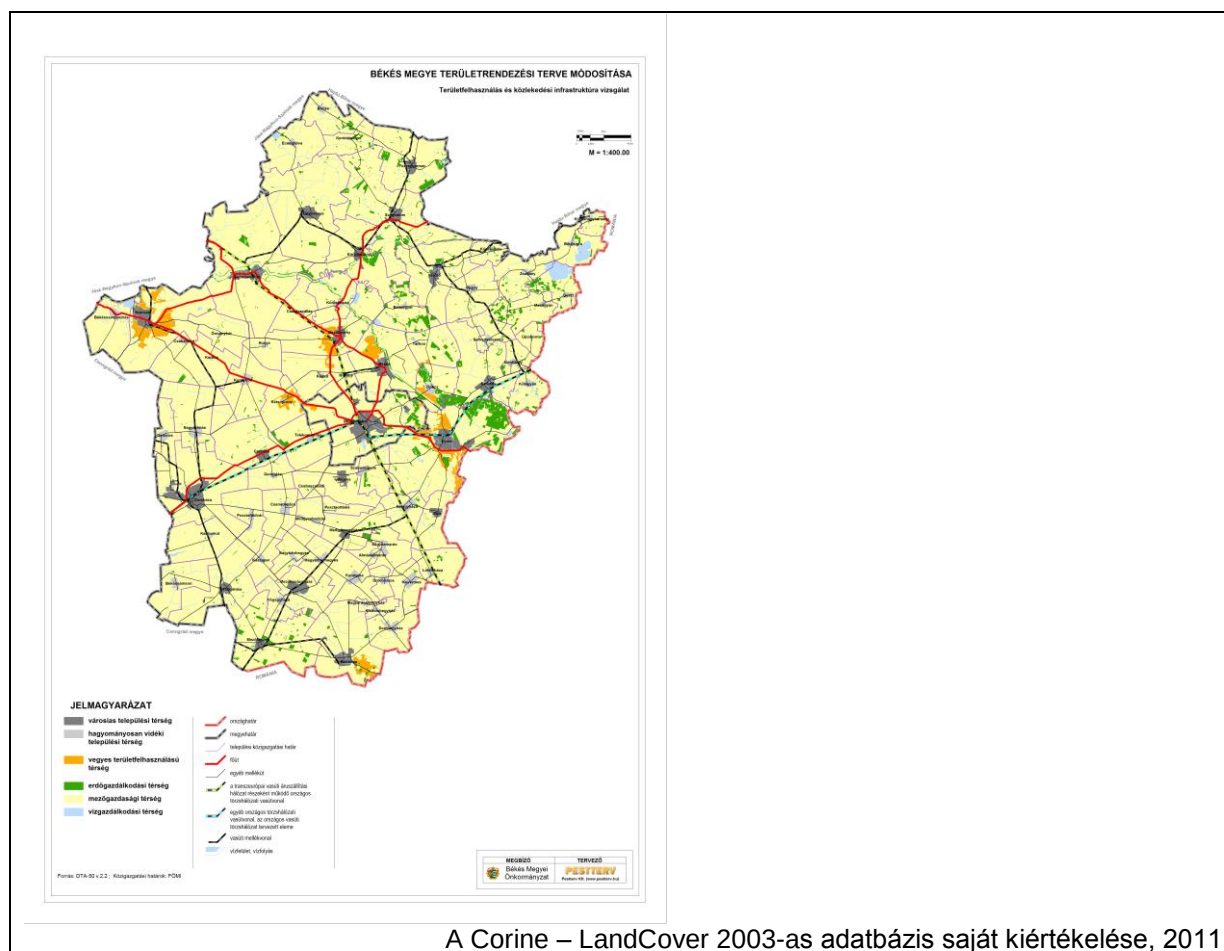

Visszatérve a tájhasználati módok alakulására, a jelenleg hatályos Trt vizsgálata a Corine – LandCover adatbázis alapján szemléltette térségi területfelhasználást. Ezt számszerűsítette is, részletes táblázatos adatai az ábramellékleten megtalálhatók, de ezeket szövegesen értékelte ki. Összesített adatait – amely az adatbázis jellegének megfelelően „jellemző” területfelhasználási kategóriákra értelmezhető, tehát a kataszteri nyilvántartási állapottal nem egyezik – az alábbi táblázat tartalmazza.

Corine - „jellemző” területfelhasználási kategóriák	területe (ha*)	aránya (%*)
- erdőterületek:	16.503	2,9
- szántók:	455.113	81,0
- gyepek (rétek, legelők):	46.255	8,2
- ültetvények (gyümölcsös):	433	0,1
- vegyes területek (kertek, stb.) és rizsföldek:	10.085	1,8
- „urbanizált” (beépített) területek:	29.082	5,2
- vízfelületek és vizenyős területek:	5.026	0,8
Mindösszesen:	562.939	100,0

*a számadatok egész ha-ra, illetve tized %-ra kerekítve; 1998.

A fenti számadatokhoz tartozó „Térségi területfelhasználás” c. ábra kicsinyített változata az alábbi (készült: a Corine – LandCover adatbázis alapján 1999-ben a VÁTI I.sz. területi Tervező és Kutató Irodáján). Ezt az ábrát, illetve a hozzá tartozó vizsgálati adatsort vettük össze a rendelkezésünkre álló 2003.évi hasonló adatbázissal, amelynek alapján megállapítható, hogy a mintegy fél évtizednyi területi változások mértéke csekély, a 90-es végére kialakult térségi területfelhasználás a 2000-es évek közepén is jellemzőnek mondhatók. Az ábramelléleteket és a táblázatos összehasonlítást lásd alább:

89

A kiértékelések összesített adatainak táblázata: az 1998/99. és a 2003.évi jellemző területfelhasználás összevont adatai és azok változása:

Corine - „jellemző” terület-felhasználási kategóriák, térségtípus	területe(ha)* 1998/2003.	változás (ha) 2003/1998.	aránya(%)* 1998/2003.	változás (%) 2003/1998.
- erdőterület erdőgazdálkodási térs.:	16503/21464	+4961	2,9/3,8	+0,9
- szántók:	455113		81,0	-1,1
- gyepek (rétek, legelők):	46255		8,2	
- ültetvények (gyümölcsös):	433		0,1	
mezőgazdasági térség össz.:	501801/496360	-5441	89,3/88,2	
- vegyes területek (és rizsföldek):	10085/10373		1,8/1,8	0
- „urbanizált” (városi) területek1:	/18348			+0,0
- „urbanizált” (vidéki) területek2:	/10843			
települési térség össz.:	29082/29191	+109	5,2	
- vízfelületek és vizenyős területek:	5026/5580	+	0,8/1,0	
Mindösszesen:	562.939	0	100,0	0

*a számadatok egész ha-ra, illetve tized %-ra kerekítve

A Corine alapján végzett kiértékelés nem mutat jelentősebb eltéréseket, a megye területfelhasználási struktúrája stabilizálódott. A relatíve legjelentősebb változás a mező- és az erdőgazdasági területhasználatban mutatható ki, de ennek abszolút értéke ha-ban és %-ban sem mondható magasnak (mindössze ~1%, abszolút értékben 5000 ha körüli).

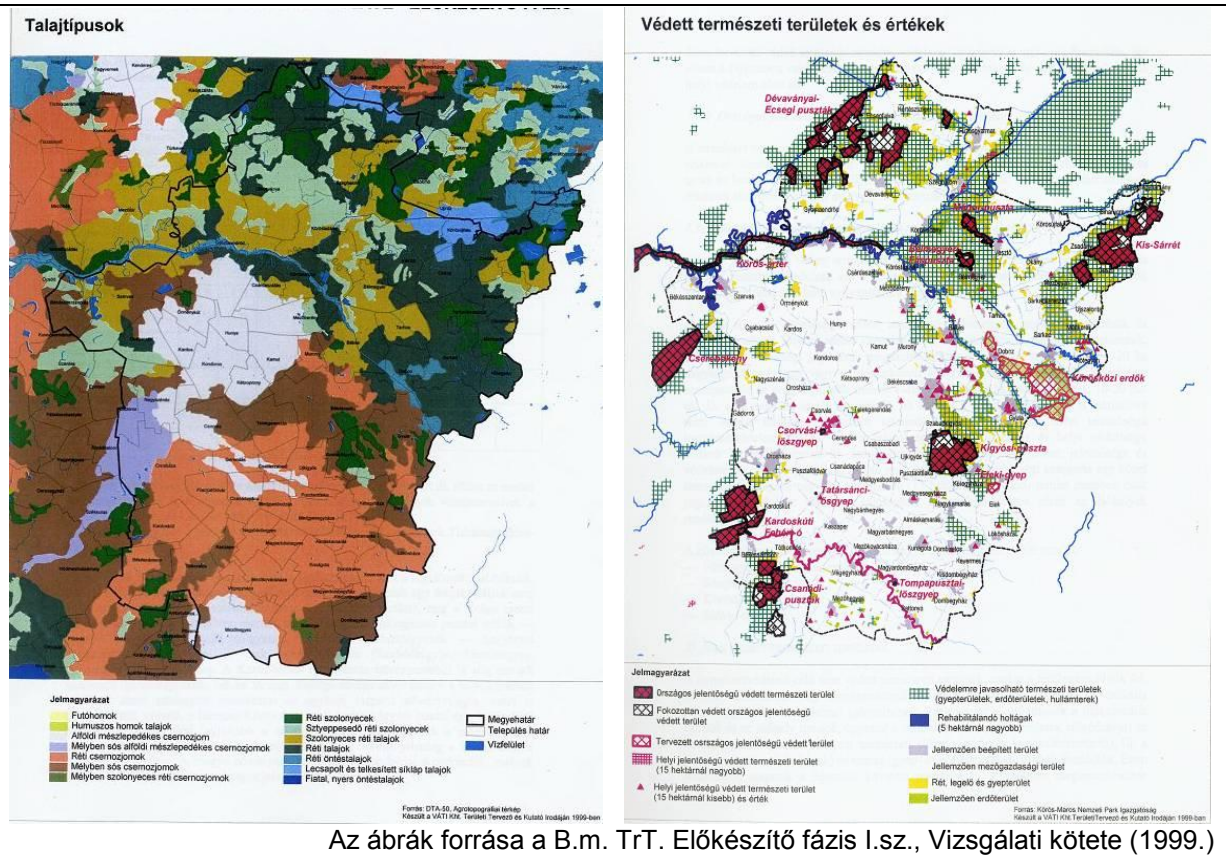
A Corine – adatok kistérségi megoszlását az alábbi táblázat foglalja össze (kiemelve a **mezőgazdasági térség** adatait – 2003.)

kistérség	Térségi területfelhasználás vizsgálat	Terület (ha)	%
Békéscsabai kistérség	városias települési térség	2725,95	6,74
	hagyományosan vidéki települési térség	567,85	1,40
	vegyes területfelhasználású térség	1550,76	3,83
	erdőgazdálkodási térség	2507,15	6,19
	mezőgazdasági térség	32901,52	81,30
	vízgazdálkodási térség	218,21	0,54
Össz. (km²):		450,73	100,00
Békési kistérség	városias települési térség	633,85	3,00
	hagyományosan vidéki települési térség	843,48	0,92
	vegyes területfelhasználású térség	2392,12	2,61
	erdőgazdálkodási térség	3542,15	3,87
	mezőgazdasági térség	80887,57	88,32
	vízgazdálkodási térség	1170,66	1,28
Össz. (km²):		633,85	100,00
Gyulai kistérség	városias települési térség	2517,58	4,90
	hagyományosan vidéki települési térség	887,13	1,73
	vegyes területfelhasználású térség	2480,31	4,83
	erdőgazdálkodási térség	4337,53	8,44
	mezőgazdasági térség	40810,35	79,44
	vízgazdálkodási térség	337,35	0,66
Össz. (km²):		413,22	100,00
Mezőkovácsházai kistérség	városias települési térség	2284,82	2,59
	hagyományosan vidéki települési térség	3370,22	3,82
	vegyes területfelhasználású térség	928,52	1,05
	erdőgazdálkodási térség	2212,72	2,51
	mezőgazdasági térség	79257,80	89,94
	vízgazdálkodási térség	67,84	0,08

Össz. (km ²):		881,18	100,00
Orosházai kistérség	városias települési térség	3210,30	3,78
	hagyományosan vidéki települési térség	1850,99	2,18
	erdőgazdálkodási térség	526,61	0,62
	mezőgazdasági térség	78972,77	93,08
	vízgazdálkodási térség	280,25	0,33
Össz. (km ²):		848,45	100,00
Sarkadi kistérség	városias települési térség	777,35	1,36
	hagyományosan vidéki települési térség	1786,17	3,13
	erdőgazdálkodási térség	3497,57	6,13
	mezőgazdasági térség	48945,06	85,72
	vízgazdálkodási térség	2091,27	3,66
Össz. (km ²):		570,96	100,00
Szarvasi kistérség	városias települési térség	1058,36	2,18
	hagyományosan vidéki települési térség	1009,03	2,08
	vegyes területfelhasználású térség	3021,49	6,23
	erdőgazdálkodási térség	581,97	1,20
	mezőgazdasági térség	42198,70	87,00
	vízgazdálkodási térség	635,41	1,31
Össz. (km ²):		821,57	100,00
Szeghalomi kistérség	városias települési térség	3026,52	3,00
	hagyományosan vidéki települési térség	527,79	0,52
	erdőgazdálkodási térség	4258,34	4,22
	mezőgazdasági térség	92386,39	91,49
	vízgazdálkodási térség	778,85	0,77
Össz. (km ²):		1009,73	100,00
Megye mindösszesen:		5629,39	100,00

A fenti adatok szerint leginkább mezőgazdasági jellegű az Orosházai és a Szeghalomi (93,08 és 91,49 %), legkevésbé a Gyulai és a Békéscsabai kistérség (79,44 és 81,3%).

A mezőgazdálkodást a természeti adottságok oldaláról meghatározó tényezők részletes ismertetése megtalálható a „Természeti adottságok...” c. fejezetben, itt csak két meghatározó, agrárgazdálkodási szempontból kiemelten jelentős tényezőt ragadunk ki. A talajtípusok megoszlása elsődlegesen predesztinálja a potenciális termőképességet és ennek függvényében a racionális földhasználat alapján kialakuló művelési ág szerkezetét és művelési módokat. Az alábbi ábrán szemléletesen kirajzolódnak a különböző *csernozjom* típusú talajok, a megye középső és déli részén koncentrálódva. Ezek rendelkeznek a legjobb termőképességgel, ezek az intenzív szántóföldi gazdálkodás elsődleges területei (az alábbi ábrán barnás – vöröses, szürkés színekkel jelölve).

A talajtípusok elhelyezkedését szemléltető ábrán világos és sötétzöld, valamint okker színekkel jelölték a réti talajtípusok, amelyek szerkezetben, kémhatásban, vízhatásban az iméntiektől eltérőek, termőképességük gyengébb, pontosabban intenzív szántóművelésre kevésbé kedvező, gyepgazdálkodásra, extenzívebb művelésre alkalmasabbak. A talajtípusok területi megoszlása érdekes módon a jobboldali, természeti szempontból értékesebb területeket lehatároló ábrán is jól követhető.

Az országos szinten védett területrészek (vörös színnel jelölve: elsősorban a Körös –Maros NP területei) foltszerűen, szórványosan helyezkednek el és elsődlegesen a réti típusú talajokhoz, vagy a „hibás” (mélyben sós) egyéb talajtípusokhoz kötődnek. Még kifejezettebb a „védelemre javasolható” (térképen zöld rácshálózattal jelzett) és „védelemre tervezett” (piros átlósan rácsozott) területek réti típusú talajokhoz való kötődése. Ezek jelenleg már az országos ökológiai hálózathoz és/vagy a Natura2000 hálózathoz, valamint a K-M Np-hoz tartoznak, továbbá már akkor is a kiemelten érzékeny természeti terület (ÉTT) kategória jelentős mértékben átfedte e területeket (az ÉTT ábráját l. előbb, a B.m. TrT-t elemző alfejezetnél).

A jelenleg aktuális nyilvántartási adatokat a Takarnet adatbázis 2011.évi internetes közzététele alapján ismertetjük³. Az itt hozzáférhető települési adatokat kistérségi összesítésbe rendeztük.

A mezőgazdasági területre vonatkozó aktuális főadatok alapján aktuálisan a megye

- **termőterülete** (TT) összesen: 488013 ha, a megye összterületének 87,4%-a,
- **összes mezőgazdasági területe** (MÖT) összesen: 461833 ha, az összterület 82,7, a termőterület 94,6%-a,
- az összes mezőgazdasági területen belül uralkodó **szántók területe** 407653 ha, az összterület 73. a MÖT 88.3 %-a.

A mezőgazdasági területek egy évtizeddel ezelőtti elhelyezkedéséről és a művelési ág szerkezet intenzitás szerinti megoszlásáról az előzőekben közölt szerkezeti tervlap valamint a Corine-LandCover kiértékelés ad szemléletes tájékoztatást. Ezt összevetve a jelenlegi állapotot tükröző, általunk szerkesztett vizsgálati térképlappal megállapítható, hogy *jelentősebb eltérések nem*

³ Forrás: www.takarnet.hu

regisztrálhatók a térségi szintű területfelhasználásban az eltelt évtized alatt.

A mezőgazdasági területek települések szerinti részletes adatait, valamint kistérségi bontásban illetve összesítésbe rendezett adatait a mellékletben lévő illetve az alábbi táblázat közli. A forrásadatokat (Takarnet 2011.) részben egymáshoz viszonyítottuk, részben a százalékos kiértékelés módszerével dolgoztuk fel.

Kistérség	erdő +fás.ter.	gyep (rét+ legelő)	ültetvény + kert (szőlő +gyümölcs.)	szántó	halastó + nádas	kivett
Békéscsabai	1713,8	2380,1	362,7	33220,3	138,3	7257,6
Mezőkovácsházai	2625,6	820,8	225,9	74158,1	94,0	9090,0
Orosházai	962,2	4275,0	377,4	69722,8	218,4	9259,2
Sarkadi	4689,0	8661,8	322,7	34789,3	1818,1	6815,6
Szarvasi	886,5	1888,2	429,4	38970,5	581,2	5749,3
Szeghalmi	5089,7	16823,1	704,2	63697,9	259,1	11023,7
Békési	5550,3	5558,1	1710,2	68243,4	405,8	15568,1
Gyulai	4661,7	5616,7	355,8	24850,7	153,0	5682,0
Megye össz.	26179,9	46023,8	4488,2	407653,0	3668,0	70445,5

(Megjegyezzük, hogy az Országos Erdőállomány adattár 2011. augusztus 1.-i adata szerint a megye erdőterületei 25.592 hektárt tesznek ki.)

A megye 8 statisztikai kistérségre oszlik, ezek közül *mezőgazdálkodási* szempontból az abszolút területi adatok alapján egyértelműen a Mezőkovácsházai kistérség a legjelentősebb. Második – harmadik, (4.) helyen az Orosházai, Békési és Szeghalmi kistérségek említendők. E négy kistérségben koncentrálódik a megye összes *szántóterületének* több mint 2/3-a, (275.820 ha) A „legkevésbé mezőgazdasági” jellegű az egyik leginkább erdősült gyulai kistérség.

Gyepgazdálkodási szempontból kiemelkedően legjelentősebb Szeghalmi kistérség, továbbá a Sarkadi, a *halastó (és nádas)* arányok tekintetében pedig a Sarkadi (elsősorban a Biharugra – Zsadányi halastórendszernek köszönhetően). *Kertészeti* szempontból a Békési kistérség a legjelentősebb, ahol az ültetvény- és kert területek több mint 1/3-a található.

A kivett területek több mint 1/3-a (több mint 26.000 ha) a Szeghalmi és Békési kistérségben van, de ez viszonylag magas szántó- és erdőterületi aránnyal párosul.

A települési szintet is vizsgálva Békéscsaba, Gyomaendrőd, Battonya, Mezőhegyes, Orosháza, Szarvas, Dévaványa, Szeghalom és Gyula városok emelhetők ki a megyei átlag feletti MÖT és szántóterületi arányokkal. (E 9 városban található a megye összes szántóterületének közel 60%-a)

A fejezet végén mellékelt táblázat szemlélteti a települések fontosabb mezőgazdasági számadatait, a városok és községek művelési ág adatait kistérségek szerinti csoportosításba rendezve.

A MŰVELÉSI ÁGAK MEGOSZLÁSA TELEPÜLÉSENKÉNT ÉS KISTRÉSÉGENKÉNT

Település	Kistérség kód	erdő	fásított terület	gyep (legelő)	gyep (rét)	gyümölcsös	szőlő	kert	kivett	nádas	halastó	szántó
Békéscsaba	3401	10424907	30104	3926823	662587	1208933	4371	1251286	48169552	206220		128047963
Csabaszabadi	3401	374396	486	16799		159112			1929651	75435		30152550
Kétsoprony	3401	224867	1738	57861		192137		264970	2969896			47527482
Szabadkígyós	3401	2017722		13705997	2682725	24240	17509		9610472	366103	735194	16397870
Telekgerendás	3401	3670964		190743		248940		24367	3481192			64756271
Újkígyós	3401	393240		2052580	504931	178072	52724		6415327	2143		45320805
Össz: 47206,2 ha	3401		1713,8	1995,1	2380,1			362,7	7257,6	138,3	138,3	33220,3
Almáskamarás	3402	171588		24661				86762	2025116	2568		12443492
Battonya	3402	2798237		1886072	1389047	120672	204277	286693	14636808	76904		124313143
Dombegyháza	3402	776881	4653	1215405		58533			6295856			49587893
Dombiratos	3402	295885		145		65769		86971	2341596	2453		15509103
Kaszaper	3402	258929	709	99634	10782	3608	1477	97272	3410485	42844		29647694
Kevermes	3402	591750		28235	70641		1643	246867	6750376	43527		35607221
Kisdombegyháza	3402	128148		49212	2568				70845			1017530
Kunágota	3402	253107		4037	133305	994			6796129	1408		56770234
Magyarbánhegyes	3402	294947	14069	557		1372			4239247			32008095
Magyardombegyháza	3402	2160			2208				1076967			6566452
Medgyesbodzás	3402	235926		11995	35906	83796	45652	57522	3394370	14158		27789835
Medgyesegyháza	3402	1543125	16918	705992	125154	52615		71348	6364322	23167		55388401
Mezőhegyes	3402	14241222		813761	132278	286207		194655	11672951	194029		127901301
Mezőkovácsháza	3402	1124328		300099	372736	30803		129660	9000180	313452	10142	51309943
Nagybánhegyes	3402	319159		21783		1678	12201	598	3519008	12869		38354246
Nagykamarás	3402	2553832		277205	169216				4756676	62000		35233043
Pusztaszentlőrinc	3402	354996	40353	3685		14472	14956		1106134	1924		17335120
Végyegyháza	3402	235033		35413	285906				3442239	138267		24798546
Össz. 87014,4 ha	3402		2625,6		820,8			225,9	9090,0		94,0	74158,1
Békássámson	3403	418228	684	3789982	774521	2697		35654	4973864	378781	23000	60812302
Csanádapáca	3403	353627		18186		40230			5726997	10168		45153884
Csorvás	3403	1443940	4251	44781		784187			7735929	76306		80086097

Gádosros	3403	355446		1223870				4739066	1963		31812074
Gerendás	3403	365205	10823	82798		728609	3411	7726	2563249		37019187
Kardoskút	3403	562798	715	9162235	151219	55667		189293	5092330	385487	60975303
Nagyszénás	3403	1948998	1487	5139389		6920	60338		12364830	33623	76003800
Orosháza	3403	2519012	120143	6815079	457357	626755	6320	634242	34022816	646890	156369076
Pusztaföldvár	3403	289094		188167	20674	29749		137400	5314425	86737	51063409
Tótkomlós	3403	1227219	702	13812061	1069510	86885	3450	334100	10058372	540823	97933293
Össz. 84815 ha	3403		962,2		4275,0			377,4	9259,2	218,4	69722,8
Biharugra	3404	1917370	21825	11217540	1329533	1640	1368	338606	6172660	1789732	6142913
Geszt	3404	7540535	9835	11390459	769478	97611	54950	259843	4543369	1338011	8803199
Kőrösnagyharsány	3404	593234	5094	5224552	821647	6011	70976	97263	2680719	52691	10362801
Kötegyán	3404	3542784	16561	3114861	85295	30104	44355	39137	5912190		30163844
Méhkerék	3404	1678666	2734	4115963	92802	24701		118929	3892068		15923501
Mezőgyán	3404	7908026	1200	13173045	1937953	30394	44055	187042	5891182		30690217
Okány	3404	886022	8458	5289492	115070	49829		267825	7127795		56876056
Sarkad	3404	13461190	3775	9013976	519086	257214	109901	635226	17590455	54441	83923441
Sarkadkeresztúr	3404	4354719	32328	6796512	1025185	18266		232584	4659840		18184698
Újszalonta	3404	1233326	8002	803120	100720	24202	1507		1998946		16657573
Zsadány	3404	3650999	13509	8253046	1428228	35219	3112	144786	7686680		44625623
Össz. 57096,5 ha	3404		4689,0		8661,8			322,7	6815,6	1818,1	34789,3
Békésszentandrás	3405	1127563	7976	2031328	293155	232330	1589	223530	11108401	282295	2185683
Csabacsőd	3405	1683226	11529	5897206	3243	25874		6713	5839090		53378892
Kardos	3405	181127	3787	33776		45775			2603452		39918216
Kondoros	3405	1092338	10839	142043		329755			8124922		72135897
Örménykút	3405	783910	20191	3639127		78481		4628	3256346		46775966
Szarvas	3405	3910442	32222	6485768	356810	1265298	15850	2063893	26560760	217161	3126474
Össz. 48505,1 ha	3405		886,5		1888,2			429,4	5749,3	581,2	38970,5
Bucsa	3406	3175446	5470	12767194	8109	2921	22581	159924	5792189		33885756
Dévaványa	3406	3277773	14210	37530431	3070195	213676	1298	447026	18715143	9899	153272437
Ecsefalva	3406	1197182		17909970	1752563	7690		148794	9469426	540592	1321355
Füzesgyarmat	3406	10395236	13504	15627933	774621	2173450	17911	121655	15841710	38935	22666
Kertészsziget	3406	1717490	4119	3620123		1			517		253
Körösladány	3406	7245135	44621	4863922	283016	668337	44878	768156	15225000	161837	94488648
Körösújfalu	3406	592645		418539	115624	145675			2742101	7661	21282296

Szeghalom	3406	19049896	91461	48940663	2834917	459606	146127	661843	26394555	265702	31850	118249494
Vésztő	3406	4055507	17088	16836775	876674	293383	135905	401059	16056504	190394		86838752
Össz. 97597,7 ha	3406		5089,7		16823,1			704,2	11023,7		259,1	63697,9
Békés	3407	4663444	40714	6544443	403870	1473392	16464	2393817	20998138	238981		90452985
Bélmegyer	3407	13429562	2416	8743650	26307	69804	853	6843	5706525	71545	962468	34025276
Csárdaszállás	3407	570801		1040581	37649	194373		4178262	48134598			
Doboz	3407	11384312	6769	276796	1061496	26307	14254	527176	7502308	20886		33649296
Gyomaendrőd	3407	11386647	5760	22765028	230606	643388	20057	2435462	35544597	215308		230697228
Hunya	3407	228394	12445	20905		8163			2377660			29921014
Kamut	3407	322832	1193	62642		40014		137706	3959912			55957389
Kőröstarcsa	3407	2917508	20410	4351113	399189	176327	19949	1743508	8285976	194546	526566	44173738
Mezőberény	3407	3232719		7913921	583548	891969	666230	1175256	14681054	209437	1387293	87785473
Murony	3407	1947463		803796	72461	6075		150322	3702067	519		28999183
Tarhos	3407	5328807	1174	242689		85773			4788536	230546		46772042
Össz. 97035,9 ha	3407		5550,3		5558,1			1710,2	15568,1		405,8	68243,4
Elek	3408	314248	17506	4251150	564866	601	11317	560766	6142446			43047533
Gyula	3408	42984674	13648	40180673	1481907	750852	81235	1926324	38194721	253614	1223387	128680404
Kétegyháza	3408	1091316		5579758	2271067	213926			8326275	39622		32971696
Lökösháza	3408	2193600	2171	69873	1767759	13372			4156876	13213		43807661
Össz. 41319,9 ha	3408		4661,7		5616,7			355,8	5682,0		153,0	24850,7
Megye össz.:			26179,9		46023,8			4488,2	70445,5		3668,0	407653,0
Megye mindössz.:			erdő		gyep		MÖT=	Ült.+kert	Kiv.:	TT=	Nádas+htó	szántó
ha	558,458,4						461833		70445,5	488012,9		
%	100,0		4,7		8,2		82,7	0,8	12,6	87,4	0,7	73,0

1.11 Erdőgazdálkodás

A területrendezési tervezésben az erdőterületek illetve erdőgazdasági területek, valamint az erdőgazdasági térség területe csak részben azonos, mivel a hatályos megyei területrendezési terv erdőgazdálkodási térsége, mint területfelhasználási kategória a meglévő és az erdőtelepítésre javasolt területeket egyaránt tartalmazza.

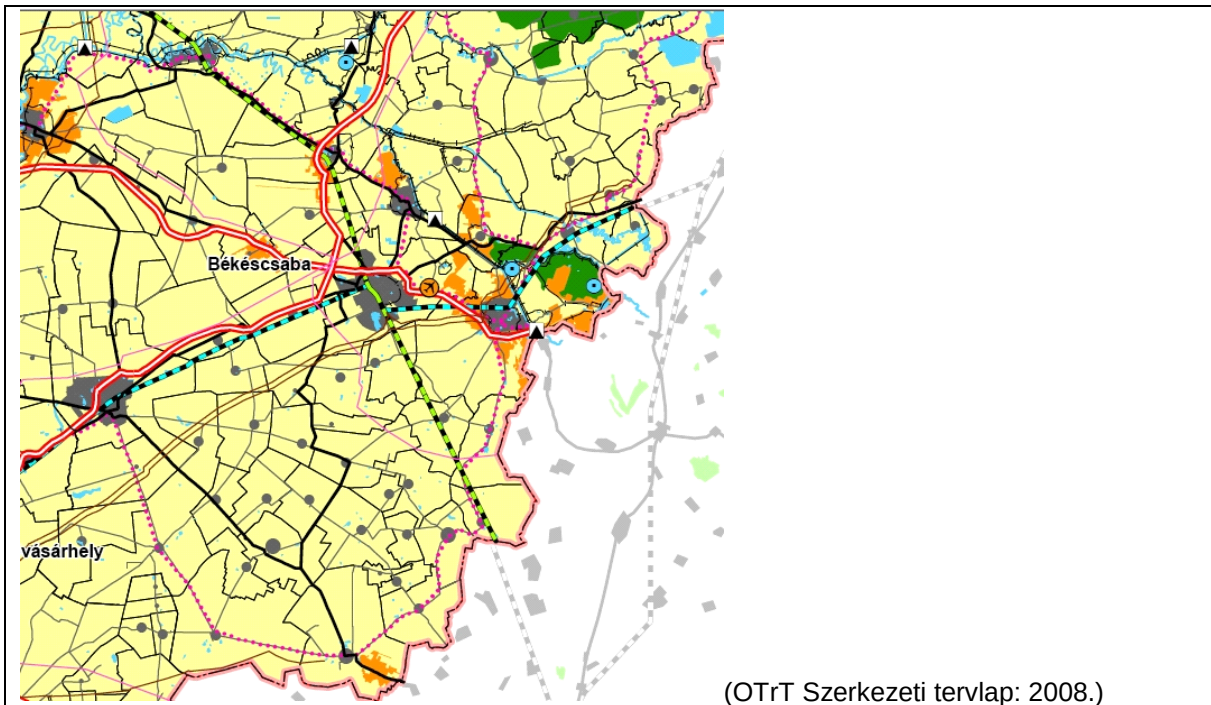
A terv erdőgazdálkodási térségének meghatározásánál alapul kell venni a jelenlegi tényadatokat és megyei tervi meghatározásokon túl az OTrT-ben meghatározott erdőgazdálkodási térséget, melyet megyei szinten legalább 75%-ban erdőgazdálkodási térség kategóriába kell sorolni.

1.11.1 A jelenleg hatályos tervelőzmények békés megye erdőgazdálkodási térségére vonatkozó megállapításai illetve előírásai

Az OTrT (Országos Területrendezési Terv) 2008-ban módosított és törvénnyel elfogadott anyaga a megye térségi területfelhasználásának rendjét szerkezeti tervlapján (OTrT 2.sz. tervmelléklete) az alábbiak szerint ábrázolja. (A tervlapon sötétzöld színnel jelölve az erdőgazdasági térség területe.)

A tervlap kivonatát tanulmányozva könnyen megállapítható, hogy a megye OTrT-ben meghatározott erdőgazdálkodási térsége minimális, a megye összterületéhez képest elenyésző. Ezek a területi arányok lényegileg megfelelnek a jelenlegi állapotnak (ezek bemutatását és elemzését lásd később), az OTrT tehát nem számol az erdőterületek jelentős növelésének lehetőségével.

A tervlapot összevetve a jelenleg hatályos megyetervvel (bemutatását és elemzését lásd a következő bekezdésben) megállapítható, hogy az OTrT ennél jóval kevesebb erdőgazdasági térségbe sorolt területet határol le.

Az OTrT erdőgazdálkodási térségre vonatkozó előírásai:

„6. § (1) Az országos területfelhasználási kategóriákon belül a kiemelt térségi és megyei területfelhasználási kategóriák kijelölése során a következő szabályokat kell alkalmazni:

a) az erdőgazdálkodási térséget legalább 75%-ban erdőgazdálkodási térség kategóriába kell sorolni, a fennmaradó részén - a városi ranggal rendelkező települések kivételével - városias települési térség nem jelölhető ki; ...”

- továbbá, már a megyei és települési tervek kontextusában:

„(2) A kiemelt térségi és megyei területfelhasználási kategóriákon belül a települési területfelhasználási egységek kijelölése során a következő szabályokat kell alkalmazni:

a) az erdőgazdálkodási térséget legalább 85%-ban erdőterület területfelhasználási egységbe kell sorolni; ...”

- valamint:

„7. § (1) Az erdőgazdálkodási térség Országos Erdőállomány Adattár szerint erdőterületnek minősülő területét a településszerkezeti terv legalább 95%-ban csak erdőterület területfelhasználási egységbe sorolhatja. ...”

Az OTrT övezetei közt meghatározza a *kiváló termőhelyi adottságú erdőterületi övezetet*. Ez a *meglevő* erdőterületeken belül meghatározott, különös védettséggű övezet, az alábbi előírással:

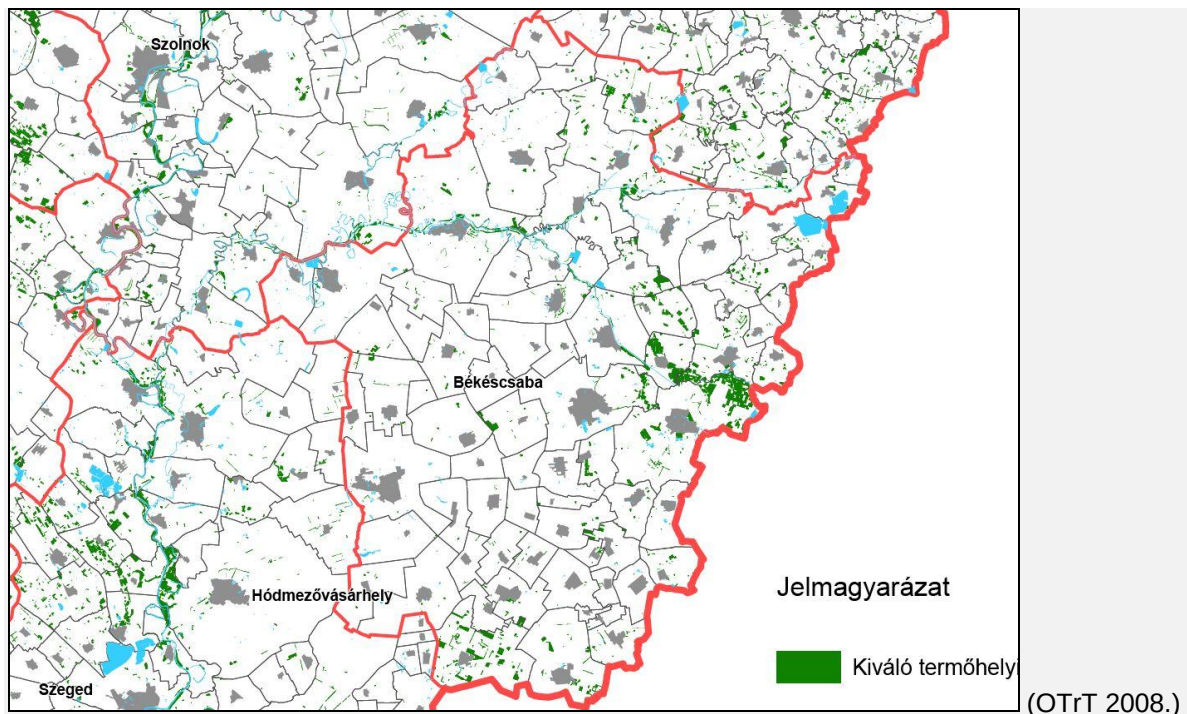
„13/B. § (1) Kiváló termőhelyi adottságú erdőterület övezetében beépítésre szánt terület csak kivételesen, egyéb lehetőség hiányában területrendezési hatósági eljárás alapján jelölhető ki.

(2) Az övezetben külszíni bányatelek megállapítása, illetve bányászati tevékenység engedélyezése a bányászati szempontból kivett helyekre vonatkozó szabályok szerint lehetséges. ...”

Ez az országos övezet a megye területét minimális mértékben érinti, de az erdőgazdálkodási térség területének jelentős részét (~ 50 %) lefedi.

A jelenlegi OTrT a fentiekén túl lehetőséget ad megyetervi szinten az erdőtelepítésre alkalmas terület megyei övezet meghatározására. Ezt az övezetet a jelenleg hatályos megyei TrT nem alkalmazta, de tervezett erdőterület kijelölési lehetőséggel jelentős mértékben élt, - amint ezt a Békés M. TrT ismertetésnél a későbbiekben bemutatjuk.

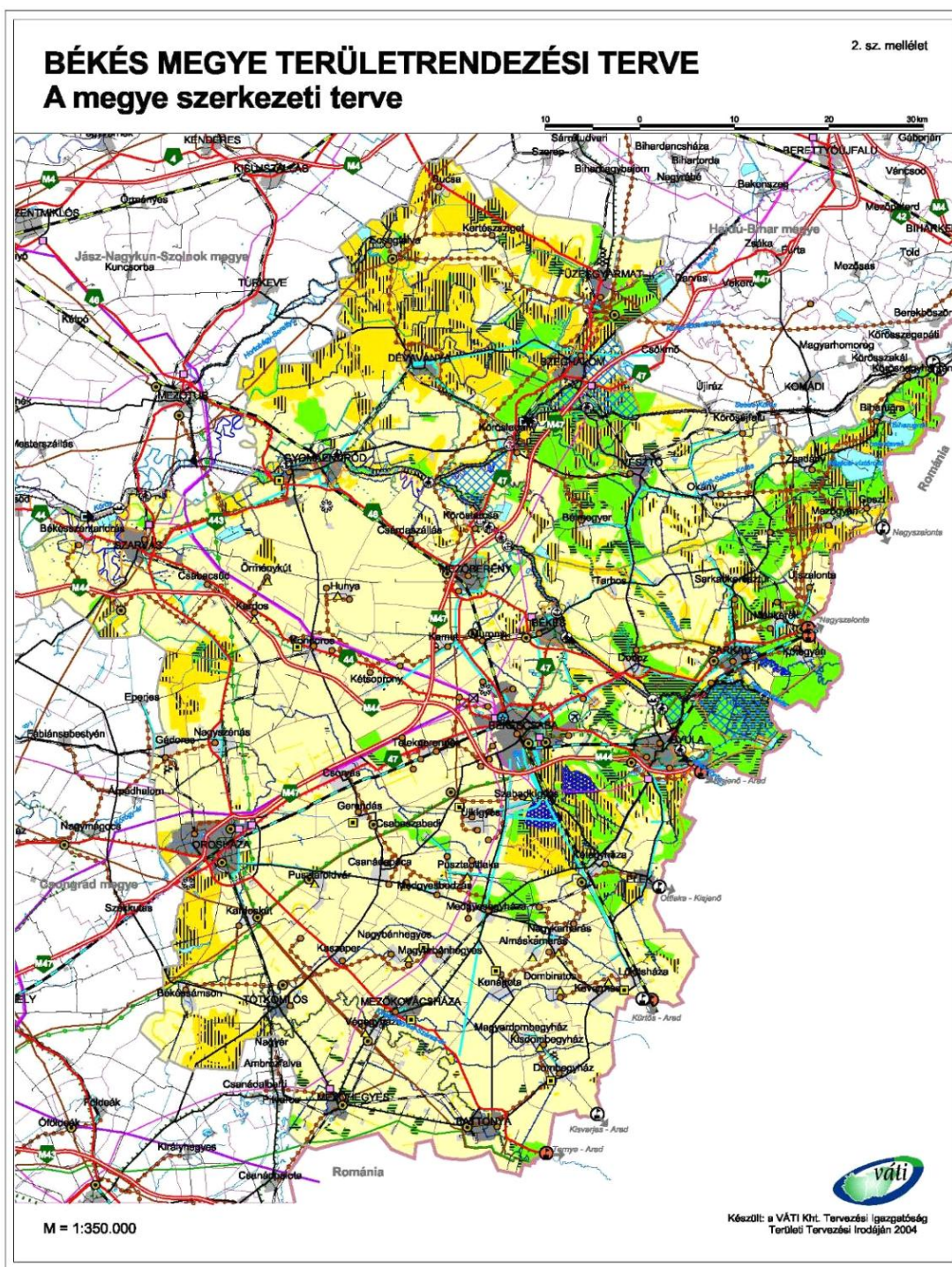
A kiváló termőhelyi adottságú erdőterületi övezet OTrT szerinti lehatárolását az alábbi ábra szemlélteti (az övezeti terv nagyobb pontossága miatt itt a térszerkezeti terven nem jelölt erdőterületek is besorolásra kerültek).

Békés megye jelenleg hatályos területrendezési terve 2005-ben került elfogadásra és törekedett a megye meglévő alacsony szintű erdősültségének lehetőség szerinti maximális mértékben való növelésére, az erdőgazdálkodási térség jelenleg meglévő erdőterületeken túli jelentős kiterjesztésére. E szándék övezeti megfeleltetése nem szerepel a tervben az akkori metodikai

korlátok miatt. A térségi szerkezeti terven (TSZT) jelentős erdőtelepítésre alkalmas területek az övezeti lapokon nincsenek megjelenítve, de a TSZT tartalmazza azokat rejtve, mint „tervezett erdőterületeket”⁴, megalapozva az ágazati és települési tervekben a tervezett erdőterületek kijelölésének lehetőségét. A megyei TrT – a készítésének időszakában érvényes metodikai előírásoknak megfelelően – nem határoz meg *kiváló termőhelyi adottságú erdőterületi és erdőtelepítésre alkalmas területi* övezetet. A megyei TrT szerkezeti tervlapja az alábbiak szerint jelöli ki az erdőgazdálkodási térség területét (zöld színnel jelölve, ezen belül vízszintesen alásraffozva a meglévő – megtartandó erdőterületeket):

⁴ a TSZT jelkulcsa nem különbözteti meg a „meglévő és tervezett” területfelhasználást, de alaptérképi jelként feltünteti a meglévő erdőterületek kiterjedését, ezzel megfelelően láthatóvá teszi a szöveges munkarészában kimutatott erdőterületi növekedés térbeli elhelyezkedését

A megyei terv az OTRT által megengedett rendeleti előírásokon (melyeket itt nem ismételünk) túl értékes és iránymutató ajánlásokat, irányelveket fogalmaz meg az erdőgazdálkodási térségre is. Figyelemre méltó és szakmailag támogatható a tervelözmény azon kezdeményezése, hogy mezőgazdálkodási szempontból legkevesebb értékes, leginkább mellőzhető területeken próbálja felderíteni az erdősítésre alkalmas, vagy legalábbis leginkább szóbajöhető területeket. A szerkezeti tervlapon ábrázolt jelentős erdőterület növelési javaslat területi lehatárolása ezen, tehát a termőhely értékelésén alapul. (Itt jegyezzük meg, hogy TrT jelen módosításhoz kért erdészeti ágazati adatszolgáltatás tanúsága szerint még jelenleg sem áll az ágazat rendelkezésére olyan, részletes termőhely feltáráson alapuló adatbázis, amely szerint hatósági adatszolgáltatás alapján ki lehetne jelölni az erdősítésre elsődlegesen alkalmas területeket a megyében. Ezért a terv készítése során kísérletet teszünk az OTRT-hez készült

agrárökológia alkalmassági vizsgálatok megyére való lebontására és hasznosítására, a tervezett illetve javasolható erdőterületek meghatározásához. Ennek jelentős szerepe lehet az erdőgazdasági térség javasolt meghatározásában, miután ez a meglévő – megtartandó erdőterületeken túl az *erdősítésre elsődlegesen alkalmas területeket* is magában foglalja.)

Visszatérve a tervelőzmény értékeléséhez: az alábbi táblázatban összegyűjtött adatok első megközelítésben jó kiindulási alapot adhatnak a javasolható erdőterületi növelésre (amelynek szükségessége nem vitatható, ismerve a megye siralmas, 5% alatti erdősültségi mutatóját).

A jelentős mennyiségű, alacsony értékű szántóval* rendelkező települések Békés megyében

	15 Ak alatt (ha)	Ebből: 9 Ak alatt(ha)	Ebből: 7 Ak alatt(ha)
Békéscsabai kistérség			
Elek	410	49	0
Mezőberény	375	73	10
Orosházai kistérség			
Nagyszénás	502	274	46
Sarkadi kistérség			
Biharugra	261	39	2
Geszt	453	239	50
Méhkerék	762	255	53
Mezőgyán	898	383	96
Körösújfalú	306	33	0
Kötegyán	920	221	36
Okány	393	64	10
Sarkad	1740	658	180
Sarkadkeresztúr	364	160	84
Újszalonta	240	17	2
Zsadány	943	346	109
Szarvasi kistérség			
Békésszentandrás	632	45	0
Csabacsüd	668	99	0
Gyomaendrőd	3813	780	20
Szarvas	2228	749	120
Szeghalmi kistérség			
Bucsa	613	159	23
Déaványa	4854	1842	424
Ecségfalva	1929	781	201
Füzesgyarmat	1273	162	20
Körösladány	1910	640	350
Szeghalom	3982	672	160
Vésztő	891	167	120

Forrás: Békés Megyei Földhivatal törzskönyvei

*A 15 Ak-nál gyengébb minőségű földek összterülete az adott településen meghaladja a 200 hektárt.

A fenti adatsorból kiemelhető a *Szeghalmi kistérség* amely termőhelyi szempontból a legjelentősebb erdőterület növelés potenciállal rendelkezik, - ellenben az Orosházai és Békéscsabai kistérséggel, ahol minimálisak a lehetőségek. Ezek az adatok persze önmagukban nem adaptálhatók, mivel figyelembe kell venni számos egyéb szempontot is a távlati erdőterületek meghatározásánál, mindenek előtt a területek természeti – természetvédelmi értékességét, ökológiai adottságait is.

Békés megye területfejlesztési terve (2007-2013.) a megyei területrendezési tervre támaszkodva fejti ki az erdőterületekkel kapcsolatos megállapításait:

„Hazánkban Békés megye rendelkezik a legkevesebb területű erdővel, kívánatos lenne, ha a megye erdősültsége 10 % fölé emelkedne a közel jövőben. Ezt a meglévő természetes, természetközeli állapotú erdők fenntartásával, erdőtelepítésre alkalmas új területek kijelölésével (belvízzel veszélyeztetett területek) érhető el. Az erdőtelepítések szolgálhatják a racionális földhasználat kialakítását, egyrészt az adott terület művelési ágának megváltoztatásával, másrészt a kiváló termőhelyi adottságú szántóterületek védelmével (légköri aszály mérséklése), továbbá a mezővédő erdősávok létesítésével (deflációs veszélyek csökkentése).

Alapvető elvárás lehet, hogy a jelenlegi erdőterületeket ne vonják belterületbe, illetve azokat ne minősítsék beépítésre szánt területté (főleg Budapest agglomerációs területéről értesülhettünk a rossz példák sokaságáról a médián keresztül, de a közelmúltban Békéscsabán is volt hasonló kísérlet). Újabban egyre inkább igény jelentkezik a külterületi ingatlanokon építendő lakóépületek létesítése iránt, főként a városok

településhez közeli, közúton jól megközelíthető helyein. Az ide tervezett lakóépületek sokszor nem az adott táj hagyományaihoz igazodnak, sem formájukban, sem színeikben. A külterületek alapvetően nem beépítésre szánt területek. Mind tájképi, mind természetvédelmi, mind termőföld védelmi szempontból előnyösebb lenne az új építések belterületen megtartása, vagy a meglévő telkekre, tájba illeszkedő módon engedélyezni. A nagy, városszéli „logisztikai központok” zöld mezős beruházásai esetében is hasonló a helyzet.

A meglévő erdők fenntartásánál, új erdők telepítésénél jelentős szerepet kell kapnia a védelmi és a rekreációs rendeltetésnek. Védelmi rendeltetésű erdőket egyrészt árvízvédelmi, talajvédelmi, levegőtisztaság-védelmi és település-védelmi, másrészt az ökológiai hálózat rendszerszerű fejlesztése érdekében természetvédelmi céllal indokolt telepíteni. A rekreációs célú erdők létesítése a település csoportok, nagyobb települések és üdülő területek környezetében célszerű törekedni. Javasolt előnybe részesíteni a pollenben szegényebb és a kevésbé allergizáló fajokokat.

Az újonnan létrehozandó erdősávokba lehetőség szerint a területre jellemző őshonos fa-, cserje és vadgyümölcs fajok egyedeit is javasolt telepíteni, illetve törekedni kell a többszintes erdősávok kialakítására (cserjesorokkal). A többszintes módon kialakított erdősávok nem csak a szélerózió elleni védelmet szolgálják, hanem hozzájárulnak a tájkép gazdagításához, továbbá bűvő, táplálkozó helyül szolgálhatnak számos madárfajnak is.

Az erdők telepítésekor térségi szinten kiemelten kezelendők a Körös-vidék arra alkalmas területei, a nagyobb kiterjedésű szántóföldi táblák szélvédő fásításai, az ökológiai hálózat hiányzó elemeinek kialakítása, valamint a nagyobb települések körül véderdők létesítése (ezek részletesebb kidolgozása indokolt lenne).

Az erdőtelepítésre javasolt terület kiválasztásánál érdemes figyelembe venni a termőhelyi adottságokat, a talajok termékenységét, a mezőgazdasági művelésre való alkalmasságot és nem utolsósorban a környezetvédelmi és természetvédelmi igényeket, előírásokat. Kíváncsinos lenne, hogy az erdőterületek fejlesztése esetén ez utóbbi „csak” differenciált módon megtörténjen meg.

Erdőtelepítést – a programban nevezett területeken kívül – a mezőgazdasági művelésre kevésbé alkalmas területeken lenne célszerű végrehajtani.

A szántó művelési ágú területek erdősítése sem minden esetben kívánatos, amennyiben meglévő tűzok élőhelyet, potenciális táplálkozó, dűrgő, költő- vagy pihenőhelyet foglalna el, illetve potenciális táplálkozó, dűrgő- vagy pihenőhelyet szigetelne el nagyobb, összefüggő nyílt tűzok élőhelytől. Ezért mindenképpen javasolt a természetvédelmi hatósággal történő egyeztetés.

Erdőtelepítés esetén, ahol a termőhelyi viszonyok lehetővé teszik, a telepítési-kivitelezési terv készítésénél őshonos fajok alkalmazásával előnyben kell részesíteni a természetközeli erdőtársulások létrehozását.

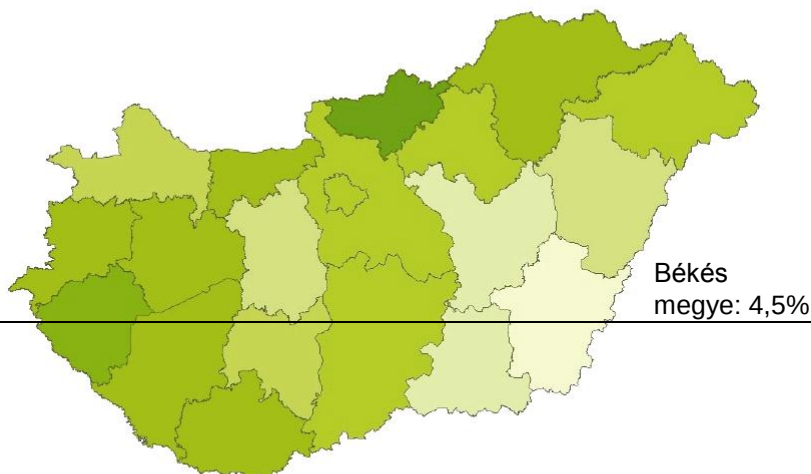
Az erdő, mint környezeti rendszer, jelentős szerepet tölt be a rekreációban, az egészségvédelemben és a vízellátási rendszerben. Támogatni kellene az oktatást és a szakképzést, ezen belül különösen a magánerdő-gazdálkodási gyakorlatra irányuló ismeretcsereit. Információs és a felvilágosító kampányokat kellene szervezni, hogy a közvélemény megismerje és elfogadja az erdők különböző funkcióit, mellet egyútt az erdősítési kedv is erősebbé válhat.”

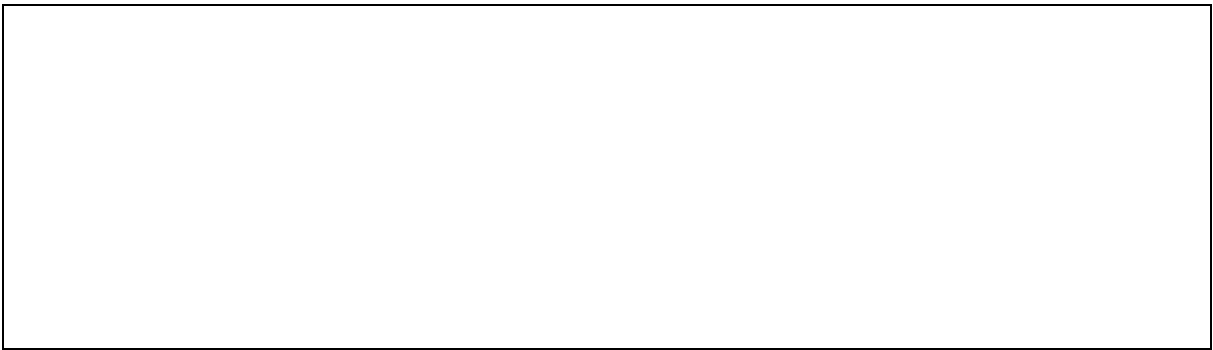
1.11.2 Békés megye jelenlegi erdőterületi helyzetére vonatkozó országos és megyei szintű adatok és információk

Országos összehasonlításban Békés a megyék közt az utolsó helyen áll, nem egészen 5%-os mutatójával az erdősültségi rangsorban. Más ilyen alacsony erdősültségű megye nincs az országban, hasonló helyzetben csak Jász-Nagykun-Szolnok megye (5,8%) van, a következő helyen álló és Csongrád megye mutatója már közel a duplája (8,9%). Az ország erdőterületének nem egészen másfél %-a van a megyében.

Az országos erdősültségi átlaghoz (20,5%) képest a különbség több mint négyszeres, a Dél-Alföldi régió átlagához képest csaknem háromszoros.

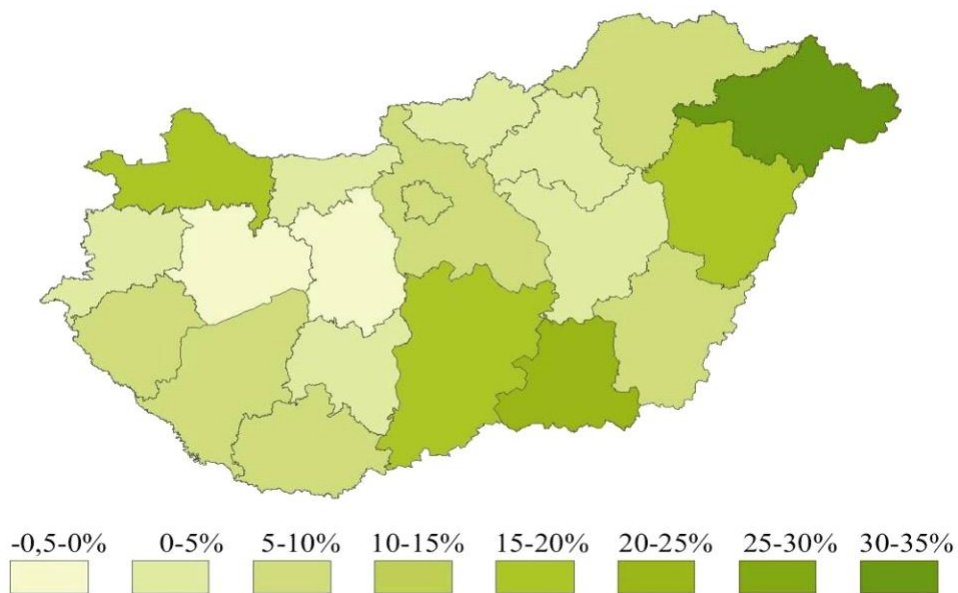
● Magyarország erdősültsége megyénként

A történetileg kialakult alacsony erdősültségi szint változása lassú ütemű, mivel az erdősítésre alkalmas területek aránya is meglehetősen alacsony a megyében. Az alábbi ábra az erdősítés dinamizmusát mutatja az utóbbi évtizedben.

Az erdősültség változása 2000-2009.

Az erdősültség növelése gyenge-közepes ütemű, valamivel az országos átlag alatt marad (10% körüli). Amennyiben ez az ütem tartható lenne, a következő 5 éven belül átléphetné a megye az 5%-os erdősültségi mutatót.

● Erdőterület és tulajdonmegoszlás megyénként

Megye	Közig. terület (km ²)	Erdőterület (km ²)	Erdősültség (%)	Erdőgazd. célú (km ²)	Állami (%)	Közös-ségi (%)	Magán (%)	Vegyes (%)
Pest és Budapest	6918	1689	24,4	1790	60,5	1,6	37,5	0,4
Közép-Magyarország	6918	1689	24,4	1790	60,5	1,6	37,5	0,4
Fejér	4359	544	12,5	614	73,7	2,2	23,5	0,6
Komárom-Esztergom	2265	613	27,1	659	81,1	0,9	18,0	0,0
Veszprém	4493	1341	29,8	1541	63,4	0,5	35,5	0,6
Közép-Dunántúl	11117	2498	22,5	2814	70,0	1,0	28,6	0,5
Győr-Moson-Sopron	4208	813	19,3	903	69,3	0,4	30,2	0,1
Vas	3336	939	28,1	987	50,6	0,4	49,1	0,0
Zala	3784	1176	31,1	1248	52,8	0,5	44,1	2,5
Nyugat-Dunántúl	11328	2928	25,8	3138	56,7	0,4	41,8	1,0
Baranya	4430	1111	25,1	1164	53,9	1,3	44,1	0,8
Somogy	6036	1770	29,3	1893	55,7	0,9	42,2	1,1
Tolna	3703	660	17,8	708	56,2	0,8	42,4	0,6
Dél-Dunántúl	14169	3541	25,0	3765	55,2	1,0	42,8	0,9
Borsod-Abaúj-Z.	7247	2054	28,3	2145	60,5	1,1	37,6	0,9
Heves	3637	875	24,0	907	60,0	0,4	39,2	0,4
Nógrád	2546	982	38,6	1021	55,8	0,2	43,9	0,2
Észak-Magyarország	13430	3911	29,1	4073	59,2	0,7	39,5	0,6
Hajdú-Bihar	6211	677	10,9	718	45,7	0,8	52,9	0,5
Jász-Nagykun-Szolnok	5582	324	5,8	350	43,7	6,2	49,4	0,7
Szabolcs-Szatmár-B.	5936	1208	20,4	1247	27,1	1,2	71,6	0,2
Észak-Alföld	17729	2210	12,5	2316	35,2	1,8	62,6	0,4
Bács-Kiskun	8445	1721	20,4	1823	46,7	0,6	52,4	0,2
Békés	5631	252	4,5	275	60,2	3,9	34,0	1,9
Csongrád	4263	379	8,9	399	47,9	1,2	50,7	0,1
Dél-Alföld	18339	2352	12,8	2498	48,4	1,1	50,1	0,4
Összesen	93030	19129	20,6	20393	55,5	1,0	42,9	0,6

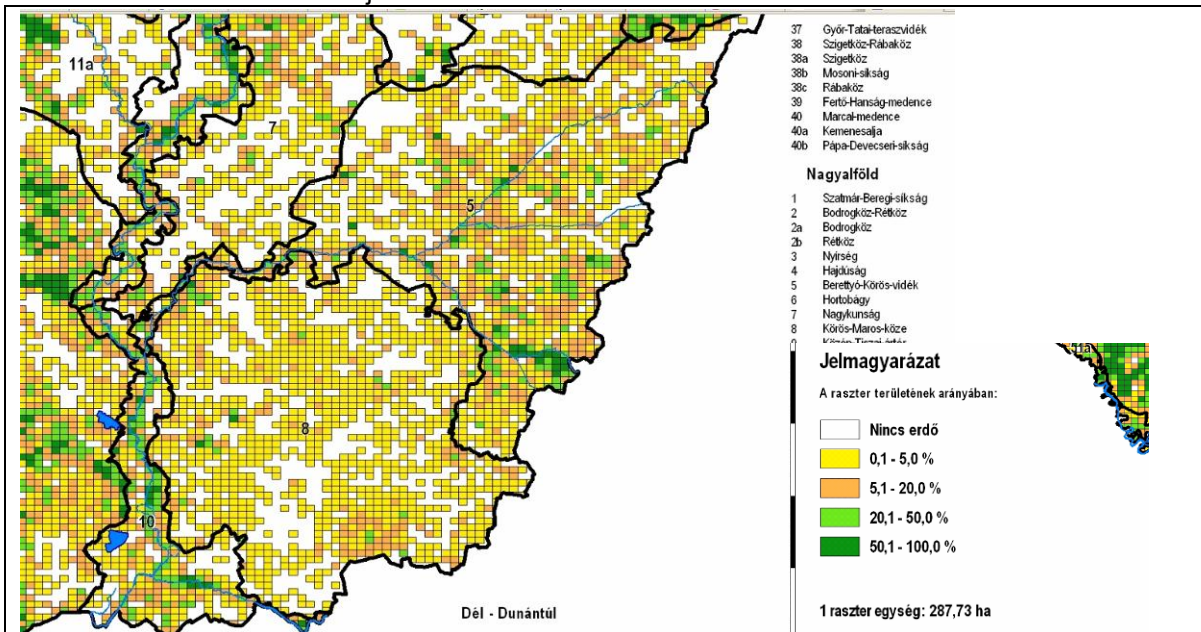
Forrás: MgSzH Adattár, 2009. XII. 31.

A „vegyes” kategória az állami, magán vagy közösségi tulajdont vegyesen tartalmazó erdőterület.

A rendszerváltozás előtt a magánerdők aránya nem érte el az 1%-ot.

A fenti táblázat alapján a megye erdőterülete kerekén 25.200 ha, a megye összterületének 4,5%-a. Az erdők több mint fele (~60%) állami tulajdonban van.

Az erdők területi elhelyezkedéséről, a délkelet – magyarországi térség erdősültségi viszonyairól az alábbi ábra ad szemléletes tájékoztatást.

A fenti kivágoton a Magyarország erdőállományát raszteresen bemutató 2006.évi tematikus

térképből Békés megye területére vonatkozóan az 5.(Berettyó – Körös vidék) és 8.(Körös – Maros köze) jelű földrajzi erdőtáj adatai mérvadóak.

A térkép adatállománya is szemléletesen tükrözi az előzőekben már rögzített szomorú tény, miszerint a megye erdősültsége sajnálatosan alacsony szintű: a megye területének többsége (mintegy 2/3-a) a fenti kategorizálás szerinti 0,1-5%-os (sárga színű) mezőbe esik és emellett magas a „fehér foltok” aránya (ahol egyáltalán „nincs erdő”). 5% feletti értékeket csak korlátozott foltokban találunk, a Berettyó – Körös vidéken több szórványban, a Körös – Maros közén jóformán csak a déli határvidéken, Mezőhegyes környékén. Ennél kedvezőbb (20% feletti) erdősültségi arány csak a megye Berettyó – Körös vidékéhez tartozó Gyula és Sarkad közti területén fordul elő.

A fenti, országos kitekintésű adatok forrása az országos *Mezőgazdasági Szakigazgatási Hivatal* internetes erdészeti adattára⁵.

A megye erdőterületeinek rendeltetés szerinti megoszlása jelenleg a következő az Országos Erdőállomány Adattár 2011. augusztus 1. adatai szerint:

Védelmi	21,8%	5576 ha
Gazdasági	76,9%	19688 ha
Közzjóléti	1,3%	328 ha
	100%	25592 ha

A védelmi rendeltetésű erdők megoszlása a következő:

Természetvédelmi	41,3%	2305 ha
Talajvédelmi	19,5%	1089 ha
Mezővédő	16,2%	903 ha
Partvédelmi	16,0%	891 ha
Településvédelmi	6,1%	338 ha
Műtárgyvédelmi	0,9%	50 ha
	100%	5576ha

A megyére vonatkozó részletesebb adatok, az erdők települési és kistérségi megoszlása a KSH és a TAKARNET adatbázisok alapján foglalhatók össze. A megye 8 statisztikai kistérségre oszlik, ezek közül erdészeti szempontból egyértelműen a gyulai kistérség a legjelentősebb (a Bács-Kiskun megyében székelő regionális erdészeti szakszolgálat Békés megyei irodája is Gyula városában kapott helyet). Második helyen abszolút értékben az 5000 ha körüli erdőterülettel rendelkező Szeghalomi, Sarkadi és Békési kistérségek említendők. (Az erdősültség szerinti megoszlás alapján értékelésüket lásd a táblázat alatt.)

A települési szintet vizsgálva is Gyula városa emelhető ki 4000 ha feletti erdőterületével. A megyei átlaghoz képest magasan jobb mutatókkal rendelkeznek Mezőhegyes, Békéscsaba, Szeghalom, Sarkad, Füzesgyarmat, Gyomaendrőd, Bélmegyer és Doboz települések, 1000 ha feletti erdőterületükkel.

Az alábbi táblázat szemlélteti a kistérségek fontosabb erdőterületi adatait. (A valamennyi művelési ágra vonatkozó településsoros adattábla – kistérségi bontásban - a mezőgazdasági fejezet mellékleteként került dokumentálásra.)

KISTÉRSÉG	ERDŐ +FÁSÍTOTT TERÜLET	ÖSSZ- TERÜLET	%
Békéscsabai	1713,8	47206,2	3,6
Mezőkovácsházai	2625,6	87014,4	0,3
Orosházai	962,2	84815	1,1
Sarkadi	4689,0	57096,5	8,2
Szarvasi	886,5	48505,1	1,8
Szeghalomi	5089,7	97597,7	5,2
Békési	5550,3	97035,9	5,7
Gyulai	4661,7	41319,9	11,3

⁵ http://www.mgszh.gov.hu/szakteruletek/szakteruletek/erdeszeti_igazgatosag/adatok

Megye össz.	26179,9	560590	4,7
-------------	---------	--------	-----

(Forrás: Takarnet 2011.)

Az erdőszültségi kistérségi mutatókat elemezve is egyértelmű a Gyulai kistérség vezető pozíciója, egyedüli 10% feletti mutatójával, - ez ebben a megyében kiemelkedőnek számít! Ugyancsak megkérdőjelezhetetlen a Sarkadi kistérség második helye, 10%-ot megközelítő értékével (8,2%), de ezen túl már csak 2 kistérség említhető a megyei nem egészen 5%-os átlagot meghaladó erdőszültségi arányával (Békési és Szeghalomi kistérség). Az átlag alatti mutatóval rendelkező kistérségek közül a Békéscsabai a legkevésbé problematikus, - negatív értelemben a Mezőkovácsházai kistérség viszi a pálmát, fél % alatti erdőszültségével. A tervben meghatározandó erdőszültségi feladatokat elsősorban mégsem ezek a tényadatok, hanem a települések, kistérségek mezőgazdálkodási termőhelyi adottságai határozzák meg elsősorban.

1.12 Üdülés, idegenforgalom

A turizmussal, idegenforgalmi adottságok kihasználásával összefüggő folyamatok alakításában és befolyásolásában lényegesen fontosabbak, közvetlenebb módon érvényesülnek és erőteljesebbek a területfejlesztés kompetenciájába tartozó eszközök, mint a területrendezés lehetőségei. A területrendezés - az elfogadott fejlesztési célkitűzésekkel összhangban - a gazdaság területi, infrastrukturális és környezeti feltételeinek biztosításában, e feltételek összehangolásában - játszik szerepet.

Békés megye az ország természeti szempontból relatíve gazdagabb, táji, tájképi szempontból viszont kevesebb változatosságot nyújtó térsége. Ennek ellenére természeti tényezői közül több is olyan idegenforgalmi potenciált hordoz, amely a megyét, pontosabban egyes térségeit országosan ismert idegenforgalmi célterületté emelik. A megye természeti és kulturális adottságai jelentik legfontosabb idegenforgalmi potenciálját. A K-i határhoz közeli elhelyezkedése Románia schengeni övezethez csatlakozása után válhat különösen helyzeti előnnyé. Békés megye idegenforgalmi potenciáljában a vizek játsszák a fő szerepet. Termál- illetve gyógyvizei és az ezekre alapozott fürdők közül több is országos hírű, a Körösök és a Körös-Berettyó vidékének vizivilága az ökoturizmus fellelőjére. Ezek mellett a történeti, településszerkezeti, városképi, népi építészeti értékek, a világörökségvárományos helyszín is számos további lehetőséget rejtenek magukban. A megyében az egykori uradalmi birtokok megmaradt emlékei a kastélyok, kúriák nagy számban, de többségük rendkívül leromlott állapotban lelhetők fel. Egy részük műemléki védelem alatt áll, van amelyiket pedig kastélyszállóvá alakítottak, megmentve ezzel a pusztulástól. Egyedülálló a mezőhegyesi ménesház és a csak itt megfigyelhető, tájtörténeti jelentőségű uradalmi birtokszerkezet. Méltán vált a megyében egyedülként a település világörökség várományos területé. Gyula, Békéscsaba, Szarvas, Orosháza történelmi városmagja is vonz látogatókat, de a műemléki turizmus szerepe másodlagos a természeti vagy fürdőturizmus vonzereje mellett. A megye jelentős műemlékekkel, műemlékegyüttesekkel rendelkezik, azonban azok értékeinek kibontakoztatása, érték alapú hasznosítása elmarad a nemzetközi átlagtól, pedig az épített örökség állomány nemzetközi színvonalú. Sok esetben üresen állnak az értékek (különösen a kastélyok, de említhető a Hild-féle mezőhegyesi magtár is), vagy pl. iskola, szociális otthon hasznosításuk.

Békés megye idegenforgalma a kedvező adottságok ellenére országos összehasonlításban jelentős lemaradásban van. A kereskedelmi szállásférőhelyek számát tekintve a megyék közti rangsor utolsó harmadában foglal helyet több évre visszamenőleg. Az épített kulturális örökség helyreállításával, nagyközönség számára való bemutatásával, a helyszínek programcsomagokként való turisztikai kínálatával 'elentős' növekedést lehetne elérni a turisztikai mutatókban is (pl. vendégéjszakák számának növelése), mivel a történetileg hitelesen helyreállított, művelődéstörténeti programokkal megtöltött helyszínek jelentősen növelik az ott eltöltött időt.

Lehetőség rejlik a megyéken átívelő Budapest-Békéscsaba, valamint Csongrád megye felől indulva délről Tápé-Gyula, mindkét útvonal folytatásaként Gyula-Komlódtótfalu lehetséges turisztikai programcsomag kialakításában. A kulturális turizmus a legértékesebb vagy kiemelkedő műemlékek

kulturális turisztikai útvonalra fűzve szervezhető meg a legjobban. Országos szinten kialakítható útvonalak létrejöttével az ország vendégmarasztaló képessége három napról a többszörösére nőne. Ehhez szükség van a meglévő utak használatára, ill. újak építésére. Több esetben ezek az útvonalak a fő közlekedési utak irányát hullámosan követő, kis forgalmú, szép táji környezettel rendelkező utak, amelyeken megtalálhatók kiemelkedő műemlékeink. Ennek köszönhetően a kulturális turizmust kedvelők 20-30 km-ként gazdagodhatnak élménnyel, ellentétben a mai helyzettel, mint például, hogy Gyula három órás monoton autós vagy vasúti utazás után érhető csak el, pedig a köztes országrész is sok értékes örökség helyszínnel rendelkezik, amelyek értékükhöz méltó hasznosításra és a nagyközönségnek való megnyitással a turizmusba való bekapcsolódásra várnak. A közlekedés tervezésénél figyelmet kell fordítani a kulturális örökség elérhetőségének biztosítására, ill. a turisztikai programcsomagok működését biztosító utak felújítására, kialakítására is.

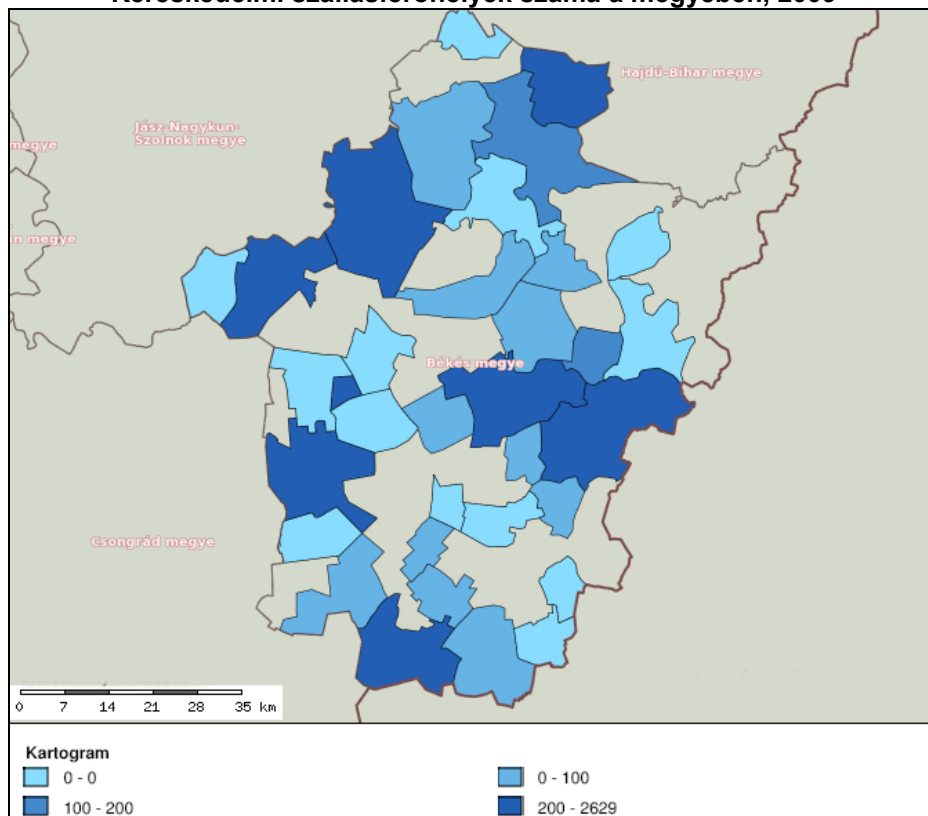
A szálláshelyet is igénybe vevő idegenforgalom területi megoszlása a megyében igen egyenlőtlen. A legfrekvenciáltabb terület mind szállásférőhelyek mind pedig az eltöltött vendégéjszakák kiugróan magas arányával a Gyulai kistérség. A kistérségen belül is mindössze maga Gyula városa adja a szálláshelykapacitás túlnyomó részét. Hasonló jellegű az Orosházi kistérség is, ahol a kistérségi központ Orosháza, Gyopárosfürdő révén képezi a kistérség idegenforgalmi húzóerejét. Gyulához hasonlítva azonban Orosháza jelentősége – bár az elmúlt évek fejlesztései már éreztetik hatásukat – jelentősen elmarad.

**Szállásférőhelyek és a vendégek száma
a megye legfontosabb idegenforgalmi központ településeiben**

Település	Összes kereskedelmi szállásférőhely (db)	Összes vendég száma az összes kereskedelmi szállásférőhelyen (fő)
Békéscsaba	813	17.296
Füzesgyarmat	538	10.651
Gyomaendrőd	1.034	4.784
Gyula	2.629	57.120
Mezőhegyes	259	2.649
Orosháza	732	21.676
Szarvas	972	16.098

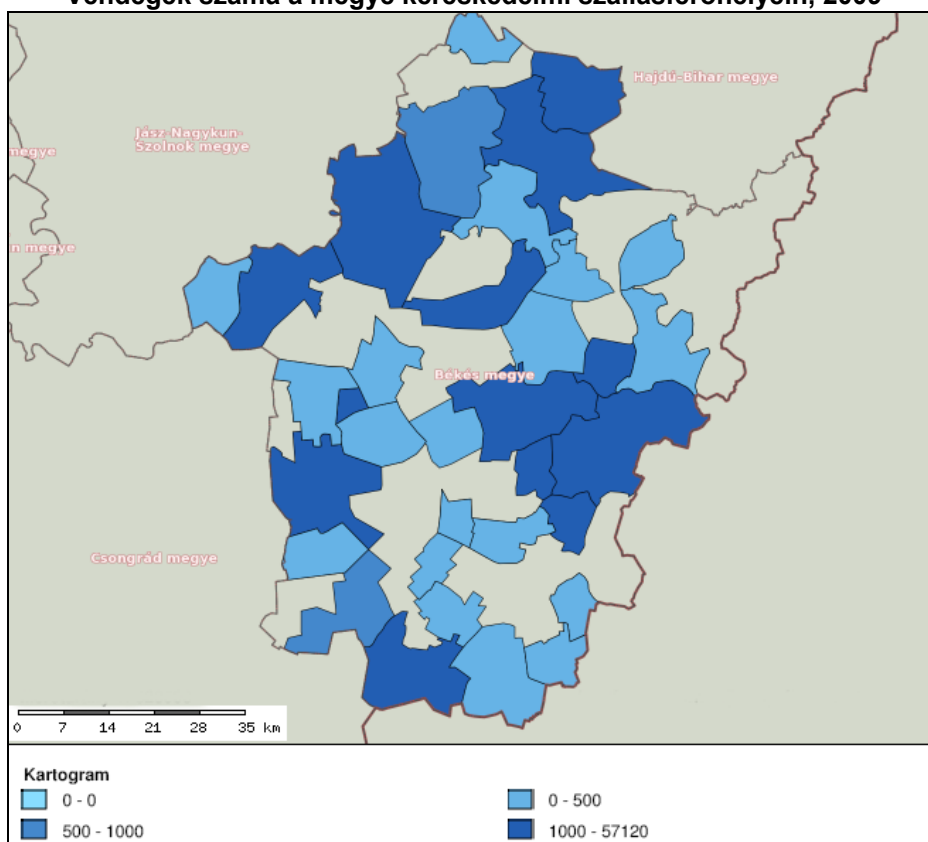
Forrás: TEIR

Kereskedelmi szállásférőhelyek száma a megyében, 2009

Forrás: TEIR adatok alapján saját szerkesztés

Vendégek száma a megye kereskedelmi szállásférőhelyein, 2009

Forrás: TEIR adatok alapján saját szerkesztés

Megjegyzés: a szürke színnel jelzett településekre nem áll rendelkezésre adat.

Békés megye mélyszerkezeti, geotermikus adottságai következtében a megye területén a felszín alatt páratlan hévízincs húzódik. Az Alföld déli részén érhetők el a legmelegebb mélységi vizek, amelyekből Békés megye is részesedik. A fúrások által feltárt termál- és ásványvizek több településen is fürdők kiépítését tették lehetővé, s mára a megye idegenforgalmi vonzerei sorában a termál- és gyógyfürdők kiemelt szerepet töltenek be. Gyula és Orosháza-Gyopárosfürdő országos jelentőségű, Gyula esetében kimutatható a külföldről hazánkba irányuló gyógyidegenforgalomban betöltött szerepe is. A megyében Gyula, Orosháza, Békéscsaba, Békés, Gyomaendrőd, Szarvas, Tótkomlós, Füzesgyarmat, Dévaványa, Nagybánhegyes és Mezőkovácsháza rendelkezik gyógy- vagy termálfürdővel. A megyében elérhető vizek nátrium-hidrogénkarbonátos típusúak, többségük jódos. A Gyulán kiépült gyógyfürdőkomplexum az ország egyik legfontosabb gyógyidegenforgalmi központja. Vendégkörét tekintve itt a legmagasabb a külföldről érkezők aránya.

A megye fürdői a kiépítettségüket, felszereltségüket, környezetüket és a kínált szolgáltatásaik körét tekintve eltérő képet mutatnak. A fürdők sorából minden tekintetben kiemelkedik Gyula és Orosháza-Gyopárosfürdő, színvonaluk a Nyugat-Európai vendégkör kiszolgálására is megfelelő. A megyében több elfojtott kutat is számon tartanak, amelyek további idegenforgalmi célú felhasználási lehetőségeket rejtenek magukban. A megye hévízkútjai jelenleg túlnyomóan gyógyidegenforgalmi, fürdőzési, illetve ásványvíz-hasznosítási célokat szolgálnak, a hőenergia hasznosítása még nem számottevő.

Békés Megye Növekedésorientált Gazdaságfejlesztési Programja, 2009. az egészségturizmussal, mint a megye egyik lehetséges húzóágazatával számol. Békés megye egyik legnagyobb értéke a termál- és gyógyvíz kincs, melyet az ismert hasznosításon túl jelentősebb változásra, előrelépésre eddig kevésbé használtak. A Program szerint célként kell tekinteni egyrészt azt, hogy minél több Békés megyei település profitálhasson a termálvízből, másrészt, hogy a foglalkoztatás új bázisát is jelentse. Több megyei dokumentum legfőbb természeti kincsként a termál -, illetve a gyógyvizet jelöli meg, melyek mellett a meglévő tudás, a tapasztalat és az intézmény rendszer a meghatározó. Ezek alapján az egészségturizmus – azon belül is kiemelkedik a gyógyturizmus – fejlesztése a stratégiai cél.

A természeti kincseket kiaknázó gyógyító-megelőző szolgáltatásokhoz - a jövedelmezőség növelése érdekében - más turisztikai szolgáltatások is kínálандók. Ezért a fejlesztés kiindulópontja és célja, hogy ún. gyógy-térségek létrehozásával az egészségügyi intézmények földrajzilag és szakmailag meghatározott köre alkalmassá váljon a megyei gyógyturisztikai kínálat dinamizálására a gazdaság többi szektorával megvalósítandó együttműködés keretében. A gyógy-térség fejlesztési programja alkalmas lehet arra, hogy a megye felzárkózását elősegítse. A gyógy-térségek fejlesztésénél törekedni kell, hogy a természeti gyógyászati tényezők és a szállodai kapacitás kihasználása mellett minél magasabb legyen a hozzáadott érték előállítása, az egészségügyi szolgáltatási hányad is.

Az elmúlt évtized turisztikai tendenciáinak megfelelően tovább növekszik a gyógy- és termálturizmus, a konferenciaturizmus mellett az ökoturizmus különböző formáinak (természetjárás, lovas- vízi- és kerékpáros turizmus) jelentősége, amely a megye üdülési tájpotenciálja, idegenforgalmi adottságai szempontjából rendkívül kedvező, miután éppen ezekben a szektorokban találhatók legfontosabb területi turisztikai értékei és tartalékai.

A megye vízrajzi adottságai a töretlen népszerűségnek örvendő vízitúrázás számára kedvezőek. A megyében 100km-t meghaladó hosszúságú víziút áll a viziportokat kedvelők rendelkezésére. A Fehér-Körös, Fekete-Körös, a Szanazugnál történő összefolyásukat követően a Kettős-Körös, a Berettyó és a Sebes-Körös, majd a Berettyó betorkolásától a Sebes-Körös (Körös) túrahajókkal egész szezonzban jól járható. Több tucat holtág is alkalmas kisebb-nagyobb evezőstúrák megtételére, közülük is kiemelkedik szépségével és hosszával a Szarvas-Békésszentandrás-holtág. A Körösök turisztikai vonzerejét növeli, hogy Magyarország legtisztább vizű folyói. A Körösök népszerűsége a folyók környezetének természeti szépségében, sok helyütt teljes háborítatlanságában rejlik. A Körösök több folyóból álló vízrendszere különböző hosszúságú túrák megtételére is lehetőséget ad a hétvégi programoktól az egy hetes evezésekig. A Körösök a teljes megyei szakaszon lassú folyásúak, gyakorlatilag veszélytelenek, szelíd vízi jellegűek (ZWa). A folyón létesült több duzzasztónak köszönhetően a vízjárás egyenletes, leszámítva az árvízi időszakokat.

A fő konfliktusforrást a folyókon túrázók évről-évre növekvő száma, és az ennek megfelelni csak kevés helyen tudó vízparti infrastruktúra okozza. A folyó mellett egy-két kiépült üdülőközponttól – pl. Szanazug - eltekintve ma még jóval kevesebb kiépített (zuhanyzási lehetőséggel, WC-vel, személtlerakóhellyel felszerelt) táborozóhely áll a túrázók rendelkezésére, mint amennyire igény lenne. Ezért a parti települések külterületein gyakori a személtlerakás, illetve a természeti környezet rongálása. Ugyanakkor a folyóparti népszerű megállóhelyek közelében fekvő települések, így Doboz, Békés, Köröstarcsa, Gyomaendrőd, Szarvas, Békésszentandrás kisvállalkozásainak (kempingek, vendéglátó egységek, élelmiszerboltok) forgalma és bevétele a nyári hónapokban kimutathatóan növekszik, s a települések értékeivel, építészeti, népi, történeti emlékeivel is akár több ezer kiránduló ismerkedik meg.

Békés megye a horgászat számára is gazdag lehetőségekkel bír. A folyóvizek közül a Körösök valamennyi ága, a Berettyó, az Élővíz-csatorna kitűnő horgászvizek. A Hármas-Körös helyenként több méter mélységet is elérő mély üstökben gazdag szakasza, és a duzzasztók feletti lassabb, mélyebb vizek egyaránt kedveznek a horgászatnak. Ezeknél is jobb horgászási lehetőségeket nyújtanak a Körösöket végigkísérő lefűződött holtágak, morotvák. A kitűnő halbúvóhelyül szolgáló bedőlt fákban bővelkedő, iszapos aljzatú holtágak közül több is térségi jelentőségű horgászvíznek számít (Dann-zugi, Kákafoki-, Szarvasi holtág, stb.). A megyében található halastavak, víztározók vagy védettek, vagy haltenyésztés folyik rajtuk, így horgászat számára nem alkalmasak.

A megye – alföldi jellegénél fogva – nem számít a gyalogos természetjárás frekvenciált térségei közé. Ennek megfelelően turistaúthálózata gyér. A megyén keresztül halad az Alföldi Kéktúra útvonala, ezen kívül azonban csak néhány kisebb jelentőségű, a védett területek bejárását szolgáló jelzett kirándulótut alakítottak ki a megyében, Gyula térségében. Az Alföldi Kéktúra a Sárrét védett területeit és a Dévaványai tűzokos puszták megismerésére alkalmas.

A megye síkvidéki jellege és a nagyobb településtávolságok és a látnivalók szórt elhelyezkedése a gyalogos természetjárásnak kevésbé, a kerékpáros kirándulások számára viszont alkalmassá teszi a Békés megyei tájat. Az egyre nagyobb tömegeket megmozgató kerékpáros turizmus szempontjából lényeges, hogy a megyében számos kerékpárúthálózati szakasz épült ki, azonban ezek még korántsem alkotnak összefüggő hálózatot. A megye kisturizmus összekötő útjai és a már kiépült településkörnyéki és településközi - egyelőre csak Békéscsaba-Gyula között - kerékpárutak kedveznek akár az egyéni, akár a csoportos túrák szervezésének is. A megye egy-egy tájegységének valamely településén megszállva egy-egy túranap alatt a környék látnivalói kerékpáros túraútvonalra felfűzve végigjárhatók. A kerékpáros túrázás elsődleges célterületének a Körösök vidéke számít.

A megye táji adottságai a lovasturizmus számára is kiválóak, ám még számos kiaknázatlan lehetőséget is rejt magában e téren. A turisztikai kínálat színesítésére gyarapszik a lovaglási lehetőséget is biztosító szálláshelyek, vendéglátóhelyek száma, illetve létesülnek az elsődlegesen lovaglásra, túralovaglásra szakosodott lovastanyák, lovardák is: Mezőhegyes, Gyomaendrőd, Nagyszénás, Szarvas. A Mezőhegyesi ménesbirtok országos jelentőségű látnivaló, a rendszeresen megrendezésre kerülő versenyekkel, lovasprogramokkal vonzereje növekszik.

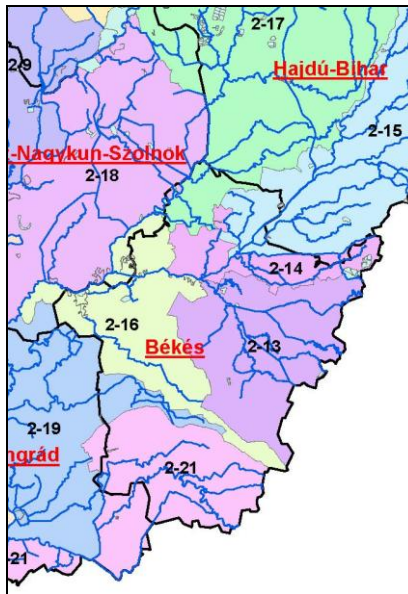
1.13 Vízgazdálkodás

1.13.1 A térségi vízgazdálkodás jellemzése

Békés megye, ahogy Magyarország teljes területe a Duna vízgyűjtőjén, azon belül annak részét képező Tisza részvízgyűjtő területén fekszik. A részvízgyűjtők további vízgyűjtő alegységekre tagolódnak. Békés megye területét 8 alegység érinti, ezek a Tisza részvízgyűjtőjéhez, annak bal-partjához tartozó 2-13 Kettős-Körös vízgyűjtő alegység, 2-14 Sebes-Körös vízgyűjtő alegység, 2-15 Berettyó vízgyűjtő alegység, 2-16 Hármas-Körös vízgyűjtő alegység, 2-17 Hortobágy-Berettyó

vízgyűjtő alegység, 2-18 Nagykunság vízgyűjtő alegység, 2-19 Kurca vízgyűjtő alegység, 2-21 Maros vízgyűjtő alegység.

Az egyes alegységek legfőbb vízgazdálkodási feladatairól a kezelésükre kijelölt vízügyi igazgatóságok a közelmúltban készítettek tervet, amely mint vízügyi keretterv köztájékoztatásra került. Ezek felhasználásával készült a területrendezési terv szakági munkarésze. Békés megye területét érintő tervek közül a 2-13 Kettős-Körös vízgyűjtő alegység, 2-14 Sebes-Körös vízgyűjtő alegység és a 2-16 Hármaskörös vízgyűjtő alegység terveit a Körös-vidéki Környezetvédelmi és Vízügyi Igazgatóság (Gyula) készítette. A 2-15 Berettyó vízgyűjtő alegység és a 2-17 Hortobágy-Berettyó vízgyűjtő alegység terveit a Tiszántúli Környezetvédelmi és Vízügyi Igazgatóság (Debrecen) készítette. A 2-18 Nagykunság vízgyűjtő alegység terveit a Közép-Tisza-vidéki Környezetvédelmi és Vízügyi Igazgatóság (Szolnok) készítette. A 2-19 Kurca vízgyűjtő alegység és a 2-21 Maros vízgyűjtő alegység terveit az Alsó-Tisza-vidéki Környezetvédelmi és Vízügyi Igazgatóság (Szeged) készítette.

A megye területét érintő tervezési alegységek átnézeti vázlata

Békés megye egyedi adottsága, hogy területének, ahogy az alegységi tanulmányok is több KÖVIZIG bevonásával készültek, a vízgazdálkodási feladatait is több KÖVIZIG látja el. A megye területén négy vízügyi igazgatóság osztozik. A Körösök vízgyűjtőjén a Körös-vidéki Vízügyi Igazgatóság (Gyula), a Maros-vízgyűjtőjéhez tartozó területrészen az Alsó-Tisza-vidéki Vízügyi Igazgatóság (Szeged) és egy csekély területtel érintett még a Berettyó és a Sebes-Körös összefolyásánál a Tiszántúli Vízügyi Igazgatóság (Debrecen) is és a Közép-Tisza vidéki Környezetvédelmi és Vízügyi Igazgatóság (Szolnok).

Az alegységenként készített vízgazdálkodási kérdéseket feltáró tanulmányok feltárják a terület általános vízgazdálkodási szempontból meghatározó adottságokat. Azokat a földrajzi, talajtani, domborzati, hidrogeológiai, hidrológiai, éghajlati és meteorológiai viszonyokat, amely a megye felszíni és felszín alatti vízkészleteit, azok okozta kártételi (árvíz, belvíz), illetve hasznosítási (ivóvíz, öntözővíz, termálvíz) lehetőségeit meghatározzák. Az alegységenként készített tanulmányok összefoglaló dokumentációi a területrendezési terv mellékleteként kezelendők, azok részletes megalapozó tanulmányai is az internet segítségével közhasználatra is hozzáférhetők.

A megyei területrendezési terv a vízgazdálkodáshoz kapcsolódó területigényeket és korlátokat rögzíti. A "vizes" adottságokat a felszíni és felszín alatti vízkészletet, az árvízi elöntéssel veszélyeztetett területeket, a rendszeresen belvízjárta területeket önálló övezetként rögzítve, az épített környezet kiszolgálásához (vízellátáshoz, vízelvezetéshez) szükséges területigényes infrastruktúra-elemek helyét, védelmének igényét a szerkezeti tervlapon jelezve a területfelhasználás lehetőségeit befolyásolja, alakítja.

Békés megye természeti adottsága, hogy az éves átlagos csapadék mennyisége 500-550 mm körül van, bár földrajzi, topográfiai adottsága eredményeként felszíni vizekben gazdag, annak párolgása segítség a szárazságban, a megye összesenben mégis csapadékhiányosság, ezért ennek megfelelő vízgazdálkodást igényel.

A megye a Tisza részvízgyűjtőjén belül a Körösök és a Maros vízgyűjtőjén osztozik, a vízgyűjtő határa a Lőkősháza, Nagykamarás, Csanádapáca és Orosháza települések vonalán húzódik. A megye természetes vízhálózatára jellemző, hogy a megyében haladó folyók jelentősebb hányada, a Hármaskörös, a Kettőskörös, a Sebes-Körös, a Fekete-Körös, a Fehér-Körös és a Hortobágy-Berettyó a megye északi és északkeleti részén halad. A megye déli része a Maros-vízgyűjtőjéhez tartozik ahol az időszakos vízfolyású Száraz-ér is halad, mely két szakaszból áll a Királyhegyesi Száraz-érből és a Sámson-Apátfalvi Száraz-érből.

A megyében természetes tavak nincsenek, speciális adottsága viszont a területnek a mintegy 90 holtág, mely a Körösök és a Hortobágy-Berettyó mentén a folyók természetes alakváltozásai és a folyószabályozások következtében jöttek létre. Állapotuk azonban jelentős rehabilitációs feladatokat vet fel. A megye további felszíni vízfelületeit a mesterséges mederben létesített folyó- és állóvizek, az öntözőcsatornák, belvízcsatornák, halastavak és bányatavak alkotják.

1.13.2 Mezőgazdasági vízhasznosítás

Békés megye területén a mezőgazdasági vízhasznosításnak jelentős hagyományai vannak. A megye öntözhető területei zömmel a Körösök mentén, illetve a Körösök vízkészletére alapozva helyezkednek el, de a térség öntözővízzel való ellátása csak a tiszai vízkészletre alapozottan oldható meg. Általánosságban megállapítható, hogy az öntözési lehetőségek, valamint az öntözési igények területi megoszlása nem esik egybe. Különösen nagy gond ez a dél-békési térség felszíni ellátásában (felszín alatti vízkészlet az ivóbázis védelme miatt nem vehető igénybe). A tiszai vizek térségbe juttatása a domborzati viszonyok miatt azonban nehézkes.

A tartósabb aszályos időjárás esetén jelentős öntözés-fejlesztési igények jelentkeznek. A közelmúlt aszályos időszakában nagy számban létesültek a Lineár öntözőtelepek. Az utóbbi évek során jelentős visszaesés tapasztalható, a földtulajdon beállt változások következtében, korábban korszerű öntözőtelepek felszámolásra kerültek, a kis területen gazdálkodó mezőgazdasági termelők nem használták ki a meglévő lehetőségeket.

A Körös-vidéken 16 egymástól jól elkülöníthető öntözőrendszer található. Az öntözőrendszerek egy része ún. tiszta öntözőrendszer, más része ún. kettősműködésű csatornák segítségével végzi az öntözővíz szolgáltatást.

A Maros-vízgyűjtőjéhez tartozó területen az Apátfalva-Mezőhegyesi öntözőrendszer biztosítja a térségének öntözővíz ellátását.

1.14 Vízkárelhárítás

1.14.1 Árvíz- és belvízvédelem

A megye árvízi veszélyeztetettsége a Körösök mentén jelentkezik, sem a Maros vízgyűjtőjéhez tartozó vízfolyások árhullámokkal, sem a Maroson lefutó árhullámok a megye területét nem veszélyeztetik. A jelenleg hatályos megyei területrendezési tervben rögzítettek szerint, s ebben azóta jelentős változás nem történt, a Körösök mentén a KÖVÍZIG kezelésében 8 árvízvédelmi szakasz elsőrendű árvízvédelmi töltése van, az összes I. rendű árvízvédelmi töltés hossza mintegy 340 km. Ebből a megfelelő magassági és keresztmetszeti méretekkel kiépített fővédvonal az összes hossz mintegy 50 %-a. Mivel a kiépített szakaszok egy részén altalaj hiányosságok jelentkeztek, ezért a megfelelő kiépítettség még 50 %-osnak sem mondható.

II. rendű védvonalként mintegy 70 km határ menti lokalizációs és körülbelül 31 km egyéb lokalizációs töltés(összesen 104,8 km) található, ezen kívül 13 önkormányzati kezelésű települési körtöltés is van a megyében. Az árvízi veszélyeztetettség a megye jelentős területeit érinti, melynek alapja az árvízi védvonalak jelenlegi kiépítettsége, védőképessége. A KÖVIZIG adatai szerint az összes megyei folyószakasz (172,03 km) szabályozott része 52,5 km, további szabályozásra szoruló szakasz 31,9 km, egyelőre szabályozást nem igénylő szakasz pedig 133 km. A területen három jelentős árvízi szükségtározó található:

- Fekete-Körös mellett a Mályvádi szükségtározó,
- Sebes- és Kettős-Körös összefolyásánál a Mérgesi árvízi szükségtározó,
- Fehér-Körös mellett a Kisdelta árvízi szükségtározó.

A XIX. század elején megindult árvízmentesítést szükségszerűen követte a belvízrendezés is. A kiépített árvízvédelmi rendszerek megakadályozták ugyan a folyók kiöntését, de egyben a belvizek lefolyásainak is útját állták. Ennek megfelelően indult meg a belvízelvezető csatornahálózat, szivattyútelepek, zsilipek és egyéb műtárgyak építése, kialakultak a belvízrendszerek, belvízöblözetek.

A megyében a Körösök vízgyűjtő területén 12 belvízrendszer és öblözet alakult ki, a Maros vízgyűjtőjéhez tartozó megyerészen további kettő. Ezek részben vagy egészben Békés megye területén helyezkednek el. A megye mélyártéri területein a belvízvédelmi művek kiépítettsége magas színvonalú. A terület belvízérzékenysége összhangban a mélyártéri területeken a helyi jelentőségű közcélú és üzemi művek száma is magas. A magasabban fekvő fennsíki, illetve löszháti területeken a megyében a csatornasűrűség az előzőnél alacsonyabb, a főművi kiépítettség általában kettősműködésű funkcióval ezeken a területeken is megfelelő.

A KÖVIZIG-ek kezelésében lévő létesítmények kiépítettsége, a 10 éves gyakoriságú térségi belvizek elvezetésére, a csatornák és szivattyútelepek kapacitásának figyelembe vételével megfelelő. Állapotuk a költségvetési fedezet hiánya miatt az elmúlt időszakban leromlott, mely a csatornák feliszapolódásában, a növényi benőttesség fokozódásában, medrének becsúszásában, a vízkormányzó műtárgyak és a szivattyútelepek funkcióképességének, üzembiztonságának romlásában mutatkozik meg.

Az önkormányzatok kezelésében lévő vízelvezető művek állapota vegyes képet mutat. A nagyobb anyagi erővel rendelkező települések -jellemzően a városok- területén lévő művek állapota és teljesítőképessége kiépítési jellegükből adódóan üzemképesek, feladatukat betölteni képesek. A kis településeken a belvízelvezető rendszerek állapota, illetve helyzete rossznak mondható. Szinte az összes település bel- és külterületi belvízelvezető csatornahálózata feliszapolódott, a műtárgyak, átereszek eltömődtek, összetörték, a csapadékvíz elvezetési funkciójuk ellátására nem alkalmasak. Az elhanyagolt állapotú művek miatt az elmúlt években többször is jelentkező nagy csapadékok eredményeképpen több településen okozott gondot. Az önkormányzatok saját forrásból a problémát megoldani nem tudják.

Az üzemi kezelésben lévő művek állapota folyamatosan romló képet mutat. Ennek alapvető oka a vízkár elhárítási létesítmények gazdátlaná válása. Az üzemi területekből kárpótlás vagy részarány tulajdon-szerzés során földterülethez jutó rendkívül nagyszámú kigazdálkodó részére gyakran a csatornák és egyéb létesítmények területe is kimérésre került, melyet feltöltéssel és beműveléssel termelésbe állítottak. A korábban magvalósított komplex meliorációs létesítmények (drénhálózat, csatornák, műtárgyak, szivattyútelepek stb.) egy részének nemcsak a fenntartása, de még a fennmaradása sem biztosított.

1.14.2 Duzzasztóművek, vízi erőművek

Békés megyében hat nagyműtárgy található, ezek a KÖVIZIG kezelésébe tartoznak. A Hármaskörös 5,6 fkm-ben a Bökényi vízlépcső 1906-ban épült, jelenleg üzemben kívüli. A folyó 47,5 fkm-ben 1942-ben épült a Békésszentandrás vízlépcső. A Hármaskörös és a Hortobágy-Berettyó torkolatánál a 0,6 fkm-ben épült az Árvíz-kapu-Hármaskörös-zsilip. A Sebes-Körös 13,5 fkm-ben a Körösladányi duzzasztó (1977), a Kettős-Körös 26,3 fkm-ben a Békési duzzasztó (1969) működik.

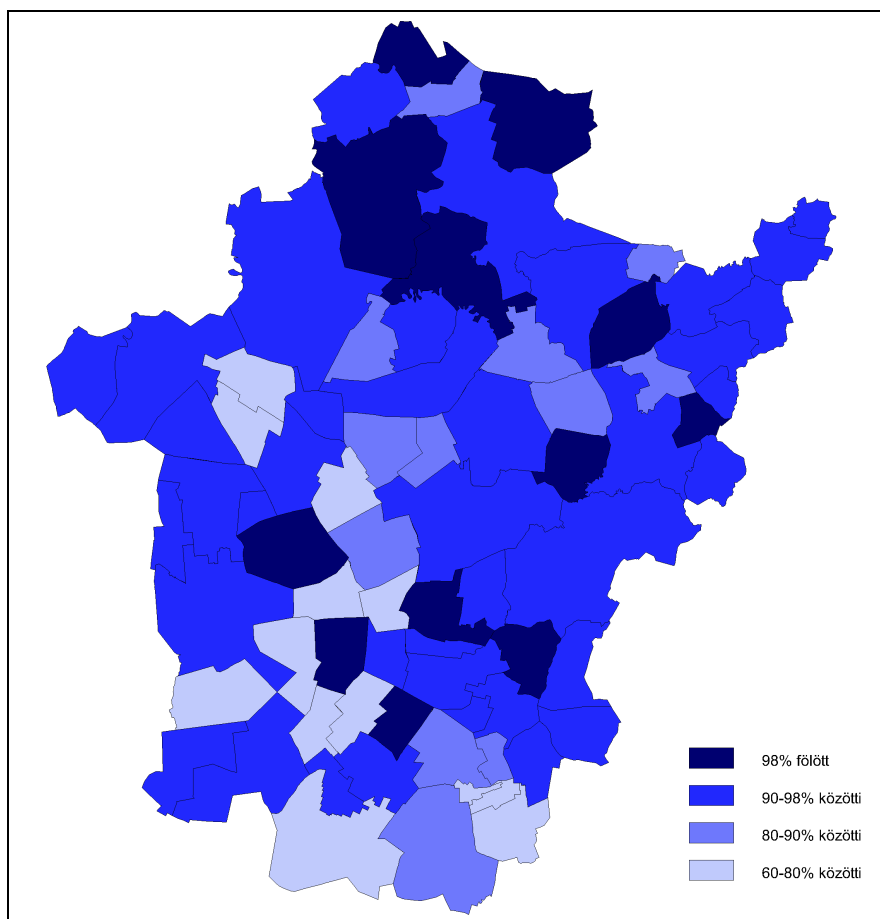
A Körösök legöregebb nagyműtárgya a Gyulai duzzasztó volt (1896). A Poirée keretes tús gát állapota az elmúlt időszakban rendkívül leromlott, üzemeltetése nem volt biztonságos. A műtárgy modernizációra történő kiváltása elkészült, 1998. évben átadásra került a tús gát helyén épített tömlős gát, mely automatikus üzemmel biztosítja a Fehér-Körösön a duzzasztási szintet, ennek következtében az Élővíz-csatorna vízellátását is.

A megye területén jelenleg üzemelő vízi erőmű nincs.

1.15 Vízellátás, szennyvízelvezetés, szennyvíztisztítás, szennyvíz- és szennyvíziszap elhelyezés

1.15.1 Vízellátás

A megye területén fekvő valamennyi település rendelkezik vezetékes ivóvíz ellátással, s a megyei szinten a lakások vezetékes ivóvíz bekötöttsége 93,2 %-os. A 2009-es (2010 január 1.ei állapotot rögzítő) statisztikai adatok szerint Békés megye 75 településéből 13 település vízellátása már teljes körűnek is tekinthető (98% feletti), mindössze három település van, Csabaszabadi, Kardos és Kétsoprony, ahol a lakásállomány közhálózatra való rácsatlakozása 60 %-os. Így a jelenlegi ellátottság alapján vízellátás vonatkozásában a fejlesztési feladatokban ma már a még teljes körű ellátással nem rendelkező településen kívül, ahol az ellátottság növelése is még feladat, többnyire már nem a bekötöttség növelése, a "mennyiségi ellátás" megoldása a legfontosabb. A "minőség" biztosítása kerül előtérbe a vízellátás fejlesztési feladatok körében. A „minőségi” igény pedig elsődlegesen a vízminőségre vonatkozik, amely az általánosan terjedő elszennyeződés következtében egyre nehezebben biztosítható. Az egészséges víz, mint a természet legfontosabb kincse kiemelt védelmet igényel. Ezért a jövő feladata, rövid és hosszabb távú időciklusban egyaránt a vízbázisok fokozott védelmének biztosítása.

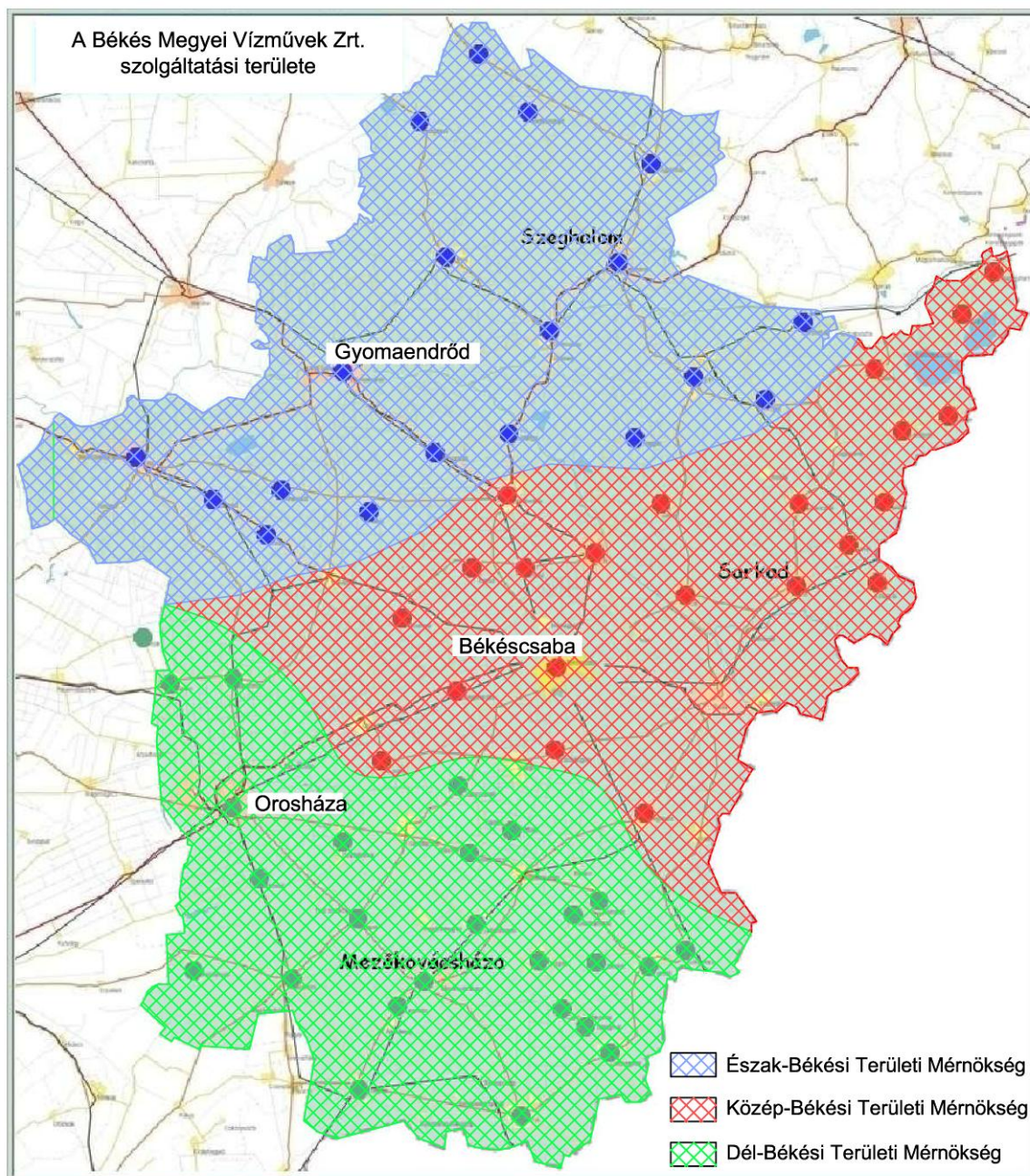

*Békés megye – Települések lakásállományának vezetékes ivóvíz ellátottsága.
Készült a 2009-es évi KSH adatok alapján.*

Békés megye településeinek vízellátását, 12 település kivételével, a Békés megyei Vízmű Zrt biztosítja. A Békés megyei Vízmű az általa ellátott települések vízellátását három területi mérnökségre osztással biztosítja. A Gyomaendrédi központú, Észak-Békési Területi Mérnökség a megye északi részén fekvő 19 település vízellátását üzemelteti. A Békéscsabai központú, Közép-Békési Területi Mérnökség a megye középső részén fekvő 22 település ellátását biztosítja. A megye déli részén fekvő, 22 település számára a vízellátást, az Orosházi központú, Dél-Békési Területi Mérnökség szolgáltatja.

A tizenkettő Békés megyei Vízmű Zrt ellátási körzetén kívül eső település Békésszentandrás, Kondoros, Csorvás, Gerendás, Csanádapáca, Medgyesegyháza, Elek, Gyula, Kaszaper, Mezőkovácsháza, Végegyháza és Nagybánhegyes. Ezeken a településeken a vízellátást helyi szolgáltató biztosítja.

A vízellátást részben saját vízbeszerzéssel biztosítják, részben a saját vízbázisról településen belüli elosztással, részben kistérségi regionális hálózattal, részben nagy regionális hálózatról vételezett vízzel látják el a településeket. A helyi, megfelelő vízminőségű vízbeszerzést, a helyi bázis elszennyeződése esetén a regionális rendszerek fejlesztésével lehet pótolni. A regionális vízbeszerzés lehetősége, ezért különös figyelmet érdemel. Az ellátás biztonsága érdekében a kistérségi-, térségi szolgáltató művek összekapcsolása, regionális rendszerek kialakítása növeli az ellátás biztonságát.

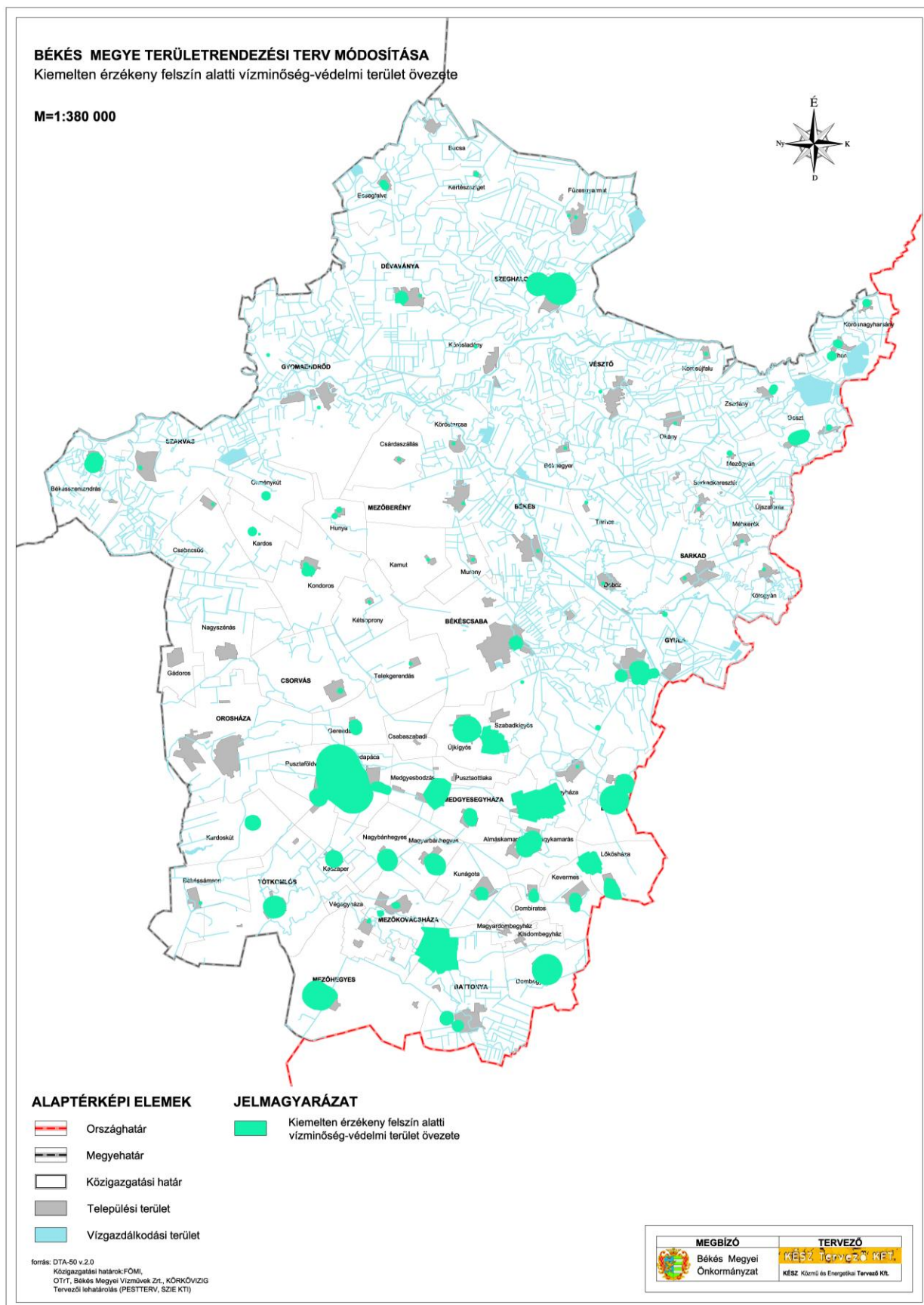

Békés Megyei Vízművek szolgáltatási területe

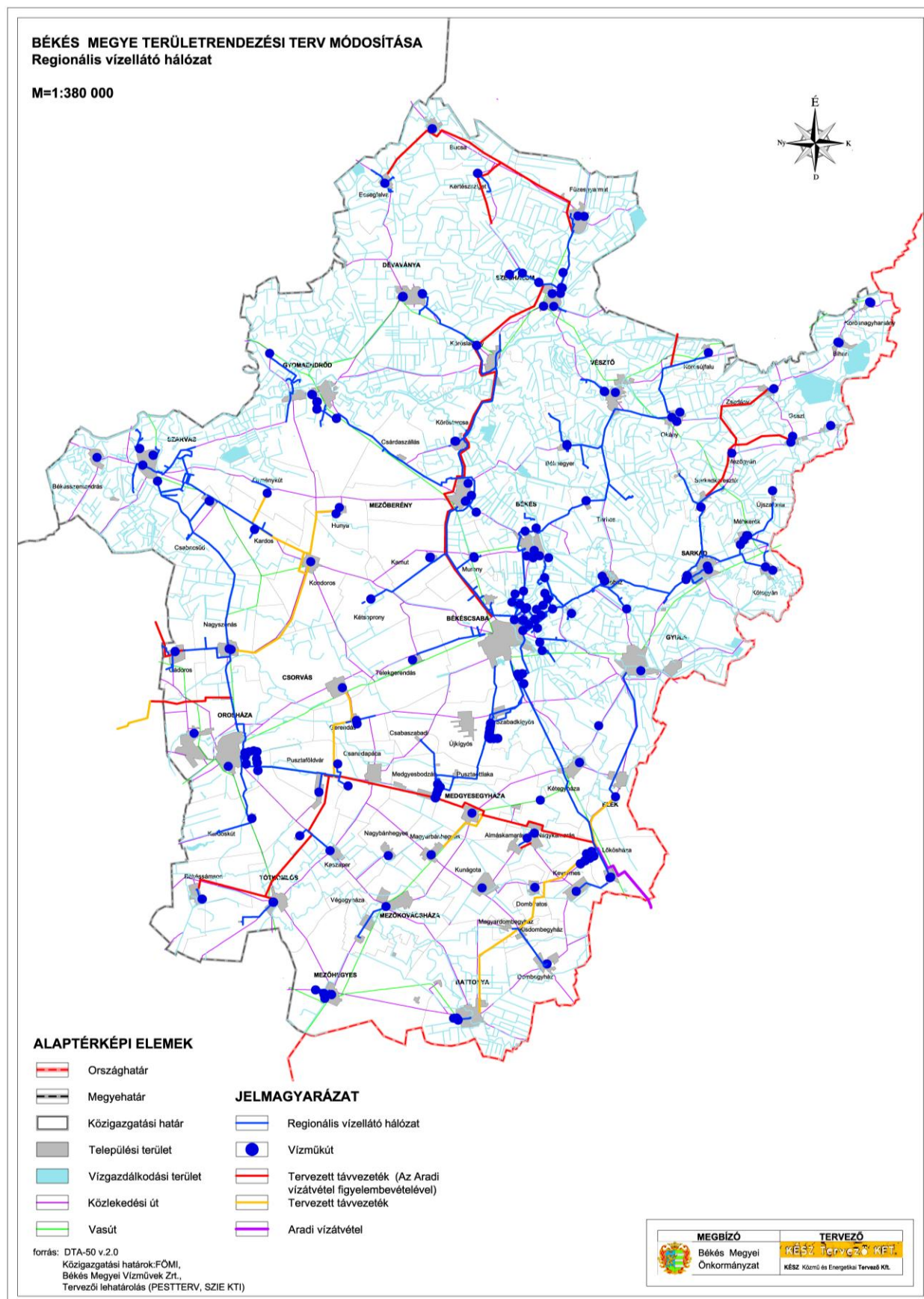
	Üzemeltető	Területi mérnökségek	Település, vízellátás:	Vízműrendszer:
1	Békés Megyei Vízmű Zrt.	Dél-Békési Területi Mérnökség	Békéssámson	helyi vízművek
2		Dél-Békési Területi Mérnökség	Tótkomlós	
3		Dél-Békési Területi Mérnökség	Mezőhegyes	
4		Dél-Békési Területi Mérnökség	Battonya	
5		Dél-Békési Területi Mérnökség	Magyarbánhegyes	
6		Dél-Békési Területi Mérnökség	Kunágota	
7		Dél-Békési Területi Mérnökség	Dombiratos	
8		Dél-Békési Területi Mérnökség	Kevermes	
9		Észak-Békési Területi Mérnökség	Ecsefalva	
10		Észak-Békési Területi Mérnökség	Bucsa	
11		Észak-Békési Területi Mérnökség	Kertészsziget	
12		Közép-Békési Területi Mérnökség	Zsadány	
13		Közép-Békési Területi Mérnökség	Biharugra	
14		Közép-Békési Területi Mérnökség	Körösnagyharsány	
15		Közép-Békési Területi Mérnökség	Geszt	
16		Közép-Békési Területi Mérnökség	Mezőgyán	
17		Közép-Békési Területi Mérnökség	Mezőgyán (Nagygyanté)	
18		Észak-Békési Területi Mérnökség	Hunya	
19		Észak-Békési Területi Mérnökség	Örménykút	
20		Észak-Békési Területi Mérnökség	Kardos	
21	Békés Megyei Vízmű Zrt.	Dél-Békési Területi Mérnökség	Orosháza	Orosházi Kistérségi Vízmű Rendszer
22		Dél-Békési Területi Mérnökség	Gádos	
23		Dél-Békési Területi Mérnökség	Nagyszénás	
24		Észak-Békési Területi Mérnökség	Szarvas	
25		Észak-Békési Területi Mérnökség	Csabacsüd	
26		Dél-Békési Területi Mérnökség	Kardoskút	
27		Dél-Békési Területi Mérnökség	Pusztaföldvár	
28		Észak-Békési Területi Mérnökség	Szeghalom	Szeghalmi Kistérségi Vízmű Rendszer
29		Észak-Békési Területi Mérnökség	Füzesgyarmat	
30	Békés Megyei Vízmű Zrt.	Dél-Békési Területi Mérnökség	Magyardombegyház	összekapcsolt vízelosztó hálózatok
31		Dél-Békési Területi Mérnökség	Kisdombegyház	
32		Dél-Békési Területi Mérnökség	Dombegyház	
33		Dél-Békési Területi Mérnökség	Almáskamarás	összekapcsolt vízelosztó hálózatok
34		Dél-Békési Területi Mérnökség	Nagykamarás	
35		Közép-Békési Területi Mérnökség	Békéscsaba	Közép-Békési Regionális Vízmű Rendszer
36		Közép-Békési Területi Mérnökség	Békéscsaba (Mezőmegyer)	
37		Közép-Békési Területi Mérnökség	Békéscsaba (Gerla)	
38		Dél-Békési Területi Mérnökség	Lökősháza	
39		Közép-Békési Területi Mérnökség	Kétegyháza	
40		Közép-Békési Területi Mérnökség	Szabadkígyós	
41		Dél-Békési Területi Mérnökség	Medgyesbodzás	
42		Dél-Békési Területi Mérnökség	Csabaszabadi	
43		Dél-Békési Területi Mérnökség	Pusztatottlaka	
44		települési szolgáltató	Újkígyós	
45	Békés Megyei Vízmű Zrt.	Közép-Békési Területi Mérnökség	Telekgerendás	
46		Közép-Békési Területi Mérnökség	Kétsoprony	
47		Közép-Békési Területi Mérnökség	Doboz	
48		Közép-Békési Területi Mérnökség	Sarkad	
49		Közép-Békési Területi Mérnökség	Kőtegyán	
50		Közép-Békési Területi Mérnökség	Méhkerék	

51	Közép-Békési Területi Mérnökség	Újszalonta	
52	Közép-Békési Területi Mérnökség	Sarkadkeresztúr	
53	Közép-Békési Területi Mérnökség	Sarkadkeresztúr (Kisnyék)	
54	Közép-Békési Területi Mérnökség	Békés	
55	Közép-Békési Területi Mérnökség	Tarhos	
56	Észak-Békési Területi Mérnökség	Bélmegyer	
57	Észak-Békési Területi Mérnökség	Vésztő	
58	Észak-Békési Területi Mérnökség	Okány	
59	Észak-Békési Területi Mérnökség	Körösújfalú	
60	Közép-Békési Területi Mérnökség	Murony	
61	Közép-Békési Területi Mérnökség	Kamut	
62	Közép-Békési Területi Mérnökség	Mezőberény	
63	Észak-Békési Területi Mérnökség	Csárdaszállás	
64	Észak-Békési Területi Mérnökség	Köröstarcsa	
65	Észak-Békési Területi Mérnökség	Gyomaendrőd	
66	Észak-Békési Területi Mérnökség	Körösladány	
67	Észak-Békési Területi Mérnökség	Dévaványa	
68	Közép-Békési Területi Mérnökség	Gerendás	
69	települési szolgáltató	Békésszentandrás	helyi vízművek
70		Kondoros	
71		Csorvás	
72		Csanádapáca	
73		Medgyesegyháza	
74		Elek	
75		Gyula	
76		Nagybánhegyes	
77		Kaszaper	
78	összekapcsolt vízelosztó hálózatok	Végegyháza	
79		Mezőkovácsháza	

Békés megyei vízszolgáltatás rendszere

*Békés Megye Területrendezési Terv Módosítása
Kiemelten érzékeny felszín alatti vízminőség-védelmi terület övezete*

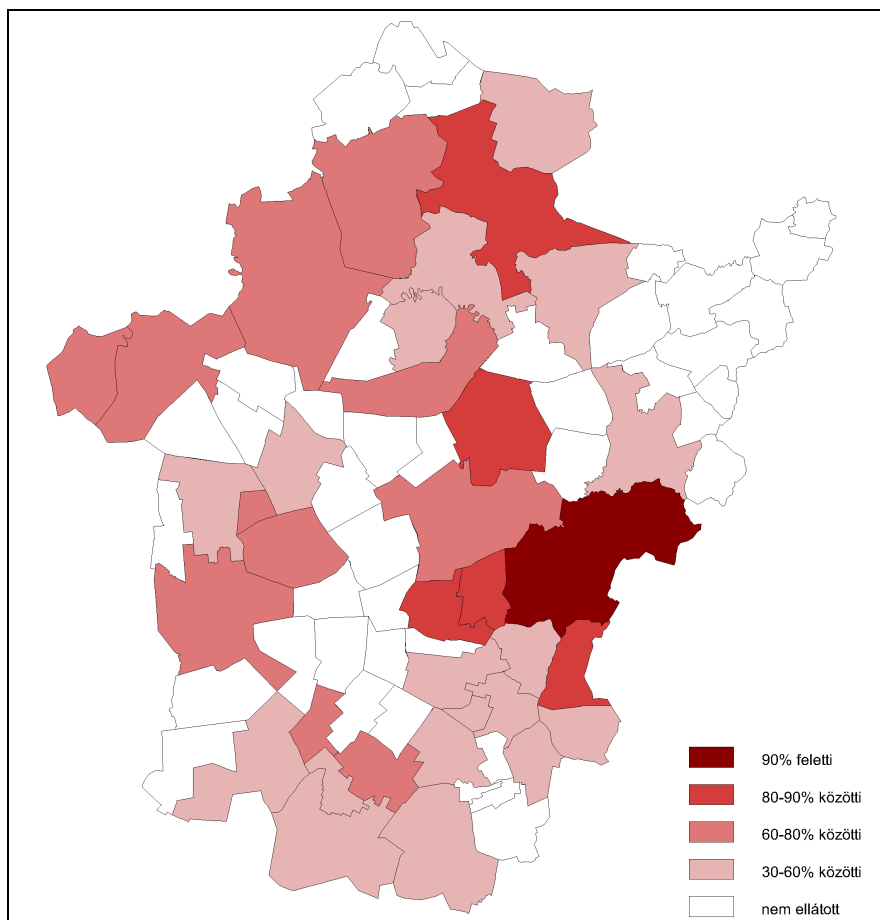

Békés Megye Területrendezési Terv Módosítása
Regionális vízellátó hálózat

A vízellátás biztonságára a vízbázisok védelme érdekében a hidrogeológiai védőidomok kijelölése döntő hányadban megtörtént. A kismélységű kutak többnyire sérülékeny vízbázisok. A sérülékeny vízbázisok hidrogeológiai védőövezetének területén a 123/1997 (VII.18.) Korm. rendben előírt terület-felhasználási korlátozásokat a településrendezési tervek készítése során figyelembe kell venni.

1.15.2 Szennyvízelvezetés, kezelés

Békés megyében a keletkezett szennyvizek egy részét még ma is kezeletlenül a talajba szikkasztják, s ez az ivóvízkészlet vízminőségének egyik legnagyobb veszélyeztető forrása. A közelmúltban ugyan több szennyvíztisztító telep létesült és több km-nyi csatornahálózat került már kivitelezésre, ill. van a kivitelezése folyamatban. A megvalósított csatornázási és szennyvíztisztító telep létesítési beruházások ellenére azonban a megye 75 településéből még ma is csak 34 településen üzemel közcsonna hálózat, bár szerencsésen a lakosság nagyobbik fele (52,2%) a már csatornahálózattal rendelkező településekben él. A közcsonna hálózattal el nem vezetett szennyvíz döntő hányadát a talajba szikkasztják, ez a megye egyik kiemelkedő szennyező forrása.

*Békés megye – Települések lakásállományának csatornázottsága.
Készült a 2009-es évi KSH adatok alapján.*

A csatornázott településeken a szennyvízgyűjtő hálózat a szennyvizeket jellemzően a helyi tisztítótelepre, vagy kisebb hányadban kistérségi ellátási funkcióra létesített regionális tisztítótelepre szállítja a szennyvizeket. A vizsgálatok alapján a megyében jelenleg mindössze öt kistérségi regionális szerepet betöltő szennyvíztisztító telep üzemel: Mezőkovácsháza, Kunágota, Kevermes és Újkígyós településeken, ezek a kistérségi funkció ellátó tisztítótelepek tíz Békés megyei település ellátást biztosítják. A többi település önálló, csak a saját település ellátását szolgáló tisztítóteleppel rendelkezik.

Megye szinten azonban a vizsgálatok szerint a jelenlegi csatornázottság mellett is, a talajba szikkadó szennyvíz mennyisége jelentős, eléri a 14000 m³/nap mennyiséget, amely a talaj, talajvíz,

rétegvizek elszennyeződését okozzák. Különösen a megye északi részén, ahol a vízbeszerzés kisebb talpmélységű rétegvizes kutakkal történik, komoly veszélyforrása a helyi vízbázisoknak. Ahogy azt a vizsgálatok feltárták a jelentősebb szennyezést nemcsak a talajba szikkasztott szennyvíz mennyisége okozza, hanem ezt tovább fokozza a szennyvíz szennyezettségének növekedése, azaz annak a minősége, mivel a házi szennyvíz (megnövekedett mosószerfogyasztás stb. miatt) egyre magasabb nitrogén és foszfortartalmú. Ezek a szennyező anyagok a talajba és a talajvízbe jutva, nagyon veszélyeztetik a vízbázisokat.

286/2010. (XII. 16.) Korm. rendelet

2. táblázat: Agglomerációk 15 000 LE-nél nagyobb szennyvízterheléssel, normál területen

Kiépítési határidő: 2010. december 31.

	A	B	C	D
	Az agglomeráció központi települése	Az agglomeráció települései	Az agglomeráció szennyvízterhelése (LE)	Fejlesztéssel érintett
1.	Békéscsaba	Békéscsaba	114 685	+
2.	Békés	Békés	22 369	
3.	Gyomaendrőd	Gyomaendrőd	16 846	+
4.	Orosháza	Orosháza	65 541	+
5.	Szarvas	Szarvas	20 982	+
6.	Mezőkovácsháza	Mezőkovácsháza	18 757	+
7.		Végegyháza		+

3. táblázat: Agglomerációk 10 000–15 000 LE közötti szennyvízterheléssel, normál területen

Kiépítési határidő: 2015. december 31.

	A	B	C	D
	Az agglomeráció központi települése	Az agglomeráció települései	Az agglomeráció szennyvízterhelése (LE)	Fejlesztéssel érintett
8.	Mezőberény	Mezőberény	11 835	+
9.	Sarkad	Sarkad	11 885	+

5. táblázat: Agglomerációk 2000–10 000 LE közötti szennyvízterheléssel, normál területen

Kiépítési határidő: 2015. december 31.

	A	B	C	D
	Az agglomeráció központi települése	Az agglomeráció települései	Az agglomeráció szennyvízterhelése (LE)	Fejlesztéssel érintett
10.	Battonya	Battonya	5 882	+
11.	Dévaványa	Dévaványa	8 990	+
12.	Elek	Elek	5 179	+
13.	Füzesgyarmat	Füzesgyarmat	7 123	+
14.	Mezőhegyes	Mezőhegyes	5 827	+
15.	Szeghalom	Szeghalom	9 409	+
16.	Tótkomlós	Tótkomlós	6 154	+
17.	Vésztő	Vésztő	7 948	+
18.	Kunágota	Kunágota	5 320	+
19.		Almáskamarás		+
20.		Nagykamarás		+
21.	Békéssámson	Békéssámson	2 434	+
22.	Békésszentandrás	Békésszentandrás	4 008	
23.	Bucsa	Bucsa	2 251	+
24.	Csanádapáca	Csanádapáca	2 729	+
25.	Csorvás	Csorvás	5 393	+
26.	Doboz	Doboz	4 345	+
27.	Dombegyház	Dombegyház	2 064	+
28.	Gádos	Gádos	3 833	+
29.	Kétegyháza	Kétegyháza	4 250	+
30.	Kondoros	Kondoros	5 404	+
31.	Körösladány	Körösladány	5 653	+
32.	Köröstarcsa	Köröstarcsa	2 662	+
33.	Lőkősháza	Lőkősháza	4 083	+
34.		Kevermes		+
35.	Magyarbánhegyes	Magyarbánhegyes	2 762	+
36.	Medgyesegyháza	Medgyesegyháza	3 855	+
37.	Méhkerék	Méhkerék	2 125	+
38.	Nagyszénás	Nagyszénás	6 537	+
39.	Okány	Okány	2 688	+

6. táblázat: Megfelelő szennyvízelvezető és -tisztító

2008. december 31-én

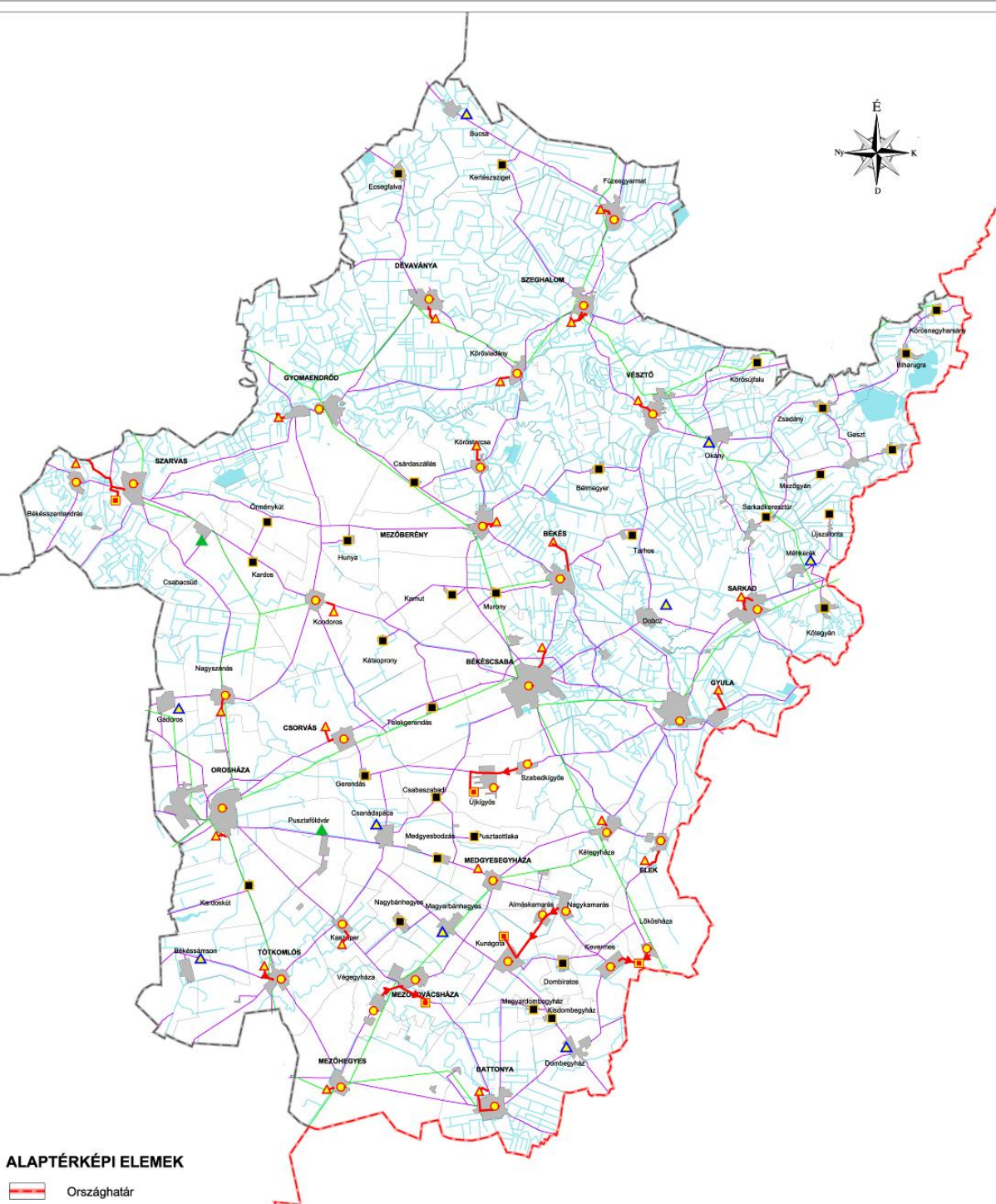
	A	B	C	
	Az agglomeráció központi települése	Az agglomeráció települései	Az agglomeráció szennyvízterhelése (LE)	
40.	Gyula	Gyula	43 072	
41.	Kaszaper	Kaszaper	2 019	
42.	Újkígyós	Újkígyós	8 557	
43.		Szabadkígyós		

	Üzemeltető	Szennyvíztisztító telep leendő helye	Település, szennyvízelvezetés
1	Mezőkovácsházi Vízmű Kft.	Mezőkovácsháza kistérségi szennyvíztisztító	Mezőkovácsháza
2			Végegyháza
3	Kaszaper-ÉP Kft.	Kaszaper települési szennyvíztisztító	Kaszaper
4	Békés Megyei Vízművek Zrt.	Kunágota kistérségi szennyvíztisztító	Kunágota
5			Almáskamarás
6			Nagykamarás
7		Kevermes kistérségi szennyvíztisztító	Kevermes
8			Lőkösháza
9		Újkígyós kistérségi szennyvíztisztító	Újkígyós
10			Szabadkígyós
11		Szarvas kistérségi szennyvíztisztító	Szarvas
12		Battonya települési szennyvíztisztító	Battonya
13		Mezőhegyes települési szennyvíztisztító	Mezőhegyes
14		Tótkomlós települési szennyvíztisztító	Tótkomlós
15		Elek települési szennyvíztisztító	Elek
16		Kétegyháza települési szennyvíztisztító	Kétegyháza
17		Medgyesegyháza települési szennyvíztisztító	Medgyesegyháza
18		Orosháza települési szennyvíztisztító	Orosháza
19		Csorvás települési szennyvíztisztító	Csorvás
20		Békéscsaba települési szennyvíztisztító	Békéscsaba
21		Kondoros települési szennyvíztisztító	Kondoros
22		Nagyszénás települési szennyvíztisztító	Nagyszénás
23		Békésszentandrás települési szennyvíztisztító	Békésszentandrás
24		Gyomaendrőd települési szennyvíztisztító	Gyomaendrőd
25		Dévaványa települési szennyvíztisztító	Dévaványa
26		Füzesgyarmat települési szennyvíztisztító	Füzesgyarmat
27		Szeghalom települési szennyvíztisztító	Szeghalom
28		Vésztő települési szennyvíztisztító	Vésztő
29		Körösladány települési szennyvíztisztító	Körösladány
30		Köröstarcsa települési szennyvíztisztító	Köröstarcsa
31		Mezőberény települési szennyvíztisztító	Mezőberény
32		Békés települési szennyvíztisztító	Békés
33		Sarkad települési szennyvíztisztító	Sarkad
34		Gyula települési szennyvíztisztító	Gyula

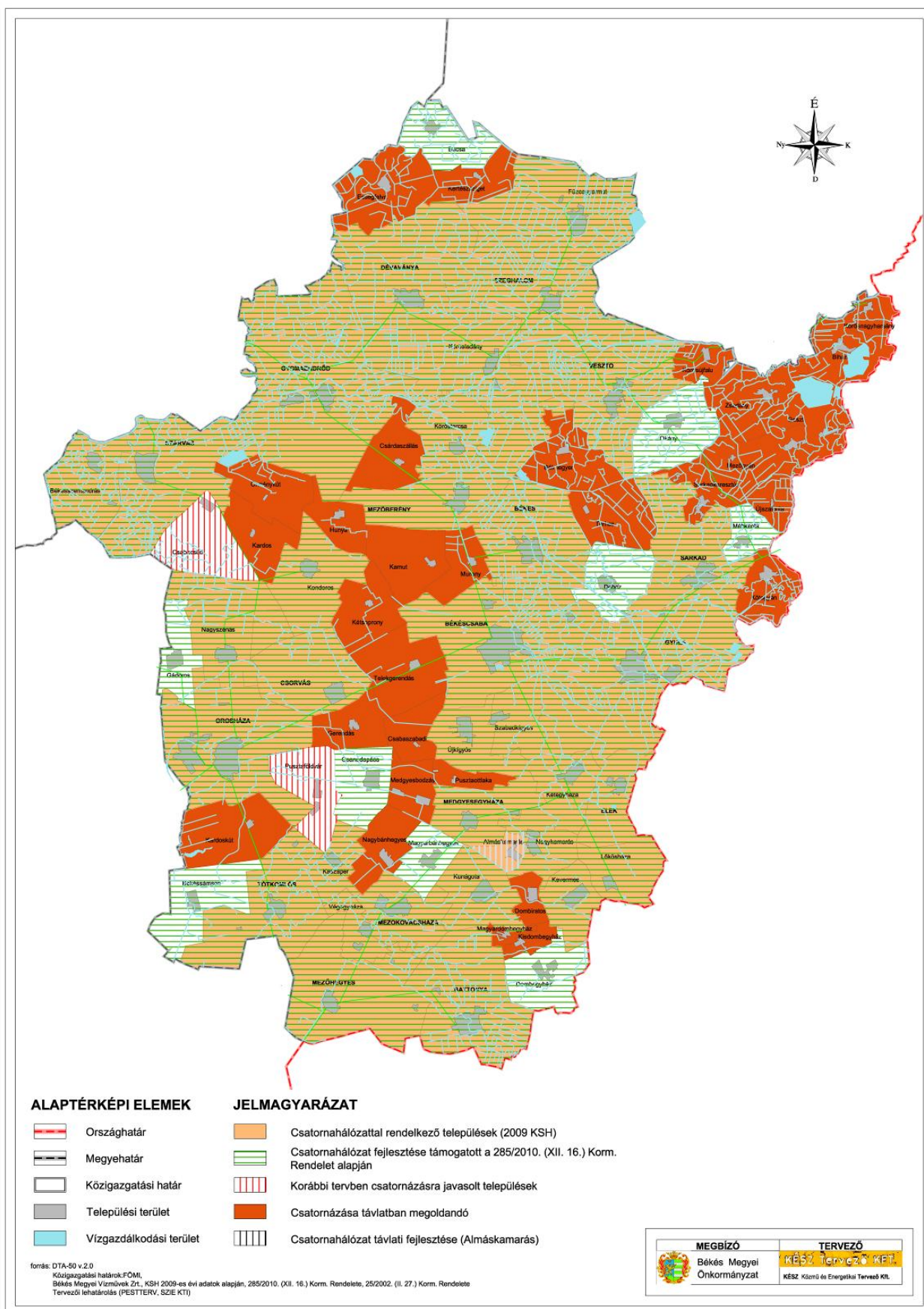
Szennyvízelvezetéssel rendelkező települések

	Készültségi szint	Szennyvíztisztító telep leendő helye
1	Tervezett helyi jelentőségű szennyvíztisztító telep 286/2010. (XII. 16.) Korm. Rendelet alapján	Dombegyház
2	Tervezett helyi jelentőségű szennyvíztisztító telep 286/2010. (XII. 16.) Korm. Rendelet alapján	Békéssámson
3	Tervezett helyi jelentőségű szennyvíztisztító telep 286/2010. (XII. 16.) Korm. Rendelet alapján	Csanádapáca
4	Tervezett helyi jelentőségű szennyvíztisztító telep 286/2010. (XII. 16.) Korm. Rendelet alapján	Gádoros
5	Tervezett helyi jelentőségű szennyvíztisztító telep 286/2010. (XII. 16.) Korm. Rendelet alapján	Doboz
6	Tervezett helyi jelentőségű szennyvíztisztító telep 286/2010. (XII. 16.) Korm. Rendelet alapján	Méhkerék
7	Tervezett helyi jelentőségű szennyvíztisztító telep 286/2010. (XII. 16.) Korm. Rendelet alapján	Bucsa
8	Tervezett helyi jelentőségű szennyvíztisztító telep 286/2010. (XII. 16.) Korm. Rendelet alapján	Magyarbánhegyes
9	Tervezett helyi jelentőségű szennyvíztisztító telep 286/2010. (XII. 16.) Korm. Rendelet alapján	Okány
10	Korábban tervezett helyi jelentőségű szennyvíztisztító telep	Csabacsúd
11	Korábban tervezett helyi jelentőségű szennyvíztisztító telep	Pusztaföldvár
12	Csatornázása távlatilag megoldandó	Magyardombegyház
13	Csatornázása távlatilag megoldandó	Kisdombegyház
14	Csatornázása távlatilag megoldandó	Dombiratos
15	Csatornázása távlatilag megoldandó	Nagybánhegyes
16	Csatornázása távlatilag megoldandó	Gerendás
17	Csatornázása távlatilag megoldandó	Csabasabadi
18	Csatornázása távlatilag megoldandó	Medgyesbodzás
19	Csatornázása távlatilag megoldandó	Pusztatottlaka
20	Csatornázása távlatilag megoldandó	Telekgerendás
21	Csatornázása távlatilag megoldandó	Kétsoprony
22	Csatornázása távlatilag megoldandó	Kardoskút
23	Csatornázása távlatilag megoldandó	Örménykút
24	Csatornázása távlatilag megoldandó	Hunya
25	Csatornázása távlatilag megoldandó	Kamut
26	Csatornázása távlatilag megoldandó	Murony
27	Csatornázása távlatilag megoldandó	Tarhos
28	Csatornázása távlatilag megoldandó	Csárdaszállás
29	Csatornázása távlatilag megoldandó	Bélmegyer
30	Csatornázása távlatilag megoldandó	Kötegyán
31	Csatornázása távlatilag megoldandó	Geszt
32	Csatornázása távlatilag megoldandó	Körösújfalú
33	Csatornázása távlatilag megoldandó	Zsadány
34	Csatornázása távlatilag megoldandó	Biharugra
35	Csatornázása távlatilag megoldandó	Körösnyárási
36	Csatornázása távlatilag megoldandó	Kertészsziget
37	Csatornázása távlatilag megoldandó	Ecsegfalva
38	Csatornázása távlatilag megoldandó	Kardos
39	Csatornázása távlatilag megoldandó	Újszalonta
40	Csatornázása távlatilag megoldandó	Sarkadkeresztúr
41	Csatornázása távlatilag megoldandó	Mezőgyán

Szennyvízelvezetés megoldására javasolt települések

*Békés Megye Területrendezési Terv Módosítása
Szennyvízelvezetés I.*

Békés Megye Területrendezési Terv Módosítása
Szennyvízelvezetés II.

1.15.3 Csapadékvíz elvezetés, felszíni vízrendezés

A megye topográfiai adottságából eredően vízfolyásokban, vizes felületekben, tavakban rendkívül gazdag, természeti adottságából eredően annak ellenére, hogy a megye viszonylag kisebb mennyiségű csapadékvizet kap. A vizek elvezetését döntő hányadban természet alakította vízfolyások, s az azokat kiegészítő mesterséges víztározók és vízvezető rendszerek biztosítják. A felszíni vízrendezés probléma körébe tartoznak a megye területén haladó vízfolyások mellett a településeken belüli (belterületi) csapadékvíz levezetési feladatok is, mivel a települések beépített, beépítésre szánt, de a beépítésre nem szánt területeiről is a csapadékvizek zavartalan, károkozás mentes elvezetését biztosító csapadékvíz csatornahálózat, legyen az akár nyílt árok, akár zárt csapadékcsonak, az, azzal összegyűjtött vizeket a vízfolyások fogadják be és szállítják tovább.

Rendezett, hidraulikailag méretezett csapadékvíz elvezetésre szolgáló kiépített hálózat (akár zárt, akár nyitott) jelenleg általánosan csak a nagyobb települések beépített területén, vagy, annak is csak egy részén található, kisebb településeken legfeljebb a központjában. A települések döntő hányadán részben a természet, részben az érintett ingatlan tulajdonosok, vagy az útépítés során kialakított nyílt árkok fogadják be a csapadékvizeket, amelyekből a továbbvezetés hidraulikailag méretezett módon nem megoldott. A vízvezetésre kialakult, illetve kialakított vízvezető rendszer sokhelyütt feliszapolódott növényzettel benőtt. Az utóbbi években elmaradt karbantartások miatt a szállítóképességük csökkent, így egyes térségekben a levezetési zavarok elöntéseket okoznak. A megfelelő mederkarbantartással ezek a vízkárok csökkenthetők.

1.16 Felszíni és felszín alatti vízkészletek

1.16.1 Felszíni vízkészletek

Felszíni vízkészletek vonatkozásában a hatályos megyei területrendezési tervben rögzítettek az irányadók, abban érdemi változás nem történt. Felszíni vízkészletek alakulása szempontjából a megyében meghatározó jelentősége a Körösöknek van, a Maros szerepe közvetett.

A Körösök vízgyűjtő területe 27.537 km², melynek 53 %-a Románia területén van. A Fekete-Körös vízgyűjtő területének 97 %-a, a Fehér-Körösnek 93 %-a, a Sebes-Körösnek 83 %-a a hegyvidékre esik, mivel a hidrológiai folyamatok nagyrészt a hegyvidéken zajlanak le, s a síkvidékre érve már kész helyzetet teremtenek. A vízgyűjtő terület országok közötti megoszlása meghatározza felszíni vízkészletek nagyságát is. A romániai beavatkozások (tározó építések, vízerőhasznosítás, folyó- és patakszabályozás) alapvetően megváltoztatták a korábbi természetes —az elmúlt században végrehajtott szabályozások idején kialakult— lefolyási viszonyokat. Az árvízszintek természetszerűleg az árterek beszűkülésével és a vízgyűjtőn történt változások, a burkoltsági arányok változásának eredményeként emelkedtek, míg a nyári időszakban lefolyt vizek, vízkészletek csökkenő tendenciát mutatnak.

A folyók hasznosítható vízkészletét a nyári (augusztusi) mértékadó időszakban rendelkezésre álló vízkészletek határozzák meg, melyek a duzzasztóművek által biztosított tározási többletekkel vehetők számításba. A megye szempontjából meghatározó Körösök természetes vízkészletei már hosszabb ideje nem voltak elegendők a jelentkező döntően mezőgazdasági célú vízigények kielégítésére, ezért épültek már korábban a Körösökön duzzasztóművek. Azonban a Körösök saját vízkészlete és a tározott többlet sem volt elegendő a jelentkező vízigények kielégítésére, ezért már az 1930-as években is több tanulmány foglalkozott az Alföld vízgazdálkodási kérdéseivel. Már a II. világháború előtt kialakult a Tisza-övi Vízlépcső megvalósításának igénye. Ez a vízlépcső 1954-ben lépett üzembe, majd megvalósult a Kiskörei Vízlépcső is (1973-ban). Mindkét létesítmény a Körös-völgy vízpótlását is szolgálja. A Tisza-övi Vízlépcsőről maximálisan mintegy 28 m³/s, a Kiskörei Vízlépcsőről pedig 15,7 m³/s vízáradás történt a Körös-völgybe. Az átvezetett vízkészletből a Körös-

vidéki Környezetvédelmi és Vízügyi Igazgatóság 22,4 m³/s-t jogosult hasznosítani, mely a tiszai vízzel együtt 27,1 m³/s.

Az aszályos évek jelzik, hogy törekedni kell a Körös-völgyben még meglévő víztározási lehetőségek hasznosítására.

A Körös-vidék megyén túlról érkező vízellátásában a Nagykunsági-főcsatorna játszik szerepet. A Körös-vidékre átvezetett vízmennyiség kezelése az átvezető útvonalak mentén történő felhasználásán túl a Körösökön létesített duzzasztó művekkel történik (Körösladány, Békésszentandrás).

A Körösök szabályozása során az árvízi biztonság érdekében a szabályozott meder a településeket elkerülte. A településeken belül fennmaradt holtmedrek a terepadottságok miatt a csapadék és belvízelvezetés funkcióját voltak hivatottak kiszolgálni. A mederszabályozások következtében víz nélkül maradt települések és területek vízigényének biztosítására a régi mederszakaszok felhasználásával csatornák, illetve a folyókról történő vízkivételt biztosító művek épültek. A létrejött holtágak és a belvizes vagy kettőshasznosítású csatornaként funkcionáló holtmedrek a településekhez való közelségük miatt szennyvízbefogadókká váltak. Ezzel ezeknek a holtágaknak és csatornáknak a vízminősége rendkívül elromlott. A felszíni vízbázisnak tekinthető folyók vízminősége viszont kedvező.

Békés megye területére esik 172,03 km folyóhossz. A Hármaskörös 40,79 km hosszban, a Kettőskörös teljes hosszban 37,26 km, a Sebes-Körös 37,78 km szakasza, a Fekete-Körös alsó 20,49 km szakasza, a Fehér-Körös alsó 9,78 km szakasza, a Berettyó 12,53 km szakasza, a Hortobágy-Berettyó 13,4 km szakasza. A megye területére eső folyóhosszból 28,61 km szabályozott, 14,97 km szabályozást igénylő.

Jelenleg 167 db szabályozási és partvédmű van a folyóinkon, ezek közül 120 db esik a megye területére.

A szabályozandó és a szabályozott szakaszokon egyaránt szükség van partvédművek, szabályozási művek építésére, rekonstrukciójára.

1.16.2 Felszín alatti vízkészletek

A felszín feletti vízkészletekhez hasonlóan a felszín alatti vízkészletek elemzése is támaszkodhat a hatályos megyei tervben rögzítettekhez, attól eltérési igény nem merült fel.

Hidegvíz-készletek

A térség felszín alatti vízkészlete teljes egészében a laza, törmelékes, rétegzett képződményekben található, amelyek a medencealjat képező, mélybe süllyedt alaphegységekre rakódtak le, igen nagy vastagságban. A vízzáró rétegek közötti porózus vízvezető rétegekben található a rétegvíz, amely kapcsolatba kerülhet a legfelső vízzáró réteg fölött elhelyezkedő talajvízzel. A területen a felszín alatti vizeknek ez a két típusa fordul elő. Azt a rétegzett képződményegyüttest, amely a megye ivóvízellátásában használt hidegvíz-készletét tartalmazza különböző, energiájukban is eltérő vízfolyások rakták le a földtörténeti negyedidőszak folyamán. A különböző vízfolyások eltérő anyagú-szemcseméretű hordalékot szállítottak a területre, így az általuk felépített üledékcsoporthoz is eltérő.

A képződés alapján a megye területének túlnyomó része két nagy vízföldtani tájegység területére esik, közülük egyik a Berettyó-Körös süllyedéktérülete, a másik a Maros hordalékkúp térsége. A Berettyó-Körös süllyedékének és a Maros hordalékkúpjának elhatárolása nagyjából a Gyula-Csorvás-Tótkomlós-Pitvaros által meghatározott vonal mentén történhet. Északra a Berettyó-Körös süllyedék, délre a Maros hordalékkúpjának magyarországi része esik. A Berettyó-Körös süllyedéken az üledéksorban kisebb a vízáradó rétegek száma, vastagsága, szemcsenagyságukat pedig inkább az apró és finom szemcseméret jellemzi. A Maros hordalékkúpon sok jó vízvezetőképességű réteg található, a porózus rétegeket alkotó szemcsék általában durvaszeműek, az országhatár mentén a felszínközeli részeken kavicsrétegek is előfordulnak.

A felszín alatti hidegvíz kitermelhető készlete a két nagy vízföldtani tájegységen eltérő. A Berettyó-Körös süllyedéken a vízbeszerzési adottságok gyengék. A korlátozott utánpótlódás nem teszi lehetővé koncentrált vízkivételi helyek (nagy vízműtelepek) létesítését és az egy kúttal kivehető napi vízmennyiség alacsony. A Maros hordalékkúpon a vízbeszerzési, vízutánpótlódási adottságok viszont igen jók, az éves hasznosítható vízkészlet 5.869.000 köbméter, a térség koncentrált víztermelő helyek létesítésére alkalmas és az egy kúttal kitermelhető vízmennyiség is magas. Azonban általánosan elmondható, hogy a Maros hordalékkúpon a mélyebb rétegekben az arzéntartalom magas. A 10 µg/l feletti arzéntartalom mintegy 50-60 települést érint a megyében.

A vízbeszerzési lehetőségek és a jelentkező vízigények területi eloszlása ellentétes. A nagy vízigények a megye középső és az északi területein, a rossz vízbeszerzési adottságú helyeken, a nagy településekhez kapcsolódóan jelentkeznek. Kielégítésük elsősorban a vízminőségi problémák, másodsorban a gyenge vízbeszerzési adottságok miatt csak a helyi vízkészletek pótlásával oldható meg, a Maros hordalékkúpi víz vízkészletből történő átvezetéssel. A talajvízből való vízkivétel a sérülékenységi miatt ivóvízellátásra nem használható.

A felszín alatti vizek vízminőségi problémáit nem szabad figyelmen kívül hagyni. Jellemzően egyes vizeknél magas a vas-, mangántartalom, a másoknál az ammónia, a nitrát és nitrit tartalom. A talajvíz minőségére vonatkozóan egyes részekben uralkodóan nátrium-szulfátos, nátrium- és kalcium-hidrogénkarbonátos, helyenként nátrium-magnézium-kloridos. Általában az összes sótartalma magas, 3.000-10.000 mg/l, ezért emberi fogyasztásra még nem szennyezett állapotban sem alkalmas. Ugyanakkor sok helyen magas a nitráttartalom is. A magas nitrát- és nitrittartalom a megyében csak a talajvizekben fordul elő, a rétegvizekben ez ideig nem jelentett problémát. A rétegvizek minőségét vizsgálva a megye területének nagy részén magas vas-mangán és metántartalomra kell számítani, ami a vízkezelés nagyarányú szükségességét is jelzi. Ez az arány a gázmentesítés megvalósításával tovább nő, mert levegőztetés során az ivóvízben még megengedett mennyiségű vas és mangán egy része is kicsapódik.

A Dél-Alföldi rétegvizek további problémája, hogy a megadott határérték (0,05 mg/l) kétszeresénél több arzént tartalmaz a megye középső és északi részén lévő rétegvíz. Ezzel ez a vízkészlet nemcsak, hogy mennyiségében nem elegendő, de minőségében ivóvízellátásra alkalmatlan is, tekintettel arra, hogy az arzénmentesítési technológia költségvonzata miatt. Az As-tartalmú víz kiváltására áll rendelkezésre a Maros hordalékkúp rétegeiben tárolt víz, amely természetes állapotában is megfelel az ivóvízszabvány követelményeinek, s onnan kiépített távvezeték segítségével a vízellátás a kritikus területeken is megoldható. E korábbi tervet felülírhatja a közelmúltban született új vízminőség javító terv. Arad térségében a jóminőségű ivóvíz Békés megye településeinek vízminőség javítását tudná szolgálni, ehhez Aradról kellene ivóvíz távvezeték építeni. A felszín alatti vízkészletek sérülékenysége alapján készült az a települési besorolás, melyet még a 8006/1998. (KHV Ért. 21.) KHVM tájékoztatóban rögzítettek. Békés megyében a sérülékeny vízbázisú települések száma aszerint 28 volt. A vízbázisok védelme védőterület kijelölésével és gondozásával rendezhető. A Körös-Berettyó süllyedéken, Szarvas-Gyomaendrőd térségében, Szeghalom térségében, Sarkad térségében, Békés térségében, Mezőberény térségében, illetve Békéscsaba térség északi részén az ivóvízbeszerzés védelme érdekében elegendő a belső védőterületek kialakítása a vízkivételi helyek közvetlen környezetében.

A Maros hordalékkúp területére eső településeken az ivóvízkészlet védelme általánosan is nagyobb figyelmet igényel: a hordalékkúp egészen nem tervezhető veszélyes hulladék átmeneti vagy végleges elhelyezése, a felszín alatti vízkészlet a jelenleginél nagyobb mértékben nem terhelhető öntözővíz-kivétel céljára. A már kiépített nagy vízbázisok egy részénél felszíni hidrogeológiai védőterület meghatározására volt szükség.

A távlati megkutatott lokális vízbázisként nyilvántartott ún. Bánkúti vízbázis előre jelzett védőterülete Nagykamarás és Kétegyháza külterületén érinti a megyét. A lehatárolt részekre a 123/1997. Korm. rendelet szerinti területhasználati korlátozásokat kell érvényesíteni, noha a megyében említett védőterületek hatósági kijelölésre még nem kerültek.

Hévíz készletek

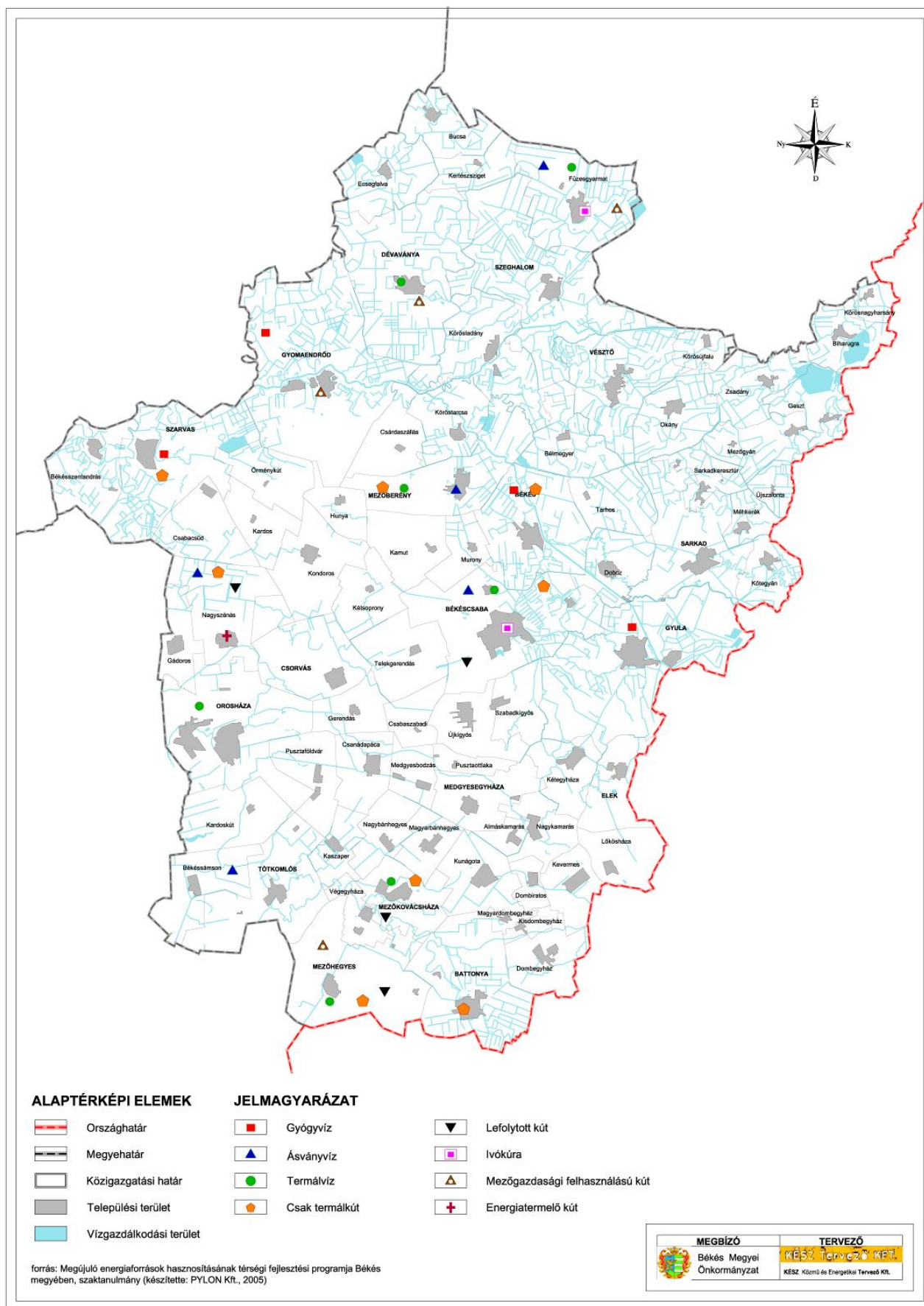
Békés megye szinte teljes területe potenciálisan alkalmas hévíz feltárássra, ezen belül is döntően a 80 °C-nál magasabb rétegvíz nagybani kitermelésére. Ez a terület, áthúzódva Csongrád megyei területekre is, az Alföld legnagyobb kiteijedésű olyan része, ahol a legmagasabb hőfokú hévizek a legnagyobb valószínűséggel fordulnak elő. A hévízfeltárás és termelés alakulására a megyében jellemző volt, hogy a korábbi kezdeti fúrások után főleg a szénhidrogén-kutatások során növekedett a kutak száma, de az ivóvíz beszerzési célú fúrások is sok helyen tártak fel hévizet. Ezen kívül több helyen fúrtak hévízkutakat balneológiai célokra is.

A mezőgazdasági célú hévízfeltárás és hasznosítás a 60-as években vett nagy lendületet azzal, hogy jelentős központi támogatásokat lehetett ilyen célokra elnyerni. A támogatások megszűntével azonban az ilyen célú hévízfeltárási tevékenység erősen visszaesett. A hévízkutak kezdetben nagyrészt szabad kifolyással működtek, az intenzív termelés miatt bekövetkezett nyomáscsökkenések a túlnyomást azonban sok helyen megszüntették és a szabad kifolyásos termelésről a szivattyúzásra kellett áttérni. A hévízkutak szivattyús termeltetése azonban 90 °C felett már nehézséggel jár, mert a búvárszivattyúk ilyen hőmérsékletet már nehezen viselnek el. A nyomáscsökkenés megelőzhető, illetve megszüntethető, ha a kitermelt hévizeket hasznosításuk után visszatáplálják. A hévíz visszatáplálás lehetősége nem csak ezért merült fel, hanem a használt hévizek elhelyezésének gondjai miatt is. A nagy sótartalmú és esetenként a nem eléggé lehűlt hévizek felszíni befogadóba történő bevezetése a vízminőségre, illetve az élővilágra gyakorolt káros hatás miatt általában nem engedhető meg. A nagy vízhozamú folyók mentén ez kisebb probléma, kisebb vízfolyások, öntözővíz-csatornák esetében azonban csak nehezen oldható meg.

A hévíz visszatáplálás jelenlegi ismeretek szerint csak az energetikai célú hévízhasznosítás esetében, vagyis a víz hőjének kinyerése után jöhet szóba. Balneológiai célú vízhasználat utáni visszatáplálásnál szigorú közegészségügyi előírások szerint lehetne csak a vizet visszatáplálni, amelynek módja még nincs kimunkálva. Békés megyében mindössze két visszatápláló kút működik. Békés megyében 170 hévízkutat tartanak nyilván, ez az ország összes hévízkútjának 15 %-át jelenti. Hozam szempontjából is jelentős Békés megye pozíciója, mert a békési hévízkutak adják az országos hozam 8 %-át. A hévizek hasznosítása:

- Ivóvízellátási célra 63 kút szolgál, kutak jellemzően a 40 °C alatti hőtartományba tartoznak. Területileg ezek a kutak a hideg ivóvízkészletekben szűkös Körös-vidéken találhatók.
- Mezőgazdasági célra 31 kút szolgál, jellemzően Szarvas és Szeghalom térségében koncentrálódva.
- Balneológiai és fürdővíz célú felhasználásra 21 kút szolgál. A megye több településén működik termálfürdő, de országos jelentőségű csak a Gyulán működő komplexum, és az Orosháza-Gyopáros fürdő. Füzesgyarmat termálvizét is gyógyvízzé nyilvánították.
- Egyéb célú termálvíz használat nem jelentős.

A hévizek felhasználásában Békés megye a megfúrt kutak hozamai alapján is elmarad a lehetőségektől.

Békés Megye Területrendezési Terv Módosítása
Gyógy- és termálfürdők

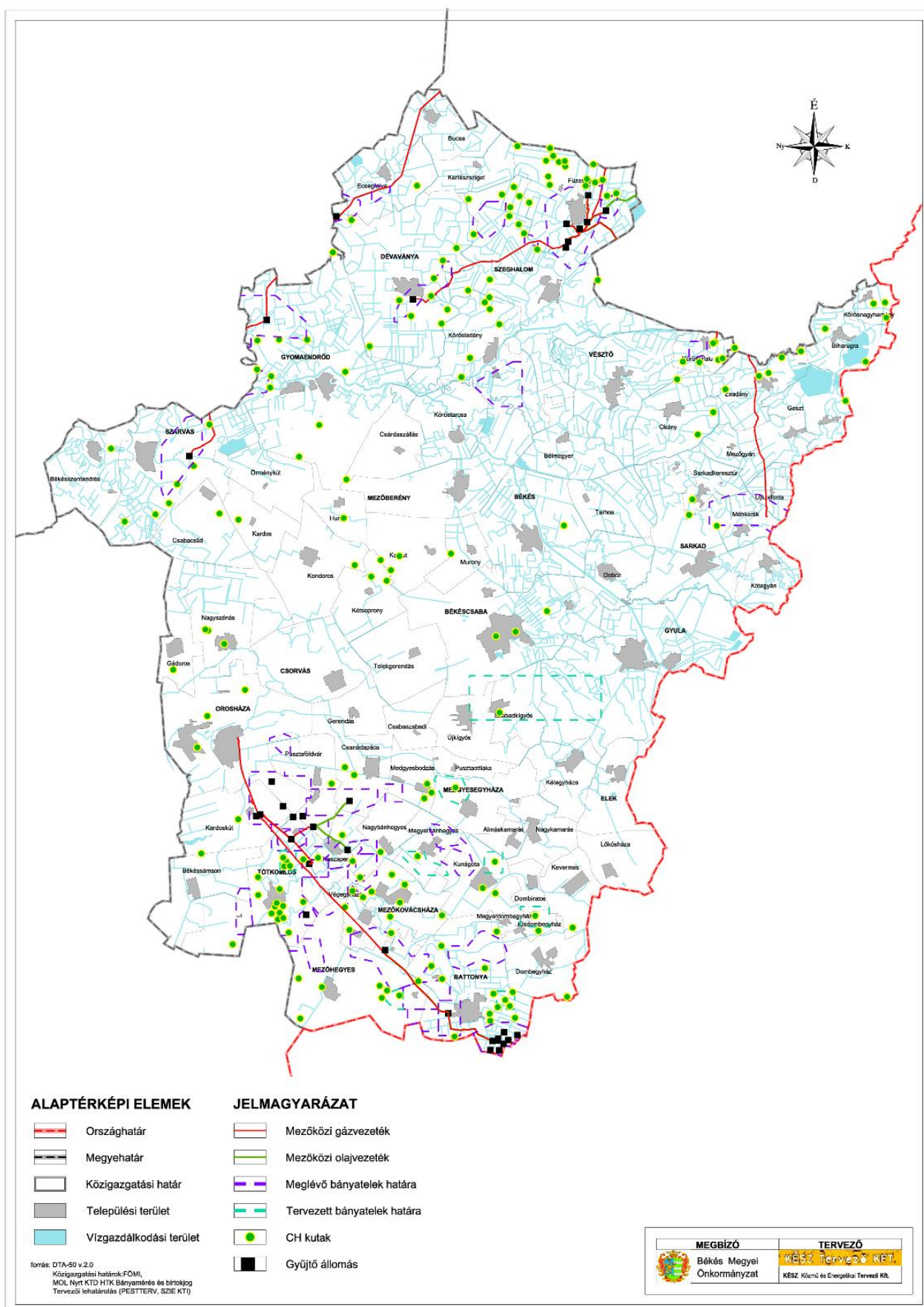
1.17 Energiagazdálkodás és energiaellátás

1.17.1 Az energiagazdálkodás és energiaellátás megyei létesítményei

Békés megye az ország területének dél-keleti szélén helyezkedik el, mégis több, a jelentősebb energiaellátó rendszerekhez tartozó gerinchálózat halad át rajta. Ezek a nagyfeszültségű átviteli hálózatok és nagynyomású földgáz-, termék- és olaj-szállítóvezetékek nagy állóeszköz értékűek, így helyüknek megváltoztatásának kicsi a realitása. Így ezeket a hálózatokat, valamint azok biztonsági, illetve védőövezeteinek helyét, mint helyhez kötött adottságokat kell kezelni, így meghatározó elemek a megye térszerkezeti tervében.

A megyében országos jelentőségű 50 MW feletti erőmű nem üzemel, az annál kisebb kapacitású 50 MW alatti hő- és energiatermelő bázisok közvetlen helyi energiaigényeket elégítenek ki. Meg kell említeni az egyre szaporodó szélkerekeket, amelyek a villamosenergia hálózatra termelnek, termelésük bár szorosan összefügg az időjárással, ma már a műszaki fejlesztések eredményeként közelinek tűnik a termelt villamosenergia raktározási lehetőségének megoldása, amely feltétele lenne az alapellátásban is a szélenergiaának a figyelembe vételi lehetőségének. A megye területén a jelenleg ugyan nem üzemelő, vagy üzemelő vízerőműveket sem lehet figyelmen kívül hagyni, bár egyiknek sem éri el a teljesítő képessége az 50 MW-ot.

A megye területén korábban jelentős, de még ma is számottevő szénhidrogén kitermelést folytatnak. Ennek létesítményei ma is láthatók. Számtalan szénhidrogén kutatófúrás jelzi a megyében a rendelkezésre álló ásvány kincset, a legnagyobb szénhidrogén mezőt a megye déli részén, az Orosháza-Kardoskút-Battonya vonalon, valamint a megye észak-keleti szélén, Dévaványa-Füzesgyarmat vonalon tárták fel. Ma is meglevő, de még tervezett bányatelkek jelzik a szénhidrogén kitermelés továbbra is fennálló lehetőségét. A bányatelkek jelenlétét a területfelhasználásnál, mint az, azt korlátozó adottságot figyelembe kell venni. A számtalan kútból kitermelt szénhidrogént a tulajdonosok jelzése szerint nagyon sok mezőközi vezetékekkel szállították azokra a gyűjtőállomásokra, ahonnan az országos hálózati rendszerre az átadást kiépítették.

Békés Megye Területrendezési Terv Módosítása
Szénhidrogén kutak, bányatelek és mezőközi vezetékek

A helyi szénhidrogén kitermelés ellenére a megye energiaellátásában a helyi energiahordozók közvetlen hasznosításként kisebb szerepet kaptak. A megye energiaellátását jellemzően az országos egységes energiaellátó hálózatokról vételezik. Békés megye energiaellátásában így a legjelentősebb szerepet a megye területét érintő országos hálózati rendszerekhez tartozó gerinchálózatok jelentik. Ezek a nagyfeszültségű 120, illetve 400 kV-os átviteli hálózatok és nagynyomású földgáz és termék szállítóvezetékek.

A megye területét érintő villamosenergia-átviteli hálózat távvezeték elemei:

400 kV-os átviteli hálózat távvezeték elemei

- (Albertirsa) – (Szolnok) – Békéscsaba
- Békéscsaba – (országhatár) – (Románia)
- (Sándorfalva) – Békéscsaba
- (Debrecen) – Békéscsaba

Az átvitelt befolyásoló 120 kV-os elosztó hálózat

- Békéscsaba – Békéscsaba 120 kV-os állomás

Térségi ellátást biztosító 120 kV-os elosztó hálózat

- (Berettyóújfalu) – Szeghalom – Békés – Békéscsaba
- (Mezőtúr) – Szarvas – Békéscsaba
- Békéscsaba – Orosháza I. – Orosháza II. – (Szentés)
- Békéscsaba – Békéscsaba Kelet – Gyula
- Békéscsaba – Medgyesegyháza – Mezőhegyes – (Makó)
- Szarvas – Gyomaendrőd

Nemzetközi és hazai szénhidrogén szállítóvezeték

- (Algyő) – Méhkerék – országhatár – (Románia)
- Battonya – (Algyő) – (Városföld) – (Százhalombatta)
- (Szank) – (Szeged) – Kardoskút – Méhkerék
- (Mezőtúr) – (Szeged) – (országhatár) – (Szerbia)
- (Ukrajna) – (országhatár) – (Vásárosnamény) – (Hajdúszoboszló) – (Mezőtúr) – (Városföld)

Térségi szénhidrogén szállítóvezeték

- Kardoskút – (Városföld)
- Újkígyós – Mezőberény
- Kamut – Békés
- Telekgerendás – Békés
- Kardoskút – Orosháza II.
- Kardoskút Orosháza II. régi
- Kardoskút – Orosháza II. új
- Kardoskút – Mezőhegyes – Battonya
- (Hajdúszoboszló) – Búcsa – (Túrkeve) – Gyomaendrőd – (Mezőtúr) – (Városföld)
- (Karcag) – Búcsa

A megyében országos jelentőségű közcélú 50 MW feletti erőmű nem üzemel. Távlati tervként újabb országos jelentőségű erőmű létesítés szándékát sem beruházó, sem a villamosenergia országos hálózati rendszerét üzemeltető MAVIR Zrt. sem a térség villamosenergia ellátásának szolgáltatója az E.ON Zrt nem jelezték. A megyében Gyulán üzemel 50 MW alatti energiatermelő kiserőmű, amely közvetlen helyi energiaigényeket elégít ki. 50 MW alatti létesítendő új hőtermelő, energiatermelő létesítési szándék több is van, ezek jellemzően megújuló energiahordozók hasznosítására terveznek támaszkodni.

Üzemelő erőmű			
Erőmű helye	Teljesítmény [MW]	Erőmű típusa	Erőmű címe
Gyula	1.84	gázmotoros kiserőmű	5700 Gyula, Kétegyházi u.3.

Tervezett erőművek			
Erőmű helye	Teljesítmény [MW]	Erőmű típusa	Erőmű címe
Battonya	6.378	inertes gáz felhasználású gázmotoros erőmű	Battonya külterület 03/10 hrsz. Mezőhegyesi u.
Szarvas Biogáz Üzem és kiserőmű	0.6	gázmotoros biogáz	Szarvas külterület, hrsz 0640
Szarvas Gallicoop Biogáz kiserőmű	2.26	gázmotoros biogáz	Szarvas Ipartelep, hrsz 0718/20
Medgyesegyháza I.	1.5	szélerőmű	Medgyesegyháza külterület, 0128/9 hrsz.
Gyula szélerőmű	1.5	szélerőmű	Gyula 7247/2 hrsz.
Medgyesegyháza II.	1.5	szélerőmű	Medgyesegyháza külterülete hrsz.: 0218/17
Békésszentandrás	2.034	víz	5561 Békésszentandrás, hrsz.: 0677 Körös folyó
Orosháza	1.432	gázmotoros biogáz	5900 Orosháza, Kaszaperi u. hrsz 0138
Gyula	0.499	biogáz	Gyula, Külterület hrsz 01425/8
Békéssámson	49	geotermikus erőmű	na.
Békéssámson	49	geotermikus erőmű	na.
Tótkomlós	49	geotermális erőmű	na.
Orosháza	50 alatt	geotermális erőmű	na.
Gyula	50 alatt	geotermális erőmű	na.

A Szarvas Biogáz Üzem és a Szarvas Gallicoop Biogáz kiserőművek elkészültek, mindektől rövidesen befejeződik a próbaüzem és megkezdődik a termelés.

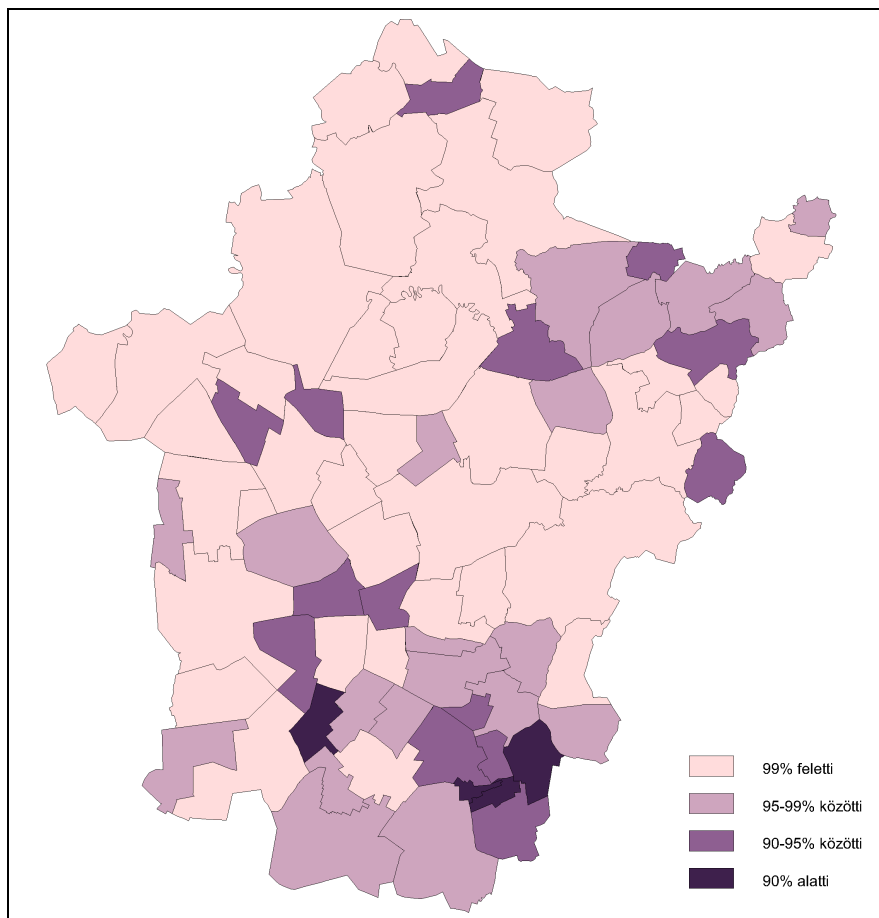
1.17.2 Villamosenergia ellátás

Villamosenergia ellátás vonatkozásában a megye területén haladó villamosenergia átviteli hálózatok a megye területén jelentkező igények ellátásában töltnek be bázis szerepet. Az átviteli hálózatot a MAVIR Zrt. üzemelteti. A megye fogyasztóinak villamosenergia-ellátását két regionális áramszolgáltató szervezet, az EDF-DÁMÁSZ Zrt (Szeged) és az E.ON-TITÁSZ Zrt.(Debrecen) biztosítja.

A megye egyetlen országos alaphálózati rendszerhez tartozó táppontja a Békéscsaba-OVIT 400/120 kV-os MAVIR Zrt üzemeltetésében levő alállomás, amelynek 400 kV-os betáplálása az Albertirsai (750)/400 kV-os transzformátor-állomásról épült ki. Albertirsa-Békéscsaba között kétrendszerű 400 kV-os átviteli hálózat üzemel. A 400 kV-os hálózattal párhuzamosan halad a Mezőtúr-Szarvas-Békéscsaba közötti 120 kV-os hálózati nyomvonal, amely a Szarvasi 120/20 kV-os alállomás betáplálását biztosítja. 120/20 kV-os alállomás üzemel Orosházán, amely Békéscsaba-Orosháza-Szentés között üzemelő 120 kV-os hálózatról kap betáplálást.

A Békéscsabai alállomásból 120 kV-os hálózat épült Békés-Szeghalom-Berettyóújfalu településeken üzemelő 120/20 kV-os alállomások ellátására. A Békéscsabai alállomásból kétrendszerű 120 kV-os távvezeték épült Békéscsaba-Kelet és Gyula 120/20 kV-os alállomásainak a bekötésére, továbbá-Medgyesegyháza-Mezőhegyes-Makó 120/20 kV-os alállomásainak az ellátására. A megye villamosenergia ellátásának gerince a 120 kV-os főelosztóhálózat. Csak a sarkadi térség, ahol még a régi, 35 kV-os főelosztóhálózat biztosítja az ellátást. Ezek a 120 kV-os és 35 kV-os főelosztóhálózatról betáplált 120/20 kV-os transzformátor-állomások a táppontjai a fogyasztók tényleges energiaellátására szolgáló 20 kV-os helyi elosztóhálózatoknak.

A megye valamennyi településén biztosított a közszolgáltatott villamosenergia ellátás. A települések döntő hányadában az ellátás megközelíti a 100 %-ot, midőssze három település van, Kaszaper, Kevermes és Magyardombegyház, ahol a lakások közhálózati csatlakozása 90 % alatt (86-88) volt.

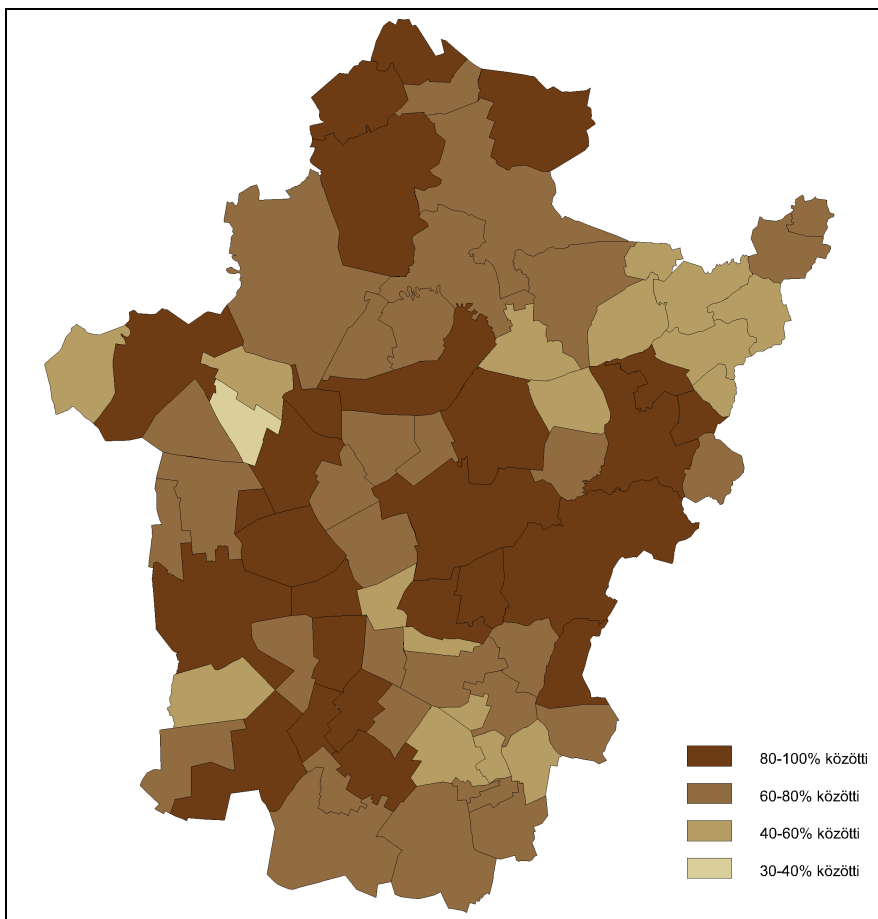
Békés megye – Települések lakásállományának villamos-energia ellátottsága.
Készült a 2009-es évi KSH adatok alapján.

1.17.3 Földgázellátás

A megye természeti energiaforrása a megkutatott szénhidrogén vagyona, amelynek kitermelését szolgáló műtárgyak és részben üzemelő, részben üzemben kívüli hálózatok több helyen is megtalálható a megyében. Kadoskút térségében is üzemel szénhidrogén bányászat és tárolás.

A megyét Szarvas és Csabacsúd között rövid szakaszon átszeli egy Szerbiába irányuló nemzetközi földgáz tranzit vezeték. Ugyancsak tranzit szerepet tölt be egy áthaladó Algyő-Battonya kőolajvezeték is. A megye területén halad át a Mezőtúr-Kadoskút, Szeged-Méhkerék termékvezeték is. A megye területén áthaladó országos jelentőségű gázszállító vezetékeken lévő gázátadó állomásokról indulnak a megye településeinek ellátását biztosító nagy-középnomású gázelosztó vezetékek. Az országos jelentőségű gázszállító vezetékeken a gázátadó állomások mellett egyéb létesítmények (katódállomások, fáklyák, szakaszolók, villamos betápláló kábelek stb.) található, mely létesítmények és ezek biztonsági övezetei a megyei területrendezési terv léptékében, valamint a területrendezési terv tervezésre vonatkozó jogszabályok miatt nem ábrázolhatók.

A 20. század utolsó évtizedében támogatással megvalósuló gyorsütemű hálózatfejlesztés eredményeként ma már a megye valamennyi települése rendelkezik vezetékes gázellátással. Az egyes településeken belül is a gázhálózatra való rácsatlakozás fokozatosan emelkedik. A 2010 január 1.-i statisztikai adatok szerint az ingatlanok rácsatlakozása megyei átlagként már meghaladta a 82 %-ot, de a legkevésbé ellátott településen is a rácsatlakozás mértéke meghaladta a 30 %-ot.

*Békés megye – Települések lakásállományának vezetékes földgáz ellátottsága.
Készült a 2009-es évi KSH adatok alapján.*

1.17.4 Megújuló energiaforrások, ellátások

A megújuló energiaforrások közül a megyében elsősorban a biomassza alapú tüzelési módok és technológiák elterjesztése, a napenergia aktív (főleg használati melegvíz célú, a szél hasznosítása, valamint a geotermikus energia játszhatnak meghatározó szerepet.

A megye klimatikus adottsága, hogy a napenergia, aktív és passzív hasznosításának és a szél energiájának a hasznosításának a lehetősége biztosított, de egy-egy szorványosan előforduló egyedi hasznosítástól eltekintve, ma még számottevő szerepet a nap és a szél a fogyasztói energiaigények kielégítésében nem tölt be.

A megyének, mint jellegzetesen mezőgazdálkodással foglalkozó térségnek speciális adottsága a szerves hulladékok -növényi és állati- biomassza formájában való hasznosítási lehetősége, de ennek igénybevétele is egyedi megoldású, az energiaellátásban érdemi szerepet még nem tölt be.

A megújuló források közé sorolják a geotermikus energiát is. Hasznosítási formái közül elsősorban a hévizek hőhasznosítása indult el, előbb gyógyfürdők, strandok, később a mezőgazdasági-kertészeti növénytermesztés (fóliás kultúra) és állattenyésztés (csibenevelő temperálása, halivadék nevelő stb.) keretein keresztül.

Békés megye a termálvíz kincsével az országban a legkedvezőbbek közé tartoznak. Szinte korlátlan termálvíz beszerzési lehetőséget nyújt a megye alatt húzódó termálvíz lencse, amelynek bár hasznosítása elsődlegesen fürdőzési célú, de energiaellátási funkcióra is igénybeveszik, pl fűtési célú hasznosítása már történelmi múltunak tekinthető.

1.17.5 Elektronikus hírközlés

A modern információs társadalom legfontosabb infrastruktúraeleme az elektronikus hírközlés, amely vezetékes és nem vezetékes módon biztosítható. Békés megye e téren elmaradott volt, de ma már kellő kiépítettséggel biztosított a vezetékes és vezeték nélküli távközlés. Mindössze 3 település van, Csabaszabadi, Kisdombegyház, Magyardombegyház, ahol a rendelkezésre álló vezetékes távközlési ellátottság 20 % alatti. A megye területén üzemelő mikrohullámú összeköttetések rendelkezésre állásával valamennyi településen a vezeték nélküli távközlés is legalább kültéri fedettséggel biztosított.

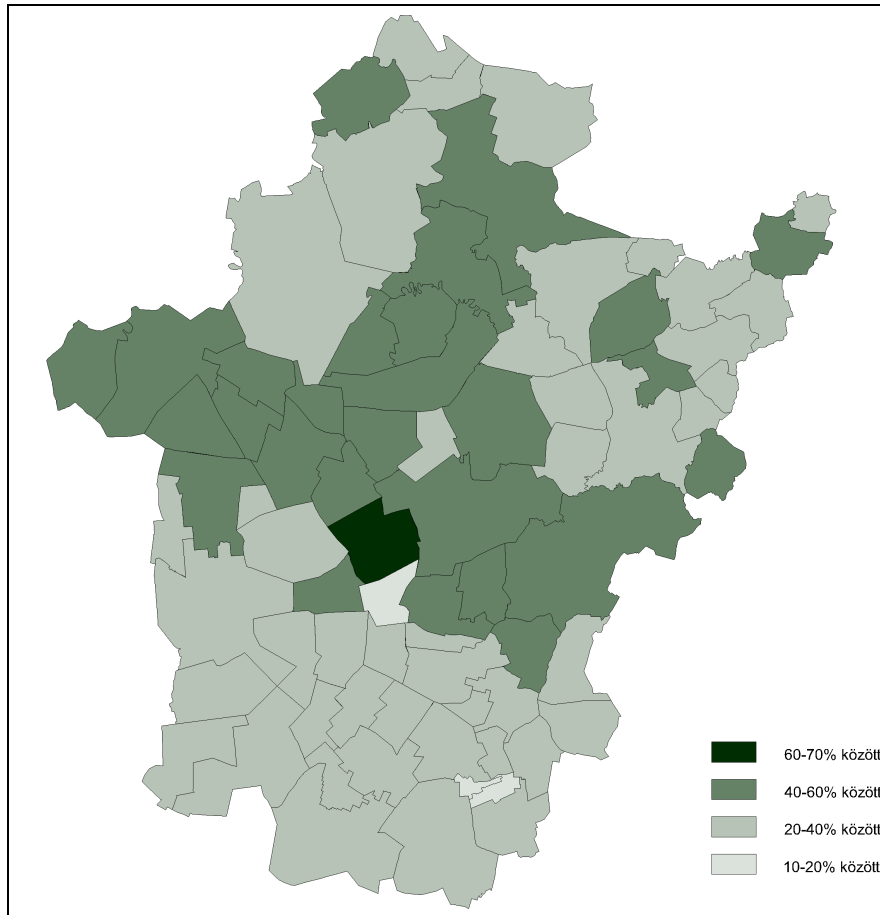
Vezetékes hírközlés térségi rendszerei

A vizsgálatok szerint a megye teljes területén a vezetékes távközlési ellátását jelenleg az Invitel Zrt. biztosítja. A megye ellátó hálózatának szekunderközpontjához tartozó Békéscsaba és Orosháza primer központok a vezetékes távközlési hálózat bázisai. A békéscsabai primer központhoz tartozó települések 66-os, az Orosházi primer központhoz tartozó települések 68-as körzetszámon csatlakozhatnak az országos, illetve nemzetközi távhívó hálózathoz.

Az ellátottságot vizsgálva megállapítható, hogy az ellátás az igény jelentkezését szorosan követi. A már megvalósított gerinchálózat fejlesztés eredményeként a jelentkező mennyiségi igények kielégítettnek tekinthetők és a fejlesztés fokozatosan a minőségi szolgáltatás érdekében történhet. A helyközi tranzit hálózat alatti síkot, a primer központot a körzet helyi központjaival összekötő primer körzeti hálózat képezi. A távközlés fejlesztési tervei alapján épültek meg a körzethálózatok, melyek a megye területén, a primer körzeteken belül az irányítás rendjét, besorolását végzik. A körzethálózatok többségében fény-vezető(optikai) kábel, coax, PCM anyagúak és hagyományos helyközi rézkábelben csatlakoznak. A megépült távközlési hálózatok jellemzően az utak szabályozási szélességén belül, az útburkolatot kísérő zóldsávban ill. a járdában és a vasútvonalak nyomvonalát követően vannak vezetve.

A helyi távbeszélő központhoz csatlakozó helyi hálózat és a végberendezések együttesen alkotják az előfizetői hálózatot, mely az egyéni és a közületi fogyasztókat kapcsolja a távközlési rendszerbe. A távbeszélő központok az európai szabvány előírásainak megfelelnek. Az egyes távközlési körzetek területén azok a kis települések, amelyek nem rendelkeznek saját telefon központtal egységes hálózattal csatlakoznak a szomszédos település egységes hálózatot is fogadó

telefonközpontjához. A hírközlés alanyi szolgáltatás, amelyet a privatizált szolgáltatók saját fejlesztési feladatként valósítanak meg. A megye területrendezési tervében a hírközlési ágazat szolgáltatóinak fejlesztési elképzeléseit úgy kell befolyásolni, hogy a korszerű hírközlés nyújtotta lehetőségek -a táv-munkavégzés, távtanulás, továbbképzés, információáramlás, logisztikai tevékenység egyre igényesebb biztosítási lehetősége- mellett a megye távlati fejlődési terveit –az idegenforgalmi igényeket, a természetvédelmi követelményeket- a hírközlési létesítmények, hálózatok sem helyfoglalásával, sem látványával ne korlátozza.

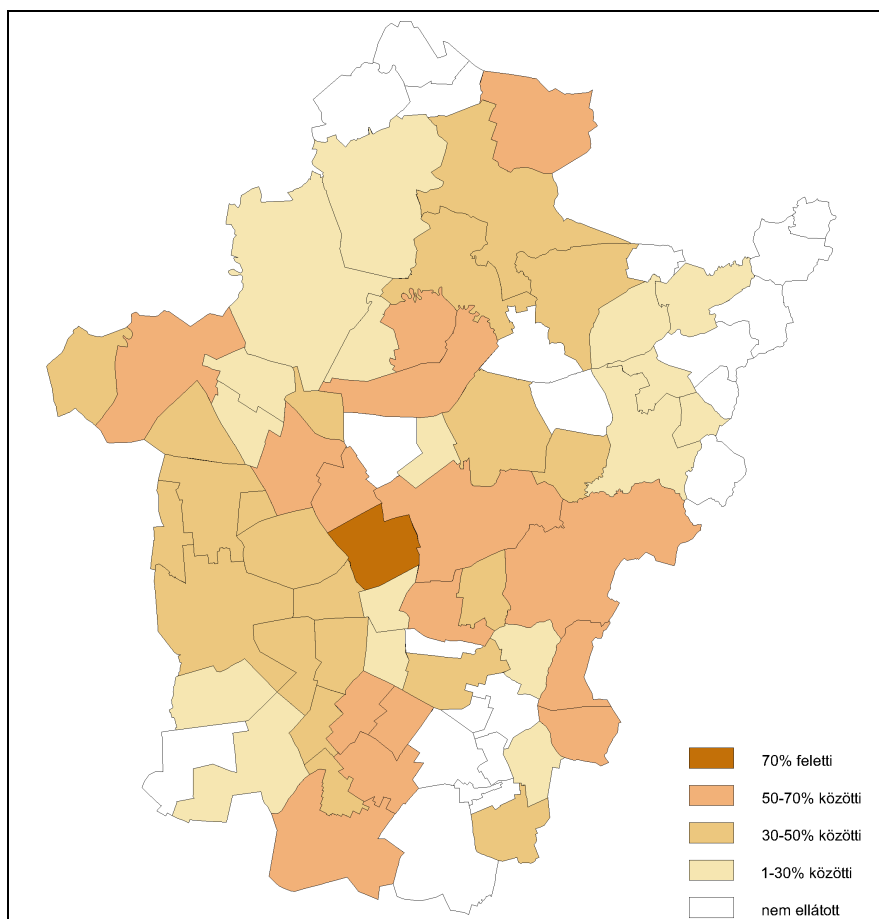

*Békés megye – Települések lakásállományának vezetékes telefon ellátottsága.
Készült a 2009-es évi KSH adatok alapján.*

A község-város, a fejlettebb-elmaradottabb térségek közötti kiegyenlítést segítheti a korszerűbb hírközlési (informatika, hír-, kép- adatátvitelre alkalmas) hálózat kiépítése. Ezért a szolgáltatóknak módot kell adni arra, hogy teljes területi lefedettséget meg tudják valósítani és ezzel az általuk kínált lehetőségek igénybe vétele a megye területén mindenütt biztosíthatóvá válhat. Ehhez az egyes szolgáltatóknak hálózatot kell építeni, egyes szolgáltatóknak létesítményeket kell elhelyezni.

A kedvező műsorvétel (rádió-TV) érdekében az épületenként elhelyezendő antennák szerepét fokozatosan a kiépített vezetékes kábeltévé hálózat veheti át. A kábelhálózat kiépítése a 90-es évek fejlesztése, ma már a kedvező műsorvételt a kábel TV szolgáltatók, a megye lakásállományának nagyobbik felében biztosítják. A megyében 23 olyan település van, Almáskamarás, Battonya, Békéssámsón, Bélmegyer, Biharugra, Bucsá, Csabaszabadi, Dombiratos, Ecsefalva, Geszt, Kamut, Kertészsziget, Kisdombegyház, Körösnagyharsány, Körösújfalú, Kötgyán, Kunágota, Magyardombegyház, Mezőgyán, Nagykamarás, Pusztatottlaka, Tarhos, Újszalonta, amelyben még a vezetékes műsorelosztás nem épült ki.

A műsorelosztásra is kiépített kábel TV szolgáltatás áll rendelkezésre. A megyében mindössze 23 olyan település van, amelyikben még a vezetékes műsorelosztás nem épült ki.

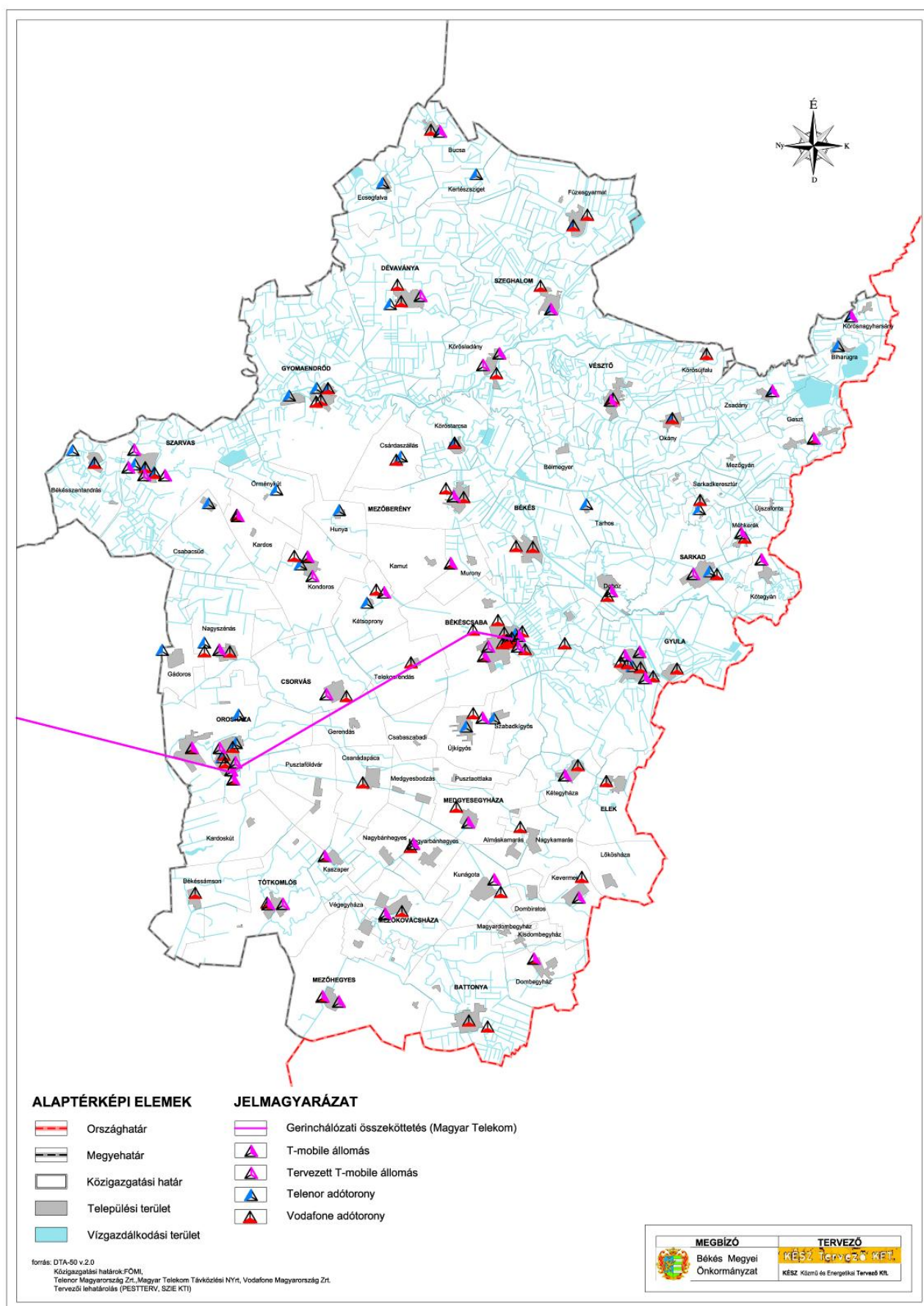
Békés megye – Települések lakásállományának vezetékes műsorszolgáltatás ellátottsága. Készült a 2009-es évi KSH adatok alapján.

Vezeték nélküli hírközlés térségi rendszerei

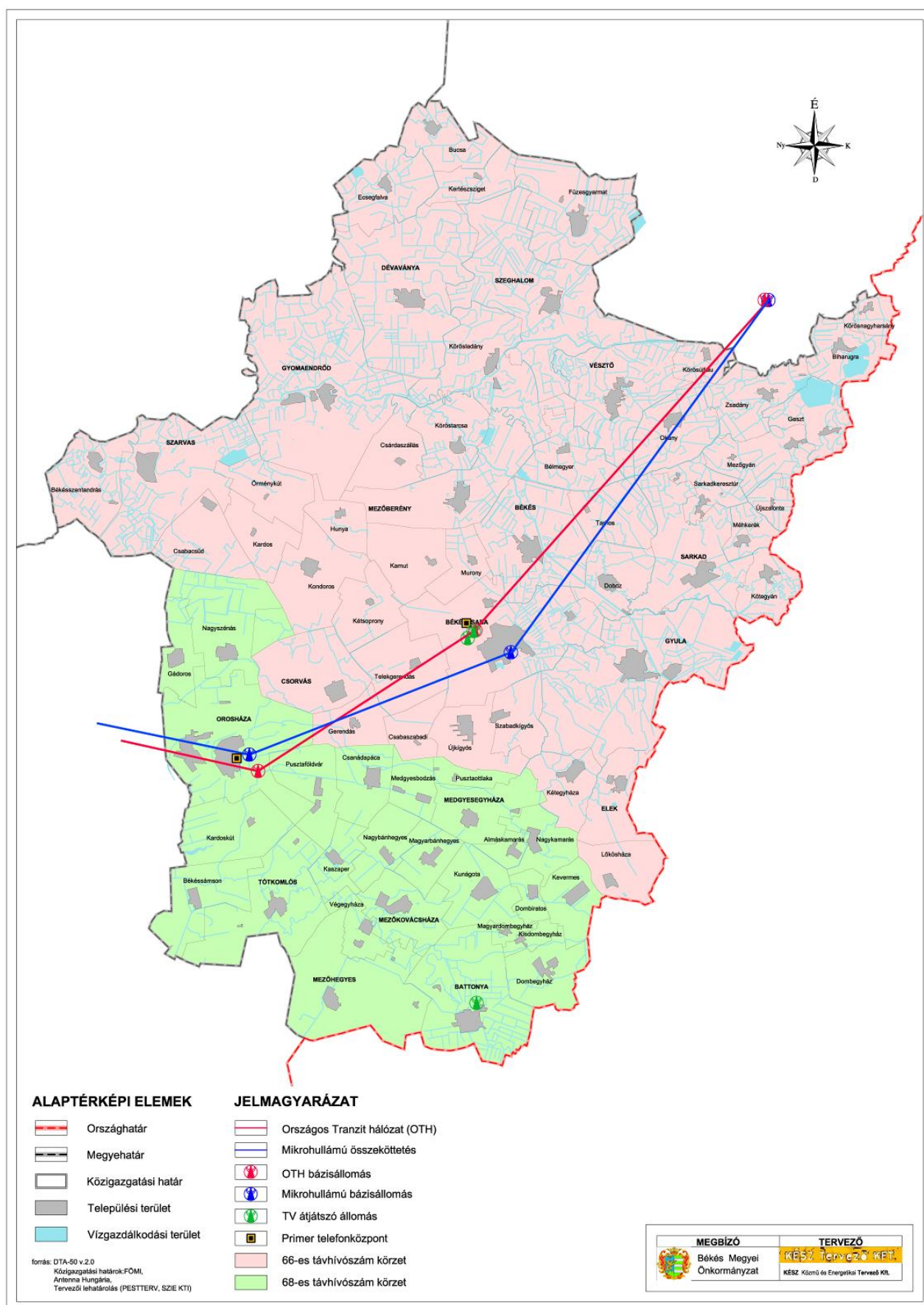
Békés megye területén az országos mikrohullámú rendszer részeként az Antenna Hungária Zrt. üzemeltet mikrohullámú állomásokat, melyek között mikrohullámon az összeköttetés biztosított. A mikrohullámú összeköttetés két pontja között az üzembiztos működéshez, a jelek továbbításához az optikai átlátást biztosítani kell. Ezért területrendezési szempontból a mikrohullámú állomások közötti összeköttetés védősávjában korlátozási értékekkel számolni kell, amely a megye szabályozási tervében kerül rögzítésre.

- OTH bázisállomás üzemel: Orosháza, Békéscsaba
- TV átjátszók üzemelnek: Békéscsaba I., Békéscsaba II., Battonya
- Mikrohullámú bázisállomások üzemelnek: Orosháza, Békéscsaba településen

Az Antenna Hungária Zrt. mikrohullámú állomásai között áthaladó modulációs vonalak, a mikrohullámú összeköttetés sávjában magassági építéskorlátozásra kell számítani. Az országos mikrohullámú rendszer hálózatán kívül a megye területén áthaladnak ill. érintik a T Mobil, a Telenor és VODAFON mobil távközlési szolgáltatók mikrohullámú hálózatai is. A mobil szolgáltatók által kiépített rendszereken a térségben általában jó minőségű a vétel lehetősége. A megye területén még vannak nem teljes lefedettséggel rendelkező területek, települések. Általában a kültéri lefedettség biztosított, de vannak település részek, amelyeknél a lefedettséget még javítani szükséges. Előzetes tájékoztatásként a T Mobil jelezte újabb antenna telepítési szándékát. A többi szolgáltató fejlesztési szándékot nem jelzett. Az Antenna Hungária Zrt Magyar Műsorszóró és Rádióhírközlési Zrt végzi a rádió és a televízió műsorának sugárzását országos szinten. A megyében a TV átjátszók és műsorszórók a megye területén elfogadható fedettséggel biztosítják a műsorvétel lehetőségét. Ez irányú fejlesztést az ágazat nem tervezett. Meg kell említeni, hogy a tervlapon bemutatott vezetékek nélküli szolgáltatást segítő antennákon túl az iparági antennák is jelentős számú létesítménnyel állnak rendelkezésre.

Békés Megye Területrendezési Terv Módosítása
Vezeték nélküli elektronikus hírközlési létesítmények I.

Békés Megye Területrendezési Terv Módosítása
Vezeték nélküli hírközlési létesítmények II.

1.18 Közlekedés

1.18.1 Békés megye általános közlekedési helyzete

A megye közlekedésének jelenlegi helyzete összefoglalva a következő:

Nemzetközi kapcsolatok

A megyén vezet keresztül a Balkánt Európával összekötő egyik frekvenciált vasútvonal (a lökösházai), mely amellet, hogy a nemzetközi törzshálózat része, jelenleg a legfontosabb vasúti kapcsolat Magyarország és Románia között, ez a vonal is egyes szakaszain csak egyvágányú pályával rendelkezik. A megye másik vasúti fővonalán, a Szeged-Békéscsaba-Kötegyán vonal Békés megyei szakaszán helyenként mindössze 60 km/ó a megengedett sebesség. A transzeurópai vasúthálózat (TEN) a IV. folyosó konstancai ágát a jövőben is a lökösházai vonalon – annak korszerűsítésével – javasolja kialakítani.

Közúti közlekedés szempontjából a megyét a nagy közúti tranzitfolyosók elkerülik, nincs gyorsforgalmi útja. A nemzetközi kapcsolatot elsődlegesen a 44. sz. főút biztosítja a gyulai határátkelőhelyen keresztül. Ez az út azonban belterületi átkelési szakaszaival (Szarvas) nem biztosít megfelelő szolgáltatási színvonalat. A határok átjárhatóságának megkönnyítése, a korábbi közúti kapcsolatok helyreállításával, ill. újak létesítésével előfeltétele annak, hogy a megye peremjellege felszámolható legyen.

Regionális kapcsolatok

A megye és a főváros, illetve a megye és a szomszédos közlekedési kapcsolatai sem kedvezőek. Vasúton a megyeszékhelyről a főváros 2,5-3 óra alatt ugyan megközelíthető, ezen túl azonban közvetlen kapcsolat a megyeszékhelyek közül csak Szolnokkal és Szegeddel van, Debrecen csak Püspökladányon keresztül érhető el. Közúton a fővárostól gyorsforgalmi út igénybevételével (M5) Kecskeméten és a 44. sz. főúton, vagy a 4. sz. és 46. sz. főutakon keresztül közelíthető meg a megye, az eljutási idő átlagosan, mindkét esetben a megyeszékhelyig mintegy 3 óra.

Megeén belüli közlekedés

A megye területi közlekedési ellátottságára jellemző, hogy minden település be van kapcsolva a menetrendszerű autóbusz-közlekedésbe, míg a vasúti közlekedésbe bekapcsolt települések száma 32. Ezek a mutatók országos összehasonlításban is megfelelőek. Az eljutási idők szempontjából már nem olyan kedvező a helyzet, mert helyenként sem a menetrendszerű járatok sűrűsége, sem a közlekedésre szolgáló pályák (utak) állapota nem alkalmas az elvárható szolgáltatási színvonal biztosításához.

A vasúti mellékvonalak közül három vonalon a személyszállítás megszűnt, a kis utasforgalom indokával.

Az országos közutak hossza a megyében megfelel a hasonló jellegű megyék országos átlagának, azonban a megyén belül, a településeket összekötő mellékúthálózat kiépítettségében és állapotában igen nagyon a különbségek a jobb helyzetű középső, valamint a rosszabb helyzetű északi és déli területek között.

A vízi közlekedés szerepe a közlekedésen belül jelenleg jelentéktelen. A megye a Körösök révén potenciális II., ill. III. osztályú vízi utakkal rendelkezik, azonban ezeken számottevő vízi szállítás nincs. A légi közlekedés szerepe sem jelentős, a békéscsabai repülőtér adottságai fejlesztésre alkalmasak.

1.18.2 A közlekedési ágazatok helyzete

Vasúti közlekedés

A megye területét a következő közforgalmú vasútvonalak érintik:

Fővonalak:

A.1. Nemzetközi törzshálózati vonal:

- E 56 Budapest, Újszász-Szolnok-Lökösháza-országhatár-(Bucuresti).

A vonal magyarországi szakaszán végig villamosított, részben kétvágányú forgalommal (az egyvágányú szakaszok: Tiszatenyő-Csugar, Nagylapos-Gyoma, Murony-országhatár). A megengedett sebesség a vonalon jelenleg Szajol-Murony között 120 km/ó, a további szakaszon 100 km/ó.

A Magyarországot érintő folyosók közül a IV. folyosó útvonala: Berlin (Nürnberg-Prága-Pozsony) Bécs-Budapest-Konstanca(Szalonoki)Iisztambul, s ennek konstancai ága hazánkban a lökösházai vonal.

B.1. Egyéb fővonal:

- Szeged-Békéscsaba-Kötegyán.

A megye területét érintő egyéb hazai fővonalon, a terület déli sávjában vezető Szeged-Békéscsaba-Kötegyán közötti egyvágányú vonalon jelenleg 80 km/ó (egyes szakaszokon 60 km/ó) megengedett sebességgel biztosítható a vasúti forgalom. A vonal szerepköre az érintett települések közlekedési feltárásán túlmenően a kelet-nyugati térségi kapcsolatok szempontjából is jelentős.

Mellékvonalak:

- Kiskunfélegyháza-Szentés-Orosháza;
- Mezőtúr-Orosháza-Mezőhegyes;
- Békéscsaba-Kétegyháza-Mezőhegyes-Makó-Újszeged;
- Püspökladány-Szeghalom-Vésztő-Kötegyán;
- Szeghalom-Gyoma; (Vésztő és Körösnagyharsány között a személyforgalom megszűnt)
- Murony-Békés (személyforgalom megszűnt)
- Kisszénás-Kondoros (személyforgalom megszűnt)
- Mezőhegyes-Battonya.

A vasúti mellékvonalakon a megengedett sebesség 60 km/h, egyes szakaszokon csak 40 km/h.

Közüti közlekedés

Főutak

A megye területét jelenleg a következő főutak érintik:

- 44. sz. Kecskemét-Békéscsaba-Gyula I. rendű főút
- 46. sz. Törökszentmiklós-Endrőd- Mezőberény II. rendű főút
- 47. sz. Debrecen—Békéscsaba-Szeged II. rendű főút
- 443. sz. Gyomaendrőd-Szarvas II. rendű főút
- 444. sz. Békéscsabai tehermentesítő II. rendű főút
- 445. sz. Békéscsabai II. rendű főút (volt 44. sz. főút)
- 474. sz. Orosházai II. rendű főút (volt 47. sz. főút).

A 44. sz. I. rendű főút a megye területén közel északnyugat-délkeleti irányban halad, a térség legfontosabb, meghatározó jellegű közüti eleme, mivel Kecskeméten és az M5 autópályán keresztül a fővárossal, míg délkelet felé Gyulán keresztül Románia felé biztosít kapcsolatot. Az átkelési szakaszokkal terhelt főút forgalma már ma is jelentős, a Békéscsaba-Gyula közötti szakasz 2 x 2 forgalmi sávval való kiépítése megvalósult, ugyanígy a gyulai és békéscsabai elkerülő szakasz is. Elsősorban Szarvas átkelési szakasza túlterhelt.

A 47. sz. II. rendű főút a megye második legjelentősebb útvonala, mivel a Dél-Alföld és Kelet-Magyarország között biztosít kapcsolatot a megyén keresztül. Ezen az útvonalon is szükséges elkerülő szakaszok építése, melyek közül az orosházai (474. sz. főút) már megépült.

A 46. sz. II. rendű főút ugyancsak jelentős térségi összekötő szerepet tölt be Törökszentmiklós és Mezőberény között, mivel a megye középső és észak-keleti részének kapcsolatát biztosítja a 4. sz. főúttal, ill. ezen keresztül az ország távolabbi területeivel.

A 443. sz. II. rendű főút hálózati szerepköre jelenleg elsősorban a 44. sz. és a 46. sz. főutak, ill. Szarvas és Gyomaendrőd (továbbá Mezőtúr) kapcsolatának biztosítása.

Mellékutak

A mellékutak elsődleges feladata valamely térség településeinek közvetlen feltárása és bekapcsolása az országos úthálózat rendszerébe, ezen túlmenően a mellékúthálózat egyes útvonalai kiemelt térségi jelentőségű szerepkört is betölthetnek. A megye települései közül 5 zsáktelepülés. Részben a zsákjelleg megszüntetése, részben a kistérségközpontok és vonzáskörzetük kapcsolatának, a magyar-román határ két oldalán élők kapcsolatának, vagyis általában a térségi kapcsolatok javítása érdekében a következő települések között hiányzik az országos mellékúthálózat kiegészítése, ill. települési külterületi utak kiépítése:

- Békés-Doboz,
- Kétegyháza-Lökösháza,
- Kétegyháza-Nagykamarás,
- Ecsefalva-Bucsa,
- Újszalonta-Mezőgyán,
- Békéscsaba-Szabadkígyós-Medgyesegyháza,
- Kőrösladány-Vésztő,
- Geszt-Biharugra,
- Sarkadkeresztúr-Méhkerék,
- Tarhos-Sarkadkeresztúr,
- Kunágota-4442.j.ök.út,
- Pusztatölke-Bánkút,
- Orosháza-Békéssámson-4422.j.ök.út
- Dévaványa-Túrkeve.

Románia felé a legnagyobb forgalmú határátkelő:

- Gyula-Varsand, a 44. sz. főúton, de növekvő jelentőségűek a mellékút hálózati átkelőhelyek:
- Battonya-Tornya
- Méhkerék-Szalonta.

A „Varratmentes Európa” program keretében előkészítés alatt álló és a határon túli kapcsolatok szempontjából szükséges helyi határátkelőhelyek és határátlépők az országos mellékúthálózaton:

- Geszt-Biharugra
- Geszt-Cséffa
- Sarkad-Keményfok
- Sarkad-Ant
- Kőtegyán-Illye
- Dombegyház-Kisvarjas
- Elek-Ottlaka
- Dénesmajor-Keményfok
- Lökösháza-Kürtös
- Dombegyháza-Kisiratos
- Battonya-Kispereg
- Mezőhegyes-Németpereg.

Autóbusz közlekedés

A megye közösségi közlekedésében a vasút mellett meghatározó szerepe van az autóbusz közlekedésnek, melynek döntő hányadát a Körös Volán Rt. bonyolítja le (80%), míg a fennmaradó 20 %-ot más Volán cégek biztosítják. Helyi közlekedés jelenleg a következő hat településben van: Békéscsabán, Gyulán, Orosházán, Szarvason, Szeghalmon és Vésztőn.

Vízi utak

A besorolása szerint az I-III. kategóriába sorolt vízi utak regionális, ill. országos jelentőségűek, míg a IV-VII. kategóriába tartozók lehetnek a nemzetközi vízi utak.

III. osztályú potenciális vízi út

- a Hármas-Körös teljes hosszban és a Kettős Körös Békésig

II. osztályú potenciális vízi út

- a Sebes Körös Körösladányig

Csak kishajózásra alkalmas vízi út:

- a Kettős Körös Békés-Szanazug között
- a Fekete Körös Sarkadig
- a Fehér Körös Gyuláig
- a Berettyó.

Kikötők

Személyforgalmi kikötési lehetőség található jelenleg Szarvason, Gyomaendrődön és Békésben, azonban ezek sincsenek kellő színvonalon kiépítve.

Kompátkelőhelyek

Békés megyében a Körösökön jelenleg Mezőtúr és Szarvas között a 4631. j. úton van rendszeres kompközlekedés, melynek forgalma jelentős, míg a Sanazugnál közlekedő komp szerepe – amely csak személyeket és kerékpárokat szállít – csak idegenforgalmi, ill. kiránduló jellegű.

Légi közlekedés

A megyében a légi közlekedés szempontjából számításba vehető repülőtér Békéscsabán és Orosházán van. A békéscsabai repülőtér a repülőterek jelenleg érvényes besorolása szerint nem tartozik a kiemelt jelentőségű kategóriába, de fejlesztésével mindenképpen számolni kell. A repülőtér Békéscsabától keleti irányban, a 44. sz. főút közelében helyezkedik el, területe 227 ha, 1300 m, ill. 800 m hosszú kifutópályákkal rendelkezik, indító és biztosító berendezései kisebb (ICAO 2 B típusú) repülőgépek nappali és éjszakai fogadására alkalmasak. Az Orosházán található volt szovjet katonai repülőtér 1800x60 m-es kifutópályával rendelkezik.

Az Országos Területrendezési Terv, a közlekedési tárca javaslata alapján a Magyarország területén jelenleg található és távlatban polgári célú hasznosításra tervezett repülőtereket várható szerepkörük szerint négy kategóriába sorolta, mely szerint Békéscsaba II., Orosháza I. besorolást kapott.

Kerékpáros közlekedés

Békés megye országos viszonylatban is az első között kezdte meg a korszerű, közúti forgalomtól függetlenített kerékpárutak kiépítését, ma is aránylag kedvező helyzetben van. A hálózat további fejlesztését a terület síkvidéki és idegenforgalmi jellege egyaránt indokolja. A megyében jelenleg a kiépített kerékpárutak hossza mintegy 180 km. Ezek egy része külterületen – főleg a 44. sz., 46. sz.,

47. sz. főutak mentén – épült meg, de a megye településeinek jelentős részében már belterületen is létesültek kerékpárút-szakaszok. A hálózat bővítése (tervezése és építése) folyamatos. A turizmus, ill. idegenforgalom igényeinek figyelembe vételével a megyében kijelölésre került egy olyan, mintegy 220 km hosszú kerékpárút-hálózat, mely Békéscsaba állomásától kiindulva, felfűzi a természeti és műemléki szempontból jelentős megyei látnivalókat.

1.18.3 Békés megye közlekedési hálózatának változása 2005 és 2010 között

Az alábbiakban a 2005-ben elfogadott megyei területrendezési terv hatálybalépése óta eltelt időszak során bekövetkezett változásokat foglaljuk össze.

Főúthálózati fejlesztések

44. sz. főút

- 2006-ban megépült a Békéscsaba belterületét északról elkerülő 2 x 1 sávós útvonal
- A két város elkerülő szakasza között az útpályát 2 x 2 sávós autópályára fejlesztették.

47. sz. főút

- Teljes hosszában elkészült az Orosháza belterületét északról elkerülő 2 x 1 sávós út, 2 különbszintű vasúti keresztezéssel
- A 47. sz. főút Orosháza belterületén áthaladó szakasza 474. számmal országos főút maradt
- Békéscsaba és Mezőberény között a korábbi 4643. jelű mellékút nyomvonalára került át a főút nyomvonala, Mezőmegyer és a 44. sz. főút között új 2 x 1 sávós szakasz épült.
- A 47. sz. főút korábbi Békéscsaba-Békés-Mezőberény nyomvonala 470-es számozást kapott.

Mellékút hálózat

A mellékút hálózaton a fontosabb csomópontok körforgalmú átépítésére került sor: (4434x4443.j.út, 4432x4428.j.út, 4432x4429.j.út, 4244x4229.j.út)

Vasúti hálózat

Három vasúti mellékvonalon szűnt meg a személyforgalom:

- Vésztő-Körösharsány (2009)
- Murony-Békés (2007)
- Kishánás-Kondoros (2009)

Kerékpáros hálózat

- Megvalósult a Békéscsaba és Békés közötti kerékpárút (2010)
- A települések főúti átkelési szakaszainak jelentős részén kerékpárút épült ki.

1.18.4 Az országos Területrendezési Terv, az „Országos gyorsforgalmi és főúthálózat nagytávú koncepciója és hosszútávú fejlesztési terve”, valamint a megyei területrendezési terv közlekedési hálózatfejlesztési elemeinek összevetése

Gyorsforgalmi utak

M44 autópályát

Az OTRT-ben és a gyorsforgalmi út koncepcióban azonosan, a nyugati megyehatár és Kondoros között a meglévő főúttól délre új nyomvonalon, Békéscsaba területén és a román határig a 47. sz. főút fejlesztésével szerepel. A megyei koncepció és Békéscsaba településszerkezeti terve Békéscsaba déli elkerülését javasolja.

M47 autópályát

Az OTRT-ben és a gyorsforgalmi úthálózati tervben a nyomvonal ugyanaz: Orosháza és Mezőberény között a 47. sz. főút vonalán jelölték ki, a belterületeket elkerülő szakaszokkal

(Csorvás, Békéscsaba), Mezőberényben és attól északra új nyomvonalon halad. A megyei koncepció a teljes megyei szakaszon új nyomvonal kijelölését tartja szükségesnek.

Az országos tervek és a megyei terv ellentmondásai az útvonalak részletes tervezése esetén részben várhatóan feloldhatók, mivel az országos tervekben a meglevő főút nyomvonalán kijelölt szakaszok jelentős részén a fejlesztés nem a meglevő útpálya felhasználásával építhető át autópályává, hanem a meglevő közelében új pálya építésével: pl. a 47. sz. főúton Orosháza és Békéscsaba között Csorvás és Telekgerendás elkerülése, illetve a meglevő út két kis sugarú ívekkel kialakított iránytöréses szakasza szükségessé teszi az új nyomvonal kijelölését.

Főutak

46.sz.főút

Mindhárom tervben szerepel a meglevő Gyomaendrőd-Mezőberény szakasz meghosszabbítása a Békés-Doboz-Sarkas-Méhkerék irányban. Az országos tervekben, a megyei koncepcióval ellentétben nincs kijelölve Mezőberény, Békés és Sarkad elkerülő szakasza.

Új főutak

Mindhárom terv, illetve koncepcióban azonos irányban szerepelnek, de ez országos tervekből hiányoznak a belterületet elkerülő szakaszok:

- Békéscsaba-Medgyesegyháza-Battonya főútvonal a 4432-4436-4429-4434-443. jelű utak vonalán (a megyei tervben Békéscsaba és Medgyesegyháza között új nyomvonalon szerepel)
- Szarvas-Orosháza-Mezőkovácsháza-Battonya főútvonal a 4404-4428-4443. jelű utak vonalán
- Békéscsaba-Doboz útvonal a 4439. jelű úton

Az új főutak kijelölésénél az országos tervek – a tervek léptéke miatt – nem foglalkoztak a települések belterületét elkerülő szakaszokkal megfelelő részletességgel. Új főútvonal a szabványoknak megfelelő paraméterekkel csak külterületi elkerülő nyomvonalon alakítható ki, ezért ezek nyomvonalát a megyei javaslat szerint mindenképp biztosítani kell a települések szerkezeti tervei szerint.

Az OTRT megyei véleményezésében szereplő javaslatok:

- az országos tervekben a 47. sz. főúttól (Csökmő)-Körösnagyharsány vonalán szereplő főútvonal nyugati meghosszabbítása a Szeghalom-Dévaványa-Túrkeve irányban
- a Gyula-Elek-Lökösháza-Battonya útvonal főúttá fejlesztését (4444.jelű ö.k.út)
- Gyula északi elkerülő útnak a 44. sz. főút elkerülő szakaszaként történő kijelölését.

A javaslatok közül a Szeghalom-Dévaványa-Túrkeve útvonal a hálózati kapcsolatok szempontjából indokolt lenne, vizsgálat szükséges a Körös-Maros Nemzeti Park elkerülésének lehetőségére. A Gyula-Battonya útvonal főúttá fejlesztése a Békéscsaba-Battonya főúttal párhuzamossága miatt kevésbé indokolható.

1.19 Honvédelem

A megye területén az elmúlt évtizedekben jelentős területeket foglaltak el a honvédség és a határőrizet szerveinek tulajdonában illetve használatában lévő területek. A rendszerváltozást követően, a geopolitikai helyzet megváltozása következtében az elmúlt 20 évben országos szinten drasztikusan csökkent a honvédelem céljára igénybe vett területek kiterjedése. Ennek megfelelően a megye területén is számos korábban használt területétől vált meg a Magyar Honvédség és a határőrizet szervei. A hatályos megyei területrendezési terv készítésének időszakában a honvédségi területek a vizsgálatok szintjén és a terv munkaközi változataiban ábrázolásra kerültek, illetve a 2005-ben elfogadott terv vonatkozó övezete is tartalmazta a honvédségi területeket. Az

azóta eltelt több mint 5 év során is jelentősen tovább csökkent a honvédség által kezelt vagy használt területek száma és kiterjedése.

Békés megye területén mindezek ellenére a Magyar Honvédség kezelésében lévő területek továbbra is megtalálhatók. Azonban a HM adatszolgáltatása értelmében a megyében csak „kiemelt fontosságú meglévő honvédelmi terület” található, „honvédelmi terület” övezetébe sorolandó ingatlanokkal a honvédség nem rendelkezik. A „kiemelt fontosságú meglévő honvédelmi terület” övezetébe tartozó terület összesen egy van a megyében. Békéscsaba területén helyezkedik el a szóban forgó terület, amely egy 1,8 hektár kiterjedésű laktanya.

1.20 Táj terhelése és terhelhetősége

Tájrendezési szempontból elsődlegesen a kedvező táji adottságok, ezen belül is a táji, természeti értékek megőrzése a feladat, összehangoltan a megye fejlődését szolgáló területfelhasználási és szerkezeti változtatások tájbaillesztésének meghatározásával.

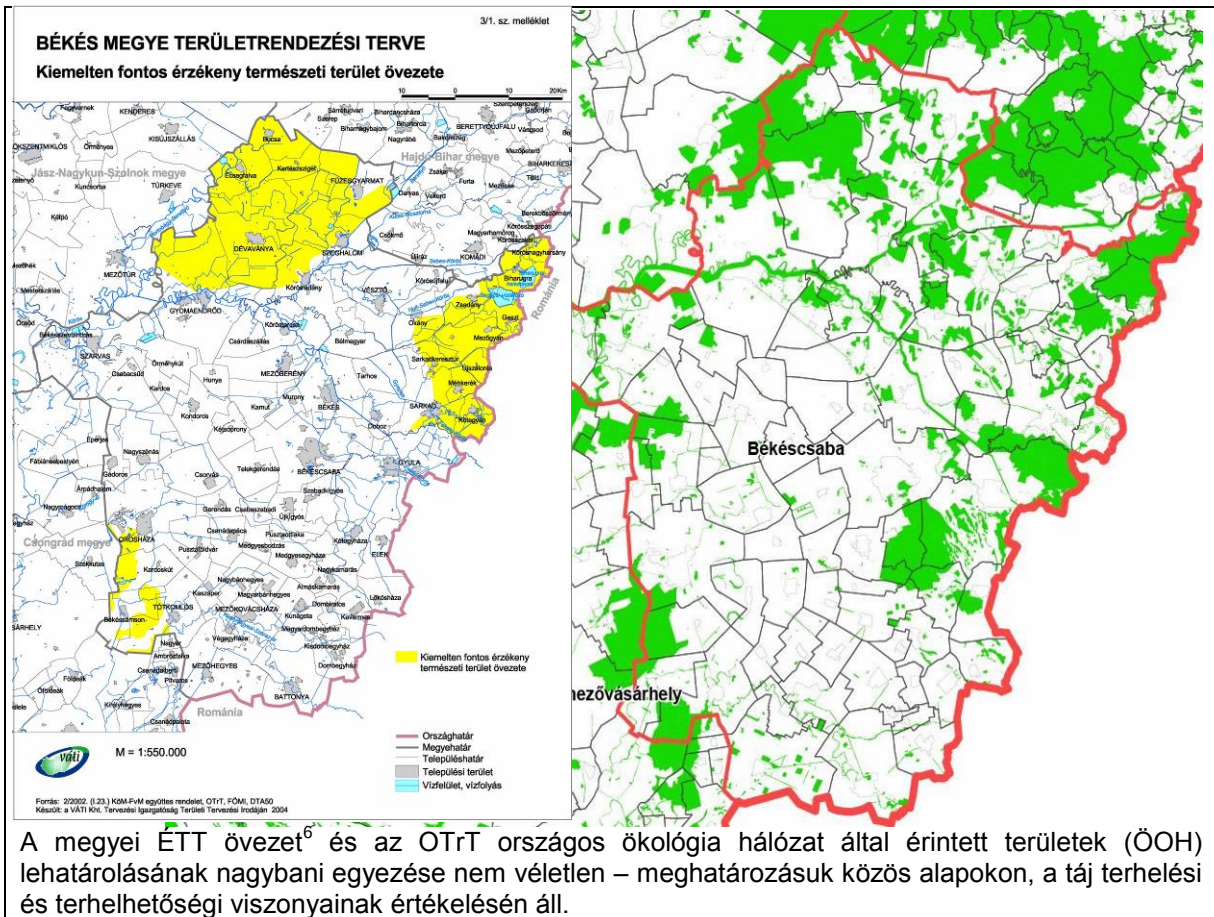
A tájterhelhetőségi vizsgálat fentiek megalapozásához készült és a természetföldrajzi, tájszerkezeti és tájhasználati, táj-, és természetvédelmi, a tájterhelhetőségi és egyéb szakági (vízügyi, közlekedési, közmű) vizsgálatok szintéziséből áll. A megye tájhasználati módjai közül elsősorban az ökológiai szempontból alapvető mezőgazdasági és erdőgazdasági használat által érintett területek differenciált értékelése történt meg, a meglévő ökológiai hálózat védelme és fejlesztése érdekében.

Megállapítható, hogy a megye ökológiai térszerkezetét alapvetően meghatározzák a természetföldrajzi fejezetben részletesen ismertetett éghajlati, felszín alatti és felszíni adottságok, valamint az ezeken kialakult tájhasználat. Az átalakított természeti táj emlékei és emlékezete a fennmaradt eredeti, őshonos illetve ezekhez közelálló tájalakulatai, és élőhelyei. Ezek közül a legértékesebbek, legérzékenyebbek természetvédelmi oltalom alatt állnak, melynek területeit a Természet- és tájvédelmi fejezet ismerteti. Az ökológiai hálózat ezeken kívül magában foglalja az ezeket összekötő zöldfolyósókat, védett területeken kívüli jelentősebb erdő és nedves-vizes területeket, természetközeli területeket és extenzív hasznosítású mezőgazdasági területeket.

A megye meglévő ökológiai hálózatának alappillérei a felszíni vízrendszer elemei, elsődlegesen a folyóvölgyek, a hozzájuk kapcsolódó vizenyős és vízparti területekkel erdősávokkal és ártéri erdőterületekkel. A Körösök folyóvölgyei és oldalágai, a kapcsolódó mélyebben fekvő területekkel a megye legkevésbé terhelhető tájai. Ezen egységes, összefüggő hálózatot alkotó természetes és természetközeli zöldfelületi rendszert, kiegészíti néhány szigetszerűen fennmaradt, ökofolyósóval már (még) nem megfelelően összekapcsolt természetközeli területesség, jellemzően intenzív mezőgazdasági területek zárványában lévő extenzív gyepes területek vagy erdőfoltok.

A tájterhelésre leginkább érzékeny területek az ökohálózat legértékesebb területei, magterületei. Ezek részben országos szintű védettség alatt is állnak, közülük területileg legjelentősebbek az Körös - Maros Nemzeti Park csak részben összefüggő, jellemzően szigetszerű területei, valamint a z országos ökológia hálózat (OÖH) és a Natura2000 hálózat jóval nagyobb és kontinuosabb területei. (Az ezeken kívüli számos természetvédelmi terület és természeti érték, valamint egyéb természeti – természetközeli, természeti értékű területek ismertetését a táj -természetvédelmi fejezet tartalmazza.)

Az európai és országos ökológiai hálózatokhoz tartozó területek a megye **természeti értékmegőrzés** szempontjából legértékesebb és egyben legérzékenyebb területei. Jellemzően itt a legalacsonyabb szintű a tájterhelés, összhangban e területek terhelhetőségi (érzékenységi) mutatóival. E területek térbeli elhelyezkedését szemlélteti az alábbi OTrT övezeti tervlap ábrája, amely alapján kirajzolhatók az ökológiai terhelhetőségi határvonalak is. (Érdekes ezt összevetni – amint ezt a vizsgálat mező- és erdőgazdasági fejezetei meg is tették – az *érzékeny természeti területek (ÉTT)* jelenleg hatályos megyei TrT-ben szereplő övezeti tervlapjával, valamint a térségi szerkezeti terv *belterjes és külterjes mezőgazdasági térségeket* lehatároló tervlapjával is. Ezek ugyancsak, kimondva – kimondatlanul alapvetően a tájterhelési - tájterhelhetőségi adottságok alapján kerültek lehatárolásra. Az alábbi ábrák az OTrT *ökológia hálózati övezetét* (2008.), valamint a korábbiakban meghatározott Békés m. TrT kiemelten fontos *érzékeny természeti területek (ÉTT; 2005.)* szemléltetik.

A tájvédelem szempontjából fontos a megye sajátos táji arculatához tartozó kunhalmok, illetve a régészeti területek védelme, amelyek veszélyeztetettsége az azokat körülvevő termőföldek gépes művelése miatt igen nagy.

A legintenzívebb tájterheléssel az **urbanizációs folyamatok** járnak, amelyek a beépítések révén természetes felszínek effektív megsemmisítésével és átalakításával járnak, ezáltal felszín alatti (víz, talaj) és felszín feletti (légkör) természetátalakító – terhelő, szennyező hatásai is a legintenzívebbek. Ezek a megyében jellemzően koncentráltan, pontszerűen jelennek meg, a megye településszerkezeti hagyományainak megfelelően. A kevesebb, de nagyobb határú település regionális szinten kedvezőbb tájterhelési hatásokkal jár, mint a szövetszerűen burjánzó, agglomerációs típusú urbanizálódás, ami a megyében nem jellemző (a megyeszékhely és Gyula város kivételével, de ez a jelenség itt is viszonylag alacsony intenzitással van jelen).

Területi arányok szempontjából, a megye agrárjellegének köszönhetően elsődlegesen a **mezőgazdálkodás**, ezen belül is az intenzív szántóföldi művelés az elsődleges tájterhelő tényező. A megyét országos átlag feletti termőhelyi mutatói hagyományosan predesztinálják a nagy területeket igénybevevő és minél hatékonyabb haszonnövény termesztés és élelmiszer előállítás ágazatainak fenntartására és fejlesztésére.

⁶ Az ÉTT-re vonatkozó szabályokról a 2/2002. (I. 23.) KÖM-FVM együttes rendelet rendelkezik. Az ÉTT célja a természeti (ökológiai) szempontból érzékeny földrésztleteken olyan természetkimélő gazdálkodási módok megőrzése, fenntartása, további földrésztletek kijelölése, amelyek támogatással ösztönzött, önként vállalt korlátozások révén biztosítják az élőhelyek védelmét, a biológiai sokféleség, a tájképi és kultúrtörténeti értékek összehangolt megőrzését.

Az ÉTT kategóriái: - **kiemelten fontos ÉTT**: azok a területek, ahol nemzetközi viszonylatban is kiemelkedő természeti, táji és kultúrtörténeti értékek fordulnak elő, amelyek fennmaradása középtávon (5-10 év) is kétséges a természetkimélő gazdálkodás támogatása nélkül; - **fontos ÉTT**: ahol országos viszonylatban jelentős természeti, táji és kultúrtörténeti értékek fordulnak elő, amelyek fennmaradása vagy állapotának javítása érdekében a természetkimélő gazdálkodás támogatása szükséges; (- a harmadik kategória a **tervezett ÉTT** a megye területét nem érinti).

Az ÉTT-k elhelyezkedését a megye tervezési területén, kategóriák szerint, továbbá az ÉTT kategória részletes leírását a természetvédelmi fejezet tartalmazza.

Agronómiai szempontból a megye legterhelhetőbb térségei a domborzati és terepadottságok szempontjából is legkedvezőbb, legjobb termőképességű, csernozjom típusú talajadottságokkal rendelkező középső és déli területei. Ezek terhelési – terhelhetőségi vonatkozásait is szemléltetik a fenti ábrák. A külterjes tájgazdálkodásra kijelölt kevésbé terhelhető területek – elsősorban mélyebben fekvő, erősebb közvetlen vízhatású, öntés típusú talajjal fedett területek, - a nád- és gyepgazdálkodás, az extenzív vegyszermentes szántóföldi gazdálkodás, valamint a biogazdálkodás elsődleges területei. Itt is meg jegyeznünk, hogy a területrendezési tervi metodika túlzott leszűkítése következtében „hivatalosan megszűnt” a *mezőgazdasági térség kül- és belterjes felosztási lehetősége, ezt azonban éppen tájterhelési és terhelhetőségi szempontok érvényre juttatása miatt legalább alátámasztó és ajánlási szinten szükséges továbbra is szerepeltetni a TrT-ben.*

A megyében meglevő külszíni fejtések - jellemzően homokbányák, illetve szénhidrogén-kutató és kitermelő művek - tájképi megjelenése és környezeti hatásai jellemzően csak helyi szinten okoznak problémát - kiterjedésüknek, sűrűségüknek, jellegüknek köszönhetően térségi szintű értékelésük nem szükséges, a már megtörtént tájrehabilitációs jellegű övezeti meghatározásokon túl. Hasonlóan csak lokális hatásokkal rendelkeznek a műszaki infrastruktúra hálózat elemei illetve ezek együttese. Részben kiépítettségük, terület igénybevételük és sűrűségük viszonylag alacsony szintje, részben elhelyezkedésük, jellegük következtében. A terhelési szempontból legkritikusabb autópályával jelenleg nem rendelkezik a megye, néhány logisztikai központ azonban kialakulóban van, elsődlegesen a határátkelők környezetében, amelyek fejlesztését – fejleszthetőségét célszerű terhelhetőségi vizsgálatokkal is megalapozni. Mint ahogy ilyen terhelhetőségi vizsgálatok elvégzése szükséges minden érzékeny természeti területet, és/vagy ökológia szempontból értékes (természeti) területet érintő intenzívebb hasznosításra (a természetes felszín megváltoztatására, beépítésre, stb.) irányuló szándék megalapozásához.

A tájterhelési és terhelhetőségi adottságok megállapítása során számos összetevő figyelembe vétele szükséges, amint ezt jelen fejezet több pontján is hangsúlyoztuk. A terhelési és terhelhetőségi viszonyokat *alapvetően meghatározó mező- és erdőgazdasági tájhasználat* elemzése mellett utaltunk a téma számos *természet- és környezetvédelmi* összefüggésére. Ezek területrendezési jogszabályoknak megfelelő övezeteit foglaljuk össze az alábbiakban.

Az OTRT tájterhelési és terhelhetőségi szempontból, a megyei terv készítése során is figyelembeveendő *országos övezetei*:

- országos ökológiai hálózat
 - országos jelentőségű tájképvédelmi terület
 - országos komplex tájrehabilitációt igénylő terület
 - kiemelten érzékeny felszín alatti vízminőség-védelmi terület
 - felszíni vizek vízminőségvédelmi vízgyűjtő terület
 - ásványi nyersanyag gazdálkodási terület
 - kiváló termőhelyi adottságú erdőterület
 - kiváló termőhelyi adottságú szántóterület
- övezete.

A megyei terv készítése során további *térségi övezetek* határozandók meg, az OTRT előírásainak megfelelően (részben az OTRT övezetek differenciálásaként).

A tájterhelési vizsgálatok összefoglaló értékeléseként megállapítható továbbá, hogy a megye táji-környezeti helyzete összességében kedvezőnek minősíthető, regionális szinten speciális, különös beavatkozást igénylő tájrendezési konfliktusterületek nem határozhatók meg. A tájszerkezetet és a tájhasználati módokat érintő konfliktusok általános - az ország más régiójában is megfigyelhető - mezőgazdasági földhasználatból, ökológiai és műszaki szemléleti ütközésből, tájvédelmi szabályozatlanságból eredő, nem csupán Békés megyére jellemző problémák. Ilyen típusú és a megyére konkretizálható konfliktusok kezelésére esetlegesen a tervezett műszaki infrastruktúra fejlesztések és az urbanizált területek növekedése, illetve az ökológiai hálózat szándékolt kiterjesztésének ütközése révén lehet szükség. A felülvizsgálat során ilyen típusú konfliktushelyzet a gyorsforgalmi úthálózat fejlesztésének egyes elemeit illetően állhat elő, amelyek megfelelő tájvédelmi - tájrendezési megoldást igényelnek.

A táj terhelésének, terhelhetőségének más aspektusaival foglalkoznak a már említett mező- és erdőgazdasági tájhasználati, táj- és természetvédelmi fejezeteken túl a környezetvédelmi és vízgazdálkodási szakági fejezetek, valamint a TrT-hez készülő környezeti értékelés is. Ezek

eredményeinek együttes figyelembe vétel szükséges a megyei területfelhasználási és övezeti rendszer táji adottságokkal összhangban lévő, táj –és környezetkímélő, fenntartható fejlesztésnek meghatározásához.

A tervfejezet jellegének megfelelően a tájterhelési és terhelhetőségi értékelés a megyei terv (TrT) programszintjén lesz komplex módon feldolgozható és lezárható, amikor ismertté válnak azok a *hatótényezők* /tervezett területfelhasználási változtatások, infrastruktúra elemek, környezeti hatással járó fejlesztési szándékok, stb./, amelyek *potenciális terhelésként* jelennek meg a tájban, illetve hatással lehetnek annak teherbíró képességére, terhelhetőségi viszonyainak alakulására.

2 A területrendezés békés megyei céljait és feladatait is meghatározó területfejlesztési célkitűzések vizsgálata

A területfejlesztés és a területrendezés összehangolását megalapozó jelen fejezet a Békés megyei területfejlesztési koncepciója, illetve Békés megye területfejlesztési programja, továbbá a Dél-alföldi Régió Területfejlesztési Koncepció, illetve a Dél-alföldi Régió Területfejlesztési Operatív Programja által megfogalmazott stratégiáknak, céloknak és programoknak területrendezési szemléletű összefoglalója, a területrendezés kompetenciájába tartozó feladatokra is vonatkozó szövegelemeinek kivonata.

Az MTA Regionális Kutatások Központja Alföldi Intézete Békéscsabai Osztálya által készített és a Megyei Területfejlesztési Tanács által jóváhagyott megyei területfejlesztési koncepcióból, valamint a DHV Magyarország által készített „Békés megye területfejlesztési programja” című dokumentumokból kiemelésre, azon belül pedig **vastag betűvel szedettek** azok a célok, prioritások és programelemek, amelyek megvalósulását a megyei területrendezési terv módosítása során a területrendezés sajátos eszközkészletével is elő lehet segíteni.

A területfejlesztési dokumentumokban meghatározott cél- és prioritásrendszer, valamint a programok tartalma ilyen módon iránymutatásul szolgál a megyei területrendezési tervezés számára is.

Jelen fejezet *dőltbetűs* szövegblokkokban jeleníti meg azokat a szövegrészeket, amelyek a területrendezés feladatát is megfogalmazó idézetek és kiemelések fenti megyei területfejlesztési dokumentumokból. Tekintettel arra, hogy e dokumentumok az ezredforduló előtti évben, még az Európai Unióhoz való csatlakozás előtt kerültek megfogalmazásra, a programok részletei fenntartással kezelendő, de mivel új – *megyei szintű* - területfejlesztési dokumentumok nem készültek, a hatályos anyagok az irányadóak.

x x x

Békés megye 1999-ben elfogadott területfejlesztési koncepció (MTA RKK) szerint a megye fejlesztésében:

Alapcél

Békés megye sikeresen integrálódjon a modernizálódó magyar gazdaságba és társadalomba, egyúttal megállítva az elmaradott kistérségek végleges leszakadását is.

Stratégiai célok

- *A helyi gazdaság sikeres tradícióira támaszkodó, a lakosság jelenleginél magasabb szintű konvertálható képzettségre építő, az ezredforduló igényeinek megfelelő gazdasági szerkezet kialakítása*
- *Az alföldi településhálózat kínálta előnyöket kihasználva, a kistérségi együttműködés fokozásával a megye minden lakosa könnyen és gyorsan érhesse el a mindenkori civilizációs színvonalnak megfelelő javakat és szolgáltatásokat*
- *A sokszínű társadalmi (nemzetiségi, kulturális) és természeti értékek megőrzésével és fejlesztésével egészséges és vonzó környezet megteremtése a megye lakossága és a megyén (országon) kívül élők számára*

Fejlesztési prioritások

- 1. Versenyképes gazdasági szerkezet kialakítása**
- 2. A közlekedési és kommunikációs informatikai rendszerek fejlesztése**
- 3. A humán erőforrások fejlesztése**
- 4. Vízbázis-védelem és környezet-fejlesztés**

5. A belső kohézió erősítése; együttműködésre építő településhálózat-fejlesztés

6. A külső kapcsolatok fejlesztése; a regionális kohézió erősítése

Programok

1. A versenyképes gazdasági szerkezet kialakítása érdekében megfogalmazott programok:

- 1.1. Integrált élelmiszergazdaság
- 1.2. Vállalkozásfejlesztés
- 1.3. Technológiai-műszaki innováció
- 1.4. Pénzügyi-üzleti szolgáltatások

E programcsomag részeként további, olyan fejlesztési célkitűzések is megfogalmazásra kerültek, amelyek a területrendezés számára konkrét iránymutatást jelentenek. Ezek:

- **A megye erdősültségének lényeges bővítése, új fás élőhelyek kialakítása a Körösök völgyében a korábban is galériaerdőkkel borított területeken (mintegy 25 ezer ha-on).**
- **A fásítás, a mezővédő erdősávok és fasorok telepítésével az agrártér fizikai szerkezetének javítása Dél-Békésben.**
- **A megye mozaikos védett természeti területeiben megtestesülő eszmei érték gyakorlati hasznosítása vadgazdálkodási és turisztikai fejlesztésekkel.**

2. A közlekedési és kommunikációs informatikai rendszerek fejlesztése érdekében megfogalmazott programok:

- 2.1. Telekommunikációs hálózatok
- 2.2. Főközlekedési hálózatok**
- 2.3. Vonzásközpontok elérhetősége**
- 2.4. Határátkelőhelyek**
- 2.5. Békéscsabai repülőtér**

3. A humán erőforrások fejlesztése érdekében megfogalmazott programok:

- 3.1. Iskolarendszerű képzés
- 3.2. Munkaerőpiaci képzés
- 3.3. Felsőoktatási rendszer
- 3.4. Foglalkoztatás-politika
- 3.5. Szociális szolgáltatások

4. Vízbázis-védelem és környezet-fejlesztés érdekében megfogalmazott programok:

- 4.1. Vízbázisvédelem**
- 4.2. Talajvédelem**
- 4.3. Településkörnyezet**
- 4.4. Árvíz-, belvízvédelem**
- 4.5. Természetvédelem**

5. A belső kohézió erősítése; együttműködésre építő településhálózat-fejlesztés érdekében megfogalmazott programok:

- 5.1. Integrált városhálózat**
- 5.2. Vidékfejlesztés**
- 5.3. Kistérségi intézményrendszer

6. A külső kapcsolatok fejlesztése; a regionális kohézió erősítése érdekében megfogalmazott programok:

- 6.1. Külkapcsolatok**
- 6.2. Régióépítés
- 6.3. Megye-imázs
- 6.4. Idegenforgalom**

A megyei területfejlesztési koncepció elfogadott cél- és prioritásrendszere figyelembevételével még 1999-ben elkészült (a DHV Magyarország szakértői munkája eredményeként)

Békés megye területfejlesztési programja.

A program – területrendezést is érintő – fejlesztési prioritásai és megfogalmazott feladatai az alábbiak:

Közlekedési és kommunikációs informatikai rendszerek fejlesztése

A megye modernizációjának, illetve nemzetközi és országon belüli integrációjának szempontjából elengedhetetlen az európai színvonalú közlekedési pályákhoz és nagykapacitású telekommunikációs hálózatokhoz való hozzájutás megteremtése. Ezek a létesítmények elsősorban a gyors távolsági áruszállítást, személyközlekedést, tőke- és információáramlást, a megye piaci esélyeinek javulását s így a technológiai-gazdasági megújulást teszik lehetővé, emellett az országon belüli, valamint a határ túloldalán fekvő térségek felé irányuló interregionális összeköttetések hordozói is. A megvalósuló törzshálózati fejlesztések pozitív hatásai ugyanakkor csak a megyén belüli kapcsolatok feltételeinek javításával együtt válhatnak igazán érzékelhetővé a lakosság széles rétegei számára.

A közlekedés régi hiányosságainak enyhítésével új lendületet kaphat a megye fölzárkózási folyamata. A kommunikációs rendszerek esetében pedig — az ágazat rendkívüli ütemű fejlődéséből adódó lehetőségeket kihasználva — kifejezetten előnyös pozíció szerzésére is lehetőség kínálkozik. Ezen ágazatok fejlesztése az egyik legfontosabb — ám önmagában nem elégséges — feltétele a megye gazdasági felemelkedésének és a területi kiegyenlítődésnek.

PROBLÉMÁK — SZÜKSÉGLETEK

Békés megye közlekedés-földrajzi helyzete régóta periférikus. A nagy közúti tranzitfolyosók elkerülik: autópályája, sőt még jó állapotú elsőrendű főútja sincs. Az indokolatlanul nagy megközelítési idő miatt nem tud vonzó telephelyet kínálni a külső tőkebefektetőknek.

Halaszthatatlan tehát a közúti, vasúti és légi közlekedés fejlesztése. Ez utóbbi lehetővé tenné a dél-alföldi élelmiszer-gazdaság nagy értékű termékeinek gyors célba juttatását és elsősorban az üzleti szféra, valamint a külföldi turisták számára a térségbe való utazás idejének lényeges lerövidítését.

A településeket összekötő mellékúthálózat kiépítettségében és állapotában igen nagyok a különbségek a jobb helyzetű középső, valamint a számos problémával rendelkező északi és déli területek között. Ráadásul ez utóbbi főút-hiányos területeken a mellékutak forgalmi szerepe jóval nagyobb.

Mivel az országos közlekedésfejlesztési programok marginális kérdésként kezelik az alsórendű úthálózatokat, hiányzó szakaszok megépítésében és a meglévők állapotának javításában fokozott megyei szerepvállalás szükséges.

A vasúti mellékvonalak jelentősége Békésben az országosnál nagyobb, minőségi mutatóik viszont a versenyképesség (esetenként a működőképesség) alsó határán vannak. A további romlás megállítása a megye elmaradott térségeinek számára alapvető szükséglet.

Az állandóan üzemelő Békés megyei határátkelők száma a rendszerváltás óta ugyan gyarapodott, kiépítettségük azonban alacsony színvonalú, forgalmukat pedig leginkább a szomszédos megyék átkelőinek pillanatnyi viszonyai határozzák meg.

A távközlési-kommunikációs rendszerek fejlődése a modern gazdaság egyik alapfeltétele. A hálózatok robbanásszerű terjedése, lehetőségeik bővülése már Magyarországon is a gazdasági-társadalmi élet számos elemét kezdi átformálni, miközben hatalmas piaci tőkét mozgat meg. A kihívásra lassan reagáló térségek hátrányos helyzetbe kerülnek, míg az új technikákra építeni tudó területek számára új fejlődési dimenziók nyílnak (például gyorsabb üzleti információ-elérés; a K+F feltételeinek javulása; a távmunka révén új professzionális tevékenységek lehetősége; a megye és termékeinek jobb eladhatósága; egyes szolgáltatások elérésének lehetővé válása a kistelepüléseken élők számára is).

CÉLOK

Az "innovációs folyosóként" is szolgáló közlekedési fővonalak, a légi közlekedés, a távközlés-informatika fejlesztése és az országhatár átjárhatóságának javítása a megye gazdasági modernizációja, felzárkózása és nemzetközi kapcsolatainak szélesítése érdekében.

A közlekedési mellékvonalak állapotát megőrizve, illetve célszerűen javítva s a telekommunikáció kínálta lehetőségeket kihasználva biztosítani a falvak, kisvárosok lakói számára is a civilizációs javak és szolgáltatások elérését, megteremtve ezzel a kistérségi kohézió erősödésének fizikai feltételrendszerét, növelve a megye népességmegtartó erejét és az itt lakók életminőségét.

A PROGRAM (1999-ben tervezett) – a területrendezéssel is összefüggő - FŐ ELEMELI:

Az M47- M 44 -es és a Déli autópálya kiépítése

A program célja a megye közúti közlekedésének látványos javítása, egyrészt a történelmileg kialakult sugaras szerkezetű országos úthálózat fejlesztésével, másrészt pedig a jelenleg hiányzó gyűrűs hálózati elemek megvalósításával. A sugaras szerkezet javítása (M44) a Budapest - Békés megye tengely menti, és az ahhoz kapcsolódó országos, ill. nemzetközi közúti közlekedési igényt, a még hiányzó gyűrűs hálózati elem (DAP, M47) pedig az ország déli régióinak, (Nyugat-Dunántúl, Dél-Dunántúl, Dél-alföld) , ill. a déli határ mentén elhelyezkedő országok (Szlovénia, Horvátország, Jugoszlávia) és Békés megye összeköttetésének javítását célozza.

A programhoz kapcsolódó projektek

- M44 országos gyorsforgalmi út megépítése
- M47 Debrecen - Szeged közötti országos gyorsforgalmi út megépítése

A 4-es 44-es, 47-es sz. főút elérési feltételeinek javítása rávezető utakkal, összeköttetésekkel, Észak-Békésen

A program célja a kialakult közúthálózati szerkezet hatékonyságának fokozása, a kapcsolódó közutak kiépítésével. A közvetett cél a térség gazdasági fejlesztése, az elérési lehetőségek, az áruszállítás és idegenforgalom fizikai feltételeinek javításával.

A programhoz olyan projektek tartoznak, amelyek más programok, főleg az összekötőutak fejlesztésének programja részét is képezik.

- Ecsefalva - Bucsá között
- Dévaványa - Szeghalom között
- Körösladány - Vésztó között
- Mezogyán - Újszalonta között
- Túrkeve-Dévaványa között
- Sarkadkeresztúr - Bélmegyer között

A 44-es főút korszerűsítése, felújítása

A 44 -es főút jelenleg az átbocsátó képesség, az ívviszonyok, valamint a pályaszerkezet teherbírása miatt korszerűsítésre szorul. A fejlesztési szándék egyértelmű, és a munkálatok mihamarabbi elkezdése szükséges.

A program célja a Budapest - Békés megye tengely menti, és az ahhoz kapcsolódó országos, ill. nemzetközi közúti közlekedési igény kiszolgálása jobb vonalvezetési paraméterekkel, teherbíróbb pályaszerkezettel és biztonságosabb sáv szélességgel.

A programhoz kapcsolódó projektek

- Az országos gyorsforgalmi úthálózat-fejlesztési terv megyei prioritásainak megvalósítása
- Tiszaugi híd kapacitásának bővítése

Elkerülő-utak építése

Az országos közúthálózat fejlesztési koncepciók és programok kiemelten kezelik az elkerülőutak kérdését. Az elkerülőutak megépítése azonban csak azon települések esetében szükséges, ahol a települést átszelő főút már olyan gazdaságélénkítő hatást fejtett ki, ami tartós. Szükséges az elkerülés akkor is, ha az út kettészeli hatása gátja a további fejlődésnek. Az elkerülőutak kiépítésével egyidőben a régi átkelési szakaszon olyan intézkedésekre van szükség, ami révén elérhető, hogy minél több jármű vegye igénybe a hosszabb, de gyorsabb kerülőt.

A program célja a településeket átszelő főutak, a település környezetére és életére gyakorolt káros hatásainak hatékony csökkentése, a közút kapacitásának jelentős növelése, a közlekedésbiztonság javítása, a főút forgalmának zökkenőmentesebbé tétele.

A programhoz kapcsolódó projektek

- A 44-es es főút, Békéscsaba elkerülőútja megépítése
- A 46-os főút Gyomaendrőd elkerülő szakasza megépítése
- A 47-es főút Orosházi elkerülése folytatása
- A 44-es főút Gyula elkerülő szakaszának megépítése
- A 44-es főút Szarvas elkerülő szakaszának megépítése
- A 44-es főút Kondoros elkerülő szakaszának megépítése
- A 44-es főút Békésszentandrás elkerülő szakaszának megépítése
- A 47-es főút Szeghalom elkerülő szakaszának megépítése
- A 47-es főút Körösladány elkerülő szakaszának megépítése
- A 47-es főút Köröstarcsa elkerülő szakaszának megépítése
- A 47-es főút Mezöberény elkerülő szakaszának megépítése
- A 47-es főút Csorvás elkerülő szakaszának megépítése

Dél-Békés újtjai kapcsolatai az M5-össeel

A megyét leginkább megközelítő autópályával, az M5-el való kapcsolat sokat segíthet a régió fejlődésében, főleg a megye déli régióinak megközelítési lehetőségeinek javításával, valamint az M5-ös autópályája térségfejlesztő hatásainak kiterjesztésével, kiaknázásával.

A programhoz kapcsolódó projektek

- o Battyóna -Szentés- (Csongrád - Kiskunfélegyháza) közötti kapcsolat
- o Békéssámsón –Oroszáza - Makó irány vizsgálata
- o 4443-as, és 4455-ös utak (Mezőkovácsháza -Battyóna -országátár) burkolatfelújítási munkái

120-as vasúti fővonal korszerősítése

A vasúti közlekedés hálózati és üzemi fejlesztésének az Európai Unió által követett irányelvekhez, koncepciókhoz kell illeszkednie. Ennek megfelelően kell prioritást kapjanak azok a fejlesztések, amelyek szükségesek a tranzit versenyképesség és az európai törzshálózati szerepkör megőrzéséhez illetve növeléséhez. Lényeges szempont, hogy a vasút az Európai Szabványoknak megfelelően képes legyen a nyugati színvonalú szolgáltatások nyújtására. E komplex kérdéskörbe tartozik maga a vasúti pálya, a rajta közlekedő gördülő állomány és több más tényező is, ezek közül e program a vasúti pálya állapotának fenntartását és javítását célozza meg.

Az eddigieknek megfelelően a 120-as jelű vasúti fővonal (Budapest – Szolnok – Békéscsaba – Lökősháza – országátár) műszaki jellemzőinek megtartását illetve javítását tűzik ki célul. A meglévő vonal jobb vágánya Békéscsabáig már ma is alkalmas a 120 km/h sebességre, ezt szinten kell tartani, illetve a másik vágányt is alkalmassá kell tenni erre a sebességre (ezzel egyidejűleg ki kell építeni a második vágányt Nagylapos – Gyoma között). A Békéscsaba – országátár közötti szakasz egy vágányon, 80 km/h sebességre alkalmas, a feladat itt is a sebesség felemelése, illetve a későbbiekben a forgalom igényeinek megfelelően a második vágány kiépítése (a második vágány felett ki kell építeni a villamos felsővezetékét). Távolabbi célként – mármint az európai törzshálózat részeként - ki kell tűzni a pálya kiépítését a 160 km/h sebességre.

A programhoz kapcsolódó projektek

- o A 120-as vasúti fővonal rekonstrukció, műszaki jellemzők javítása
- o A 120-as vasúti fővonal kétvágányúsítása Nagylapos – Gyoma között
- o A 120-as vasúti fővonal kétvágányúsítása az országátárig, 120-160 km/h sebességre alkalmassá tétel

Vízi áruszállítás lehetőségeinek fejlesztése, a vízi közlekedés idegenforgalmi fejlesztése

A program célja az árusforgalmi igények, rakodóhelyek állapotának és közlekedési (intermodális) kapcsolatainak, hajózhatóság folyamszabályozási (fizikai paraméterek, űrszelvények, kanyarulatok) feltételeinek tisztázása a Körösök medrében. További cél a vízi közlekedés személyforgalmi ágának fejlesztése elsősorban idegenforgalmi céllal.

Középtávú cél a dél-magyarországi vízi közlekedési kapcsolatok vállalkozási alapra helyezhető rendszerének, korszerűségének kidolgozása (víziút-szabályozás, kikötőfejlesztés, árusforgalmi kapcsolatok), a vízi, a közúti és a vasúti közlekedés összehangolása, logisztikai potenciállá való fejlesztése.

A programhoz kapcsolódó projektek

- o kikötők fejlesztése,
- o a kikötők közúti kapcsolatainak biztosítása
- o a kikötők vasúti kapcsolatainak biztosítása
- o a kikötők rentábilis hasznosítási lehetőségek kutatása
- o a vízi utak idegenforgalmi célú fejlesztése
- o a Körös vízi útjainak beillesztése a Tisza víziút rendszerébe.

A megyei és megyén kívüli vonzásközpontok elérhetőségének javítása, a települések közötti közlekedési összeköttetések fejlesztése

A program közvetlenül hatással van a "Versenyképes gazdasági szerkezet kialakítása" és a "Belső kohézió erősítése" fejlesztési prioritására. A versenyképesség egyik feltétele a tőke jelenléte. Ez azonban kimutathatóan a főközlekedési hálózatok hatókörzetében koncentrálódik. A megye belső kohéziójának fejlesztésének egyik fontos alapfeltétele a települések közötti közlekedési kapcsolatok fejlesztése, ami ebben a programban szerepel. A program közvetve kihat a "Humán erőforrások fejlesztése", a "környezetfejlesztés és vízgazdálkodás" fejlesztési prioritásra.

Hiányzó összekötőutak kiépítése

A program célja a települések és a kistérségek összeköttetésének közúti biztosítása, jelentős időráfordítás csökkenés elérése, az áruforgalom, a munkabajárás a kommunális szolgáltatások lehetőségeinek fejlesztése.

A programhoz kapcsolódó projektek az alábbi összekötőutak kiépítésének szükségességét fogalmazták meg:

- o Ecsegfalva – Bucsa között
- o Dévaványa – Szeghalom között
- o Körösladány – Vésztő között
- o Geszt – 4216 között
- o Mezőgyán – Újszalonta között
- o Sarkadkeresztúr – Méhkerék között
- o Doboz – Békés között
- o Bélmegyer – Mezőberény között
- o Szabadkígyós – Medgyesegyháza között
- o Kétegyháza – 4444 között
- o Nagykamarás – 4444 között
- o Magyardombegyház – Mezőkovácsháza között
- o Orosháza – 4404 között
- o Békéssámsón Kardoskút között

Kerékpárút-hálózat bővítése

A program célja a kerékpárút hálózat bővítése, az egészséges- és kis felületigényű közlekedési mód megválasztásának segítése. További közvetett célként említhető az idegenforgalmi, ill. a sport célú kerékpározási igény kielégítése. Mindezek a településen belüli és az azokat összekötő külterületi kerékpárutak által alkotott teljes hálózat kiépítése jelenti.

A programhoz kapcsolódó projektek

- o Békéscsaba - Veszely közötti kerékpárút kiépítése
- o Orosháza - Monor közötti kerékpárút kiépítése
- o Dévaványa -Árpád-Körösladányi u. közötti kerékpárút kiépítése
- o Elek: Kétegyházi u. közötti kerékpárút kiépítése I. ütem
- o Vésztő: Kossuth u. u - Békési u. közötti kerékpárút kiépítése
- o Gyula - Dobozi út közötti kerékpárút kiépítése II. ütem
- o Gyomaendrőd –Öregszőlő közötti kerékpárút kiépítése
- o Szarvas –Érpart közötti kerékpárút kiépítése
- o Szarvas – Bezina közötti kerékpárút kiépítése
- o Szarvas, Korházdűlő közötti kerékpárút kiépítése
- o Gyula Városerdő közötti kerékpárút kiépítése I. ütem
- o Békéscsaba – Békés közötti kerékpárút kiépítése
- o Békéscsaba Gyula közötti kerékpárút kiépítése

Vasúti mellékvonalak megtartása

A program célja a megyén belüli és kívüli vonzásközpontok, de igazából valamennyi település számára az elérhetőség és a megközelíthetőség a területi versenyképességet jelenti. Ezt a versenyképességet fenn kell tartani, illetve újra meg kell szerezni. A fenntartásra azért is kell különösen nagy hangsúlyt fektetni, mivel a tartósan kihasználatlan kapacitások fenntartása nem lehet cél, márpedig a régiók közlekedési ellátottságában a mellékvonalak életben tartására szükség van. A vasúti fővonalak mellett a helyi – megyei és regionális – kapcsolatokat a mellékvonalai hálózat biztosítja.

A programhoz kapcsolódó projektek

- o Gyula – Kőtegyán vasútvonal korszerűsítése
- o Szeghalom – Vésztő vasútvonal korszerűsítése
- o Vésztő - Körösnagyharsány (– országhatár) vasútvonal korszerűsítése
- o Mezőhegyes felvételi épület felújítása

Nagyvárad irányú vasúti kapcsolat fejlesztése

A vasúti közlekedés hálózati és üzemi fejlesztésének az Európai Unió által követett irányelvekhez, koncepciókhoz kell illeszkednie. Ennek megfelelően kell prioritást kapjanak azok a fejlesztések, amelyek szükségesek a tranzit versenyképesség és az európai törzshálózati szerepkör megőrzéséhez illetve növeléséhez. Lényeges szempont, hogy a vasút az Európai Szabványoknak megfelelően képes legyen a nyugati színvonalú szolgáltatások nyújtására. E komplex kérdéskörbe tartozik maga a vasúti pálya, a rajta közlekedő gördülő állomány és több más tényező is. A kérdéskörbe illik e program is, amely egy, a régiót keresztülszelő Ny-K irányú (valamikor már meglévő) tranzverzális vasútvonal létesítését célozza meg. A programhoz kapcsolódó projekt a (Nagyvárad) – Kőtegyán – Békéscsaba – Szeged – (Szabadka) tranzverzális vasútvonal korszerűsítését és nemzetközi forgalomba állítását tűzi ki célul. A projekt megvalósulása esetén

egyszerre szolgálhatná a régió – tágabb értelemben az ország – és a nemzetközi közlekedés céljait. Utóbbi esetben egy valamikor működő határmenti vasúti kapcsolatot újítható fel, segítve a határ mentén fekvő területek összekapcsolódását.

Vámszabadterületek, vámraktárak létesítése

A program célja a nemzetközi szállítmányozás feltételeinek javítása, a szállítási feladatok optimalizálása, mellyel energia-megtakarítás, és környezetkímélőbb közlekedés érhető el. A programhoz kapcsolódó projekt: Vámszabadterület létesítése Gyulán

A békéscsabai repülőtér kiépítése, regionális szerepkörű hasznosítása

A program célja Békés megye országos és nemzetközi elérhetőségének javítása, melynek révén jelentős területfejlesztési hatás várható.

A megye belső kohéziójának erősítése; együttműködésre épülő településhálózat-fejlesztés

A településhálózat adja a megyei területfejlesztés meghatározó térbeli keretét. Fejlettsége, összetétele, funkcionális tagoltsága, integráltsági foka alapvetően befolyásolja a térség jövőjét. A megyei területfejlesztési stratégiának ezért szerves részét képezi a településpolitikák kialakítása.

Célok a megye településhálózatának fejlesztése vonatkozásában

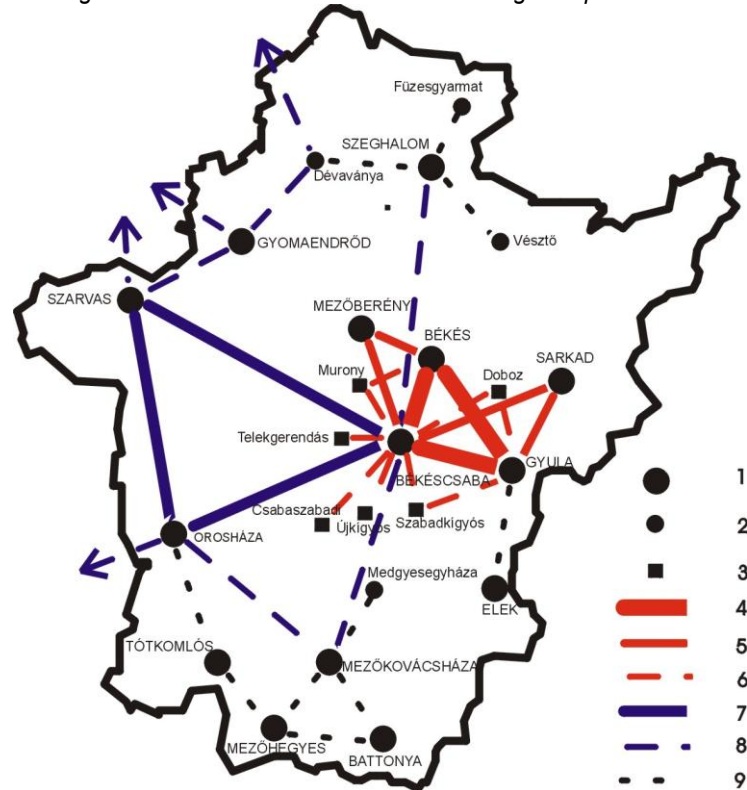
- Elsősorban a partnerség, a demokratikus nyilvánosság és részvétel, valamint a társadalmi szolidaritás elvét érvényesítve, a koordináció követelményét betartva:
- Erős városintegráció kialakításával a megye innovációs központjának, illetve zónáinak létrehozása, ezzel a megyei modernizáció bázisának megteremtése.
- Sokoldalú és intenzív együttműködésen alapuló vidékfejlesztés a települési életkörülményekben és fejlődési feltételekben jelentkező területi hátrányok mérséklése érdekében.
- A kistérségi szintű területfejlesztés menedzsmentjének és intézményrendszerének ki-, illetve átalakítása az önerőre támaszkodó hatékony területi fejlődés feltételeinek javítása érdekében.

Javasolt intézkedések (programok)

Elmélyülő munkamegosztáson, koordináción alapuló városhálózat-fejlesztés

Annak érdekében, hogy a Békéscsaba–Gyula–Békés magterületű, további két várost és néhány kisebb községet is magába foglaló közép-békési településegység olyan policentrikus városrégióvá fejlődhesen, amely hosszú távon alkalmassá válhat az európai városversenybe való bekapcsolódásra, a formálódó Tisza–Maros–Körös Eurorégió fontos pólusává válására, támogatni kell e térség integrációs törekvéseit. Megújítva a koordinált tervezés helyi hagyományait, a töke városrégióba vonzásának érdekében már rövid távon ki kellene alakítani egy sikeres városrégió-marketinget, kidolgozni a technológiai, távközlési és humán infrastruktúra, az általános ipari lehetőségek, így az üzleti szolgáltatások közös fejlesztésének, a sokszínűségével vonzó természeti-társadalmi-épített környezet kialakításának lehetőségeit.

Az integrált városhálózat kialakulásához szükséges kapcsolatrendszer

Jelmagyarázat:

1: kistérségi (társ)központ város, 2: kistérségi (társ)központ község, 3: a közép-békési városrégió szuburbanizálódó községei, 4: a közép-békési városrégió magterületének interurbán kapcsolatai, 5: a közép-békési városrégió egyéb interurbán kapcsolatai, 6: a közép-békési városrégió egyéb kapcsolatai, 7: kistérségközi elsődleges interurbán kapcsolatok, 8: kistérségközi másodlagos interurbán kapcsolatok, 9: kistérségen belüli interurbán kapcsolatok

A közép-békési városrégió Orosházával és Szarvassal való együttműködésének javításával (elsősorban a felsőfokú oktatás integrációja, K+F szektor, konferencia- és gyógyturizmus összehangolt fejlesztése révén) két dinamikus településsáv, innovációs tengely fejlődhet ki. Ezek Szeged és Budapest irányába erősíthetnék a megye kapcsolatait.

A városhálózat többi elemének a dinamikus központokhoz való csatlakoztatására közép-, illetve hosszú távon elsősorban a kommunikációs, közlekedési kapcsolatok javításán keresztül van mód. E városok és falusi környezetük fejlődését egyaránt segítené az egymás szomszédságában fekvő kisvárosok, illetve a várossá válás küszöbén lévő nagyközségek (Battonya–Mezőhegyes–Mezőkovácsháza–Medgyesegyháza, Dévaványa–Szegehalom–Füzesgyarmat–Vésztő) koordinált fejlesztésére irányuló programok megvalósítása.

A falusi települések együttműködésén alapuló vidékfejlesztés

Mivel a megye falvainak nagy többsége hátrányos helyzetű térségben fekszik vagy belső periferiát képez, ezért a falusi települések sokoldalú együttműködését ösztönző, falucsoportokra kidolgozott fejlesztési programok támogatása javasolható.

A problémák összetettsége miatt az elmaradottság felszámolására és a vidékfejlesztésre az OTK-ban megfogalmazott fejlesztési prioritások és elvek kombinált — Észak-, Északkelet- és Dél-Békés jelentősen eltérő mezőgazdasági adottságai miatt —, területileg differenciált alkalmazása javasolható.

Az elmaradottság felszámolásánál a koncentráció elvét alkalmazva a kiegyenlítésre szánt forrásoknak elsősorban az önerős fejlődésre jó esélyű, a munkaerő újratermelésére alkalmas falvakra (kisvárosokra) kell irányulnia, azok közlekedési elérhetőségét is javítva. A kiemelten fontos (a képzésre, a külső tőke bekapcsolására, munkahelyteremtésre és -megtartásra, turizmus fejlesztésére fordított) források elosztásakor előnyben kell részesíteni a több falu összefogásával indított programokat. A megye déli részén különösen támogatandók például a mezőgazdasági termelés és forgalmazás több települést átfogó szövetkezései, északon az alternatív foglalkoztatásra, az adottságokhoz illeszkedő földhasznosításra irányuló átfogó programok.

Az Európai Unió és a Vidékfejlesztés Európai Kartája elveinek érvényesítésével komplex vidékfejlesztési programok kidolgozása szükséges már rövid távon. A falu- és tanyafelújításnak decentralizált jellegűnek kell lennie, központi forrásokból jelentős többlettámogatást nyújtva a leginkább rászoruló falvaknak, azok együttműködését ösztönözve, elsősorban a kultúrtáj megőrzésére, környezetkímélő földhasználatra, turisztikai fejlesztésekre irányuló programjaik megvalósítása érdekében.

megyehatárokon átnyúló kistérségi szerveződések, programok támogatását szolgálják.

A megye külső kapcsolatainak fejlesztése; a regionális kohézió erősítése

Békés megye jövője szempontjából "létfontosságú", hogy sikerüljön a térségbe vonzani, itt "megállítani" a délkelet-európai piacok iránt érdeklődő tőke egy részét. Ehhez nemcsak a nyugati orientációjú külgazdasági kapcsolatokat kell erősíteni, hanem a határmenti együttműködéseket kiszélesítve, a tervezett Tisza-Maros-Körös Eurorégiót is ki kell építeni.

Az országhatáron kívül a megyehatár is hosszú időn át éles választóvonalat jelentett, így a közelében fekvő települések zöme szintén elmaradott. A szomszédos megyék felé irányuló kapcsolatok esetlegesek, nélkülözik a termelési kooperációkat, csupán elvétve készültek közös fejlesztési programok. A Dél-Alföldi Régió kialakítása is megkésett, "felülről kezdeményezett".

A térség értékeit, egyedi vonásait éppúgy tudatosítani kell az itt lakókban, mint az ország más tájain élőkben. Jól felépített marketingstratégia kidolgozásával és megvalósításával Békés megyét a külföldiek számára vonzó befektetési és idegenforgalmi célterületként kell megjeleníteni. Az idegenforgalom szerepét a foglalkoztatásban és a jövedelemtermelésben is jelentősen növelni kell.

Javasolt intézkedések (programok)

6.1. program: Békés megye külkapcsolatainak fejlesztése

Az Európai Unió csatlakozására fel kell készíteni a területfejlesztés gazdasági szereplőit, a helyi önkormányzatokat és kistérségi társulásokat, a civil szervezeteket és a családokat. Ennek érdekében megyei eszközökkel is célszerű támogatni a kistérségi szinten szervezett, a helyi sajátosságokat figyelembe vevő differenciált tájékoztató programokat.

A külkapcsolatokban a gazdasági orientációt kell erősíteni, kihasználva a meglévő kulturális, intézményi együttműködéseket és az abban rejlő további lehetőségeket is. Fel kell mérni, hogy a megyében az egyes szervezetek milyen nemzetközi kapcsolatokkal rendelkeznek, tevékenységüknek milyen gazdasági eredményei vannak. Az e téren mutatkozó lehetőségek feltárásával egy megyei területi információs rendszer kialakítása javasolható. A külföldi tőkebevonás, a meglévő exportpiacok és a piacbővítési lehetőségek szempontjainak figyelembevételével szükséges az interregionális kapcsolatok fejlesztése, kiépítése. Tovább kell erősíteni a megye pozícióját a nemzetközi regionális szervezetekben. A külkapcsolatok kiterjesztése érdekében jobban ki kell használni a szomszédos országok nyelveinek átlagosnál magasabb szintű ismeretét, és ösztönözni kell a világnyelvek jelenleginél lényegesen nagyobb arányú elterjedését.

Békés megyének aktív szerepet kell vállalnia a formálódó Tisza-Maros-Körös Eurorégió területfejlesztési stratégiájának megfogalmazásában, a fejlesztési projektek kidolgozásában, megvalósításában.

A külkapcsolatokban kiemelt szerepet kell betölteniük a határmenti együttműködéseknek (Arad és Bihar megye irányába), melyeket a Phare CBC által kínált lehetőségek kihasználásával szervezettebbé kell tenni, ki kell szélesíteni (infrastrukturális, oktatási fejlesztések, logisztikai központ, ipari parkok, vállalkozói övezet, közös vízügyi programok stb.).

6.2. program: Régióépítés

Rövid távú feladat a Phare által is kiemelten támogatott Dél-Alföldi Régió belső erőforrásainak számbavétele és értékelése, valamint a regionális fejlesztési stratégia kidolgozása. Ebben Békés megyének kezdeményező szerepet kellene betölteni. A Békés Megyei Területfejlesztési Tanács irányításával, az érdekelt szereplők bevonásával sürgősen meg kell fogalmazni, hogy a megyének milyen szerepe lehet a dél-alföldi integrációban, föl kell vázolni a koordinált fejlesztésre vonatkozó javaslatokat. Ennek legfontosabb irányelvei:

Az Európai Unió csatlakozására való közös felkészülés érdekében a térségben kiemelt fontosságú élelmiszergazdaságon belüli — komparatív előnyöket számba vevő, kölcsönösen előnyös — munkamegosztás kialakítása, a térségenként sajátos specializált termékek széles skálájának meghatározása, az eladásukat segítő régiómarketing megszervezése.

A Dél-Alföldi Régió elérhetőségének (s ezzel együtt belső átjárhatóságának) javítása, különösen a Dél-, Délkelet-Európa és Közép-Kelet felé betöltött, országosan is fontos tranzit-szerep megerősítése a működő tőke

nagyobb arányú letelepítése, az idegenforgalom igényeinek kielégítése, a régió termékeinek gyors, olcsó piacra juttatása céljából (Nagyvárad–Fiume vasút, Déli Autópálya vagy S9-es út, az E5-ös autópálya és a ráhordó utak gyorsforgalmi jellegű kiépítése, békéscsabai repülőtér, határátkelőhelyek fejlesztésének összehangolása stb.).

A régióban működő szellemi központok egymásra épülő integrált fejlesztése, az agrár- és biotechnikai kutatások innovációcentrummá alakítása.

A közös gondok gyorsabb és hatékonyabb megoldása érdekében a felszíni és felszín alatti vizek, a termőföld, a természeti értékek védelmének összehangolása, koordinált környezetfejlesztés, területrendezés.

A Dél-Alföldi Régióban Békés megyének elsősorban a Románia, valamint az ÉK-Magyarországi Régió felé irányuló kapcsolatok koordinációját célszerű felvállalnia. Ezt a pozíciót erősítheti a békéscsabai Phare CBC Regionális Iroda, továbbá a Körösök völgyére kidolgozott, négy megyét érintő területfejlesztési projekt. A régióépítésben kiemelt szerepet kaphatnak a megyehatár menti kistérségek, melyek határon átnyúló programjait közösen kell támogatni.

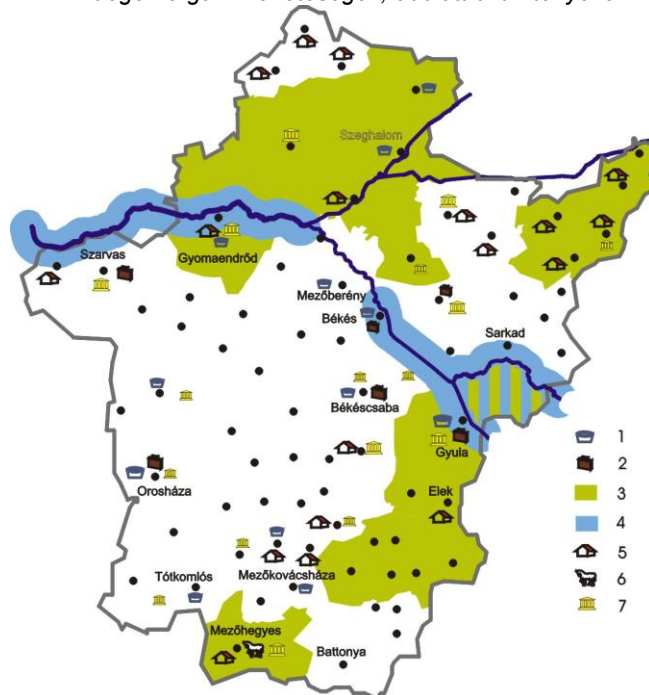
Az interregionális kapcsolatok hatékonyra tétele érdekében össze kell hangolni a készülő regionális stratégiákat, valamint meg kell vizsgálni az együttműködések Békés megye fejlődését befolyásoló várható hatásait.

Az idegenforgalom fejlesztése

A megye idegenforgalmában a "több lábon állás" stratégiája látszik célravezetőnek. Az adottságok a termálvizek idegenforgalmi célú hasznosításához a legjobbak. A már ma is meglévő gyógy-idegenforgalmi kínálat differenciált bővítésével jelentősen növekedhet az ide látogatók száma és az idegenforgalmi bevételek nagysága. Számos lehetőség kínálkozik ugyanakkor a konferencia- és üzleti turizmus (hivatásturizmus), a vadászturizmus, a lovasturizmus, a vízi, öko-, kerékpáros, nomád, valamint a belföldi "kulturális" és "szociál"-turisztika területén. A falusi-tanyai turizmus szerepe egyelőre csekély. A benne rejlő lehetőségek kiaknázásához — különösen az elmaradott térségekben — feltétlenül javítani kell a személyi és szervezeti feltételeket, a szolgáltatói hálózatot, például nyelvi és vendéglátási tanfolyamok, a kiajánlási rendszer hatékony kialakítása, kapcsolódó programkínálat megteremtése segítségével.

Ezen lehetőségek többsége önmagában véve nem eléggé vonzó, de kistérségen (például a Körös-vidéken), megyén belüli "kapcsolt" kínálatok összeállításával, propagálásával, a szomszédos megyék idegenforgalmi centrumaihoz (Szeged, Debrecen, Ópusztaszer), valamint a Romániába irányuló turistaforgalomhoz való kötődésükkel jól eladhatóvá válhatnak. Ezért elsősorban a térségi együttműködéseket és a komplex programokat kínáló vállalkozásokat kell támogatni.

Idegenforgalmi lehetőségek, főbb attraktív tényezők

Jelmagyarázat:

1: gyógy- és termálturizmus, 2: konferencia- és üzleti-turizmus, 3: vadászturizmus, 4: vízi- és ökoturizmus, 5: falusi, tanyai turizmus, 6: lovasturizmus, 7: kulturális turizmus

„Békés megye integrált esélyteremtési terve” (2007-2013)

Mint azt a dokumentum vezetői összefoglalója megállapítja: az Európai Unió 2007 és 2013 közötti tervezési időszakára Magyarország egyik legtöbb versenyhátrányt felhalmozott területe Békés megye, ezért a megye számára meghatározó fontosságú az elérhető forrásainak felhasználásával minél nagyobb magánbefektetéseket „mozgósítson”, elősegítve ezzel, hogy a megye gazdasága fenntartható növekedési pályára álljon!

Békés megye 2007-2015 időszakra szóló, integrált esélyteremtési tervének célja a vállalkozások, önkormányzatok és civil szervezetek innovációs, tudás- és tökevonzó képességének erősítésén alapuló szerkezetváltás elősegítésével a térségi foglalkoztatás és jövedelemtermelő képesség javítása, a hátrányos helyzetű térségek és rétegek felzárkóztatásának elősegítése.

A konkrét intézkedéseket a program un. zászlóshajó programok mentén definiálta:

1. **Békés megye elérhetősége**
2. **Gazdasági szerkezetváltás**
3. **Vállalkozói tudásbázis és infrastruktúra**
4. **Egészségipari klaszter**
5. **Gondoskodás az idősekről – időügyi (geriátriai) szolgáltató hálózat és központ**

Emellett az integrált esélyteremtési terv bemutatja a zászlóshajó programokban nevesített projektek egymást valamint a vállalkozói tőke intenzitását erősítő hatásait az alábbi térségi súlypontok mentén:

- **Közép-Békés húzóerejének növelése**
- **Észak-Békés gazdaságfejlesztése**
- **Dél-Békés felzárkóztatása**

Békés megye integrált esélyteremtési terve a VERSENYKÉPESSÉGre (foglalkoztatás) és FELZÁRKÓZÁSra (esélyteremtés) koncentrálna hangolja össze térben, időben és kölcsönhatásaiban a kistérségi és település szinten elkészült terveket, elképzeléseket és kiegészíti azokat a megyei szintű fejlesztési lépésekkel.

Békés megye integrált esélyteremtési terve az alábbiak szerint rögzítette a megye erősségeit, gyengeségeit, lehetőségeit és esélyeit. A SWOT elemzésen belül kivastagításra kerültek azok az elemek, amelyek a területrendezés számára is relevánsak.

<u>Erősségek (belső tényezők, meglévő pozitív adottságok)</u>	<u>Gyengeségek (belső tényezők, meglévő negatív adottságok)</u>
– Természeti értékekben gazdag térség, jó ökológiai állapot – Kiváló termőhelyi adottságok, zöldség- és gyümölcsstermesztési potenciál – Magas fokú agrár-munkakultúra, jelentős munkaerő-tartalékok – Élelmiszeripar szabad kapacitása – Egyedülálló, feltárt termálvízincsek – Alternatív területhasználati lehetőségek (megújuló energia) – Magas várossűrűség, nagy népességű községek – Kedvező vasút-logisztikai adottságok – Határ menti kapcsolatok – Jól képzett egészségügyi és szociális humán erőforrás – Jelentős nemzetiségi népesség, kulturális sokszínűség – Meglévő felsőoktatási, kutatási központok (Szarvas, Orosháza, Békéscsaba, Gyula)	– A mezőgazdaság foglalkoztatási szerepe nincs egyensúlyban fejletlen strukturális viszonyaival, vállalkozási kultúrájával – Fejletlen a mezőgazdasági termelés vertikális integrációja, alacsony a termékek feldolgozottsági szintje – Árvíz–belvíz aszály–veszélyeztetettség – Előregedő népesség – Rossz elérhetőség, közlekedési peremhelyzet – Belső közlekedési kapcsolat-hiányok – Rossz foglalkoztatottsági arány (43,3 %), magas tartós munkanélküliség, rendkívül alacsony aktivitási szint – Képzettség nélküli, vagy alacsonyan képzett munkaképes korúak magas aránya – Bizonyos területeken a szakképzett munkaerő hiánya a fejlesztés korlátja – Meglévő fizikai munkahelyek veszélyeztetettsége – Vállalkozáshiányos térségek – Tőkeszegénység, technológiai fejlesztésekre képtelen vállalatok gyenge foglalkoztatási képessége – Ipari kultúra hiánya

	– Leszálló ágban lévő iparágak magas foglalkoztatási aránya – Vállalkozók közötti együttműködési kapcsolatok hiánya – Elaprózódott, a kereslettől elszakadt, rossz felszereltségű képzési-szakképzési intézmények – Hiányos turisztikai infrastruktúra, szolgáltatások, marketing, integráció – Közszolgáltatásokhoz való hozzáférés nehézségei
Lehetőségek (külső tényezők, kiaknázandó területek)	Veszélyek (külső tényezők, elkerülendő negatívumok)
– Környezettudatos mezőgazdaság növekvő támogatása – Országos belvív-gazdálkodási koncepció (tájhasználat váltás, vízvisszatartás, többcélú vízkormányzás, tározás és csatorna-karbantartás) – EU bővítéséből származó határokon átnyúló környezeti programok, monitoring – EU bővítéséből származó határokon átnyúló gazdasági kapcsolatok – Országos vasúthálózat korszerűsödik – Külső infrastrukturális kapcsolatok fejlődnek – EU bővítéséből származó megnövekedett piaci tér – Gyógy-, termál- ökoturisztikai igények növekedése – Növekvő kereslet az egyedi termékek iránt – Természeti erőforrások felértékelődése – Megújuló energiaforrások használatának támogatása, decentralizált energiagazdálkodás – Új típusú foglalkoztatási formák kialakulása, informatikai hálózatok országos erősödése	– Klímaváltozás negatív hatásainak erősödése, biodiverzitás csökkenése – Erősödő tranzitforgalom okozta környezetterhelés – Agrárium erős piaci kiszolgáltatottsága a fokozódó versenyhelyzetben – Régió, országon belüli leszakadás erősödése – EU bővítésből származó munka-erőpiaci anomáliák – Versenyképes gazdasági ágak elkerülik a térséget – EU-s támogatások nem jutnak el a térségbe/ országosan aránytalan elosztás

Békés megye integrált esélyteremtési tervében elfogadott stratégia szerint:

III.1. Átfogó cél

A megye adottságai, kihívásai és a 2007-13-as fejlesztési időszak kínálta lehetőségekhez kapcsolódóan a következő átfogó cél került meghatározásra:

A foglalkoztatási helyzet javítása (VERSENYPÉPESSÉG) és az esélyegyenlőség biztosítása (FELZÁRKÓZÁS) az EU bővítésével létrejövő új gazdasági térhez igazodó, de a megye hagyományait is figyelembe vevő szerkezetváltás előmozdításával

Békés megyében a foglalkoztatási feszültségek olyan kedvezőtlen gazdasági, társadalmi hatásokat eredményeztek, amelyek korlátozzák, hátráltatják az ugyanakkor felzárkózási kényszerben lévő megye fejlődését.

A 2007-13-as időszak – a megyei esélyteremtési terv szerint - a fejlesztési hangsúlyok fokozatos áthelyezésére és újradefiniálására szolgál. Ebben a szakaszban bővíteni és modernizálni kell a megye infrastrukturális és intézményi bázisát, ugyanakkor kiemelt figyelmet kell fordítani a hosszú távon is versenyképességet biztosító és az endogén fejlesztési potenciálok fenntartható hasznosítását szolgáló területek minőségi, innovatív és tudatos fejlesztésére. A széles szakmai konszenzuson nyugvó fejlesztési célok és fejlesztési fókuszok (projektek) kijelölésének és megvalósításának közép és hosszú távon elő kell segítenie az elavult foglalkoztatási struktúra és a gazdasági, társadalmi és emberi léttér minőségét meghatározó tényezők megújítását annak érdekében, hogy a megye országos viszonylatban is rossz foglalkoztatottsági helyzete javuljon és a gazdasági-társadalmi szerkezetváltás folyamata sikeressé váljon. Az EU bővítés során létrejövő új gazdasági tér átértékelődő lehetőségek és kihívások elé állítja a megyét. A határok átértékelődő szerepe számos új lehetőséget teremt, ugyanakkor összehangolt fejlesztések hiányában hátrányok is jelentkezhetnek.

A megyei integrált esélyteremtési terv szerint a 2007-13-as időszak legfőbb feladata a megye hagyományos gazdasági, mezőgazdasági szerkezetének innovatív átalakításával, valamint az új gazdasági tér és a 2007-13-as fejlesztési források jelentette lehetőségek kihasználásával a megye foglalkoztatási helyzetének javítása (elsősorban az alábbi területeken: környezettechnológia, megújuló energia, fémipar, üvegipar, vegyipar,

turisztikai szolgáltatások) és a gazdasági, társadalmi és emberi élettér minőségét meghatározó tényezők megújítása, melynek során kiemelt figyelmet kell fordítani a befektetésösztönzés mechanizmusainak kialakítására és helyi (megyei) szintű működtetésére.

Célállapot: A gazdasági szerkezetváltás és az új gazdasági tér kihasználása eredményeként a megye hagyományos és új gazdasági ágazatai visszanyerik versenyképességüket és a társadalom valamennyi rétege számára elérhető foglalkoztatási lehetőségeket biztosítanak, ami által a megye felzárkózik a régió és az ország többi térségéhez.

III.3. Horizontális célok (között azok, amelyek a területrendezés eszközeivel is szolgálhatók)

III.3.1. Fenntarthatóság

A térség hosszú távú fejlődésének biztosítása érdekében a program cél- és eszközrendszerének meg kell felelnie a fenntarthatóság elvének környezeti, társadalmi és gazdasági szempontból egyaránt.

Környezeti fenntarthatóság

- **Természeti, táji és kulturális értékek megóvása**
- **A biológiai sokféleség és az ökorendszerek eltartóképességének megóvása**
- Környezeti infrastruktúra fejlesztése
- **A környezetbiztonság növelése (pl.: az árvizek és a belvizek elleni védekezés)**
- Energiatakarékosság és hatékony energiafelhasználás
- A megújuló energiaforrások nagyobb arányú hasznosítása

Társadalmi fenntarthatóság

- Kedvezőtlen demográfiai és egészségi folyamatok megfékezése
- A kulturális és közösségi élet felértékelése
- Társadalmi biztonság megteremtése

Gazdasági fenntarthatóság

- **A megye belső erőforrásainak minél hatékonyabb hasznosítása**
- A belső erőforrások folyamatos megújulásának biztosítása
- A termékek hozzáadott értékének, a termelés helyi kötődésének növelése

A célok horizontális megvalósulásán túl a fenntarthatóság megteremtését közvetlenül is szolgálják a program egyes intézkedései, mint pl. a megújuló energiák előállítása, a vízrendezés, a vizes területek rekultivációja, vagy a szociális és kulturális kohézió erősítése intézkedések.

III.3.2. Kohézió

Területiség és területi kohézió

A területi kohézió érvényesítése érdekében a program **valamennyi fejlesztési területén belül kiemelt jelentőségű a térségi gondolkodás és a területi szemlélet alkalmazása**. A program megvalósítása során kiemelkedő figyelmet kell fordítani a területi kohézió céljainak és a területiség horizontális elvének (területi szemlélet, területi fókuszok, területi integráltság, térhasználati elvek) érvényesítésére.

A területi kohézió céljai:

- **A megyén belüli fejlettségi különbségek csökkentése, a leszakadó kistérségek felzárkóztatása**
- Decentralizációs törekvések a megye gazdasági, innovációs és művelődési-kulturális súlypontjainak kialakítása érdekében
- **A városhálózat funkcionális kapcsolatrendszereinek kiépítése**
- **A városok vidéküket kiszolgáló funkcióinak fejlesztése**
- **A vidéki térségek új sajátos és fenntartható funkcióinak bevezetése, kibontakoztatása**
- **A vidéki térségek sokszínűségének megőrzése**
- Illeszkedés és kapcsolódás a Tisza térség komplex programjához
- Egyes ágazatok saját területi prioritásainak érvényesítése
- A regionális együttműködések ösztönzése

Térhasználati elvek:

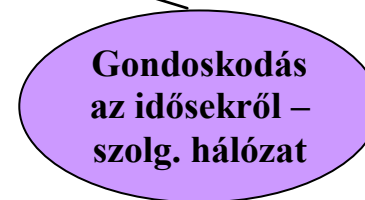
- **A szubszidiaritás elvének alkalmazása**
- **Barnamezős területhasználat**
- **A közkinccset képező természeti és kulturális értékek, illetve a közszolgáltatások elérhetősége, hozzáférhetősége és akadálymentesítése,**
- **Esélyegyenlőséget, fenntarthatóságot, értékmegőrzést, biztonságot érvényesítő telephelyválasztás, területi közigazgatás és a közszolgáltatás-szervezést,**

- *A helyi környezettudatosság elmélyítése, a táji értékek iránti felelősségérzet erősítése,*
- *A mindennapos utazásra fordított idő csökkentése, az utazási idő hasznosítása, az utazás biztonságának és fenntarthatóságának növelése, az egyéni motorizált közlekedés csökkentése*
- *A közlekedés és áruszállítás környezeti, műszaki, közbiztonsági kockázatának csökkentése*

Átfogó célunk:

„Zászlóshajó” programjaink

VERSENYKÉPESSÉG és FELZÁRKÓZÁS
FOGLALKOZTATÁS és ESÉLYTEREMTÉS

H A T Á R M E N T I S É G
egy új európai térben

Térségi súlypontjaink

VERSENYKÉPESSÉG és FELZÁRKÓZTATÁS

Békés megye integrált esélyteremtési terve által megfogalmazott programok közül alábbiakban azok kerültek kiemelésre, amelyek a megyei szintű területrendezési tervezés számára is jelentenek feladatot.

IV.1. BÉKÉS MEGYE ELÉRHETŐSÉGE

A program indoklása

Békés megye elsősorban a nemzetközi közúti közlekedést tekintve fehér foltként jelenik meg az ország közlekedési térképén, egyáltalán nem érinti autópálya vagy autótűt. Mindez jelentősen hozzájárult a térség jelenlegi elmaradottságának kialakulásához, mivel a megyén áthaladó nemzetközi vasúti fővonal és annak az elmúlt időszakban megvalósított valamint a tervezett fejlesztései nem hatottak olyan mértékben a gazdaságra, mint ahogyan azt a döntéshozók várták.

A térség által kitűzött gazdasági és társadalmi felzárkózás, felemelkedés és fejlődés alapja a minél magasabb színvonalú elérhetőség. A megyei fejlesztési koncepciók, programok mindegyike első helyre sorolja az elérhetőséget, a közlekedési elérhetőségen belül is kiemelt szerepet szánunk a gyorsforgalmi utakon történő elérhetőségnek.

A gyorsforgalmi úthálózat kiépítése jelenthet kedvező előrelépést gazdaságunk élénkítésében, a tőke beáramlásában, az idegenforgalom fejlesztésében. Békés megye megközelítésének javítása, a közlekedési szolgáltatások színvonalának elengedhetetlen kíváncsalom a határ-menti együttműködések szempontjából is.

Békés megye légi közlekedési helyzete az elmúlt időszakban minőségi előrelépést könyvelhet el, ezekre a fejlesztésekre alapozva azonban további beruházások szükségesek, amelyek a jelenlegi elsősorban kisgépes üzleti légi forgalmat elviszik a nagyobb gépek elsősorban turisztikai célú forgalmának irányába, a turizmus (mind a minőségi fejlesztések – gyógyturizmus, ****szállodák –, mind pedig a tömegturizmus – pl. rekreációs turisztikai attrakciók) ugyanis szintén külön zászlóshajó programként jelenik meg a megyében.

IV.2. GAZDASÁGI SZERKEZETVÁLTÁS

A program indoklása:

A külső és belső befektetések ösztönzése alapvető jelentőséggel bír a gazdaságfejlesztés és a foglalkoztatási helyzet javítása szempontjából. Békés megye speciális helyzetét, a vállalkozások tőkeszegénységét is figyelembe véve a befektetésekhez szükséges infrastrukturális háttérfeltételek biztosítása indokolt, elsősorban a befektetések földrajzi célterületeiként szóba jöhető városokban, valamint a gazdasági aktivitást mutató más településeken, kapcsolódva a megye jelenleg is fejlettnak mondható, részben tradicionális iparágaihoz (fémipar, üvegipar, vegyipar, stb.).

Békés megye centrális részén, a Közép-békési Tengely mentén, - ami megközelítően a Gyula-Szarvas közötti tengelyt jelenti - benne Közép Békési Centrum (Békéscsaba, Gyula, Békés) területét, olyan, az innovációt szolgáló, az innovatív mezőgazdaságra, a fejlett környezettechnológiára, valamint a rehabilitációs és rekreációs turisztikára alapozott, a kutatás-fejlesztésben megnyilvánuló fejlesztéseket kell megvalósítani, amelyek multiplikátor hatásúak.

A Közép-Békési Tengely, a 200 ezer lélekszám feletti lakosságszámával elsődleges stratégiai célja az, hogy helyi adottságokra alapozva a gazdasági fejlődés lehetőséget kínáljon úgy a közvetlenül érintett három kistérség, mint az egész megye számára. A fejlesztések nemzetközi vonatkozású stratégiai célja, hogy a Közép-Békési térség a Békés–Arad fejlesztési tengely létrehozásával integrálódjon az EU-szintű regionális munkamegosztásba és a határon átnyúló kapcsolatok által dinamizálódó gazdaság segítségével tartós növekedési pályára álljon. A Közép-Békési Tengely - a gazdasági-versenyképességi és a társadalmi mutatókat tekintve a régió belül is leszakadó Békés megye - mérsékelt gazdasági dinamizmust tanúsító – térsége. A gazdasági lemaradás oka alapvetően strukturális jellegű (erős agrárdominancia, válságban lévő élelmiszeripar, versenyhátrányokkal küzdő könnyűipar), illetve a beruházási aktivitás alacsony szintjéből, annak kedvezőtlen forrásszerkezetéből, az innovációs tevékenység hiányából, a központosított támogatott nagyberuházások alacsony számából, a kifejezetten alacsony jövedelmekből és az országos összehasonlításban is példátlanul rossz közúti elérhetőségből ered.

IV.4. EGÉSZSÉGIPARI KLASZTER

A program indoklása

Békés megye elsősorban a Körösöknek, a gyógyvizeknek, és a természet adta lehetőségeknek köszönheti ismertségét. Az elmúlt évek gazdasági és turisztikai fejlesztései előremozdították a megye turizmusát, de további lépések szükségesek ahhoz, hogy az elkezdett fejlesztések befejeződjenek és fenntarthatóvá váljanak.

A megye turisztikai fejlesztése két részre osztható, ám ezek szervesen összekapcsolódnak:

- Az egyik rész a gyógyturizmus, melyre a megyének nemzetközileg is kiemelkedő adottságai vannak. Itt az integrált fejlesztések révén a meglévő kapacitásokat lehet összehangolni valamint minden betegség típusra megtalálható komplex lehetőséget kidolgozni. Ami fontos és a megyének egyedülálló lehetősége, hogy minden jelentősebb gyógyászati fürdő mellett található kórház és így a folyamatos és teljes körű orvosi ellátás is megoldható.
- A másik rész a gyógyturizmushoz kapcsolódó, a komplex rekreációs szolgáltatásokat biztosító turizmus, ahol a vizek, a természet adta lehetőségek a családok, az ifjúság, a természet kedvelőknek nyújtanak lehetőséget a hosszabb itt tartózkodásra. Azonban elsőként szükséges a vízi-, lovas-, kerékpáros-, és ökoturisztikai útvonalakat összekötni, a pihenési, kikötési, megállási lehetőségeket valamint a tájékozódást biztosítani. Ezt követően összefogással biztosítható a megyébe érkező vendégek részére a komplex 3 vagy több napos aktív itt tartózkodás.

Az egészségipari klaszterben 5 nagyobb projekt elem található:

- Gyógyfürdők: Gyomaendrőd, Füzesgyarmat, Tótkomlós, Nagybánhegyes, Dévaványa,...
- Rekreációs turizmus: Mezőhegyes, Füzesgyarmat, Kondoros, Szabadkígyós, Békésszentandrás, Vésztő, Dévaványa, Kardoskút, Biharugra

V.1. KÖZÉP-BÉKÉS HÚZÓEREJÉNEK NÖVELÉSE

A térség fejlesztésének céljai

A közép-békési térség a megye gazdaságilag legfejlettebb, a megye versenyképességének alapjait megteremtő térsége.

A közlekedési csomópontok ebben a térségben koncentrálnak, elég csak megemlíteni a Budapest-Békéscsaba-Lőkösháza nemzetközi vasúti fővonalat és a régió egyik legjelentősebb vasúti csomópontját (Békéscsaba), a 44. és 47. sz. főutak találkozását (ezek eddigi fejlesztéseit és jövőbeni fejlesztési terveit az 1. sz. zászlóshajó programunkban bemutattuk), valamint a korábbi években fejlesztésekkel szintén érintett és a jövőben további fejlesztések célpontjaként tekinthető Békéscsabai Regionális Repülőtér.

A megye többi részével összevetve viszonylagosan jónak mondható közlekedési feltételek, a rendelkezésre álló humán erőforrás valamint az ehhez kapcsolódó, közép- és felsőfokú képzési potenciál az elmúlt időszakban hozzájárult ahhoz, hogy a térségben a magántőke nagy európai cégek valamint hazai kkv-k befektetései révén megjelent, elsősorban a gépipar, outsourcing, megújuló energia, építőanyag, tekintetében.

A Közép Békési Térség fejlesztési programja a rehabilitációs gyógy- és egészségturizmus, a környezeti technológiák és az agrárinnováció, megújuló energiák alkalmazása révén épít a térségben megjelenő adottságokra. A térségben megvalósuló fejlesztések kisugárzó hatása – elsősorban az innováció térbeli továbbterjedése révén – erősíti a megye többi térségének fejlődését is, ezzel komoly foglalkoztatásbővítő hatása van az egész megye területére.

A térség fejlesztésének súlypontjai:

- Elérhetőség javítása, a korábbi fejlesztésekre alapozott
 - közúti elérhetőség (M44, 47. sz. főút),
 - vasúti elérhetőség (Budapest-Békéscsaba-Lőkösháza vasútvonal további fejlesztése)
 - légi közlekedés (Békéscsabai Regionális Repülőtér további fejlesztése)
- Logisztikai adottságok kihasználása (Békéscsaba, Gyula)
- Gyógyturizmus és ehhez kapcsolódó rekreációs turisztikai fejlesztések, elsősorban Gyula, Békés és Békéscsaba, valamint Szarvas és térsége vonatkozásában, ehhez kapcsolódva kiegészítő szolgáltatások Szabadkígyóson
- Megújuló energiákhoz kapcsolódó K+F projektek

V.2. ÉSZAK-BÉKÉS GAZDASÁGFEJLESZTÉSE

A térség fejlesztésének céljai

Az észak-békési térség két kistérségének 22 települése alkotja a Békés Megyei Vállalkozási Övezet területét, emellett viszont szintén itt található Békés megye három legelmaradottabb térségéből kettő (Sarkadi és Szeghalmi kistérségek). Ez a kettősség határozza meg a térség szükséges fejlesztési irányait.

Közlekedési helyzetét tekintve a térség a fejlesztendő 4. sz. főközlekedési út valamint a szintén fejlesztendő M44-es út között helyezkedik el, így szükséges közlekedési kapcsolatainak oly módon történő fejlesztése, hogy mindkét tervezett gyorsforgalmi elem elérhetősége biztosítva legyen. Vasúti közlekedés tekintetében a térség nyugati részét

érinti a Budapest-Lőkösháza nemzetközi vasúti korridor, ennek elérését, a gazdaság már konkrét befektetések formájában is megjelent igényeinek figyelembe vételét szolgálja a Békéscsaba-Sarkad-Kötegyán vasútvonal későbbi fejlesztésének előkészítése.

A térség vállalkozási övezeti státusza és az ezzel elérhető többlettámogatási lehetőségek, a térségben lévő szakképzési irányok és a térség hagyományai hozzájárultak ahhoz, hogy a vállalkozói tőke itt is fejlesztéseket hajtson végre, amelyek azonban volumenüket tekintve jelentősen elmaradnak a közép-békési térben megvalósult beruházásoktól.

Észak-Békés turisztikai vonatkozásokban elsősorban az Egészségipari klaszter zászlóshajó programban nevesített nagy fejlesztési helyszínek mellett, kiegészítő attrakcióival – és azok elsősorban kisebb volumenű fejlesztésével – járulhat hozzá a turistaforgalom növekedéséhez valamint a turizmus területén megjelenő magántőke befektetéseihez.

A térség fejlesztésének súlypontjai:

- Tervezett gyorsforgalmi úthálózati elemek és a nemzetközi vasúti korridor elérése
- Kiegészítő gyógy- és rekreációs turisztikai szolgáltatások fejlesztése
 - Gyógyturizmus: Gyomaendrőd, Füzesgyarmat
 - Rekreációs turizmus: Füzesgyarmat, Vésztő, Dévaványa, Biharugra

V.3. DÉL-BÉKÉS FELZÁRKÓZTATÁSA

A térség fejlesztésének céljai

A dél-békési térség két kistérsége közül az Orosházi kistérség elmaradott, a Mezőkovácsházi kistérség pedig leghátrányosabb helyzetű, összességében azonban a térség felzárkóztatása, az esélyteremtés jelenik meg legfontosabb fejlesztési célként.

Gazdasági szempontból Orosháza a térség központja, ahol az elmúlt időszakban komoly, elsősorban az üveg- és gépiparra alapozott tökebefektetések valósultak meg. A térséget jellemzi továbbá a jó minőségű termőföld és ennek mezőgazdasági célú kihasználása, mellyel kapcsolatban több konkrét befektetői érdeklődés is megjelent már, a megújuló energia hasznosítás érdekében. Ebben a vonatkozásban horizontális célként kell kezelni a határon átnyúló kapcsolatok ilyen irányú fejlesztését is.

A térség közlekedési fejlesztési elképzeléseinek az elsődleges célja a tervezett M44-es gyorsforgalmi elem közúti elérhetősége, emellett pedig a jelen programban nem szereplő, egyéb összekötő úthálózati elemek fejlesztése.

A foglalkoztatás növelése a térség fejlesztése során elsősorban felzárkóztatási jelleggel, részben pedig a gazdaságfejlesztéssel (pl. megújuló energia) függ össze. Az esélyegyenlőség biztosítását szolgálja az idősgondozási program, ami figyelembe veszi azt a tényt, hogy különösen országos átlagban, de megyén belül is itt jelenik meg az előregedő lakosság, a róluk való gondoskodás pedig elsősorban a női munkaerő foglalkoztatását teszi lehetővé.

Turisztikai szempontból a térség Orosháza révén az Egészségipari klaszter programhoz, a további fejlesztések révén pedig a nagyobb volumenű projektekhez, mind kiegészítő szolgáltatás tud kapcsolódni, figyelembe véve azt a tényt is, hogy Mezőhegyes a magyar lótenyésztés egyik fontos központja.

A térség fejlesztésének súlypontjai:

- Az M44-es, mint fejlesztés előtt álló gyorsforgalmi elem közúti elérhetősége
- Gyógyturisztikai program Orosházán
 - Kiegészítő gyógy- és rekreációs turisztikai szolgáltatások fejlesztése
 - Gyógyturizmus: Tótkomlós, Nagybánhegyes
 - Rekreációs turizmus: Mezőhegyes, Kardoskút
- Elsősorban a megújuló energiához kapcsolódó tökebefektetések előmozdítása

Dél-alföldi Régió Területfejlesztési Konceptiója és Operatív Programja

A Dél-alföldi Régió Operatív Programja prioritásainak tartalma összhangban van a Dél-alföldi Regionális Fejlesztési Tanács megbízásából készült, a régió fejlesztését célzó program-dokumentumokkal,

mindenekelőtt a Dél-alföldi régió 2005-ben megújított Területfejlesztési Stratégiájával, mely három stratégiai cél és öt prioritás mentén jelölte ki a fejlesztés fő irányait:

- I. A régió versenyképességének javítása
- II. Az elmaradott területek felzárkóztatása
- III. Fenntartható fejlesztés megvalósítása

- 1. A gazdaság versenyképességének javítása és a foglalkoztatás növelése – Befektetés a gazdaságba
- 2. A humán erőforrások fejlesztése – Befektetés az emberbe
- 3. Régiószervezés – Fejlesztési mintarégió
- 4. Életminőség javítása – Befektetés a környezetbe
- 5. A régió áramlási tengelyeinek fejlesztése – Akadálytalan mobilitás

A Dél-alföldi régió átfogó célja a **fenntartható növekedés biztosítása, a foglalkoztatás bővítése, valamint a területi különbségek kiegyenlítése**. A régió célja kettős; egyrészt a **régió versenyképességének növelése** a növekedés és a foglalkoztatás bővítésével, valamint a méltányosság elve mentén a **regionális kohézió erősítése** a lemaradó kistérségek felzárkóztatásával, a stagnáló kistérségek dinamizálásával.

A fentiek alapján a 2007-13-as időszakra vonatkozóan a **Dél-alföldi Regionális Fejlesztési Operatív Program** – a rendelkezésre álló fejlesztési források nagyságát is figyelembe véve – az alábbi specifikus célokat fogalmazza meg:

- 1. A **regionális gazdaság erősítése és versenyképességének növelése, az innováción alapuló gazdasági szerkezetváltás elősegítése**
- 2. A **lakosság életkörülményeit meghatározó települési, környezeti állapot javítása a régió kohéziójának erősítése érdekében**

A Dél-alföldi Regionális Fejlesztési Operatív Program stratégiai célkitűzéseinek megvalósítása az alábbi prioritási tengelyek és prioritások mentén fog megvalósulni (a prioritási tengelyek sorrendje egyben a fejlesztési területek Operatív Programon belüli rangsorolását is jelzi):

- I. Prioritási tengely – Regionális gazdaságfejlesztés
- II. Prioritási tengely – Turisztikai célú fejlesztések
- III. Prioritási tengely – Közlekedési infrastruktúra-fejlesztés
- IV. Prioritási tengely – Humáninfrastruktúra-fejlesztések
- V. Prioritási tengely – Településfejlesztési akciók

X X X

A területfejlesztési célkitűzések és programok fenti vizsgálata és kivonata alapján megállapítható, hogy a területrendezési terv módosításának célkitűzései között elsődlegesek a megye nagytérégi megközelíthetősége és elérhetősége javítását szolgáló elemek. Ezek között – a vasúti és a légi megközelítés mellett – kiemelkedő jelentőségű a közúti megközelítés fejlesztését biztosító új hálózati elemek területi tervben való rögzítése, valamint a kapcsolódó logisztikai fejlesztések célterületeinek kijelölése.

Tekintettel arra, hogy az Országos Területrendezési Tervről szóló törvény (OTrT) csak szűk mozgásteret enged a megyei sajátosságok és érdekek megyei tervben való érvényesítésére, a területrendezési terv módosítása keretében a rendelettel elfogadásra kerülő szerkezeti terven túlmenően egy olyan – **csak határozattal elfogadható** – szerkezeti terv is készül majd, amely alkalmas lesz az OTrT következő (előreláthatóan 2013-ban esedékes) módosításához Békés megye területfejlesztési céljai elérését szolgáló változtatási javaslatok megjelenítésére.

A külső megközelítésen túl a területfejlesztési célkitűzésekből kiolvasható területrendezési feladat a megye belső kapcsolatrendszerének erősítése a településhálózat erősítése, a hátrányos térségek felzárkóztatása érdekében.

Területrendezési feladat a térségi gazdaság erősítése érdekében szükséges gazdasági területek biztosítása *(összhangban a települések hatályos településszerkezeti terveivel, a fő fejlesztési gócpontokban kiegészítve a szerkezeti tervekben rögzített javaslatokat).*

Területrendezési feladat a különösen a vízfolyások mentén kiemelkedő értékű és változatosságú táji-, természeti értékek hatékony területi védelme a területrendezési terv védelmi kategóriáinak lehatárolásával. E – *korlátozó* - lehatárolások egyúttal keretet adnak a terület- és településfejlesztés számára is.

Fejlesztési célkitűzések között megfogalmazott területrendezési feladat a racionális tájhasználat biztosítása, ennek részeként a legjobb adottságú szántóterületek védelme, máshol az erdőgazdálkodási térség területeinek bővítése. Ennek érdekében a megyei területrendezési tervben kijelölésre kerülnek azok az erdőtelepítésre alkalmas területeket, amelyek az erdőgazdálkodási térség részévé válva hozzájárulnak az erdőszűkség növeléséhez.

A tájhasználat fejlesztése egyaránt szolgálja a racionális mező és erdőgazdálkodás érdekeit, a termelési potenciálok kihasználását, mint a Békés megyében kiemelkedő potenciállal bíró gyógy és rekreációs turizmust.

3 A területrendezési terv módosításának szakági tervjavaslatai és azok műleírásai

- A JÓVÁHAGYÁSRA KERÜLŐ MUNKARÉSZEKET ALÁTÁMASZTÓ ÉS KIEGÉSZÍTŐ MUNKARÉSZEK -

3.1 Békés megye területrendezési terve módosítása során tervezett változtatások

Tekintettel arra, hogy Békés megye hatályos területrendezési terve 2005-ben hosszú távra és előremutató módon határozta meg a megye területfelhasználásának és a műszaki infrastruktúra hálózatoknak a térbeli rendjét, a 2011-2012 évi felülvizsgálat és módosítás nem irányul a terv koncepciójának alapvető megváltoztatására, hanem csak az eltelt időben bekövetkezett változások miatt szükséges korrekciók átvezetésére. Egyrészt az OTrT 2008-as módosítása nyomán érvényesítendő új szempontok, másrészt a megye infrastruktúra elemeiben és területfelhasználásában bekövetkezett változások megyei területrendezési tervbe történő beépítése vált szükségessé.

3.1.1 A megyei szerkezeti terv területfelhasználását érintő változtatások

- A megyei terv felülvizsgálata és módosításának előkészítése során - *a hatályos településszerkezeti tervek tartalmának feldolgozásával* - elkészült a területfelhasználás jogi állapotát, ezen belül a települési területek kiterjedését rögzítő vizsgálat, amely a módosítás kiinduló alapját képezi.
- A megyei szerkezeti tervben tervezett területfelhasználás meghatározása során új elem - *a „vegyes” területfelhasználási kategória* - is alkalmazásra került az OTrT-ben adott felhatalmazás szerint, a megyei sajátosságok figyelembevételével.
- Vegyes területfelhasználási térségek elsősorban a Körösök völgyében kerültek lehatárolásra a területi sajátosságok figyelembe vételével.
- Az erdőgazdálkodási térség tervezett kiterjedése a hatályos megyei tervben tervezetthez képest nő azáltal, hogy az elsődlegesen erdőszítésre alkalmas területek is távlati erdőgazdasági térségként kerültek meghatározásra és lehatárolásra.
- Az OTrT módosítása során megváltozott területfelhasználási kategóriák alkalmazása keretében egységes mezőgazdasági térség került meghatározásra és lehatárolásra a megyei tervben, ezzel megszűnik a hatályos megyei tervben alkalmazott kül- és belterjes minősítés, valamint a művelési ág (gyep, legelő, gyümölcsös) szerinti megkülönböztetés is.
- A megyei szerkezeti terv és a megyei területrendezési szabályozás a korábbinál takarékosabb területfelhasználásra ösztönöz azzal, hogy - új övezetek alkalmazásával - korlátozza a mező- és erdőgazdálkodási térségben az újabb beépítésre szánt területek kijelölését.
- A területhasználat koordinálását segítik azok *(az OTrT-vel összhangban kijelölt)* övezetek, amelyek a beépítésre szánt területek kiterjesztését korlátozzák.
- A megyei szerkezeti tervhez kapcsolódó alátámasztó munkarészek megjelenítik a területhasználatot korlátozó övezetek területi kiterjedését, ezzel kirajzolódik az a korlátozott mozgástér, amelyen belül a települések a jogszabályok által lehetővé tett bővítési lehetőségükkel élhetnek.
- A térségi területfelhasználási kategóriák, valamint a megyei övezetek ajánlásai számos új elemmel egészülnek ki a tervelőzményből a továbbra is aktuális ajánlások változatlanul hagyása, vagy aktualizálása mellett. A térségi területfelhasználásra és az övezetekre vonatkozó ajánlások kiegészítése a magyarországi megyei területrendezési tervezés fő tapasztalatai és eredményei felhasználásával történt.

- Jelen tervezési eljárás keretében készült módosított térségi szerkezeti tervhez egy olyan településsoros - és valamennyi területfelhasználási kategória területét meghatározó, a területrendezési terv és a Képviselő-testületi rendelet mellékletét képező - területi mérleg készült, amely lehetővé teszi az önkormányzatok által készítendő településszerkezeti tervekben tervezett eltérések (változtatások) %-os megfelelőségének ellenőrzését.

3.1.2 A térségi szerkezeti tervet érintő - az infrastruktúra hálózattal összefüggő - változtatások

- Az M44 autópálya nyomvonalának pontosítása az OTrT törvény módosításának figyelembevételével. Az OTrT Békéscsabát É-ről elkerülő változatot tartalmaz, és ezt rögzíti a közelmúltban elfogadott új országos főúthálózatfejlesztési koncepció is. A megyei területrendezési terv alternatívaként az OTrT-változat mellett szerepelteti a Békéscsabát D-ről elkerülő változatot is, amelyet Békéscsaba megyei jogú város településszerkezeti terve és a 2005-ben készült megyei területrendezési terv is tartalmaz. Az egyeztetési eljárás során dől el, hogy melyik változat marad az elfogadásra kerülő tervben. Lehetőség van mindkét változat megtartására is.
- Az M44-hez hasonlóan az M47 gyorsforgalmi út is két változatban szerepel a tervben Mezőberény elkerülése kapcsán. A terv vizsgálja Orosháza-Szentetornya elkerülésének lehetőségét is.
- A terv több új mellékúti kapcsolatot is meghatároz.

3.1.3 A megyei övezeti tervet érintő változtatások

- Az OTrT övezeti rendszerének megfelelően az országos ökológiai részét képező területeken lehatárolásra kerülnek a „magterület”, „ökológiai folyosó” és a „pufferterület” kategóriák.
- Azokon a területeken ahol területi ütközés van a védelmi kategóriák lehatárolása és a településrendezési tervekben rögzített terület-felhasználás között, ott a megyei terv intézkedéseket javasol az összhang biztosítására
- Ezzel egyidejűleg a megyei terv módosítása során elmaradnak a hatályos megyei területrendezési tervben (az akkor hatályos OTrT-vel összhangban korábban alkalmazott és lehatárolt övezetek, mint:
 - a „kiemelten fontos érzékeny természeti terület övezete”,
 - a „védett természeti terület övezete”,
 - a védett természeti terület védőövezete”,
 - a „természeti terület” övezete,
 - valamint az „ökológiai (zöld) folyosó övezete”
- A terv módosítása során - az OTrT-ben is alkalmazott módszertan alkalmazásával - felülvizsgálatra és a léptéknek megfelelő pontosításra kerül a „kiváló termőhelyi adottságú szántóterület” övezeti lehatárolása a rendelettel elfogadásra kerülő munkarészek között.
- Ezen túlmenően meghatározásra és lehatárolásra kerül „a mezőgazdasági művelésre másodlagosan alkalmas terület övezete” a megyei közgyűlési határozattal elfogadásra kerülő munkarészek között.
- Új övezetként kerül lehatárolásra az „erdőtelepítésre alkalmas terület övezete” a rendelettel jóváhagyásra kerülő munkarészek között és „az erdőtelepítésre másodlagosan alkalmas terület övezete”
- Új övezetként kerül lehatárolásra a „kiváló termőhelyi adottságú erdőterület” övezete az MGSZH adatszolgáltatása figyelembe vételével.
- „Térségi komplex tájrehabilitációt igénylő terület” lehatárolása kiegészül elsődlegesen a holtágrehabilitáció célterületeivel.

- A térségi jelentőségű tájképvédelmi terület övezete az OTTrT-vel megegyező módszertan, egy több mint 20 szempontot egyidejűleg vizsgáló módszertan alkalmazásával kerül kidolgozásra.
- A megyei terv módosítása során az OTTrT-ben közigazgatási határosan meghatározott országos tájképvédelmi területek pontosításra és a térségi tájképvédelmi területekkel kiegészítésre kerültek.
- Új övezetként lehatárolásra kerülnek a „történeti települési területek” a KÖH adatszolgáltatásában megadott településkört érintően területi lehatárolásokkal.
- Lehatárolásra kerül a „rendszeresen belvíz járt terület” övezete a VKKI adatszolgáltatása felhasználásával.
- Új övezetként lehatárolásra kerül a „nagyvízi meder” övezete a VKKI adatszolgáltatása felhasználásával.
- Új térségi övezetként kerül lehatárolásra a „földtani veszélyforrás terület” övezete MBFH adatszolgáltatása alapján.
- A megyei területrendezési terv módosításában - *megyei képviselő-testületi határozattal jóváhagyandó munkarészek között* - változatlanul szerepelnek majd kiegészítő övezetek, amelyek tartalma segíti a településrendezési tervezést, de előírásai, ajánlásai nem kötelező érvényűek a településrendezési tervek készítésénél. Alkalmazott kiegészítő övezetek:
 - a mezőgazdasági művelésre másodlagosan alkalmas terület övezete,
 - az erdősítésre másodlagosan alkalmas terület övezete,
 - az együtt tervezésre ajánlott települések övezete,
 - valamint a szélerőművek telepítése szempontjából vizsgálat alá vonható területek övezete

3.2 A térszerkezet fejlesztése

A térszerkezet alakításának kiinduló alapja az OTTrT biztosította keretek és a hatályos területrendezési terv. A jelenlegi adottságok vizsgálata és értékelése az érvényben lévő tervet megalapozó vizsgálatok készítése óta eltelt időszakra fókuszál, továbbá figyelembe veszi a jövőben várható változási tendenciákat, azok érvényesülését orientálja.

A megye térszerkezetének meghatározó elemei

- a települések rendszere, az eltérő funkciójú és szerepkörű települések egymást kiegészítő hálózata, a települési területek térbeli kiterjedése,
- a megye területfelhasználásában domináns mezőgazdasági hasznosítású térségek,
- a táji, természeti (ökológiai) elemek rendszere és hálózata,
- a térszerkezet alakulását befolyásoló - sokszor meghatározó - műszaki infrastruktúra hálózatok térbeli rendje (elsősorban a közlekedési ezen belül is a közúti, de a vasúti közlekedési infrastruktúra is).

Békés megye szerkezeti tervének módosításánál követett célok és prioritások

- A térszerkezet alakítása mindenkor a tájszerkezeti, településszerkezeti sajátosságok figyelembevételével történhet:
 - a települési területek kompaktságának megtartásával, ahol ez a hagyomány (pld. utcás, vagy saktábla alaprajzú települések),

- a laza - a táji és az épített környezeti elemek harmonikus - struktúrák megőrzésével és továbbfejlesztésével ott, ahol ez a tradíció (pld. Mezőhegyes térségi uradalmi birtokszerkezet, Körös vidék gazdag vízhálózatú térsége).
- Cél a tagolt, harmonikusan fejleszthető térszerkezet kialakítása, ahol a táji-, természeti elemek, ökológiai hálózatok összefüggőek és folyamatosak, a művi, települési területek pedig szigetszerűek.
- Támogatott a fejlődési pólusok - elsősorban a városi és városiasodó foglalkoztató és ellátó központok, valamint a turizmus kiemelt célterületeit jelentő települési központok - továbbfejlesztése, valamint a fejlődési tengelyek erősödése, de ez a változás nem eredményezheti a települési - beépített - területek összefüggő zónáinak kialakulását.
- Támogatott a térben a polifunkcionális területhasználat, de ez nem eredményezheti az eltérő környezetminőség-igényű funkciók egymás mellé kerülését, ezzel veszélyeztetve az adott funkció működéséhez nélkülözhetetlen környezetminőség fenntartását és javítását.
- A térszerkezet fejlesztését szolgálva a közlekedési hálózatok fejlesztése, térbeli rendjük összehangolása segítse elő:
 - a megye egészének és az egyes térségeinek - kistérségeinek - és településcsoportjának (és azok gazdaságának) bekapcsolódási lehetőségeit a formálódó magyarországi és európai térstruktúrába, gazdasági szerkezetbe. Ennek eszköze a gyorsforgalmi hálózat OTTrT-beli meghatározottságot és a 2011-ben elfogadott országos főúthálózatfejlesztési koncepcióban rögzítettek, valamint a területfejlesztési szempontokat és megyei érdekeket is figyelembe vevő kijelölése.
 - A településközi kapcsolatok erősítését (az országos fő- és mellékútvonal hálózat) továbbfejlesztésével, hálózatának és nyomvonalainak alakításával (a településeket elkerülő szakaszok támogatásával). A szerkezetfejlesztés olyan megoldásokat alkalmaz – az OTTrT biztosította keretek között - amely elősegíti a megye relatív hátrányos térségei elérhetőségének a javítását, ott a gazdaságfejlesztés gyorsítását, a népességmegtartóképeség fokozását.
 - Az egyes települések között, illetve a foglalkoztató-, ellátó központi városias települések és a szolgáltatásokat igénybe vevő falvak között ma még számos helyen hiányzó közúti kapcsolatok kiépítésével járjon hozzá a szolgáltatásokhoz való gyorsabb hozzájutás biztosításához, a magasabb színvonalú oktatási, egészségügyi, kulturális, kereskedelmi szolgáltatások elérhetőségének javításához, ezzel a társadalmi igazságosság érvényesítéséhez.

3.3 A területfelhasználás alakításának céljai

- A hosszútávon is fenntartható területfelhasználás kialakítása, ahol a művi, műszakilag igénybe vett területek növekedését más területeken ellensúlyozza a biológiai aktivitás növelése, a táji-, természeti adottságoknak leginkább megfelelő természetszerű tájhasználat.
- A területfelhasználási konfliktusok enyhítése, az átlátható hosszútávú tervek rögzítésével az új konfliktusok kialakulásának csökkentése.
- A térszerkezet kedvező irányú alakításához, a műszaki infrastruktúra hálózatok egymással is összehangolt rendszerei kiépítéséhez, valamint a települések fejlődéséhez nélkülözhetetlenül szükséges területek biztosítása.
- A műszaki infrastruktúra tervezett hálózatait és a települési területek tervezett fejlesztési irányai közötti összhang biztosítása.
- Az ökológiai hálózatok védelme, területi folyamatosságának biztosítása.
- A települési és az építmények által igénybevett területek szigetszerűségének lehetőség szerinti fenntartása, a települések összenövésének megakadályozása.

- A legkedvezőbb adottságú mezőgazdasági területek védelme, ott az intenzív mezőgazdasági hasznosítás feltételeinek hosszútávú biztosítása.
- A kevésbé kedvező adottságú és a gyenge termőképességű területeken – szikes gyepek, belvízveszélyes területek - az extenzív mezőgazdasági hasznosítás feltételeinek támogatása, az erdőtelepítésre különböző mértékben alkalmas területeken az erdőterületek növelése.
- A vízgazdálkodás és a területfelhasználás összehangolása, a táji-, természeti adottságoknak és a vízgazdálkodási viszonyoknak megfelelő tájgazdálkodás elősegítése.
- A gyepterületek fogyásának megállítása, a rét és legelőterületek távlati növelése a mezőgazdaságilag intenzíven hasznosított területek rovására is.

3.4 Tájszerkezet alakítása, tájrendezési irányelvek

Tájrendezési irányelvek

A tájrendezési irányelvei a tervkészítés általános irányelveivel és célkitűzéseivel összhangban a megye területének - településeinek, kistérségeinek - fenntartható fejlődését célozzák.

A fenntartható fejlődés elvének megvalósítása magában foglalja a megye értékeinek, sajátosságainak megőrzését, a koordináció követelményeinek való megfelelést a szerkezeti, területfelhasználási beavatkozások tervezése és megvalósítása során. A koordináció követelménye egyrészt a megyén belüli települések és kistérségek együttműködését, összehangolt fejlesztését és rendezését, másrészt a megye nagyobb térségbe, a Dél-Alföldi Régióba való illeszkedését jelenti. A megye sajátos természeti és táji, tájképi értékeinek védelme és sajátosságainak megőrzése a táji - természeti és művi értékvédelem mellett a kulturális, gazdasági, különösen növénytermesztési és lótenyésztési, és néprajzi hagyományok megőrzését is jelenti.

Tájrendezési szempontból elsődlegesen a táji adottságok, ezen belül is a táji, természeti értékek megőrzése a feladat, összehangoltan a megye fejlődését szolgáló területfelhasználási és szerkezeti változtatások meghatározásával.

A megye tájszerkezetének és tájhasználati módjainak alakítása a táj- és természetvédelmi szakterület mellett a környezetvédelmi, mező- és erdőgazdasági, közlekedési, közmű és településrendezési ágazatok függvénye és bizonyos szempontból ezek szintézisének tekinthető. Az ágazatok közül tájrendezési szempontból kiemelt figyelmet érdemel a tájhasználati módok egy csoportját meghatározó és tájszerkezeti tényezőként is fontos táj- és természetvédelmi szakterület, valamint más szempontból a közlekedési ágazat.

A táj- és természetvédelem témakörében meghatározásra kerül a különböző szinten védett és védendő területeken, értékeken túl ezek és a köztes nem védett, de táji, természeti szempontból értékordozó területek összefüggő rendszere, az ökológiai hálózat, amely térségi jelentőségű szerkezeti elem. Az ökohálózat egy része szervesen kapcsolódik a békési táj vízrajzi adottságaihoz, a folyók és kisvízfolyások völgyeihez. Ezekben a térségekben fontos az ár- és belvízvédelmet szolgáló vízrendezési, valamint a természeti értékvédelmet szolgáló tájrendezési érdekegyeztetés, illetve ennek során az ökológiai szemlélet erősítése. A tájhagyományok megőrzéséhez kapcsolódó speciális feladat a megye déli részén fennmaradt sajátos uradalmi birtokszerkezetet tükröző tájhasznosítási formák, és más (művi és települési értékvédelmi fejezetekben rögzített) települési értékeinek megtartása.

A térségi és települési infrastruktúra szempontjából szerkezetképző közlekedési hálózat fejlesztése vonja maga után a legegységesebb tájszerkezeti változásokat, új települési és térségi kapcsolatok létrejöttével. Az új nyomvonalak vezetése, települési és ökológiai hálózati elemekkel való egyeztetése fontos feladata a tájrendezési tervnek. Fontos a felsőbbrendű - országos és térségi - tervekben előírt közúti és vasúti

fővonalak megfelelő tájbaillesztése, tájrendezési szempontból is megfelelő nyomvonalvezetése és kialakítása.

Tájszerkezet

A tájszerkezet alakítása szempontjából elsődleges a megye ökológiai hálózati rendszerének kiteljesítése, a meglévő elemek összekapcsolásával, illetve kiegészítésével. Az ökológiai hálózat legértékesebb és legmagasabb szinten védett elemei az országos védettségű természeti területek, a megye területén levő nemzeti parki területek és természetvédelmi területek. Ezek kisebb-nagyobb zöld szigeteket képeznek a megye viszonylag jelentős, de jobbára a megye északi harmadára korlátozódó hányadán, és közöttük húzódnak az OTRT keretében megkutatott fő ökológiai folyosók (a megyében elsődlegesen a Körösök vízrendszeréhez kapcsolódó vizes-nedves, gyepek-erdős természeti és extenzív mezőgazdasági területsáv). Ezek együtt az elsődleges (országos) szintű ökohálózatot képezik.

Az elsődleges hálózat kiegészül másodlagos, megyei szintű ökológiai elemekkel, amelyeket a helyi védettségű területek és valamennyi, az elsődleges hálózathoz nem tartozó természeti terület, meglévő és tervezett ökológiai- és zöldfolyosó együttese képez. Az ökológiai folyosók a megye természetföldrajzi sajátosságainak megfelelően elsősorban a kisvízfolyásokhoz, illetve a meglévő minimális erdőihez, továbbá az extenzív gyepekhez kapcsolódnak. A zöldfolyosók a meglévő és tervezett művi tájelemek (közlekedési és más műszaki infrastruktúra nyomvonalak, új beépítések, településszegélyek) zöldfelületi kiegészítését, környezetvédelmét és tájbaillesztését szolgáló meglévő és tervezett zöldsávok, véderdősávok és erdősítések.

Az ökológiai hálózat országos elemeit kiegészítő megyei szintű alkotórészek egymáshoz és az országos hálózathoz is kapcsolódva képeznek rendszert. E rendszer sajátja, hogy a megye minden regionális szinten értelmezhető és jelentős meglévő és tervezett természeti, természetszerű, természetközeli és renaturált területét magában foglalja, függetlenül ezek jelenlegi és tervezett védettségi szintjétől és tulajdonviszonyaitól. Ezért is szükséges e területek védelme, fenntarthatósága érdekében a területrendezési terv keretében - a településrendezési tervek szintjére is átvihető és átvehető - speciális tájhasználati-tájvédelmi szabályozást adni, a tiltások és korlátozások mellett meghatározva a támogatások és ösztönzések lehetőségeit is.

Az ökológiai hálózat országos elemeit kiegészítő legfontosabb megyei szintű hálózati elemek az alábbiak:

- helyi védettségű természeti területek,
- kisvízfolyások (patakok, erek, stb.) medre és parti sávjai, valamint egyéb vízfelületek (holtágak, morotvák, tavak, tározók),
- erdőterületek (meglévő erdők és tervezett erdősítések): Gyula és a Kettős-Körös térségében,
- gyepterületek,
- extenzív műveléssel fenntartandó mezőgazdasági területek,
- zöldfolyosók (táblahatárokhoz és települési területekhez illeszkedő védőzöldsávok, véderdő telepítések).

Tájhasználati módok

A tájhasználati módok jövőbeli alakulása szempontjából a tájrendezési fejezet elsősorban a mezőgazdasági, az erdőgazdasági tájhasználatot valamint a javarészt ezek mozaikjaiból álló vegyes területfelhasználást illetően meghatározó, az egyéb tájhasználati típusok (települési, műszaki infrastrukturális, stb.) más szakági munkarészek keretében meghatározott struktúráját illetően ezek térbeli megjelenését, tájbaillesztését segíti elő. A tájrendezésnek, szándékaink szerint egyre jelentősebb szerepe lesz a felszíni vízrendezés (folyó- és kisvízfolyás szabályozás, ár- és belvízvédelem), a vízfelületek alakítása terén is, az ökológiai szemlélet erősödésével.

A mezőgazdasági - és erdőterületek strukturálását és fejlesztését egyre nagyobb mértékben áthatják a racionális tájgazdálkodás - a termőhelynek megfelelő művelési ágak és módok megválasztása -, valamint a települési és természeti környezet védelmének térségi szintű figyelembe vételének szempontjai. Ezeknek megfelelően javaslatot teszünk az elsődlegesen erdő- illetve mezőgazdasági hasznosítású területek kiegészítéseként a mezőgazdasági művelésre, továbbá az erdőtelepítésre másodlagosan

alkalmas mező- és erdőgazdasági területi struktúra kialakítására. Ezzel összhangban a nem természeti alapú tájhasználatok (beépítések, műszaki infrastruktúra létesítmények, műszaki és kommunális telephelyek, stb. által igénybevett területek) zöldbeágyazására, tájbaillesztésére, a természeti és mesterséges zöldfelületi rendszerek szerves összekapcsolását elősegítő településrendezési ajánlásokat is tartalmaz jelen tervmódosítás.

3.5 A térségi szerkezeti terv mezőgazdasági, erdőgazdálkodási és vegyes területfelhasználású térségei

A 2005-ben elfogadott megyei térségi szerkezeti tervhez képest a változások elsősorban a 2008-ban módosított Országos Területrendezési Terv (OTrT) következményei.

3.5.1 Vegyes területfelhasználású térség

A 2003-ban elfogadott OTrT-hez képest a 2008-as módosítás a megye területén növelte az erdőgazdálkodási térség területét, illetve bevezette a vegyes területfelhasználású térség területi kategóriát. A szabályozás is változott: az új OTrT a megyei tervek számára is lehetőséget biztosított a vegyes területfelhasználású térség kijelölésére, ami táj- és természetvédelmi szempontból is kedvező, mert ebben a területfelhasználási térségben a mezőgazdasági és erdőgazdasági célú területfelhasználásnak egyaránt prioritása lehet.

A térségtípusra nincs alkalmazási normatíva kikötve. Ezekkel a lehetőségekkel élve a térségi szerkezeti terv a vegyes területfelhasználású térség területét csökkentette az OTrT-hez képest. Vegyes területfelhasználású térségbe sorolta a terv a megye erdőgazdasági és mezőgazdasági térségek által keverten érintett, mozaikos területeit. A vegyes területek lehetőség szerinti növelésével kívánja hangsúlyozni a terv, hogy ezen térségen belül kiemelt jelentősége van az erdőterületek, fásítások növelésének, és ezzel a biológiai sokféleség növelésének, továbbá a táj változatosabbá, turisztikai szempontból is vonzóbbá tételének.

A térségi szerkezeti tervhez kapcsolódó ajánlások, irányelvek részletes ajánlásokat fogalmaznak meg a táji, természeti értékek védelmére, az ökológiai hálózat területeinek biztosítására, a tájképvédelemre, a hagyományos tájszerkezet megőrzésére, fejlesztésére és a mezőgazdaság, erdőgazdaság több funkciós fejlesztésére vonatkozóan is.

A vegyes területfelhasználási térségre vonatkozó területrendezési ajánlások szakmai megalapozása és javaslatai:

- A vegyes területfelhasználású térség által érintett - gazdaságosan nem művelhető - területeken a racionális földhasználat elvének alkalmazásával cél a kedvezőtlenebb termőhelyi adottságú területek erdő, illetve gyepterületként való használata. A térségen belül előnyben kell részesíteni a rövidtávú gazdálkodási érdekekkel szemben a hosszútávú ökológiai szempontok érvényesítését.
- A térségben beépítésre szánt terület kijelölése csak jóváhagyott településfejlesztési koncepció által meghatározott funkcióra, a takarékos területhasználat szempontjainak figyelembevételével ajánlott. A vegyes területfelhasználású térség által érintett területeken is törekedni kell a történetileg kialakult kompakt településszerkezet megőrzésére és továbbfejlesztésére. Ennek érdekében új beépítésre szánt területek kijelölésére a kialakult településszerkezethez szervesen kapcsolódó és beépítésre alkalmas területen kerüljön sor.
- A vegyes területfelhasználású térség által érintett területeken települési térségen kívüli - ahhoz szervesen nem kapcsolódó - zöldmezős beruházások településrendezési tervbe illesztése előtt területrendezési tanulmányt és stratégiai környezeti hatásvizsgálatot kell készíteni (a tervezett fejlesztés hatásainak komplex vizsgálatára), ha a tervezett területfelhasználás kiterjedése meghaladja a 10 hektárt, vagy az egymással funkcionális kapcsolatban lévő, de egymáshoz nem kapcsolódó területfelhasználások együttes kiterjedése meghaladja a 15 hektárt. Takaró- illetve szegélyfásítás telepítése indokolt a külterületi szigetszerűen megjelenő zöldmezős beruházások

tájbailllesztése érdekében. A szegélyfásítás során lehetőség szerint kerülni kell a tájidegen fajok alkalmazását.

Emellett a megyében továbbra is elsődleges jelentőségű a mezőgazdasági térség, amely arányaiban 80% feletti értékkel van jelen a térszerkezeti tervlapon.

3.5.2 Mezőgazdasági térség

Az OTTrT mezőgazdasági térség, mint területfelhasználási kategória elsősorban mezőgazdasági művelés alatt álló területeket tartalmaz, amelyek a megyei területrendezési tervben legalább 75%-ban mezőgazdálkodási hasznosítású térség kategóriába kerültek besorolásra.

A mezőgazdasági térség területfelhasználására vonatkozó OTTrT szabályok:

- 1./ A megyei területrendezési tervben a mezőgazdasági térség legalább 75%-ban mezőgazdasági kategóriába oszlik, a fennmaradó részen városias települési térség nem jelölhető ki.
- 2./ Borvidéki és bortermőhelyi település szőlőkataszter szerinti I.-II. osztályú területeihez tartozó földrészlet beépítésre szánt területté nem minősíthető. Szőlő művelési ágban nyilvántartott földterület művelési ága csak az illetékes hegyközség, annak hiányában a település jegyzőjének egyetértő nyilatkozata mellett változtatható meg. *(Ez a szabály a megyében nem alkalmazható, miután borvidék, jegyzett szőlő- és bor termőhely nem érinti.)*

A mezőgazdasági térség területfelhasználására vonatkozó megyei ajánlások, irányelvek szakmai megalapozása és tájrendezési javaslatai az alábbiakban kerülnek összefoglalásra. A tervelőzmények illetve a megye táji - területi adottságainak ismeretében megfogalmazhatók azok a térségi ajánlások, irányelvek, amelyek a mezőgazdasági térség optimális tájhasználatának legfontosabb szempontjait és javaslatait foglalják össze.

Az alábbi bekezdésekben összefoglaljuk azokat a szakmai háttéranyagban megfogalmazható javaslatokat, amelyek közül a legfontosabbak bekerülhetnek a terv elfogadásra kerülő munkarészeibe is:

- A termőföld más célú hasznosítása csak a legszükségesebb mértékben és elsősorban a jelenleg beépített területtel határos gyengébb termőhelyi adottságú területeken javasolható. Az átlagosnál jobb minőségű termőföld beépítésre szánt területté csak kivételesen indokolt esetben jelölhető ki, amennyiben a más célú hasznosítás helyhez kötöttnek minősül, közérdekű és jóváhagyott településfejlesztési koncepcióban támogatott célt szolgál, és arra a funkcióra gyengébb minőségű termőföld nem áll rendelkezésre.
- A mezőgazdasági térség területfelhasználása során - a mindenkor terület potenciálja és a művelési ág együttes figyelembevételével - ösztönözni kell a gazdaságos árutermelésre alkalmas birtokméretek kialakítását. Ahol a birtokméret az adott művelési ághoz viszonyítva megfelelő, és táji, természetvédelmi érdekeket nem sért, lehetővé kell tenni farmgazdasági típusú területek kijelölését - a gazdálkodással való együttműködés lehetőségének biztosítását - is.
- A termőterületek védelme érdekében külterületen településrendezési tervekben az OTÉK-ban megengedett telekminimumnál nagyobb, illetve az ott megengedett beépítési %-nál kisebb értékeket célszerű meghatározni a beépíthetőség feltételeként, továbbá célszerű a kisebb üzemméretű területek kijelölése helyett a birtokközpontos rendszer ösztönzése a településrendezési tervekben. A mezőgazdasági térséghez tartozó területek további felaprózódását a településrendezés eszközeivel is gátolni kell.
- A mezőgazdasági térségben elő kell segíteni az agrár-térszerkezetet előnyösen formáló mozaikos védő erdősávok, fasorok telepítését, egyben biztosítani kell a meglévő mezsgyék, erdősávok védelmét. A területeken meg kell akadályozni a talaj fizikai, kémiai és biológiai degradációját.
- A mezőgazdasági térség részét képező kertgazdaság területeken - differenciált külterület-szabályozással, azon belül a helyi sajátosságokhoz illeszkedő területfelhasználási kategóriák alkalmazásával törekedni kell a terület rendeltetésszerű használatához képest intenzívebb beépítések meggátolására. A tájkarakter védelme érdekében a településrendezési tervek készítése során javasolt az OTÉK-ban megengedett telekminimumnál nagyobb - irányelveként: hagyományos szőlő- és intenzív kertészeti területeknél legalább 1500-3000m², nem hagyományos szőlő- és gyümölcsös területeknél min 3000-6000m² -, illetve az OTÉK-ban megengedett beépítési %-nál kisebb - 0 és 1% közti - értékeket meghatározni a beépíthetőség feltételeként. A mezőgazdasági térséghez tartozó borvidéki és szőlőkataszterbe sorolt területeken a beépítés településrendezési tervben megállapítandó feltétele a szőlő művelési ágnek megfelelő területhasználat.

- Amennyiben a szántóföldi művelés építményigénye az övezeten kívül(i birtokközpontban) nem biztosítható, a településrendezési tervben megengedhető annak létesítése a terület táji-természeti értéket nem képező részén, max. 0,5%-os, tájbaillő beépítettséggel. Az állattartás, szénatárolás településtervezési meghatározandó építményigénye is csak tájba illesztett módon biztosítható, a terület táji-természeti értéket nem képező részén, max. 0,5%-os beépítettséggel.
- A mezőgazdasági térség hasznosításánál érvényesíteni kell a „vizek mezőgazdasági eredetű, nitrátszennyezéssel szembeni védelméről” szóló, rendeletben foglalt előírásokat.
- A térség területhasználata során biztosítani kell az ökológiai tájgazdálkodás, a racionális földhasználat elveinek érvényesülését, meg kell védeni az értéket képező hagyományos tájkarakter elemeit, a mezőgazdasági tájfasítás és dűlőrendszer értékeit. A térségben össze kell egyeztetni a mezőgazdasági hasznosítás, valamint a táj- és természetvédelem érdekeit, az optimális tájhasználat kialakítása érdekében.
- A magasabb ökológiai, de alacsonyabb termőhelyi értékű mezőgazdasági területek az agrárkörnyezetvédelmi alapú környezetkímélő területhasználat, az ökogazdálkodás és az erre épülő ökoturizmus és vidékfejlesztés javasolt célterületei, ennek megfelelően itt kiemelt fejlesztési és rendezési cél a táji változatosság, mozaikosság fenntartása: gyepek - ligetek - erdők, nádasok, nedves - vizes élőhelyek megóvása illetve területi részarányuk növelésének elősegítése.
- Az intenzív művelésből kivonandó öko- (bio-) és egyéb külterjes mezőgazdálkodásra sem alkalmas területek elsősorban extenzív gyeppgazdálkodással, honos fajokkal történő ligetes fásítással, halastóként vagy egyéb vizes- nedves élőhelyek kialakulására módot adó formában hasznosítandók.
- A térségben elsődlegesen a táj értékeinek és karakterének megőrzését szolgáló tájhasznosítási módokat szükséges támogatni. Ezen belül - a területi adottságok és alkalmasság figyelembevételével - az extenzív gyeppgazdálkodás - rét és legelőgazdálkodás -, ár- és hullámtéri gazdálkodás, víztározás, halastavak, és többcélú tározók létesítése élvezzen prioritást. A mezőgazdasági térség gyengébb termőhelyi adottságú területein - az agrár, a környezetvédelmi és az erdészeti támogatási formák összehangolt alkalmazásával - ösztönözni kell a szántóterületek arányának csökkentését, a gyepp és erdőterületek arányának jelentős növelését. A vízfolyások menti hullámtéri területeken és a megyei területrendezési tervben ökológiai zöldfolyosóként tervezett területeken található szántóterületeket erdősíteni, fásítani, illetve gypesíteni célszerű.
- A mezőgazdasági térség beépítésre szánt területté való minősítése általában nem kívánatos, kivételesen csak abban az esetben, ha a terület természeti-, tájképi értékei nem károsodnak, adottságai is fennmaradnak, továbbá a terület biológiai sokfélesége sem károsodik helyreállíthatatlanul. A térségben - a megyei szerkezeti tervben ábrázolt területeken és építményeken túlmenően - új építmény létesítése is csak indokolt esetben, a természeti értékek, tájképi adottságok károsítása, sérelme nélkül legyen lehetséges. Fáslegelőn, nedves réten és lápos-mocsaras területen ill. azok 500 méteres körzetében a vonalas létesítmények telepítése elkerülendő. A vízkincs megőrzendő, a felszíni és csapadékvizeket lehetőleg helyben kell tartani, a talajvíz csökkenését eredményező tevékenység csak kivételesen, indokolt esetben végezhető.
- A mezőgazdasági térségben a táj- és természetvédelmi szempontoknak alárendelten kell elősegíteni az erdősávok, fasorok telepítését, de elsődlegesen a meglévő mezsgyék, facsoportok, erdősávok védelmét kell biztosítani.

A megyében távlatilag is uralkodó mezőgazdasági tájhasználat hol kizárólagossága, hol technológiája (agrotechnikája) miatt környezeti konfliktusokat is okozhat, amennyiben a - külön fejezetben tárgyalt - tájterhelési és tájterhelhetőségi viszonyokat nem veszik kellő súllyal figyelembe.

Mezőgazdasági tevékenységből eredő konfliktusok és megoldási javaslatuk

Békés megye területén hagyományosan jellemző a mezőgazdasági tevékenység, elsősorban a szántóföldi növénytermesztés és az állattartás. A szántóföldi növénytermesztés környezeti terhelése a műtrágyák és növényvédőszeres takarékosabb használata miatt az elmúlt években csökkent. A felszín alatti vizek védelmét segíti a tápanyag-felesleg jelentős csökkentése, például megfelelő trágyázási gyakorlattal.

A hatékony agrár-környezetvédelmi intézkedések fontos eszköze erózió-, belvíz- és nitrát érzékeny területeken a művelési ág vagy mód váltása, illetve a területhasználat módosítása erdősítéssel, gypesítéssel, élőhelyek létrehozásával. A felszíni vizek vízminőségének javításában dombvidéken a tápanyag-gazdálkodás mellett az erózió csökkentésével lehet számottevő eredményeket elérni, amely ennek megfelelő művelési módszerek alkalmazását jelenti, vagy alkalmazható magát a forrást

megszüntető művelési ág-váltás. A vizek VKI szerinti „jó állapotának” eléréséhez a dombvidéki kis vízfolyások felső szakaszain mindenképp indokolt a szántó/erdő művelési ág váltás. Az erdők jótékony vízvisszatartó és a talaj vízmegkötő funkciója párosítható a szántók kiszorításának hatására csökkenő tápanyagszennyezéssel. A vízfolyások alsóbb szakaszain, szélesebb völgyekben és síkvidéki jellegű vízfolyásokon pedig elsősorban szántó-gyep konverzió jelenthet megoldást, illetve enyhébb esetben a művelési mód váltása. Utóbbi esetben a vízfolyások mellékén a megfelelő védősávok (erdő, mező) kialakításával kell az intézkedést hatását erősíteni. Ezeket a folyamatot segítik az EU támogatással ösztönző programjai (pl. az agrár-környezetgazdálkodási program) is.

A jelenleg is működő országos Nitrát Akció-program keretében a jogszabályban kijelölt nitrátérzékeny területeken a kötelezően alkalmazandó „helyes mezőgazdasági gyakorlat” betartása a feltétele a közvetlen mezőgazdasági kifizetéseknek. Az akcióprogram harmadik fázisa jelenleg zajlik (a 2008-2011 közötti időszakban). A megye területén lévő felszín alatti víztestek nem csak a kijelölt nitrát-érzékeny területen mutatnak 50 mg/l-nél magasabb nitrát-koncentrációt, ezért a program 2011. évi felülvizsgálata keretében indokolt a nitrát-érzékeny területek módosítása.

Az erózióval szembeni védelem jelenleg a helyes mezőgazdasági és környezeti állapot (HMKÁ) betartatásán keresztül érvényesül. (Ennek a megyében kevésbé van jelentősége, mivel elsősorban a 12 % lejtőszög feletti területeken kötelezően betartandó, a vetésváltásra és agrár-technikai eszközök alkalmazására - szintvonalra merőleges művelés vagy talajtakarás valamely módozatai- vonatkozó szabályok betartásáról szól, oly módon, hogy ez a közvetlen kifizetések további feltétele. Az 5-12 % közötti lejtőszögű területeken a vállalat önkéntes. A megye domborzati adottságaiból következően inkább csak ez utóbbi szituáció fordul elő és ez is meglehetősen kis területen.) Az erózió csökkentését hatékonyabbá teheti továbbá, ha az erózió-érzékeny területek kijelölésében a lejtőszögön kívül egyéb szempontok is megjelennek (pl. talajtakaró, lefolyási viszonyok). Az erózió-érzékeny terület, és az annak megfelelő jó gyakorlat bevezetése a nitrát-érzékeny területekéhez hasonló jogszabályi háttérrel igényel.

Az állattartás fellendülése vagy visszaesése szintén az EU támogatási rendszerével van szoros összefüggésben. Megállapítható, hogy elsősorban nagylétszámú állattartó telepeket üzemeltetnek, és az elmúlt években folyamatos az új telepek létesítése, és a meglévők fejlesztése, illetve kapacitásbővítése. Az állattartó telepek létesítése és üzemeltetése során gyakori környezetvédelmi probléma forrása, hogy a védőtávolságokat különböző okokból nem tartják be, ráadásul a környezetvédelmi szabályozás a búzzal, mint légszennyező formával nem tud érdemben foglalkozni. Az állattartással együtt járó másik környezeti terhelés a trágyakezelésből adódik, és komplex környezeti problémát okoz a felszíni víz - felszín alatti víz - talaj rendszerben, valamint a levegőben egyaránt. A lakó- és érzékeny természeti területek védelme érdekében a területrendezési tervezés során is meg kell erősíteni az állattartó telepek telepítésének szabályait. Az állattartó telepek korszerűsítése szintén hozzájárulhat a terhelések csökkenéséhez, a folyamat az ÚMVP támogatásainak igénybe vételével zajlik. A bejegyzett telepeken kívül fontos feladat a lokális, egyéni, illegális terhelések felszámolása.

Az érzékeny természeti területek a jelenlegi metodika szerint ugyan nem jelenítendő meg kötelező önálló övezetként, de alátámasztó információként célszerű az ismeretük és feldolgozásuk. Ezek nem állnak természetvédelem alatt, nem tartoznak feltétlenül védett tájhoz, illetve ökológia hálózathoz, de táji - ökológiai adottságaik miatt különleges szabályokkal és lehetőségekkel is rendelkeznek. Jellemzőjük, hogy általában mezőgazdasági művelés alatt állnak (jobb esetben gyepek, vagy nádas, rosszabb esetben intenzívebb művelési ágakban) és táji - természeti értékeik fenntartásához sajátos kezelésekre van szükség. Mivel ennek korlátozó és támogatási formái külön jogszabályban meghatározásra kerültek, önálló területrendezési tervi elkülönítésük nem indokolt, viszont szükséges legalább irányelvi szinten összefoglalni a fenntarthatóságuk érdekében megfogalmazható szabályokat, ajánlásokat.

Az érzékeny természeti területeken támogatott természetkímélő tájgazdálkodással kell biztosítani az élőhelyek, a biológiai sokféleség védelmét, a tájképi és kultúrtörténeti értékek összehangolt megőrzését. Ennek érdekében az alábbi tájhasználati és kezelési javaslatok tehetők:

- a területek természetes illetve természetközeli állapota megőrzendő területei beépítésre szánt területté nem minősíthetők, az övezet területén külszíni bányák nem nyithatók, potenciálisan környezetszennyező létesítmény (telephely, nyomvonal) nem létesíthető,
- a mező- és erdőgazdasági valamint vízgazdálkodási területek a táj- és természetvédelmi szempontok prioritásának biztosításával tartandók fenn és a településrendezési tervekben kötelezően külön övezeti előírásokkal szabályozandók, amelyek meghatározása településfejlesztés feladata,

- a területen épület elhelyezés csak indokolt esetben, az övezet természeti területnek nem minősülő részterületein valósítható meg, a kialakult táblahatárok mezsgyéit, gyepek szegélyeit meg kell őrizni.

A fenti, kívánatos területhasználatot elősegítő javaslatok:

- A területen a természet- és környezetkímélő területhasználat, extenzív gazdálkodás javasolt, Az érzékeny (erdő- és) mezőgazdasági területeken kívánatos az agrotechnikailag intenzívebb művelési ágak és módok felváltása extenzívebb, természet-közelibb irányba. Meglévő gyepek és vízhatású területek fásítása kerülendő.
- Az árkok, csatornák, utak mentén és a táblák szélén az élővilág fennmaradását szolgáló fasorokat, cserjesávokat, erdősávokat kívánatos megtartani, illetve javasolt telepíteni, illetve itt levő gyepek területe nem csökkenthető, - a meglévő gyepek fenntartásán túl kívánatos egyéb, ökológiai értékes területek gyepesítése.
- Az állattartás és a gyepgazdálkodás épületigénye az övezet táji- természeti értéket nem képező részén biztosítható. Műtrágyázás, vegyszerezés, intenzív gépi művelési technológiák végzése a rét és legelő területeken kerülendő,
- Az itt lévő vízgazdálkodási területeken a természetes és természetközeli vízmedrekre vonatkozó kezelési - fenntartási irányelveknek megfelelően ajánlott biztosítani a vízi- és vízközi élőhelyek védelmét, a vízháztartásba történő művi beavatkozások az övezet területén csak árvízvédelmi érdekből végezhetők.

A településrendezés során érvényesítendő irányelvek szakmai megalapozása és javaslata

E területeket - amennyiben a településfejlesztési koncepció nem irányozza elő települési területté fejlesztésüket - az OTÉK kertes övezetére vonatkozó (29.§) szabályok figyelembevételével kell továbbtervezni, a kertgazdasági területre vonatkozó részletes szabályokat - az általános tájvédelem szempontjait is figyelembe véve- a településrendezési tervben kell megállapítani. Cél a kertgazdasági területek beépítetlen mezőgazdasági külterületként való megtartása, a területeken megfigyelhető beépítési igények szabályozott, tájvédelmi követelményeknek is megfelelő mederbe terelése, az illegális és tájképromboló jelenségek visszafogása. A beépítésre szánt területté való átminősítés regulálása érdekében javasoljuk az alábbi előírások megfogalmazását:

- a kertgazdasági területek távlatban csak az alábbi feltételek teljesülése esetén fejleszthetők települési térséggé:
 - amennyiben a település jelenlegi, vagy tervezett belterületéhez (beépítésre szánt területéhez) szervesen kapcsolódnak,
 - a tervezett (lakó, üdülő) funkció működéséhez szükséges:
 - a megközelítést és a közművek elhelyezését egyaránt biztosító közterületek,
 - a funkcióhoz tartozó (OTÉK-ban szabályozott és a helyi sajátosságoknak is megfelelő) telekstruktúra, telekméret és telekgeometria kialakítása, erre vonatkozó tulajdonosi vállalások,
 - a közművek kiépítettsége illetve kiépítésének és a kommunális hulladék gyűjtésének,
 - a terület átminősítésével együtt járó többletnépesség ellátására szolgáló helyi humán infrastruktúra
- biztosítottak illetve biztosíthatók, továbbá létrejött fejlesztési megállapodás a tulajdonosközösség és az Önkormányzat között a szükséges szolgáltatások költségeinek vállalásáról.

A megyében a szőlőtermesztés és borgazdálkodás, valamint a gyümölcsös ültetvénygazdálkodás szempontjából védettnek minősülő település, határrész nem található, a megyét borvidéki terület nem érinti (A megyéhez legközelebb eső Csongrádi borvidék Békés megye határát nem közelíti meg.)

A mezőgazdasági térségre vonatkozó további irányelvek szakmai megalapozása és javaslatai

A mezőgazdasági területek táji, termőhelyi és területfelhasználási szempontból is sokfélék, és bár térszerkezeti szinten alapvetően egy - a vegyes térséget is figyelembe véve: kettő - kategóriához tartoznak, szükséges differenciált kezelésük. Változatosságukból ered sokoldalú és körültekintő szabályozási igényük, amely csak részben jelenhet meg a térségi szerkezeti terv szintjén, de kifejezhető az övezetek közt, illetve az ajánlások - irányelvek szintjén is. Ezek megfogalmazása során - a fentiekén túl - javasoljuk figyelembe venni az alábbiakat is:

- Az ár-és belvízveszélyes mezőgazdasági területek művelési ágát és módját úgy kell megválasztani, - szántó és egyéb intenzív művelés esetén: megváltoztatni - hogy a vízgazdálkodási és a természetvédelmi szempontok prioritása érvényesüljön, e területek - kemikália-, stb.- szennyeződése kizárható legyen, potenciálisan környezetszennyező vagy veszélyeztető létesítmény elhelyezésére ne kerülhessen sor.
- Az érzékeny területeken levő mezőgazdasági térségben a szántóföldi művelést a minimumra kell visszaszorítani, de a fennmaradó szántókon is csak extenzív ökológiai gazdálkodás típusú művelés folytatható:
 - a tápanyag-utánpótlást, a vegyszerek használatát minőségében, időben és mennyiségben korlátozni szükséges; csak mechanikai gyomirtás megengedett;
 - a szántókon is túrni el kell a belvizes foltokat, időszakos vízállásokat, távlatilag célszerű kezdeményezni a művelési ág váltást;
 - a kialakult táblahatárok mezsgyéit, gypes, cserjés táblaszegélyeit meg kell őrizni.

A mezőgazdasági térség rét- legelő művelési ágú területein a gyepek extenzív fenntartása kívánatos. A fenntartás elsődleges módja a legeltetés és kaszálás, műtrágyázás, vegyszerhasználat csak kivételesen megengedett. Intenzív gyepgazdálkodás szántó művelési ágú területen folytatható. A tájfasítás meglévő értékei megőrzendők, új fásítás telepítésénél honos fajok alkalmazhatók. A mező- és erdőgazdálkodási területek egymással összehangoltan tervezhetők és alakítandók. A borvidékek szőlőterületein és minden szőlőkataszterbe sorolt területen, továbbá a vegyes művelési ág- és települési szerkezetű (szeres) területeken szükséges a tájhagyományok megőrzése.

Kiváló termőhelyi adottságú szántóterületek (övezete)

A kiváló termőhelyi adottságú szántóterület övezete országos területrendezési tervben megállapított, kiemelt térségi és megyei területrendezési tervekben alkalmazott övezet, amelybe az agroökológiai adottságai alapján kimagasló agrárpotenciállal rendelkező, ugyanakkor környezeti szempontból a legkevésbé érzékeny, ezért mezőgazdasági árutermelésre legalkalmasabb szántóterületek tartoznak. Ezt az övezetet már tartalmazta a 2005-ban elfogadott megyei területrendezési terv is, azonban a 2008-ban módosított OTRT jelentősen csökkentette ennek a területnek a kiterjedését. Az övezeti lehatárolását ennek megfelelően kellett felülvizsgálni.

A megyei terület viszonylag nagy része (mintegy fele) alapvetően mezőgazdasági árutermelő terület, ezért fontos, hogy ezeken a területeken a településtervezés és fejlesztés biztosítsa a mezőgazdasági termelés feltételeit, ezen belül a mezőgazdasági majorok elhelyezésének kedvező szabályozását, a nem üzemelő majorok újrahasznosításának biztosítását, valamint a termőföld védelmét. Mindeközben törekedni kell a nagyüzemi szántóföldi művelés nagy, összefüggő tábláin a mozaikosság kialakítására, meglévő mezsgyék, fasorok megőrzésére, újak telepítésére, melyek a tájkép kedvező alakítása mellett, a termőföld védelmét is szolgálják, valamint ökológiai szempontból változatossá teszik a területet. Ezt szolgálják az övezetre vonatkozó ajánlások is.

Az agroökológiai értékelés szerint a megye területének jelentős része kevésbé jó - közepes minőségű termőfölddel rendelkezik, de ezeken belül célszerű meghatározni azokat a területeket, amelyek az országos „kiváló” minősítésbe nem kerülhettek be, de a megyében relatíve jobb minőségű területnek számítanak. Az ezt megalapozó agroökológiai értékelést nemcsak a szántó művelési ágra, hanem valamennyi intenzívebb művelésű területre célszerű meghatározni.

Ennek az értékelésnek alapján tettünk javaslatot a mezőgazdasági művelésre másodlagosan alkalmas, a megyében még jobb minőségűnek számító mezőgazdasági övezet meghatározására. A mezőgazdasági művelésre másodlagosan alkalmas (közepes termőhelyi adottságú) területek övezetének leírása az egyedileg meghatározott megyei övezeteknél található.

Mezőgazdasági művelésre másodlagosan alkalmas terület (övezete)

A mezőgazdasági művelésre másodlagosan alkalmas (közepes termőhelyi adottságú) területek övezetének kijelölését a racionális földhasználat elveinek való megfelelés teszi indokolttá. Mivel a megye területét viszonylag kis területen érinti az OTRT kiváló adottságú szántóterületi övezete, ugyanakkor itt is szükséges a relatíve legjobb minőségű termőföldek mezőgazdasági művelésben tartásának biztosítása.

A településrendezési tervek számára iránymutatást adhat a területek agrár-alkalmassági rangsoroláson alapuló minősítése, a művelés alóli kivonással járó területfelhasználási változások tervezéséhez. (Az övezet nem képezi majd a Megyei Közgyűlési rendelet részét.)

3.5.3 Erdőgazdálkodási térség

Békés megye mező- és erdőgazdasági területei együttesen a megye területfelhasználásának döntő részét teszik ki, területhasználati szempontból a megye elsődlegesen agrártérségnek tekinthető. A két területhasználati mód aránya azonban cseppet sem egyenrangú, egymáshoz viszonyítva szinte eltörpül az erdőterületek részesedése az abszolút mértékben uralkodó mezőgazdasági területekhez képest. A területrendezési tervezésben az erdőterületek illetve erdőgazdasági területek, valamint az erdőgazdasági térség területe csak részben azonos, mivel a hatályos megyei területrendezési terv erdőgazdálkodási térsége, mint területfelhasználási kategória a meglévő és az erdőtelepítésre javasolt területeket egyaránt tartalmazza.

A terv erdőgazdálkodási térségének meghatározásánál alapul kell venni a jelenlegi tényadatokon és megyei tervi meghatározásokon túl az OTRT-ben meghatározott erdőgazdálkodási térséget, melyet megyei szinten legalább 75%-ban erdőgazdálkodási térség kategóriába kell sorolni.

Békés megye 2005-ben elfogadott, jelenleg hatályos területrendezési terve törekedett a megye meglévő alacsony szintű erdősültségének lehetőség szerinti maximális mértékben való növelésére, az erdőgazdálkodási térség jelenleg meglévő erdőterületeken túli jelentős kiterjesztésére. E szándék övezeti megfeleltetése nem szerepel a tervben az akkori metodikai korlátok miatt. A térségi szerkezeti terven (TSZT) jelentős erdőtelepítésre alkalmas területek az övezeti lapokon nincsenek megjelenítve, de a TSZT tartalmazza azokat rejtve, mint „tervezett erdőterületeket”⁷, megalapozva az ágazati és települési tervekben a tervezett erdőterületek kijelölésének lehetőségét. A megyei TrT – a készítésének időszakában érvényes metodikai előírásoknak megfelelően – nem határoz meg *kiváló termőhelyi adottságú erdőterületi és erdőtelepítésre alkalmas területi* övezetet. Figyelemre méltó és szakmailag támogatható a tervelőzmény azon kezdeményezése, hogy mezőgazdálkodási szempontból legkevésbé értékes, leginkább mellőzhető területeken próbálja felderíteni az erdősítésre alkalmas, vagy legalábbis leginkább szóba jöhető területeket. A szerkezeti tervlapon ábrázolt jelentős erdőterület növelési javaslat területi lehatárolása ezen, tehát a termőhely értékelésén alapul⁸.

A vizsgálati adatok alapján kiemelhető a Szeghalmi kistérség amely termőhelyi szempontból a legjelentősebb erdőterület növelés potenciállal rendelkezik, - ellenben az Orosházai és Békéscsabai kistérséggel, ahol minimálisak a lehetőségek. Ezek az adatok persze önmagukban nem adaptálhatók, mivel figyelembe kell venni számos egyéb szempontot is a távlati erdőterületek meghatározásánál, mindennek előtt a területek természeti – természetvédelmi értékességét, ökológiai adottságait is.

Békés megye területfejlesztési terve (2007-2013.) a megyei területrendezési tervre támaszkodva fejti ki az erdőterületekkel kapcsolatos megállapításait. (Az alábbi kivonatban a fejlesztési terv vizsgálati jellegű megállapításait rövidítjük, *javaslatait emeljük ki dőlt betűvel.*)

„Hazánkban Békés megye rendelkezik a legkevesebb területű erdővel, *kívánatos lenne, ha a megye erdősültsége 10 % fölé emelkedne* a közel jövőben. Ezt a meglévő természetes, természetközeli állapotú erdők fenntartásával, *erdőtelepítésre alkalmas új területek kijelölésével (belvízzel veszélyeztetett területek) érhető el. Az erdőtelepítések szolgálhatják a racionális földhasználat kialakítását, egyrészt az adott terület művelési ágának megváltoztatásával, másrészt a kiváló termőhelyi adottságú szántóterületek védelmével (légtörő aszály mérséklése), továbbá a mezővédő erdősávok létesítésével (deflációs veszélyek csökkentése).*

Alapvető elvárás lehet, hogy a jelenlegi erdőterületeket ne vonják belterületbe, illetve azokat ne minősítsék beépítésre szánt területté (...). Újabban egyre inkább igény jelentkezik a külterületi ingatlanokon építendő lakóépületek létesítése iránt, főként a városok településéhez közeli, közúton jól megközelíthető helyein. ... A

⁷ A TSZT jelkulcsa nem különbözteti meg a „meglévő és tervezett” területfelhasználást, de alaptérképi jelként feltünteti a meglévő erdőterületek kiterjedését, ezzel megfelelően láthatóvá teszi a szöveges munkarészeiben kimutatott erdőterületi növekedés térbeli elhelyezkedését

⁸ Itt jegyezzük meg, hogy TrT jelen módosításhoz kért erdészeti ágazati adatszolgáltatás tanúsága szerint még jelenleg sem áll az ágazat rendelkezésére olyan, részletes termőhely feltáráson alapuló adatbázis, amely szerint hatósági adatszolgáltatás alapján ki lehetne jelölni az erdősítésre elsődlegesen alkalmas területeket a megyében. Ezért a terv készítése során kísérletet teszünk az OTRT-hez készült agrárökológia alkalmassági vizsgálatok megyére való lebontására és hasznosítására, a tervezett illetve javasolható erdőterületek meghatározásához. Ennek jelentős szerepe lehet az erdőgazdasági térség javasolt meghatározásában, miután ez a meglévő – megtartandó erdőterületeken túl az *erdősítésre elsődlegesen alkalmas területeket* is magában foglalja.

külterületek alapvetően beépítésre nem szánt területek. ...A meglévő erdők fenntartásánál, új erdők telepítésénél jelentős szerepet kell kapnia a védelmi és a rekreációs rendeltetésnek. *Védelmi rendeltetésű erdőket egyrészt árvízvédelmi, talajvédelmi, levegőtisztaság-védelmi és település-védelmi, másrészt az ökológiai hálózat rendszerszerű fejlesztése érdekében természetvédelmi céllal indokolt telepíteni. A rekreációs célú erdők létesítése a település csoportok, nagyobb települések és üdülő területek környezetében célszerű törekedni.* Javasolt előnyben részesíteni a pollenben szegényebb és a kevésbé allergizáló fafajokat. Az újonnan létrehozandó erdősávokba lehetőség szerint a területre jellemző őshonos fa-, cserje és vadgyümölcs fajok egyedait is javasolt telepíteni, illetve törekedni kell a többszintes erdősávok kialakítására (cserjesorokkal). A többszintes módon kialakított erdősávok nem csak a szélerózió elleni védelmet szolgálják, hanem hozzájárulnak a tájkép gazdagításához, továbbá bűvő, táplálkozó helyül szolgálhatnak számos madárfajnak is.

Árvízvédelmi okok miatt *nem javasolt a Fehér-, Fekete-, Sebes-Körös, Berettyó hullámterének és a gátak védősávjainak erdősítése.* A nem őshonos fajokból álló hullámtéri erdőkben – természeti területnek minősülő - az állományszerkezet-átalakításra kell a hangsúlyt fektetni. Kizárandó továbbá az erdőtelepítésből a természetvédelmi oltalom alatt álló gyepterület, védelemre tervezett gyepterület, természeti gyepterület, természeti terület, természeti területnek minősülő gyepterület és részben a Natura2000 hálózatba tartozó erdőn kívüli természetes élőhely területe. Gazdasági erdők (rövid vágás fordulóú nemes nyár ültetvények, energia erdők stb.) telepítésénél a gazdasági szempontok az elsődlegesek, a természeti adottságokat károsító hatások kiküszöbölése mellett. Ezért ilyen erdőket csak a természeti terület, védett természeti terület övezeten, illetve a Natura2000 hálózat, vagy nemzetközi természetvédelmi egyezmény hatálya alá nem eső területen lehet telepíteni.

Az erdők telepítésekor térségi szinten kiemelten kezelendők a Körös-vidék arra alkalmas területei, a nagyobb kiterjedésű szántóföldi táblák szélvédő fásításai, az ökológiai hálózat hiányzó elemeinek kialakítása, valamint a nagyobb települések körül véderdők létesítése ... Az erdőtelepítésre javasolt terület kiválasztásánál érdemes figyelembe venni a termőhelyi adottságokat, a talajok termékenységét, a mezőgazdasági művelésre való alkalmasságot és nem utolsósorban a természetvédelmi és természetvédelmi igényeket, előírásokat. Kíváncsot lenne, hogy az erdőterületek fejlesztése esetén ez utóbbi „csak” differenciált módon megtörténjen meg. *Erdőtelepítést – a programban nevezett területeken kívül – a mezőgazdasági művelésre kevésbé alkalmas területeken lenne célszerű végrehajtani.*

A szántó művelési ágú területek erdősítése sem minden esetben kívánatos, amennyiben meglévő tűzok élőhelyet, potenciális táplálkozó, dűrgő, költő- vagy pihenőhelyet foglalna el, illetve potenciális táplálkozó, dűrgő- vagy pihenőhelyet szigetelne el nagyobb, összefüggő nyílt tűzok élőhelytől. Ezért mindenképpen javasolt a természetvédelmi hatósággal történő egyeztetés. *Erdőtelepítés esetén, ahol a termőhelyi viszonyok lehetővé teszik, a telepítési-kivitelezési terv készítésénél őshonos fajok alkalmazásával előnyben kell részesíteni a természetközeli erdőtársulások létrehozását.* Az erdő, mint környezeti rendszer, jelentős szerepet tölt be a rekreációban, az egészségvédelemben és a vízellátási rendszerben. Támogatni kellene az oktatást és a szakképzést, ezen belül különösen a magánerdő-gazdálkodási gyakorlatra irányuló ismeretcsereket. ...”

Az erdősültségi helyzet javítása érdekében a terv módosítás igyekszik tovább vinni a jelenleg hatályos megyeterv pozitív javaslatait, összehangolva ezeket a megújított OTRT előírásaival és kereteivel.

A megye térségi szerkezeti tervén tervezett erdőterületként, azaz erdőgazdálkodási térségként meglévő erdők és erdősítésre elsődlegesen alkalmas területek együttese került lehatárolásra. A megyei területrendezési tervben az erdőgazdálkodási térségbe legalább 75%-ban erdőterületek és erdőtelepítésre szánt területek tartoznak. Az erdőterületi bővítés további területi alapjait biztosítja az egyedi megyei övezetként meghatározott erdősítésre másodlagosan alkalmas területek övezete, amely fakultatív településtervezési információ és ajánlás formájában szerepel a TRT-ben, a térszerkezeti tervben nem került ábrázolásra.

Az erdőgazdasági térség területfelhasználására vonatkozó megyei irányelvek szakmai megalapozása és tájrendezési javaslatai

Az erdőgazdasági térségben új erdőtelepítések, tájfásítások meghatározásánál kiemelt szempont:

- a mezőgazdasági táj ökológiai és környezetvédelmi tagolása,
- a véderdők és véderdősávok erózió- és defláció elleni védelemnek megfelelő telepítése,
- a zöldfolyosó-rendszer kiegészítése
- és a települési környezetvédelmi érdekek érvényesülését szolgáló erdőstruktúra kialakítása.

A meglévő erdők fenntartása, új erdők telepítése során kiemelt figyelmet kell fordítani a védelmi, valamint a közjóléti rendeltetés érvényesítésére, elsősorban a nagyobb városi települések és az üdülő funkciójú települések környezetében. A védett természeti területeken levő erdők elsődleges védelmi rendeltetése mellett a védettség fokának függvényében törekedni kell az ökoturizmus fejlesztésére. A védelem alatt álló erdőterületeken meg kell oldani a fenntartható területhasználat, a biológiai sokféleség védelme, a

természetkímélő erdőgazdálkodás szempontjainak összeegyeztetését, törekedni kell az őshonos társulások fajösszetételének fenntartására ill. elősegítésére. Erdőtelepítésre kijelölendő területek meghatározásánál a táji - termőhelyi adottságokat, a mezőgazdálkodásra való területalkalmasságot, a természetvédelmi és gazdasági igényeket is szükséges mérlegelni. Erdőtelepítést a tájvédelmi szempontok figyelembevételével, a tájkarakter megőrzésének biztosításával javasolt végezni.

A jelenleg nem erdő művelési ágba sorolt

- természeti területek - természetközeli gyepek, nádasok, mocsarak, vízállásos területek, stb.-,
- védett és védelemre tervezett természeti területek,
- Natura2000 hálózathoz tartozó természetes élőhelyek,
- a természetvédelmi törvény erejénél fogva védett területek - lápok, földvárak, stb.,
- illetve védetté nyilvánított - természetvédelmi, tájvédelmi területek

erdősítése általában nem kívánatos, illetve indokoltnak tűnő erdőtelepítési igény esetén csak a természetvédelmi szakhatóság hozzájárulásával végezhető. Az ártereken levő erdőterületek fenntartásánál és tervezésénél figyelembe kell venni a vízgazdálkodási és természetvédelmi érdekeket is, a nem őshonos fafaj-összetételű erdőállományok átalakítására programot célszerű kidolgozni.

Összehangolt támogatási rendszerek alkalmazásával indokolt a megyei erdősítési program megvalósításának elősegítése és befolyásolása az alábbi irányelvek figyelembevételével:

- Az erdősítési program megvalósításához teljes körű állami támogatást és EU-s pénzügyi hozzájárulást javasolt biztosítani.
- A hosszú távú támogatás mértékét a teljes bekerülési összeg figyelembevételével célszerű meghatározni (emelni).
- A célállomány típusonként differenciált támogatási rendszer kidolgozása és alkalmazása indokolt a természetközeli állományok létrejöttének erőteljes támogatására.

A tulajdonosokat többoldalú ösztönző-rendszerrel kell rávezetni területük ökológiailag is legmegfelelőbb hasznosítására, az arra alkalmas területeken az erdőtelepítés kezdeményezésére. Ezen ösztönző-rendszer egyik legfontosabb, nem pénzügyi természetű eleme a területi- és települési tervek távlati területfelhasználást meghatározó funkciója.

A térségi szerkezeti tervlapon meghatározott erdőtértség magában foglalja a meglévő erdőterületeken túl az erdősítésre elsődlegesen alkalmas (és javasolt) területek összességét. Az erdősítésre elsődlegesen alkalmas területek egyben önálló övezetet is képeznek. Ennek kiegészítésére javasoltuk létrehozni az erdősítésre másodlagosan alkalmas területek övezetét, amely ugyan a térszerkezeti lapon nem jelenik meg, de ajánlott övezetként orientáló lehet a megye településeinek rendezési terv készítése során.

Javaslatunk szerint az erdőterületi övezeti rendszert a kötelező két elem (*Kiváló termőhelyi adottságú erdőterületek, Erdőtelepítésre alkalmas területek*) mellett célszerű kiegészíteni az egyedileg meghatározott, *„Erdőtelepítésre másodlagosan alkalmas területek” övezetével*, amely ugyan nem képezné a tervet elfogadó rendelet részét, de ajánlás jelleggel segítséget nyújthatna a megyetervet alkalmazó települések számára a „kötelező” erdőövezetek mellett a további erdősítésre alkalmas területek kínálatának javaslatára.

A megyeterv erdőterületi övezetei:

Kiváló termőhelyi adottságú erdőterületek (övezete):

A kiváló termőhelyi adottságú erdőterület új övezet, amelyet az OTrT jelölt ki. Az övezeti térkép a Mezőgazdasági Szakigazgatási Hivatal Központ - Erdészeti Igazgatóság adatszolgáltatása alapján készült.

Az övezetre vonatkozóan az OTrT a következő fogalom meghatározást alkalmazza: „Az őshonos fafajokból álló erdőtársulások fenntartására leginkább alkalmas az erdő hármaskörzetét - környezetvédelmi, gazdasági, társadalmi - egymással összhangban a legmagasabb szinten biztosítani képes erdőterületek.” Az övezetre vonatkozóan az OTrT két szabályt tartalmaz, melyeket a megyei területrendezési terv számos ajánlással, településtervezési irányelvvel egészít ki.

A megye erdőterületi értékeinek fokozott védelme indokolja, hogy a kiváló termőhelyi adottságú erdőterületeken sem beépítésre szánt területek, sem külszíni bányászati terület kialakítása ne legyen megengedhető.

Erdőtelepítésre alkalmas területek (övezete):

Az erdőtelepítésre alkalmas területre vonatkozóan ágazati adatszolgáltatást nem kaptunk, így az a tervező javaslatként kerülhet kijelölésre, agroökológiai alkalmassági vizsgálat alapján. Az övezet területének meghatározása során kiemelt szempont volt, hogy a mezőgazdálkodási szempontból gyenge termőképességű, beépítetlen és ökológiai hálózathoz nem tartozó területek elsődlegesen erdőtelepítési célra legyenek felhasználhatók, amennyiben az erdősítés termőhelyi feltételei is elvileg biztosítottak.

Az erdőtelepítésre alkalmas övezetek kétszintű rendszerét javasoljuk kialakítani. Ennek első szintje az OTTrT alapján meghatározott övezet, amelyet erdőtelepítésre elsődlegesen alkalmas területként tartalmaz a terv. Az övezet területére vonatkozóan az OTTrT 19/A §-a kimondja, hogy beépítésre szánt terület csak kivételesen, egyéb lehetőség hiányában területrendezési hatósági eljárás alapján jelölhető ki. Az erdőtelepítésre elsődlegesen alkalmas területek erdőterületi besorolása és erdőtelepítésre való igénybevétele kívánatos, ezért a térszerkezeti tervlapon ábrázolt erdőgazdasági térség részét képezik.

Erdőtelepítésre másodlagosan alkalmas terület (övezete):

Az erdőtelepítésre másodlagosan alkalmas területek övezetének kijelölése részben a fenti elveknek való megfelelés másik logikus eleme, gyakorlatilag pedig az országos és európai irányelveknek megfelelő erdőterület növelési elvárásoknak való megfelelés egyik eszköze. A megyei szinten meghatározott erdőtelepítésre elsődlegesen alkalmas területeket kiegészítő övezet kijelölése elősegíti az erdősítés területi alapjainak növelését, illetve az e célra igénybe vehető területek meghatározásának megkönnyítését. Amennyiben a településszerkezeti tervekben az elsődlegesen és másodlagosan alkalmas erdőtelepítési területek tervezett erdőként kerülnek besorolásra, nagy valószínűséggel nemcsak az erdőterületek mennyiségi, hanem minőségi fejlesztése is megvalósulhat. Az övezetnek ajánlás-szintű előírások kapcsolódnak, ezért csak az erdő-övezeti tervlapon jelenik meg. (Az övezet nem képezi majd a Megyei Közgyűlési rendelet részét.)

3.6 A közlekedési hálózatok és létesítményeik módosításának tervjavaslata

3.6.1 A közlekedéshálózat tervezésének célkitűzései és fő elemei

A közlekedési és helyváltoztatási igények döntően két jelentősebb csoportba sorolhatók: a mindennapi, kistávolságú („helyi”) közlekedési igények és a nagyobb távolságú igények. A megye úthálózatában meglevő jelenlegi hiányosságok (leginkább a gyorsforgalmi utak hiánya) következtében a meglevő úthálózaton differenciálatlanul keveredik e kétfajta, jellegében, összetételében, sebességében gyakran jelentősen eltérő forgalom, amely az utaknak a környezetükkel való konfliktusaival együtt az optimális sebességű és összetételű járműfolyamok kialakulását gátolja. Ez viszont végső soron gazdasági-gazdaságossági kérdésként is felfogható. A közlekedés energiaigényes ágazat, amelynél a szükségtelenül alacsony sebesség, az utak telítettsége, stb. nagyobb eljutási időt eredményez. Ez viszont többszörösen hátrányos mind a közlekedőkre, mind az úthálózat közvetlen közelében élőknek. A kisebb sebesség, a gátolt forgalomlebonnyolódás több üzemanyagot igényel, másrészt „az idő = pénz” elv alapján nehezen számszerűsíthető, viszont jól érzékelhető többletterhelést okoz minden közlekedőnek. Ugyanígy többletterhelést okoz az útvonalak közelében lakókra, mert a rosszabb közlekedési körülmények következtében elégetett többlet üzemanyag plusz környezeti terhelést okoz.

A fentiekből következően törekedni kell a megyében is a hierarchikus felépítésű úthálózat kialakítására. Ennek lényege és értelme abban körvonalazható, hogy a forgalomban résztvevők mindig a számukra leghatékonyabb úthálózati elemet tudják igénybe venni:

- a távolsági forgalom számára legideálisabb a gyorsforgalmú út, mivel ez elszívja az alsóbbrendű hálózathoz az ott leginkább zavaró távolsági (nem ritkán nagysebességű) forgalmat és egyúttal elősegíti az adott terület jobb elérhetőségét,
- ezt célszerű kiegészíteni olyan főúthálózati elemekkel, amelyek a gyorsforgalmú hálózatot kiegészítve arra ráhordanak, illetve az onnan érkező célforgalom nagy részét terítik a gyorsforgalmi út csomópontjai közötti területen,

- az alsóbbrendű (állami kezelésű) úthálózatot alkalmassá kell tenni a biztonságos kétirányú közlekedésre, majd fokozatosan optimalizálni kell az egyes települések közötti kapcsolatokat: a kistérségi együttműködés és differenciálódás elősegítése érdekében, a hiányzó kapcsolatok kiépítésével „közelebb kell hozni” egymáshoz a településeket,
- meg kell kezdeni és nagyobb távlatban ki kell alakítani a helyi utak (hálózatok) olyan rendszerét, amely ugyan alacsonyabb paraméterekkel, de a kor színvonalának megfelelően sűríti az állami úthálózat adta kereteket, további kapcsolatokat hoz létre a települések között, segíti a külterületi települési funkciók működését, a külterületi lakó- és munkahelyek megközelítését, a mezőgazdasági munkavégzést.

A fenti módon hierarchizált hálózat optimalizálja a járművek futásteljesítményét, ezáltal a gazdaságosabb szállítási, közlekedési feltételek miatt mérsékli a közlekedés jelenleg még meglevő általános költségfelhajtó szerepét.

A közlekedés fejlettsége összefügg a térség általános fejlettségével. Az nem képzelhető el, hogy fejlett régióknak fejletlen a közlekedése, vagy fordítva. Tehát a közlekedésbe investált eszközök az egész gazdasági fejlődés indító töltetei lehetnek, ha ezek megfelelő körültekintéssel történnek. Ugyanis az infrastruktúra-beruházásoknak bizonyítottan van húzó hatása a többi ágazatra, de csak akkor, ha az egyéb ágazatoktól való színvonalbeli távolság nem túl nagy.

A modern gazdaságban a közlekedés szerepe és feladatai főbb vonalaiban az alábbiak:

- az általános civilizációs és modernizációs folyamatok megteremtésének és a termelésnek egyik fontos feltétele,
- a gazdasági növekedéshez való kapcsolódásához (regionális, országos és nemzetközi kapcsolatok szintjén) alapfeltétel a léte és működőképessége,
- a hazai és nemzetközi tőke bevonásához, a megyében való letelepedéséhez szükséges,
- a különféle gazdasági tényezők és szereplők, piacok és régiók, szociális, kulturális és oktatási ellátó rendszerek egymással való kapcsolata működésének feltétele.

A közlekedésfejlesztés általános és részletkérdéseinek megítélésénél, a fejlesztési lehetőségek kimunkálásánál figyelembe kell venni a fejlett piacgazdasággal rendelkező országok tapasztalatait. Ezek - többek között - azt mutatják, hogy az államnak az infrastruktúra fejlesztés területén továbbra is fontos, de az eddiginél árnyaltabb szerepe van. A közlekedési ágazat (ennek létesítményei és szolgáltatásai) nem klasszikus piaci szereplőként reagál a kereslet-kínálati hatásokra, ezért a piaci résztvevők (állam, önkormányzatok, egyének és ezek társaságai) egymásra hatása bonyolult, nehezen modellezhető, több esetben csak spekulatív módon vélelmezhető folyamatokban nyilvánul meg.

A piacosítás elkerülhetetlen a közlekedés egyes területein is, de a mindennapi élethez nélkülözhetetlen volta miatt van bizonyos szociális aspektusa is, ezért a nem, vagy csak komolyabb kötöttségek mellett piacosítható területeken komoly vagy teljes mértékű állami, önkormányzati szerepvállalást kell fenntartani, nem lehet teljes mértékben kitenni a piac hatásainak. Olyan szolgáltatásoknál lehet előtérbe helyezni a piaci körülményeket, ahol társadalmi szempontból ellenérdekeltség nem merül fel (pl. áruszállítás, taxi közlekedés, járműjavítás), de ehhez piackomform intézményrendszert kell létrehozni.

3.6.2 Közúti közlekedés

Gyorsforgalmi utak

Békés megye nemzetközi és országos kapcsolatai, a szomszédos megyeszékhelyek elérhetősége szempontjából alapvető fontosságú az M44 és M47 autópályák kiépítése. Mindkét autópályát az OTRT szerint jelentős részben a meglevő főút fejlesztésével valósulna meg, a megyei szerkezeti tervben új nyomvonalon szerepelnek.

Az új nyomvonalon történő fejlesztés előnyei:

- új területek bekapcsolása az úthálózatba, új kapcsolatok kialakítása
- a meglevő út a gyorsforgalmi kapcsolaton kívüli forgalmi igényeknek megfelel.

hátrányai:

- a jelentős területigénybevétel és többletköltség
- kedvezőtlenebb ütemezhetőség

M44 gyorsforgalmi út

Az OTRT-ben szereplő és a megyei tervi nyomvonal a megye nyugati határáról Kondoros keleti határáig azonos, a meglevő 44.sz. főúttól független. Kondoros és az M47 Békéscsabát nyugatról elkerülő szakaszáig a következő szakaszon az OTRT a meglevő 44. sz. főút autóúttá fejlesztését tartalmazza, a gyorsforgalmi úthálózat fejlesztési terve szerint a nyomvonal a meglevőtől északra halad, a megyei terv az új nyomvonalat a jelenlegi úttól délre jelölte ki. A hosszútávú fejlesztési terv a Kunszentmárton-Kondoros/kelet szakaszt a 2013-17 közötti megvalósítással irányozza elő. A Kondoros-Békéscsaba/nyugat a 2020-ig terjedő programciklusba került be. A megyei közgyűlés döntése értelmében

a megyei tervben Békéscsabát déli elkerülő szakasz az M47-estől a Fás-tó területét és Fényes városrészt dél felől kerüli el, a gyulai déli elkerülőig új a nyomvonal. A javasolt útvonal Békéscsaba településszerkezeti tervében is így szerepel.

M47 gyorsforgalmi út (2 x 2 sávós autóút)

Az M47 autóút nyomvonalán a települések elkerülését az OTRT és a megyei szerkezeti terv hasonló módon tartalmazza, az OTRT a meglevő 47. sz. főút vonalától csak Csorvás, Békéscsaba, Mezőberény elkerülésével és Mezőberénytől északra tér el. A megyei bizottság által jóváhagyott változat szerint:

- Orosháza-Szentotnya településrészt északról kerüli el Csongrád megyei szakaszához csatlakozva
- Mezőberény elkerülése nyugat felől történik.

Az M47 megvalósítása az országos gyorsforgalmi úthálózat hosszútávú programjában nem szerepel, a terv 2020 után a 47. sz. főút mezőberényi elkerülő szakaszát tartalmazza.

Főutak

A meglevő főutak közül a 44. sz. főút és 47. sz. főút, a párhuzamos gyorsforgalmi utak új nyomvonalon történő kiépítése esetén jelentősebb fejlesztést nem igényelnek. A 444. sz., 445. sz. békéscsabai és a 474. sz. orosházi belterületi főutak sem változnak.

A 46.sz. főút Gyomaendrőd-Mezőberény szakaszán a két város elkerülésének lehetőségét biztosítani kell. Gyomaendrőd esetében ezt az országos tervek is tartalmazzák a város belterületétől nyugatra és délre, új Kőrös-híd építésével. Az OTRT-ben új főútként szereplő Mezőberény-Békés-Doboz-Sarkad-Méhkerék-(Románia) útvonal a 470. sz. főút, a 4234., 4244., 4219 és 4252. jelű összekötő utak irányában alakul ki a 46. sz. főút folytatásában. Az útvonalon az országos tervekben is szerepel Doboz elkerülő szakasza Mezőberényi déli, Békés DNY felőli és Sarkad északi elkerülő szakaszát a megyei tervben mellékút kategóriával jelöltük ki.

A 443. sz. főút a 46. sz. főút gyomaendrődi elkerülő szakaszának megvalósulása után a város belterületén az országos főút kategóriából visszaminősül.

A 470. sz. főút Békéscsaba és Békés között változatlan nyomvonalon marad.

Új főutak

- Az országos tervekben a Békéscsaba – Csabaszabadi – Medgyesbodzás – Medgyesegyháza - Mezőkovácsháza-Battonya főútvonalat a 4432-4436-4429-4434-4443. jelű összekötő utak irányába jelölték ki, a megyei terv a Békéscsaba-Újkígyós-Medgyesegyháza irányban új nyomvonalat tartalmaz. Az útvonal két változatának hosszkülönbsége 10 % alatti.
- A Szarvas-Nagyszénás-Orosháza-Kaszaper-Mezőkovácsháza-Battonya főútvonal a 4404-4428-4443. jelű összekötő utak vonalán jelölték ki. Az országos tervek nem tartalmazzák Szarvas, Nagyszénás, Orosháza és Kaszaper elkerülését, a megyei terv ezeket a belterületek nyugati oldalán jelöli ki, mellékút kategóriával.
- A Békéscsaba-Doboz útvonal a 4439. jelű összekötő út főúttá minősítése.
- Az Orosháza-Nagymágocs-Mindszent-Kiskunmajsa-Soltvadkert főút megyei szakasza a 4406. jelű összekötő út.
- A Szarvas-Mezőtúr-Túrkeve-Kisújszállás főút a meglevő kompátkelő környezetében új Kőrös-híd építését is szükségessé teszi.
- A Szeghalom-Füzesgyarmat-Karcag főút a 4212. és 4206. jelű összekötő utak vonalán halad.

MellékutakTérségi jelentőségű mellékutak

A mellékút-hálózat térségi jelentőségű szakaszai biztosítják a központi szerepű települések egymás közötti kapcsolatát a nem főúti irányokban, illetve megközelítésüket vonzáskörzetük jelentősebb településeiről.

A meglevő mellékutak közül térségi jelentőségű:

- Békéscsaba-Elek (4433-4435. j. összekötő út)
- A Gyula-Elek-Lökösháza-Kevermes-Dombegyház-Battonya-Mezőhegyes útvonal, a 4444. jelű összekötő út
- A Mezőhegyes-Mezőkovácsháza (4434. j. összekötő út)
- Orosháza-Kardoskút-Tótkomlós-Mezőhegyes (4427.j. összekötő út)
- Mezőhegyes-Pitvaros (4484.j. összekötő út)
- Csorvás-Gerendás-Csanádapáca-Kaszaper-Tótkomlós-Makó (4431-4453-4432. jelű összekötő utak)
- Csorvás-Kondoros-Gyomaendrőd (4409-4462.j.összekötő utak)
- Nagyszénás-Gádos-Fábiánsebestyén-Szentes (4642.j.ök.út)
- Szarvas-Szentes (4401.jelű összekötő út)
- Gyomaendrőd-Körösladány (4432.j. összekötő út)
- Szeghalom-Vésztő-Doboz (4234.j. összekötő út)
- Sarkad-Sarkadkeresztúr-Zsadány-Komádi (4219.j.ök.út)
- Vésztő-Okány-4219.j.út (4235. és 4236.j.ök.úttal)
- Zsadány-Körösnagyharsány (4216.ök.út-42156.j.bekötő út)
- Gyula-Sarkad (Gyula északi elkerülő szakasza-4219.j.összekötő út)
- Gyula-Doboz (4234.j.összekötő út)
- Tótkomlós-Pitvaros-Csanádpalota (4426-4434. j. ök. út)
- Békés-Murony-Kétsoprony (4644. j. ök. út)
- Mezőberény-Hunya-Szarvas (4641. j. ök. út)

Új, kiépítendő térségi jelentőségű mellékutak

- Szeghalom-Dévaványa-Túrkeve (Dévaványa és Túrkeve között a 4205. j. ök. út és 42133. j. bekötő út felhasználásával)
- Békés-Tarhos-Sarkadkeresztúr (részben a 4238. j. összekötő úton halad)
- Körösladány-Vésztő

A zsáktelepüléseket megszüntető mellékút fejlesztések:

- A Battonya-Magyardombegyház 4442. j. összekötő út meghosszabbítása Kunágota felé a 4439. j. útig
- Kötgyán-Sarkad a 42152. j. út meghosszabbításában
- Békéssámszon bekötése Makó felé (4422. j. ök. út meghosszabbítása) és Orosháza felé
- Pusztatölke és 4434. j. összekötő út kapcsolata

3.6.3 Vasúti közlekedés

A vasúti közlekedés fejlesztése a meglevő vonalak szolgáltatási színvonalának javításával és nem új vonalak létesítésével várható.

A megye tengelyében haladó nemzetközi és közvetlen fővárosi kapcsolatot biztosító 120. sz. Budapest-Szolnok-Békéscsaba-Lökösháza-(Románia) vonal rekonstrukciós programja a teljes vonal kétvágányúsítását, a 160 km/h-s sebességű közlekedést irányoz elő, magában foglalva az állomások átépítését, P+R rendszerű kapcsolatokat.

A (Románia/Nagyvárad)-Kötgyán-Gyula-Békéscsaba-Orosháza-Szeged-(Szerbia/Szabadka)-Baja irányú vonalon a nemzetközi kapcsolatok bővítésének igénye teszi indokolttá a fejlesztést. A megye többi vonalai vasúti mellékvonalak, amelyeken a személyszállítás színvonalának emelése, a megszüntetett szakaszon a helyreállítás lehetőségének biztosítása szükséges:

- 147. sz. Kiskunfélegyháza-Szentes-Orosháza

- 125.sz. Mezőtúr-Szentes-Orosháza-Mezőhegyes
- 121.sz. Békéscsaba-Kétegyháza-Mezőhegyes-Makó-Szeged/Mezőhegyes-Battonya
- 127.sz. Gyomaendrőd-Dévaványa-Kőrösladány-Szeghalom-Vésztő
- 128.sz. Püspökladány-Szeghalom-Vésztő-Okány-Kötegyán

Szünetelő, helyreállítandó személyszállítású vonalak:

- Vésztő-Kőrösnagyharsány-Nagyvárad felé meghosszabbítással
- Murony-Békés
- Kisszénás-Kondoros

3.6.4 Kerékpáros közlekedés

Az OTRT által meghatározott országos kerékpárutak közül a megyén áthalad:

- Dél-alföldi határmente kerékpárút:
Debrecen-Biharkeresztes-Biharugra-Zsadány-Mezőgyán-Újszalonta-Méhkerék-Sarkad-Gyula-Elek-Lökösháza-Dombegyháza-Battonya-Mezőhegyes-Tótkomlós-Kardoskút-Orosháza-Hódmezővásárhely-Szeged-Mohács
- Alföldi kerékpárút:
Tiszafüred-Karcag-Bucsa-Füzesgyarmat-Szeghalom-Vésztő-Okány-Doboz-Sarkad
- Kőrösvölgyi kerékpárút:
(Románia)-Gyula-Békéscsaba-Békés-Mezőberény-Gyomaendrőd-Szarvas-Csongrád-Kiskunfélegyháza, amelynek Békéscsaba-Békés szakasza elkészült

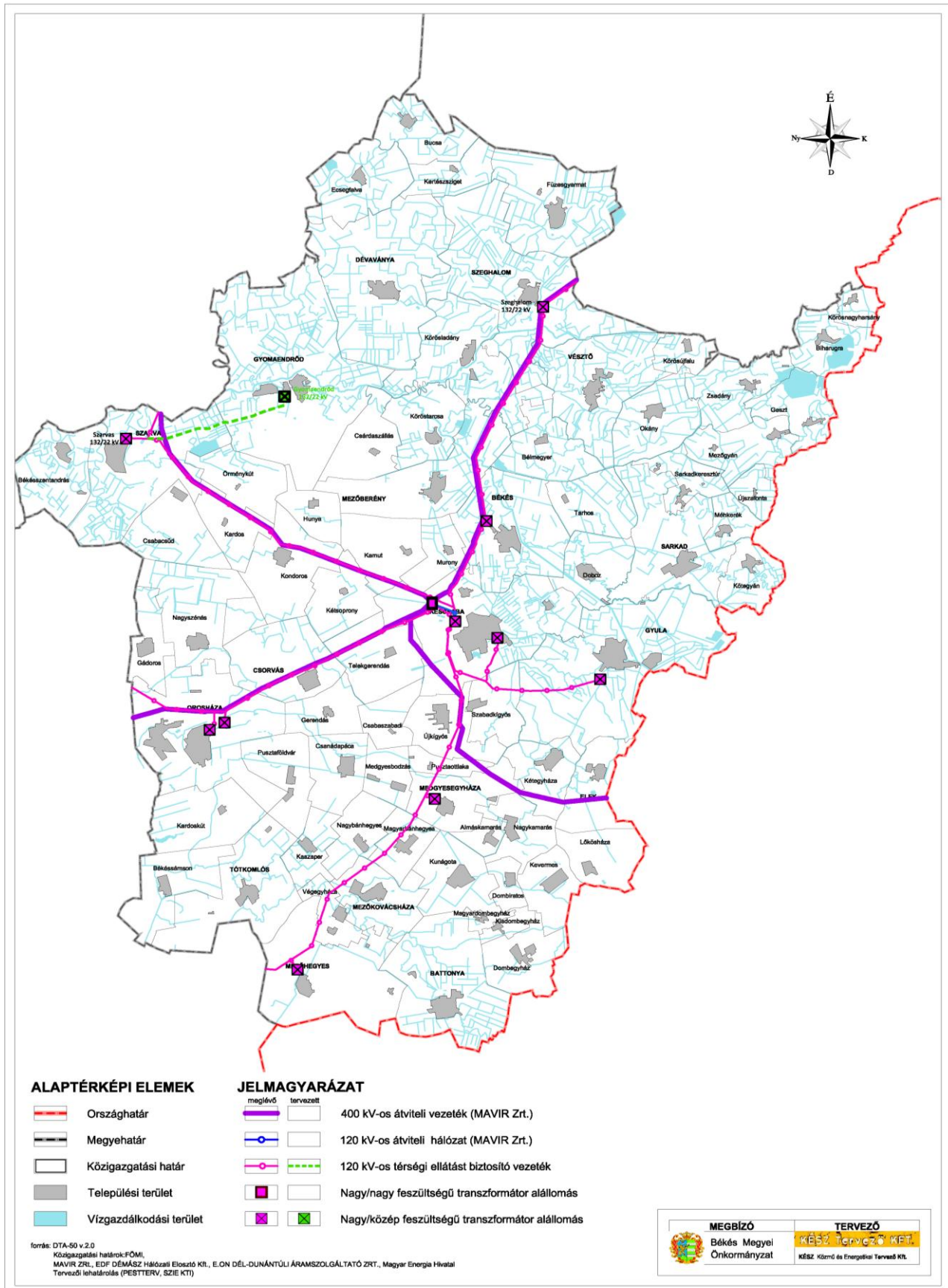
Az országos hálózatot kiegészítő térségi jelentőségű kerékpárutak:

- Orosháza-Nagyszénás-Szarvas
- Békéscsaba-Szabadkígyós-Kétegyháza-Medgyesegyháza-Mezőkovácsháza-Mezőhegyes
- Mezőberény-Kőröstarcsa-Kőrösladány-Dévaványa-Gyomaendrőd
- Kőrösladány-Szeghalom
- Kétegyháza-Elek
- A részben megvalósult Szarvas-Kondoros-Békéscsaba kerékpárút a 44. sz. főút mellett
- Békéscsaba-Doboz
- (Biharnagybajom)-Füzesgyarmat-(Darvas)
- Gyomaendrőd és Gyula között a Kőrös árvédelmi töltésén

3.7 A térszerkezetet érintő energiaközmű-infrastruktúra fejlesztési javaslat Békés megye területére

3.7.1 Villamosenergia ellátás

A villamosenergia ellátás vonatkozásában a meglevő fogyasztók várható igénynövekedése, a tervezett új fogyasztók igénye mellett a társadalmi, gazdasági élet fejlődése is a villamosenergia folyamatos fajlagos igénynövekedését eredményezi. Ehhez folyamatos hálózatfejlesztési igény csatlakozik. A hálózatfejlesztési igény lépcsőzetesen település közti hálózatfejlesztési feladatokat határoz meg, amelyek a települések ellátási lehetőségének a bővítéséhez szükségesek. Ebbe a csoportba sorolhatók villamosenergia ellátás vonatkozásában az új alállomások telepítési feladatai és új közép feszültségű hálózatok fektetési igénye. A közép feszültségű hálózatfejlesztési igények település szintű tervezés részét képezik, a nagyfeszültségű hálózatfejlesztési igényt az iparági fejlesztés egyéb fejlesztési terveivel együttesen határozza meg.

*Békés Megye Területrendezési Terv Módosítása
Villamosenergia-ellátás, energiahálózatok és alépítmények*

Távlati kitekintéssel Békés megye területét érintő átviteli hálózat fejlesztési szándék nem merült fel. A megye területén várható igény növekedés kielégítése viszont gerinchálózat fejlesztést tesz szükségessé. Az iparág tervei alapján, az EDF-DÉMÁSZ Zrt 120 kV-os főelosztóhálózati fejlesztésként tervezi: Gyomaendrőd területén 120/20 kV-os új állomás létesítését a Szarvas-Gyomaendrőd között új 120 kV-os hálózat építésével.

A megye fogyasztóinak villamosenergia ellátását a szolgáltató a meglévő és tervezett 120 kV-os hálózati rendszerén keresztül, a meglévő és tervezett állomások segítségével biztosítja. Az átviteli hálózatokon keresztüli villamosenergia vételezés lehetősége távlatilag is biztosított.

A fajlagos villamosenergia igények vonatkozásában egyenletesen növekvő tendenciájú igénynövekedés prognosztizálható. Az egyenletes fajlagos villamosenergia igény növekedés a kommunális évi 3-5 %-kal, az egyéb ipari, vagy nagyfogyasztóknál 1-2 %-kal fog növekedni. A megye kiépített hálózati rendszere és az iparági fejlesztési tervek a várható igények távlati kielégítését is helyi elosztó hálózati fejlesztésekkel biztosítani tudják.

Békés megye gazdasági életének a fellendülését főként az idegenforgalomtól várja, közműveket érintően ezért a vonzókéességét az esztétikai megjelenésének javításával tudja fokozni. Egyelőre látványjavítás érdekében a hálózatok földalatti elhelyezésével csak településeken belül, beépített, illetve beépítésre javasolt területeken kell az igényesebb, de egyben költségesebb műszaki megoldás felé törekedni. Csak távlatilag említhető meg, hogy foglalkozni kell a településközi hálózatok földkábelesítésének távlati ajánlatával egyelőre csak a természetvédelmi területeken, vagy egyéb szempontból védett területeken, mivel a műszaki feltétele biztosított, hogy a 120 kV-ig bezárólag a közép- és nagyfeszültségű hálózat is földkábelbe fektetve kerüljön kivitelezésre.

3.7.2 Földgázellátás

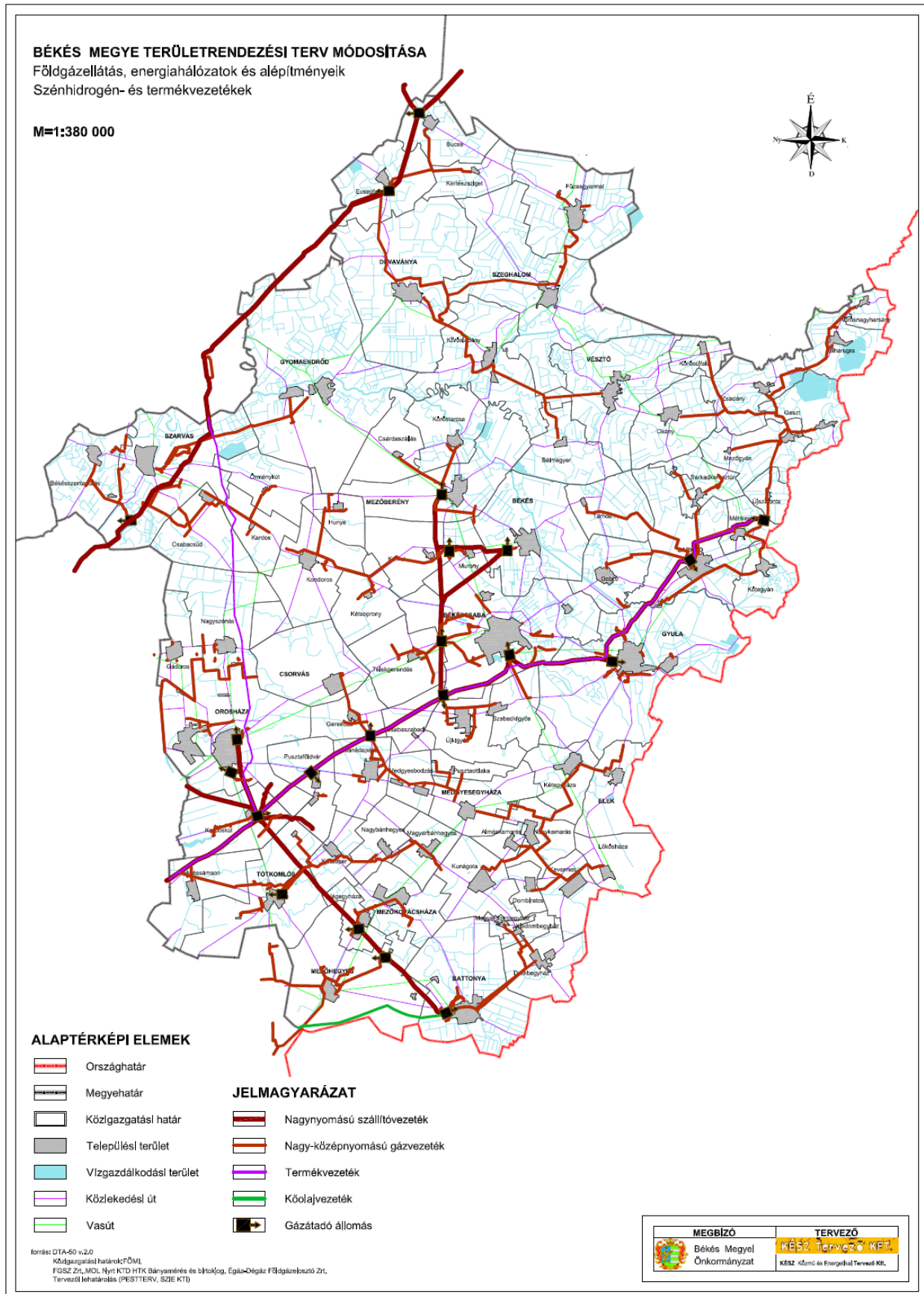
A megye területén áthaladó jelentősebb országos gázszállítóvezetésekre telepített gázátadók táplálják a nyomáscsökkentőket, ahonnan indul a megye településeinek ellátását biztosító nagy-középnymású gázelosztó gerinchálózat.

A vizsgálatok alapján a közelmúltban megvalósított hálózatfejlesztés eredményeként ma már a megye valamennyi települése rendelkezik vezetékes gázellátással. Az egyes településeken belül is a gázhálózatra való rácsatlakozás fokozatosan emelkedik. A 2010 január 1.-i statisztikai adatok szerint az ingatlanok rácsatlakozása megyei átlagként már meghaladta a 82 %-ot, de a legkevésbé ellátott településen is a rácsatlakozás mértéke meghaladta a 30 %-ot. A települések földgáz szolgáltatási szempontból korábban a DÉGÁZ szolgáltatási területéhez tartozott, ma a szolgáltatást a GDF SUEZ Energia Magyarország Zrt-hez tartozó ÉGÁZ-DÉGÁZ, amelynek helyi központja Szegeden van. Békés megye területén üzemelő 19 átadóállomás a gázellátás táppontjai.

Átadó állomások: Battonya, Békés, Békéscsaba, Békéssámson, Gerendás, Gyula, Kardoskút, Mezőberény, Méhkerék, Murony, Orosháza I-II., Pusztaföldvár, Sarkad, Szarvas, Tótkomlós, Telekgerendás, Újkígyós, Végegyháza. Az átadóállomások mellé telepített nyomáscsökkentőkről indul a nagy-középnymású vezeték, amely szállítja a földgázt a településekig, általában a települések határába telepített gázfogadóig és a nagy-közép/közép nyomásszabályozóig.

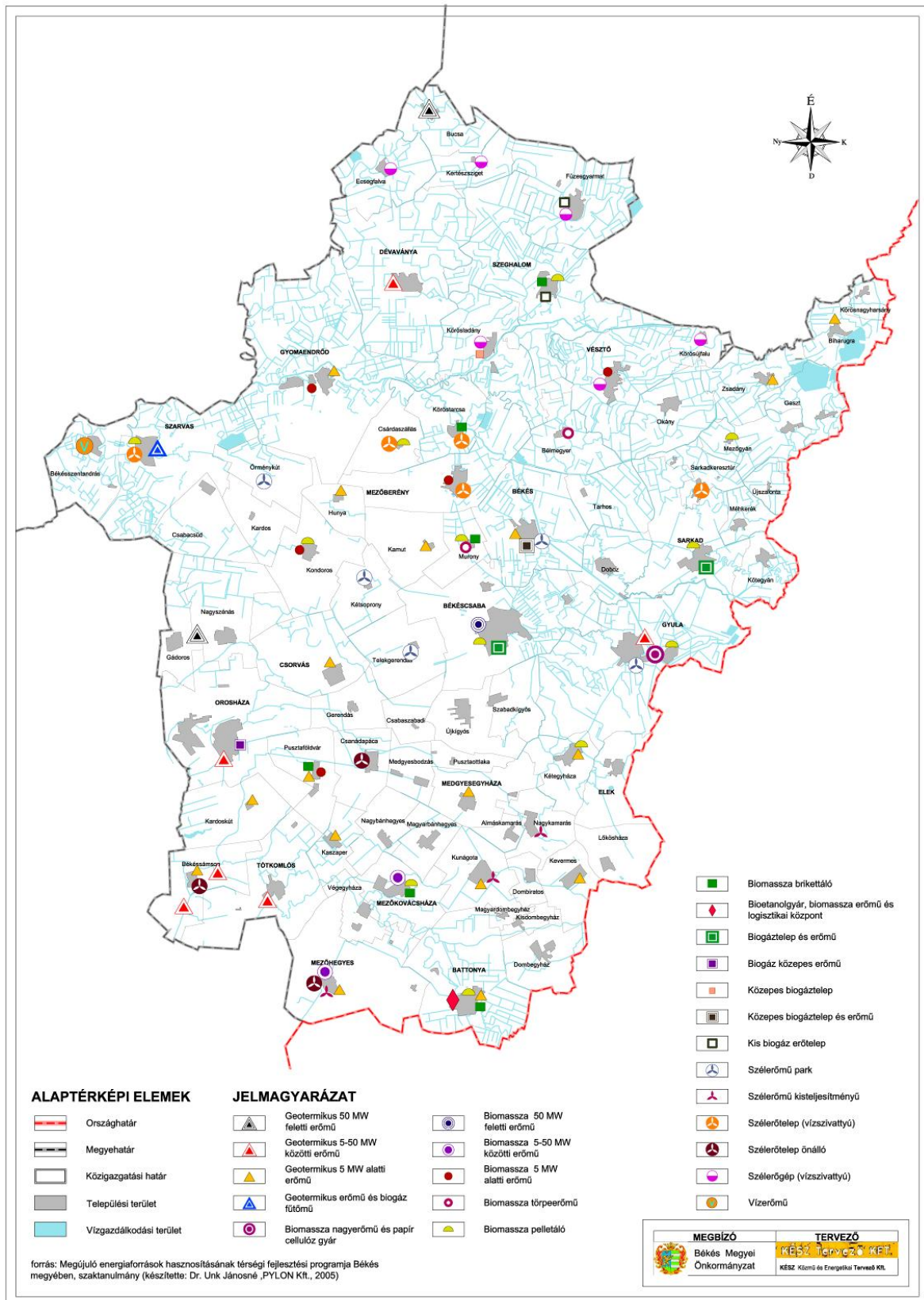
A települések közötti elosztás nagy-középnymású vezetékkel épült ki, ez képezi a megye gázellátó hálózatának a gerincét és erről ellátott a megye településeinek jelentős hányada. Néhány település a nagy-középnymású vezetékekre telepített 6/4, 6/3-as nyomáscsökkentőkről indított középnymású hálózatokról ellátott.

Az egyes településeken belül a fogyasztók gázellátása vagy közvetlen nagy-középnymású hálózatról vagy a település gázfogadójánál elhelyezett nyomáscsökkentőtől indított középnymású gázelosztó hálózatról kiépített bekötéssel történik, vagy körzeti nyomáscsökkentőkről indított kisnyomású elosztóhálózattal biztosított. Távlati kitekintéssel Békés megye területét érintő szállítóhálózat és gerinchálózat fejlesztési szándék nem merült fel.

*Békés Megye Területrendezési Terv Módosítása
Földgáz- és termék szállítóvezetékek*

3.7.3 Megújuló energiaforrások hasznosítási lehetőségei

*Békés Megye Területrendezési Terv Módosítása
Megújuló energiaforrások hasznosítási lehetőségei*

A megújuló energiaforrás-adottságok közül, a megye területének jelentős erdősültsége, a biomassza előállítás lehetőségét biztosítja. Az erdőgazdasági hulladékok, a fa és egyéb növénytermesztési hulladékok, ill. az energiahasznosítási céllal telepíthető energiaültetvények folyamatosan keletkező és hasznosítható energiahordozóként állhatnak rendelkezésre. A biomassza egyedi alkalmazással kiválthatja nagyobb kommunális oktatási, kórházi, egyéb intézményi stb. létesítmények hagyományos hőenergia hordozóját, lakossági központos hőenergia-ellátási rendszereinek primer energiahordozóját, ipari parkok új, egyéb vállalkozások hő- és villamosenergia-átalakító berendezéseinek is primer energiahordozóját. Továbbá, alap energiaforrásul szolgálhatnak új vidékfejlesztési, turisztikai, rekreációs stb. létesítmények energiaellátási rendszereinek. A biomassza potenciális adottságaira alapozva készíthető el a megyei biomassza energiaforrás-hasznosítási javaslata, amelyben elsődlegesen a hőszolgáltatás bázisainak biomassza tüzelésű átállítását célszerű megoldani, amennyiben a helyi szándékok is megérték erre az olcsóbb, versenyképes és környezetkímélő megoldás módra, mely egyben munkahelyteremtéssel és folyamatos foglalkoztatással párosul.

A geotermikus energia hasznosítása (humán erőforrás-foglalkoztatás fejlesztés, gazdasági versenyképesség, életminőség javítás) javasolt, elsődlegesen a már feltárt termálvízzel rendelkező településeken, de újabb feltárára is kínál lehetőséget a megye termálvíz kincsét jelző átfogó térképek.

Vízenergia villamosenergiává történő átalakítására vízerőművek létesítésére több vízfolyáson is lenne lehetőség, a már kiépített és még kiépíthető duzzasztási lehetőségek hatására. Ezeket kellő körültekintéssel szabad csak létesíteni, mert erőltetett duzzasztások előnytelenül megváltoztatják és veszélyeztetik a vízi élővilágot és a vízfolyások egyéb turisztikai és komplex hasznosításait.

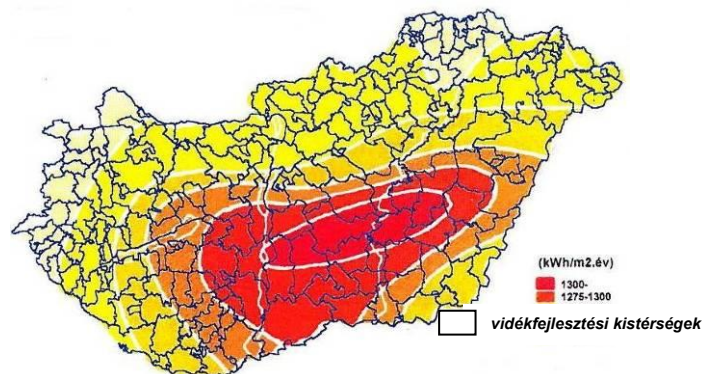
Szélergia villamosenergiára való átalakítására is vannak már kezdeményezések. A természeti adottságok további lehetőségeket is kínálnak.

A napenergia hőhasznosításra való átalakítási igénye főleg az üdülőterületeken jelentkezik, kempingek, szabadidőközpontok, üdülő együttesek, tározótavak térségében. Ezek helyi szinten jelentősek energiamegtakarítás és környezetkímélés szempontjából, azonban nem alkotnak összefüggő rendszert megyei szinten. Alkalmas szoláris berendezések kombinálhatók a biomassza bázisú energiaátalakítási technológiákkal, ahol már mérhető nagyságrendet jelenthetnek a megye korszerű energiahordozói szerkezet-átalakításában.

Fotovillamos napenergia hasznosító berendezések használatának elterjesztése célszerű a Nemzeti Park és egyéb védett területek, erdészeti-, meteorológiai külterületi létesítményeknek a településektől távol eső állomásai, szolgáltatási központjainak, közlekedéshez kapcsolódó, közhálózati rendszerektől távolabbra eső jeltő rendszerek villamosenergia ellátására, valamint a tanyák villamosenergia ellátására, elkerülve ezzel a hagyományos hálózatépítés területi terhelését.

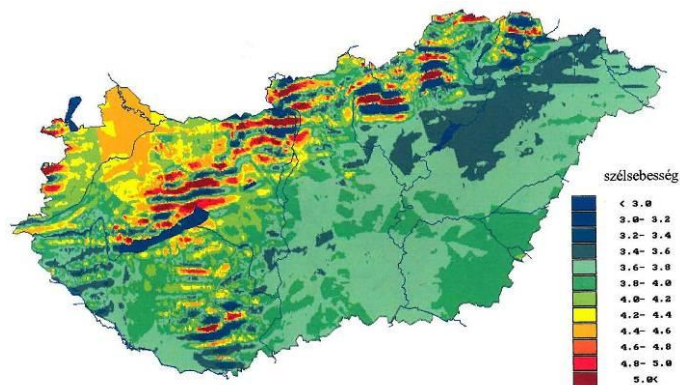
Országos átfogó tervek jelzik a megújuló energiahordozók előfordulási lehetőségeit, ezekből kirajzolódnak Békés megye területére az igénybe vehető lehetőségek.

Napenergia hasznosítás lehetősége

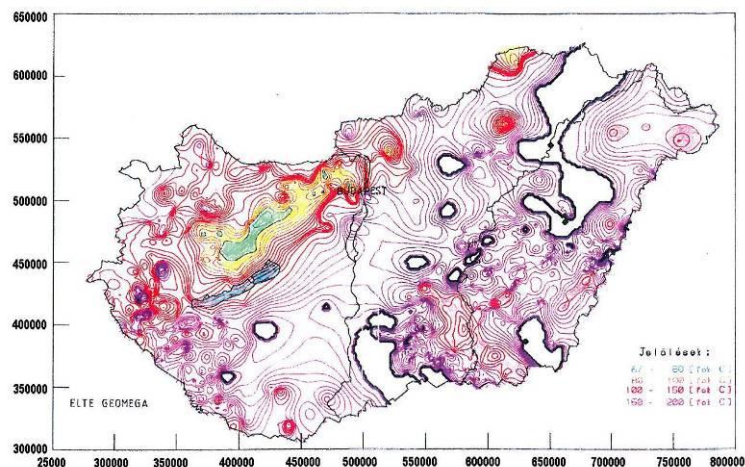
A globális napsugárzás évi összege Magyarországon (BERZÉKI, 1994)

Forrás: Megújuló Energiaforrások Hasznosítása a Békési kistérségben, szaktanulmány Pylon Kft., 2005

Szélerergia hasznosítás lehetősége

Magyarország szélerő térképe 70 m magasságban

Forrás: Megújuló Energiaforrások Hasznosítása a Békési kistérségben, szaktanulmány PYLON Kft., 2005

Termákvíznyerés lehetősége

Hőmérséklet eloszlás 3000 méter mélységben

Forrás: Megújuló Energiaforrások Hasznosítása a Békési kistérségben, szaktanulmány PYLON Kft., 2005

Ezek alapján a megye klimatikus adottsága, hogy a megújuló energiahordozók közül a biomassza hasznosításán túl a napenergia, aktív és passzív hasznosításának és a szél energiájának, sőt a víz energiájának, valamint a termákvíz, a föld energiájának a hasznosításának a lehetősége is biztosított. Egy-egy szórványosan előforduló egyedi hasznosítástól eltekintve, ma még számottevő szerepet a nap és a szél a fogyasztói energiaigények kielégítésében nem tölt be. egújuló források közé sorolják a geotermikus energiát is. Hasznosítási formái közül elsősorban a hévizek hőhasznosítása indult el, főként gyógyfürdők, strandok, üzemeltetésében.

A nemzetközi energiapolitika a hazai energiagazdálkodásban is elvárja, hogy a megújuló energiahordozók alkalmazásának aránya a jelenlegihez képest lényegesen növekedjen. Az Európai Unió Magyarország felé 2020-ra 13%-os megújuló energiahordozó részarány elvárását határozott meg. Magyarország Megújuló Energia Hasznosítási Cselekvési Terve a nemzeti érdekekkel összhangban a kötelező minimum célszámot meghaladó, 14,65%-os cél elérését tűzte ki 2020-ra. Ennek elérése Békés megye területén is energiastratégiai változtatást igényel.

A legkedvezőbb Békés megye a biomassza és a geotermikus energia használatának növelésével tud hozzájárulni a megújuló energiaforrások hasznosítási arányának növeléséhez, de a napenergia és a föld energiájának hasznosításával is a hagyományos energiahordozó igénybevételét tudja csökkenteni. Míg a biomassza és a geotermikus energia hasznosítását közcélú létesítménynél is tudja alkalmazni, addig a nap és a föld energiájának igénybevételére továbbra is helyi, egyedi alkalmazások keretében biztosítható lehetőség.

3.8 Árvíz- és belvízvédelem, a vízi közművek fejlesztési javaslata

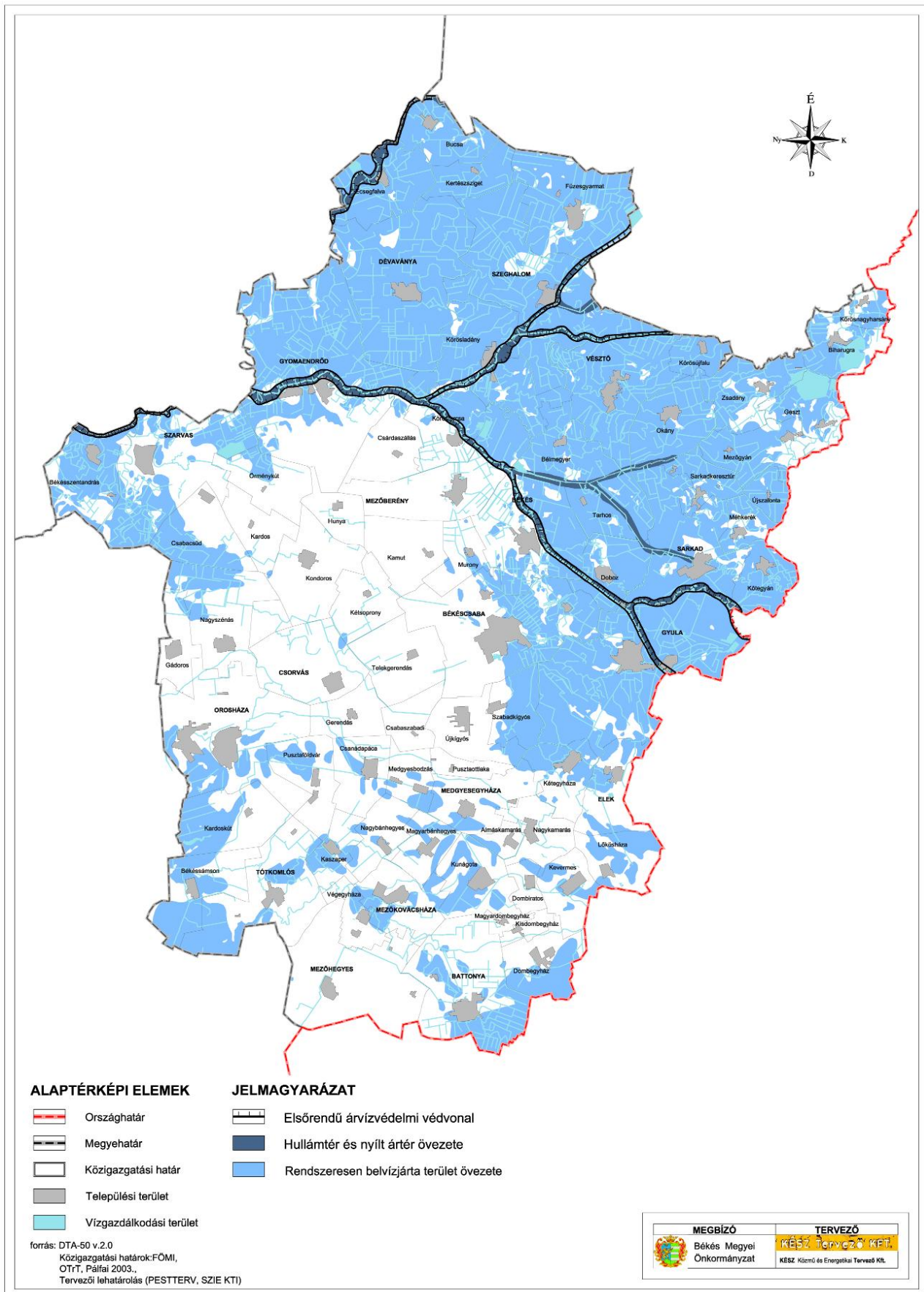
3.8.1 Árvízvédelem

A vizsgálatok alapján a megye területét árvíz a Körösök mentén veszélyezteti, a Maros vízgyűjtőjéhez tartozó vízfolyások árhullámai a megye területét nem veszélyeztetik. „A vízügyi igazgatóságok kezelésében levő vízgazdálkodási létesítmények állapota, fejlesztési igények és lehetőségek Békés megyében” címmel 2010 áprilisában a Körös-vidéki Környezetvédelmi és Vízügyi Igazgatóság összefoglaló tanulmányt készített, amelyben az ágazat által tervezett fejlesztési szándékokat, terveket foglalta össze. A fejlesztési szándékok területigényes létesítményeinek várható területi igénye, azok helye a készülő megyei területrendezési terv árvízvédelmi és belvízvédelmi tervlapján rögzítésre kerülnek.

Az árvíz- és belvízvédelmi feladatok ellátása vonatkozásában Békés megye területe 4 vízügyi igazgatóság területére esik:

- Alsó-Tisza vidéki Környezetvédelmi és Vízügyi Igazgatóság, Szeged
- Közép-Tisza vidéki Környezetvédelmi és Vízügyi Igazgatóság, Szolnok
- Tiszántúli Környezetvédelmi és Vízügyi Igazgatóság, Debrecen
- Körös-vidéki Környezetvédelmi és Vízügyi Igazgatóság, Gyula

Ezek az igazgatóságok gondoskodnak a térség árvízvédelmi és belvízvédelmi biztonságáról, a vízminőségi kárelhárítási feladatok ellátásáról. Ezek jelenlegi helyzete és az ágazati fejlesztési tervek a készült ágazati összefoglaló elemzésből került átvételre.

*Békés Megye Területrendezési Terv Módosítása
Felszíni vízrendezés, árvíz- és belvízvédelem*

Védművek, fővédvonalak

A fővédvonalak jelenlegi kiépítettsége

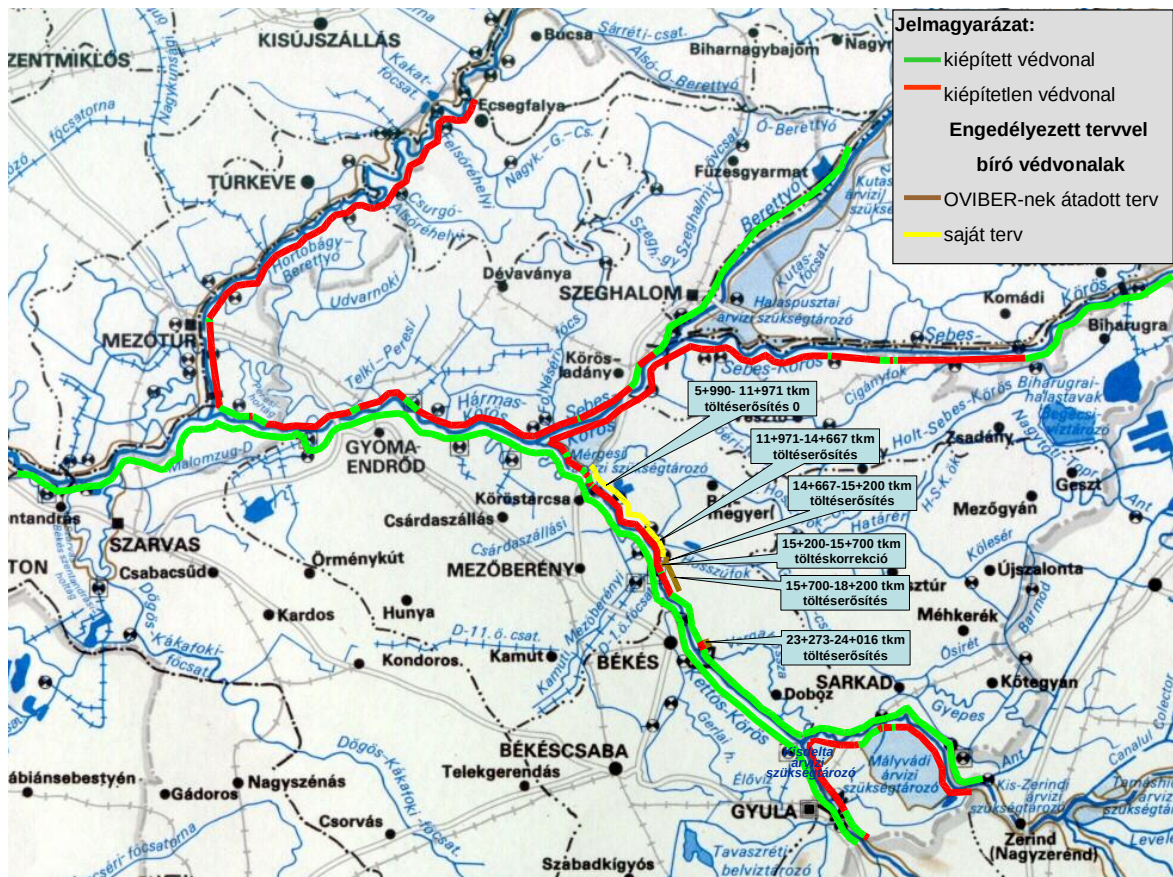
Békés megye 2.772 km² árterületét 312,7 km elsőrendű fővédvonal védi az árvizek kártételei ellen. A fővédvonalak 58,8 %-a (183,9 km) felel meg geometriai értelemben a mértékadó árvízszint, magassági biztonság, minimális keresztmetszeti méretek alapján meghatározott mértékadó előírásoknak. A kiépítettnek számító védvonalak az 1 %-os gyakoriságú (100 évenként egyszer előforduló) árvízszintek ellen nyújtanak védeltséget.

A fővédvonalak kiépítettségének megfelelőségét az ágazati tanulmányban még a 15/1997 KHVM rendeletben előírtak alapján vizsgálták, amiben a magassági biztonság mértéke az országhatárt metsző folyóknál 1,2 m egyéb helyeken 1,0 m volt. Ez a rendelet az elmúlt időszak árvízi eseményei miatt felülvizsgálatra került, s az új 11/2010 (IV.28.) KvVM rendelet folyónként rögzíti a módosított mértékadó árvízszintek mellett magassági biztonság mértékét is. Eszerint az országhatárt metsző folyóknál 1,2-1,5 m, egyéb helyeken 1-1,2 m a biztosítandó mértékadó árvízszintet meghaladó fővédvonal magassági igény.

Az ágazat a töltések kiépítettségét a régi előírásokhoz képest is csak 60 % alattinak tartották, az új rendelet szerint a kiépítettség hiányossága valamelyest emelkedett. Az ágazat a Hármas-, Kettős-, Fehér-Körös balpart 80,8 km-es védvonalát megfelelő kiépítettségűnek tekinti. A Hármas-Körös jobbpart, a Hortobágy-Berettyó jobbpart, balpart Sebes-Körös balpart, Kettős-Körös jobbpart, Fekete-Körös balpart és a Fehér-Körös jobbpart kiépítettsége hiányos.

A fővédvonalakat érintő fejlesztési feladatok

Az eddig megvalósított fejlesztések eredményeként alakult ki a jelenleg rendelkezésre álló védvonal. További fejlesztések megvalósításához kiviteli és engedélyes terv áll rendelkezésre Békés–Mezőberény közötti töltésszakasz fejlesztésére. A Kettős-Körös töltésszakasz fejlesztése 2015. utáni időszakra várható.

"A vízügyi igazgatóságok kezelésében levő vízgazdálkodási létesítmények állapota, fejlesztési igények és lehetőségek Békés megyében" c tanulmányból átvéve

A Sebes-Körös bal parti töltés fejlesztése ezt követően valósulhat meg, amellyel a Kettős-Sebes Körös közti öblözet fejlesztése befejeződhet. A Kettős-Sebes-Körös közti öblözet fejlesztését követően valósulhat meg a Berettyó, a Sebes-Körös, a Hármas-Körös, és a Hortobágy-Berettyó folyók által határolt terület (árvízvédelmi öblözet) fejlesztése, amelynek keretében elődjegesen megszüntetésre kerülnek a Hármas-Körös jobb parton és a Hortobágy-Berettyó bal parton meglévő jelentős magassági hiányok. Az árvízvédelmi töltések előírt méretre történő kiépítése Békés megye területén a Fehér-, Fekete-Körös deltájában lévő öblözet fejlesztésével fejeződhet be. Az egyes öblözetek fejlesztésének sorrendjét az Igazgatóságok fejlesztési tervei határozzák meg. Kettős-Körös árvízvédelmi fejlesztéséhez:

- Kettős-Körös jobbpart 5+990-24+016 tkm-ek közötti elsőrendű árvízvédelmi fővédvonal előírt méretekre és általaj biztonságra történő kiépítése,
- a töltésben lévő műtárgyak rekonstrukciója,
- használaton kívüli műtárgyak elbontása,
- a folyó hosszúfoki szakaszán a középvízi meder partvédőművel történő biztosítása.

Árvízi szükségtárolók

A szükségtárolók jelenlegi kiépítettsége

A rendkívüli magasságú árvizek kezelésére jelenleg 6 db kiépített árvízi szükségtároló (Kutas 36,5, Halaspusztai 50, Mérgesi 87,2, Kisdelta 26, Mályvádi 75 millió m³) szolgál, melyek össz kapacitása 257,5 millió m³. A Remetei árvízvédelmi öblözet területén lévő ún. Nagydelta vésztároló nem tekinthető árvízvédelmi létesítménynek. Az árvízi szükségtárolók üzemképesek. A jelenlegi, új jogszabálynak megfelelő méretre történő töltés kiépítése mellett az árvizek zavartalan levezetéséhez az árvízi szükségtárolók korszerűsítése is szükséges.

A szükségtározók kialakított kapacitása megfelelő, azonban a tározók és azok műtárgyai korszerűsítésre szorulnak. A Kutas és Halaspusztai tározókat töltő üritő műtárgyakkal kell ellátni, és emelni szükséges a tározóterületet határoló töltések magasságát. A Mérgesi szükségtározónál a Kettős-, és a Sebes Körös felőli megnyitási helyeken műtárgyas megnyitást kell kialakítani.

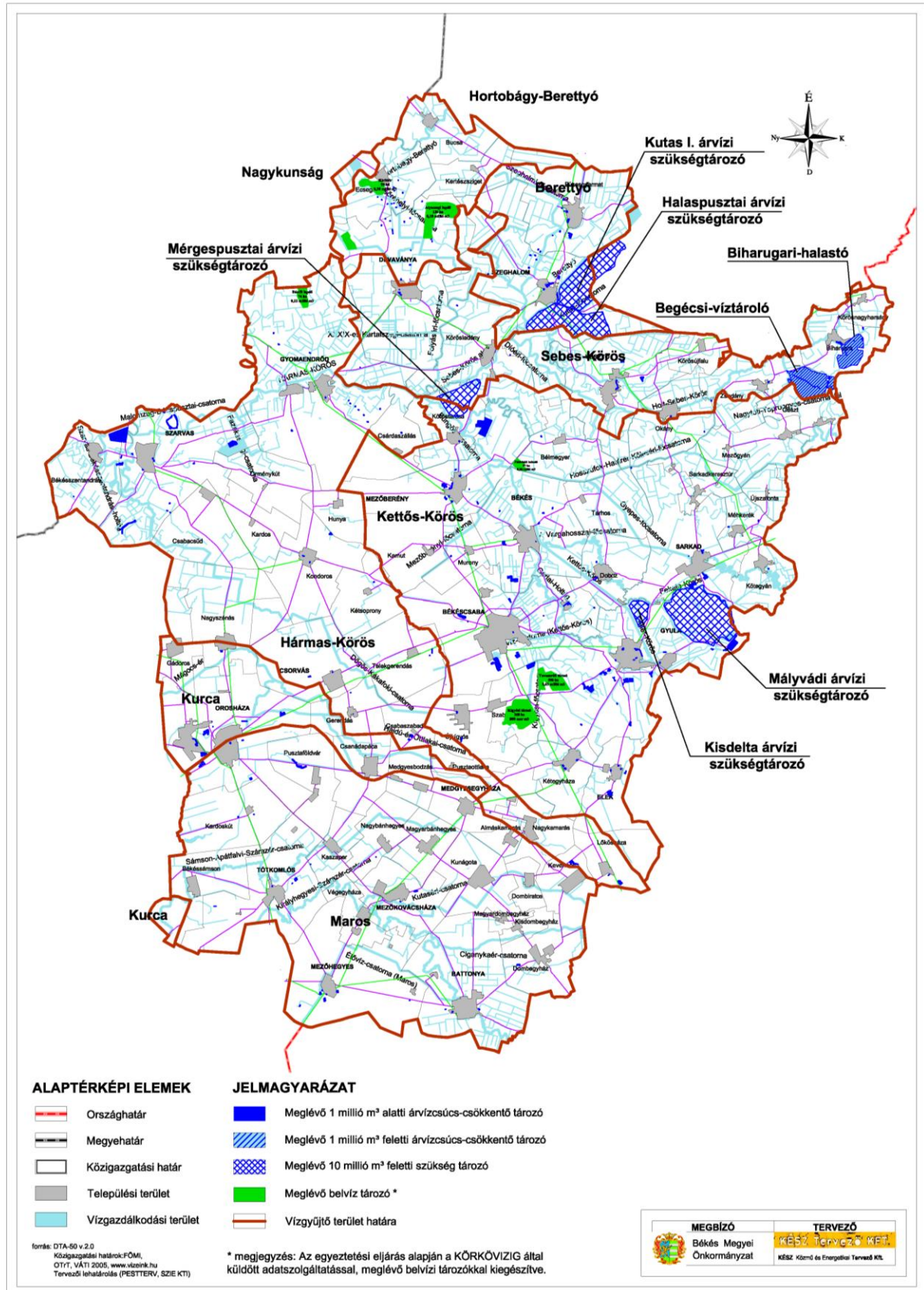
Országos jelentőségű meglevő szükségtározók, megvalósuló árvízi tározók és új vízi építmények

Megnevezés	Település	Vízfolyás neve	Max. vízszinthez tartozó	
			Területe	Tározható vízmennyiség
			[km ²]	[Millió m ³]
Halaspusztai	Szeghalom	Sebes-Körös, Berettyó	21,75	35
Mályvádi	Gyula	Fekete-Körös	36,89	75
Kisdelta	Gyula	Fehér-,Fekete-Körös	5,8	26
Kutas I.	Szeghalom	Kutas-főcsatorna, Berettyó	24,47	36,5
Mérgesi	Köröstarcsa	Sebes-,Kettős-Körös	18,23	87,2

10 millió m³-t meghaladó térfogattal tervezhető tározási lehetőség elemei:

1 millió m³-t meghaladó és 10 millió m³-nél kisebb tározási lehetőség elemei:

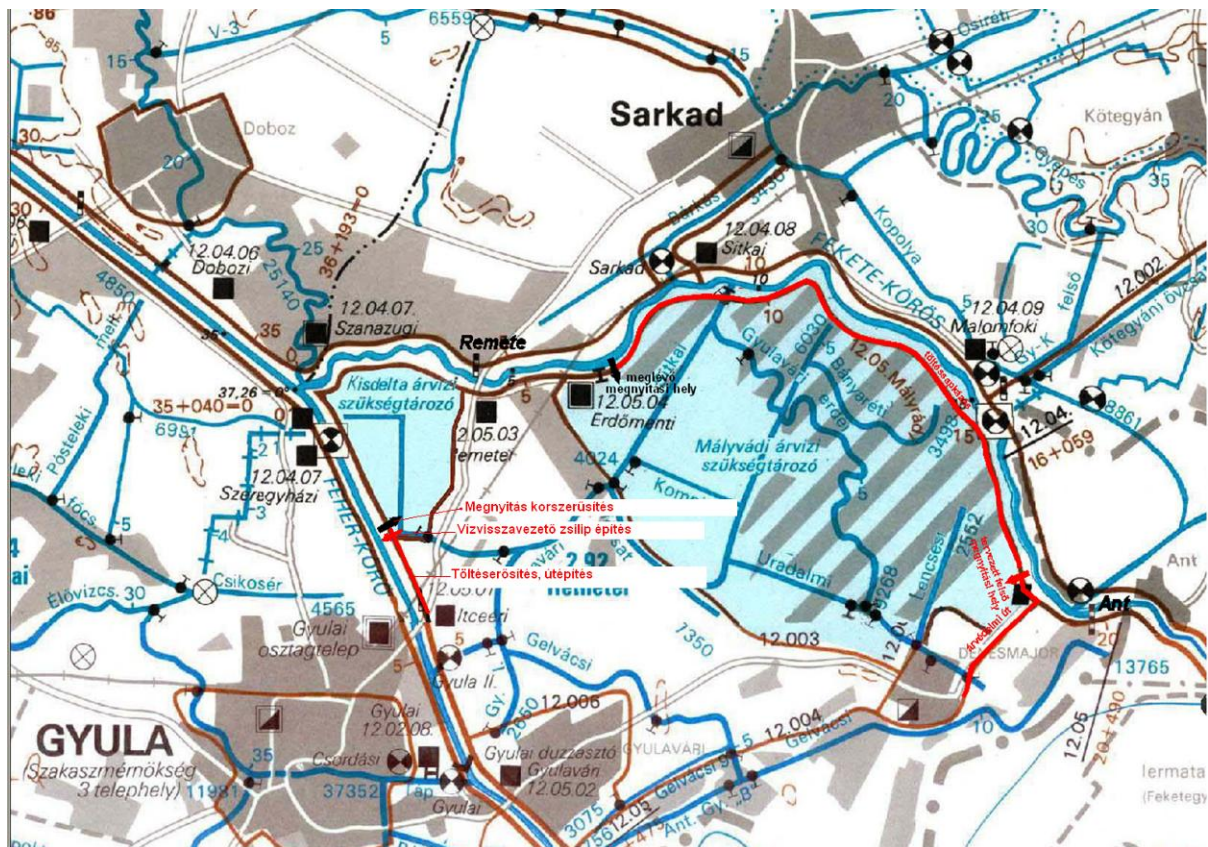
Megnevezés	Település	Vízfolyás neve	Max. vízszinthez tartozó	
			Területe	átlagos mélység
			[km ²]	[m]
Begécsi-víztároló	Biharugra	Ugra-Szilasi-csatorna	11,79	3,1
Biharugari-halastó	Biharugra	Sebes-Körösi-tápcsatorna	7,37	3,1

Békés Megye Területrendezési Terv Módosítása
Árvízcsúcs-csökkentő tározók területének övezete
Vízgyűjtő területének lehatárolása

A szükségtározók fejlesztése

A KÖR-KÖVIZIG területén a tervek szerint 2014-ig megvalósul a „Kisdelta árvízi szükségtározó korszerűsítése” tárgyú projekt, 2015-ig megvalósul a „Mályvádi árvízi szükségtározó korszerűsítése” tárgyú projekt is.

”A vízügyi igazgatóságok kezelésében levő vízgazdálkodási létesítmények állapota, fejlesztési igények és lehetőségek Békés megyében” c tanulmányból átvéve

A tervezett szükségtározók korszerűsítését, fejlesztését követően 2015-től a Kettős-, Sebes-Körös deltájában lévő Mérgesi árvízi szükségtározó fejlesztését tervezik.

Másodrendű védvonalak

A másodrendű védvonalak jelenlegi helyzete

A fővédvonalak mellett a terület árvízi védelem biztonságát szolgálja még 104,8 km összes hosszúságú másodrendű véd töltés (4 db lokalizáló töltés, 2 db körtöltés, 3 db szükségtározó töltés). Ezeknek a töltéseknek, finanszírozási nehézségek miatt a karbantartottsága elmarad a műszakilag elvárt mértéktől.

A fejlesztés feladatok

A másodrendű töltések jelenleg még nem szorulnak fejlesztésre. Ezek folyamatos fenntartását kellene nagyobb volumenben elvégezni. Ennek akadálya a rendelkezésre álló pénzügyi források korlátossága. A karbantartás elmaradása egyre inkább rekonstrukciós igények növekedését vonja maga után. Legfontosabb feladat lenne a közlekedéssel igénybevett töltésszakaszoknál a töltéskorona magassági kopásának megszüntetése, valamint a hatékony gépi fenntartás lehetőségének a megteremtése.

Árvízvédelmi műtárgyak

Békés megye árvízvédelmi fővédvonal szakaszain összesen 242 db különböző töltéskeresztezés van. Ebből 9 db a TIKÖVIZIG, 4 db pedig a KÖTI-KÖVIZIG védvonalán. Idegen, nem vízügyi kezelésű keresztezések száma összesen 153 db. A 2009.évi védmű szemlék tapasztalata szerint 1 db műtárgy

igényel megfigyelést, 11 db pedig megszüntetendő. A műtárgyak mindegyikéről általánosságban elmondható, hogy az acélszerkezeti részek (nyomócsövek, elzáró táblák, tokszerkezetek stb.) korróziós károsodásának folyamata, a tervszerű megelőző karbantartás elmaradása miatt, az utóbbi évtizedekben jelentősen felgyorsult.

3.8.2 Belvízvédelem

Jelenlegi kiépítettség

Békés megye természeti adottságai folytán fokozottan belvízi veszélyeztetettségű, és ez a megállapítás az elmúlt évek belvízi eseményei kapcsán egyaránt áll a mélyártéri és fennsíki területekre, valamint a települések kül- és belterületére. A megye területi adottságánál fogva három különböző belvíz érzékenységi területre tagozódik.

- Lökősháza-Szarvas vonalától É-ra eső területrészek – a Körösök mélyártere – fokozottan belvízérzékenyek,
- A DK-i fekvésű Maros hordalékkúpon az időszakosan magas talajvíz és a helyi nagycsapadékok egybeesése okoz belvízi helyzetet,
- A DNY-i fennsíki jellegű területek (Orosházi löszhát) kevésbé belvíz érzékenyek, a rendkívüli csapadékok folytán jelentkezhet komolyabb belvízi probléma.

A megye belvízrendezési műveinek kiépítettsége országos átlag feletti. Békés megye területén 988,2 km kizárólagos állami tulajdonú csatorna található. A belvíztározási lehetőség 17,4 millió m³. Az 1980-as években 127000 ha területen (drénezés 44.000 ha) komplex melioráció valósult meg. A megye országhatár menti helyzetéből adódóan nemzetközi egyezmény keretén belül a belvízrendszereket külföldről átvezetett belvizek is terhelhetik, a Sebes-Fekete-Körös közötti és a Maros jobbparti térségében (13 határt metsző csatornán 14 m³/s vízhozam).

Az elmúlt évek során a vízrendezés területén a kapacitásfejlesztő beruházásokkal szemben a rekonstrukciós jellegű felújítások kerültek előtérbe. Ezt indokolta, hogy a művek névleges teljesítőképességét a jelenlegi gazdaságosnak tekinthető kiépítés szintjén elégségesnek ítélte a szakma, azonban a nagymértékű leromlottság következtében a ténylegesen kihasználható kapacitások esetenként 50 % alatt vannak. A főművi rekonstrukciókon túl, elsősorban a belterületi csapadékvíz-elvezető rendszerek felújítása, bővítése terén volt jelentős előrelépés az elmúlt években, önkormányzati beruházások keretében.

Fejlesztési feladatok:

A belvízelvezető csatornák kiépítettsége megfelelőnek tekinthető, a vízszállító képessége az ágazati értékelés szerint azonban nem éri el az 50%-ot. A szállítóképesség javítása elsődlegesen fokozottabb karbantartással, kotrással megoldható. A belvízelvezetés biztonsága a vízkormányzó műtárgyak felújításával javítható.

3.8.3 Duzzasztóművek, vízi erőművek

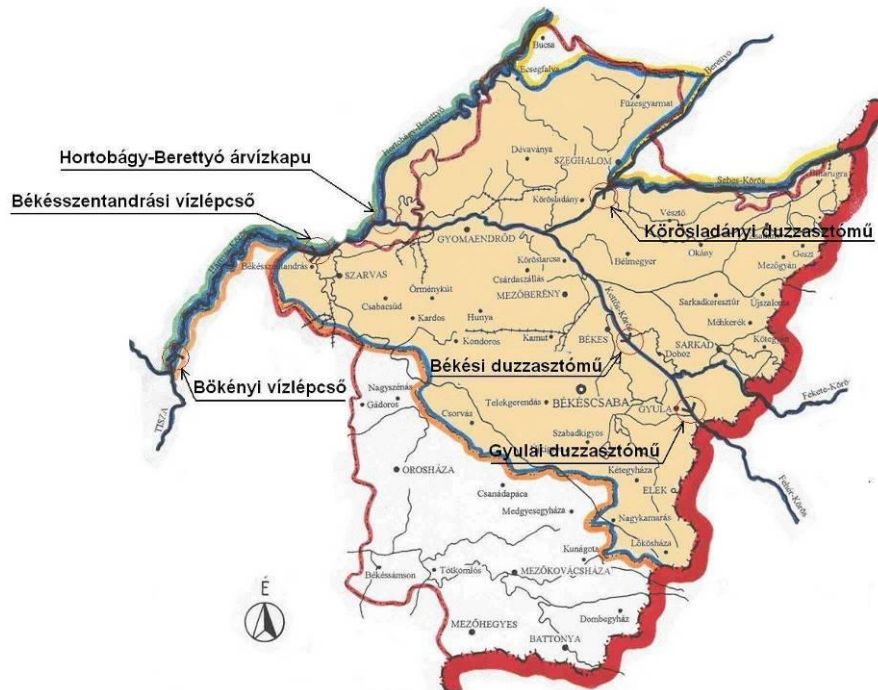
Jelenlegi kiépítettség

A vizsgálatok szerint Békés megyében illetve határában hat nagyműtárgy található, ezek a KÖVÍZIG kezelésébe tartoznak. A Hármaskörös 5,6 fkm-ben a Bökényi vízlépcső, amely már a szomszédos megye területén fekszik, 1906-ban épült, jelenleg üzemben kívüli. A folyó 47,5 fkm-ben 1942-ben épült a Békésszentandrás vízlépcső. A Hármaskörös és a Hortobágy-Berettyó torkolatánál a 0,6 fkm-ben épült az Árvíz-kapu-Hármaskörös-zsilip, amely szintén közvetlen Békés megye mellett, de a szomszédos megye területén fekszik. A Sebes-Körös 13,5 fkm-ben a Körösladányi duzzasztó (1977), a Kettőskörös 26,3 fkm-ben a Békési duzzasztó (1969) működik.

A Körösök legöregebb nagyműtárgya a *Gyulai duzzasztó* volt (1896). A Poirée keretes tús gát állapota az elmúlt időszakban rendkívül leromlott, üzemeltetése nem volt biztonságos. A műtárgy modernebbre történő kiváltása elkészült, 1998. évben átadásra került a tús gát helyén épített tömlős gát, a tömlő cseréje 2009. évben volt. A műtárgy automatikus üzemmel biztosítja a Fehér-Körösön a duzzasztási szintet, ennek következtében az Élővíz-csatorna vízellátását is. Eredeti funkciója szerint Gyula,

Békéscsaba, Békés frissvíz ellátását biztosítja. Jelenleg jól üzemel. A Békés megye területére tehát csak 4 db nagyműtárgy esik:

- Gyulai duzzasztómű
- Békési duzzasztómű
- Körösladányi duzzasztómű
- Békésszentandrás vízlépcső

Nagyműtárgyak a KÖR-KÖVIZIG területén

"A vízügyi igazgatóságok kezelésében levő vízgazdálkodási létesítmények állapota, fejlesztési igények és lehetőségek Békés megyében" c tanulmányból átvéve

A Békési duzzasztómű 1968-ban épült, rekonstrukciójára 1999-2003 között került sor. Üzeme biztosítja Sarkad, Doboz, Békés frissvíz ellátását, és 5,8 millió m³ tározóterével öntözési, rekreációs célokat is szolgál. Az ökológiai zöld folyosó funkciójának elvárt mértékű megfelelése érdekében hallépcső építése szükséges. Jelenleg jól üzemel.

A Körösladányi duzzasztómű 1977-ben épült. 2,3 millió m³ tározó térfogatával öntözési, és rekreációs célokat egyaránt szolgál. Az ökológiai zöld folyosó funkciójának elvárt mértékű megfelelése érdekében hallépcső építése folyamatban van. Jelenleg megfelelően üzemel, de teljes körű rekonstrukcióra van szükség.

Békésszentandrás vízlépcső 1942-ben épült, rekonstrukciójára 1994-1998 között került sor. 21 millió m³ medertározásával, öntözési és rekreációs célokat szolgál. Jelenleg jól üzemel. Az ökológiai zöld folyosó funkciójának elvárt mértékű megfelelése érdekében hallépcső építése szükséges.

3.8.4 Vízkészlet gazdálkodás

Felszíni vizek

Meglévő vízfolyások partvédő műveivel kapcsolatos fejlesztési feladatok

A szabályozandó és a szabályozott szakaszokon egyaránt szükség van partvédőművek, szabályozási művek építésére, rekonstrukciójára, a következők szerint (átvéve a tanulmányból):

Hármas-Körös:

- Új partvédőmű építése: Zsófiamajori partvédőmű.

Sebes-Körös:

- A Sebeséri és a Mérgesi partvédmű rekonstrukciója.
- A Nagytóti szabályozási mű felújítása.

Fekete-Körös:

- Fekete-Körös komplex árvízvédelmi fejlesztése tervezés alatt van, amely alapján:
 - Erdőmenti partvédmű rekonstrukciója.
 - Nagysitkai partvédmű rekonstrukciója.
 - Remetei mértékadó vízmérce partvédmű rekonstrukciója.
 - Fekete-Körös bal oldal 6,7-7 km hosszban.
 - Egy további partvédmű építése, helyreállítása szükséges. Fekete-Körös jobb oldal 7,7-7,75 km.

Kettős-Körös:

- A Hosszúfoki III K-11 partvédmű meghosszabbítása és rekonstrukciója.

A még szükséges fejlesztési feladatok területrendezési tervet nem befolyásolják, azt felszíni vízvédelmi célokból kell megoldani:

- A Fekete-Körösön lévő felszíni vízrajzi állomások építményeinek és eszközeinek korszerűsítése
- Ultrahangos vízhozam mérés és távjelzés kialakítása a Mályvádi és a Kis-Delta tározók vízbeeresztő és vízleeresztő műtárgyai alatt és felett.
- A meglévő távjelző vízmérce hálózat továbbfejlesztése új állomásokkal (Sebes-Körös Újiráz, Fokihíd, Berettyó Darvas, Hortobágy-Berettyó Ecsefalva, Árvízkapu alsó felső).
- Hortobágy-Berettyó Árvízkapu folyamatos vízhozam mérésének kialakítása ultrahangos vízhozammérő berendezéssel.
- 17 db felszín közeli törzsállomás távjelző állomássá fejlesztése.
- 14 db hidrometeorológiai törzsállomás távjelzővé fejlesztése és illesztése az Országos Meteorológiai Szolgálat által működtetett csapadékradar kalibráló rendszerhez.

Meg kell említeni, hogy a Békés megyét érintő folyók mentén az alábbi 9 db kiépített vízminőségi kárelhárítási hely található:

1. Fehér-Körös:	8,050 fkm
2. Fekete-Körös,	14,740 fkm
3. Sebes-Körös,	56,040 fkm
4. Hármaskörös,	6,425 fkm
5. Hármaskörös,	50,450 fkm
6. Hármaskörös,	63,600 fkm
7. Hortobágy-Berettyó,	0,650 fkm
8. Hortobágy-Berettyó,	22,600 fkm
9. Hortobágy-Berettyó,	49,730 fkm

Valamennyi kiépített kárelhárítási hely alkalmas a folyókon levonuló, esetlegesen határon túlról érkező szennyeződések lokalizálására. A helyek állagmegóvása és az eredményes kárelhárítási tevékenység biztosítása érdekében különböző javítási és karbantartási munkák elvégzése indokolt, különösen a Hortobágy-Berettyó, 21+850 tkm szelvényében lévő Csudaballai védelmi helyre vonatkozóan.

Mezőgazdasági vízhasznosítás

A vizsgálatokban rögzítettek szerint Békés megye területén a mezőgazdasági vízhasznosításnak jelentős hagyományai vannak. A megye öntözhető területei zömmel a Körösök mentén, illetve a Körösök vízkészletére alapozva helyezkednek el, de a térség öntözővízzel való ellátása csak a tiszai vízkészletre alapozottan oldható meg. Általánosságban megállapítható, hogy az öntözési lehetőségek, valamint az öntözési igények területi megoszlása nem esik egybe. Különösen nagy gond ez a dél-békési térség felszíni ellátásában (felszín alatti vízkészlet az ivóbázis védelme miatt nem vehető igénybe). A tiszai vizek térségbe juttatása a domborzati viszonyok miatt azonban nehézkes.

A tartósabb aszályos időjárás esetén jelentős öntözés-fejlesztési igények jelentkeznek. A közelmúlt aszályos időszakában nagy számban létesültek a Lineár öntözőtelepek. Az utóbbi évek során jelentős visszaesés tapasztalható, a földtulajdon beállt változások következtében, korábban korszerű

öntözőtelepek felszámolásra kerültek, a kis területen gazdálkodó mezőgazdasági termelők nem használták ki a meglévő lehetőségeket.

A Körös-vidéken 16 egymástól jól elkülöníthető öntözőrendszer található. Az öntözőrendszerek egy része ún. tiszta öntözőrendszer, más része ún. kettősműködésű csatornák segítségével végzi az öntözővíz szolgáltatást. A Maros-vízgyűjtőjéhez tartozó területen az Apátfalva-Mezőhegyesi öntözőrendszer biztosítja a térségének öntözővíz ellátását.

3.8.5 Vízi közművek

Vízellátás

A jelenlegi és várható vízigények kielégítése mennyiségi szempontból részben a már meglévő vízbázisok szabad kapacitásával, részben a tartalék kapacitások igénybe vételével biztosíthatók.

A vízellátásban a vízminőség biztosítása igényel fejlesztési feladatokat. A megye északi részén kisebb talpmélységűek a kutak, azokból kitermelt víz minőségét a felszíni rétegek szennyezettsége, az elnitratódás rontja. A megye déli részén, az ivóvíz kivétele mélyebb rétegekből történik. A felszínről bejutó, a talajvíz szintjén jelentkező szennyeződés nem érinti, de általánosan a kitermelt víz azrén tartalma okoz gondokat, és az egyéb egészségügyi határértéket megközelítő, esetleg túllépő összetevőinek csökkentése ad feladatot. Ezek felszámolását szolgáló vízminőség javító beavatkozásokat az egyes vízműveknél egyedileg kell megoldani. Többnyire valamennyi vízellátó rendszernél már korábban feltárták a vízminőségi problémákat és meghatározták a javítást szolgáló feladatokat, melyeket azóta, döntően gazdasági korlátok miatt csak részben valósítottak meg. A közeljövőben ezeknek a minőségjavító feladatoknak a tényleges megoldása a feladat.

A megyében központi iparivíz ellátást nem szolgáltatnak. A megyében az iparivíz igénylő gazdasági üzemek az iparivíz ellátásukat egyedileg, saját vízbeszerzéssel, talajvíz, rétegvíz kúttal, illetve felszíni vízkivétellel oldják meg. Az ivóvíz minőségű víz beszerzése és vízminőségének előállítása egyre költségigényesebb, ezért nagyon fontos, hogy az egyes olyan fogyasztók, ahol a vízigényük nem igényelné az ivóvíz minőséget, ott keressék meg az iparivíz ellátás lehetőségét, akár helyi egyedi, vagy társulási beszerzés segítségével. Ezzel nemcsak önmaguk fenntartását teszik gazdaságosabbá, hanem az ivóvízellátó rendszer terhelésének csökkentésével hozzájárulnak a rendszer kedvezőbb, takarékosabb, s ezzel gazdaságosabb üzemeltetéséhez is.

Szennyvízelvezetés, kezelés

A szennyvízelvezetés vizsgálati munkarészben bemutatott ábráján a 2002-es rendeletben még szereplő szennyvíz csatornázásra javasolt két település, mint korábbi tervben már szereplő, tervezett megvalósítandó fejlesztés került rögzítésre. A további települések csatornázását, a már csatornázott településeken a csatornahálózat bővítését és szennyvizek kezelését meg kell oldani, elérve azt a célkitűzést, hogy a szennyvízzel való környezetszennyezés lényegesen csökkenthető legyen.

A tisztítási folyamat végtermékeként maradó szennyvíziszap elhelyezése is a környezet veszélyeztetése nélkül oldandó meg. Amennyiben az iszap összetétele ezt lehetővé tenné, célszerű a természetnek visszaadni, erre a mezőgazdasági területen történő elhelyezéssel van lehetőség. Egyébként biomassa formájában energiatermelésre célszerű hasznosítani.

Összesítve a Nemzeti Települési Szennyvíz-elvezetési és -tisztítási Megvalósítási Programról szóló 25/2002. (II. 27.) Korm. rendelet és a Nemzeti Települési Szennyvízelvezetési és -tisztítási Megvalósítási Programmal összefüggő szennyvízelvezetési agglomerációk lehatárolásáról szóló 26/2002. (II. 27.) Korm. rendelet alapján tehát a Békés megyében, a jelenleg csatornahálózattal rendelkező 34 településen és a támogatott kilenc, továbbá a korábbi rendeletben is már javasolt két településen kívül, 30 település szennyvízelvezetésének, kezelésének megoldása marad rendezetlen. Ezeknek a településeknek a megoldást vagy egyénileg, vagy szűkebb társulás formájában saját erőre támaszkodva lehet megoldani. A gazdasági lehetőségek birtokában nagyon kedvező lehetőséget nyújtanak a ma már kereskedelmi forgalomból is beszerezhető kisebb kapacitású tisztító berendezések. Megfelelő befogadó rendelkezésre

állásával, ezzel az egyes települések szennyvízkezelése megoldható. Különösen azokon a településeken, ahol a helyi vízbázis védelme azt szükségessé teszi, célszerű ennek mielőbbi rendezése.

A szennyvízcsatornázásra nem tervezett, illetve csak távlatilag megoldandó feladatként rögzített településeken, illetve a csatornázott, vagy csatornázásra kerülő településeknél a gazdaságosan nem csatornázható peremterületek, településrészekeken keletkező szennyvizek kezelésére a tervezés távlatában is csak egyedi megoldások javasolhatók. A szakszerű szennyvíz szikkasztás kiépítésével (ha ezt egyéb adottság nem akadályozza) ezeken is lehet a környezet károsítása nélkül helyi, egyedi szennyvizek kezelést megoldani. Ha bármi okból a szakszerű szennyvízszikkasztás nem alkalmazható, akkor a tervezés távlatában is marad a szigorúan zárt szennyvízgyűjtő medencék kiépítési igénye és az összegyűjtött szennyvizek szippantó kocsival történő elszállítása a kijelölt lerakóhelyre, illetve kezelőhelyre.

Csapadékvíz elvezetés, felszíni vízrendezés

A településekről a csapadékvizek továbbvezetését a befogadó vízfolyások, nem mindig tudják zavarmentesen továbbvezetni, a befogadók fogadóképességét is javítani szükséges. A fogadóképesség biztosítására puffer vízfelületek, záportározók stb kialakítása is szükséges.

Szinte valamennyi vízfolyás szállítóképessége korlátozott, így a településrendezési tervek keretében, azok helyi építési szabályzatában fel kell hívni a figyelmet arra, hogy nagyobb területre (akár 5000 m²) kiterjedő új beépítési javaslat esetén a vízelszállítás lehetőségét meg kell vizsgálni a vízgyűjtőre kitekintéssel, s ha a víz továbbszállítása nagy biztonsággal a vég befogadóig nem oldható meg, akkor a helyi víz-visszatartás kiépítésével lehet a vízgyűjtő területén az elöntés veszélyt kizárni.

A települések burkolt felületeiről összegyűlő csapadékvíz, egy 10-15 perces zápor esetén kedvezőtlen összetételű szennyezettséget mos le a közlekedési felületekről és folyik a felszíni vizeken keresztül a befogadóba. Ezért a közeljövőben kiemelt feladatként kell kezelni nemcsak a csapadékvíz zavartalan elvezetésének településszintű megoldását, hanem az elvezetett, s a befogadóba bevezetendő csapadékvíz tisztításának kérdését is. Ezt is az egyes települések településrendezési tervének keretében, a helyi építési szabályzatban kell szabályozni.

3.9 Környezetvédelmi konfliktuselemzés, megoldási javaslatok

A megye környezeti helyzetképe tematikus vizsgálatának összegzéseként célszerű kiemelni azt a néhány környezetvédelmi problémát, környezeti konfliktust, amelyek területi vonzatú megyei szintű elhatározást, települési összefogást, térségi szintű intézkedéseket igényelnek. A területi következmények, beavatkozások mellett megoldható megyei szintű környezeti problémákat a következő alfejezetekben tárgyaljuk.

Az előző fejezetben környezeti elemenként elvégzett vizsgálati összefoglaló alapján jelen fejezetben készülő konfliktuselemzés azért szükséges, hogy a megyei területrendezési terv (2005.) felülvizsgálata és módosítása során célirányosan lehessen alkalmazni a területrendezés azon eszközkészletét, amely

- a környezeti értékek megőrzésével,
- a védelmi övezetek területi lehatárolásával,
- a térszerkezet fejlesztésével,
- a védőtávolságok és védőterületek következetes alkalmazásával,
- a terület- és környezethasználat alakításával,
- a közlekedési hálózat formálásával,
- valamint a közmű infrastruktúra és a hulladékgazdálkodás fejlesztésére vonatkozó javaslatokkal

járul hozzá

- a megye környezeti állapotának javításához,
- a környezeti elemek veszélyeztetésének csökkentéséhez,
- közvetve pedig a lakosság egészségi állapotának javításához.

Az integrált megközelítés a korszerű környezetvédelem egyik alapelve (IPPC — 2008/1/EK irányelv a 96/61/EK irányelv kodifikált változata), ami azt jelenti, hogy a különböző környezeti elemek terhelését és szennyezését nem külön-külön, hanem egységesen kell vizsgálni. A levegőbe, vízbe vagy talajba történő kibocsátások egymástól elkülönült kezelése ugyanis inkább a szennyezés egyik környezeti eleméből a másikba történő átvitelére ösztönözhet, mintsem a környezet egészének védelmére. A területrendezési tervezés során más területeken is kiemelten fontosak az ágazati folyamatokat és politikákat átfogó megoldási javaslatok, ezért a konfliktuselemzést és megoldási javaslatokat problémakörönként rendeztük alfejezetekbe.

A megyei területrendezési tervnek feladata a területi vonzatú, térségi jelentőségű környezeti problémák megoldására javaslatokat megfogalmazni. A környezeti problémák megoldási változatai közül azok élveznek elsődleges támogatottságot, amelyeket mind a települések, mind az érintett hatósági közreműködők egyetértésével lehet jellemezni.

3.9.1 Közlekedésből eredő konfliktusok és megoldásuk

A közúti közlekedésből eredő légszennyezés meghatározó a megye levegőminőségének alakulásában, és a közlekedés okozta terhelés növekvő tendenciát mutat annak ellenére, hogy bár az egyedi kibocsátások csökkennek (környezetbarátabb gépjárműpark), de a forgalom-mennyiség (utas-/szállítmány-km) nagyobb arányban nő. Zaj- és rezgésvédelmi szempontból is környezeti konfliktust okoz a közlekedés. A vasúti közlekedés okozta zaj- és rezgésterhelés csökkentését a meglévő vonalakon elsősorban nem területrendezési eszközökkel (pl. zajvédő fal építésével, korszerű szerelvények beállításával, zajcsökkentett vágányok fektetésével) lehet megoldani, a közúti közlekedés vonatkozásában azonban elkerülő utak tervezésével és építésével javítani lehet az átmenő forgalom miatt kialakult helyzeten. Ezért az elkerülő utak építése az utóbbi 10 évben meggyorsult, több település körül már megvalósult és vannak folyamatban lévő projektek is. Bár meg kell jegyezni, hogy ez csak a környezetszennyezés „odébbtolása” a lakott területekről a nem lakott területekre, maga a szennyezés megmarad, talán valamivel kisebb –, de nem releváns - mértékben a külterületeken való zavartalanabb haladás miatt.

A megyei területrendezési tervnek ezért az is feladata, hogy az országos és térségi jelentőségű közlekedési nyomvonalak térbeli rendszerének alakítását – meglévő elemek nyomvonal-módosítása, korszerűsítése ill. új, tehermentesítő elemek tervezése – a megye lakosságának többcélú érdekének megfelelően befolyásolja. A települések belterületét, a védett területfelhasználású területeket, az épített és a természeti értékek területeit elkerülő nyomvonalak kiépítésének szorgalmazása mellett a helyes térszerkezet és területhasználat megválasztásával is sokat lehet segíteni a környezet állapotán. Ugyanakkor kialakult –, de ésszerűen meg nem változtatható - nyomvonal esetén passzív akusztikai zajvédelmi intézkedésekre van szükség, mely viszont nem területrendezési feladat.

A közlekedés további környezetkárosító hatása a talaj és a vizek szennyezése üzemszerű használat és havária (természeti csapás vagy emberi tevékenység során előállt vészhelyzet) esetén egyaránt. A csapadékvíz korszerűtlen elvezetése (ill. el nem vezetése) ahhoz vezet, hogy a talajba, és közvetlenül vagy közvetve a vizekbe káros anyagok mosódnak be. A meglévő utak korszerűsítése, az elkerülő utak és egyéb új útszakaszok építése során ezért kiemelt figyelemmel kell lenni e hatások hatékony mérséklésére. A nyomvonal körülmények megtervezése mellett fontos a vízelvezetés korszerű megoldása és környezetvédelmi berendezések (pl. megfelelő szűrők) alkalmazása, így biztosítva a környezeti elemek megőrzését.

3.9.2 Hulladékgazdálkodással kapcsolatos konfliktusok és megoldásuk

A hulladékgazdálkodás átfogó keretszabályozását a hulladékgazdálkodásról szóló 2000. évi XLIII. törvény adja meg. Az egyes tevékenységek és technológiák szabályozásáról az ehhez kapcsolódó kormány- és miniszteri rendeletek, határozatok gondoskodnak, melyek száma sokkal nagyobb arányban szaporodott az elmúlt évtizedekben, mint a hulladékgazdálkodás eredményei.

A hulladékok egyre szaporodó léte miatt –, mint ahogy azt az EU egyik kiemelkedő fontosságú környezetvédelmi jogszabálya, az Európai Tanács 2008/1/EK Irányelve, az IPPC (Integrated Pollution

Prevention and Control (integrált szennyezés-megelőzés és csökkentés)), is felismerte – gyakorlatilag minden környezeti tényező veszélyeztetett, úgy mint

- a levegő – pl. bűz terjesztése,
- a talaj – pl. lúgok, savak bemosódása,
- a termőföld – pl. hígtrágya nem megfelelő módon való kijuttatása,
- a felszíni víz – pl. szennyvíz felszíni vízbe való kötése,
- a felszín alatti víz – pl. talajszennyezés rétegvizekbe mosódása,
- a fauna – pl. mérgezett állati tetem más állat által való elfogyasztása,
- a flóra – pl. illegális hulladéklerakás valamely védett természeti területen,
- a lakosság – pl. a lakóterülethez túl közeli hulladékkezelő tevékenység által.

A Békés megye területét érintő „Települési szeméttelenek rekultivációs program a Körösszögben” ill. a „Délkelet-alföldi Regionális Hulladékgazdálkodási Rendszer” keretében megvalósuló térségi hulladékgazdálkodási rendszerek kiépítését és üzemeltetését is nehezíti a társulások nagy mérete, ezáltal a résztvevő önkormányzatok nagy száma, ami nagy tehetetlenséget eredményez, bár általuk jelentős mennyiségű hulladékártalmatlanító létesítmény szűnt és valósul(t) meg. E programok egyrészt kézbe veszik a megszüntethető nem EU-s színvonalú szeméttelenek rekultivációját, másrészt EU-s előírásokat kielégítő színvonalú regionális hulladéklerakókat valósítanak meg.

A rendezés nélkül felhagyott és az illegális hulladéklerakók is szennyezik a talajt, a felszíni és felszín alatti vizeket, a levegőt, így közegészségügyi szempontból veszélyeztető tényezők, és látványuk is rontja a környezetminőséget. Ezeket a lerakókat szakszerűen rekultiválni kell.

Az értékes épített és természeti környezet védelme érdekében a hulladéklerakó és ártalmatlanító létesítmények helyének meghatározásánál, engedélyezésénél körültekintően kell eljárni. A telepítés lehetséges helyének meghatározásánál ill. a telepítésre nem alkalmas területek kijelölésénél az országhatáron belüli és a határon átnyúló összes környezeti hatásra is tekintettel kell lenni. Ezért az új, regionális hulladéklerakókat csak olyan területen lehet elhelyezni, mely az összes környezeti elem tekintetében elfogadható, vagyis nem helyezhető el ott, ahol akárcsak egy környezeti elemet potenciálisan veszélyeztet.

A megyei hulladékgazdálkodási rendszer kiépítése során az „Országos Hulladékgazdálkodási Terv” és a „Települési szilárd hulladékgazdálkodás fejlesztési stratégiája, 2007-2016” céljaival, javasolt intézkedéseivel összhangban kell megvalósítani a települési szilárd hulladékgazdálkodás költség-hatékony fejlesztését. Az országosan kiépítendő kapacitások regionális bontását a „Régiós szintű települési szilárd hulladékgazdálkodási stratégia, 2007-2016” című stratégia részletezi.

3.9.3 Csapadékvíz- és szennyvíz-elvezetés problémáiból eredő konfliktusok és megoldásuk

A szennyezett csapadékvíz és a folyamatosan növekvő mennyiségű, elsősorban települési szennyvíz elvezetésének hiányosságai ill. korszerűtlen megoldásai eredményeznek komoly környezeti konfliktust. A szennyezés a felszíni vizek, a felszín alatti vizek, a talaj és az ivóvízbázis rendszerének állapotát rontja, ezért a szennyvízelvezetés és -kezelés megoldása kiemelten fontos feladat. Az aprófalvas ill. egymástól távolos településrendszer miatt a korábbi – „mindenáron csatornahálózat” - trenddel szakítva az egyedi szennyvízkezelő létesítmények telepítése is támogatható (szakmailag, szabályozásilag és anyagilag is), elsősorban 2000 lakos-egyenérték (LE) szennyezőanyag terhelés alatti településeken, melyet az „Egyedi Szennyvízkezelés Nemzeti Megvalósítási Programja”, 2015-től 2020-ig megvalósuló fejlesztésekre ír elő. Ahol még ez a szennyvízkezelési mód sem valósítható meg, ott marad a zárt tározó létesítési kötelezettsége. A fejlesztésekkel párhuzamosan a szikkasztókat természetesen fel kell számolni.

A közúti közlekedés intenzitása miatt a települések burkolt felületeiről összegyűlő csapadékvíz rendkívül káros összetételű szennyezettséget mos le az útfelületekről. Ez a csapadékvíz tovább szennyezi a talajt, valamint a felszíni és a felszín alatti vizeket. A csapadékvíz elvezetés fejlesztését elsődlegesen a településeken belül kell megoldani. A csapadékvíz-elvezető hálózattal az összegyűlő esővizet megfelelő környezetvédelmi berendezések (olaj-, homok- törmelékfogó) közbeiktatásával, szennyezőanyag-határértékek alattira tisztítva kell a természetes vízfolyásokba, mint befogadókba továbbvezetni.

3.9.4 Ipari tevékenységből eredő konfliktusok és megoldásuk

A megye területén elsősorban feldolgozó/könnyűipar jellemző, és az elmúlt évek sajnálatos termelés-csökkenési ill. szigorúbb szabályozási rendjének köszönhetően az amúgy sem jelentős ipari terhelés tovább csökkent. Jelen terv feladata, hogy a területrendezés eszközrendszerével segítse a jó környezeti állapot megtartását a környezetszennyező tevékenységek és létesítési helyük korlátozásával. Ez a szabályozási tevékenység természetesen nemcsak a jelenleg aktuális esetekre vonatkozik, hanem a területek környezeti érzékenységet figyelembe véve mindennemű leendő környezeti terhelésre is. Jó hír, hogy a szigorú szabályzók egyrészt a meglévő termelések korszerűsítése által határértékek alá szorították a kibocsátásokat, másrészt a leendő termeléseknél meg sem engedik a létesítést határérték fölötti szennyezés lehetősége esetén.

Megállapítható tehát, hogy az ipari termelés területén amúgysem jelentős megye ilyen jellegű tevékenységeiből nem keletkezik olyan mérvű környezeti konfliktus, melyet megyei szinten kezelni kellene. Az iparszerű termelésből eredő felszíni, felszín alatti víz és talaj szennyezettségének a feltárása gyakorlatilag mindenhol megtörtént. Ahol a szennyezettség élővilágot, felszíni vagy felszín alatti vízbázist veszélyeztetett, ott a kármentesítés megtörtént, illetve folyamatban van. Az egyéb területeken a kiépített monitoring rendszer elemzési adatainak a függvényében kell a felszín alatti víz és a talaj használatot engedélyezni, illetve korlátozni.

3.9.5 Mezőgazdasági tevékenységből eredő konfliktusok és megoldásuk

Békés megye területén hagyományosan jellemző a nagy volumenű mezőgazdasági tevékenység, elsősorban a szántóföldi ill. kertészeti növénytermesztés és az állattartás is. A növénytermesztés környezeti terhelése a műtrágyák és növényvédőszeres takarékosabb használata miatt az elmúlt években szerencsésen csökkent. A felszín alatti vizek védelmét tehát segíti a tápanyag-felesleg jelentős csökkentése. Az állattartás környezeti veszélyeztetése szintén csökkent, egyrészt a szigorodó hatósági ellenőrzések miatt, másrészt a szigorodó állattartási feltételek előírása miatt, de azért még mindig sok szennyezési problémát okoz, úgy mint bűz, szabálytalan trágyatárolás, szabályosan tárolt trágya szabálytalan felhasználása, állati hullák, nem engedélyezett tápszerek, veszélyes hulladékok stb. A növénytermesztés szabályozása kevésbé, de az állattartó telepek – minél kevesebb környezeti konfliktust okozó - hely kijelölése területrendezési (ill. településrendezési) tervi feladat lehet, pl. nitrátérzékeny területek módosítása esetén.

A hatékony agrár-környezetvédelmi intézkedések fontos eszköze erózió-, belvíz- és nitrát érzékeny területeken a művelési ág vagy mód váltása, illetve a területhasználat módosítása erdősítéssel, gyepesítéssel, élőhelyek létrehozásával. A felszíni vizek vízminőségének javításában a tápanyag-gazdálkodás mellett az erózió csökkentésével is lehet számottevő eredményeket elérni, amely ennek megfelelő művelési módszerek alkalmazását jelenti, vagy alkalmazható magát a problémaforrást megszüntető művelési ág-váltás. A vizek VKI szerinti „jó állapotának” eléréséhez a vízfolyások felsőbb szakaszai mentén mindenképp indokolt a „szántóból erdő” művelési ág váltás. Az erdők jótékony vízviszatarító és a talaj vízmegkötő funkciója párosítható a szántók kiszorításának hatására csökkenő tápanyagszennyezéssel. A vízfolyások alsóbb szakaszain, szélesebb völgyekben és síkvidéki jellegű vízfolyások mentén pedig elsősorban a „szántóból gye” csere jelenthet megoldást, illetve enyhébb esetben a művelési mód váltása. Utóbbi esetben a vízfolyások mellékén a megfelelő védősávok (erdő, mező) kialakításával kell az intézkedés hatását erősíteni, mely egyben defláció csökkentő hatású is. Ezeket a folyamatot segítik az EU, támogatással ösztönző programjai (pl. az agrár-környezetgazdálkodási program) is. Meg kell említeni, hogy a defláció csökkentésére szorgalmazni és elősegíteni kell a mezővédő erdősávok (vagy legalább mezőgazdasági utak menti dupla fasorok) telepítését is.

A jelenleg is működő országos Nitrát Akcióprogram keretében a jogszabályban kijelölt nitrátérzékeny területeken a kötelezően alkalmazandó „jó mezőgazdasági gyakorlat” betartása a feltétele a közvetlen mezőgazdasági kifizetéseknek. Az akcióprogram 3. fázisa zajlik a 2008-2011. közötti időszakban. A megye területén lévő felszín alatti víztestek nem csak a kijelölt nitrát-érzékeny területen mutatnak 50 mg/l-nél magasabb nitrát-koncentrációt, ezért a program 2011. évi felülvizsgálata keretében indokolt a nitrát-érzékeny területek módosítása.

Az állattartás fellendülése szintén az EU támogatási rendszerével van szoros összefüggésben. Megállapítható, hogy elsősorban nagylétszámú állattartó telepeket üzemeltetnek, és az elmúlt években folyamatos az új telepek létesítése, és a meglévők fejlesztése, illetve kapacitásbővítése. Az állattartó telepek létesítése és üzemeltetése során gyakori környezetvédelmi probléma forrása, hogy a védőtávolságokat különböző okokból nem tartják be, ráadásul a környezetvédelmi szabályozás a bűzzel, mint légszennyezési formával nem tud érdemben foglalkozni. Az állattartással együtt járó másik környezeti terhelés a trágyakezelésből adódik, és komplex környezeti problémát okoz a felszíni víz – felszín alatti víz – talaj rendszerben, valamint a levegőben egyaránt. A lakó- és érzékeny természeti területek védelme érdekében a területrendezési tervezés során is meg kell erősíteni az állattartó telepek telepítésének szabályait. A bejegyzett telepeken kívül fontos feladat a lokális, egyéni, illegális terhelések felszámolása.

3.10 Országos és térségi (megyei) övezetek

3.10.1 Magterület, ökológiai folyosó, pufferterület övezete (országos ökológiai hálózat térségi övezetei)

A hatályos területrendezési terv 2005-ben történt elfogadása óta eltelt időszakban több jogszabályi változás is történt az ökológiai hálózat, táji-, természeti értékek védelmével összefüggésben. Megváltozott az ökológiai hálózat övezeti rendszere, 2004-ben kijelölésre majd 2007-ben pontosításra kerültek a Natura 2000 területek. Az országos ökológiai hálózat területét a hatályos területrendezési terv az OTRT vonatkozó övezeti rendszere alapján védett természeti terület övezetbe, védett természeti területek védőövezetébe, természeti terület övezetébe és ökológiai (zöld) folyosó övezetbe sorolta. A 2008-ban módosított Országos Területrendezési Terv az országos ökológiai hálózat új övezeti rendszerét vezette be: magterület, pufferterület, ökológiai folyosó övezetekkel. A Vidékfejlesztési Minisztérium adatszolgáltatása alapján a terv az új övezeti rendszert tartalmazza.

Az ökológiai hálózat megyei területei elsősorban Körösök vízrendszere, a folyóvölgyek, holtágak és árterek, továbbá a Kis-Sárrét térségében, illetve a Kardoskúti Fehér-tó és szikesek és Tótkomlós területén koncentrálódnak. Az ökológiai hálózat övezeteinek kijelölése során a védett területek mellett meghatározó jelentősége volt a Natura 2000 különleges madárvédelmi területeknek és különleges természetmegőrzési területeknek is. Az ökológiai hálózat megyei területein kijelölt magterületek és ökológiai folyosók is elsősorban e tájegységeken találhatók. A pufferterületek többnyire a magterületeket veszik körül.

Az ökológiai folyosó övezete jellemzően a védett területek és a magterületek között helyezkedik el, nagyarányú átfedésben a Natura2000 területekkel is. A magterületek és ökológiai folyosók övezetei lefedik a megye valamennyi jelentősebb természetvédelmi területét is. Az ökológiai hálózat övezeteire alkalmazni kell az OTRT vonatkozó előírásai mellett, a természet védelméről szóló törvény előírásait, a védett természeti területek védettségét kimondó rendeletben foglalt előírásokat. A Natura 2000 területeken pedig a vonatkozó kormányrendelet szerinti előírásokat is figyelembe kell venni a településrendezési tervek készítése és a területek hasznosítása során. A terv az ökológiai hálózat kiemelt értékét képviselő, védett természeti területeket is jellemzően magában foglaló magterületekre, az ökológiai folyosó területeire és a pufferterületi övezetre vonatkozóan ajánlásokat is megfogalmaz.

A táj- és természetvédelmi vizsgálat megállapította, részletes számszerű adatokkal, térképi lehatárolásokkal is alátámasztotta, hogy Békés megye országos szinten természeti értékekben közepesen gazdag terület. Az elmúlt évtizedek intenzív tájhasznosítási, tájgazdálkodási formáinak következtében, kiváltképp a megye túlnyomó részét uraló szántóföldi növénytermesztés következtében számos táji-, természeti érték semmisült meg, illetve károsodott. A kedvezőtlen folyamatok ellenére a megyében sok olyan természetileg értékes terület, illetve objektum található, amelyek védettek, vagy arra tervezettek, de akár jogi védelem nélkül is megóvásra érdemesek. Ezek az országos szinten védett területek természetvédelmi területek (Békés megyében tájvédelmi körzetek nem találhatók), valamint az időközben megállapításra került Natura2000 európai ökológiai hálózathoz tartozó területek besorolásra kerültek az OTRT által előírt ökológiai hálózati kategóriákba.

A 2003. évi XXVI tv. az Országos Területrendezési Tervről (OTrT) kijelöli - többek között - az országos ökológiai hálózat területét, mely megyei szinten a következő övezetekből épül fel: *magterület, ökológiai folyosó és pufferterület*.

A tervmódosítás táj- és természetvédelmi tartalma megjelenik számos más, külön fejezetben tárgyalt területen (tájképvédelmi és örökségvédelmi övezetek), de elsődlegesen az ökológiai hálózatok övezeteiben. Az ökológiai hálózat övezeteinek elhelyezkedését külön övezeti tervlap szemlélteti.

3.10.2 Kiváló termőhelyi adottságú szántóterületek

A kiváló termőhelyi adottságú szántóterület övezete országos területrendezési tervben megállapított, kiemelt térségi és megyei területrendezési tervekben alkalmazott övezet, amelybe az agroökológiai adottságai alapján kimagasló agrárpotenciállal rendelkező, ugyanakkor környezeti szempontból a legkevésbé érzékeny, ezért mezőgazdasági árutermelésre legalkalmasabb szántóterületek tartoznak. Ezt az övezetet már tartalmazta a 2005-ben elfogadott megyei területrendezési terv is. Az övezeti lehatárolás a megye déli egyharmadát csaknem összefüggően magába foglalja a Csanádi-hát DK-i részének kivételével. Az övezet része továbbá az Orosháza-Szarvas-Békéscsaba által közrefogott középső része is a megyének. Ez utóbbi térség gyakorlatilag a Békési-sík kiváló szántóit foglalja magába.

A megye területének nagy része alapvetően mezőgazdasági árutermelő terület, ezért fontos, hogy ezeken a területeken a településtervezés és -fejlesztés biztosítsa a mezőgazdasági termelés feltételeit, ezen belül a mezőgazdasági majorok elhelyezésének kedvező szabályozását, a nem üzemelő majorok újrahasznosításának biztosítását, valamint a termőföld védelmét. Mindeközben törekedni kell a nagyüzemi szántóföldi művelés nagy, összefüggő tábláin a mozaikosság kialakítására, meglévő mezsgyék, fasorok megőrzésére, újak telepítésére, melyek a tájkép kedvező alakítása mellett, a termőföld védelmét is szolgálják, valamint ökológiai szempontból változatossá teszik a területet. Ezt szolgálják az övezetre vonatkozó ajánlások is.

Véleményünk szerint a megye területének előbbinél lényegesen kisebb része kevésbé jó – de országos összehasonlításban még mindig jó minőségű - termőfölddel rendelkezik, de ezeken belül célszerű meghatározni azokat a területeket, amelyek az országos „kiváló” minősítésbe nem kerülhettek be, de jobb minőségű területnek számítanak. Az ezt megalapozó agroökológiai értékelést nemcsak a szántó művelési ágra, hanem valamennyi intenzívebb művelésű területre célszerű meghatározni.

Ennek az értékelésnek alapján tettünk javaslatot a mezőgazdasági művelésre másodlagosan alkalmas, a kiválónál gyengébb, de a megyében még jobb minőségűnek számító mezőgazdasági övezet meghatározására.

3.10.3 Mezőgazdasági művelésre másodlagosan alkalmas terület

A mezőgazdasági művelésre másodlagosan alkalmas (közepes termőhelyi adottságú) területek övezetének kijelölését a racionális földhasználat elveinek való megfelelés teszi indokolttá. Mivel a megye területét eléggé nagy területen érinti az OTrT kiváló adottságú szántóterületi övezete, ennek ellenére itt is szükséges a relatíve legjobb minőségű termőföldek mezőgazdasági művelésben tartásának biztosítása. A településrendezési tervek számára iránymutatást adhat az övezetbe sorolt területek agráralkalmassági rangsoroláson alapuló minősítése, a termőföld igénybevételével járó területfelhasználási változások tervezéséhez. (Az övezet nem képezi a Megyei Képviselő-testületi rendelet részét, hanem a Képviselő-testület határozattal kerül elfogadásra.)

3.10.4 Kiváló termőhelyi adottságú erdőterületek

A kiváló termőhelyi adottságú erdőterület új övezet, amelyet az OTrT jelölt ki. Az övezeti térkép a Mezőgazdasági Szakigazgatási Hivatal Központ - Erdészeti Igazgatóság adatszolgáltatása alapján készült.

Az övezetre vonatkozóan az OTrT a következő fogalom meghatározást alkalmazza:

„Az őshonos fajokból álló erdőtársulások fenntartására leginkább alkalmas az erdő hármaskörű funkcióját - környezetvédelmi, gazdasági, társadalmi - egymással összhangban a legmagasabb szinten biztosítani képes erdőterületek.”

Az övezetre vonatkozóan az OTTrT két szabályt tartalmaz.

- Egyrészt a külszíni bányatelek megállapítása, illetve bányászati tevékenység engedélyezése a bányászati szempontból kivett helyekre vonatkozó szabályok szerint lehetséges.
- Másrészt beépítésre szánt terület csak kivételesen, egyéb lehetőség hiányában, területrendezési hatósági engedély alapján jelölhető ki.

A megye erdőterületi értékeinek fokozott védelme indokolja, hogy a kiváló termőhelyi adottságú erdőterületeken sem beépítésre szánt területek, sem külszíni bányászati terület kialakítása ne legyen megengedhető.

3.10.5 Erdőtelepítésre alkalmas területek

Az erdőtelepítésre alkalmas területre vonatkozóan ágazati adatszolgáltatást nem kaptunk, így az a tervező javaslataként terület kijelölésre, agroökológiai alkalmassági vizsgálat alapján. Az övezet területének meghatározása során kiemelt szempont volt, hogy a mezőgazdálkodási szempontból gyenge termőképességű, beépítetlen és ökológiai hálózathoz nem tartozó területek elsődlegesen erdőtelepítési célra legyenek felhasználhatók, amennyiben az erdősítés termőhelyi feltételei is elvileg biztosítottak.

Az erdőtelepítésre alkalmas övezetek kétszintű rendszerét javasoljuk kialakítani.

Ennek első szintje az OTTrT alapján meghatározott övezet, amelyet **erdőtelepítésre elsődlegesen alkalmas** területként tartalmaz a terv. Az övezet területére vonatkozóan az OTTrT 19/A §-a kimondja, hogy beépítésre szánt terület csak kivételesen, egyéb lehetőség hiányában területrendezési hatósági eljárás alapján jelölhető ki. Az erdőtelepítésre elsődlegesen alkalmas területek erdőterületi besorolása és erdőtelepítésre való igénybevétele kívánatos, ezért a térszerkezeti tervlapon ábrázolt erdőgazdasági térség részét képezik.

Az **erdőtelepítésre másodlagosan alkalmas** területek (új) övezetét ennek kiegészítéseként javasoljuk meghatározni.

3.10.6 Erdőtelepítésre másodlagosan alkalmas terület

Az erdőtelepítésre másodlagosan alkalmas területek övezetének kijelölése részben a fenti elveknek való megfelelés másik logikus eleme, gyakorlatilag pedig az országos és európai irányelveknek megfelelő erdőterület növelési elvárásoknak való megfelelés egyik eszköze. A megyei szinten meghatározott erdőtelepítésre elsődlegesen alkalmas területeket kiegészítő övezet kijelölése elősegíti az erdősítés területi alapjainak növelését, illetve az e célra igénybe vehető területek meghatározásának megkönnyítését. Amennyiben a településszerkezeti tervekben az elsődlegesen és másodlagosan alkalmas erdőtelepítési területek tervezett erdőként kerülnek besorolásra, nagy valószínűséggel nemcsak az erdőterületek mennyiségi, hanem minőségi fejlesztése is megvalósulhat. Az övezethez ajánlás-szintű előírások kapcsolódnak, ezért csak az erdő-övezeti tervlapon jelenik meg. *(Az övezet nem képezi majd a Megyei Képviselő-testületi rendelet részét.)*

3.10.7 Térségi komplex tájrehabilitációt igénylő terület

Az OTTrT Békés megye területén nem jelöl ki országos komplex tájrehabilitációt igénylő területet. A megyei területrendezési terv viszont él a térségi jelentőségű komplex tájrehabilitációt igénylő terület lehatárolásával. Az övezet alapvető célja a Körösök vízrendszerének szerves részét képező nagy számú holtág és morotva táji arculatának megőrzése, ahol ez szükséges, ott helyreállítása. A holtág-rehabilitáció ezekenek a kiterjedésük alapján is jelentékeny, és mind természetmegőrzési, mind turisztikai potenciál tekintetében megyei jelentőségű speciális adottságú vízfelületeknek a megóvását és védelmét szolgálja. Az övezet a Hármaskörös lefűződött holtágait teljes egészében magába foglalja, de a Kettős-Körös és a Sebes Körös menti területek érintett térségei is érintettek az övezet által.

3.10.8 Országos jelentőségű tájképvédelmi terület

A 2008-ban módosított OTRT új övezetként bevezette az országos jelentőségű tájképvédelmi övezetet. Az országos jelentőségű tájképvédelmi terület övezete a megyében 4 térséget fed le. Legnagyobb összefüggő térség a Békéscsaba-Békés-Gyula városok által közrefogott terület, amely a megye leginkább erdősült vidéke, és magába foglalja a Fehér- és Fekete-Körös összefolyásának térségét, a Szanazugot. Ezen túl az övezet magába foglalja a Szarvasi-holtág térségét, Mezőhegyes térségét és Csorvás települést. Ezen területek pontosítása a megyei terv feladata. Az OTRT az országos tájképvédelmi övezet mellett fenntartja a lehetőségét térségi jelentőségű tájképvédelmi övezet kijelölésének, amit a megyei területrendezési terv meg is tesz.

3.10.9 Térségi jelentőségű tájképvédelmi terület

A települések és a táj harmonikus egységének megőrzése, a tájképi értékek halmazozott jelenléte, a természeti értékekben való gazdagság és természetvédelmi érzékenység figyelembevételével tájképi szempontból kiemelten érzékenynek tartunk a fenti térségeken túl több megyei területet is, amelyeket térségi jelentőségű tájképvédelmi övezetként határoztunk meg. Ezek elhelyezkedését a tájképvédelmi tervlap külön övezetként határolja le. Az országos és térségi jelentőségű tájképvédelmi övezetek nem foglalják magukba a települési térségek területét, fontos azonban a települések táji környezetében, a hagyományos tájkarakter megőrzése, a települések és az ártéri többszörösen védett táj közötti térségek megyei szintű összehangolt tájképvédelme. Ennek érdekében az OTRT két övezetre vonatkozó szabályozása mellett fontosnak tartjuk az övezetre megfogalmazott ajánlások alkalmazását is az érintett települések rendezési terveinek készítése során.

A térségi tájképvédelmi terület övezete lehatárolásának módszertana

Hazánkban a területfejlesztésről és területrendezésről szóló 21/1996-os törvény és a végrehajtásáról szóló 18/1998-os rendelet teremtette meg a területrendezési tervekben a tájképvédelmi övezetek lehatárolásának lehetőségét. A területfejlesztési koncepció, a területfejlesztési program és a területrendezési terv tartalmi követelményeiről szóló 218/2009. (X. 6.) Korm. rendelete rendelet szerint a területrendezési tervek övezetei között kell az országos és a térségi jelentőségű jelentőségű tájképvédelmi terület megjeleníteni.

Az OTRT tájképvédelmi területének lehatárolásához kialakított módszertan megpróbált egy olyan egységes, tájalkotó elemekre alapozott módszert kialakítani, amely kisebb módosításokkal jól alkalmazható a térségi tájképvédelmi övezet lehatárolásokhoz is.

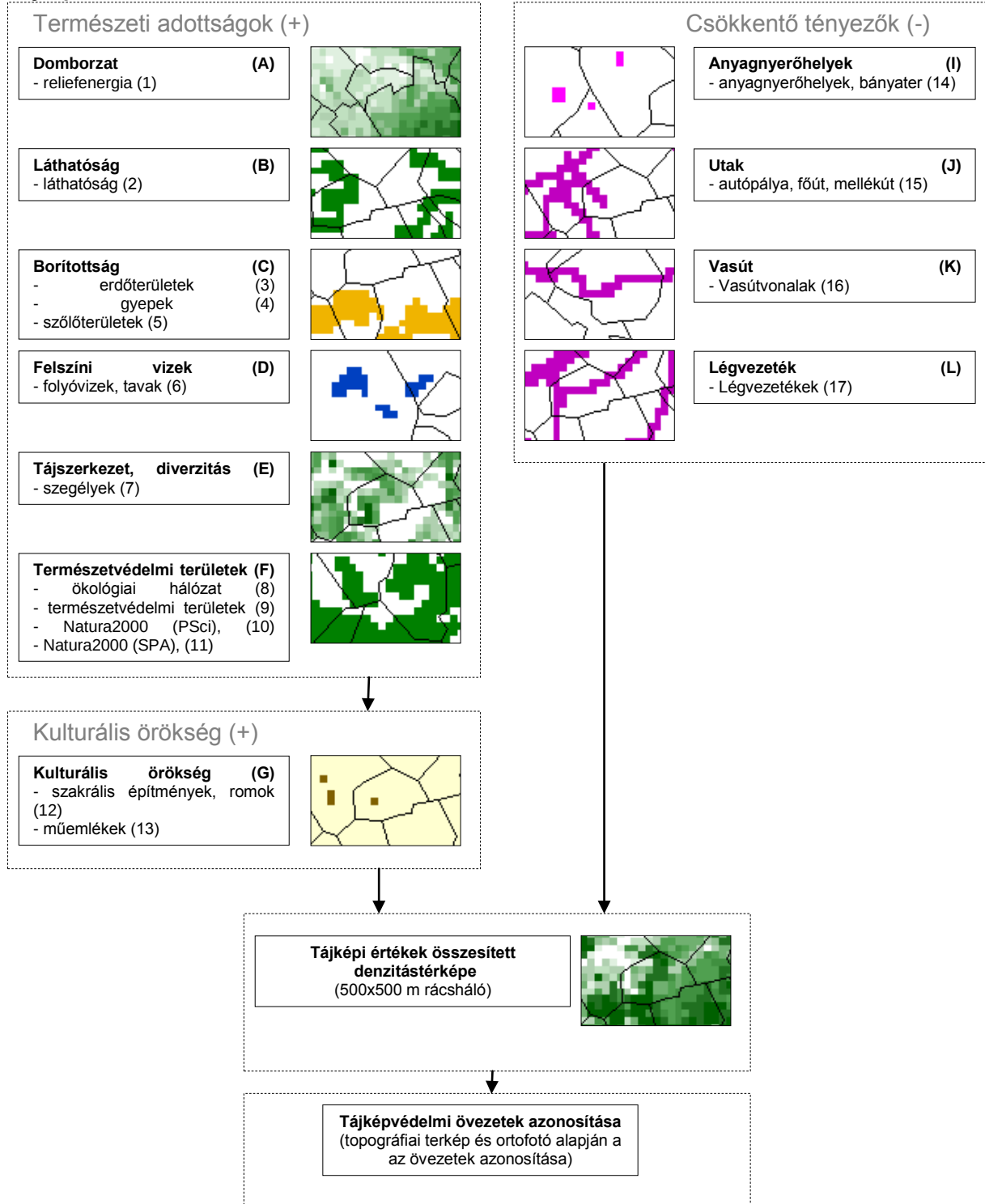
A tájképet meghatározó legfontosabb adottságok két fő csoportba sorolhatók. A rurális tájban a természeti adottságok közül a domborzat, a növényzet, a borítottság, a területhasználat szerkezete, az urbanus tájban kulturális örökség adottságai, az épített elemek száma, minősége, együttese a meghatározó. A tájképben, a vizuálisan megjelenő látványban az elemek sajátosan keverednek és mindkét csoport fontos meghatározója lehet a tájképnek.

Az értékelésnél követett alapelvek ezért a következők:

- Az értékelés a vizsgált elemek sokszínűsége, eltérősége és jelentős száma miatt csak térinformatikai feldolgozással valósítható meg.
- Minél több vizsgálati szempontot veszünk számításba annál pontosabb értékelést kapunk.
- A szubjektivitásból származó arányeltolódásokat a vizsgálatba bevont elemek számának növelésével csökkentjük.
- Csak olyan tájképileg fontos elemeket vizsgálunk, amelyekhez adatbázisa teljes lefedettségű.
- A technikailag a még kezelhető, legrészletesebb adatbázisokat használjuk a feldolgozáshoz.
- Az egységes adatbázis alapját a DTA50 digitális topográfia térkép és a CORINE CLC50 adatbázisok jelentik.
- A rendkívül eltérő, különböző jellegű tematikus fedvények (pont, vonal, felület, településsoros adat) összehasonlításának, összekapcsolásának megkönnyítésére, az adatokat egy egységes rácshálós modellbe (500 x 500 m) konvertáljuk. Az értékelések elvégzése után az eredményeket területhatáros fedvénnyé alakítjuk vissza.

- A vizuális hatások értékelése a legtöbb szakirodalmi adat szerint a vizsgált objektum körüli 2 km-es távolságig terjed, ezért az értékelési cellák rácsméretét ennek negyedében 0,5 km-ben határozzuk meg.
- Új, önálló felmérésekre, kutatásokra az értékelés szűk határídeje miatt nincs lehetőség, ezért csak meglévő adatokat használunk.
- A nemzetközi gyakorlatban elterjedt tájökölógiai mérési módszereket (landscape metrics) felhasznáíjuk.
- Az automatikusan kapott eredményeket manuálisan finomítjuk, területhatárok alapján pontosítjuk, de az övezet határa nem jelent területhasználat határokat, mivel az övezet több fontos tényező együttes fellépése eredményeként jött létre.
- A vizsgált elemeket a könnyebb összehasonlíthatóság és számolás kedvéért 10 pontos értékskála rendszerbe konvertáljuk.
- Az értékelésben a pozitív „adottságok”, tájképi értéket növelő tényezők mellett a tájképi értéket csökkentő tényezőket is vizsgálunk.

A tájképvédelmi övezet lehatárolásának módszertana, felhasznált adatok

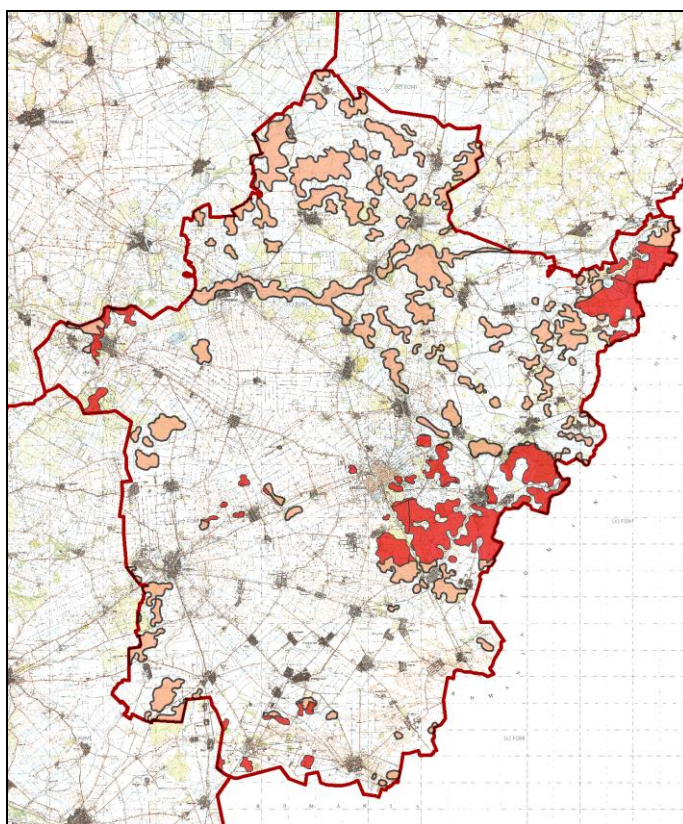

A térségi jelentőségű tájképvédelmi terület övezetének lehatárolása az alábbi szempontok figyelembe vételével történt:

- Domborzat a relief energia szerint
- Erdőterületek
- Gyepek
- Szőlőterületek
- Folyók, tavak
- Szegélyek
- Ökológiai hálózat

- Természetvédelmi terület
- Natura2000 (PSci)
- Natura2000 (SPA)
- Szakrális építmények, romok
- Műemlékek
- Értékek összesítve
- Anyagnyerőhelyek
- Légvezetékek
- Utak
- Vasútvonalak
- Csökkentő tényezők
- Tájképvédelmi értékesség (Összesített értékelés)

A tájképileg legértékesebb felső 40% értékhatár területeit mutatja a munkamódszer alapján előállított ábra. Ezen jól látható volt, hogy a tájképileg értékes területek gyakran egy tömbben helyezkednek el, de sok az egy-két cellára kiterjedő terület is. A tájképvédelmi övezet lehatárolása az ortofotón és 10-ezres topográfiai térképen történő beazonosítással történt.

Az országos (vörös, Kód=1) és helyi térségi (rózsaszín, Kód=0) jelentőségű tájképvédelmi területek övezete

Békés megye tájképvédelmi területekben szegény térsége az országnak. A tájképileg értékes területeket a folyómenti galériaerdők és a békési tájra jellemző Pannon gyeptelepítések megmaradt foltjai jelentik. A feltüntetett országos és térségi jelentőségű tájképvédelmi területek nagyságából is jól látszik, hogy a tájképi értékességét, változatosságát, karakterét tekintve a megye az országos átlag alatt szerepel. Az egysíkú, agrár jellegű táj változatosságát fasorokkal, erdőtelepítéssel, az alföldi tájra jellemző gyepterületek növelésével lehet karakteresebbé tenni. Jelenleg a megmaradt tájképileg értékes területek nagyobb tömbben a megye keleti, országhatár melletti részén helyezkednek el, ezek képezik a térségi jelentőségű tájképvédelmi terület övezete részét. A tájképvédelmi övezet pontos lehatárolása ortofotó és a 10-ezres topográfiai térkép segítségével történt.

3.10.10 Térségi hulladéklerakó hely kijelöléséhez vizsgálat alá vonható terület

Az övezetbe a megyei területrendezési tervben kijelölhető azon területek tartoznak, amelyek a védendő területfelhasználású területeken (erdők, kiváló termőhelyi adottságú szántók) és a térségi védelmi övezeteken kívüliek. A vizsgálat alá vonható terület övezetben új térségi hulladéklerakó hely csak külön jogszabályokban meghatározott terület-alkalmassági vizsgálatok (környezeti hatásvizsgálatok - előzetes-, részletes környezeti tanulmány), valamint az országos-, a regionális és az előbbiekkal összhangban készítendő megyei hulladékgazdálkodási tervek alapján helyezhetők el.

3.10.11 Világörökségvárományos és történeti települési terület

Az OTTrT fogalom meghatározása szerint történeti települési terület: kiemelt térségi és megyei területrendezési tervekben megállapított övezet, amelybe a védendő terület egységek - különösen a történeti településközpontok, a történeti kertek, a jelentős régészeti lelőhelyek, az országos és helyi védelem alatt álló területek, valamint ezek környezete, védőövezetei - tartoznak.

A KÖH adatszolgáltatása Békés megyében egyetlen települést, Mezőhegyest nevezi meg világörökségvárományos terület övezetébe tartozó településként. Az alábbi Békés megyei településeket sorolja a KÖH a történeti település övezete által érintett települések közé: Battonya, Békés, Békéscsaba, Békésszentandrás, Geszt, Gyomaendrőd, Gyula, Orosháza, Szabadkígyós, Szarvas, Szeghalom, Tótkomlós, Vésztő.

Bár a vonatkozó jogzabály szerint a mind a világörökségvárományos, mind a történeti települési területek vonatkozásában elegendő a megyei területrendezési tervekben az érintett területek településsoros meghatározása és ábrázolása, a Békés megyei területrendezési terv módosítása keretében ebben a vonatkozásban is továbbléptünk az övezethez tartozó területek előzetes lehatárolásában.

A rendelkezésre álló településszerkezeti tervek másodelemzésével, légifotók kiértékelésével, a településszerkezeti sajátosságok figyelembevételével (településenként) lehatárolásra kerültek a történeti települési területek, amelyek pontosítását és szabályozását a településrendezési eszközök módosítása során kell majd elvégezni.

A megyei képviselő-testületi rendelet részét képező övezeti tervlap a jogszabályi keretek biztosította lehetőségekre tekintettel csak az érintett települések közigazgatási határos megjelölését tartalmazza. A képviselő-testületi határozat ezen túlmenően tartalmazza azt a tervlapot, amely a szakmai előkészítő munka eredményeképp előállt, és a kulturális örökségi értékekkel ténylegesen érintett területek előzetes lehatárolását tartalmazza, minden - az övezet által érintett - településben.

A történeti települési terület övezete OTTrT által is alkalmazott szabályai a megye területén is érvényesítendőek azzal a kiegészítéssel, hogy a konkrét területi lehatárolásokat a megyei képviselő-testületi határozat részét képező övezeti tervlap tartalma figyelembevételével kell a településrendezési tervekben elvégezni.

3.10.12 Kiemelten érzékeny felszín alatti vízminőségvédelmi terület

Az övezet a sérülékeny, felszíni szennyeződésre fokozottan érzékeny vízbázisok és felszín alatti vízkészletek védelmét biztosítja. A hidrogeológiai adottságok következtében a megye területén számottevő felszín alatti vízkészlet helyezkedik el. Különös jelentőségét az adja, hogy a felszín alatti vízkészlet egy része biztosítja a megye számos települése ivóvízszükségletét. Hasonlóan nagy jelentősége van a megye hévízkészlete felszíni szennyeződésektől történő megóvásának. A területrendezési övezet legfontosabb célja az ivóvízbázisnak és a mélységi vizeknek a megóvása a szennyező tevékenységek káros hatásaitól.

A megyében a legnagyobb összefüggő védendő vízbázis területek a megye déli felében, az Orosháza-Békéscsaba vonaltól D-re helyezkednek el. A mélyben a Maros hordalékkúp kavicsanyagában tárolt tetemes vízkészletek húzódnak. Ezek a megye legintenzívebben hasznosított mezőgazdasági termőterületei, amelyek esetében a vegyszerhasználat jelent potenciális veszélyt a felszín alatti vizek tekintetében.

3.10.13 Felszíni vizek vízminőségvédelmi vízgyűjtő területe

Az övezet célja a vízfolyások és állóvizek szennyezéssel szembeni védelmének biztosítása nem csak a felszíni vizek közvetlen védelme, hanem a teljes vízgyűjtőterületre érvényes területhasznosítási szabályok illetve korlátozások megfogalmazásával. A megye intenzív mezőgazdasági termeléssel hasznosított középső és déli térségei azok, ahol a kemikáliák használata a felszíni vizeket leginkább terhelő potenciális veszélyeztető tényező. A megye kiváló termőterületein a nagyfokú diffúz valamint helyenként lokális terheltség indokolja az övezet kijelölését a Békéscsaba-Orosháza vonaltól délre eső területen. A megye északi harmadának, a Körösök vízrendszere alkotta sűrű vízhálózatának térségében az extenzívebb termelési formák az elterjedtebbek, az övezet ezért északi irányban nem terjed ki.

3.10.14 Ásványi nyersanyag-gazdálkodási terület

Az ásványi nyersanyag-gazdálkodási terület új övezet, a hatályos megyei területrendezési terv nem tartalmazot ilyen tematikájú területrendezési övezetet. Az övezet célja a megye területén ismert ásványkincs készletek lehatárolása, a szükséges területhasználatra vonatkozó előírások területi hatályának kijelölése. Az övezet az OTTrT alapján került lehatárolásra. Az övezet pontostására a Magyar Bányászati és Földtani Hivatal területileg illes Bánakapitányságának adatszolgáltatása alapján nem volt lehetőség, mivel területi lehatárolásokat nem tudtak rendelkezésre bocsátani.

3.10.15 Együtt tervezhető térségek övezete

Az együtt tervezhető térségek területe magába foglalja az OTTrT alapján kötelezően lehatárolandó egyetlen, Békéscsaba agglomeráció térségét, valamint azon felül további együtt tervezésre javasolt térségeket is. Békéscsaba és formálódó agglomerációja (településeggyüttes) az OTTrT szerint együtt tervezésre javasolt. A megyei területrendezési terv módosítása a megye sajátosságait figyelembe véve egy további olyan térséget határol le, amelyek együttes tervezése, és a térségen belüli együttműködés kívánatos. A vonatkozó jogszabályok értelmében a megyei Képviselő-testület további együtt tervezésre javasolt térséget a megyében csak határozattal hagyhat jóvá, a rendeletnek nem képezheti részét.

Az övezet által - a Békéscsabai agglomeráción túl - együtt tervezésre javasolt térség összhangban Békés megye területfejlesztési koncepciójában rögzített turisztikai fejlesztési prioritással a Körösök-völgyének települései alkotta turisztikai szempontból együtt tervezendő térség. Az övezet magába foglalja a Körösök Völgye Natúrpark Békés megyébe eső településeit, de ezen túlmenően – mintegy a natúrpark gondolat kiterjesztéseként – a folyóvölgyek és vízpartok hordozta természetmegőrzési és turisztikai fejlesztések potenciális színteréül szóba jöhető további Körösmenti településeket is.

A Körösök vidéke a turizmus és a természetvédelem számára egyaránt célterület. A sűrű vízhálózattal átszőtt, számos holtágat és folyóvizet magába foglaló, galériaerdőkkel szegélyezett térség olyan egyedi jegyeket hordoz, amely megyei, de régiós és országos szinten is egyedülálló, elsősorban tájképileg. A folyók közelében települt községek és városok térségileg egységes elvek szerinti tervezése kívánatos. A térség turisztikai kínálatában a természeti értékek megőrzése és bemutatása, a vízparti rekreáció – horgászat, vizitourizmus – és a termáluturizmus mellett a kulturális örökség építészeti, néprajzi értékei egyaránt fellelhetők. Ezeknek az erőforrásoknak az optimális és térségileg összehangolt hasznosítása, turisztikai csomagkínálat felépítése a cél. A térség összehangolt tervezését indokolja a Körös-vidékhez kapcsolódó jelenlegi és jövőben várható rekreációs-, lakóterületi, továbbá kiszolgálóinfrastruktúra igényeinek összehangolt biztosítása.

3.10.16 Rendszeresen belvízjárta terület

A megye területén a síkvidéki vízjárta területeket az ún. Pálfi-féle belvíz veszélyeztetettség, illetve belvíz gyakorisági térképpel jellemezzük. A Pálfi-féle térkép a belvíz-borítottsági gyakoriságot négy kategóriába (I, II, III, IV) sorolja. Ezen kategóriák jelentése:

Veszélyeztetettségi kategória	Az elöntés relatív gyakorisága	Szöveges minősítés
I.	<0,05	Belvízzel nem, vagy alig veszélyeztetett terület
II.	0,05-0,10	Belvízzel mérsékelten veszélyeztetett terület
III.	0,11-0,20	Belvízzel közepesen veszélyeztetett terület
IV.	>0,20	Belvízzel erősen veszélyeztetett terület

A megye területén a 4 belvízveszélyeztetettségi kategóriából mind a négy kategória előfordul. A megye fokozott belvízveszélyeztetettségét támasztja alá, hogy Békés megye területének hozzávetőlegesen a fele a közepesen és az erősen veszélyeztetett kategóriába sorolódik. A megye északi harmada, a Körösök völgyétől északra eső terület gyakorlatilag egybefüggően a rendszeresen belvízjárta terület övezetének része.

3.10.17 Nagyvízi meder területe

A nagyvízi meder területe a 21/2006. Korm. rendelet alapján lett kijelölve, vagyis „A nagyvízi meder területét a mértékadó árvízszint vagy az eddig előfordult legnagyobb árvízszint közül a magasabb jelöli ki”. Ez azt is jelenti, hogy ahol a folyó medre árvédelmi töltések közé van szorítva ott a nagyvízi meder műszaki határa a töltés nyomvonala.

Az övezet területe a VKKI adatszolgáltatása alapján került lehatárolásra. Az övezet területe Békés megyében a Körösök vízrendszerére terjed ki. Az övezet területe végigkíséri a Fehér-, a Fekete, a Kettős-, a Sebes-, a Hármasköröst, valamint a Berettyó folyókat a teljes megyei szakaszukon. A kisebb folyók esetében mindössze néhány tucat méteres szélességben kíséri az övezet a folyók vonalát, azonban a Hármaskörös teljes megyei szakaszán több száz méter széles nagyvízi meder került kijelölésre.

3.10.18 Földtani veszélyforrás területe

Az övezet összetett szempontrendszer alapján foglalja magába mindazon területek a megyében, amelyek döntően földtani szerkezeti okok, állékonysági adottságok miatt veszélyeztetettek. A megyében a legfontosabb földtani veszélyforrást a térfogatváltozó agyagok hordozzák. Az ilyen geológiai adottságú területekkel érintett települések érintettek az övezet által: Medgyesbodzás, Medgyesháza, Kevermes, Pusztaföldvár, Csanádapáca, Kaszaper, Almáskamarás, Nagybánhegyes, Nagykamárás, Szabadkígyós. Az övezet a megye középső és déli harmadát érinti.

3.10.19 Szélerőmű elhelyezéséhez vizsgálat alá vonható terület

A szélerőmű elhelyezéséhez vizsgálat alá vonható terület övezetének kijelölését több tényező is indokoltá teszi. A növekvő igény és Magyarország Európai Unióval való vállalása a megújuló energiaforrások növekvő részaránya vonatkozásában szükségessé teszi a szélerőmű-parkok elhelyezésére alkalmas térségek feltérképezését. Sajnálatos, hogy erre nézve az OTRT nem nyújt iránymutatást, mivel ilyen típusú övezeteket nem határoz meg, de lehetőséget ad egyedileg meghatározott övezetként ilyenek meghatározására.

A sajátos megyei térségtípus javaslatának másik okát szélerőmű parkok elhelyezésének speciális természeti és tájképi - tájvédelmi vonatkozásai. A létesítmények telepíthetőségének alapfeltétele a megfelelő természeti erőforrás, a szükséges sebességű és gyakoriságú szél megléte és hasznosíthatósága. A létesítménytípus toronyszerű építményei ugyanakkor többek között természeti szempontból és tájképileg érzékeny területeken, földtani veszélyforrás által érintett területen, települési térségben és nagyvízi meder területén nem helyezhetők el. Az alkalmassági és kizáró tényezők együttes mérlegelésével szükséges meghatározni azokat a településeket, ahol a későbbiekben a

településrendezési tervezés során a legkevesebb konfliktussal kijelölhetők a szélerő hasznosító művek telepei.

3.10.20 Új beépítésre szánt terület kijelölését korlátozó - összesítő - övezet

A megyei terv módosítása megalapozó munkarészei között elkészült és a Képviselő-testületi határozat részeként dokumentálásra került az új beépítésre szánt terület kijelölését korlátozó - összesítő - övezet tervlapja. A tervlap együttesen - összevontan - ábrázolja azokat a megyei övezeteket, amelyek által érintett területen az OTrT előírások alapján beépítésre szánt terület nem jelölhető ki. A tervlap a könnyebb tájékozódást szolgálja.

3.11 Az Országos Területrendezési Terv és Békés Megye Területrendezési Terve módosításának összhangja

3.11.1 Térségi területfelhasználás összhangja

Erdőgazdálkodási térség

A területrendezési tervre vonatkozó szabályok elvileg nem teszik lehetővé, hogy 50 hektárnál kisebb területfelhasználási egységek ábrázolásra kerüljenek a szerkezeti tervlapon. Ugyanakkor más szabályok szerint lehetséges az összes erdőterület erdőtörvénnyel összhangban történő ábrázolása. Jelen tervjavaslat a két követelményt együttesen érvényesíti. A léptéknek megfelelő részletzettségben ábrázolja az erdőterületeket, a tervezett erdőgazdasági térség elemeket pedig 50 hektárt meghaladó egységekben tervezi.

Békés megye módosított szerkezeti terve 41.676 ha erdőgazdálkodási térséget jelöl ki, amely az OTrT-ben tervezett 11.183 hektárnál lényegesen több (több mint 3 és félszerese), de a 2005-ben elfogadott megyei tervben jelölttel nagyságrendileg megegyező. A jelentős számszerű eltérés az OTrT és a megyei terv térképi léptékének különbségéből és a megye területeinek erdősítésre való alkalmasságából (a kijelölés a területi alkalmassági vizsgálatok eredményei felhasználásával történt) adódik. Az OTrT 50 hektárnál kisebb területek nem ábrázolásából eredő pontatlansága okán, a megye sajátos, néhány hektáros erdőfoltokból álló erdőit egyáltalán nem ábrázolja, miközben ezek a megye tényleges erdőinek jelentős részét teszik ki. Ábrázolásukra viszont a megyei tervben lehetőség van. A megyei tervben jelölt 41.676 hektár erdőből mintegy 25 ezer hektár meglévő, ami a jogszabályban előírt kétféle adatszolgáltatásból tevődik össze, egyrészt az MGSzH adatszolgáltatás szerint mintegy 12 ezer hektár kiváló termőhelyi adottságú erdőterületekből, másrészt a DTA50 alaptérkép szerinti további erdőkből. Az előzőekben jelzett mintegy 25 ezer hektárnyi meglévő erdőhöz képest a megyei terv mintegy 16 és fél ezer hektár tervezett erdővel növeli az erdőgazdálkodási térség területét, e kettőnek az összege a szerkezeti tervben szereplő 41 és fél ezer hektár erdő. Ennek az OTrT szabály szerint 75%-át kell erdőterületbe sorolni a településrendezési tervekben, ami 31 ezer hektár. A megyei területfejlesztési koncepció mintegy 25 ezer hektár új erdő létesítését irányozza elő a megye területén. A meglévő (25 ezer hektár erdő) és az OTrT által e térség minimum 75%-a (31 ezer hektár erdő) közötti különbség, tehát mintegy minimum 6 ezer hektár új erdőt kell az erdőgazdálkodási térségen belül kell kijelölni. A megyei területfejlesztési koncepcióban lévő tervezett új 25 ezer hektárnyi erdő és az OTrT erdőgazdálkodási térségben kötelezően kijelölendő, előzőekben jelzett 6 ezer hektár közötti további erdőterületfejlesztési különbözetet akár az erdőgazdálkodási térségen belül, akár a vegyes területfelhasználású térségben ki lehet jelölni a településrendezési tervekben, mivel a vegyes térség is lehetőséget ad települési szinten erdőterületek kijelölésére.

Mezőgazdasági térség

A megyei területrendezési tervben tervezett mezőgazdasági térség kiterjedése 466.426 hektár, az OTrT szerinti mezőgazdasági térségnél (516.546 ha) kevesebb, 90%-a - elsősorban a fent említett

erdőgazdálkodási térség OTTrT-hez képest bekövetkezett növekedése miatt. A mezőgazdasági térség a 2005-ös megyei tervben meghatározotthoz képest is némileg kevesebb.

A vízgazdálkodási térség

A vízgazdálkodási térség megyei tervben tervezett kiterjedése: 5.695 hektár.

Vegyes területfelhasználású térség

A vegyes területfelhasználású térség nagysága (10.055 hektár) az OTTrT-ben tervezetthez (14.227 hektár) képest csökkent. A vegyes térség lehatárolásánál törekedtünk az OTTrT-nek való lehetőség szerinti megfelelésre, azonban a léptékkülönbségből adódóan több helyen a vegyes térség más területfelhasználási kategóriába került besorolásra. Vegyes területfelhasználású térséget a 2005-ben elfogadott megyei terv – az akkori tartalmi követelmények szerint – nem tartalmazhatott.

Települési térség

Tekintettel arra, hogy a belterületi laksűrűség a megye városai többségében is alacsonyabb, mint a definícióban rögzített 15 fő/ha, a városi rangú települések települési területei - a jogi státusznak megfelelő - „városias települési térség”-ként kerültek ábrázolásra. A községi, nagyközségi státuszú települések a „hagyományosan vidéki települési térség” részei.

Az OTTrT Békés megyében a települési térség tényleges kiterjedésének megfelelően a következő településeket ábrázolja: Békéscsaba, Gyula, Orosháza, Szarvas, Gyomaendrőd. A megye további településeit szimbólummal jelöli az OTTrT. A felsorolt városok összesített városias települési térségének nagysága az OTTrT-ben és a módosított megyei tervben gyakorlatilag megegyezik.

Térségi területfelhasználási kategória	Kiterjedése Békés megye térségi szerkezeti tervében (ha)	Kiterjedése az Ország szerkezeti tervében (ha)	Az OTTrT-nek való megfelelés (%)
Erdőgazdálkodási térség	41676	11183	373
Mezőgazdasági térség	466426	516546	90
Vegyes területfelhasználású térség	10055	14227	71
Települési térség 1000 ha felett (Békéscsaba, Gyomaendrőd, Gyula, Orosháza, Szarvas)	12728	13007	98

Békés megye TrT - 2012	
városias települési térség	25.066
hagyományosan vidéki települési térség	13.746
építmények által igénybe vett térség	304
erdőgazdálkodási térség	41.676
mezőgazdasági térség	466.426
vegyes területfelhasználású térség	10.055
vízgazdálkodási térség	5.695
Összesen	562968

3.11.2 Műszaki infrastruktúra-hálózatok összhangja

Gyorsforgalmi utak				
Név	OTrT hossz	Megyei TrT hossz	eltérés	megjegyzés
M44	78,5	82,1	4,6%	
M47 II.	96,3	90,7	-5,8%	
Főutak				
Név	OTrT hossz	Megyei TrT hossz	eltérés	megjegyzés
44	79,7	80,0	0,4%	
46	33,7	34,2	1,6%	
47	89,5	93,0	3,9%	
470	19,7	21,1	6,7%	
Békés (470. sz. főút) - Doboz - Sarkad - Méhkerék térsége - (Románia)	31,1	30,9	-0,8%	
Békéscsaba (44. sz. főút) - Doboz	8,3	8,1	-1,8%	
Kunmadaras (34. sz. főút) - Karcag - Füzesgyarmat - Szeghalom (47. sz. főút)	34,7	34,8	0,2%	
443	18,3	17,6	-3,4%	
Szarvas (44. sz. főút) - Orosháza - Mezőkovácsháza - Battonya - (Románia)	84,2	90,9	7,9%	
Soltvadkert (53. sz. főút) - Kiskunmajsza - Kistelek - Mindszent - Derekegyháza - Szegvár (45. sz. főút) - Nagymágocs - Orosháza (47. sz. főút)	6,5	6,4	-1,3%	
Békéscsaba - Medgyesegyháza - Battonya	41,2	38,1	-7,6%	
Kisújszállás (4. sz. főút) - Túrkeve - Mezőtúr - Szarvas (44. sz. főút)	3,7	4,0	7,2%	
Csökmő térsége (47. sz. főút) - Körösnagyharsány - (Románia)	5,4	5,3	-1,9%	
Országos kerékpárút törzshálózat				
Név	OTrT hossz	Megyei TrT hossz	eltérés	megjegyzés
5a. Dél - alföldi	156,5	165,3	5,6%	
42. Alföldi	76,1	76,2	0,1%	
43. Körösvölgyi	86,9	84,6	-2,7%	
400 kV-os átviteli hálózat távvezeték eleme				
Név	OTrT hossz	Megyei TrT hossz	eltérés	megjegyzés
Albertirsa - Szolnok - Békéscsaba	39,3	39,2	-0,3%	
Debrecen - Békéscsaba	42,6	42,7	0,4%	
Sándorfalva - Békéscsaba	36,4	36,5	0,3%	
Békéscsaba - országhatár - (Románia)	39,0	38,7	-0,9%	

3.12 Tervezői nyilatkozat az OTTr és Békés megye területrendezési tervének módosítása összhangjáról

TERVEZŐI NYILATKOZAT

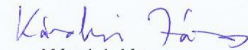
Az Országos Területrendezési Tervről szóló 2003. évi XXVI. törvény és Békés megye Területrendezési Tervének módosítása összhangjáról

Alulírott, mint **Békés megye Területrendezési Terve módosításának** vezető területrendező tervezői nyilatkozunk, hogy a tervezett módosítás megfelel az Országos Területrendezési Tervről (OTTr) szóló 2003. évi XXVI. törvényben foglaltaknak.

Békés megye területén az országos területfelhasználási kategóriák, valamint az országos jelentőségű műszaki infrastruktúra-hálózatok, az egyedi építmények az OTTr-ben megállapított térbeli rendnek, illetve a területfejlesztésről és területrendezésről szóló 1996. évi XXI. törvényben meghatározott pontosítási szabályoknak megfelelően kerültek megállapításra.

Békés megye Területrendezési Terve módosításakor lehatárolt térségi övezetek megfelelnek az OTTr-ben megállapított szabályoknak. Az övezetek közül a kiemelt térségi és megyei területrendezési tervek készítése során az országos, a kiemelt térségi és a megyei övezetek területi érintettségével kapcsolatosan állásfoglalásra kötelezett államigazgatási szervek köréről és az eljárás részletes szabályairól szóló 282/2009. (XII.11.) Korm. rendeletben megnevezett térségi övezetek lehatárolása a rendeletben megnevezett illetékes államigazgatási szervek előzetes adatszolgáltatása alapján történt.

Budapest, 2012. május 28.

Károlyi János
vezető területrendező tervező

Tervezői nyilvántartási szám:
TR-1 13-1017

és

Schuchmann Péter
vezető területrendező tervező

Tervezői nyilvántartási szám:
TR1-01-5068

PESTTERV
PEST MEGYEI TERÜLETFELHASZNÁLÁSI, ÉPÍTÉSI, KÖRNYEZET
TERVEZŐ ÉS TANÁCSADÓ KFT.

4 Társadalmi-, Környezeti-, Gazdasági hatásvizsgálat Békés Megye Területrendezési Terve felülvizsgálata és módosítása keretében érvényesített változásokról

Békés megye hatályos területrendezési tervét - az *akkori tartalmi követelmények figyelembevételével* - a VÁTI Kht készítette 1998-2005 között.

A tervet a 15/2005. (X.7.) számú rendelettel hagyta jóvá Békés Megye Képviselő-testülete.

A tervkészítés mindkét (*előkészítő és javaslattevő*) fázisában elkészült - és a *tervdokumentációval együtt széleskörű egyeztetésre került* - a terv társadalmi-, környezeti és gazdasági hatásainak vizsgálatát tartalmazó hatásvizsgálati fejezet. A hatásvizsgálat a területrendezési tervezés sajátosságait figyelembe véve átfogóan elemezte a lehetséges hatások összefüggéseit. E szerint Békés megye Képviselő-testülete a hosszú távra szóló célok és várható hatások együttes ismeretében döntött a megye szerkezetéről és területfelhasználásáról.

Jelen felülvizsgálatra és módosításra elsősorban az időközben módosított Országos Területrendezési Tervről szóló törvényben érvényesített változtatások, kiegészítések miatt kerül sor. A felülvizsgálat célja ugyanakkor a területrendezési eszközkészlet bővítésével a hatályos törvényi szabályozás pontosítása és kiegészítése a térségre vonatkozó fejlesztési és fenntarthatósági dokumentumokban elfogadott célok, valamint a térségben érintett települési önkormányzatok szempontjai együttes figyelembevételével.

Tekintettel arra, hogy Békés megye térszerkezetének és terület-felhasználásának fő elemeit és szabályait a hatályos terv már meghatározta, **jelen módosítás előkészítése keretében készített társadalmi-, környezeti-, társadalmi hatásvizsgálat csak azokra az elemekre vonatkozik, amelyek jelen tervezési eljárás részeként kerülnek megváltoztatásra, vagy kiegészítésre.**

A felülvizsgálat célja ugyanakkor - az *OTrT módosítással bővült területrendezési eszközkészlet alkalmazásával* - az időközben elfogadott megyei fejlesztési és fenntarthatósági dokumentumokban elfogadott célok, valamint a térségben érintett kistérségek és települési önkormányzatok szempontjai együttes figyelembevételével a területrendezés hatékonyságának javítása.

Békés Megye Területrendezési Tervének módosítása keretében érvényesített változások társadalmi-, környezeti-, gazdasági hatásainak vizsgálata			
A tervezett elemek	A tervezett változtatás várható		
	Társadalmi	Gazdasági	Környezeti
	hatásai		
A MEGYEI SZERKEZETI TERVET ÉRINTŐ TERÜLETFELHASZNÁLÁSI VÁLTOZTATÁSOK			
A megyei terv felülvizsgálata és módosításának előkészítése során - a <i>hatályos településszerkezeti tervek tartalmának feldolgozásával</i> - elkészült a terület-felhasználás jogi állapotát, ezen belül a települési területek kiterjedését rögzítő vizsgálat, amely a módosítás kiinduló alapját képezi.	A tervezés során választott megoldás jogbiztonságot biztosít, azt, hogy a települési önkormányzatok által az önkormányzati és az épített környezet alakításáról szóló törvényekben biztosított döntések beépültek a megyei szerkezeti terv alapját képező terület-felhasználási adatbázisba, tehát a tervezés során e döntésekben meghatározottakhoz képest terület-felhasználási visszasorolásokra nem kerül sor.	Gazdaságilag is kiszámíthatóvá válik a terület-felhasználás, biztosított az egyes területek folyamatos fejleszthetősége.	Az alkalmazott megoldás biztosítja, hogy a városias és hagyományosan vidéki települési térség további bővítése során következetesen lehessen alkalmazni azokat a térségi övezeteket, amelyek a terület-felhasználást befolyásolják, korlátozzák. <i>(E korlátozások a jóváhagyott településszerkezeti tervekben beépítésre szánt és jogszerűen kijelölt területeket nem érinti.)</i>
A megyei szerkezeti tervben tervezett területfelhasználás meghatározása során új elem - a „vegyes” terület-felhasználási kategória - is alkalmazásra került az OTRT-ben adott felhatalmazás szerint, a megyei sajátosságok figyelembevételével.	A „vegyes” terület-felhasználási kategória alkalmazása az érintett települési önkormányzatok számára lényegesen nagyobb mozgásteret biztosít a külterület terület-felhasználás tervezéséhez.	A „vegyes” kategória alkalmazása gazdasági szempontból nemcsak azért kedvező, mert nagyobb mozgásteret biztosít a települési önkormányzatoknak fejlesztési döntéseik során, hanem mert az e szerint alakított terület-felhasználás kedvező a turizmus-, idegenforgalom fejlesztéséhez is.	A „vegyes” kategória alkalmazásával növekedett a mozaikos tájhasználatot lehetővé tevő vegyes - <i>mező és erdőgazdasági</i> - területek tervezésének lehetősége.
Az erdőgazdálkodási térség tervezett kiterjedése a hatályos megyei tervben tervezetthez hasonló, de az OTRT-ben rögzítetthez képest nő azáltal, hogy az elsődlegesen erdősítésre alkalmas területek is távlati erdőgazdasági térségként kerültek meghatározásra és lehatárolásra.	A növekedés az erdőgazdasági hasznosításra elsősorban alkalmas területeken tervezett, a másodsorban alkalmas területeken javasolt. Ennek következtében a településszerkezeti tervekben tervezendő erdők kiterjedése - <i>ezzel együtt a megye erdősültsége</i> - tovább fog nőni elsősorban a mezőgazdasági művelés szempontjából relatíve rosszabb adottságú területeken, amely egyaránt kedvező a megyeszélsőségesen alacsony erdősültsége javítása, másrészt a turizmus, idegenforgalom fejlesztése szempontjából. Az erdősültség további növelése elősegíti az érintett térségek fejlődését, ott az életminőség környezeti feltételeinek javulását.	Az erdőterületek kiterjedésének - <i>az erdősítésre elsősorban alkalmas területeken történő</i> - növelése javítja az erdőgazdálkodás és a vadgazdálkodás, vadászat, mint turisztikai ágazat térségi potenciáljait. A belvízveszélyes és árvízveszélyes területeken történő erdősítés a mezőgazdasági termelés kockázatait is mérsékli. A mezővédő erdősávok létesítése a szélerózió káros hatásainak mérséklésével a mezőgazdaság termelékenységének fokozásához is hozzájárul.	Az erdőterületek növelésének egyértelműen kedvezőek a környezeti hatásai.

Az OTRT-ben a 2008-as módosítás során megváltozott terület-felhasználási kategóriák alkalmazása keretében egységes mezőgazdasági térség került meghatározásra és lehatárolásra a megyei tervben, ezzel megszűnik a hatályos megyei tervben kül- és belterjes minősítés, valamint a művelési ág (gyep, legelő, ültetvény) szerinti megkülönböztetés.	Mivel megyei szinten nem fűződnek direkt érdekek a területhasználat meghatározásához, a gyűjtő-kategória alkalmazása nem jár kedvezőtlen hatással a térség társadalmára. A megyei terv alkalmazott övezetei a megyei szerkezeti terven kijelölt mezőgazdasági térségen belül akár a szántó művelésre való elsődleges, vagy másodlagos alkalmasság vonatkozásában, akár az erdősítésre való elsődleges, vagy másodlagos alkalmasság megjelölésével, akár az ökológiai hálózathoz való tartozás meghatározásával kellő információt szolgáltatnak az egyes területek településrendezési tervben történő meghatározásához.	Mivel a területrendezési tervnek nincsenek hatékony eszközei az egyes területek művelési ágának meghatározására <i>(ez nem is feladata)</i> ez a változtatás nem jár kedvezőtlen gazdasági hatással, ellenkezően a területek alkalmassága figyelembevételével tágabb teret enged a mezőgazdasági hasznosítás területi alkalmasságnak megfelelő kialakításának.	Környezeti szempontból nem értékelhető a változtatás hatása, ugyanis a területekre vonatkozó minden más szabályozási feltétel változatlanul teljesül.
A megyei szerkezeti terv és a megyei területrendezési szabályozás a korábbinál takarékosabb terület-felhasználásra ösztönöz azzal, hogy - <i>új övezetek alkalmazásával</i> - korlátozza a mezőgazdasági és erdőgazdálkodási térségben az újabb beépítésre szánt területek kijelölését.	A hatályos településszerkezeti tervekben megfogalmazott területfelhasználás <i>(amely a településenként külön-külön megfogalmazott és elfogadott településfejlesztési koncepciók célkitűzései figyelembevételével került megfogalmazásra és elfogadásra)</i> megjeleníti a megyei települések által elfogadott fejlesztési irányokat és rögzíti az ezek megvalósításához szükséges területeket. A kijelölt területek e szerint elegendőek és alkalmasak a tervezett funkciók megvalósítására. Amennyiben a megyei terv hatálya időszakában ma még nem ismert új funkció számára válik szükségessé olyan új területi kijelölés, amelynek nagyságrendje meghaladja a területrendezési szabályokban megengedett mértéket, úgy lehetőség van az új elem területrendezési eljárásban történő beillesztésére. Így az indokolt helyi fejlesztési célok - <i>már amennyiben nem sértenek táj- természetvédelmi-földvédelmi érdeket</i> - megvalósíthatóvá válnak.	A helyi és a térségi gazdaság fejlesztéséhez szükséges területek a településszerkezeti tervekben rögzített mértékben rendelkezésre állnak. (A területek indokolt esetekben történő növelésére a mezőgazdasági térség 15%-ában van lehetőség. Az új területek igénybevétele ütemének csökkentése gazdasági szempontból is kedvező, hiszen közelíti a területigény és a területi kínálat értékeit, hozzájárul ahhoz, hogy először a már kijelölt és előkészítet területek tényleges igénybe vételére kerüljön sor.	Környezeti szempontból kiemelkedő fontosságú az új - <i>beépítésre szánt</i> - területek kijelölésének és igénybevételeének lassítása. A megoldás hozzájárul a térség egésze hosszú távú fenntarthatósága biztosításához.
A területhasználat koordinálását segítik azok <i>(az OTRT-vel összhangban kijelölt)</i> övezetek, amelyek a beépítésre szánt területek kiterjesztését korlátozzák. A megyei szerkezeti tervhez kapcsolódó alátámasztó munkarészek megjelenítik a	Az OTRT-ben is érvényesített össztársadalmi érdek fűződik az országos és térségi jelentőségű - a térség hosszú távú potenciáljait is meghatározó táji-, természeti értékek és területek megőrzéséhez. A korlátozással nem érintett	A területhasználat koordinálásának közvetve és hosszú távon gazdasági hasznai is vannak. Már a fejlesztési gondolkodás és a projekttervezés kezdeti időszakában kiderül ez által, hogy mely területeken nem érdemes jelentős költségáfordítással	Az új területek kijelölésének - <i>térségi övezetek meghatározásával történő</i> - erőteljes korlátozása biztosítja, hogy új területek kijelölésére és igénybevétele csakis ott kerülhessen sor, ahol az nem sért természet-védelmi-, talajvédelmi-, erdővédelmi

területhasználatot korlátozó övezetek területi kiterjedését, ezzel kirajzolódik az a korlátozott mozgástér, amelyen belül a települések a törvény által lehetővé tett bővítési lehetőségükkel élhetnek.	területek megjelenítésével a terv elősegíti, hogy a települések már fejlesztési célkitűzéseik és irányaik meghatározásánál figyelembe tudják venni a térségi jelentőségű és értékű területeket.	előkészíteni fejlesztéseket, mivel ott nincs reális esélye a megvalósításnak, vagy hogy a megvalósítás csak a korlátozásokból adódó többletköltségek vállalásával valósítható meg.	érdekeket.
A települési térség ajánlásai új elemekkel egészülnek ki, amelyek alapvetően az új beépítésre szánt területek kijelölése során érvényesítendő, a települési területek koordinálatlan terjedését korlátozó irányelveket foglalják magukban.	Az új előírások társadalmi vonatkozásban kedvező hatásúak, hiszen megakadályozzák, hogy olyan új területek kerüljenek bevonásra, amelynek szükségessége nem igazolt.	Gazdasági vonatkozásban az új gazdasági terület kijelölése indokoltságának az igazolása hozzájárul a gazdaságfejlesztés térségi összehangolásához, a települések közötti fejlesztési megállapodások rendszerének kialakításához. A települések belterületeitől elszakadó új területi kijelölések korlátozására vonatkozó ajánlás hasonlóképpen közvetett és közvetlen gazdasági előnyökkel jár, csökkentve a közműhálózat fejlesztések bővítésének hosszát, az alacsony hatékonysággal igénybe vett hálózatok üzemeltetésének fenntartását, általában gazdaságosabbá teszi az önkormányzati ellátási kötelezettségbe tartozó település-üzemeltetési költségeket.	Környezeti vonatkozásban azáltal, hogy az új ajánlások érvényesülésük esetén feltételekhez kötődik az új területek igénybevétele, csökkenti a környezeti szempontból kedvezőtlen változások dinamizmusát A kompakt település-fejlesztés támogatásával, a tájban véletlenszerűen, esetlegesen és sziget-szerűen kialakuló új beépítések korlátozása pedig tájvédelmi-tájképvédelmi és a mezőgazdasági termőterületek védelme szempontjából is pozitívak.
Jelen tervezési eljárás keretében készült módosított térségi szerkezeti tervhez egy olyan településsoros - és <i>valamennyi területfelhasználási kategória területét meghatározó, a tervmódosítás mellékletét képező</i> - területi mérleg készült, amely lehetővé teszi az önkormányzatok által készített település-szerkezeti tervekben tervezett eltérések (változtatások) %-os megfelelésének ellenőrzését.	A terület- és településfejlesztésért és rendezésért felelős tárca által megjelenített érdekek fűződnek a terület-felhasználási szabályok betartásához és ellenőrzéséhez. Ezt segíti elő, hogy a tervmódosítás során a területi mérleg is kidolgozásra és elfogadásra kerül, amely kiindulási alapjává, illetve mérő-számává válik az azt követő változtatásoknak.	A területekkel való átfogó önkormányzati gazdálkodáshoz helyi gazdasági érdekek is fűződnek, így a tervezési dokumentumok ilyen tartalmú kiegészítése kedvező hatású lehet.	A területi mérleg, illetve a területi változás számszerűsíthető monitoringozása lehetőségének biztosítása kedvező környezeti szempontból, hiszen hiteles és összehasonlítható információval szolgál a környezet és természetvédelmi hatóságok, illetve az ebben érdekelt társadalmi szervezetek számára
A térségi terület-felhasználásra vonatkozó ajánlások kiegészülnek a magyarországi megyei terület-rendezési tervezés fő tapasztalatai és eredményei felhasználásával	A kiegészítések kedvező hatásúak az egyes térségek fenntartható fejlesztése feltételei differenciált meghatározásához, amelyhez ösztársadalmi és térségi érdekek egyaránt fűződnek.	Gazdasági szempontból a kiegészítő szempontok érvényre juttatása járhat ugyan többletköltséggel, de hosszú távon ezek a többletköltségek jelentik a fenntarthatóság árát.	A kiegészítések többsége a fenntarthatósági követelmények teljesülését segíti ajánlasként és nem kötelező szabályként. <i>(Utóbbi a megyei tervek tartalmi követelményei nem teszik lehetővé.)</i>
A térségi szerkezeti tervet érintő - az infrastruktúra hálózattal összefüggő - változtatások			
Az M44 és az M47 gyorsforgalmi utak nyomvonalát két-két alternatívában ábrázolja <i>(az OTvT törvény szerinti valamint a 2005-ben</i>	Az egyeztetési eljárás során lehetőség nyílik a két alternatíva előnyeinek és hátrányainak összevetésére. A megyei érdeket megjelenítő változat hatásai mérhetők a törvényben	Bármelyik nyomvonal szerepeljen is a végleges tervben és valósuljon meg, a várható gazdasági fejlesztő hatás elősegíti a térség fejlődését. Ezért is fontos a	A területrendezési terv a védelmi övezetek sokirányú alkalmazásával és a két alternatíva ütköztetésével oldja meg, hogy bármely változat esetében is a tervezett új M44

elfogadott megyei területrendezési terv és a 76/2007. (IV.13.) KT. határozat és Békéscsaba MJV hatályos településszerkezeti terve szerinti nyomvonalásvokat).	rögzített változatához.	nyomvonal és a kapcsolatrendszer véglegesítése.	ill. M47 csomópontok térségében csak ott kerülhessen sor új beépítésre szánt terület kijelölésére, ahol az semmilyen vonatkozásban nem sért táji-, természeti-, környezeti érdekeket.
A megyei terv módosítása az M44 esetében Békéscsaba elkerülése esetében, alternatív nyomvonalat. 1. alternatíva: az OTTrT törvény szerint. 2. alternatíva: a hatályos megyei tervben, Békéscsaba MJV tervében és a megyei KT. határozattal is megerősített nyomvonal Az egyeztetési folyamatot követően a kedvező és kedvezőtlen hatások együttes értékelésével kerül sor a kedvezőbb változat kiválasztására.	A két változat térségi szinten lényegében ugyanazt a társadalmi hatást eredményezi, mivel Békéscsaba elkerülése egyaránt megtörténik.	A meglévő nyomvonal gyorsforgalmúvá fejlesztésének előnyei: - nem teszi szükségessé új területek igénybevételét - építési organizációs szempontból kedvezőbb - általában kisebb költségű hátrányai és problémái: - a meglévő utak paraméterei (pl. ívviszonyok) és a különbsztű csomópontok kialakítása, valamint a belterületi szakaszok elkerülése miatt mindenképpen el kell térni a meglévő vonaltól - a meglévő utak helyi-helyközi kiszolgáló funkciója miatt párhuzamos - szerviz utak építése szükséges Az új nyomvonalon történő fejlesztés előnyei: - új területek bekapcsolása az úthálózatba, új kapcsolatok kialakítása - a meglévő út a gyorsforgalmi kapcsolaton kívüli forgalmi igényeknek megfelel. hátrányai: - a jelentős területigénybevétel és többletköltség	A megyei javaslatban szereplő nyomvonal Telekgerendáson ökológiai folyosót érint. Ezt leszámítva egyik változat sem okoz közvetlen természeti érdekű konfliktust. Az egyeztetés során mérlegelni kell, hogy az országos érdekű hálózati elem megvalósítása során melyik alternatíva jelent kisebb környezeti kárt, illetve kockázatot.
A megyei terv az M47 esetében Orosházától Muronyig tartalmaz két alternatívát. Az 1. változat az OTTrT szerinti nyomvonal, a 2. változat a megyei KT. határozat szerinti nyomvonal. Az egyeztetési folyamatot követően a kedvező és kedvezőtlen hatások együttes értékelésével kerül sor a kedvezőbb változat kiválasztására.	A két változat térségi szinten lényegében ugyanazt a társadalmi hatást eredményezi.	A meglévő nyomvonal gyorsforgalmúvá fejlesztésének előnyei: - nem teszi szükségessé új területek igénybevételét - építési organizációs szempontból kedvezőbb - általában kisebb költségű hátrányai és problémái: - a meglévő utak paraméterei (pl. ívviszonyok) és a különbsztű csomópontok kialakítása, valamint a belterületi szakaszok elkerülése miatt mindenképpen el kell térni a meglévő vonaltól - a meglévő utak helyi-helyközi kiszolgáló funkciója miatt	

		párhuzamos - szerviz utak építése - szükséges Az új nyomvonalon történő fejlesztés előnyei: - új területek bekapcsolása az úthálózatba, új kapcsolatok kialakítása - a meglévő út a gyorsforgalmi kapcsolaton kívüli forgalmi igényeknek megfelel. hátrányai: - a jelentős területigénybevétel és többletköltség	
A tervmódosítás meghatározza a villamosenergia-átviteli hálózat távvezeték elemei és a szénhidrogén szállítóvezeték valamint az erőművek helyét a megye területén. A nyomvonalasávok illetve hely kijelölések a rendeletben felsorolt települések településrendezési terveiben pontosítandók.	Az energia ellátó rendszerek elemei nyomvonalainak és pontszerű létesítményeinek rögzítése által kiszámíthatóbbá válik az egyes települések fejlesztéssel való érintettsége. Javulnak az ágazati szintű továbbtervezés feltételei.	A várható gazdasági fejlesztő hatás elősegíti az érintett térségek fejlődését, különösen a kiserőművek esetében. Ezért is fontos a nyomvonalak és a kapcsolatrendszer megyei szintű meghatározása.	A szénhidrogénvezetékek felszín alatti vezetésüknél fogva nem okoznak tájképi konfliktust. Az új elektromos távvezetékek esetében a tájbaillesztés során érvényesítendő irányelvek elősegítik a tájkép lehetőségeihez képesti legkisebb megváltoztatását. A megújuló energiaforrásokra épülő kiserőművek (szél, geotermikus) környezeti hatásai egyértelműen kedvezőek.
A terv rögzíti a megye területén meglévő illetve tervezett kiserőműveket.	A javuló energiabiztonság, a környezetkímélő megújuló energiaforrások hasznosítása össztársadalmi érdek.	az ország EU felé tett vállalásainak betartása a megújuló energiák részarányának növelése terén szükségessé teszi a kiserőművek (biomassza, szél, geotermikus) létesítését.	A fosszilis energiahordozók visszaszorulása és a megújuló energiák térnyerése kedvező környezeti hatásokkal jár. A kiserőművek tájbaillesztésekor a hatályos jogszabályok és a megyei terv ajánlásainak betartása a lehető legkisebb negatív hatást eredményezi.
A térségi övezeti tervet érintő változtatások			
Az OTrT övezeti rendszerének megfelelően az országos ökológiai hálózat részét képező területeken lehatárolásra kerülnek a „magterület”, „ökológiai folyosó” és a „pufferterület” kategóriák. Azokon a területeken ahol területi ütközés van a védelmi kategóriák lehatárolása és a településrendezési tervekben rögzített terület-felhasználás között, ott a megyei terv intézkedéseket javasol az összhang biztosítására Ezzel egyidejűleg a megyei terv módosítása során elmaradnak a hatályos megyei területrendezési tervben (az akkor hatályos OTrT-vel összhangban korábban alkalmazott és lehatárolt övezetek, mint:	Össztársadalmi érdekek fűződnek a táji-, természeti értékeink védelméhez, fenntartásához és fejlesztéséhez. Az ennek figyelembe-vételével a módosított OTrT-ben átalakított - és az <i>ágazati fogalom-használattal és követelményekkel is összhangba hozott</i> - védelmi övezeti rendszer mivel szigorúbb és egyértelműbb szabályokat tartalmaz a táji-, természeti értékek védelmére, - kedvező változást jelent a védelem hatékonysága érdekében. Ezen övezetek és övezeti szabályok megyei tervben való alkalmazása ezért egyértelműen pozitív hatású táji-, természeti potenciálok megőrzése valamint a	A lehatárolások érvényesítésének korlátozó hatása lehet egyes települések önkormányzatai számára, mivel az érintett területeken nem dönthetnek szabadon a területhasználat módjáról. A terület-felhasználási lehetőségek szűkítésének gazdasági hatása is lehet, amennyiben ezeken a területeken szűkül a gazdaság fejlesztéséhez szükségesnek tartott új területek kijelölésének és használatbavételének a lehetősége. Ez a hatás csökkenthető, ha olyan településfejlesztési politikát folytat a települési önkormányzat és azon belül olyan gazdaságfejlesztési célokat fogalmaz meg, amely	Az OTrT-ben bevezetett és Békés megye tervében is alkalmazott új övezetek lehatárolása környezeti vonatkozásban egyértelműen pozitív hatású, mivel a korábbinál hatékonyabban, szigorúbb szabályok alkalmazásával biztosítja a táji-, természeti értékek védelmét. Ugyanakkor a szabályozás - területrendezési hatósági eljárás beiktatásával - kivételes esetekben lehetőséget ad az egyedi helyzetek értékelésére, (ennek alapján csak olyan terület-felhasználási döntések meghozatalára, amelyek nem járnak együtt a táji-, természeti értékek jelentős sérelmével).

- o a „kiemelten fontos érzékeny természeti terület övezete”, - o a „védtett természeti terület övezete”, - o a védtett természeti terület védőövezete”, - o a „természeti terület” övezete, - o valamint az „ökológiai (zöld) folyosó övezete”	fenntarthatósági követelmények teljesítése érdekében, amelyekhez - a fejlesztési dokumentumok tanulsága szerint - Békés megyében is hosszú távú társadalmi érdekek fűződnek.	összhangban van a térség táji-, természeti és ökológiai potenciáljával.	
A terv módosítása során - az OTRT-ben is alkalmazott módszertan alkalmazásával - felülvizsgálatra és a léptéknek megfelelő pontosításra kerül a „kiváló termőhelyi adottságú szántóterület” övezeti lehatárolása a rendelettel elfogadásra kerülő munkarészek között. Ezen túlmenően meghatározásra és lehatárolásra került „a mezőgazdasági művelésre másodlagosan alkalmas terület övezete” a megyei közgyűlési határozattal elfogadásra kerülő munkarészek között.	Mivel hosszú távú társadalmi érdekek fűződnek a racionális földhasználati módok és rendszerek kialakításához, a megyei tervben alkalmazott övezetek pozitív hozzájárulást jelentenek ahhoz, hogy a településrendezési tervekben a külterületek terület-felhasználási kategóriáit a hosszú távú célok és a területi potenciálok együttes figyelembevételével lehessen meghatározni. Az övezeti lehatárolásokhoz kapcsolódó - a <i>területhasználat módjára vonatkozó</i> - ajánlások pedig hozzájárulnak a területhasználatok területi potenciálokkal összhangban történő alakításához. A mezőgazdasági művelésre másodlagosan alkalmas területek lehatárolása tájékoztató jellegű és segítséget ad a települési önkormányzatok számára a racionális földhasználat szempontjait figyelembe vevő terület-felhasználás érvényesítésére akár az új fejlesztési területek kijelölése, akár az erdősítésre kijelölésre kerülő területek kiválasztása során.	Országos és régiós összehasonlításban Békés megyében nagyon sok a „kiváló termőhelyi adottságú szántóterület”, (a megye középső és déli része <i>gyakorlatilag egyöntetűen</i>) ezért gazdasági érdekek fűződnek ahhoz, hogy ezek a területek hosszú távon is a mezőgazdasági termelést szolgálják. Ez gazdaságilag pozitív hatású. Mivel az övezeti szabály lehetővé teszi, hogy „egyéb lehetőség hiányában, a külön jogszabályban meghatározott területrendezési hatósági eljárás alapján” beépítésre szánt terület is kijelölhető, az övezet alkalmazása nem jelent az indokoltnál erőteljesebb korlátozást a gazdaságfejlesztést szolgáló új területek kijelölésében.	A termőföldvédelem hatékony eszközkészlete bővült ennek a két kategóriának alkalmazásával. Ennek pozitív környezeti hatása kiemelkedő. A „kiváló termőhelyi adottságú szántóterület” övezeti lehatárolása biztosítja a legjobb termőképességű területek védelmét, a „mezőgazdasági művelésre másodlagosan alkalmas terület övezete” lehatárolása pedig segítséget és érveket nyújt a jó területek mezőgazdasági művelésben tartásához.
Új övezetként kerül lehatárolásra az „erdőtelepítésre alkalmas terület övezete” a rendelettel jóváhagyásra kerülő munkarészek között és „az erdőtelepítésre másodlagosan alkalmas terület övezete”	Hosszú távú – a megyei területfejlesztési koncepcióban is rögzített - társadalmi érdekek fűződnek a területek racionális használatához, a táji és a turisztikai potenciálok növeléséhez, a biológiai aktivitásérték emeléséhez. Az erdőtelepítésre való alkalmasság új elemként jelenik fenti társadalmi érdekek érvényesítése, a racionális területhasználati módok és rendszerek kialakítása érdekében. A megyei tervben is alkalmazott új övezetek ebben a vonatkozásban is pozitív hozzájárulást jelentenek ahhoz, hogy a településrendezési tervekben a külterületek	Az övezetek lehatárolásának gazdasági vonatkozásában is pozitív hatása van, mivel a lehatárolások lehetővé teszik az erdőgazdálkodás területi alapjainak bővítését úgy az „erdőtelepítésre alkalmas”, mint „az erdőtelepítésre másodlagosan alkalmas terület övezete” által érintett területen. Gazdasági érdekek is fűződnek ahhoz, hogy a települések - az épített környezet alakításáról szóló törvényben szabályozott „biológiai aktivitásérték” romlását - elsősorban olyan területeken kompenzálják - a biológiai aktivitásérték javítását eredményező	Az új övezetek alkalmazásának környezeti hatása pozitív egyrészt azért, - o mert elősegítik az erdőterületek bővítését ebben a rendkívül erdőhiányos megyében, ahol ennek kiemelkedő jelentősége van a táji-, üdülési potenciál és a tájszerkezet lakulásában - o másrészt, mert a lehatároláshoz kapcsolódó övezeti szabály korlátozza a beépítésre szánt terület kijelölésének lehetőségét, ezzel - a legjobb minőségű szántóterületek védelmének mintájára - az erdőtelepítésre

	területfelhasználási kategóriáit a hosszú távú célok és a területi potenciálok együttes figyelembevételével lehessen meghatározni. A kapcsolódó - a <i>területhasználat módjára vonatkozó</i> - ajánlások itt is hozzájárulnak a területhasználatok területi potenciálokkal összhangban történő alakításához.	<i>erdősítéssel, zöldfelületek kialakításával</i> - amely területek alkalmasak az ilyen irányú fejlesztésekre.	leginkább alkalmas területeket is védi a más célú felhasználástól, ezzel közvetve hozzájárul a takarékos területhasználat célkitűzései érvényesítéséhez is.
Új övezetként kerül lehatárolásra a „kiváló termőhelyi adottságú erdőterület” övezete az MGSzH adatszolgáltatása figyelembe-vételével.	Az erdők - és azokon belül is a <i>kiváló termőhelyi adottságú erdőterületek</i> - megőrzéséhez társadalmi érdekek fűződnek, mert többnyire ezek azok a erdőterületek, ahol a területi potenciáloknak megfelelő, honos állományok alakultak ki.	A „kiváló termőhelyi adottságú erdőterület” lehatárolása gazdasági szempontból is kedvező hatású, mert tájékoztat az erdőállományok differenciáltságáról, a gazdálkodási és ökológiai szempontból is legkedvezőbb adottságú erdők területi elhelyezkedéséről.	A „kiváló termőhelyi adottságú erdőterület” - <i>mint a szántóterület</i> - lehatárolása és a hozzá kapcsolódó szigorú szabály alkalmazása - <i>amely csak kivételesen indokolt esetben, területrendezési hatósági eljárás lefolytatása esetén teszi lehetővé e területeken új beépítésre szánt terület kijelölését és a bányanyitást is korlátozza</i> - környezeti és tájvédelmi szempontból egyaránt kedvező hatású
„Térségi komplex táj-rehabilitációt igénylő terület” lehatárolására annak ellenére került sor Békés megyében, hogy a hatályos OTRT szerint országos szintű, tájrehabilitációt igénylő területek nincsenek a megyében.	Az övezet lehatárolásának társadalmi hatása a holtágrehabilitáció révén a rehabilitálandó holtágak térségében élők esztétikus környezet iránti lehetőségeit növelik.	Az övezet lehatárolása a holtágak természeti állapotának fenntartása, illetve megújításuk és turisztikai hasznosításuk előmozdítása révén gazdasági – turisztikai - előnyökkel jár.	A megye kedvező táji-környezeti állapotát érzékelteti, hogy a rehabilitálásra kijelölt holtágak sem környezetszennyezés miatt szorulnak védelemre.
A térségi jelentőségű tájképvédelmi terület övezete (az OTRT-vel megegyező módszertan alkalmazásával került kidolgozásra) A megyei terv módosítása során az OTRT-ben közigazgatási határosan meghatározott országos tájképvédelmi területek pontosításra és a térségi tájképvédelmi területekkel kiegészítésre kerültek.	A tájképvédelemnek - <i>egy olyan megyében, mint Békés megye, ahol a táji- és az üdülési potenciál kis területeken koncentráltan jelentkezik</i> - kiemelkedő jelentősége van. Azok a szabályok, amelyek a hatékony tájképvédelmet biztosítanak - <i>tájvédelmi törvény hiányában</i> - még csak formálódnak a területrendezési-, településrendezési eszközök részeként.	A tájképvédelem - <i>ma még kellően ki nem dolgozott</i> - szempontjainak érvényesítése, (az e szempontból szükségessé váló változtatások) többletköltséget okozhatnak a beruházások előkészítése és megvalósítása során.	A tájképvédelem szempontjainak érvényesítése a területrendezési és a településrendezési tervezésben táji-, környezeti szempontból egyértelműen kedvező hatású. A szabályozás, amely a léptéknek megfelelő részletezettséggel jelöli ki - a közigazgatási határosan rögzített érintettségben belül - a tájképvédelem fő célterületeit, a hatékony védelem eszközrendszerét a településrendezési tervezési eljárásokhoz kapcsolja olyan - <i>a tájképi értékek fennmaradását biztosítani hivatott</i> - eszközök alkalmazásával, mint az építmények tájba illesztését bizonyító látványterv.
Új övezetként lehatárolásra kerültek a „világörökség várományos” és a „történeti települési területek” a KÖH adatszolgáltatásában megadott településkört érintően területi	A történeti települési területek meghatározásához a térségi érdekeken túl helyi érdekek is fűződnek. A közigazgatási határos lehatárolást kiegészítő - <i>a konkrét területet a lépték adta pontossággal megjelölő</i> -	Gazdasági hatása nem releváns az övezeti lehatárolásnak, mivel a védelem érvényesítéséből adódó többletköltségek itt sem a területrendezési szabályozásból következnek.	Környezeti szempontból ez a lehatárolás is pozitív hatású, mert felhívja a figyelmet a történeti belvárosok és településközpontok vagy egyéb védett településrészek megkülönböztetett

lehatárolásokkal.	ábrázolás elősegíti annak településrendezési tervben történő pontosítását. Ezzel a kiegészítéssel válik ez a lehatárolás - az <i>OTR</i> -ben rögzítetthez képest <i>továbblépésnek</i> - társadalmi szempontból pedig pozitív hatásúnak.		kezelésének és az örökségvédelem szempontjait is érvényesítő továbbtervezés szükségességére, illetve kijelöli a továbbtervezés, a speciális szabályozás célterületeit, ezzel lehetőséget ad a fejlesztési és rendezési tervezés eszközkészletének összekapcsolására.
Lehatárolásra került a „rendszeresen belvíz járta terület” övezete a VKKI adatszolgáltatása felhasználásával	A „rendszeresen belvíz járta terület” övezet lehatárolás társadalmi szempontból is hasznos, mert tájékoztat azokról a veszélyekről és kockázatokról, amelyek ezeken a területeken a belvizekkel együtt járnak.	A „rendszeresen belvíz járta terület” övezete lehatárolásnak kiemelkedő gazdasági haszna és hatása van, mert megakadályozza, hogy a települések belvízjárta területek irányába bővüljenek, ezzel hosszú távon csökkenthető a belvizek okozta gazdasági károk.	A „rendszeresen belvíz járta terület” övezet lehatárolás környezeti szempontból is pozitív hatású. A lehatárolások elősegítik a településfejlesztési koncepciók és településszerkezeti tervek készítésénél a veszély megelőzés szempontjainak érvényesítését.
Új övezetként lehatárolásra kerül a „nagyvízi meder” övezete a VKKI adatszolgáltatása felhasználásával	A „nagyvízi meder” övezete Békés megyében kis területet érint. Annak a szabálynak érvényesítéséhez, amely ezeken a területeken megakadályozza az új beépítésre szánt terület kijelölését társadalmi és gazdasági érdekek egyaránt fűződnek, ezért ezek a lehatárolások mindkét vonatkozásban kedvezőnek minősíthetők.	Annak a szabálynak érvényesítéséhez, amely ezeken a területeken megakadályozza az új beépítésre szánt terület kijelölését társadalmi és gazdasági érdekek egyaránt fűződnek, ezért ezek a lehatárolások mindkét vonatkozásban kedvezőnek minősíthetők	A nagyvízi meder lehatárolás környezeti hatása is pozitív, mert indirekt módon megremti a „teret a folyónak” EU-s irányelv érvényesítésének lehetőségét.
Új térségi övezetként kerül lehatárolásra a „földtani veszélyforrás terület” övezete az MBFH adatszolgáltatása alapján.	A hatályos megyei területrendezési terv nem tartalmazott ilyen övezetet. Társadalmi hatása nem számottevő, de a beépítésre szánt területek kijelölése ezen övezet figyelembe vételével lehetséges, ami a települési területek építésszükségét segíti elő.	Gazdasági hatása nem számottevő, de a beépítésre szánt területek kijelölése ezen övezet figyelembe vételével lehetséges, ami a települési területek építésszükségét segíti elő.	Környezeti hatása nem értelmezhető.
A Honvédelmi Minisztérium adatszolgáltatása figyelembevételével módosításra kerül a 2005-ös terv „honvédelmi és katasztrófavédelmi terület” övezete. A HM adatszolgáltatása alapján Békés megyében csak kiemelt fontosságú meglévő honvédelmi terület található.	Össztársadalmi érdekek fűződnek a kiemelt fontosságú honvédelmi célú területek fenntartásához és biztosításához, ezen érdekek azonban csak a hosszú távon is e célt szolgáló területekkel kapcsolatban relevánsak. Békés megyében a hatályos megyei területrendezési tervben rögzített honvédelmi területi lehatárolásokhoz képest a HM adatszolgáltatása szerint számottevően csökkent az övezettel érintett terület. Pozitív változás, hogy a módosított terv már csak a csökkentett kiterjedésű területet tartalmazza a „kiemelt fontosságú meglévő honvédelmi terület” övezetében.	A változtatás megnyitja az utat a felszabaduló területek más célú - az <i>érintett kistérségek és települések fejlesztési célkitűzéseivel összhangban lévő</i> - rekreációs, vagy gazdasági célú hasznosítása előtt, amely változás gazdasági szempontból egyértelműen pozitívnak értékelhető.	A módosítás környezeti szempontból negatív hatású lehet abban az értelemben, hogy míg a honvédségi területeken - a <i>zavartalanságnak köszönhetően</i> - általában biztosított a természeti értékek védelme, ez a védelem más funkciójú területen csak ott érvényesül maradéktalanul, ahol azt más (<i>védelmi</i>) övezeti szabályok biztosítják.

A megyei területrendezési terv módosításában - <i>megyei közgyűlési határozattal jóváhagyandó munkarészek között</i> - szerepelnek kiegészítő övezetek, amelyek tartalma segíti a településrendezési tervezést, de előírásai, ajánlásai nem kötelező érvényűek a település-rendezési tervek készítésénél. Alkalmazott kiegészítő övezetek: - a mezőgazdasági művelésre másodlagosan alkalmas terület övezete, - az erdősítésre másodlagosan alkalmas terület övezete, - az együtt tervezésre ajánlott települések övezete, - valamint a szélerőművek telepítése szempontjából vizsgált területek övezete	A kiegészítő övezetek bővítik a területrendezés eszközkészletét, hozzájárulnak a területek potenciáljainak leginkább megfelelő használatának meghatározásához. A lehatárolások és a kapcsolódóan megfogalmazott ajánlások irányadó jellegűek, így nem szűkítik indokolatlanul a települések mozgásterét a településrendezési eszközeik kidolgozása és elfogadása során.	Gazdasági szempontból mind a négy kiegészítő övezet alkalmazása pozitív, hiszen a mezőgazdasági művelésre, illetve az erdősítésre másodlagosan alkalmas terület övezete lehatárolásai tájékoztatnak a területek művelésre való alkalmasságáról. Az együtt tervezés segíti a települések reális és összehangolt fejlesztési célkitűzéseinek meghatározását A szélerőmű telepítésére alkalmatlannak minősített területek figyelembevétele pedig elősegíti, hogy alkalmatlan, vagy csak jelentős többletköltséggel alkalmassá tehető területeken ne kezdődjenek ilyen irányú fejlesztések.	Környezeti szempontból mind a négy kiegészítő övezet alkalmazása pozitív, hiszen a mezőgazdasági művelésre, illetve az erdősítésre másodlagosan alkalmas terület övezete lehatárolásai információt adnak a területek valós potenciáljainak megfelelő használati módok betervezéséhez és kialakításához, Az együtt tervezésre javasolt települések köre segíti a táji-, környezeti szempontból is fontos térségi szemlélet érvényesítését a település-rendezésben A szélerőművek telepítése szempontjából vizsgált területek övezete lehatárolásai alkalmazásával biztosítható, hogy a táj- és a tájképvédelem érdekei és szempontjai a lehető legkevésbé sérüljenek az új szélkerekek, és kiserőművek helykiválasztása és telepítése során.
---	---	--	--

MEGBÍZÓI KONZULTÁCIÓ

Békés Megye Önkormányzata részéről
Földesi István megyei főépítész

TERVEZŐK, SZAKÉRTŐK NÉVSORA

GENERÁLTERVEZŐ: PESTTERV KFT

Felelős tervező:

Schuchmann Péter
Területrendezési vezető tervező

Károlyi János
Területrendezési vezető tervező

TERVEZŐK NÉVSORA

Burányi Endre (K1 01-5014, TR1 01-5014)
Mező- és erdőgazdálkodás, táj terhelhetősége
Területfelhasználás, megyei területrendezési övezetek

Hanczár Zsoltné (mksz. 01-2418), Molnár Dávid
Vízgazdálkodás, vízi és energiaközművek, elektronikus hírközlés

Károlyi János (TR1 13-1017)
Természetföldrajzi és táji adottságok, demográfia,
természet- és tájvédelem, üdülés-idegenforgalom, térségi összefüggések
Területfelhasználás, megyei területrendezési övezetek, hatásvizsgálat
tervezési koordináció

Dr. Kollányi László
Tájképvédelem
Stratégiai környezeti vizsgálat

Kolundzsija Gábor
Épített örökség

Lombár István (mksz.: 01-1167), Rhorer Ádám (mksz.: 01-3157. K1d-1-Tell, KÉ-SZ, KÉ-T-Tell, KÖ-T)
Közlekedés

Mándi József (TR1 01-5147)
Térinformatika
Területfelhasználás, megyei területrendezési övezetek

Nádai Brigitta
Környezetvédelem

Schuchmann Péter (TR1 01-5068)
Településrendszer, területfejlesztési összefüggések
Területfelhasználás, megyei területrendezési övezetek
tervezési módszerek, tervezési koordináció

A tervlapok és kartogramok készítői
Mándi József, Gertheis Mátyás, Makkai Krisztina, Károlyi János, Molnár Dávid

PESTTERV